لوی خدای،لوی علم،لوی جهان

د عینیت فلسفه

ښېړنه او ارزونه

ډاکتر سید شیراقا حرکت

Ketabton.com

Great

PHILOSO

Resea

Docto

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی برخه

فهرست

١- سریزه
٢ ــ حرکت
٣ ــ فلسفه علم دې ؟
٤ ــ لوی جهان
٥ ــ د عېنیت او ذهنیت دیالکتیک
٦ ــ شعوري پدیدې او د جبر او اختیار دیالکتیک
٧ ــ ایدیالیستي او ماتریالیستي دیالکتیک
٨ ــ شعور او لا شعور
٩ ــ شپږم حس ،که د شعور او لا شعور دیالکتیک؟
١٠ ــ اسلامي او غیر اسلامي فلسفې !
١١ ــ مــرګ او ژونــد فــنـا او بـقــاء
١٢ ــ فلسفې لار
١٣ ــ فلسفي قانونمندي
١٤ ــ فلسفه او ځانګړي علوم
١٥ ــ مقضي او مقدره « د خالق او مخلوق» اراده
١٦ ــ دعېنیت فلسفه او ځانګړي علمي اصالتونه
١٧ - د فیثا غورث د متما تیک اصالت او د عېنیت د فلسفې نظر
١٨ - د دکارت د ریاضیاتو اصالت د عېنیت د فلسفې له نظره

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۹ ـ ځه ډول یوې کوچنۍ جملې زوړ فلسفي نظام ولړزاوه او دعینیت دفلسفې سر لیکه جوړه شوه
۲۰ ـ د فلسفې اساسي مسایل
۲۱ ـ فلسفي مجموع الجزایر
۲۲ ـ دین او فلسفه
۲۳ ـ فلسفه په مادي قدامت ،حال او ابدیت کې
۲۴ ـ روح ـ ظهور ،بدلون او پایښت یې
۲۵ ـ دین ـ زیږنده او پرمختیا یې
۲۶ ـ شیطان
۲۷ ـ فلسفه بې ثمره علم دې ؟

دوهمه برخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ادب فلسفي خېړنه

۱ ـ د شعري تیورۍ علمي خېړنه
۲ ـ کلتور ـ د هغې صحیح او غلط تعبیرونه

د لوی ښبتن په نامه چې یواځې انسان ته یې د تعقل او تفکر توان ورکړ .

ډاکټر شاولي

کله چې په ۱۹۸۷ م کال کې له زندان څخه را خلاص شوم ، د محترم ډاکټر حرکت د «عینیت او ذهنیت دیالکتیک» زما لاس ته را ورسیده ، چې په ډېر دقت سره مې هغه ولوستله او وپوهیدم چې د افغان لیکوالو په منځ کې یو لیکونکي پیدا شوي چې توانیدلي یو ډېر زور اثر په فلسفي کې ایجاد کړي.

بیا کله چې پس له ډېرو کلونو نه وروسته ډاکټر صاحب حرکت د جرمني د ایسن په ښار کې خپله نشریه «حرکت» خپره کړه او ماته ئې د مطالعې له پاره راولیږله ، پوه شوم چې د ډاکټر صاحب علاقمندي د فلسفي د لیکلو سره لا پاتې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځیني دوستانو چې هغوئ هم « حرکت» لوستلي وو له ما څخه پوښتنه وکړه چې په اوسني شرایطو کې ایا داسې فلسفي اثارو ته ضرورت شته ؟

ما د هغوئ په ځواب کې وویل چې هو ! اوس چې پرلپسې خشونتونه او جګړې زمونږ په ټولنې کې بیداد کوي زما په آند یو علت ئې دادې ، هغه کسان چې په خشونت ، زور زیاتې او جګړه کې بوخت دي د خپلو دغه کرغیړنو اعمالو په نتایجو ژور فکر نه کوي. یوازې فلسفه ده چې انسانانو ته د ژور غور او اندیښنې توان ورکوي او یوازې د هغې په قوت د خپل مسؤلیت او رسالت احساس کولې شي چې په خپله ټولنه کې څه ډول چلند غوره کړي چې منطقي او معقول وي.

د بیلګې په توګه سیسرو **cicero** (۱۴۳ــ ۱۰۶) ق م د روم لوي لیکوال د افلاطون څخه داسې نقل قول کوي: « انسا ن ته نه ښائي چې هیڅکله د خپل هیواد او خپلو والدینو په مقابل کې له خشونت څخه کار واخلي.

او افلاطون داسې هم واي چې خپل هیواد ته باید حتي د خپلو والدینو په پرتله زیاد تره احترام وشي. یا افلاطون واي چې واک لرونکي او ټولواکان باید یا فیلسوفا ن وي او یا په فلسفه وپوهیږي . نو زما په آند په فلسفي موضوعاتو کې لیکنه بې ګټې نه ده او د حرکت صاحب لیکنې د سولې د فرهنګ په تقویه کې ډیر ارزښت لري.

اوسني اثر چې د پخواني اثر یعني « د عینیت او ذهنیت دیا لکتیک »په ادامه لیکل شویدي د ډاکټر حرکت ډیر زیار او هڅې په کې متبلور شوي دي او ور څخه افغاني رنګ او وږمه احسا سیږي. اوس چې د مطالعې خاوندانو ته د کتاب په ډول

وړاندې کیږي ، زما هیله داده چې په ډیر غور او دقت سره ولوستل شي

هیله کوم چې دا اثر زمونږ د ګران هیواد نور دانشمندان وهڅوي چې لکه ډاکټر صاحب غوندې په خپلو تخصصي ساحو کې ورته آثار هیواد والو ته وړاندې کړي.

په پای کې ډاکټر صاحب ته په فرهنګي فعالیتونو کې لا زیات بریا لیتوبونه غواړم .

ډاکټر شاولي

جنوري **2009**

(c) ketabton.com: The Digital Library

به نام کسی کافريد از عدم
به انسان عطا کرد بکرو قلم

فکر و قلم

عبدالکريم «ميثاق»

بلي فکرو قلم يا به عبارهً ديگر انديشه وخامه در انکشاف ،ترقي و ديگر گونيهاي اجتماعي نقش برجسته وسازنده مي داشته باشد .

هر پديدهً زنده گاني چي به دانش اجتماعي و چي به دانش طبيعي ارتباط داشته باشد ،راهش از سرزمين پُر نقش و نگار انديشه وخامه مي گذرد .تمامي فراورده هاي مادي و معنويکه نيازمندي هاي انسان را رفع مي نمايد و موجب سهولت در زندگي انسان مي شود ، درگام نخست درباره اش فکر شده ودرگام بعدي آن فکر، به وسيله قلم نقش کاغذ مي گردد . همه چيزي را که شما درپيرامون خود مي بينيد ازجرنگانه وپوقانه گرفته تا به وسايل بسيارپيچيده وپيشرفته تکنالوژي گوناگون امروزين، همه وهمه ، اول درذهن انسان ساخته شده است وسپس نقشه وشرح آن توسط قلم به روي کاغذ آورده شده وبعد درساختمان وتوليد آنها اقدام گرديده ودرخدمت انسان قرارگرفته است. ازينجا است که ما به اهميت ونقش سازنده اهل انديشه وقلم پي مي بريم ومي دانيم که در دنياي امروز اين همه پيشرفت ، ترقي وتکامل خارق العاده تکنالوژي که باعث

سهولت ورفاه ، تشويش وترس انسان شده است ثمره انديشه وقلم انديشمندان ونويسندگان است.

هرگاه انديشمندان ونويسندگان به منظور بيداري وآگاهي انسان درجهت افکار ملکوتي فهم ودانش خود را به کار اندازند به يقين که باعث خوشبختي انسان مي شود وهرگاه درجهت افکار شيطاني به کار برند يقيناً که باعث بدبختي انسان مي شود . چنانچه تجربه روزمره جامعه بشري شاهد برحق اين مدعاست. همچنان اهل انديشه وقلم اگرانديشه وقلم شان را به منظورصلح ، امنيت ، همبستگي واتفاق انسانها وبه خاطر دفاع ازحقوق مظلومان وبرابري حقوق انسانها اعم اززن ومرد وتأمين عدالت اجتماعي ، آزادي مدني ، ايجاد وتحکيم دموکراسي برمبناي ارزشهاي اعلاميه جهاني حقوق بشر، به کار مي برند ، درحقيقت به سوي افکار ملکوتي گام مي بردارند وآنانيکه برعکس اينها ، انديشه وقلم شان را درجهت نفاق وشقاق ، خشونت وجنگ ، تبعيض هاي نژادي ، لساني ، اسارت مادي ومعنوي انسان ، به کار مي گيرند ، درحلقهً پيچيدهً افکار شيطاني دست وپا مي زنند .

مؤجزاينکه فکرو قلم درجامعه بشري نقش عمده ومهم دارد . کشورهايکه از داشتن شخصيتهاي اهل انديشه و قلم برخوردارند ونقش مثبت آنان را گرا مي ومحترم داشته اند توانسته اند به شاهراه ترقي وعدالت اجتماعي گامهاي استوار وثمربخشي بردارند ومردم شان ازمزايا ورفاه زندگاني برخوردار باشند . مردم زماني مي توانند ازمزايا ورفاه زندگاني برخوردارشوند که به صورت آگاهانه وهشيارانه درخدمت وطن خويش قرارگيرند . بيداري، آگاهي وهشياري احاد مردم زماني

(c) ketabton.com: The Digital Library

به دست مي آید که به خاطر این هدف والاي انساني وملي درمیان مردم باحوصله مندي وپیگیرانه کار روشنگرانه فرهنگي به وسیله اهل اندیشه وقلم صورت گیرد. کسانیکه درین راه کار، کوشش وتلاش مي کنند وجیبهٔ بزرگ ملي وانساني خویش را ادا مي نمایند.

با درنظرداشت آنچه گفته آمد کارهاي ثمربخش فرهنگي یکي از اهل اندیشه وقلم وطن محبوب ما افغانستان محترم داکتر شیرآقا حرکت قابل یاد آوري وقدرداني است. ازچند سال بدینسو جناب داکتر حرکت، نشریه ي را به نام "حرکت "چاپ ونشر مي نماید. همه اهل فرهنگ وقلم مي دانند که چاپ ونشر یک نشریه به خصوص در شرایط افغانستان ودرمیان افغانها کار بسیار فرساینده ودشوار است. ازینکه داکتر حرکت درین چند سال توانسته که نشر "حرکت "را ادامه دهد قابل ستایش است. این ستایش زماني درخشان تر مي شود که وي با ایجاد این کار علمي فرهنگي توانسته است سایر فرهنگیان محترم را هم به کاروادارد واندیشه هاي بکر شان را نقش "حرکت نماید." به عباره دیگر نه تنها خودش را بلکه جمع دیگري ازاهل فکرو قلم را نیزبه حرکت درآورده است.

داکتر حرکت زیاد به مسایل فلسفي مي اندیشد واین پرسشهاي فلسفي را دربرابرانسان مطرح مي سازد: که ماکي هستیم، ازکجا آمده ایم وبه کجا مي رویم؟پرسشهایي که ازطرف اهل ادیان، عرفان

وعلم پاسخهاي گونه گونه ارایه شده است. دین موضوع آفرینش را مطرح کرده وعلم موضوع تکامل را. عرفان زاهدانه، مسئله ریاضت کشي را وعرفان عاشقانه، مسئله عشق را. داکترحرکت هم در مقاله هاي خویش کوشیده است که درین

موضوع پیچیده ازنگاه علمي برخورد نماید. البته همه اهل اندیشه وقلم مي دانند که علم هیچ موضوع ومسئله را تازمانیکه درتجربه وعمل ثابت نشده باشد مدار اعتبارقرار نمي دهد. این راز سربه مُهرنابکشوده خلقت، باتمامي عظمت، شکوه ونظم وجلالش تاکنون به صورت کل ناشناخته مانده وعلم هم بجزاز فرضیه هایي نتوانسته این راز را به صورت حقیقي وانکار ناپذیربرملا سازد. یگانه فرضیه که مورد توجه علم قرارگرفته وبرمبناي آن مطالعات علمي جریان دارد همانا فرضیه "بیگ بانگ "(انفجاربزرگ) است. هرچه درمورد شناخت هستي وکاینات جستجوصورت مي گیرد ودرساحه هاي مختلف هستي پژوهش به عمل مي آید ودربخشي ازطبیعت وهستي رازهاي پیچیده (که همه دریک نظم وسستم شگفتي انگیزجریان دارد،) باز مي شود، بلادرنگ دربرابرآفریدگاروپروردگارآن سرتعظیم وتسلیم خم مي گردد. درمقاله هاي گوناگون فلسفي جناب داکتر حرکت کوشیده مي شود تا گرهي ازین رازهاي ناپیدا درشناخت علمي پدیده هاي زندگي باز شود. مي توان یکي ازین پدیده ها را که انسان مي باشد مورد توجه قرارداد. خود انسان یک موجود مغلق وناشناخته است. درین جا آن گفته معروف را مي توان به یاد آورد که گفته شده است: خود شناسي خدا شنا سي است. این بدین معنا است که وقتي انسان بخود متوجه گردد، درمي یابد که انسان ازنگاه ساختمان فزیکي ودنیاي رواني

یک سیستم فوق العاده منظم وپیچیده ویک ماشین بي مثال وبي مانند وزیبا است وازین جهت گفته شده است که انسان شهکار طبیعت، اشرف مخلوقات وخلیفه خدا به روي زمین است. درطبیعت وهستي هرچي که آفریده شده است به خاطرخدمت به انسان است واین انسان است که میتواند براي

(c) ketabton.com: The Digital Library

خود دوزخ بسازد يا بهشت:

چشم فروبسته اگرواكني / درتوبود هرچه تمناكني عدالت خداوندي درين است كه انسان را ، انسان آفريد وبراي او عقل ، دانايي وهشياري عنايت كردوراه نيک وبد وخيروشررا هم به او نشان داد . اين ديگر به انسان است كه به كدام راه گام بر مي دارد . خداوند نعمتهاي فراوان را براي انسان مفت ورايگان اعطا كرد به مانند آب وآكسجن كه مايه حيات است وساير نعمتها ازقبيل غذا ، ميوه ، نور ،انرژي وغيره نعمتهاي بي شمار وبي حساب وازهمه مهم تر وغني تر وزيبا تر كره زندگي بخش زمين را.سياره زيباوثروتمند زمين هرآنچه را كه نياز انسان است درخود دارد . سطح زمين ، فضاي بيكران آن وهمچنان عُمق زمين مملو از انواع گوناگون نعمتها وثروتها ي انبوه وعظيم است كه انسان مي تواند براي رفاه وآسايش وآرامش مادي ومعنوي خويش ازانها استفاده نمايد . هرگاه انسان باصلح وصفا ، احترام متقابل ، دوستي وهمكاري ، تأمين عدالت اجتماعي وتدابيرسازنده ، زندگي نمايد ، همين سياره زمين وساير سياره هاي خدمتگذارزمين براي رفع نيازمنديهاي مادي ، معنوي وفرهنگي انسان كافي وشافي است. خداوند بااعطاي اين همه امكانات ونعمات انسان را مورد امتحان وآزمايش قرارداد ، مگر متأسفانه انسان دراثر حرص وآز بي پايان وخودخواهي هاي بيكران درين آزمايش ناكام ماند . اگرانسان اينقدر بيرويه وبي تدبير به تخريب طبيعت نمي پرداخت وباتدبير مطلوب ومعقول ازافزايش نفوس جلوگيري مي كرد ودست به جنگ وتخريب وكشتار جمعي همديگر نمي زد ودنيارا گدام ذخيره سلاح اتمي نمي ساخت واين همه بي اعتمادي را درميان هم به وجود نمي آورد ، زندگي گُل وگلزار مي بود وتمامي جامعه بشري دررفاه ،

عدالت ،آرامش وآسايش مادي ، معنوي وفرهنگي به سر مي بُرد . گرفتار خطرآلودگي ، خطر جنگ اتمي وگرفتار بحران بي اعتمادي ، فقروگمراهي نمي شد وبه سوي تباهي وبد بختي پيش نمي رفت.

مقاله هاي جناب دكتر حركت كه به نوع خود درزبان پشتوبي مثال است خدمت بزرگيست هم ازنگاه زبان وهم ازنگاه موضوع . مخاطبان دكترحركت بامطالعات آثارجالب وي مي توانند ازنگاه شكل ومضمون آگاهي خود را بلند ببرند ودرجهت رهايي از اسارت معنوي و مادي گامهاي استواري بردارند . آري انسان جامعه ما ، نيازمند رهايي از اسارت معنوي ومادي مي باشد واين رسالت اهل انديشه وقلم است تا باتوليد انديشه هاي رهايي بخش وكارهاي مثبت فرهنگي درين راه وظايف روشنگرانه خويش را انجام دهند ؛ چنانچه دانشمند محترم جناب دكتور حركت درين راه گامهاي مثبت وثمر بخش بر ميدارد .

آثار جناب وي به نقد اكاديميک ضرورت دارد كه بايست توسط كارشناسان ومتخصصان علم فلسفه انجام شود .

ازنگاه من كارهاي علمي وفرهنگي او براي بيداري ورهايي مردم افغانستان مفيد مي باشد وازآفريدگار عالم تمنادارم كه برايش درين راه نيک وخير موفقيتهاي روز افزون عنايت برمايند

(c) ketabton.com: The Digital Library

فلسفي سفر بري

«د ډاکتر حرکت کتاب ته یوه کره کتنه»

کره کتونکي: ډاکتر رحمت ربي زیرکیار

ماته منلي ډاکتر سید شیر اقا حرکت د کره کتني لپاره خپل یو اثر راوسپاره ، په دي سرلیک :«لوي خداي ، لوي علم،لوي جهان»: د عینیت فلسفه (دوهم ټوک ، په ۳۰۵ مخونو کي) .په اقتباسونو کي ګوټیني لیندۍ [ ]ما زیرکیار د توضیح یا سمون لپاره ور ټومبلي دي. سید شیر اقا حرکت د کونړ ولایت د پاچا صاحبانو په درنه کورنۍ ور ګډیږي.د کتاب د ډ کون نه داسي جوتیږي چي له پخواني شوروي اتحاد نه ئي په تخنیکي څانګه کي ډاکتري او په فلسفه کي د « دوهم مسلک [په] حیث »دپلوم تر لاسه کړیدي.په افغانستان کي د خلکي کودتا (ثور ۱۳۵۷ ، اپریل ۱۹۷۸)سره جوخت چي لیکوال ئي « انقلاب» ګڼي ،کابل ته راستون شو او هلته ښاروال وټاکل شو.ډاکتر حرکت لیکي چي په دسمبر ۱۹۷۹کي « دروسانو دیرغل څخه وروسته» وظیفه له لاسه ورکړه او د خپلي ۱۸ میاشتینۍ رسمي بیکارۍ په اوږدو کي ئي په فلسفه کي خپله « لومړۍ مقاله »پدي سر لیک بشپړه کړه: « دعینیت او ذهنیت دیالکتیک » . (ددي لومړۍ فلسفي لیکني په لومړۍ جمله به وروسته

وګړیږم).

د ډاکتر حرکت د کتاب غټ فکري ټکي په لاندنیو شپږ څپرکیو (پراګرافونو)کي رالنډوم:

(۱) د هسک ښبنتن « ټول خلقتونه اعجاز دي» (مخ ۱۳۶). خو هسک ښبنتن یواځي انسان ته امر کوي چي اقرء (ولوله ، ولاړ کړه ،ووایه) . په اقرء کي د علم او قلم غښتلي مقام خوندي شوي دي ـــ هغه مقام چي انسان ئي ور دي. (۲) یواځي ددغه ستر اعجاز په مټ هسک ښبنتن انسان « خپل خلیفه وټاکه» .دلته باید زه زیرکیار ووایم چي اوس هسک ښبنتن « خپل خلیفه» (ناستن ،قایم مقام) نه لري ، بلکه انسان ئي په زمکه (ښائي په کائناتو Universe)کي واکمن کړي او مسؤلیت ئی ور په غاړه کړي دي.وروسته له ډیر ډیر اوږد مهال ، کیداي شي چي انسان د لوي عالم لوي خاوند شي او بیا ددغه لوي علمي کفایت په برکت ددي وړ شي چي هسک ښبنتن ئي په کائناتو کي خپل خلیفه وټاکي (۳) د هسک ښبنتن بي ساري خلقتونه انسان ته ددي مجال ورکوي چي د ځان په شمول د جهان خالق وپیژني. « د علم ،منطق او خداي لار یوه ده» او باید چي « همدغه لار ونیسو ». ډاکتر حرکت پدي باور لري چي « دا لوي جهان ، دلوي خداي د لوي علم له مخي په قانونمند ډول پیدا [شویدي]پاي [بدلون]او تکامل مومي» (مخونه: ۱۴۵ ، ۱۵۲) . علم هغومره دین دي لکه دین چي علم دي ،او معرفت د دواړو درسالت چورلیز جوړوي (مخ ۱۵۷) (۴) د دین او فلسفي په اړوند کي ډاکتر حرکت په دي آند دي چي هسک ښبنتن « ذاتي حقیقت دي او هیح حقیقت په یو وار نشي پیژندل کیدلي .» هسک ښبنتن ستر ذات دي « الله اکبر» ،او له

(c) ketabton.com: The Digital Library

دینه ستر دي چي د خپل مخلوق یاني د انسان د شعور په کڅوړه کي ځاي شي ، «نو ځکه بالذات د خداي لیدل او پیژندل» بي پایلي هڅه ده (مخ ۲۶۱) (۵) د ډاکټر حرکت عقیده په دي « حقیقت» را چاپیره ده چي: « یو او واحد لایتناهي لوي جهان د لا یتناهي خلقتونو سره د خداي دلوي علم او لوي قانونمندۍ [قضاء او قدر] له مخي پیدا [شوي دي] پائي او یواځي د علمي قانونمند معرفت له مخي د هغي [هغه] څخه معقوله ،سالمه او منطقي استفاده ممکنه ده . دا جهان واحد جهان دي ... او یواځي د واحد عام قانون « قضاء او قدر» له مخي شکلي او نوعي تغیر او تکامل مومي. دا قانون د خداي قانون دي او خداي د دي جهان او ټولو خلقتونو یواځیني خالق او صانع دي . ... دین او فلسفه په یوه لحظه کي د یوه هدف لپاره پیدا شوي دي او یو رسالت لري » . (مخونه: ۲۶۹ ـــ ۲۷۰) .دین او فلسفه لکه نوک او وری له یو بله نشي بیلیدلي ، ځکه چي د هسک څښتن جهان ،علم او د هغه د خلقتونو د پیژندني (معرفت)قانون یو دي (مخ ۲۷۱) .

(۶) ډاکټر حرکت د خپلي لومړۍ فلسفي لیکني (د عینیت او ذهنیت دیالکتیک) لومړۍ جمله داسي راپیژني :« ذهنیت نسبي عینیت او هر مشخص ذهنیت عیني واقعیت دي. » لیکوال پدي آند دي چي د دغه جملهٔ ئي د فلسفي مورچل د لیندي هغه غشي دي چي د نخښي منځ ولي او « د بي بنیاده اړیکو ټول تنابونه » غوڅوي زما په آند ،په دغه جمله کي لړتر لړه د مادي فلسفي او معنوي فلسفي د سوله ئیزي همزیستۍ ګونګوسي روان دي .په بله وینا ،مادي فلسفه او معنوي فلسفه د یوي روپۍ دوه مخونه دي چي په ګډه سره د عین روپۍ اتبار

تمثیلوي امریکائي لیکوال او ټولنیز نقاد ویلیم بوروز (۱۹۱۴ ـــ ۱۹۹۷) **Borroughs . W** کاږي چي« تخیل **illusion** انقلابي وسیله ده». د نن واقعیتونه د پرون او هغه بل پرون تخیلونه وو .[(قانونمندي تخیل نه مني ، فلسفي ایدیالیستي تخیل کیدلي شي یواځي په سفسطه او تحریفي تیورۍ او منطق بدل شي ، خو زه پدي عقیده یم چي مشخص تخیل او ذهنیت پخپل ذات کي عیني واقعیت دي او په قانونمند شکل واقعیتونه افاده کولي شي . همدا سبب دي چي نه د افلاطون ، نه دارسطو ، نه د دیکارت ، نه د کانت ، نه د هګل او حتا د مارکس په سرا پا ماده ګرایي او خارق العاده علمي نبوغ او استعداد سره د هغه غیر اګاهانه ایدیالیستي تخیلات تر ننه پوري په واقعیتونو بدل نه شول ،بلکه د هغوئ په اصطلاح د پرونۍ ورځي واقعیتونه ،همغسي د بې مفهومه تخیل په حیث ، تخیل پاتي شویدي « حرکت»)] . څوک به په بشپړ ډاډ سره ووائي چي د ډاکټر حرکت تخیل [زه په تخیل باور نلرم « حرکت »] به کوم مهال د فلسفي پوهیدونکو په بیلا بیلو مورچلونو کي د لږو ډیر پام وړ ونه ګرځي ، «لیس للانسان الا ما سعي» ! ما په افغانستان کي د فلسفي دوه بوراګان له نژدي نه پیژندل:یو ورور مي پوهاند سید بهاو الدین مجروح و چي د فلسفي او سا پوهني (سایکالوجي)په بریدونو کي د نیمي شپي لاروي شوي ووا او د ځانځانۍ په ښامار (اژدهاي خودي)باندي ئي فکري غشي ورول. هغه دوهم ورور مي ډاکټر غلام غوث شجاعي و چي د الماني کانت(۱۷۲۴ ـــ ۱۸۰۴) او هیګل (۱۷۷۰ ـــ ۱۸۳۱)د خورا مشکلو فلسفو تل ته ورکوز شوي وو او د مارکس (۱۸۱۸ ـــ ۱۸۸۳) د اقتصادي تحلیل سره ئي څه نا څه

(c) ketabton.com: The Digital Library

غلي يارانه لرله. سور ښامارچي «د يو بعده انسان» په جوړولو کي لګيا وو او په لا يتناهي ماده ئي شخوند واهه د نيمي شپي په ترګمۍ کي ئي په کابل کي د شجاعي په مغزو کي منعکسه شوي فلسفه ووژله او ديو خندوړي بورا چغار ئي تم کړ. له دينه نهه کلونه وروسته، تور ښامارچي په معني ئي شخوند واهه، په ۱۹۸۸ کي ئي په پيښورکي په سپينه ورځ د پوهاند مجروح په وينه تنده ماته کړه. دا هغه توره بلا وه چي د انګريزي استعمار په پړپړو (د سيسو) په ۱۹۴۷ کي «تاريخ د معجزي په شکل زيږيدلي وه.

زه زيرکيار په فلسفه کي برسيرن (سطحي) معلومات لرم. زه دوا ګپوهني (سياسي علومو) پوهيدونکي يم. نن پوهه (علم) دومره ژوره، ښانګوره او ځانګوره شويده چي سړي په ډيري خوارۍ سره په همغه خپله تنګه مسلکي سمځه کي ساه ويستلي شي. که د فلسفي دوه ژورانـدي بوراګان (پوهاند مجروح او ډاکټر شجاعي) ژوندي واي، دډاکټر حرکت په کتاب به ئي پخي کره کتني ليکلاي واي. زما کره کتنه تور توتان دي، خو له يارانو قربان دي.

ډاکټر حرکت څه غواړئ ؟ د شعور او فکر په بر مختګ سره د انسان پوښتني پاي ته ونه رسيدلي، بلکه لازياتو پوښتنو ته ئي بلنه ورکړه. له بدي مرغي به دغه پوښتني د دوه ډلتيا (ماترياليزم، ايدياليزم) د احساساتي ځوابونو په لومو کي نښتلي. د دواړو ډلو د بي اساسه طرحو ډکون نه «د فلسفي مجموع الجزاير» راووت. په بله وينا فلسفه په يوه داسي «زرسريزه او زر پښيزه بلا او معما» واووښتله چي نه ورته څوک «ورنژدي کيدلي شي او نه چاته ددغي معما د حل چل ورځي.» (

مخونه: ۳۰، ۲۳۵_۲۳۸).

ډاکټر حرکت غواړي چي غټو مسايلو او قانونمنديو ته ګوته ونيسي او د علم نورو ځانګو پوهان ديته راوبلي چي هر يو د خپلي چار پوهني په ډګر کي لازمي څيړني وکړي او په دي ډول يوائي علم ته د ټولو ښکارندو (پديدو) او مناسباتو «د حقانيت» او واقعيت د تثبيت» تاج ورپه سر کړي. له دي لاري به ممکنه وي چي «د احساساتو او تخيلاتو رول يوائي د احساساتي او تخيلي مسايلو او پديدو په ساحه کي محدود شي.» (مخ ۳۱). ډاکټر حرکت فلسفي ته او په ځانګړي توګه «د اسلام په بناء رامنځته شوي علمي فلسفي ته» کلکه اړتياويني ــ هغي فلسفي ته چي د خپلي زماني ټولو پوښتنو ته ځواب تومنه ولري. د دغي اړتيا د ډکولو لپاره ډاکټرحرکت د «افغان فلسفي څيړنيز مرکز» جوړولو ته سترګي په لار دي. (مخ ۱۳۹).

زيرکيار يو کتاب (سياسي فکرونه او سياسي نظامونه په لويديزه او اسلامي نړۍ کي) په دسمبر ۲۰۰۵ کي خپور شو .ددغه کتاب لاسي نسخه مي د زييز کال ۲۰۰۲ په جولاي (چنګاښ ۱۳۸۱) کي بشپړه کړي وه .او هغه مهال چي د چاپولو لپاره استولي وه، هلته مي ليکلي وو چي: نن مونږ مسلمانان د خپلواکو ديني پوهانو او دنيوي چار پوهانو مجموعي تفکر ته کلک اړيو ــ هغه ډول مجموعي تفکرته چي د مسلمانانو معنوي اړتياوي پوره کوي او فکري او تخنيکي پرمختګ ته ئی لار پرانيزي. مونږ مسلمانان د هغه مسلمان منځګړتيا ته کلک اړيو چي ديني معنويت مو د خاورين عقلانيت سره پوخلا کړي او مونږ نور پريږدي چي د خپلي زماني مسلمانان او انسانان شو .۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخونه:۲۶۸ ــ ۲۶۹).اوس دوه پوښتني او یوه هیله لرم .
تاسي په خپل کتاب کي یو شمیر روسي او فارسي چیني کارولي دي .په دغو منابعو کي ستاسي دکتاب غټ فکري ټکي ثومره منعکس شوي دي ؟د چا لیکني یا مفکوري ستاسي د لومړئ فلسفي لیکني «د عینیت او ذهنیت دیالکتیک» د لومړئ جملي په ادعاکي کلک یا ثه نا ثه رول لوبولي دي ؟ زما هیله له ډاکټر حرکت نه داده چي که ذکر شوي لومړئ جمله په یو ثو جملو کي راوسپړي او ساده ئي کړي ،تر ثو زما په شان غیر فلسفي خلک هم ستاسي په ادعا روغ پوه شي. دکره کتني دتړي سره سم ،دکتاب یوثو تخنیکي کمزوریو ته د لوستونکو پام راګرځوم ،ځکه چي د ثیړني په رسمیاتو کي ارزښت لري:
۱ ــ د کتاب د چاپ کال نه دي ښودل شوي. ۲ ــ لیکوال کله دځان لپاره د «زه»، «زما» او «ما» ټکي کارولي دي او کله د هغوی جمع «مونږ». ۳ ـ کتاب لړلیک (فهرست) نلري.
۴ ـ په کتاب کي یو شمیر فارسي او روسي
اثار کارول شوي دي ،خو دهغوئ په لومړئ حواله کي د چاپ کال نه دي ښودل شوي.
۵ ــ ماته (د عینیت فلسفه ، دوهم ټوک» د کره کتني لپاره را سپارل شوي وو . نه پوهیږم چي زما دا کره کتنه به ددغه کتاب د لومړي ټوک سره ثومره اړخ ولګوي ؟
په کتاب کي فکري جرئت او رت نظر ځلیږي .ډاکټر ارت نظر ځلیږي .ډاکټر شیر اقا حرکت په مخونو کي د فلسفي د خپلواکۍ اعلامیه انځور کړي ده او دخپل کتاب لوستونکو ته بلنه ورکوي چي د فلسفي مجموع الجزایر په ضد ورسره په فلسفي سفر برۍ کي ګډون وکړي. پاي. (۲۶ ـ ۱ ـ ۲۰۰۹).

د پوهانو له خوا د عینیت فلسفې ارزونه

۱

م.ح. بارق شفیعی

عزیزم دکتور حرکت !
در صبا هنگام تفکر فلسفی ، «هراکلیتوس»از دانشمندان و فلاسفهٔ یونانی عالم را به رودی تشبیه کرد که همواره روان است و یک دم همانند دم دیگر نیست و ثبات وسکون دایمی رامنکر بود وعقیده داشت که به هیچ چیز نمیتوان گفت «می باشد »، باید گفت «می شود » و شدن نتیجهً «مبارزهً اضداد »است.
«دیموکراتیس»همه اجسام را مرکب از ذرات کوچک بی شمار میدانست و عقیده داشت که: «وجود ذرات ابدیست و به یک حرکت مستدیر دایمی که جز ذات انهاست متحرک هستند »
دکارت میگوید : «بعد وحرکت را به من بدهید ، جهان را می سازم.»
بیدل گفت: «گردون تپش آبادو زمین زلزله دارد .»

(c) ketabton.com: The Digital Library

اقبال لاهوری با مصالعهً اینهمه از زبان موج از خود رفته یی گفت: «هستم اگر میروم ، گر نروم نیستم.»

درین جریان انسان اندیشمند به این حقیقت دست یافت که « حرکت» شکلی از موجودیت « ماده » است و ماده و حرکت از همدیگر جدا نیستند و همچنان به وجود حرکت بر زمینه های مختلفو در اسمان و زمین اگاهی بیشتر حاصل کرد و از « حرکت ساده » به «حرکت بغرنجتر » و پیچیده تری اشنایی پیدا کرد و از حرکات میکانیکی ،فزیکی ، کیمیایی و بیالوژیکی به حرکت اجتماعی راه یافت.

ولی در این جریان این حقیقت نیز قد برافراشت که اگر « حرکت» تغییر را سبب میشود ، سکون(ولو نسبی)هم وجود دارد که این تغییر را تثبیت می کند و زمینه را برای جریان بعدی « حرکت» اماده می سازد. »

بنابران یقین دارم ،دوست محترم من این «سکون نسبی» ونقش آنرا در دوام وبقای « حرکت » و تغیر تمام پدیده های مادی فراموش نکرده اند ؛ولی در کتاب شان « دعینیت فلسفه »به نقش و تأثیر آن توجه لازم به نظر نیامد .

دکتور حرکت میداند که « سکون نسبی »در مقطع هر حرکتی انقلابی فرصتی است که باید برای توجیه دوام حرکت در راستای تغییر و تکامل به آن توجه کرد .

دور نمی رویم ،یکی از اشتباهات مهم ما در « انقلاب ثور »و بعد از حرکت جدی تغییر و تصرف قدرت سیاسی ، عدم استفاده و یا استفادهٔ نادرست و کم بها دادن به « سکون نسبی »بود که بعد از آن دست داد ، در حقیقت میتوان گفت ، رها کردن دنبال حرکت انقلابی !

ما از بامداد حرکت انقلابی به فکر بدست اوردن و انحصار موقعیت حساس و قدرت در سازمان حاکمیت افتادیم و نتوانستیم به تحکیم زمینه های عینی انقلاب و سمت دهی آن به سوی تکامل توجه کنیم.

اگر این انتباه از واقعیت رویداد ثور و نتایج آن به نظر تان درست می آید ، خوب است بخش سوم کتاب با ارزش تان را وقف این موضوع کنید .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حرکت خپرونې لوړې کلیزې ته
د محترم م.ح. بارق شفیعي
ارزونې او سپارښتنې !

دوست و همسنگر گرامی من، محترم داکتر حرکت !

پیروزی و موفقیت بیشتر در راه خدمت به علم و دفاع از ارزشهای بزرگ ملی، تاریخی، مادی و معنوی کشور عزیز افغانستان پر افتخار، از ارزوهای منست.

برادر من، دانشمند عزیز !

یاداشت مختصر، ولی پرمحتوای آن همسنگر مبارز است پرمخاطرهٔ دوران ازمونهای بزرگ تاریخی که یاد اور اغازین مرحلهٔ پرافتخار خیزشهای انسانی نیروهای انقلابی جامعهٔ ما، در برابر دشمنان سوگند خوردهٔ ملی و طبقاتی خلق زحمتکش میهن سترگ مان بود، با ضمیمهٔ پنجمین شمارهٔ پر محتوا و مبارز «حرکت» رسید. با مطالعهٔ آن مسرور و محظوظ و از محتویات غنی و با ارزش آن مستفید شدم.

اجازه بدهید، به خاطر اینکه جریدهٔ «حرکت» با نشر شمارهٔ ششم، نخستین سال زندگی و حرکت پربار و هدفمند خود را پشت سر میگذارد و وارد دومین سال عمر گرانمایهٔ خدمات فرهنگی خویش می شود، به شخص شما و تمام همکاران محترم و سایر علاقمندان آن، صمیمانه تبریک و تهنیت بگویم.

حقیقت این که «حرکت» و تلاش علمی و مسؤلانه آن در راستای رشد و تکامل اگاهی اجتماعی، انکشاف و ارتقای شعور سیاسی در نهضت ملی و دموکراتیک خلق ستم کشیدهٔ افغانستان در جریان یک سال گذشته، قابل تقدیر و در خور تمجید است.

باید شریفانه اعتراف نمود که حرکت درین جهته در گذشته، بخصوص تا اخیر دههٔ هشتاد سدهٔ بیست به کفایت جوابگوی نیاز های اساسی روان اجتماعی، در جامعهٔ مدنی و در میان همهٔ مردم زحمتکش افغانستان نبوده است و نتوانسته است بصورت هدفمند و سیستماتیک، پلان شده و متمرکز، بویژه با وجود تشکیلات پر عرض و طول و سرو صداهای پر شور شعبات تبلیغ و ترویج و اموزش حزب دموکراتیک خلق افغانستان، در مرکز و ولایات کشور، قدم سازنده و کارا بردارد و با استفاده از وسایل اطلاعات جمعی حزب و دولت انقلابی، در عرصه های مختلف فرهنگی، درین گستره اساسی کارهای لازم و در خور توجهی را انجام دهد، در حالی که تمام فهم و توجه شیطانی دشمنان حرکت در افغانستان، بر مبنای فلسفه های ارتجاعی و غیر علمی، برای تخریب و توقف روند به سر رسیدن اهداف انقلابی متوجه استفاده از ضعفها و خلاهاي بوده است که در طول سال های فراوان، در عناصر متشکله روان اجتماعی مردم افغانستان در عرصه های اجتماعی، فلسفی و مذهبی، سیاسی، اخلاقی و... و... رخنه کرده بود، ولی مدعیان خدمت به تشکل اندیشه های پیشرو و به اصطلاح تیوریسنهای «جهان بینی علمی طبقهٔ کارگر» که دران روزگار، از «جامعه شناسی علمی» و «روان شناسی

(c) ketabton.com: The Digital Library

اجتماعی» دم میزدند و امروزه از احاطهً علمی خود بر این عرصه های لافند و کتابهای هزار صفحه اي مي نويسند ،به آن نپرداختند و یا به قدر کفایت نپرداختند وبا آن بابی اعتنائ و سطحی برخورد کردند و اما: «حرکت» و همکاران و همراهان «حرکت» در یک سال گذشته توانستند با نشر مطالب گسترده و عمیق علمی ،با رعایت و احترام به اصول پلورالیزم عقیدتی ،به شکل ازاد و دموکراتیک در زمینهً مسایل اجتماعی ،فلسفی ، مذهبی ، ،سیاسی ، اخلاقی و غیره تأملات فکری خویش را در قلمرو وبنای هستی اجتماعی نظام اجتماعی— اقتصادی افغانستان ابراز ودرین راستا حرکتی را به راه اندازند و کارهای با اهمیت تحلیلی و توضیحی را اغاز کنند .من فکر میکنم اینقدر ، با وجود وسایل محدود در عرصهً نشرات و تبلیغات کاریست ستوده ،پر ارج و با شهامت که میتوان دستاورد های آنرا پر ارزش خواند و برای دستاندر کاران آن تبریک گفت و موفقیت های درخشان شان را برای اینده ارزو کرد .

د «عینیت فلسفه»
د کره کتنې په هنداره کې

کاندید اکادمیسن م. ظ. افق

۲ـ

پیل:

۱ــ د ښاغلی حرکت سیاسی نظر دده د هیواد پالنی ښکارندوی.

۲ـ د لیکوال فلسفی نظر دده دفلسفې نوی والی.

۳ـ ماده یعنی څه او شعور څه ته وای ؟

۴ـ نتیجه.

پیل:

په تاریخي لحاظ ،کله چی علومو دخپل وروسته پاته والی په سبب انقسام نه وو موندلی نو دیوی عامی پوهنی یعنی دفلسفی تر نامه لاندی یی مطالعه کیدله .خو کله چی انسانانو د خپلو پرمختگونو په نتیجه کی علوم یو په بل پسی سره جلا کړل ،بیا نو فلسفه د یوی مستقلی پوهنی په څیر خپل وجود وښود .په همدغه اساس دی چی د فلسفی پوهان فلسفه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

علومو مور بولی. که څه هم نوموړی تعبیر د حقیقته څخه لری ندی خو بیا یی هم یو لړ پوهان او فلسفو ښتنان ناسم ګڼی.

فلسفه چی د طبیعت ،ټولنی او تفکر د عامو قوانینو مجموعه ده نه یوائې په افغانی تعلیماتو کی یی نفوذ نه شته او ډیر خلک کرکه او نفرت ورته ښیی بلکه د نن ورځی په غربی زده کړو کی یی هم اعتبار کم ښکاری . ځکه دوی په خپلو چارو کی زیاتره د محاسبی ،تخنیک او کمپیوټر پوهنی استعمالوی چی باید نوی نسلونه یی نوموړی ډول علوم د ورځنی ژوند د اجرا په خاطر زیات په کار واچوی او د فلسفی اصولو ، فکری ،تحلیلی فعالیتونو په برخه یی مینه ځکه نه ښکاری چی د زړو او تاریخ وهلو رژیمونو د امپریالیزم په شمول ،د تغیر او زوال په باب د خلکو سترګی خلاصوی او نوې رڼا څرک ورته وهی. په همدی توګه په وروسته پاته هیوادونو کی د نویو فلسفو او فکرونو لومړني او اساسی تاثیرات د ټولنی پر نوی والی او تغیر باندی داسی واقع کیږی چی باید د زمانی د نویوغوښتنو سره برابر د زړو فکرونو ، عادتونو او خرافاتو پر ځای همدغه نوی فکرونه او فعالیتونه استقرار ومومی.

د همدغه ډول ضرورتونو پر اساس ،په دی اخرو وختونو کی د ښاغلی شیر اقا حرکت یو ښکلی کتاب د « عینیت فلسفه »په ځینی محفلونو کی لاس پر لاس کیږی ، او لیکوال یی هم مینه وال دی چی که د « عینیت فلسفه » د فلسفی پوهان او یا یی مینان په غور ولولی ؛ نظر پری وړاندی کړی او حتا داسی نیوکی هم پری وکړی څو په وروسته چاپونو کی یی نور هم سموالی راشی. کتاب چی نژدی ۴۰۰ مخه لری په ښکلی بڼه ، اوړوالی او سور متنا سب جوړ شویدی.

پر نوموړی اثر که څه هم یو لړ پوهانو خپل تقریظونه د « حرکت» په خپرونی کی خپاره او خپل نظرونه یی وړاندی کړیدی ، چی په زړه پوری او ناکافی بریښی. په کتاب کی د ډیرو ژورو او ارزښتمنو مفهومونو او موضوعاتو د بیان تر څنګ دا مشکل پوره څرګند دی چی لیکوال یو لړ مغلق فلسفی او دیالکتیکی موضوعات او مقولات په هغه سطحه کی راوړی دی په کومه چی لیکوال او ځینی د مسلک خاوندان پری ښه پوهیږی.

څرنګه چی د کتاب د تفسیر او تقریظ بعدونه او اړخونه ډیر او پراخ دی او په باره کی یی لیکل ډیر وخت غواړی ، نو زه به هڅه وکړم چی لومړی د لیکوال پر سیاسی نظر او او بیا یی پر فلسفی برخو باندی په لنډه توګه څه نا څه وړاندی کړم.

۱ ـ دلیکوال سیاسی نظر دده د وطنپالنی ښکارندوی

د ګران هیواد په اخرو څلورو لسیزو کی چی د سیاسی جنبش د بی اتافاقۍ، د ګوندونو په حکومتونو کی پر چوکیانو او منافعو جنګونه او دښمنۍ د یوی خوا ، خو د خارجی هیوادونو مداخلو ،په سیمه او هیواد کی سختو رقابتونو دبلی خوا زمونږ هیواد خوار و زار ، ټوکرټوکر او دابادیو پرځای یی پر ورانیو راواړاوه. اوس دادی د « ۴۶ »امپریالیستی هیوادونو او دهغوی د مزدورانو په تصرف کی داسی لویدلی دی چی په زرګونو زرګونو یی رامړه ، کلی او ښارونه یی په خرابو را تبدیل کړی او تبدیلوی. البته ، د افغانی مقاومت په نتیجه کی دادی ځینی امپریالیستی تجاوزګران هم داسی فکر کوی چی کاشکی یی د تجاوز کولو څخه وړاندی د افغان ــ انګلیس د دریو جنګونو هغه نتیجی په نظر کی نیولی وای ، دکومو په

(c) ketabton.com: The Digital Library

نتیجه کی چی د انګریزی تاړاکګرانو سختی ا شرمناکی ماتی په نصیب شوی.

په هر صورت په هیواد کی د ډیرو خرابیو او تاوانونو په سبب زیات ګوندیانو او روشنفکرانو ،نه یوائی د کین اړخ فعالینود یو تعداد عملونو څخه بیزاری وښودله بلکه دښی اړخ ځینی وطنپالو هم د ټولنیزو ناخوالو او وحشتونو څخه پوره کرکه ښودلی ده.د نومووړو پیښو او جریانونو یوه نتیجه دا شوه څو په ټولنی کی د بی طرفی کلمه اعتبار ومومی ،هر چابه دبی طرفی غوغا پورته کړی وه او دخپل نجات لاره به یی ګڼله. بیلو بیلو خپرونو به هم پر خپل تندی د ازادی او بی طرفی کلمی ډیری استعمالولی. په همدغه وختونو کی ښاغلی حرکت د بی ځایه بی طرفی پرضد په ډیر خشم د کتاب په نهم مخ کی داسی وای: «... مونږ ټولی دغه ډول پدیدی نسبی ګڼو ،نو ځکه د لومړی ورځی څخه وایو چی مونږ هیڅکله بی طرفه نه یو ،مونږ ټاکلی او مشخص هدف او ارمان لرو.زمونږ طرف د هر څه دمخه زمونږ ګران هیواد افغانستان ، افغان اولس ،د هغوی ملی ګټی ،منلی رسوم ، عقاید او مقدسات او وروسته له هغه بین المللی او عام انسانی تعلقات او تعهدات دی چی په پوره ایمانداری به د هغوی پلوی او دفاع کوو او نور به هم دی کار ته اړباسو... » دا نظر په رښتیا چی د بی طرفی معنا نه لری او یو ټاکلی ملی او وطنی داسی نظر دی چی دملی ګټو او هیواد د ساتلو په خاطر باید هیڅ وخت تجاوز ګرانو ته اجازه ورنه کړو چی زمونږ د پاکی خاوري او ازادی پرضد ګامونه راواخلی. دا چی نن ورځ په ډیری نا ځوانی او وحشت سره ناټو دامریکا په مشری افغانستان اشغال کړي دی نو باید ټول وطنپال ګوندونه ،

اولسونه او اشخاص په میړانه په مختلفو لارو ، وسایلو او تاکتیکونو د نوموړی اشغال پرضد په یو موټی توګه مبارزه وکړی او خپلواکی ترلاسه کړی.

لیکوال دخپل کتاب په لسم مخ کی لوړ مطلب ته داسی ادامه ورکوی: «مونږ په دی باور لرو چی دافغان اولس خوشبختی ، پر مختګ او پایښت په ملی وحدت کی دی ، هغه به د سترګو د کسی په څیر د بین الافغانی او بین المللی منل شوو اصولو له مخی په پوره ایمانداری او تقوا سره ساتو »

د لیکوال په لوړ متن کی دوه ټکی دداخلی اونړیوال امنیت او سولی لپاره ډیر اهمیت لری ،ځکه چی په افغانی ټولنه کی بیلی ژبی او ملتونه او اقلیتونه وجود لری ،نو یی د ښه او ارام ژوند لپاره همدغه بین الافغانی ګډ ژوند او ټولنیز اصول باید پوره مراعات شی. د هر ملت او هر اقلیت حقوق باید یو له بله مراعات او ټول اولسونه د ورونو په شان په مینه سره ژوند وکړی.

په همدی توګه په نړیوال چار تر کی تر ټولو مهمه خبره داده چی هیڅ هیواد او قدرت ددی حق نه لری چی د بل ملت او هیواد پرضد حمله وکړی او ازادی یی په غلامی وربدله کړی.دادی وینو یی چی امریکا یی استعماری واکدارانو نړیوال ټول قوانین تر پښو لاندی کړی او په ډیر زور او ظلم یی د افغانانو خاوره د توپونو ، راکټونو او بمونو پواسطه لاندی کړه چی اورونو او وحشتونو یی د سیمی او حتا د نړی لمنی نیولی او لا یی هم نیسی.

ښاغلی حرکت د خپل کتای په (۷۶) مخ کی نه یوائی د کمونستانو اعمال غندی بلکه پر کپیتالیزم هم وارونه کوی او

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کرکه ورته ګوري او داسې وايي: «کپیټالیزم چې لا پخوا زړه پدیده وه او د تاریخ ټولې بد نامۍ، ظلمونه، ناروا، چور او چپاول د دوی په هویت ثبت شوي دي او د ټولو اولسونو شتمنۍ یې غصب کړې او په یویشتمه سلیزه کې یې نړۍ د قطعي نابودۍ د ناورین سره مخامخ کړې ده، نړیوال امپریالیزم هم فکري تحجر نن په ټپه ړوند کړی او د ټاتالیتاریستي حرص او آز له مخې ... د نابودۍ د کندې پر څنډه ولاړ، زوال یې حتمي او وروستی قدم به یې د نابودۍ کندې ته ولیدل وي.»

په لوړ پراګراف کې لیکوال نه یوازې د کپیټالیزم پر ظالمانه ماهیت بحث کوي او د امپریالیزم د زوال څخه ډکه محتوا یې هم پوره پیژندلې بلکه د هغوی پر ضد یې ملي مبارزه یو ډیر مهم اصل بللی دی. د نن ورځې خصوصاً د پانګولې نړۍ جهاني بحران او په نړۍ کې په مختلفو پلمو پر ورو ملتونو او هیوادونو غیر انساني تجاوزونه کول او د بوش په قول چې «امریکا د تیلو عملې ده» تر شعار لاندې د تیلو او طبیعي ثروتونو د تسخیرولو په خاطر هر ډول ظلمونو حتا تر نړیوال دریم جنګ پورې یې لا هم بې پروایې کړیده. نو باید په زغرده سره اعلان کړو چې د نومړې ملي نظر د دفاع په خاطر ملي مبارزه د هر افغان ملي او تاریخي وظیفه ده.

۲ ـ د حرکت فلسفي نظر د ده د فلسفي نوي والی:

ښاغلی حرکت د خپلو فلسفي او تیوریکو موضوعاتو د څیړنې لپاره د ډیر پخوا څخه خواري کښلې او ډیر علمي ــ فلسفي مواد یې سره ټول او ورغونډ کړي دي، چې البته مهمه نتیجه یې د «عینیت فلسفه» ښکاري.

لیکوال د خپلو څیړنو په اوږدو کې د لرغوني یونان

فیثاغورث، افلاطون، دموکریت، هراکلیت، ارسطو او داسې نورو مشهورو فیلسوفانو فلسفي لړیا ډیری تر نظر تیرې کړې، د رنسانس او بیا یې د وروستیو پیړیو پوهانو لکه کانت، لاپلاس، دکارت، هګل، مارکس، انګلز، لنین، انشتاین، او داسې نورو پوهانو او فیلسوفانو د فلسفي موضوعاتو سره تماس نیولی چې یو لړ یې د خپلې تیوری «شعور او ماده هیڅ ډول مادي تو پیر نلري او دواړه یو شان مادي واقعیتونه جوړوي» پر اساس انتقاد کړې هم دي. لیکوال د خپلو فلسفي څیړنو په نتیجه کې دې قضاوت ته ځان رسولی دی چې معنویت کوم مفهوم نه لري، هر څه چې دي هغه ټول ماده او مادیت دي. نو د دې لپاره چې موضوع یو څه ساده او روښانه شوې وي لازمه ده چې همدغه د مادیت پر هستۍ او معنویت پر نیستۍ، مادي او شعور باندې په لنډه توګه څه نا څه ورانډې کړو. البته هیره نه کړو چې لیکوال د «لوی جهان» تر عنوان لاندې په بې سره او بې پایه کائناتو کې ګرځیدلی او په پای کې داسې وای: «زه باور لرم چې خدای لوی ذات دی، زما په شعوري طیف کې نه ځاییږي، زه په قاصر شعور او عقل ځان دخدای دلوی ذات او صفاتو د معرفت جوګه نه بولم»

څرګنده ده چې د کیمیا، بیولوژي، فزیک او نورو طبیعي علومو پر بنا د مادي مفهوم او معنا ډیره ساده او تقریباً ټولو شاګردانو ته یې تعبیر یو شانته دی. خو د فلسفي متودو له ژیو او تعبیرونو له مخې یو لړ فلسفي مقولې د مادي او معنا، مادیت او معنویت په شمول تو پیر سره لري. د دې لپاره چې پر نو موړو مقولو چې د کتاب مهمه برخه جوړوي لږ رڼا لویدلې وي، لازمه ده چې د مادي له مفهوم څخه را پیل کړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماده یعنی څه او شعور څه ته وایي ؟

ماده هغه عینی واقعیت دی چی د انسانی څخه نه یواځی ازاد وجود لری بلکه د همدغه شعور پواسطه انعکاس مومی او پیژندل کیږی. ماده چی د جهان ټول موجودات او سیستمونه په برکی نیسی نه منځته راغلی او نه هم له منځه ځی بلکه د خپل موجودیت په مهمترینو بعدونو زمان او مکان کی موقعیت لری. ماده د خپل حرکته سره داسی ذاتی اړیکی لری چی ګواکی همدغه حرکت یی په له اشکالو د موجودیت څخه ګڼل کیږی. ماده د خپلو خصوصیتونو او داخلی تضادونو په نتیجه کی د تکامل داسی مرحلی ته راورسیده څو انسان اشرف المخلوقات په څیر یی د ځمکی پر مخ حضور وموند .

جهان هیڅ داسی شی نه پیژنی کوم چی د مادی یو خاص تیپ ، حالت او انعکاس ونه لری او یا هم د مادی خصوصیت ،شکل ، حرکت او یا هم د تاریخی تکامل کوم تولید ونه اوسی .د جهان د مادی او تاریخی وحدت پیژندنه د فلسفی ماتریالیزم لومړنی پرنسیب دی چی د خیالی فلسفو اصول یی درک نه شی کولای.د معاصری زمانی د مادی غیرمادی حالتونه لکه الکترو مقناطیسی قوه ، دجاذبی قوه ، نیوترونو جریان.او داسی نور طاقتونه چی د مادی غیر مادی بحثونه یی ډیر پراخ کړی او پراخوی یی د مادی د بحث یوه نوی او مهمه برخه ده.

ماده د فلسفی پوهنی له مخی ، د طبیعی علومو د تیوریو په مرسته د خپل جوړښت او خصوصیاتو ، همداسی یی د قانون او حرکت په واسطه تثبیت شوی ده.داخبره به ستره جفاء وی چی ووایو ماده دیوی فلسفی مقولی په څیر دفزیک ،کیمیا او نورو

طبیعی علومو غوندی د کانکریتو (مشخصو) اصولو په څیر پیژدل کیدلی شی.ځکه چی نوموړی علوم خپل ټاکلی خصوصیتونه لری او په هیڅ ډول د مادی بی انتها شکلونه او تیپونه نه شی احتوا کولی. لنډه دا چی د مادی مفهوم د ماتریالیستی او تاریخی دیالکتیک په تیوری ،د مادی په نړیوالو خصوصیتونو او دتکامل په قوانینویی ،د حرکت په شکلونو ، انتها او بی انتها مفهومونو ، د جهان په وحدت او اختلافونو سره پیژندل کیږی. اوس چی مو د مادی پر مفهوم ،د فلسفی له مخی څه نا څه وړاندی کړل ،لازمه ده د شعور په باب لو څه ووایو .

شعور څه ته وایي؟

شعور د عینی واقعیت دانعکاس هغه شکل دی چی یواځی او یواځی په انسان د هغه په ماهیت او تاریخ اړه لری. شعور د دماغی جریاناتو هغه مجموعه ده چی دعینی جهان او پخپله د انسان پیژندنی په باب فعالانه برخه لری.البته ،د شعور په تخلیق او پیدا ښت کی یی اساسی عناصر کار ، دخلکو ژوند د خلکو اجتماعی تشکل او همداسی په تاریخی توګه انسانی ژبه ده. البته د ژبی قدامت هم د همدغه انسان دپیدا ښت او ظهور سره مستقیمه اړه لری.

په همدی توګه باید ووایو چی د شعور موجودیت بی له انسانی پوهنی او پیژندنی چی انسان داجتماعی ـ تاریخی فعالیتونو او اطلاعاتو مسؤل دی ،امکان نلری.د واقعیتونو سره د انسان روابط په مستقیمه توګه یواځی دده سره نه تثبیتیږی(لکه همدغه حالت چی په حیواناتو کی څرګند دی) بلکه دنورو انسانانو سره یو ځای د عملی فعالیت د مشخصاتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره مستقيم تړون لري. همدغه علت دی چې تر هرڅه لومړی مادي شيان او حوادث په خپل هغه علم او پوهنې سره پيژني چې د انسان د شعور يوه مهمه برخه جوړوي. ديوه شي او يا شيانو او پيښو په باب هر ډول احساس، تفکر، تعقل، ډول ډول غوښتنې، خيالات او بالاخره ټول دماغي فعاليتونه چې د انسان په تحرک او ورځنی پراتيک اړه لري د شعور او دهغه په حدودو پوری مربوط ګڼل کيږي.

البته نوموړی ټول حوادث او خصوصيتونه چې د شعور شکل او محتوا څرګندوي د تاريخي، سياسي، اجتماعي او قانوني افکارو سره اخلاقيات، اديان او مذاهب، ټولنيزه سايکالوجي، همداسې هنر او ادب د شعور او اجتماعي شعور مهمې برخې دي چې د نوموړو ټولو پديدو اساس او او ريښه بياهم په ټولنيزو ـ تاريخي واقعيتونو پوری ګڼلی دي.

تفکر او تعقل چې د شعور ستري برخې دي، نه يوازې د معلوماتونو او استدلالونو يوه ساده مجموعه ده بلکه د واقعيتونو فعال، بادرکه او هدفمن داسې ستر جريان دی چې اساس يې بيا هم په عيني واقعيتونو او بشري پراتيک پوری تړل کيږي.

شعور که ديوې خوا د اجتماعي پراتيک په نتيجه کې تشکل موندلی، نو پر دی بلې خوا يې پر همدغه پراتيک تأثير کړی او انتظام يې وربخښلی دی. د مادي او شعور ترمنځ د ارتباط ډيرې مشکلې مسئلې چې نن لا ينحله بريښي د ساينس او فلسفې د ايديولوجيکو مبارزو يوه ژوره داسې مسئله ده چې علمي فلسفې به يې راتلونکې انکشاف په واسطه د علم او فلسفې څښتنان ورو ورو ورحل کړي.

اوس چې مو په ډيره لنډه توګه، د فلسفې له مخې، ماده او شعور وپيژندل نو به وګورو چې ښاغلي حرکت شعور او معنويت څنګه مادي بولي؟ مخکې له دې چې د ښاغلي حرکت ځينې جملې او عبارتونه راوړم، دا خبره پوره منم چې د ټولنيزو نظامونو او بيا يې د علومو د انکشاف په نتيجه کې يو لړ هغه لرغوني او زاړه افکار او عقايد کوم چې ځينو انسانانو د ابدي واقعيت په څير منل. د مثال په توګه، په لرغوني يونان کې فيلسوفانو اټومونه د جهاني اعمار اساسي داسې خښتې بللې چې ګواکې د تجزيې وړ نه دي. همدغه اټمي فلسفه تر نولسمې پيړۍ پورې د تغير وړ نه بلله شوه.

په نولسمې پيړۍ کې چې فزيک او نور طبيعي علوم د انکشاف يوې ټاکلې مرحلې ته راورسيدل نو يې د اتم ذره د تجزيې وړ وبلله او د تجربو په نتيجه کې يې څرګنده کړه چې اتم تر سل لا هم ډيرې برخې لري، خو تر ټولو يې مهمې برخې الکترونونه، پروتونونه، نيوترونونه او داسې نور دي. نو ګواکې د علمونو نوی کشفونه نه يوازې د انسان په ژوند کې تغير راووست بلکه په عقيدو او افکارو کې يې هم نوی تحول څرګند کړ.

په همدې توګه، مونږ وينو چې د ځمکې ګرد والي موضوع د کوپرنيک (۱۴۷۳ ـ ۱۵۴۳ م) او کپلر (۱۵۷۱ ـ ۱۶۳۰) اروپايي نجو ميانو تر زماني د قبول وړ نه وه او خلکو به تل ځمکه هواره بلله.

کله چې نوموړو او نورو پوهانو د خپلو پوهنو، استدلالونو او وسايلو په واسطه د ځمکې ګردوالي په اثبات ورساوه نو نه يوازې انسانانو آسمانو او ستورو ته لار پيدا کړه بلکه يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپخوانیو انسانانو زړو او باطلو افکارو ته هم پوره ټکانونه ورکړل او ددرانه خوبه یې راکښینول.په همدې ډول ،ګورو ، کله چې د نور ماهیت او مفهوم لا پوره نه وو کشف شوی نو به ډیرو خلکو د تقدس په سترګه ورته کتل ،خو کله چې ساینس ثرګنده کړه ،چې نور د فوتونونویو داسې شدید جریان دی چې په یوه ثانیه کې دری سوه زره (۳۰۰۰۰۰)کیلو متره سرعت لری ،دا حقیقت نه یوائې یو نوی کشف وګڼل شو ، بلکه د هغو افکارو او عقیدو ابطال یې هم اعلان کړ ، کومو ته چې سجدې کیدلې.

دا لوړ ثو مثاله مې ځکه ثرګند کړل چې په تاریخ کې د هر نوی فکرد مخالفتونو سره مخامخ شوی او مخامخ کیږی.ددی ثخه زما منظور دادی چې د « عینیت فلسفه»باید په غور او پراخ تندی او حتا په جوړوونکی او سالم انتقاد سره ولوستله شی. ځکه چې یو لړ نوی خبری پکښې دی.

اوس به دلیکوال ثو عبارتونه راوړم ، په کومو کې چې یې شعور او معنویت مادی پدیدی بللې دی:

د کتاب په (۷۷)مخ کې داسې راغلی دی «...د مادیت او غیر مادیت پیوند هیڅکله جوش نشی خوړلای او که ثوک ووای چې دغه کار شونی دی ،نوایا پخپله دغه پیوند به مادی وی او که غیر مادی ؟ ماده دمادی ثخه متأثره کیدلی شی او یا بله ماده متأثره کولای شی.» په (۶۷ مخ کې داسې ویل کیږی: « که چیری فکر او ذهن غیر مادی وای نو په هره زمانی نقطه او مقطع کې چې مونږ هیله درلو دلی وی درول به یې ممکن وی.» نو موړی جمله هم تفسیر او ساده کولو ته ضرورت لری.(په دی معنا چې که ذهن غیر مادی وی ، نو عطالت به یې نه درلودلی ، او کله چې عطالت موجود نه اوسی ، نو په هره زمانی مقطع کې

د هری پروسی درول هم ممکن کار ګڼل کیدلی شی ــ لیکوال .) لیکوال په (۹۰)یم مخ کې داسې وایې:« هر ټاکلی شعور د ټاکلی مادی واحد ددیا لکتیک په نتیجه کی منځ ته راځی.»

وړاندی مو ولیدل ، چې شعور یوائې او یوائې د انسان متکامل موجود ،د مغزونو محصول دی.نور مادی واحدونه ، البته ، انعکاسات او عکس العملونه لری ، او بس.

د کتاب په (۹۱) یم مخ کې داسې ویل کیږی: « کله چې شعور او لا شعور د هر مادی واحد جز لایتجزا ، یعنې چې یو له اشکالو د موجودیت ثخه اوسی ، او په ذهن او شعورکی دیالکتیک هم وجود ولری ، نو دا خبره هم باید ومنو چې په هر مادی واحد کې دشعور او لاشعور دیالکتیک هم شته او په دغه پروسه کې شعور او لاشعور هم یو په بل بدلیدلی شی... »ددی خبری یاد به هم وکړم چې په دماغ کې مختلف مرکزونه د مختلفو وظیفو د اجراء لپاره موجود دی چې ټاکلی ارزښتونه لری.د مثال په توګه، کله چې د امریکا یا اروپا په یوه سرکی ژوند کوو او نابیره په افغانستان کې د ناټو دبې رحمانه بمباریو په نتیجه کې د خپلو افغانانو او دوستانو د وژل کیدو خبر راورسیږی نو په غمونو کې مو ډوب کړی.دغه په غمونو کې دفوری ډوبیدو پروسه چې په انسانی تیز فکر اړه لری د معنویت او شعور هغه جریان دی چې د انسانی مغز محصول ګڼل کیږی.

په همدی ډول که دیوی لیری فاصلې ثخه د یوی وحشی پیښې یو سړی داسې وبیریږی چې په خولو کې لوند خیشت شی ، دلته چې د انسان دشعور د مختلفو مرکزونو ،احساساتو او حواسو د عکس العملونو پروسه موًثره ونه ګڼل شی نو به

(c) ketabton.com: The Digital Library

دانسان او وحشي پيښي تر منځ د ارتباط فاصله څنګه مادي وبلله شي ؟ګواکي د همدي لاري د ذهن او شعور ډيري پيښي چي خارجي نړۍ انعکاسات څرګندوي هغه ماديت نه دي پر کوم چي بحث کيږي.

(دمخه هم دغه ډول موضوع ته اشاره وشوه او دعينيت په فلسفه کي په دغه موضوعاتو په خپل وخت کافي بحثونه شوي او په تاريکو اړخونو رڼا اچولي شويده. د بلي خوا د پخوانيو فلسفي نظرياتو او تيوريو په نسبت د عينيت دفلسفي نظريات بنيادي ماهيوی فرق لري. د عينيت فلسفه په پخوانيو ترمنولوژيكي ، متودولوژيكي ، تيماتيکی (مفرداتی) ابعادوکی د ځاييدو ګنجايش نلري ،خو ددی ضرورت سره سره مالا هڅه نه ده کړی د عينيت د فلسفی د تيوريکی فورمولبنديو او قوانينو د ضرورتونو مطابق ، چي بي له هغي يي هم افاده او پوهاوی ډير مشکل دی ، د هغي په ترمنولوژيکی ، متودولوژيکی او موضوعاتی او مفرداتی قضاياوو او مسايلو کی بدلون راولم ، ځکه چي افاده او پوهاوی به يی لا پسی مشکل شی ، نو په نظر کی لرو پورتنی مسايل د عينيت دفلسفی د قانونمنديود هضم او انطباق په پروسه کی په تدريجی شکل د پخوانی زاړه ترمنولوژيکی ، متودولوژيکی او موضوعاتی او مفرداتی سيستم او بيرو کراسۍ کی ځای ونيسی. خو د محترم کانديد اکادميسن محمد ظاهر «افق» د لارښوونی په نسبت چی تل زما ډير نژدی دوست ، مشوق ، ملاتړی او انډيوال پاتی شوی او په مسؤليت اوپوره جرئت سره يی زما په پخوانيو او موجوده ليکنو تقريظونه ليکلی ،نور پوهان يی هم دغه کار ته رابللی او باور

لرم په راتلونکی کی به هم په همدغه شهامت سره دوام ورکړی ، يوه لنډه يادونه وکړم. په پخوانی فلسفی نظرياتو کی د شعور او مادی د متقابل مناسبت په اساس جهان په کل کی په مادی او معنوی ، يا عالم الاسباب او عالم الارواح او ټولی پديدی او خلقتونه هم په مادی او معنوی ويشل شوی وو. دی مسًلی ته دفلسفی اساسی مسًله ويل کيده او ټول فلسفی تيوريکی ويش په همدغه بنياد منځ ته راغلی او ترنن ورځی په همدغه مسًلی پوری تړلی پاتی دی. د فلسفی ګمراهی د همدغه اساسی مسًلی څخه شروع شوی ده.څرنګه چی ماده او شعور ذاتی توپير نلری او دواړه يو شان قانونمند وجود لری. قانونمندی شکل د موجوديت دمادی او يوائی په ماده کی تحقق پيدا کولی شی. نو ځکه دغه ويش بی بنياده وو ، ترنن ورځی پوری فلسفی څيړنی په علمی اساساتو نه وی ولاړی ، ډيری فلسفی مکتبونه او فلسفه پوهان اوس هم فلسفه علم نه بولی ، حتا وتلی ماترياليستان په ټولنيزو او شعوری مسايلو کی ايدياليست پاتی دی ، مارکس ماترياليزم په ديالکتيکی او تاريخی ويشی ، حال داچی په تاريخ کی ديالکتيک او په ديالکتيک کی تاريخ وجود لری او دواړه د ماديت مستلزم دی ،لنين ماده هغه عينی واقعيت ګڼی چی د انسان په ذهن کی انعکاس پيدا کولی شی ، يعنی د انسان ذهن معيار د عينيت او حقيقت بولی ، خوواقعيت دادی چی ډير حقايق او عينی واقعيتونه د انسان په ذهن کی انعکاس نشی پيدا کولی ، که دقيق ووايم انعکاس پيدا کوی خو درک يی نشی کولی. دانسان مغز اکثراً په لاعلاجه امراضو اخته کيږی ،او مغز تر اخره پوری بی خبره پاتی کيږی ، لکن زمونږ لا شعور خپل ټول

(c) ketabton.com: The Digital Library

امکانات د هغې په دفاع کې پکار اچوی. دبلې خوا ډیر عینی واقعیتونه لکه کوچنی ذرات، شعاعات او نور مونږ هیڅکله د خپل شعور په قوت نه شو پیژندلی او نه زمونږ په شعور کې کله انعکاس پیدا کولی شی او ټولی زړی فلسفی همدغه پدیدو ته ایدیال ارزش قایل دی، خو په حقیقت کې عینی پروسی او عینی واقعیتونه جوړوی. د مثال په ډول د لمر فوتونونه چې هم موجی او هم ذروی ماهیت او موجودیت لری او له ځمکې څخه ۱۵۰ ملیونه کیلو متره مسافه لری، همداسی د نورو کهکشانونو څخه چې له ځمکې ملیونونه او ملیاردونه نوری کلونه لیری واقع دی شعاعات او ذرات یی تر ځمکی رارسی او د کلوروفیل په حجرو، د انسان په بدن او ټولو موجوداتو کی د لایتناهی غذایی، انرژیتیکی موادو ذخیری او نور هر ډول امکانات برابروی، خو د عینیت فلسفی یواځی په هغه بنیاد چې لوی خدای د خپلی مقضی الا مر ارادی او لوی علم له مخی دا لوی جهان قانونمند پیدا کړی، قانومند پایی او قانونمند بدلون او پرمختګ مومی او د خپل عالم خلف «انسان» لپاره یی مسخر، مقدر او په معرفت یی مکلف ګرځولی، خپلی څیړنی پیل او د خپل خدای په استعانت او پیرزوینی او دپوهانو په ملاتړ خپلو څیړنو ته دوام ورکوی. ـ لیکوال)

په هر صورت، نوموړی د شعور او مادیت موضوع چې د بیولوجی، کیمیا او سایکالوجی غوندی علومو د نور انکشاف سره نژدی اړیکی لری، په نویو بعدونو کی به وده ومومی او ښاغلی حرکت به د خپل نظر د زیات غنی کیدو لپاره نوی وسایل، اسناد او استدلالونه ومومی او نوی انکشافات به یی نصیب شی.

په پای کی به ووایم چې په کتاب ډیر زیار ایستل شوی او ډیر فلسفی ارزښت لری، نو بیا هم پر یو لړ جملو او عباراتو لکه د (۹۵) مخ «... همغسی چی زما شعور د بل چا او د بل څه د لاشعور په نسبت شعور ګڼل کیږی، په همدی ډول د بل چا او بل څه شعور بیا زما د لاشعور د متقابل تناسب په نسبت هم باید شعور وګڼل شی.» نوی نظر وشی، دلیکنی پیچلتوب به ورک شی.

ددی لپاره چې لیکنه بی ځایه اوږده نه شی نو به د نتیجی په شکل ووایم چی د ښاغلی حرکت فلسفی لیکنه ډیر مفاهیم لری چی باید استفاده ځینی وشی او د فلسفی مینان یی باید داسی په غور ولولی او پیروی یی لیکی چې په راتلونکی کی یی حتا لیکوال هم له نظریاتو څخه استفاده وکړای شی. البته، د کتاب مطالعه نه باید یواځی د شکل له مخی وی، بلکه د محتوا په اساس داسی جدی او دوستانه پیشنهادونه او انتقادونه وکړل شی څو په پښتو ژبه کی د یوه پوره درانه او معتبر اثر په حیث را منځ ته شی.

زه به په خپل نوبت د کتاب د نور ښه والی په خاطر د غه لاندی څو پیشنهادونه د کتاب لیکونکی ښاغلی ډاکټر حرکت ته وړاندی کړم:

۱ ـ په لیکنه کی یو لړ داسی مقولی او عبارتونه راغلی دی چې د بل چاپ په وخت کی باید نوی نظر پر وشی، تشریح او ساده شی.

۲ ـ ځینی جملی او عبارتونه چې د فارسی اثارو څخه را اخستل شوی او په خپل فارسی متن کی راغلی دی، نو که د بیا چاپ په وخت کی پښتو ژبی ته راواوړی، نو به کتاب په یوه او

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلیکوال په ژبه لیکل شوی وی.

۳ــ د کتاب په ځینو برخو کی چي تضاد وینه ښکاری کار غواړی ،څوله دغه تکلیفه راووزی.

۴ــ دځینو مهو خبرو او قولونو ادرسونه بشپړ شی نو بی له شکه به داثر اهمیت نور هم زیات شی.

۵ــ د بیا چاپ په وخت کی د موضوعاتو یو ټاکلی او آزاد فهرست هم پوره ضرورت دی

دعینیت فلسفي تیزس په باب

دمحمد رحیم یوسفي دنظر ټکي

دپنځویشتو کلونو څخه به زیاته موده کیږي چي دپورتني سرلیک لاندي د هیواد په مطبوعاتو کي په پرلپسي توګه علمي فلسفي مطالب

خپریږي. پدي لړ کي په ۱۹۸۶ م کال کي دافغانستان دهغه وخت د ملي دفاع وزارت دسیاسي چارو د لوي ریاست لخوا ، د « عینیت فلسفه» تر عنوان لاندي ، دډاکټر حرکت یوه رساله هم چاپ شوي ده. د۲۰۰۴ م کال څخه په مسلسل ډول د «حرکت » په دوه میاشتینۍ خپرونه کي چي د المان د اتحادي جمهوریت د ایسن په ښار کي خپریږي ، هم دعینیت دنوي تیزس په باب په پرلپسي ډول خپروني کیږي. دهغه میني او علاقي له مخي چي زه ئي له کوچنیوالي څخه د فلسفي مسایلو سره لرم او سره ددي چي پدي باره کي مسلکي زده کړي نلرم ، ما هره مقاله څو څو واري لوستلي او خوند او ګټه مي تري اخیستي ده. دا کار به زما په څیر نورو لوستونکو هم کړي اوسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددي نوي تيزس مبتكر او بنسټ ايښودونكي ډاكټر سيد شير اقا حركت دي چي په ټولنيزو علومو كي ئي لوړي زده كړي او په تخنيكي علومو كي ئي د دكتورا په كچه زده كړي كړي دي. كه په واقعيت ستر ګي پټي نشي او هر څه بي پري چچ او آزاد قضاوت وشي ، ډاكټر صاحب حركت د خپلي خپروني له لاري د سياسي او عيني فلسفو د ارګانيك انتګريشن په بنياد ورځني مسايل مبتكرانه ارزولي او د واقعبينانه حل لاري ته ئي ځان رسولي دي. زما په عقيده يو اځي د عينيت د فلسفي ليد لوري له مخي دغه ډول فلسفي امتزاج او تركيب ممكن ګڼل كيدي شي. په قلم دي بركت او سي.

ډاكټر حركت وائي: «كه فلسفه ډيرو پوهانو مړ بنامار ګڼلي او يا خوئي د تيرو زمانو علم بولي ، زما په آند فلسفه علم دي او هيڅوك د فلسفي تنګنظرۍ له مخي ، د فلسفي علم او فلسفي قانونمندۍ څخه هيڅكله انكار نشي كولي».

تاسو چي د دوه نيمو لسيزو راپدي خوا د عينيت د فلسفي مسايلو په وضاحت كي قلم پورته كړي او فلسفه د خداي (ج) د لوي علم يو اځيني برحق او مقدر خلف علم ګڼي او ټولي بشري شعوري لاسته راوړني د خداي (ج) د مقضي ارادي له مخي په قانونمند مسير رهبري او ټول علوم او جمعي بشري خود ،شعور او عمل د حتمي ګمراهۍ څخه په ژغورلو عقيده من ياستۍ او د خپل عمر د نيمائي څخه د زياتي برخي كلونه مو زيار او زحمت ګاللي ، بي له شكه چي ستاسو دا زيار او زحمت د هر افغان لپاره يو بي ساري او بي جوړه تاريخي خدمت دي چي د هيواد د ځلانده تاريخ په علمي او فرهنګي لاسته راوړنو كي به ثبتيږي او ويا ړ به ئي نه يو اځي تاسو بلكه ټولو افغانانو

پوري اړه ولري.

ماچي تر كومه ځايه د عينيت د فلسفي مقالي لوستلي او د نورو فيلسوفانو د علمي او فلسفي ليكنو سره مي پرتله كړي ،دي پايلي ته رسيدلي يم چي د «عينيت فلسفه» كاملاً يو نوي تيزس دي چي ديوه افغاني علمي شخصيت لخوا نړيوالو ته وړاندي كيږي. تاسي چي په علمي او فلسفي دلايلو ذهنيت نسبي عينيت او هر مشخص ذهنيت عيني واقعيت بولئ، د فلسفي اساسي مسئله او د ټولو فلسفي مكتبونو تر منځ انګړونه ، لكه چي تاسي ورته اشاره كړي ، ړنګيږي او فلسفه په يوه نا متجانس مخلوط بد ليږي. څه ډول اول تاسي دا لوي جرئت كړي او بيا ولي فلسفه پوهان تر اوسه پدي باره كي چوپه خوله پاتي شوي دي ؟

افغانستان د فرهنګونو ځانګو خو كونړ د فلسفي سيدانو مركز ګڼل كيږي. نو د كونړ د اسمان تر څوكو غرونو ، د بي شميره درو مستو او ښانده خوړونو او سيندونو او چي ځمكه تري لمر په ستر ګو نشي ليدلي ګڼو ځنګلونو لكه څرنګه چي ئي علامه سيد جمال الدين افغان ، د شرق ستر نابغه او فيلسوف پخپله غيږ كي روزلي ، تاسي ته ئي هم جرئت در كړي چي د «عينيت فلسفي» د نوي تيزس په وړاندي كولو سره زاړه فلسفي ديوالونه ړنګ او په كل كي د واحد فلسفي بنياد ډبره كښيږدئ. داسي معلوميږي چي علم او فلسفه نن سبا د كونړ د سيدانو په ميراث او وختي او ګورو چي سبا به څه پيښيږي ؟

زه پدي آند يم ، كه چيري زوړ يونان او يوناني ژبه د سقراط ،افلاطون او ارسطو تخيلي متافزيكي او مابعد الطبيعه متناقضو فلسفو د وه نيم زره كاله د علم او تمدن په مركز او وتلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبه بدلولي شول ،د عينيت فلسفه هم داړونده پوهانو په کمه توجه او ملاتړسره ددي جوګه ده ،دغه شان رول دافغاني علمي زيربناء او د پښتو ژبي په پرمختګ کي ولوبوي. شک نشته چي د عينيت فلسفي بنسټ ايښودونکي ډاکټر حرکت ته پکار دادي چي نه يواځې د خپلي خپروني بلکه د ټولو افغاني ټولنيزو رسنيو ، علمي موًسساتو او سازمانونو له لاري د سمينارونو او مباحثو په جوړولو دخپلو عمده تيزسونو دتبليغ په باره کې هڅې وکړي.

شرط ندي چي مونږ يواځې د خپلو خدای بخښلو پوهانو په قبرونو د ګلونو ګيډۍ کښيږدو او ددعاء لاسونه ورته پورته کړو . پکار دادي ، ددغه ډول مسايلو سره انتقادي کړه وړه ولرو .

لکه زه چي پخپل کم توان سره د عينيت دفلسفي په باره کي خپل نظر وړاندي کوم ،نور پوهان چي د علومو او باالخصوص د فلسفي په باره کي د لوړو تحصيلاتو او پوهي خاوندان دي ، بايد د دغه ليکنو دعمده تيزسونو سره انتقادي کړه وړه ولري.

هغه چي دتا ئيدوړدي تائيد اود تعليمي موًسسو استادان هغي ته په خپلو پروګرامونو کي د بکر موضوعاتو په شکل ځاي ورکړي ، او هغه برخي چي دتائيد وړندي په قطعي ډول رد شي . په پرمختللو هيوادونو کي ژورناليستان ، خبرنګاران ،استادان او پوهان پدغه ډول موادو پسي سرګردانه ګرځي چي دهرچا څخه دمخه تري پخپله استفاده وکړي .

په پاي کي د ښاغلي ډاکټر حرکت څخه زما هيله داده :

ــ تر ډيره ځايه هڅه وشي چي مطالب په ساده ، فصيحه او بليغه ژبه وليکل شي ؛

ــ دخارجي اصطلاحاتو په څنګ کي د امکان په صورت

کي پښتو معنا وليکل شي ؛

ــ کله چي کتابونه چا پيږي ، نه يواځي په افغانستان کي بلکه په ځيني خارجي ملکونو کي هم کتاب خانو او تعليمي موًسساتو ته توزيع شي . ستاسي د صحت او بريااليتوبونو په هيله

محمد رحيم

(c) ketabton.com: The Digital Library

سـریزه

فلسفه خورا قدیمي او د شکل او ماهیت له مخې د خدای د لوی علم یوائینی بشري ذهني خلف علم ګڼل کیږي. د نړۍ ستر علمي مرکزونه، نوابغ او وتلي پوهان له ډیرو پخوا زمانو څخه تر نن ورځې په فلسفي څیړنو بخت دي. په نړۍ کې د ټولو تولید شوو کاغذونو زیاته برخه یوائې په فلسفي لیکنو توره شوې او د نړۍ ټولې شخصي، ټولنیزې او دولتي کتابخانې، مساجد، معابد کلیسي، کنیسي او نور په دغه کتابونو ډکې او نه یوائې د دغه بې شمیره بنیادونو دیوالونه بلکه په سمه او غر ولاړې او پرتې هواري تیږي د فلسفي مقولو، قوانینو او فورمولبندیو د یادګارونو د زیرمو په توګه ساتل کیږي.

ځانګړي علوم په حقیقت کې وجود نه لري او د ټولو پدیدو او خلقتونو د زیږندي، ځرګندونو، بدلونونو، تکامل او ډول ډول حالتونو محاسبه او فورمولبندی یوائې په اصطلاح د ځانګړو علومو د متداخل فلسفي ارګانیک عملیاتي قانونمند انتګرېشن له لارې ممکن ګڼل کیږي.

خو د دې ټولو خبرو سره سره، بیا هم د ځیني پوهانو په آند د فلسفې په نامه نه کوم ټاکلی ځانګړي علم وجود لري او نه دوی فلسفې ته د علم په نامه کوم ارزش او حیثیت قایل دي.

دوی فلسفې ته د لاس د شپږمې ګوتې په سترګه ګوري او خصوصاً د سرمایداري نظام په نتني سوپر ګلوبال امپریالیستي دوران کې چې حتا بشري د خیر ښیګڼي ارزښتونه یوائې د شخصي سود او ګټې په تله ارزول کیږي او بې ردیفه، بې قافیې او بې وزنه شعر و شاعري او تخیلي زړې سفسطې یو شان د کهالت او بې کارۍ مصروفیت ګڼل کیږي او ټول علوم چې د تخنیکي ـ اقتصادي پر مختګ سره سم پر مخ ځي فلسفه د تاریخ ځپلې پدیدي په حیث لکه «لینډۍ چي نه په سر تار لري او نه په غوږو کار» فلسفه هم د دغه نړیوالو پر مختګونو سره څه اړیکي نه لري او په نزولي قوس د خپل انحطاط لار وهي. زه په دغه باره کي تبصره ځکه نه کوم چې د نیکه مرغه دغه موضوع محترمو

ډاکتر شاولي، کاندید اکادمیسن محمد ظاهر افق او نورو پوهانو د فلسفې د علمی ماهیت ارزونه او کره کتنه پورته په خپلو لیکنو کې کړې او ما هم د ورځني مروجه علومو او قانونمندیو له مخې، د دې کتاب د ډیرو حساسو، ژورو او مهمو علمي ـ فلسفي مسایلو او موضوعګانو نتایج او پایلې د مروجه ترمنولوژۍ، متودولوژۍ او فورمولبندیو په بنیاد ارزولي او د علمي دودونو او د ساتیرو په بڼه وړاندي شویدي.

مونږ تر ډیره ځایه په خپلو لیکنو، پریکړو او فورمولبندیو باور لرو او دلومړۍ ورځې څخه مو په ملي او نړیواله کچه پوهانو ته دارزوني په خاطر وړاندي کړي او حتا د خپروني په کچه د سمینارونو

او د ګڼو معیاري مقالو، رسالو او دفلسفي انجمن د

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړېدو د لاري د ټوليزګډ علمي کار وړانديزونه کړېدي. سره د دې چې ډېرو دوستانو زه د عينيت فلسفې علمي تيوريکي څېړنيزکار او د خپرونې نشر دوام ته هڅولي يم او ځينې دوستانو کله ناکله د خپرونې سره خپل مادي او معنوي ملاتړهم نه دي سپمولي او له دې

لارې يې په دغه کاملاً نوي او بکر علمي بحثونو کې يې زما رښتينولي ،باور ، عزم اومورال لوړ ساتلي او لاپسې زيات کار او زيار ته هڅولي يم ، خو له بده مرغه د فلسفې نوې علمی بنياد د ايجادولو

اودتيرو فلسفي تيوريو د غورچاڼ په درانه کار کې چې په اوسنيو هيڅ شرايطو کې ديوه قوي ټيم ، يوه مملکت او حتا نړيوالو لپاره چې نن ورځ يوا ځې د سرمايي په حرص کي غرق دي ناشوني کار ګڼل کيږي ،زه لا تر اوسه د خپل سفر په لار کې يوا ځې پاتې يم اوزماله دغه پروژو سره نه د هيواد والو او نړيوالو له خوا بې شايبه ګډ کار علاقمندي ښودل شوې او نه د بې شايبه ګډ کار ختېه برابره شوې او نه يوه له دغه پروژو څخه کوم بل ځای د بلچا له خوا عملي شويده .

زه پدې عقيده يم چې پخوا هم فيلسوفان او پوهان د خپلو څېړنو په سمو او ناسمو پايلو ښه پوهيدل ، خو څرنګه چې په قانونمند ډول يې خپلو څېړنو ته دوام او پراختيا نه شوه ورکولي او نه يې د نړيوالو لپاره د قناعت ثبوتي دلايل وړاندې کولي شول، قصداً يې خپلې سمې او ناسمې تخيلي مفکورې اوارزونې په مغلقو اومهملو الفاظو او کڅوړو کې تاو کړې او د تخيلي جادويي ،فنتازي او ډول ډول غامضو او د قانونمند منطقي تسلسل څخه خالي تيوريو په بڼه د نورو د تيروتني په

خاطر وړاندې کړېدي او اوس چې علمي ،تخنيکي او اقتصادي پرمختګونه د خپل ديناميزم په صعودي قوسونو لاروهي ،بيا هم په علمي څېړنيزو مسايلو کې دغه ځان غولوونکي او بل غولوونکي وضعه په پخواني حال باقي پاتې ده.

د عينيت فلسفې پخپل لومړي قدم پورته کولو او د « ذهنيت نسبي عينيت او هر مشخص ذهنيت د عيني واقعيت » د مقولې په افادې سره په علمي رڼه ورشو کې دغه غولوونکي او تور تم حالت ته د همېش لپاره د پای ټکی کښېښودل شو او وروسته له دې به ممکنه نه وي څوک د خپلې ناپوهۍ له مخې نورو ته د نا پوهانو نسبت.

دغه اثر چې ګرانو لوستونکو ته وړاندې کيږي د اوس لپاره له دري برخو څخه جوړ او ديوې مجموعي بڼه لري. په راتلونکي کې کيدلي شي دغه برخې نوري هم زياتې او هره برخه چي نن نيمګړې بريښي تکميل او د منځپانګې له مخې لا پسې پوره اوهره برخه د ځانګړي اثر په شکل چاپ او درنو لوستونکو ته د ارزونې او ګټې اخيستنې لپاره وړاندې شي.

دا اثر لومړۍ برخه د « عينيت فلسفه »تر عنوان لاندې وړاندې شوې اود همدې عنوان لاندې زما لومړی اثر د ۱۳۶۵ هجري شمسي کال د جدي په مياشت کې د افغانستان د ملي اردو په مطبعه کې د سياسي چارو د لوی رياست له خوا چاپ او په ټولو نظامي او ملکي موًسساتو او مينه والو وويشل شو .

په دغه برخه کې د لومړي ځل لپاره په ډېرو مهمو او تازه فلسفي مسايلو د عينيت فلسفې د ليدلوري له مخې هراړخيز بحثونه شوي چې کيدلي شي د درنو لوستونکو د پام وړ وګرځي. د فلسفې اساسي مسًله چې د پخواني فلسفي طرز

(c) ketabton.com: The Digital Library

تفکر له مخي يی فلسفه په بې شميره فلسفي مجموع الجزاير ،يو تربله ضدونقيض او نه پخلا کيدونکو تيوريو ويشل شوې وه ،له سره بنيادي کره کتنه شوې او په توضيحي ډول ديته ګوته نيول شوې چې مادي او معنوي پديدي په عالم الاسباب هيڅکله ذاتي توپير نه سره لري ، نه دفلسفې اساسي مسګله جوړيدلی شي او نه دهغې له مخې ضدو نقيض فلسفي نظريات او تيورۍ رامنځته کول پکار دي.

مونږهمداسې د نوي طرز تفکر له مخي کړای شويدي د نوي ليد لوري له مخې د شعور او لاشعور متقابل ديالکتيکي هر اړخيز مسايل وڅيړو او په همدغه بنياد د خدای د لوی ذات دخليفه په حيث د انسان رابطه د خپل معبود سره په علمي قانونمند ډول فورمولبندي کړو .مونږ د فلسفې د يوې اساسي مسګلې پرځای د مثال په ډول ډير رښتيني فلسفي اساسي مسايل فورمولبندي او کيدلي شي ډير نور هم فورمولبندي شي .مونږ وکولي شول دپخوانيو فلسفو په آند د دين او فلسفې نه پخلاکيدونکې دښمنۍ په دوستۍ واړوو او په ګوته کړو چې دين او فلسفه يو شان د خدای او خدايي خلقتونو دمعرفت رسالت په غاړه لري او دهغوی تر منځ هيڅ ډول تضاد وجود نه لري او د دين او روح د ماهيت په باره کې مو د لوی خدای د پاک کلام د احکامو له مخې خپل نظر هم وړاندي کړي دي. مونږد پخوانيو فلسفه پوهانو لکه فارابي، ابن سينا ،رازي ،مولانا جلال الدين بلخي، فيثاغورث ،سقراط ، افلاطون ، ارسطو ،دکارت ، کانت ،هګل فارابي، ابن سينا ،رازي ،مولانا جلال الدين بلخي ، ابن رشد ،مارکس ،انګلس ،لنين اونوروا سلامي او غير اسلامي مشهورو فلسفه پوهانو د نظرياتو د کره کتني

په ترڅ کې خپل مشخص نظر په څرګند ډول افاده او وړاندي کړي دي. مونږدا هم ويلی چې دا جهان د خدای دلوی علم له مخې د «کن فيکون»د حکم په صدور قانونمند پيدا ، قانونمند پايې او قانونمند بدلون او تکامل مومي او سره ددې چې جهان په لحظوي بدلون کې دي او قديم په قديم کې نور وجود نه لري ،حال په مستمر لحظوي بدلون کې دي او حال هيڅکله په ګورت کې نه راځي او په ابدي نظام کې ابد هم هيڅکله ابد ته نه رسيږي ، بيا هم د خدای په قانونمند نظام کې د قدامت څخه تر ابد پوري په هره لحظه کې چې هره محاسبه وغواړو ، سرته يې رسولی شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حـرکت

حرکت د یـوي خپرونـي نـوم دي چـي د مطبوعـاتي نـړۍ پـه ورشـو نـوي قـدم ږدي. دغـه نـوم کـه پـرون د شخـصي یـا کـورني تخلص، نـن د خپرونـي د نـوم او سـبا تـه د محترمـو پوهـانو او عالمانو پـه شـریکه هڅـه پـه نـوي فلـسفي فکـري محـور، نـوي علمـي څیړنیز متـود او یـا نـوي فلـسفي مکتـب بـدلیږي ، پـه ټولـو حـالاتو کـي د دغـه فلـسفي ــ فزیکـی مقـولي لـوي جهـاني تکـویني ماهیـت تـل پـه نظر کـي وو او اوس هـم پـدي عقیـده یـو چـي حرکـت د نـوي فلـسفي طـرز تفکـر نـوم دي چـــي ټـــولي پدیـــدي او واقعیتونـــه یـــواځي د علمـــي منطق، اسـتدلال او مناسـبتونو لـه مخـي پرتـه د ذهنیګریـو پـه پـوره امانـت دارۍ سـره څیـړي او د تـل د پـاره پـه علمـي اصـولو او قوانینو باور لري او ورته وفاداره پاتي کیږي.

دا نومونـه بـه هیڅکلـه شخـصي ځـانګړي اړه ونلـري او ویـاړ بـه ئـي د هغـه چـا پـه نـصیب وي چـي پـدي لار کـي زیـات زیـار وګـالي ، زیـاتي بریـاوي ترلاسـه کـړي او د دغـه فلـسفي نـوي طـرز تفکـر د قوانینـو او مقولو د فورمولبندیو پـه سیـستماتیک تـشکل او د یـوه نـوي فلـسفي مکتـب د ارګانیـک علمـي جوړښت پـه رامنځتـه کولـو کـي پایـدار او چټـک قدمونـه واخلـي. خـو زمـا پـه عقیـده دغـه ډول پدیـدي همیـشه د عـصر او زمـان د جمعـي شـعور مظهـر او د حـي علـي الفـلاح چیغـه وي چـي یـوه تـاریخي مرحلـه پـه بلـه اړوي، د اولـسونو

د قیوداتـو کـړۍ مـاتوي ،نـوي سـاه او نـوي ازادي ګـاني وربـښي، نو ځکه یې ویاړ او ګټې هم جمعي او شریکي وي.

پـه حقیقـت کـې د غـه نـوې فلـسفې فکـري نظـر هغـه وخـت راپیدا شـو کلـه چـې د شـلمې پیـړۍ پـه اتمـه لـسیزه کـې د « عینیـت فلـسفه » تـر عنـوان لانـدي لـومړي ځینـي مقـالي او وروسـته د دغـه مقـالو مجموعـه پـه کابـل کـي چـاپ او د پراخـه ارزونـي د پـاره پـخپلـه پـــه افغانـــستان او پـخـــواني شـــوروي اتحـــاد کـي علمـــي اکادمیکو موًسساتو او مقامـاتو تـه وړانـدي شـوه. خـو لـه بـده مرغـه تـر اوسـه پـوري ئـي پـه هکلـه لازم انتقـادي نظـر نـدي لیکلـي شـوي. نومـوړي مقـالي بـه د همدغـه خپرونـي دلاري یـو ځـل بیـا د یوڅـه تغیر او تکمیـل پـه راوستلو سـره ارزونـي تـه وړانـدي شـي. ځکـه د هغـه وخـت د شـرایًطو پـه پـام کـي نیولـو سـره پـه هغـي کـي یوڅـه شخصي سانسور او نرمش رامنځته شوي وو.

د حرکـت خپرونـه ، چـي ټـول علمـي، سیاسـي ،ټـولنیز او اقتـصادي مـسائل بـه پـه عـام ډول علمـاً څیـړي خـو پـه خـاص ډول بـه د نـــوي فلـــسفي فکـــري نظـــرلار تعقیبـــوي. نـــو ځکـــه ئـــي د « حرکـــت » پـه نامـه نومـوؤ . حرکت نـوي تیـزس دي ،حرکت پـه عـالم الاسـباب کـی د خـداي د لـوي علـم د عـامي قـانونمنـدۍ او د هغـي د ټولـو خـصوصي حـالتونو پـه پروسـه کـي د ټولـو پدیـدو د ظهـور او متقـابلو اړونـده مناسـباتو د علـت او معلـول مـسبب ګڼـل کیـږي. دا لـوي جهـان موجـود دي ځکـه چـي متحـرک دي او متحـرک دي ځکـه چـي موجـود دي. دا جهـان همغـو مره متنـوع ،متفـاوت ، رنکارنـګ او متغیـر دي لکـه څـومره چـي حرکتونـه متنـوع، متفـاوت ، رنګارنـګ او متغیـر دي. دا جهـان همغـوره ابـدي دي لکـه څوره چـي حرکـت ابـدي دي. لـوي خـداي د خپـل لـوي علـم

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعامي قانونمندۍ له مخي دلوي جهان او حركت متقابل ابديت او موجوديت يو تربله سره لازمي ابدي علت او معلول او همداسي قائم با الذات او خلل ناپذير ګرځولي او يواځي دقضاء او قدر دلوي علم دجبر او اختيار له مخي په هغي كي تغير او تصرف ممكن ګڼل كيدي شي.

پدي ورستيو وختونو كي په افغانستان او دهغي دباندي ډيري خپروني خپريږي. هغه ځوك چي په ايماندارۍ سره دغه كار سرته رسوي مونږ ئي هركلي كوؤ. ددغه خپرونو په سرخطونو كي معمولاً ليكل كيږي: بي طرفه، ازاده، مستقله، ملي، اسلامي او داسي نور. مونږ ټولي دغه ډول پديدي نسبي ګڼونو ځكه دلومړۍ ورځي ځخه وايو چي مونږ هيحكله بي طرفه نه يو. مونږ ټاكلي او مشخص هدف، طرف او ارمان لرو. زمونږ طرف دهرځه دمخه زمونږ ګران هيواد افغانستان، افغان اولس، دهغوئ ملي ګټي، ملي رسوم، عنعنات، عقايد او مقدسات او وروسته له هغي بين المللي او عام انساني تعلقات او تعهدات دي چي په پوره ايماندارۍ به دهغي پلوي او دفاع كوؤ او نور به هم دي كار ته اړ باسو.

د ازادۍ، استقلال او ملي موقف په باره كي زمونږ نظر دادي چي دقضاء او قدر دعام قانون له مخي مطلق مختار او مطلق مجبور وجود نلري او هر اولس،، هر دولت او هر ځوك پرته له امتياز ځخه مجبور او مكلف دي يو شان بين المللي عامه نظم، منل شويو تعهداتو، قوانينو او نورماتيفونو ته غاړه كښيږدي. دسر غړونو په صورت كي به زمونږ دريز دهميش دپاره متقابل وي.

د ملي او بين المللي تناسب په سيالۍ كي به زمونږ

موضعګيري دتل دپاره د بين المللي اصولو او قوانينو په نظر كي نيولو سره سره دملي موقف ځخه د كلكي دفاع په طرف وي.

اسلام زمونږ دافغانانو او ديوه مليارد ځخه زياتو مسلمانانو برحق دين دي. په هغي پابند او كلك معتقد يو. د نورو اديانو دپلويانو درناوي كوؤ او په مقابل كي ئي دجبر او زور استعمال روا نه بولو او يواځي دوما علينا الا البلاغ اصل او حكم ته معتقد يو. خو هغه ځوك چي په ناروا او سپين سترګتوب سره تروريزم، بنياد ګرائي او يا بل هر ډول خرافات د اسلام دنوم سره تړي او پدي بهانه خپل ناروا سياسي اهداف پر مخ بيائي زمونږ دپاره هيڅكله دمنلو وړ ندي او پدي باره كي سپيناوي خپله ملي او اسلامي دنده بولو.

مونږ افغانستان دټولو افغانانو ګډ كور بولو او كومي دښمنۍ او بي اتفاقۍ چي دمغرضو هيوادونو او دهغوئ دېريځو لخوا دورونو قومونو تر منځ ايجاد شوي دهغي دله منځه وړلو او دوروری دباوري فضاء درامنځته كولو دپاره به هځي كوؤ.

مونږ پدي كلك باور لرو چي دافغان اولس خوشبختي، پرمختګ او پايښت په ملي وحدت كي دي. هغه به دسترګو دكسي په ځير دبين الافغاني او بين المللي منل شوؤ اصولو له مخي په پوره ايمانداری او تقوا سره ساتو.

مونږ دګاونډي، اسلامي او دنړۍ دټولو هيوادونو سره د بين المللي قوانينو او اصولو سره سم سيال مناسبات او دوستي غواړو او په دغه اصولو پابندي خپله ملي، اسلامي او بين المللي مسؤليت او دين ګڼو او دمتقابل لوري ځخه هم همدغه ډول تقاضا لرو.

مونږ په بين المللي منل شوؤ قوانينو، اصولو، تعهداتو،

(c) ketabton.com: The Digital Library

منشورونو ،پریکړو ،...باندي دټولو لویو او وړو هیوادونو یو شان پابندي غواړواو داکاردبین المللي نیکو اړیکو ،دتروریزم له منځه وړلو اونړیوالي سولي دتأمین عمده او اساسي اصل او یوائیني ضامن ګڼو.

دا خپرونه به په عمده ډول په پښتو او دري ژبو خپریږي او تنا سب به ئي یوائي پدي پوري اړه ولري چي څوک څومره اوپه کومه ژبه خپلي لیکني کوي او مونږ ته ئي سپاري هغه لیکوالانو ته چي زمونږ فکري لار پخپلو لیکنو کي په نظر کي نیسي او یا په انتقادي ډول مونږ سمي لاري ته رهنمائي کوي مخکي له مخکي کوروداني وایو او دزړه له کومي مننه ور څخه کوؤ.

فلسفه علم دې؟

له هغه ورځې څخه چې د لومړي ځل لپاره باشعوره او دعقل خاوند انسان پدی نړۍ او یا دخدای دلوی جهان په کوم بل کونج کې سترګې وغړولې، په ژوند کې یې دلومړې ځل لپاره لمر راوخوت ورځ شوه، پریووت شپه شوه، پسرلې شو بوټي شنه شول، اوړې شو تخمونه یې ونیول او پاخه شول، منې شو تخمونه یې ورژیدل، ژمې شو بوټی وچ شول او په ځمکه راپریوتل، اسمان وریځ شو باران شو، ږلۍ شوه، واورې شوې، په اسمان کې بریښنا شوه، غړومبش شو او یا یې دطبیعت بې شمیره رنګینیو او خدایي نورو بې شمیره خلقتونو ته پام شو ،دهمغې ورځې څخه فلسفي څیړنې شروع شوید ي.فلسفي علم ،همغسې لکه چې په دې لحظوي بدلیدونکي جهان کې مطلق حقایق وجود نه لري ، هیڅکله مطلق حقیقت ندې ، یوائې دخدای دلوی علم بشري ذهني خلف علم ګڼل کیږي او دعینې جهان ، ټولني او شعور دعامو قوانینو څخه بحث کوي .

دبشر دپیدایښت په لومړیو وختونو کې هیڅ ډول فلسفي انتزاعي تفکر او حتا ابتدایي قانونمندیو او ډیرو ساده علمي کړو وړومقولو ،قوانینو او قانونمندیو هم وجود نه درلود. او هر عمل او عکس العمل دغریزې، احساساتو اوعواطفو په

(c) ketabton.com: The Digital Library

کچه سرته رسیدل. نه دفسلفې او نه بله کومه داسې اصطلاح موجوده وه چې دعلم په واقعی مفهوم مرښتیاې دلالت وکړي. بشرد بې شمیره کلونو عملی ژوند او ټولنیزو مناسباتو په ترڅ کې لومړې دابتدایي علمي تفکر، عقل او وروسته له هغې څخه دانتزاعي نتیجګیریو څخه برخمن شو. ددغه انتزاعي تفکرکوچنۍ علمي سرچینې داقتصادي او علمي -تخنیکي امکاناتو دپرمختګ په پروسه کې کرار کرار په فلسفي نظریاتو ، عقایدو ،فورمولبندیو او تیوریو بدلې شویدي . دفلسفې کلمه دلومړی ځل لپاره دمیلاد څخه نژدی ۶۰۰ کاله پخوا فیثاغورث پخپلو لیکنو کې راوړی او نژدی ۲۵۰ کاله وروسته له هغه څخه افلاطون دغه کلمه دیوه خاص علم لپاره وکاروله. فلسفه یوه دوه ګړې ګډوله او مرکبه یوناني کلمه ده. Phileosophiaچی Phileo ددوست لرم او Sophia دپوهی معنی لری. خو ډیرو کلونو وروسته دفلسفې کلمې په اصطلاح په یوه داسې خاص علم دلالت وکړ چې دطبیعت، ټولنې، شعور او دمعرفت دپروسې دعامو قوانینو څخه بحث کوي. حال داچې په عالم الاسباب کې نه خاص علوم وجود لري او نه د طبیعت، ټولني او شعور په عامو قوانینو کی ذاتی توپیر موجود دې او پوهانو تر نن ورځې پورې په فلسفې علم باندې دا هر ډول ناحقه تورونه تړلي دي . فلسفه دعینې لوی جهان او ورپوری اړونده لوی علم او لویي قانونمندۍ دابدي تکامل په پروسه کې بشری نسبي ذهني علمي تفکر او قانونمندې نتیجه ګیرۍ ته ویل کیدې شي.د خدای لوی علم چې دهغې له مخې دا لوی جهان او دخدای ټول خلقتونه پیدا کړي ،په هر څه محیط او کامل علم دې. دهغې د ورشو څخه دباندې هیڅ ډول بله

قانونمندي وجود نلري. دلوی علم لویه قانونمندي دتناقص او د تناقض څخه مبرا او یوائې دمقدراتو له مخې دنوؤ پدیدو او خلقتونو دپیدایش په پروسه کې د خصوصي قوانینو په شکل ، تغیر او تحول پذیره ګڼل کیدلې شي. دخدای لوی علم او لویه قانونمندي دخدای دمقضي الامر ارادې (قضاء) له مخې دیوه لوی، ثابت او تغیر ناپذیره ابدي حقیقت او واقعیت په حیث تغیر نه منونکې دې.لوی علم بشري ایجاد او خلقت ندې او نه انساني عقل ، شعور، او مادي تخنیکي امکانات پدې قادر دي چې دلوی علم په عامو قانونمندیو کې تصرف وکړي او یا تغیر راوستلې شي بلکه یوائې دقضاء او قدر په تناسب ددغه قانونمندیو دتغیر او تکامل (دیالکتیک) په پروسه کې مجبور او مختار پاتې کیدلې شي. همغسی چې جهان ابدي او لایتناهي دې لویه علمي قانونمندي هم دلوی جهان دموجودیت او ابدیت په تناسب دهغې دموجودیت یوائېنې قانونمند شکل ګڼل کیږي. یعنې دلوی جهان موجودیت او ابدیت او لویه عامه قانونمندي یو تربله سره متقابل دیالکتیکی استلزامیت او علت او معلول تشکیلوي . دلوی علم د عامو قوانینو متماتیکی محاسبه او تجربي افاده دانساني امکاناتو څخه وتلې کاردې .دلوی علم عام قوانین په عینی شکل سره وجود لري او انسان دلوی خدای دعاقل، عالم او خلف مخلوق په حیث کولې شي دخپلو شعوري او ادارکي امکاناتو په تناسب دغه قانونمندي وپیژني او فورمولبندي یي کړي. خو دغه پیژندنه او فورمولبندۍ یوائې نسبي او په ځیني حالاتو کې کیدلې شي انحرافي ، کذبی بڼه ولری. ځکه دیوې خوا انساني شعوري طیف خورا محدود او دبلې خوا ځیني وخت غلط فکري

(c) ketabton.com: The Digital Library

تراوشونه دغلطو تیوریو اوفورمولبندیو زیږنده ګرځي . نن مونږ پخپله دفلسفي مختلفو نظریاتو او مکتبونو تر منځ ددغسې اشتباهاتو او غلطیو شاهد یو.سره ددې چې فلسفی څیړني دبشر دپیدا ایښت دخورا پخوانیو مراحلو څخه شروع شوې او په اصطلاح فلسفه خورا قدیمی علم دې، ډیر زیات تحقیقات په همدې برخه کې سرته رسیدلي، دهرې مخروبې په دیوالونو، طاقچو او مخیزه تیږو، دهر مسجد، کلیسا، مندر او نورو بشري عبادتګاوؤ په دیوالونو فلسفي عبارات لیکل شوي او کتابخانې یې دهمدغه فلسفي اثارو څخه ډکې دي،خو ددې سره سره نن هم دا سوال پیدا کیږي چې فلسفه علم دې او که نه ؟ نن هم دفلسفي علم موضوع په دقیق ډول معلومه نده ،د شعور او مادې تر منځ ذاتي توپیر او تضاد دفلسفې اساسي یوائینۍ مسئله جوړوي اودټولو فلسفي نظریاتو ، مکتبونو ،تیوریو او فورمولبندیو دویش ،تقسیم بندۍ ، او فلسفي مجموع الجزایر د جوړیدو لپاره اساسي معیار ، علت او محک ګڼل کیږی .هغه کسان چې شعور پر مادې مقدم بولي او پدې باور دي چې مادي جهان دخدای د"کن فیکون" دامر په صدور، دجهاني روح او یا مطلقې ایدهء په اراده پیدا شوې ، هغوی ته ایدیالستان او هغه کسان چې ماده پر شعور مقدم ګڼي او شعور دمادې ددیالکتیکي تکامل زیږنده بولي ، هغوی ته ماتریالستان وایي . ماتریالستان ،شعور دمادي نړۍ دتاریخی تکاملي پروسې په نتیجه کې یوائې دخورا متکاملې مادې یعنې انساني مغز خصلت بولي خو پخپله شعور غیر مادي ګڼي . ، حال دا چې د شعور او مادې تر منځ دغه ډول ذاتي تضاد وجودنلري او دعالم الاسباب ټولې پدیدي او خلقتونه د لوی

خدای په مقضي اراده ،پرته له توپیره د یو شان قانومندیو تابع، قایم باالذات اود خپل عالم خلف انسان د معرفت په خاطر مسخر ،مقدر او د استفادې وړ ګرځولې دي. مونږ پدي عقیده یو چې شعور نه یوائې د مغز بلکه متناسباً لږو ډیرد هرمادي موجود خصلت او مطلقه بې شعوره او مطلقه با شعوره ماده وجود نلري او په ماده او شعور دواړو کې یو شان ابدي قانونمندي جاري ده. دهمدې ځای څخه په فلسفي مسایلو او قضایاوؤ کې دعلم سره غیر علمي کړه وړه پیل کیږي ، عیني قوانین او قانونمند منطق د پوچ تخیل او تصور لار غوره اود ګمراهۍ په لار قدم پورته کوي او لا ترنن ورځې پورې د لاینحله معما په حیث باقي پاتې کیږي .بې علمي د غیر قانونمند تخیل او تصور له لارې په سوچه علمي ورشو کې د شته والي مشروعیت پیدا کوي او دهر بې علمه لپاره د غیر علمي فلسفو ، سفسطو او غیر قانونمند منطق ختمه او زمینه برابروي. مونږ دا نه وایو ، لوی خدای دا جهان قانونمند پیدا کړي ، قانونمند پایي او قانونمند بدلون او تکامل مومې. کله چې په دې جهان کې د خورا کوچنۍ ذرې څخه نیولې تر خورا لوی سماوي جرم او کتلې پورې په هیڅ حالت ،مکان او زمان کې بې قانونۍ او غیر قانونمند حرکت او بدلون ته ځای وجود نه لري او هره قانونمندي او قانون هم یوائې د قانونمند حرکت او بدلون په بنیاد تحقق پیدا کوي ، یعنې چې پخپله حرکت او قانونمندي شکل او بڼه دموجودیت د هرې پدیدي او خلقت ګڼل کیږي ، څه ډول او په کومه بڼه او ماهیت دغه غیر قانونمند تخیل ،تصور او منطق په دغه سر تا پا قانونمنده ورشو کې دپښې ځای او تحقق پیدا کولې شي ؟دا واضح خبره

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده چې نه دغه بې علمه فلسفې علمي ماهیت او نه څوک د خپلو دغه ډول فلسفو دعلمي ماهیت دثبوت لپاره کوم دلیل لرلې شي. هغه پوهان چې په مختلفو بهانو او پردلوګونو هڅه کوي خپلې تخیلي غیر علمي فلسفې او سفسطې په مختلفو نومونو لکه خاص علم ،عام قوانین ،عام مفاهیم ، ام العلوم ،انتزاعي او مجرد علم ، متودولوژیک علم ،د علومو ستهٔ (تنه)او داسې نورې بې مفهومه او مهملې نومونې چې غواړي په دوه خیږونو ودریږي او یا لکه د فیلمرغ په څیر د بار په وخت کې له ځانه مرغه او د الوتلو په وخت کې اوښ جوړ کړي.

نه خاص علوم او نه خاصې قانونمندۍ وجود لري. هر علم او هره قانونمندي مشخصه او البته ځیني ځانګړتیاوې او خصوصیات لري چې هیڅکله هر علمې مشخصتوب نه کمولي او نه له منځه وړلې شي. نو ځکه د فلسفې د علم دغه ډول افاده چې ګوندې دطبیعت ،ټولني او شعوردعامو قوانینو او مفاهیمو څخه بحث کوي ،هم سمه نه ده. عام قوانین او مفاهیم خارجي فزیکي وجود نلري. داچې ځیني پوهان لکه ارسطو ، دکارت او ځیني نور ،خاص او عام مفاهیم او قوانین او کل اوجز کله په یوه یا بل اړخ د فلسفي قضایاوو پورې تړي، پخپله ددوی فلسفي نظریات او تیوری یې بې بنیاده او بې اعتباره کړیدي. زه پدې باوریم چې ځانګړي علوم وجود نه لري ،فلسفه لکه چې دمخه وویل شول د خدای د لوی علم بشري ذهني بدیل علم دې نو ځکه داهم نا ممکنه خبره ده چې څوک په فلسفي علم کې عملي تجربي ثبوتي دلایل وړاندي کړې شي اویا لکه ځیني پوهان چې هڅه کوي د هغوی په اصطلاح د ځانګړو علومو له مخې په فلسفي مسایلو او قضایاوو ثبوتي دلایل وړاندې کړي

هم نا ممکن کار دې. د همدې بې ځایه هڅو او ناممکناتو په نتیجه کې خو ددې خته برابره شوې چې هر عالم پخپل آند په فلسفه جلا جلا تورونه وتړي او په مختلفو نومونو یې ونوموي .

دا غلطي اصلاً د فلسفې د نا سم حل څخه پیل شوې او په اصطلاح دغه سپې د همدغه د فلسفې د اساسي مسئلې په خیته کې مردار پروت دې. تر څو پورې چې دغه مرداري پاکه او د فلسفې د اساسي مسئلې په زړه کې سپیناوې را نه شي فلسفه به همداسې د ګمراهۍ په تورتم کې ځای پر ځای لکه بوینه خته پرته او په حقه به دهر چا هر تو رور پورې تړل کیدې شي. ددغه اساسي قضیې د سم حل په خاطر پکار دادي تر هر څه لومړې فلسفه د علم او دوهم د خدای د لوی علم د یوائیني خلف علمي بدیل په حیث ومنل شي. دریم داچې ټول فلسفي مسایل او قضایایوا ځې د ورځني پیژندل شوو او منل شوو علمي مقولو او قوانینو په رڼاکې وڅېړل شي او وارزول شي او هیڅ ډول غیر علمي تخیل ،تصور ،منطق، سحر ،جادو او خرافاتي غیر علمي مذهبي عقاید په کې ونه کارول شي او نه ځای ورکړل شي. بشري ټولنه نن سبا د جمعي شعوري بلوغ هغې کچې ته رسیدلې نې کسان چې حق او باطل یو له بله سره جدا او په دې واحد لوی جهان کې د واحد خدای د سراسري واحدې قانونمندۍ غوره لارونیول شي.

کله چې منو ، ځانګړي علوم وجود نه لري ،څه ډول فلسفې ته د علومو علم ویلې شو ؟ دا پخپله ددې معنا لري چې فلسفه پخپله علمي ارزش او ماهیت نه لري ، دعلمي ارزونو او څیړنو جوګه علم نه دي ، د بارازیت په څیر یوائې د نورو علومو څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لارې تغذيه او په هغه څه چې نورو علومو يو ځل شخوند وهلي ، شخوند وهي ،هضم او يو ځل بيا په سمه او نا سمه توګه پخپل آند فور مولبندي کوي ،يعنې چې فلسفه مړ بنامار په توره وهي. په دې صورت کې به فلسفه د چا په نزد څه ډول ارزش ولري ؟ په هغه صورت کې چې ځانګړي علوم وجود ونه لري په کوم دليل فلسفې ته دمختلفو علومو دميوو څخه د ډکو ځانګو د ونې د تنې نسبت کولي شو ؟د بلې خوا دمخه مونږ دا خبره هم کړې چې قانونمندي شکل د موجوديت دمادې او ددې لوی جهان دټولو پديدو او خلقتونو لپاره عموميت لري ، اوداسې ورشوګانې هيڅ چيرې وجود نه لري چې هلته دې يا قانون وجود ونه لري او يا دې د خاصو قوانينو لرونکې وي.د متودولوژيک علم په حيث د فلسفې منل ، په هغه صورت کي چې فلسفه علم ونه ګڼل شي مشکله بريښي او له بلې خواډير متودولوژيک علوم وجود لري چې مونږ ورته فلسفه نه شو ويلې. زما په عقيده داټولی خبری هيڅ اساس نلری او پرته دفلسفی لفاظۍ څخه چی په هيڅ صورت سره پکی فلسفی منطقی تسلسل نشي مراعاتيدلې بل څه ندی.ماتريالستان هم شعور غير مادي بولي خو احساس ته دماديت حق قايل دی يعنې دهغوی په عقيده دمادې او شعور تر منځ داحساس او ادراک لار او پل واقع او يو تر بله سره پرې تړلي دي. پدې لار هميشنی لارويان ځي راځي يعنې شعوري احکام په مادي اعمالو او پروسو او برخلاف مادي اعمال او پروسې په شعوري احکامو ، ايديالونو او ارزشونو بدليږي. يا په بل عبارت پدې ترڅ کې شعور په ماده او يا ماده په شعور بدليدلې شي. حال دا چې دمادې دبقاء دعام قانون له مخې ماده نه له منځه ځي او نه دهيڅ څخه منځته

راتلای شي. بلکه يواځې ديوه حالت څخه بل حالت يا ديوې نوعې څخه په بله نوعه بدليږي. که چيرې دغه کار ممکن هم وګڼو نو هغه غوټه چې دغه متضاده مادي او غير مادي نړۍ يو تر بله سره تړي مادي ده او که يا غير مادي؟ پدې باره کې "دعينيت فلسفه" په رساله کې پوره اوږد بحث شويدي چې ځينې نقاط دلته دقضيي دوضاحت په خاطر رانقلوم. هلته ليکل شويدي "ذهنيت نسبي عينيت او هر مشخص ذهنيت عينی واقعيت دې". ددې څخه داسې معلوميږي چې دذهنيت او عينيت تفاوت نسبي دې او په ماهيت کې ذاتي توپير نلري. شعور ذاتاًزماني او مکاني قيديت لري او په اصطلاح يواځې په ذهني ختمه او په معينه زماني مقطع کې منځته راځي، تکامل، تقرر او انحطاط مومي. يعنې په هيڅ کی شعور منځته نشی راتلای او دحداقل زمانی مقطع څخه په کم وخت کی نه يوه قضيه يا حکم درک کيدلې او نه دهغې په باره کې لازم حکم صادريدلط شي. دمثال په ډول انساني ذهن ديوې ساده قضي ددرک او دهغې په باره کط دحکم دصدورلپاره نژدې نيمې ثانيي وخت ته ضرورت لري . همداسې تکامل، تقرر او انحطاط ښيي چې په ذهن کې حرکت موجود دې يعنې دغه درې واړه پديدې په ذهن کې دحرکت مستلزم دي او حرکت هم يو داشکالو دموجوديت دمادې څخه دې .ماده موجوده ده ځکه چې متحرکه ده او متحرکه ده ځکه چې موجوده ده. يا په بل عبارت ماديت او حرکت يو تربله سره په متقابل استلزام باندې ولاړدي.لوی خدای دخپل لوی علم دعامې قانونمندۍ له مخې دلوی جهان او حرکت متقابل ابديت او موجوديت يو تربله سره لازمي ابدي علت او معلول او همداسې قائم بالذات او خلل نا

(c) ketabton.com: The Digital Library

پذير ګرځولي دي. همداسې ذهن د عطالت لرونکې دې چې عادت او مهارت د هغې مظاهر ګڼلې شو. او عطالت هم د مادې خصلت دې. د بلې خوا ذهنيت او شعور د خپل شکل او محتوا په لحاظ يوه پروسه ده او هره پروسه هم د زمان، مکان، حرکت او ماديت مستلزم ګڼل کيږي. د پورتنيو دلايلو په اساس حکم کولې شو چې هر مشخص ذهنيت عيني واقعيت دې او د فلسفې اساسي مسئله چې د هغې په اساس د ايدليزم او ماتيرياليزم نظرياتي جدايي او تقسيم بندي راغلې کوم اساس او واقعيت نلري .هيګل چې د عقيدې له مخې ايدياليست وو د لمړي ځل لپاره يې د ديالکتيک اساسي عمومي قوانين فورمولبندي کړل. خو هغه د غه قانونمندي د جهاني روح يا مطلقې ايده د تکامل د مراحلو د اصولو په حيث منل، نه د مادي جهان د عامې قانونمندۍ په حيث .هګل په حقيقت کې هغه قانونمندي چې په مادي ديالکتيکي قانونمند شکل سره يې د هغه په ذهن کي وجود درلود د ديالکتيکي قوانينو په شکل فورمولبندي کړي ، په غير صورت کي به د غه فورمولبندۍ او قانونمندۍ هيڅکله تحقق نه وې پيدا کړې .

که چيرې د جهاني روح او مطلقې ايدۀ څخه د هګل مقصد خدای وي نو خدای کامل ذات دې او د هغه په ذات کې تغير او تکامل متصور او ممکن ندې. خو بيا هم هګل کولې شول د فلسفي علم موضوع او اساسي مسئله د ذهني تخيل او تصور پرځای د ذهني واقعيتونو په بنياد څيړلې او فورمولبندی کړي وای او د خپل علمي فلسفي رسالت جاله به يې تر ګودره رسولې وې ،خو هګل په اصطلاح د عيني ايدياليست په حيث او يا که دقيق وويل شي ، د خپل وخت ذهني تخيلي ، منطقي

وتلې فيلسوف او عالم په توګه له بده مرغه د خپلو همدغو علمي فلسفي نيمګړتياوو له کبله يې د خپل علمي فلسفي رسالت جاله له اوبو پورې نه ايستې شوه.

فير باخ هم د ماترياليست په حيث ټول عظيم مادي ديناميزم ،مناسبات ،قانونمندۍاو ديالکتيکي بدلون او تکامل يواځې وچ کلک او تنګ نظرانه ميخانيکي او متافزيکي استمرار او تکرار وګڼه او د هګل د غير قانونمند تخيلي اديا ليزم د بړستنې سره وړاندې وغورځاوه او ميتافزيکي تحجر ته ارجحيت قايل شو. هغه پخپلو د غه کړو وړو سره پرته له دې چې له يوه متعصب تنګنظرانه موقف څخه بل متعصب تنګ نظرانه دريز غوره کړي بل هيڅ امتياز ترلاسه نه کړ او د فلسفي علم اساسي مسئلې او موضوع قضيه او مشکل هم په همغه پخواني حالت لاينحل پاتې شو.

ويل کيږي چې مارکس او انګلز په اصطلاح د هګل ديالکتيک او د فير باخ ماترياليزم په ارګانيک ډول سره يو ځای او د لومړی ځل لپاره يي په فلسفه کی د ديالکتيکی ماترياليزم تيوري او نظر رامنځته کړ. ماترياليستان تر دا نن ورځې پورې هم په دې عقيده دي چې شعور غير مادي او د خپل اړونده مادي واحد (مغز)سره په مناسبت کې د فلسفې اساسي مسئله جوړوي او يواځې د همدغه مناسبت په بنياد د اديا ليزم او ماترياليزم يو تر بله سره متضاد نظريات او عقايد رامنځته شوي دي. دوی همداسې عقيده لري چې احساس مادي او کله چې همدغه احساس په شعور بدليږي غير مادي بڼه غوره کوي .خو زما په عقيده دا خبره ځکه سمه نه ده چې مادي واحدونه او د همدغه ماترياليستانو په اصطلاح غير مادي شعور هيڅکله

(c) ketabton.com: The Digital Library

ارګانیک مرکب او جوړښت نشي جوړولی او که څوک د خپلې دغه ډول خبرې د رښتینولۍ مدعي اوسي، نو ددوی په آند ارګانیک جوړښت ماهیتاً څه ته ویل کیږي او دغه مادي او غیر مادي ارګانیک جوړښت مناسبت څه ډول جوړیدلی شي؟

او یا د دغه مادي او غیر مادي ارګانیک جوړښت د ارتباطات غوټه به مادي وي او که غیر مادي؟

مونږ د مخه دا موضوع څیړلې چې شعور او نور مادي واحدونه پرته د ځینې نسبي تفاوتونو او خصوصیاتو هیڅ ډول ذاتي توپیر ونه لري او هره پروسه، حرکت او بدلون په هره زماني مقطع او مکاني بعد کې چې اوسې، همزمان او هم مکان ټولې قانونمندې پروسې او حرکتونه په میخانیکي، کیمیاوي، بیولوژیکي، فزیولوژیکي، ساحوي، تشعشعي، روحي او نورو ټولو ورشوګانو کې په متداخله لحظوي بڼه تحریکوي او په ټولو برخو او ابعادو کې متجانس، یو نواخت متناسب تعامل او پروسه جوړوي. زما په عقیده په عالم الاسباب کې ارګانیک جوړښت یوائې همدغه مادي واحد تجانس، نه شلیدونکي ابدي پایداره ارتباط، تسلسل او مناسبت ته ویل کیدې شي. ماتریالستان سره ددې چې په خپلو څیړنو کې یوائې د علمي کړو وړو او روښونو پلوي او مدعي اوددې جهان په مادي واحد جوړښت پوره باور لري او په اصطلاح پخپلو دغه ډول سر تر پایه علمي مادي فعالیتونو یاړي، خو بیا هم دوی هیڅکله په دې خبره فکر نه دې کړې چې که د دوی دغه ادعا په رښتیا سمه اوسي، نو ولې په اکثره فلسفي مسایلو او قضایاوو کې چې د شعور او مادې د مناسبت یعنې د فلسفې د اساسي مسئلې په بنیاد را منځته کیږي، دوی خپل

زغرد او واضح نظر نه اظهاروي او د شک او تردید په پوله کله یوې خوا او کله بلې خوا رغړي او خاصو علومو او خاصو ورشو ګانو ته بیا هم په شک او تردید سره حق قایلیږي؟ په هره قدمه کې د تړلو دروازو او لا ینحله معماوو سره مخامخ کیږي او ددي په عوض چې د حل واقعي لار ولټوي د ګمراهیو لارنیسي او د غیر قانونمند تخیل او منطق د بې بنیاده اصولوله مخې دوی هم کذبي او انحرافي فورمولبندیو او تیو ریوته غاړه ایښې ده.

ماتریالیستان د شعوري او ټولنیزو مسایلو په اړه تر اوسه ایدیالست پاتې شوي او څرنګه چې د فلسفې د اساسي مسئلې په دغه ډول ناسم تعبیر سره مشکله ده څوک شعوري او ټولنیز قضایا په دقیق ډول وڅیړلې او وارزولې شي. په همدې سبب حتا کارل مارکس چې د دیالکتیکی او تاریخي ماتریالیزم د تیوریو لومړنې علمي څیړونکې او د ماتریالیزم او دیالکتیک د ارګانیک جوړښت موًسس وو، هم دیته اړشوې وو چې دغه واحده قانونمندیه متضادو تیوریو په بڼه وڅیړي، د دیالکتیکي ماتیرالیزم او تاریخي ماتریالیزم ځانګړې تیورۍ فورمولبندي، حال دا چې په تاریخ کې دیالکتیک او په دیالکتیک کې تاریخ موجود او دغه دواړه د مادیت مستلزم او دهغوی تر منځ کوم ذاتي توپیر نه شي په سترګو کیدلې. د همدې ځای څخه د فلسفې نظریاتي او تیوریکي سیستمونو، ډلو او مکتبونو تر منځ پرته له کوم مقنع او اساسي علمي بنیاد او دلیل د ویش او نه پخلاکیدونکي دښمنۍ لړۍ له با با ادمه پیل او تر دې دمه دغه بې نتیجې او بې ثمره لوبه دوام لري چې پایلې یې هم پرته له تحریفي، کذبې فورمولبندیو، تیوریو، نظریاتو، عقایدو او غیر علمي منطق څخه بل څه نه شو تصور

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیدلي .مارکس او انګلس په خپلو علمي څېړنو او تحلیلونو کې همېشه دغه ډول نیمګړتیاوې او نواقص احساس کړي او په وار وار یې هغې ته دقیقې اشارې او ګوتنیونې کړې دي.د مثال په توګه کارل مارکی لیکي: «ایده په مادي قوت بدلیږي ،کله چې د پراخه پرګنو په عقیده باندې بدله شي» (د مارکس او انګلس کلیات...) .خو دوی او نور ماتیریالیستانو نه دي کړې شوي په دې باره کې مقنع او ثبوتي علمي دلایل وړاندې او یا د ننني مروجه علمي قوانینو له مخې خپلې علمي څېړنې ، وړاند وینې او تحلیلونه سمبال کړي. څکه چې دوی او ټولو ماتریالیستانو د مادې او شعور خپل کذبي تضاد د یوه واقعیت او دفلسفې د اساسي مسٔلې په توګه بې قید و شرطه منلې او کلک پرې ولاړ وو .لکه څرنګه په دې باره کې دمخه مونږ خپل دلایل وړاندې کړي ، په نوموړې مسٔله کې نه کوم بنیادي تضاد وجود لري ، نه په دغه بنیاد د فلسفې کومه اساسي مسٔله څوک رامنځته کولې شي او نه په دغه د علمي عقایدو ،قوانینو او فورمولبندیو ویش او دیفرنسییشن را منځته کېدلې شي. په هغه صورت کې چې د ویش عامل ، سمبول او محک بې بنیاده او په غلطه را منځته شوې او سي ،نو په دغه بنیادونو که متضادې تیورۍ ،فورمولبندۍ او هره ځانګړې عقیده را منځته کیږي هیڅکله ربښتیني بڼه نه شي لرلې،او دخپلې ګستاخۍ او سپین سترګتوب څخه په بخښنه ، اجازه راکړۍ ووایم چې ټولې نظریاتي تیوریکي څېړنې په پټو سترګو د غیر علمي تخیل د ګمراهۍ په لار روانې دي. او دهمدې کبله دغه ټول نظریاتي فلسفي مکتبونه او تیوریک سیستمونه په خپلو نظریاتي وضاحتونو کې همیشه دمشکل او

اشتباهاتو سره مخامخ دي او د هفوی فورمولبندۍ پرته دتحریف او تکذیب بله بڼه نه شي لرلي .خو دا خبره په هیڅ صورت سره ددی معنا نلری چې ګوندې دغه نظریات او فلسفي تیوریک سیستمونه علمي ارزش نلري او په هغې باندې سترګې پټې شي. په حقیقت کې دغه ټولې فلسفي څېړنې چې دماتریالیستي یا ایدیالستي نظریاتو خاوندانو لخوا شوي په حقیقت کې دبشري علمي څېړنو او تحقیقاتو ستری زیرمې جوړوي او هر یوه نظریاتي عقیده چې پخپل آند یې موجوده فلسفی حقایق او واقعیتونه دمشخصې لیدتوګې او زاویې څخه څېړلي او په هیڅ صورت سره یوه نظریه دبلې نظریې ځای نشي نیولې اوخلا یې نشي ډکولې تل به د خپلو خپلو ارزښنو څخه برخمنې وي .زما په عقیده ددغه ټولو مختلفو علمي نظریاتي څېړنو متودولوژیکي ،ادبي ،علمي منطقي ،ترمنولوژیکي ارزښونه او دهغې علمي او فلسفي زړې به دهمیش لپاره دحقیقت او واقعیت په څیر پر ځای پاتې وي او هیڅکله باید له نظره ونه غورځول شي او سترګې پرې پټې نشي ،خوزما یو اځینې ضروري اصلاحي شرط او وړاندیز به داوي چې په دغه پخواني نظریاتو کې شته نیمګړتیاوې او غلطۍ د عینیت د فلسفې د نوي لید لوري له مخې پوره او اصلاح شي .په اکثره مواردو کې د زمان او علمي ـ تخنیکي انکشافاتو فاکتورونه اساسي رول لوبولې شي . کوم نظر چې ما په پورته ډول عرض کړی زه پخپله دتدقیق او تأمل وړ بولم .که چیرې دفلسفي څېړنو دباصلاحیته پوهانو لخوا تصحیح، تکمیل او تائید شي نو لازم به داوي چې دفلسفي علم په اساسي مسٔله ، موضوع او ځیني نورو میتود ولوژیک ،نصابي او مفرداتي

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسايلو او اړخونوله مخي پري له سره غور وشي او فلسفي څيړني دهغې په برابر تنظيم شي. دماترياليستي ديالكتيك پلويان وايي چې فلسفه يو خاص علم دې اود طبيعت، ټولنې او شعور دعامو قوانينو څخه بحث كوي او پدې باره كې كومه اضافي توضيح وجودنلري تر څو هغه شك او ابهام چې په پورتنۍ جمله كې موجود دې له منځه يوسي. ځكه پخپله دخاص علم او عام قوانين داسې مفاهيم دي چې اضافي توضيح ته ضرورت لري. دهرعلم قوانين پخپله پرته دتاكيدي تذكرڅخه يو څه نسبي عموميتونه لري خو دخاص علم افاده يوه اضافى فوق العادگي ده چې دفلسفي علم دپاره دديالكتيكي ماترياليزم پلويان ورته قايل شوي خو پدې باره كې دضروري او لازمي توضيح په هكله پټه خوله پاتې شويدي. داپه حقيقت كې يو ثرگنده تجاهل العارفانه اشتباه ده ، ځكه پدې باره كې كه توضيح وركړې شي سمد ستي دهغې باره كې داسې پوښتنې راولاړيږي چې ځواب ويل ورته مشكل دي.هيگل او ځيني نورفلسفي عالمان فلسفه دعلومو علم گڼي. هغوى پدې توگه ديوې خوا فلسفي ته مافوق علمي حيثيت قايليږي خو په حقيقت كې داخبره داسې معنا لري چې گوندې فلسفه يو پارازيت علم دي چې پخپلو پښو نشي ودريدلې او دڅټې غوندې په نورو علومو باردې.داگز ستنسياليزم پيروان وايي علم بل شې او فلسفه بل شې دي. هغوى دا خبره غوره كړې ، ځكه كه علم ورته ووايي نو دليل ورته نلري او كه دليل ورته پيداكوي دهغى تر شا چې كومې پوښتنې راپيدا كيږي هغې ته ځواب ويل مشكل دي. نو منلې يي ده چې دسل هو څخه همدايوه نه ښه ده.ځيني فلسفه پوهان فلسفه مجرد او انتزاعي

علم شميري او پدې عقيده دي داچې مجرد او انتزاعي عام مفاهيم خارجي وجود نلري نو څيړنه يي هم نه كوم اساس لري او نه ضرورت. دهغوى په نظر فلسفه دذهني تصوراتو او خيال بافيو علم دې.

لازمه ده داديوه ثرگند حقيقت په څير ومنل شي چې دلوى خداى لوى جهان دهغه ذات دلوى علم دقوانينو مطابق منځته راغلې، پايي او تغير او تكامل مومي. نورى لارى پدي كې لټول پرته دگمراهۍ څخه بل انجام نشي لرلې .دپورتنۍ ډيرى لنډې يادوني او توضيح په ترڅ كې دې نتيجې ته رسيږو چې دلوى علم قانونمندي دانساني ذهنگريو او ادراكي امكاناتو څخه پورته په عيني توگه دمادي لوى جهان دپيدايش سره سم په ابدي شكل موجود او دهغې تجربي عملي او متيماتيكي محاسبه هم دانساني علم، پوهې او تخنيكې ي امكاناتو څخه اوچت او ناممكن كارځكه گڼل كيږي چې ميكره او ماكره جهانونه، سيستمونه او نظامونه همغسې چې دابعادو له مخې يوه لايتناهي ورشو تشكيلوي دخپل تنوع، تعدد او نورو هر ډول پارامترونو له مخې چې په هيڅ صورت دانسان په شعوري طيف كي نه ځائيږي هم لايتناهي دي. دغه ټول مادي موجودات دكوچنۍ ذرې څخه نيولې ترخورا لويو سماوي اجرامو پورې دخپل ټول لايتناهى تعدد ، تنوع او نورو لايتناهى تفاوتونو سره كه ديوې خوا دمختلفو جهانونو ، نظامونو ، سيستمونو او منفردو مادي واحدونو په حيث په متقابل توازن، تعادل او استقرار كې واقع دي دبلې خوا همزمان په هغې كي كمي ،كيفي ديالكتيكي ديناميزم ،خلقتي ستاتيزم او ابدي تحول او تكامل جريان لرى. يعني هر موجود په ځانگړې توگه او يا د سيستم او

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظام په حیث دټولو لایتناهی تعدد، رنگینیو، تفاوتونو او مشابهتونو سره په همغه یوه لحظه کې همغه مشخص ځانگړې مادي واحد یا سیستم او نظام دې او هم ندې. حتا په هغه صورت کې که مونږ مادي جهاني موجودیت یو ساده میتافزیکي استمرار او تکرار قبول کړو بیا هم ددغه لایتناهي مادي واحدونو، سیستمونو او نظامونو موجودیت او حرکت متیماتیکي افاده د بې شمیره انتگرالي او دیفرنسیالي معادلاتي سیستمونو او دهغوی د بې شمیره مشقاتو او نورو افادوی تسلسلونو پواسطه به په عالم الاسباب کې ناممکن کار وي. اوس پخپله ددې سنجش او تصور کیدلې شي، کله چې دغسې عظیم لایتناهي نظام په هراړخیز او لایتناهي بعدي لحظوي دیالکتیکي دینامیکي متحول او تکاملي پروسوي استمرار کې قرار لري متماتیکی افاده او محاسبه به یې ممکن کار وی؟آیا ددغسې یوه عظیم لایتناهي دیالیکتیکي دینامیک نظام عملي تجربه به په کوم لابراتوار کې ممکنه وی؟ بې له شکه دادبشر دامکاناتو څخه وتلې کار دې. لیکن لوی علم پرته له شکه ددغه عظیم جهان دلایتناهي مادي موجودیتونو لایتناهي مناسبتونو او لایتناهي دیالکتیکي دینامیک تحول او تکامل علم دې . دهغی هره یوه پروسه دلوی علم د عامې قانونمندۍ پواسطه افاده کیدلې او د دغه لوی جهان په عملي لابراتوارونو کې د تجربې وړ او ټول قضایا یې دقضا او قدر دتناسب له مخې په عیني توگه دانساني نسبي معرفت دپاره وجود لري. دغه لوی جهان دټول عظمت، تفاوتونو، او دینامیزم سره سره متوازن، متعادل مستقر او هر څه پکی سیال پیدا دي او دلوی علم عامه قانونمندي ددغه

سیستمونو داستقراریت تضمین کوي .لازم دادي بشرددغه قانونمندیو مطابق عمل وکړي نه دهغې په ضد. زه پدې باره کې داضافي وضاحت څخه تیریږم خودمثال په توگه دومره وایم چې که زمونږ په شمسی نظام کې لمر دلوی والي، طاقت او مرکزیت سمبول دې نو ډیره کوچنۍ ذره دهمدغه لمر او دهغی په څیر لایتناهی نظامونودجوړښت، پایښت او ابدیت سمبول او ښته ده. انسان، حیوان، نبات، جماد او دلوی جهان نور ټول مغلقترین موجودات چی دلوی علم د عامې قانونمندۍ له مخې خلق شوي واقعاً دیوه خارق العاده مافوق انساني طاقت او ذات دخلقت مظاهر او مخلوق گڼل کیږې. ددغه مخلوقاتو دټولو اوصافو، خواصو او دهغوی دجوړښت دخورا مغلقو سیستمونو پروگرام او قضایي جبر او دیترمینیزم په یوه کوچنی حجره او دهغی څخه په لاکوچنی جوړښت کی ځای پځای کول هم یواځی او یواځی دمافوق انسانی او یوه خارق العاده ذات صنع گڼل کیدلې شي. پورتنې نظر دیوی طرحی په شکل وړاندی شو تر څو دفلسفه پوهانو او عالمانو توجه دغه عمده مسئلې ته راوگرځي او دهغی له مخې دفلسفي علم دماهیت، موضوع اساسي مسئلې نظریاتي اړخونو او تیوریو په باره کې په نوې لید توگه لازمې فورمول بندۍ رامنځته شي .کله مو چې دا ومنل، چې لوی علم په لوی جهان محیط علم او قانونمندي ده او دهغې د ساحې څخه یوه کوچنۍ ذره هم بیرون نشي پاتې کیدلې حتما دا سوال هم راولاړیږی چې آیا نور علوم په ځانگړې ډول وجود لري؟ که لري یې دهغوی مناسبتونه دلوی علم سره څه ډول دی؟دخدای لوی جهان دترکیب، فزیکي حالت او داسې نورو اوصافو له مخې متجانس، یو نواخت،

(c) ketabton.com: The Digital Library

میتافزیک، په یوه حالت پیدا او په همغه حالت فناء جهان ندی.
هر مادي واحد، هر موجود هر مولود د پیدایش، بقاء، انحطاط
او فنا مراحل لري. پخپله لویه قانونمندي د یوه منفرد واحد
دبقاء په عمودیت او د دغه واحد دنوع په افقیت کې کامل
توافق او حتا شباهت هم نلری. دجهان ترکیبي تناسبونه او
تفاوتونه، فزیکي، کیماوي او نور حالتونه پدغه قانونمندیو
مستقیم تاثیر لري او لازم تاثیر او تغیر منځته راوړي. مونږ حتا
د یوه مشخص عنصر یا ترکیب په ارتباط مختلف فزیکي
حالتونه لکه جامد، مایع، غاز، مختلف تشعسعات،
مقناطیسي، الکتریکي، جاذبي ساحې، پلازمایي، فوتوني او
نور حالتونه چې تر اوسه پورې یي مونږ نه پیژنو هر یو دځانګړو
او متفاوتو قانونمندیو لرونکي دي. دبلی خوا دخدای لوی
جهان دلایتناهي عدم تجانس، تنوع او تفاوتونو سره سره په
لایتناهی تحول او تکامل کې قرار لري چې دهغې په تناسب او
مطابقت قانونمندي هم په مستمر شکل سره تغیر کوي. دغه
قوانین او دهغې یو تربله دیالکتیکي تداخل پرته لدې چې
دچالخوا پیژندل شوې وي یا نه دقضاء دحکم له مخې دطبیعي
جبر په شکل جریان لري. لیکن بشري معرفت، پیژندنه هم
کاملا بې تاثیره ندي او تل دقدر په تناسب تاثیر لري (دقضاء او
قدر په باره کی به په لازم وخت کې بحث وشي) بشري معرفت
یوه تکاملي پروسه او بشري ضرورتونه او دعلومو څخه
داستفادې سطحه هم تل په تکامل او تغیر کې ده. خود دغه
علومو او قوانینو تحقیقي او تدقیقي کچه دلوی علم او حتا
دفلسفي علم دعامو قوانینو دمعیارونو سره هیڅکله دمقایسې
وړ نده او تل دنسبي او خصوصي حالتونو او تقریبي محاسبو

په شکل منل کیدلې شي. دفلسفې قانونمندۍ په سطحه دهغې
برابرول او تنظیمول نه ممکنه ده او نه ضروري. په همدې علت
ویلې شو چې پرته دفلسفي علم او عامې قانونمندۍ څخه
ځانګړي علمي قوانین او پخپله علوم هم دبشري ضرورتونو په
تناسب داستفادې وړ ګرځي. دغه علوم دانسانانو دجدي
ضرورتونو له مخې منځته راځي او کله چې دغه ضرورتونه له
منځه ځي پخپله علوم هم خپل شته والی دلاسه ورکوي لیکن
دهغې فلسفي زړې یا فلسفي عامه قانونمندي پر ځای پاتې
کیږي. دفلسفې څخه پرته نور علوم تل نسبي او تقریبي ماهیت
لري ځکه چې هیڅ علم نشي کولې په یوه مسئله یا قضیه کې
ټول مؤثر فکتورونه محاسبه کړې شي او دبلې خوا په ځینو
مسائلو کې دډیرې دقیقي محاسبې ضرورت هم نه لیدل کیږي.
که چیرې دپرنسیب له مخې دموضوع سره دقیق کړه وړه وشي
نو ویلی شو چې ځانګړي علوم په ځانګړې توګه وجود نلري او
په حقیقت کې ټول علوم یو تربله سره دلویي عامې قانونمندۍ
په چوکاټ کې تداخل لري او په تحقیقاتي او تجربي پروسو کې
دهغې جدا کول ناممکن کار دې. یعنې ممکنه نده یوه فزیکي،
کیماوي یا بیولوژیکي پروسه یا تجربه په خالص او ځانګړې
توګه عملی شی بلکه هغه یو تر بله په متداخل شکل سره هم
مکان او همزمان جریان لری. په ځانګړې علمي توګه دیوې
مسئلې دڅیړنې په جریان کې ځیني مناسبتونه او فکتورونه په
نظر کې نه نیول کیږي او ترې صرف نظر کیږي او یوائې دهرې
مسئلې داهمیت په تناسب د یوه ضریب په اضافه کولو سره
دهغې تلافي کیږی. خو دا کار په هیڅ صورت سره ددغه علم
دنسبیت او تقریبیت درجه نشي کمولې. هر ځانګړې علم خامخا

(c) ketabton.com: The Digital Library

دفلسفي عامې قانونمندۍ خصوصي او تقريبي حالتونه او پديدې دي چې دديالکتيک دمشخص اړخ په حيث دمشخص علم دلارې زمونږ دذهن دمحدود ميخانيکيت يا بيوفزيولوژيکيت دمختلفو اړخونو دانعکاس په هندارو کې منعکس کيږي او پدې ډول دفلسفي علم د عامې قانونمندۍ دلمړۍ درجې مشق په حيث په نسبي او تقريبي لحاظ دځانګړو علومو دمنځته راتلو سبب ګرځي. کيدلې شي دمختلفو علومو نوموړې ذهنې ميخانيکيتونه دوهم وار دذهن دفلسفي منطق په هنداره کې مجموعاً په استقرايي او قياسي ډول انعکاس ومومي او ددغه مختلفو علومو دمنطقي ارګانيک انتګريشن، قياس، تحليل او تجزيي په نتيجه کې دديالکتيک نسبي فلسفي قانونمندي رامنځته شي. فلسفي علم او فلسفي قانونمندۍ بيا پخپل وار دخداى دلوى علم، لويي قانونمندۍ، خدايي ټولو خلقتونو او لوى حقيقت دمعرفت په پروسه کې بشري ذهني نسبي عامه قانونمنده پيژندنه، قانونمندي او علم ګڼل کيږي. تل تحول او تکامل کوى او دتل لپاره دذهني نسبي حقيقت په توګه پاتې کيري. پدي توګه ځانګړي علوم او قانونمندۍ دبشر دشعوري کچې په تناسب دځانګړو ضرورتونو له مخې په مختلفو وختونو کې منځته راځي، داستفادې وړ ګرځي، ورو ورو خپل ارزش دلاسه ورکوي او له منځه ځي خو دهغې فلسفي زړې او يا که دقيق وويل شي دلويي قانونمندۍ او لوى علم دقانونمنديو خصوصي حالت په حيث دتل دپاره پاتې کيږي. لکه ځيني فزيکي، کيماوي، بيولوژيکي.... قوانين او يا دهغوى متيماتيکي ارزونه چې دتل لپاره خپل ارزش له لاسه نه ورکوي. پدې باره کې چې ايا

فلسفي علم ته دانتزاعي څيړنو په حيث ضرورت شته او که نه؟ که شته نو دغه ضرورتونه کوم دي؟ آيا فلسفه دنورو علومو دلارى تغذيه کيږى ؟.... او نور ځانګړي علوم څه ډول په ذهني تورتم کې دفلسفي علم دڅراغ په مرسته سمه لاره مخ په وړاندې نيولې شي ؟ پدې باره کې به په راتلونکي وخت کې لازم بحث وشي

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوی جهان

دفلسفې او لوی علم د سرخط لاندې بحث کې مونږ دې نتیجې ته ورسیدو چې فلسفه دلوی جهان دلوی حقیقت او ټولو لایتناهی پدیدو او مظاهرو دمعرفت په پروسه کې دبشري ذهنګریو، مقدراتو او امکاناتو مطابق هر اړخیزه قانونمنده فورمولبندي او علمي افاده ګڼل کیږي. خو لوی علم دبشري ذهنګریو او مقدراتو څخه پورته په لوی جهان باندې محیط او دخدای دمقضي الامر ارادې له مخې دیوه لوی، ثابت او تغیر ناپذیره ابدي حقیقت او واقعیت په حیث تغیر نه منوونکې دې.

په دغه بحث کې دلوی علم او لوی جهان دمتقابل استلزامیت ذکر هم شوې چې په حقیقت کې د همدغه متقابل استلزامیت په بنیاد د خدای د لوی علم قانونمندي د ټولو خلقتونو او پدیدو د مادي موجودیت استلزامي شکل دموجودیت ګرځېدلې او دیوه موجودیت پرته دبل دموجودیت څخه، نشي متصور کیدلې.

دلوی علم د محیط څخه وتلې هیڅ ډول بله قانونمندي وجود نلري، لوی علم دلوی جهان دلوی دیالکتیک دابدي همزمان ستاتیزم او دینامیزم علم ګڼل کیږي. دلوی علم په باره کې خبرې کول زمونږ دبحث موضوع نده یواځې دبشري ذهني فلسفي

درک له مخې دلوی جهان په باره کې ځینیې مسایل څیړو.

په پخوا وختونو کې چې لا دانسانانو شعور او پوهې کافي انکشاف نه وؤ کړې نو دهغوی درک او معرفت هم یواځې دخپل نژدې چاپیریال څخه تر هغه ځایه چې یې دحواسو مزې غزیدلې او ابتدایي شعوري منطق اجازه ورکوله دحواسو دامکاناتو او غریزي مجبوري ضرورتونو له مخې عملي او ممکنې ګڼل کیدل.

دوی دطبیعي او اجتماعي سهولتونو او افتونو سره عملاً په دوه ګوني ډول مخامخ او یواځې داحساساتو په کچه یې دبشر په ذهن کې دخیر او شر، نیکۍ او بدۍ، دوستۍ او دښمنۍ او داسې نور، تمیز کول شروع شو. په همدغه اساس دوی ډلګۍ جوړولې او له ابتداء څخه درحماني او شیطاني قوتونو دموجودیت له مخې دبشري ټولنې دټولنیزو مناسباتو دوه ګونې دښمنانه احساساتي او دوستانه عقلاني تهدابونه کنبیښودل شول. دشعور او فکر په انکشاف سره بشر دبې شمیره پوښتنو سره مخامخ کیده او له بده مرغه دغه پوښتنو تل دوه ګوني احساساتي او عقلاني ځوابونه پیدا کول او ترننۍ ورځې پورې ددې په عوض چې په علم او علمي منطق ډډه ولګول شي بشري احساساتو او شیطانیقوتونو تل د تلې ډیره درنه پله جوړه کړې او د بې شمیره متضادو، لاینحله او نه پخلا کیدونکو پرابلمونو دایجاد سبب ګرځیدلې دې. دبلې خوا بشر دهمغه ابتدا څخه ددې لوی جهان دلایتناهي پدیدو او خارق العاده رنګنیو په هکله عملاً بې تفاوته نه دې پاتې شوې. که ځینې کسانو تل شپې دستورو په نظاره سبا کړې، دهغوی حرکتونه او تګ لارې یې تعقیب کړې، په هغې کې یې مختلف اشکال، حرکات، حدود او ارتباطات پیدا کړی، بې ساري

(c) ketabton.com: The Digital Library

عظمتونه، بې شمیره نظامونه او د قدرت مرکزونه موندلي، پدغه لوی جهان کې یې خپل موقف او موضع تثبیت کړي، لازمې قانونمندۍ یې کشف کړي او فومول بندي کړي، دعلم او معرفت کړۍ، مرحلې، امکانات او متودونه ایجاد کړي، حق او حقیقت ته قایل او پخپله ددغه لاری لارویان او پیروان ګرځیدلي دي.

دوهمې ډلې دعملي درک او فهم له مخې زیارونه ګاللي او دبشري ضرورتونو او نیاز دپاره یې دمادي نعماتو سترې زیرمې ایجاد کړیدي. دریم، څلورم او نورو دعلم، فرهنګ او داسې نورو ساحو کې ستر خدمتونه سرته رسولي او عملي نتائج یې ترلاسه کړیدي چې اول لاس تحقیقاتي لاسته راوړنو په باره کې معلوماتونه یې دلویو او کوچنیو مجموعو په شکل دنړۍ په عامه کتابخانو او ارشیفونو کې موجود دي.

زه غواړم یواځې ځینې پرنسیبي مسائلو او عامو قانونمندیو ته دخپل لید لوري او فهم له مخې اشاره وکړم. خو ددې علومو دمتخصصیونو دپاره پکار دي چې دنوي مادي تخنیکي امکاناتو، علمي پرمختیا وو، نظریاتو او متودونو په اساس هر یو پخپله ساحه کې لازم تحقیقاتي مواد او نتیجه ګیرۍ وړاندي او په ارګانیک ډول دهغو له مخی ددی مادی، معنوی لایتناهی مناسباتو، دینامیک تحول او تکامل دپاره علمی قانونمند بنیاد کښیښودل شی او یواځی علم دټولو پدیدو، مظاهرو او مناسباتو دحقانیت او واقعیت دتثبیت لپاره یواځینې معیار او محک ومنل شي او داحساساتو او تخیلاتو رول یواځی داحساساتي او تخیلي مسائلو او پدیدو په ساحه کې محدود شي.

همغسې چې په فلسفي علم کې دغلطو، ناقصو او خامو فکري تراوشونو په نتیجه کې انحرافي او غلطو تیوریو او فورمولبندیو ځای نیولې وؤ دلوی جهان په باره کی هم دغه ډول انحرافي تیوریو، تخیلي نظریاتو، فرضیو، ارقامو او اعدادو هم ځای نیولې چې دمقنع ثبوتي دلایل وړاندې کول یې په هکله ډیر مشکل کار ګڼل کیږي.

دپخوانیو انسانانو لپاره هغه چاپیریال چې ژوند یې پکې کاوه ددې لوی جهان په معنی او مفهوم وؤ. ترکومه ځایه پورې چې یې مزل وهلې شو او نظر یې رسیده، په همغه ځای دهغوی جهان ختمیده او دهغې برید څخه وړاندی په اصطلاح دپیریانو، دیوانو، بلاګانو، جوج ماجوج جهان او یا مطلقه تاریکي مستقره وه .ددوی جهان کیدلې شو چی دطبیعي عوارضو، انساني دښمنیو او حیواني خطرونو پواسطه هم محدود شي. پدې باره کې مختلفو عقلي، عقیدوي، مذهبي او داسی نورو نظریو افسانو ځای نیولی وؤ او خلکو پری باور کاوه. داخبره اوس هم معموله ده چې "څلور کنجه جهان می ورپسې ولټوه" یا "داڅلور کنجه جهان ما ټول لیدلې" معلومیږي چې دهغوی په نظر دې جهان څلور کنجه درلودل او دهموارې پرتې ځمکې په شکل وو. دا ډول تخیلي کیسي او افساني دیوه نسل څخه بل ته تر ننني ورځې پورې ډیري پاتې دي او ډیر خلک پرې اوس هم باور لري.

افلاطون چې د ق م په ۴ پیړۍ کې اوسیده دلوی جهان په باره کې یې لیکلي نظریات پریښي دي. هغه دجیوسنتریزم دنظریې پیروي کوله. جیو په یوناني ژبه کې ځمکې ته وایي یعني هغه پدې عقیده وؤ چې ځمکه دجهان مرکز، پر ځای ولاړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده او لمر او نور ستوري دهغې چار چاپېر ګرځي. افلاطو دځمکې په کرویت عقیده نه درلوده. کوپرنیک (۱۵۴۳ ــ ۱۴۷۳) پولینډي عالم د لومړي ځل لپاره وویل چې ځمکه کروي ده هم پخپل محور او هم دلمر په مدار ګرځي. کوپرنیک دهیلیوسنتریزم دنظریې پلوي وؤ یعنې لمر یې دجهان مرکز ګڼه او پدې عقیده وؤ چې ټول ستوري په یوه سطحه کې دلمر نه ګرد چورلي. سره دځینې اشتباهاتو بیا هم دکوپرنیک نظر دجهاني معلوماتو په باره کې یو ستر انقلابي بدلون رامنځته کړ.

کانت، لاپلاس، کپلر او ځینې نورو دکوپرنیک اشتباهات اصلاح او دسماوي اجرامو دحرکت په باره کې یې ځیني فزیکي او متماتیکي معلومات وړاندې او شمې یې جوړې کړې.

لاپلاس دستورو او سیاراتو دپیدایش په باره کې خپله دنیبولا چې ګرم غاز ته ویل کیږي، کانت دګرد او دوړو او چمبرلاین دیخونو دکوچنیو ټوټو دموجودیت څخه دستورو او سیارو دمنځته راتګ په نظر و درید. هغوی دا هم وویل چې لمر دکائناتو مرکز نه بلکه لمر هم دنورو ستورو غوندې یو ستورې او یواځې د زموږ دشمسي نظام مرکز ګڼل کیږي. ځمکه او نورې ددې شمسي نظام سیارې ترې ګرد چاپېر په خپلو معینو مدارونو ګرځي.

ددوی او ځینې نورو عالمانو دنظریاتو په اساس دکسموګوني یعنې دستورو او جهان دپیدایش، کسمولوژي، استرونومي، فضایي نسبتي تیوري او داسې نورو علومو او تیوریو اساسات فورمولبندي او اړونده څیړنې پیل شوې.

کله چې نیوتن دجاذبې عمومي قانون کشف کړ، پدې

علوموکې نور ستر بدلونونه راغلل. دغه قانون یې دټولو اجرامو لپاره قابل دتطبیق وګاڼه او ددغه علومو ټول مسائل لکه دنورو فزیکي قضایاوؤ په څیر څیړل شروع شول.

په ۱۹۵۷ کال کې فضا ته دتوغندیو توغول پیل او بیا سپوږمۍ، مریخ او نورو سیارو ته سفرونه شروع او دغه توغوندي دټاکلو لارو ځینې په ټاکلو محلونو کې ښکته او ډیر بار ارزښته معلوماتونه ځمکې ته رالیږي او په حقه ددغه علومو او اړونده عالمانو ستر بریالیتوبونه ګڼل کیدلې شي.

کومه هرارشي چې دجهان پیژندني په باره کې پورته ذکر شوه عالمانو او یانورو پوهانو وړاندې کړې، سره ددې چې هغوی پخپله هم پرې پوره باور نلري او هیڅ تر اوسه جرئت ندې کړې چې په خپلو نظریو او فرضیو ټینګ ودریږي او یا دهغې په باره کې دمنلو وړ مقنع ثبوتي دلایل وړاندې کړي، بیا هم زه ستر برې او دمنلو وړ بولم. خو زما لپاره هیڅکله دا دمنلو وړ نده چې دا داسې احتمالي، تخیلي غیر دقیقو نظریو او فرضیو په اساس څوک وغواړي چې حقیقي علمي تیوري او فومولبندي جوړې کړي. لازم دادي چې هرې نظریې ته دهغې دمحتوا مطابق ارزش ورکړل شي او په پټو سترګو معجزه ونه ګڼل شي.

دفلسفي علم په بحث کې موږ ولیدل چې څه ډول دمختلفو نظریو او مکتبونو پیروانو په ډیر څرګندو مسائلو کې یو بل ته ندي قانع شوي او خپلې لارې یې تر ننني ورځې پورې جدا ساتلي او تعقیبوي یې.

دلوی جهان په باره کې مسائل او نظریات لا ډیر مغلق او یو پیچلې ځنځیري سیستم جوړوي چې دیوه اړخ څخه تر بل اړخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورې سفر او مزل یې ناشونې بریښي ځکه چې دغه پروسې ډیرې بطې او په اکثره مواردو کې ملیونونه کلونه دوام کوي او د مختلفو نظامونو او سیستمونو تر منځ مسافې چې دیوی مشترکې قضیې او فرضیې په ترڅ کې یې څیړل ضروري بریښي هم کله د ملیونونونوري کلونو په اندازه وي. لا پخواني عالمان پدې عقیده وؤ چې دا جهان لایتناهي او د مختلفو بې شمیره ګلاکتیکونو "کهکشانونو"، سیستمونو او نظامونو څخه جوړ او د هر مجاور نظام، سیستم او ګلاکتیک او داسې نورو تر منځ د حساب څخه وتلې مسافې پرتې دي.

په کوم ګلاکتیک کې چې زمونږ شمسي نظام واقع دې ستوري یې مونږ اکثراً په غیر مجهزو سترګو لیدلې شو. اوږنده عالمان پدې باور دی چې زمونږ په ګلاکتیک "کهکشان" کې ۱۰۰ ملیارده زمونږ د شمسي نظام غوندي او لا دهغې څخه لوی نظامونه شته چې د همجواره نظامونو تر منځ مسافې ډیرو نورې کلونو ته رسیږي. که مونږ نور ګلاکتیکونه هم په نظر کې ونیسو نو تعداد، مسافې او مناسبتونه هر یو لایتناهي ته رسیږي. د داډول لایتناهي سیستمونو، نظامونو، مسافو او مناسبتونو د موجودیت او دهغې د همزمان ستاتیزم او دینامیزم په صورت کې د کومې محاسبې، متماتیکي افادې او عامې فومولبندۍ امکانات نه نن او نه په راتلونکي کې څوک تر لاسه کولې شي. ځکه چې حتا ډیر محدود او ځانګړي مسایل او قضایا باید همزمان په متعددو کاردیناتي سیستمو کې مطالعه او لازم نتایج تر لاسه شي چې اصلاً ناشونې کار ګڼل کیږي. نن چې کوم عالمان داډول محاسبې سرته رسوي فوق العاده احتمالي وي او هغوی تل هڅې کوي خپل

اشتباهات د متعددو احتمالي ضریبونو په استعمال سره اصلاح او تلافي کړي. خو کله نا کله بر خلاف دهغوی غلطۍ څو چنده کیږی.

د مخه اشاره وشوه چې دغه پروسې میلونونه کلونه دوام پیدا کوي. نو دیوې خوا د انسانانو د بې شمیره نسلونو عمر ددې لپاره کفایت نه کوي چې یوه پروژه تکمیل او د بلې خوا اوس چې شخصي او دولتي شرکتونه او مؤسسې غواړي عاجلې انتفاعي پروژې پکار واچوي، کله به څوک حاضر شي پداسې پروژو کي سرمایه ګذاري وکړي. دریمه خبره داده، ډیر وخت کیدلې شي داسې هم پیښه شي، کوم نظام چې مونږ غواړو مطالعه او دهغې په اساس عامه قانونمندي فورمولبندي کړو میلونونه او یا لااقل ډیر ډیر کلونه پخوا له منځه تللي اوسي او زمونږ هڅې به خوشې په خوشې دیوه داسې انجام شوي عمل په باره کې سر ته رسیدلې اوسي چې په حقیقت کې فزیکي وجود نه لري او مونږ یواځې د هغوی د انعکاسي تصویرونو په څیړنو مصروف او طبعاً ب نتایج به یې هم ګټورې پایلې ونه لري.

ډیر وخت ځیني عالمان پخپلو محاسبو کې دوګانه «+» «-» نتایج تر لاسه کوي او دهغې له مخې په مثبت منفي، وجود او عدم وجود لکه ماده ـ انتي ماده، ماده ـ خلاء، ذره ـ انتي زره او داسې نورو مفاهیمو چې ګوندي ماهیوي تضادیت لري اطلاق کوي حال دا چې په اکثره مواردو کې هغوی ماهیوي تضاد نلري او یواځې قبول شوي او منل شوي صول، علائم او افاده کوي. زه نپوهیږم څه ډول پدغه مسایلو کې ددغه پوهانو با سواده او با شعوره ذهن او منطق د امنې چې دداسې بیحسابه انرژي

(c) ketabton.com: The Digital Library

لرونکو لویو کتلو تر منځ او یا اړخ ته دغه ډول تش په نامه خلا وجود لرلې شي. زه چې پدې باره کې شاید ډیر ناڅیزه معلومات ولرم بیا هم زما ذهن او منطق هیڅکله دا نشي منلې او که څوک ددې خبري مدعي او سې دهغه څخه زما پوښتنه داده چې ددغه یو جانبه بې حسابه پوتنسیال په مقابل کې چې نوموړې خلاء ته ددې ټولو کتلو دغورځولو دپاره موجو ددې کومه متقابل قوه مانع کیدلې شي ؟

زه پدې عقیده یم چې پدې لایتناهي لوی جهان کې دیوې ذري په اندازه خلاء او په بل عبارت مړه نقطه وجود نشي لرلې. که په ربښتیا سره دداډول کوچنۍ خلاء دموجودیدو امکان پیدا شي نو دالوی جهان به پکې غرق او واقعي قیامت به جوړ شي. که چیري بیا هم داومنو چې داسې کوچنۍ خلاء پیدا شوه او دالوی جهان پکی غرق نشو نو دابه ددې معنا ولري چې همدغه دکوچنۍ ذرې په اندازه خلاء بیل جهان، هلته جداګانه قانونمندي او العیاذ باالله هلته دبیل خدای حاکمیت موجود دې. چې نشته !!!

همغسې چې دالوی جهان لایتناهي، مناسبات لایتناهي او بدلون او تکامل لایتناهي ګڼل کیږي همغومره دابحث هم اوږدیدلې شي. لیکن دپورتنیو څه نا څه یادونو په نتیجه کې ویلې شو چې بشر دتل لپاره نه یوائې پدی علت چې دا جهان دابعادو، تعداد او تنوع له پلوه لایتناهي دې دکلي معرفت څخه عاجز دې بلکه دهغې همزمان بدلون او تکامل، ستاتیزم او دینامیزم هم داکار ناممکن ګرځوې.

څه ډول تعاملات دمثال په ډول زمونږ دنظام په لمر او دمشابه بې شمیره نورو لمرونو په دننه کې پیښیږي چې

دداډول لایتناهي کمې نه ختمیدونکې انرژي دتولید باعث کیږي؟ پدي لوی جهان کې دمطلقو تورتمي ساحو یا تورو غارونو دموجودیت راز په څه کې دې چی هر څه یي په لمن کې ورلویږي دوباره یي څوک په حال نه خبریږی؟ خو ویل کیږی چی هر څه دهغې په غیږ کې داسې زبیښل کیږي چې دټولو موجوداتو مالیکولي، اتمي، پروتوني، الکتروني، پوزیتروني، نیتروني، کوارک، نیترین او دهغې څخه لاپسې کوچنیو ذراتو دجوړښتونو پنجري او پښتۍ داسې ورماتوي او یو په بل کې ورننباسي چې دلویو ستورو په حجم کتلو څخه دفوتبال دتوپ په اندازه او لا کوچني حجمونه جوړوي. سوال پیدا کیږي پدغه تورو غارونو کی چی ځینی کسان یي خلاء بولي دومره عظیمه قوه چې داکار سرته رسوي له کومه شوه چې ددغه عظیمو کتلو داجزاوؤ په ټټر کې چې کومي لایتناهي قوې موجودې دي دفع او بیا څه ډول یو تشکل رامنځته شو چې دغه عظیمی قوې یي پخپل کوچني حجم کې ټینګې ونیولې او ویې ساتلې. داسې هم ویل کیږي چې پدغه توروغارونو کې هر څه په حقیقت کې دنوي جهانونو دجوړښت په اولیه موادو بدلیږي، کرار کرار تجمع کوي او کله چې بحراني کتلې ته رسیږي **BigBang** (لویه چاودنه) کوي او هر څه په اصطلاح دلاپلاس او ګانت په نیبولا یعنې ګرم غاز او ګرد او یا دچمبرلاین دیخونو په ټوټو او یا په بل عبارت دنوي جهان دبناء په خښتو بدلوي او نوي جهانونه ترې جوړیږي. ددا ډول فرضیو وړاندې کول، منل او ردول درې واړه مشکل کار دیي. په هر حالت کیې یي عجله پکار نده او پوره غور او سنجش پری کول پکار دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کانت، لاپلاس او چمبرلاین د نظریاتو په هکله ډېر حسن نیت په صورت کې کیدلې شي د لوی جهان د بدلون او تکامل په پروسه کې ډېر کوچني عامل او ډېر خصوصي حالت په حیث ومنل شي نه د جهان د پیدایش د مبداء او یا په کل کی د هغی دعوا ملو په حیث.

ځیني کسان پدي باره کې عقیده لري چې د دي جهان زوړ دفتر اول او اخر نلري او څوک ترې نشي خبریدلې ، او د پوهانو او فیلسوفانو د تخیلي ، تصوري او فنتازي تیوریو وړاندي کولو لپاره یې بوینه د خامو ختو ناپایداره پلندۍ برابره کړې ده . پدي باره کې زه پدي عقیده یم چې پدي جهان کې هیڅ شې بې پلـه نه ورکیږي ، د دې جهان د زاړه دفتر ټولي پاڼي پوره دي او د امکاناتو په لاسته راوړلو سره هر وخت چې مونږ وغواړو د حاضر وخت په بنیاد د دفتر د ابتدا څخه تر انتها پورې مطالعه او محاسبه کړو . دا موضوع په یوه بله لیکنه کي ما په کافي اندازه څیړلي ده .

ډیر وخت داسې هم پیښیږي چې ځیني کسان د خپلو فرضیو د تائید په خاطر د ناقصو فکري تراوشونو او حتی کله نا کله د خود ساخته منطق او استدلال له مخې ځیني نوری فریي وړاندې کوي او په نتیجه کې اشتباهات لاپسې زیاتوي .

د مخه یا دآوری وشوه چې کله نیوتن د ځمکی د جاذبې عام قانونو کشف کړ، انشتاین نسبي تیوري او همداسې نورو عالمانو نور فزیکی قوانین کشف کړل هغه د ټول لوی جهان د پاره عام ومنل شول او د هغی په اساس یعنې د فزیک د علم د قوانینو او البته د لوی جهان پوری تړلی نور مسائل او قضایا د کیمیا ، بیولوژي، متماتیک او داسې نورو علومو له

مخې څیړل کیږي. زما په نظر دا مسئله هم د پوره تأمل وړ ده. ځکه چې دا ډول علوم په ځانګړي توګه په حقیقت کې وجود نلري . د دې علومو په نامه کیدلې شي ځانګړې افادې لکه ۴ = ۲ + ۲ ، mc^2 = E ، H_2 So_4 او داسې نور مفاهیم او معادلې وجود ولري خو کله چې خبره تعامل او پروسې ته رسیږي دا افادې هیڅکله په ځانګړي توګه نه پاتې کیږي او د لمړۍ لحظې څخه تر پایه پورې په متداخل ډول هر څه دوام پیدا کوي او د غه علوم یوائې په متمم، مکمل او همزمان تداخل سره یوه پروسه تکمیل او یوه عامه قانونمندي افاده کولې شي. او بس.

اوس پخپله قضاوت کولې شو چې ایا ممکنه ده د لوی جهان او یا لوی علم عامه قانونمندي یوائې د فزیک د علم یا د هغه د کوم ځانګړي قانون لکه د جاذبې قانون، نسبتي تیورۍ او داسي نورو پواسطه افاده کړو او که څوک غواړي دا کار وکړي او یا یي کړې وي څومره حق په جانب او نتائج یي څومره دقیق ګڼل کیدلې شي. دې کې شک نشته کله چې د عامې قانونمندۍ مسئله مطرح نه وي په خصوصي ځانګړو مسائلو کې د دغه علومو ځانګړي قوانین تر ننني ورځې پورې د استفادې وړوو ،خو محاسبوي نیمګړتیاوې او تفاوتونه د منل شوؤ او تجربه شوؤ د بی خطرۍ د ضریبونو او یا د تدریجي اصلاحي پروسو «**correction**»پواسطه تلافي کیږي او د ممکنه حوادثو د پیښیدو څخه جلوګیري کیدلې شي .

د مخه وویل شول چې د لوی جهان ځیني نظامونه له مونږ څخه دومره لیرې واقع دي چې نور د هغه ځایه څخه تر مونږ پورې په میلونونو کلونو کې رارسیدلی شی. ځیني وخت داسی هم پیښدلې شي کله چې د لمړي ځل لپاره د دغه نظام څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ معلومات تر لاسه کوو پخپله دغه نظام له منځه تللې او سې خو مونږ به هغه دیوه موجود نظام په حیث ګڼو ، ځکه کله چې نور له هغه ځایه زونږ په لور حرکت کاوه ، دغه نظام موجود وو او مونږ لپاره له منځه تللی او موجود نظامونو تر منځ مشکل ګڼل کیږي .

دا قضیه ددې دلیل هم کیدلی شي ، وو ایو چې پدې لوی جهان کې هیڅ کومه پدیده بې پله لا درک کیدلی او له منځه نشي تللې او دهرې کوچنۍ او لویې حادثې او بدلون او تکامل په هکله معلومات د تل لپاره پاتې کیږي او دامکاناتو په صورت کې د پرنسیب له مخې هر ډول محاسبې ترسره کیدلی او هر ډول معلوماتونه لاسته راوړل کیدلی شي. مونږ کولی شو په دې باره کې ډیر ژوندي مثالونه راوړو لکه د **DNA** له لارې د وراثت تسلسل تثبیتول او تعقیبول ، او که په راتلونکي کې انسانان نور امکانات هم پیدا کوي نو کولی به شي د تیرو حوادثو او پروسو په باره کې معلوماتونه تر لاسه او د راتلونکي په باره کې قانونمندي دقیقي پیشګویې او اټکل وکړي. لیکن د لوی علم څښتن د لوی جهان په ټولو حوادثو او خورا کوچني حرکت باندې په تیره ، حال او راتلونکې زمانه کې علیم البصیر دی.

همغسې چې د الوی جهان د ابعادو ، پدیدو د شکلي او ماهیوي تنوع ، دینامیکي وجدي حالت ، او نورو ذات البیني پروسو له مخې لایتناهي او محاسباتي افاده او قانونمنده فورمولبندي یې د بشري عملي امکاناتو څخه وتلې او ناممکن کار ګڼل کیږي په همدې توګه د دغه جهان ډیره کوچنۍ پدیده هم د ننه پخپل ذات او ماهیت کې همدومره ډیره ژوره او په هغې

باندې د حقیقت په حیث کامل علم او معلومات پیدا کول د انسان د مقدراتو څخه وتلې او اچت کار ګڼل کیږي . حال دا چې په پرنسیب او نظر له مخې انسان لپاره ، چې د خدای خلیفه ګڼل کیږي کوم ممانعت نه شته ، خو په عمل کې ، څرنګه چې ددې کار لپاره کوم ضرورت نه لیدل کیږي ، نو یې عملي مقدرات هم موجود نه دي.

سقراط ، افلاطو ، دهغوی څخه وروسته نورډیر عالمان او حتا نننی ملایې حکمت او ځینې فلسفي نظریات اوس هم پدې عقیده دي چې دا جهان د څلورو عناصرو څخه جوړ شویدې حال دا چې تر نننۍ ورځې پورې د کشف شوو عناصرو شمیر له ۱۱۸ عناصرو څخه پورته ځغلې او د مندلیف په جدول کې لا ډیر نور ځایونه خالي پاتې دي. ځینې کسان مالیکول چې د ځانګړو فزیکي ، کمیاوي او داسې نورو خواصو درلودونکي دې ددې جهان د بناء اساسي خښته ګڼي او ځینې نورو عالمانو اتم تر دانڅې پرون پورې غیر قابل د تجزیې واحد ګڼه او پدې عقیده وؤ چې اتم پرته له شکه ددې جهان د جوړښت اساسي ډبره تشکیلوي. اوس چې اتم تجزیه شوې او دهغې په داخلي نظام کې مختلف نور کوچني واحدونه او حتا مستقل نظامونه موندل شوي بیا هم ذروي ، هایدروجني او نور تعاملات او چاودنې د اتم په نوم یادیږي.

زه په دې عقیده یم ، څرنګه چې د اتم په تشکل سره عناصر تشکل مومي ، نود عالم الاسباب ټول خلقتونه او پدیدې پرته له شکه د خدای په مقضي الامر اراده سره د اتم د جوړښت له لارې تشکل موندلې او په حقه سره ددې جهان د بناء خښته ګڼل کیږي. شاید داسې پوښتنه پیدا شي ، خورا کوچنۍ ذرې چې تر

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوسه پورې يې بشر په مينډلو قادر شوې دکوارکاو نيترين په نومونو يادېږي چې دانرژۍ په درلودلو سره ځانونه ښکاره کوي ، نو ولې دغه کوچنۍ ذرې ددې جهان دبناء او د هغې پورې اړونده خلقتونو او پديدو جوړښت څښتې نه شي جوړېدلې ؟ ددې علت ډير عوامل کيدلې شي ، خو زه به ځيني دلته ذکر کړم .لومړې داچې دغه کوچنۍ ذرې دوامداره او پايداره ژوند نه لري او لکه چې دمخه هم ورته اشاره وشوه ، يواځې هغه وخت څرګنديدلې شي چې انرژي ولري . خوداچې وروسته څه ورپيښيږي، دهغوی په دننه کې کومې پروسې جريان لري، په کومو نورو کوچنيو اجزاوؤ ماتيدلې شي او ددې لوی جهان په جوړښت او نظام کې څه ډول موقف لري هيڅ ته څرګنده نده او هيڅوک پرې نن هم نه پوهيږي. خو زما په عقيده لکه څرنګه چې يو وخت اتم دا اسرارو پټه خزانه ګڼل کيده دهغې په منځ کې هر بعدي کوچني واحد به هم دهميش دپاره دغه ډول پټ رازونه دځان سره وساتي .دوهم دا چې دغه کوچنۍ ذرې طفيلي او داتم په چاپيريال پورې تړلې ژوند لري او داتم دچاپيريال څخه د باندې يې پيدا کول دي. اتم پرته له دې چې نسبي پايداره ژوند لري ، په خپل بنياد کې د نسبي خودبقاء او خود کفاء پايداره جوړښتونو لپاره مقدر او مقضي قايم باالذات قانونمند پو تنسيال لکه ويلانس او داسې نور لري. په دې باره کې به په راتلونکي کې انشأالله توضيحي بحث وشي.

څرنګه چې ددې لوی جهان اخري پولې ته څوک ندي رسيدلې چې دبل جهان خواته پښه ورواړوي او نه هغې جګې څوکي ته څوک ختلي چې ښکته ژورې کندې ته ټوپ ووهي په همدې ډول ددې جهان کوچنيو واحدونو کو چنيو کوټګيو ته

سفر هم لاپای ته ندې رسيدلې او زما په نظر هيڅکله به زمونږ دذهن رڼا دغه تاريکو او ژورو کنجونو ته ونه رسيږي او نه به زمونږ فهم او درک پدغه کوچنيو محلونو کې دمعمولو پروسو او ورځنيو جريانونو دفورمولبنديو په افاده باندې قادرشي. خو هغه چا چې په قضاء کې ددغه جوړښتونو بنياد ايښې دې او دهغې دپاسه يې ددې لوی جهان ماڼۍ آباده کړې او دغه لوی نظام دهميش دپاره په همزمان متغير، متکامل ستاتيک او ديناميک وجدي حالت کې ساتي طبعاً هره لحظه دخپل لوی علم دلارې دهغې په ټولو خصوصياتو، اوصافو او قانونمنديو عالم او قادر دې.

عظمت، طاقت او لوی پوتنسيالونه په لويوالي کې په عادي او رواجي منطق برابره او منلې مسئله ګڼل کيږي ، خو دغه پديدې په خورا کوچنيوالي کې يواځې هغه څه دي چې دلوی علم او لوی جهان دابديت، متقابل استلزاميت او ابدي ديالکتيک اساسي زړې تشکيلوي او دبلې خوا داهغه يواځيني ممکنات دي چې انسان دخپل شعور او درک له مخې دميکره جهان دعظمتونو په اساس دماکره جهان عظمتونه تصور کولې ، مشابهتونه او مناسبتونه موندلې او په قياسي او استقرايي لحاظ دلوی جهان دپاره دلوی علم دقوانينو نسبي فورمولبندي او مقايسوي ارزوني کولې شي.

په همدې باره کې يو لنډ وضاحت. دلمر دننه دعظميمو ذروي انفجاراتو ، دهيلوم او نورو اړونده عناصرو دتجزيې، دميلونونو درجو حرارت ، دبې حسابه انرژيې توليد ،دفوتونونو دتسلسلونو پواسطه د ميلونو کيلومترو په ليريوالي دهغې انتقال او دهغې پواسطه دنبات دکلوروفيل په

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوچنۍ حجره کې دفوتو سنتيز دعمليې په ترڅ کې دبې حسابه رنګارنګ غذايي ذخايرو توليد او يا هغه پخپله باالذات دټولو موجوداتو دبود ونبود او مرګ او ژوند علت او معلول ګرځول په رښتيا چې دعظمت معجزه ده او دنيمه باسواده انسان دادراک او فهم څخه اوچته مسئله به هم نه اوسي. خو هغه قوه چې داتم په هسته کې ددوه همجواره پروتونونو تر منځ او يا دهغوى تر څنګ لکه دويده ښامار نيترون په سينه کې موجوده ده دعادي انسان خو لا څه چې عالمان يې هم پوره په راز ندي پوهيدلي او نه يې دسنجش دعهدې څخه وتلي شي . نو پدې باره کې دکهترۍ او مهترۍ اطلاق هم دپوره تأمل وړ دې.

نپوهيږم چا شميرلي او څه ډول يې شميرلي خو داسې وايي چې دانسان کوچني مغز د ۱۵ مليارده عصبي او نورو اړونده ريښکيو او بې شميره کوچنيو واحدونو څخه تشکيل شويدې چې عايق، نيمه عايق او هادى جوړښتونه لري او اړونده واحدونه او جوړښتونه په مستقيم او غير مستقيم ډول د هادى او نيمه عايق ريښکيو پواسطه تړى او يا يې دعايق حايل پواسطه جلا کوي. هر څوک فکر او سنجش کولې شي چې پدې کوچنيوالي سره دا څومره پيچلې او مغلق جوړښت دى. څومره بې شميره فعاليتونه سرته رسوي. څومره بې شميره او مغلق سيستمونه په شعوري او لا شعوري ډول اداره کوي، څومره بې شميره معلوماتونه دځان سره ساتي او دڅومره.... بې شميره لکه دفاعي ، معفيتي، ارثي، تکاملي او نورو اجرأتو قابليت لري او تقريباً په لحظوى شکل ددغه پديدو دمناسبتونو له مخې په نسبي قضاوت او نتيجه ګيرۍ هم قادر دې .

هو ! دا هم لويه معجزه او خارق العاده خلقت دي. که دننۍ

تخنيکي .علمي سويې مطابق دومره مواد راټول او دغه ډول مغلق ميکانيزم ترې جوړ چې اول ممکن ندې او که ممکن هم شي نو دهغې دځاى پځاى کولو دپاره به که دروغجن نشم ددې ځمکې څخه لوى سرپکار وي.

دبلې خوا انساني، حيواني او نباتي حجرات چې ميکره سکوپي واحدونه ګڼل کيږي او په هغې کې ډير زيات نور کوچنى واحدونه چې ځينې يې تر واسه کشف او دځيني نورو په کشف لا تر اوسه دبشر لاس ندي بر شوې او سر يې پرې نه خلاصيږي. زه پدې باره کې دقيق نه غږيږم ځکه چې پوره پرې نپوهيږم خو داسې وايي چې پدغه کوچنۍ حجره کې دامينو اسيدونو تسلسلونه، د ۴۶ کروموزومونو واحدونه او يا ۲۳ جوړې کروموزومونه او په هغې کې DNA, RNA او داسې نور واړه جوړښتونه چې تر اوسه پرې هيڅوک پوره نه پوهيږي موجود دي. DNA دتعجب وړ ډير کوچني جوړښتونه دي چې دانسان دوجود داعضاوؤ، اجزاوؤ، اوصافو او ټولو نورو کمي او کيفي جوړښتونو دارثي انتقال پروګرام پکې پروت دي. دغه پروګرام دانسانانو دموجوده څه دپاسه ۶ مليارده نفوس، دمختلفو اتنيکي ـ نژادي ګروپونو، مليتونو، قومونو، طائفو او منفردو انسانانو په افقيت او عموديت کې يو تربله سره څرګند تفاوتونه لري. يعني دانسان دوجود ديوي کوچنۍ حجرې څخه نيولي دبدن دټولو اعضاوؤ لکه قلب، جګر، پښتورګو، سترګو، غوږونو، دسترګو درنګ، ويښتانو، دويښتانو درنګ، دپوستکي درنګ، دانسان دمغز مغلقترين جوړښت، بلکه دهر انسان دخصوصياتو په تفاوتونو او دزماني فاکتور ددياالکتيکي بدلون او تکامل په عموديت او افقيت

(c) ketabton.com: The Digital Library

کـي ټـول کمـي او کیفیاوصـاف او خـصوصیات هـم پدغـه پروګرامونـو کې پـه نظر کې نیـول کیـږي. دهمدغـه خصوصیاتو لـه مخې دبوسنیا د ۸۰۰ تنـو مـسلمانانو مـړي چې څو کالـه پخـوا پـه جنګونـو کـې وژل شـوي وؤ او همداسـي د شـهید محمـد داودخـان دکـورنۍ اعـضاوو ټـول کـسان تـشخیص او خپلوانـو تـه سـپارل شـول. دازمـونږ پـدي کـوچنۍ نـړی کـي دخلقـت دعجایبـاتو دډیـری سـاده، نیمګـړې او ناقـصې یـادوني نمونـه ګڼلـی شـو. راشئ پـدی بـاره کـي ډیـر ژور فکـر وکـړو چـي کـومې پدیـدي تـه زیـات ارزش قائیـدلې شـو. دانـسانې مغـز تـه او کـه ډیـر کـوچني DNA تـه او داهـم پـه نظـر کـي ولـرو چـې دغـه ډول دخلقـت عجائبـات او معجـزي بـه نـورې څـومره موجـودي اوسـي؟ (د معجـزي کلمـه دلتـه یـوائې پـه لغوي مفهوم سره راوړل شویده.)

راشـۍ پـدي خبـره هـم فکـر وکـړو چـې دا هـر څـه ټـول خوشـي پـه خوشـي یـوائې دعظمـت او قـدرت نمـایش دې او کـه دې دڅـه لپـاره دي؟ او کـه داهرڅـه دحقیقـت او واقعیـت مظـاهر او پدیـدې دي چـې پوهیـدل او بـاور پـرې کـول پکـار دي . نومـوړې پدیـدي کـه دیـوې خـوا دانتبـاه پـه خـاطر دعظمـت او قـدرت نمـایش هـم اوسـي دبلـې خـوا دعـالي علمـي کلتـور نمـایش هـم دې چـې انـسان دباشعوره، عاقـل، عـالم خلف پـه حیث ددغـه عـالي علمـي کلتـور ددرک او عملـي عـام تطبیـق او تـرویج مـسئولیت او مکلیفیـت پـه غـاړه لـري . نـه دا چـې دخپلـو شـعوري، علمـي او مـادي تخنیکـي امکانـاتو پـه وسـیله پـه ذات البینـی انـساني او عـام خلقتـي مناسـبتونو او مـسایلو کـي دتبعـیض او تنګنظـرۍ څخـه کـارواخلي او دشخـصی ګټـو پـه خـاطر لکـه نـن چی پـه نـړۍ کـي ظلـم او ناروا دوام لري، په نورو باندی مظالم روا وګڼي .

زه بـاور لـرم چـي خـدای لـوی ذات دې. زمـا پـه شـعوري طیـف کـي نـه ځـائیږي. زه پـه قاصـر شـعور او عقـل ځـان د خـدای د لـوی ذات او صـفاتو د معرفـت جوګـه نـه بـولم . خـو پـه هغـه څـه چـي د خـدای پـه بـاره کـي د خـدای پـه کـلام کـي ذکـر شـویدي ، پرتـه لـه شـکه بـاور او ایمـان لـرم او ټـول شـکونه مـي پـه یقـین او کلکـه عقیـده بـدل شـوي دي او همـدومره دپـاکي عقیـدي پـه خـاطر زمـا او بل هر چا لپاره کفایت کوي .

زه پـدي هـم عقیـده لـرم چـي انـسان خـدای پـدي جهـان کـي خپـل خلیفـه ګرځـولې دې او هـر انـسان د خپلـو مقـدراتو لـه مخـې پـه نـسبي لحـاظ دخـدای پـه علـم دپـوهي مقـدرات هـم لـري. خـدای دا جهـان او ټـول خلقتونـه قانونمنـد پیـداکړي ،قانونمنـد پـایي او قانونمنـد بـدلون او تکامـل مـومي. هـر انـسان کـولې شـي یـوائې ددي لاري پـه عملـي او نـسبي ډول دخـدای پـه علـم ځـان پـوه کـړي. د خـدای دذات او صـفاتود معرفـت لار دخـدای کـلام اوپـه علـم د پـوهې لار عـالم الاسباب او ټـول خلقتونـه دي . اضـافه لـه دي لاري وجـود نلـري . تخـیلات ، تـصورات او نـوري هـر ډول هڅـي پرتـه دوخت ضایع کولو څخه بل څه نه دي.

زه او بـل هـر څـوک بایـد هڅـه ونکـړي عبـث دخـدای دذات او صـفاتو پـه بـاره کـي خبـري وکـړي . خـدای انـسان د خپـل علـم پـه معرفـت مقـدر او مکلـف ګرځـولې ترڅـو دبـشریت پـه ګټـه دهغـي څخه عملي استفاده وشي. انشاءالله

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عینیت او ذهنیت دیالکتیک

ذهنیت نسبي عینیت دي ځکه چې په کلي ډول عیني واقیعتونه نه شي منعکس کولې او هر مشخص ذهنیت په خپل ذات کې عیني واقیعت دي. همغسي چې د تلویزیون او سینما په پرده ځیرې او رنګونه د عیني واقیعت په څیر د نورو عیني واقیعتونو د نسبې عیني انعکاس په توګه منلې شو او دا ډول ډیر نور مثالونه هم کیدلای شي راوړل شي، دا هم باید ومنو چې ذهنیت هم په خپل ذات کي عیني واقیعت دي چې په نسبي لحاظ نور عیني واقیعتونه منعکس کوي. کله چې نوې پدیدي د دیالکتیکي تکامل او تغییر په نتیجه کی ظهور کوي، په نوي شکل او ماهیت د نورو پدیدو سره په دیالکتیکي ارتباط کي واقع کیږي او په نوي شکل او ماهیت په ذهنیتونو کي انعکاس پیدا کوي.

ذهنیتونه همیشه د تکامل په مختلفو دورو کي د عینیت سره په دیالکتیکي ارتباط کې واقع وو او نوموړو ارتباطاتو پخپله په ذهنیتونو کې تر ننني ورځې پورې په شکل د اشکالو په خورا مختلفو ډولونو سره انعکاس پیدا کړیدي.

دچا ذهنیت د ذهنیت څخه بیګانه شوي او په خپله خیالي

تنګه دنیا ګڼې کي چې اصلاً خارجي عیني وجود نه لري دیوه بې ساري قدرت، دیوې مطلقي ایده، دیوه جهاني روح او دا سي نورو په څیر یي تبارز کړیدې او د خپل ذهنیت له وریځو څخه یي ځانونو د پاره مجازي خدایان جوړکړي دي.

ځیني نور چې د ذهنیت سترګي یي هم غړیږي او غواړي واقیعتونه په عیني ډول تشخیص او تعریف کړي د ذهنیت سره په اصطلاح ذهني کړه وړه کوی. دریمه ډله هم غواړی چې فلسفي مسایل د واقعیت له مخې درک کړي خو هغوی د خورا عامیانه لید لوري څخه د دغه مسایل ارزوي او د دغه مختلفو عقایدو، نظریاتو او افکارو په بحبوحه او ټیل ټیل ناټیل کي علمیت او فلسفه له خپل اصلي قانونمند مسیره پریوتي، د قانونمند فکري تراوش تداوم شلیدلي او د علمي قانونمندی د تیوریتیکي اصولو د منطقي تسلسل په له منځه تللو سره پخپله منطق عامل د بې منطقی ګرځیدلي دي.

په بشري شعور کې، د حوادثو، پدیدو، بدلونونو او قانونمندیو یو ډیر کوچنې طیف انعکاس پیدا کوي او پاتي برخه لا شعور تشکیلوي. شعوري پدیدي او خلقتونه د انساني مقدراتو له مخې د بشري ذهنیګریو، امیالو او لاسوهنې معرض ګرځي او هیڅکله د انساني هوس، غرایزو، حرص او شخصي ګټو په خاطر د تعرض، نقصاناتو او د نظام د تخریب او تباهی څخه مصؤن نه شي پاتې کیدلې. خو د دې لوی جهان د خلقتونو، پدیدو او قانونمندو بدلونونو خورا ستره برخه بشري لاشعور جوړوي چې د بشري لاسوهنې او تعرض څخه مبرا او یوازې د خدای د مقضي ارادې له مخې د لوی علم د قانونمندیو، اصولو او معیارونو مطابق په متداخل

(c) ketabton.com: The Digital Library

انتګرالي تعاملاتو سره ددې لوی جهان قانونمند جوړښت ، پایښت ،بدلون او تکامل پایداره ساتي. شعور او لاشعور په قانونمند دیالکتیکي ارتباط کي قرار لري او قانونمندي ددغه دیالکتیک یواځیني اساسي لازمي او کافي شرط ګڼل کیږي. د شعور او لاشعور مناسبت او دیالکتیک یواځې او یواځې دهمدغه لویي علمي قانونمندۍ له لارې دتماس ، مماس ، تقابل او راز و نیاز هغه کوچني محل ، نقطه او ظریفه رابطه ده چې بشر په کې د خپل علمي استعداد ، شعوري درک، تقوا ،کرامت او نورو مناسبتونو او لارو چارو په وسیله د برحق معبود سره د الهام او پیغمبرانو «ع »لپاره د وحي او نبوي رسالت امکانات او علت جوړوي. پدې ډول د خدای رابطه د لوی جهان ، د هغې دټولو خلقتونو او په خاصه توګه د خپل خلف مخلوق انسان سره یواځې دعلم له لارې ده. ددغه خلقتونو د قانونمند پیدایښت ، پایښت ، بدلون او تکامل ،چې له یوې خوا د خدای دلوی ذات د عدل ،انصاف ،رحم ،کرم اود سترو نعمتونو د سخاوتمندانه پیرزوینې اساسي عامل او وسیله ده هم یواځې د علم په بنیاد عملي بڼه پیدا کوي او له بلې خوا د دین او شریعت په صراط المستقیم دخدای او جهان دمعرفت هر قدم او هره بیلګه هم د علم په مشعل روښانه کیږي او ددغه ابدي سفر یواځیني مرستندوی او رهنما هم یواځې علم ، قانونمندي او با الاخره بیا هم یواځي علم دې چې ټول دغه خارق العاد ناممکن مناسبات د خدای د مقضي ارادې له مخې د متقابل استلزامیت ، متقابل منفعت او متقابل ضرورت ، جبر او اختیار په بنیاد ممکن ګرځوي. په نتیجه کې ویلې شو چې علم او قانونمندي په کل کې شکل دموجودیت دجهان او په

هغې پورې داړونده پدیدو او خلقتونو ګڼل کیږي.

دشعور او لاشعور دیالکتیک په حقیقت کې د جهان دمادي موجودیت او دهغې دټولو پدیدو او خلقتونود ټولو مناسبتونو د دیالکتیک د تهداب اساسي تیږه او زړې تشکیلوي.دعملي ژوند او تجاربوڅخه مونږ د عددي ،ګرافیکي ، عصبي ، روحي ، فزیو لوژیکي ،بیو لوژیکي او نورو پروسو له مخې کمي او کیفي شواهد په لاس کې لرو چې د همدغه شعور او لاشعور دیالکتیک څیړنیز مادي کمیتونه او کیفیتونه جوړوي. پدي توګه ویلې شو چې د شعور او لاشعور دیالکتیک چې د خدای او انسان او بلکه د خدای د ټولو خلقتونو سره د قضاء او قدر د عام قانون په بنیاد یواځې قانونمنده علمي رابطه جوړوي ، هم د مادي ارزښونو له لارې افاده کیږي ،یعني چې دخدای او انسان تر منځ د الهام ،تلقین ،وحیي او دیته ورته نور و رحماني مناسباتو او معنوي قانونمند افهام وتفهیم رابطه وجود لري.

دمخه مونږ فلسفه د خدای د لوی علم دبشري ذهني خلف علم په حیث قبوله کړې وه. د شعور او لاشعور مناسبت او دیالکتیک چې د خدایي خلقتونو د پیدایښت ، پایښت ، بدلون او تکامل بنسټ ګڼل کیږي ، هم باید د فلسفې اساسي مسٔلهوګڼل شي او ټولې مقولې ،قوانین ،فورمولبندۍ ،تیورۍ ،علوم او نظریات دفلسفې د اساسي مسٔلې همدغه منبع زیږنده او دعلومو هرویش ,تشخیص ، تفکیک ،تفریق هم په همدغه بنیاد منځته راتلای شي. قرآن چې د خدایي احکامو ،اصولو اود لوی علم د شعور او لا شعور د دیالکتیک یواځینۍ او لومړنۍ معتبره منبع او مرجع ده ، په پرنسیپ کې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټولو علمي او ټولونيزو مسايلو او قضاياوو د علمي منطقي قانونمندۍ ريښه هم د همدغه قانونمند ديالکتيک او مناسبت په زړه کې ښخه ده. يعني چې د علم او قانونمندۍ خالق په واقعي مفهوم او معنا خدای دی او يوائيني ليکلې محفوظ علمي سند قرآنکريم ګڼل کيږي. پدې باره کې به پخپل نور لازم بحثونه هم وشي ، خو پدې ځای کې ددې خبرې ذکر ضروري ګڼم ،چې اسلامي فلسفه پوهانو د اسلامي فلسفي څيړنو په وخت کې يوناني ، اروپايي او نورو فلسفي څيړنو او تيوريو ته مراجعه سمه نه وه. ځکه دوی له لومړۍ ورځې څخه د علمي قانونمند حقيقت زړې له لاسه ورکړ او د حقيقت د مستقيمې او لنډې لارې پر ځای د تخيل ،انحراف او حتا ګمراهۍ په کږليچونو او ګړنګونو رهي شول. دوی د غربي غير اسلامي فلسفو ټول ګناهونه ،غلطۍ، اشتباهات او نيمګړتياوې نا خود اګاه او غير شعوري د اسلامي فلسفو د علمي څرګندو او واضح قانونمندو مفاهيو په بوده او تنسته کې واخښلې او په همدې لحاظ د اسلامي فلسفې روڼ علمي حقيقت تر ننه همغسې لا مکدر پاتې دی.شک نه شته چې په ټولو فلسفو کې ځيني مفرداتي ، متودولوژيکي ، ژبني منطقي ، علمي او ديته ورته نور حقايق پراته دي او مراجعه ورته هيڅکله له ګټې خالي نه ده ، خو نه داسې مراجعه چې اسلامي فلسفه په کي خپل علمي قانونمند حقيقت له لاسه ورکړي اد نورو د سهوؤ ، خطاوؤ او حتا د ګمراهيو په لارو روا نه شي. پکار دادي چې نورې فلسفې د علم او حقيقت مشعل له اسلامي فلسفې څخه تر لاسه او دهغې له مخې په خپلو څيړنو او علمي حقايقو کې سمون راولي.

ذهني خته هم باالذات ديالکتيکي تکامل او بدلون مومي او پخپل وار با الذات په خپل ذهنيت او نوروذهنيتونو کي لکه دعيني واقعيتونو په څير منعکس کيږي اولازم تأثرات رامنځته کوي او ذهنيتونه او شعور يو په بل کي په نا مريًي شکل لکه نور عيني واقعيتونه اوپديدي دمتقابل انعکاس قابليت لري او همدلته مختلفې شعور پديدي سره تړل کيږي او دشپږم حس ،خوب ،تلقين او الهام دزيږندي علت او معلول ګرځي . دبلې خوا همغسې چه معين احساس ذهنيت منځ ته راوړی مشخص ذهنيت هم دخارجي عينيت څخه پرته معين احساس لکه په طبيعي ډول تحريکولې شي چې دا پخپله دذهنيت د عينيت د اثبات او د عينيت او ذهنيت دديالکتيک د موجوديت د دلايلو څخه يو دليل هم ګڼل کيدلې شي. د مثال په ډول کله چي يو څوک خپله تيره ناوړه خاطره په ياد راوړي يو ځل بيا د همغه تيرو خاطرو د عواقبو څخه متأثر کيږي.

په ذهن کې د ذهنيت دانعکاس ډير معقول دليل همغه دروسي عالمانو سچنوف او بالخصوص پاولوف غير شرطي رفلکسونه مثال راوړل کيدای شي چه په حقيقت کې ديوه ذهنيت بيو پسيکولوژيکي او ځيني نور انعکاسات په بل ذهن کې ښئی. يا دا چې کله يو ذهن تکامل او تغير مومي او نومورې تغير ديوه روحي حالت « د کوچنيو ذراتو د انعکاس» په څير پخپله په ذهن کي منعکس کيږی.

په ذهن کی دذهنيت د انعکاس پسيکو فزيولوژيکي، پسيکو شيمی او پسيکو بيولوژيکي او داسي نورو علتونو تشخيص په اينده پوري اړه پيدا کوي چې دعلم او تخنيک او همداسي داجتماعي شعور د سطحې دلوړ تيا په صورت کي به

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نه پټیدونکي ثبوت په څیر منځ ته راووځي. په ذهن کې د خارجي عینیت نسبي انعکاس همغه د پاولوف د شرطي رفلکسونو په اساس او د شعور دعمومي پروسې د تخنیک مطابق توضیاو تشریح کیدلې شي.

پدې باید کلکه عقیده ولرو هغه نړۍ چې مونږ په کې ژوند کوو د هرڅه دمخه مادي ده. مادي نړۍ یواځې او یواځې دمادي قوانینو په چوکاټ کې د تسلسلي پروسو او فعل و انفعالاتو په ترځ کې بقا درلودلای شي او بیا هم یواځې دهمدغه قوانینو مطابق تبارز، تغیر او تکامل کولې شي. کله چې مونږ د نړۍ او دهغې پورې دمربوطو پدیدو او قوانینو په مادیت اطلاق کوو، نو پخپله او بې له هر ډول شک څخه غیر مادی مفاهیمو، قوانینو او داسې نورو مفاهیمو او پدیدو ته په حقیقت کې ځای نشي پاتي کیدلی. یواځې دمادیت په لمن کې دیوه موجود او یوی پدیدي دموجودیت تبارز او تثبیت ممکن ګڼل کیدلي شي او داهرڅه دلوی خدای د لوی علم دلوي قانونمندۍ له مخې په دې لوی جهان یعنې عالم الاسباب کې ې دبشر او نورو خلقتونو د پاره متناسباً قانونمند، مسخر او مقدر ګرځیدلي دي.

و ، اي لینن پخپل اثر (ماتریالیسم او امپیریو کریتیسیسم) کې د مادي په باره کې هر اړخیز بحث کوي او په اصطلاح د ذهني ایډیالستانو په مقابل کې د ماتیریالیسم څخه دفأع کوي. هغه وایي دما دې په نا مه کوم ټاکلې شې وجود نلري. ما ده یو انتزاعي فلسفي مفهوم دې چې په هر عینی موجود چې زمونږ په ذهن کې انعکاس پیدا کوي، دلالت کوي . (دلینن کلیات اتلسم جلد) و.اي لینن دانسان شعور معیار دحقیقت او

واقعیت ګڼي. حال داچې دا سمه نده . ځکه چې مطلقه با شعوره ماده وجود نلري .زمونږ د ذهن شعوري طیف خورا کوچنې او ډیرو واقعیتونو ددرک څخه عاجز دي او هیڅکله معیار دحقیقت او واقیعیت نشي ګڼل کیدلي . پدي ډول ماتریالیستان په شعوري او همداسې اجتماعي پدیدو کې ایدیا لیستان پاتي شویدي . کارل مارکس هم ماتریالیزم په دوه برخو یعنې دیالکتیکي او تاریخي باندي ویشي ، حال داچې په دیالکتیک کې تاریخ او په تاریخ کې دیاالکتیک وجود لري او دواړه دمادیت مقید او مستلزم دي.

ماده یوه فلسفی مقوله ده چې په ټول عینی واقیعت دلالت کوي. دیالکتیک د مادي دموجودیت یواځیني قانونمند شکل دي. ماده ابدي ده ځکه چې د مادي حرکت ابدي دي . ماده موجوده ده ځکه چې متحرکه ده او متحرکه ده ځکه چې موجوده ده . مطلقه باشعوره او مطقه بې شعوره ماده وجود نلري . حرکت ، زمان مکان ، شعور ،قانونمندي ،... دمادي دموجودیت شکلونه دي .

کله چې دی نتیجې ته رسیږو چې په نړۍ (البته دنړۍ څخه زما مرام دموجوداتو عام مفهوم دی ــ عالم الاسباب) کې دخدای دمقضي او مقدري ارادې له مخې هیڅ مفهوم هیڅ قانون او هیڅ یوه غیر مادي پدیده او خلقت وجود نه لري او که لري یې یا دواقیعت څخه لیرې او یا فرضي ، تصوري او نسبي شکل لري . شاید پوښتنه پیدا شي چې دا ټول روبنا یې او معنوی مفاهیم ، مسا یل او قوانین خیر څه مفهوم لري او په څه ډول هغه توجیه کید لي شي ؟

هو ! که مونږ پخپل تحلیلي او تحقیقي نظر کې تنګ نظره نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او سو او د ټولو علومو څخه په جرئت سره خلاقانه مثبت او صحیح برداشت وکولې شو او ذهن د ذهن د کلمې د لفظ په چوکاټ کې نه بلکې هغه ټولې عیني پروسې ستر ګو ته نیغې ودروؤ چې نوموړې کلمه پرې دلالت کوي او په همدغه ساحه کې د خپلې پوښتنې لپاره ځواب ولټوو حتماً خپل مطلوب او واقعي ځواب لاس ته راوړې شو. یا که لږ څه وړاندې ولاړ شو او سیاست د سیاست د کلمې په لفظ کې وڅیړو چې هغه هم د مادیت حلقې ته داخلیږي داد مسئلې یو اړخ دی. د بلې خوا اول سیاست یو ذهنیت دی چې په مادي ډول په ذهن کې ځای نیسي او وجود لري. دوهم دا چې سیاست د متضادو طبقو، قشرونو او دولتونو په مینځ کې د مناسباتو څخه عبارت دي او هغه ټولې مبارزې چې په اصطلاح د بابا آدم څخه تردې دم پورې د مختلفو متضادو طبقو او قشرونو په مینځ کې د خپل حاکمیت د استقرار په خاطر تیرې شوي دي ترې استفها میږي. او س پخپله پوهیدلې شو چې سیاست مادي او که غیر مادي مفهوم دی. که مونږ د سیاست د کلمې تر شا دغې مادي مفهوم و نشو لیدلې او هغه ټولې خوږې او ترخې خاطرې ستر ګو ته نیغې و نه دروو نو په څه ډول به مونږ وکولې شو د سیاست کلمه تشریح کړو او که یې تشریح کړو څه ارزښت به ولري او پر ته د دغه مادي ماهیت څخه به دچا د دلچسپۍ وړ وګرځي. نو کله چې مونږ د سیاست کلمه په ژبه راوړو او یا یې په فکر کې راګرځوؤ که غواړو او که نه دغې تر شا ټولنه په خپل مادي حالت د ټولو تضادونو سره واقع ده او د سیاست کلمه نوره ممکنه نده چې وروسته له دې په معنوي حالت کې دي پاتې شي. همداسې که مونږ د فکر کلمه په فکر کې راګرځوو او دغې په باره کې فکر

کوو دغه موضوع د فکر د کلمې له چوکاټ څخه ووځي او په یوه سلسله بیولوژیکي، فزیولوژیکي، بیوشیمیکي، پسیکولوژیکي او داسې نورو پروسو او تعاملاتو بانـدې بدلیږي چې په څرګند ډول معنویت ته پکې ځای نه پاتې کیږي .همداسې په سلګونو نور مثالونه راوړل کیدې شي چې باید مونږ د دغه تردد او دوه لارې څخه راو باسي خو بیا هم متاً سفانه ګورو چې مونږ ټول پدغه دوه لارې کې ولاړ یو یوې خواته راته د انسان د نازک احساس، خیال او تصور تنګه ورشو او بله خوا د مادي پرزولو او ولاړولو، تحول او تکامل لایتناهي پراخ جهان پروت دي او دا جرئت نه کوو چې د دغه دوه لارې څخه د عینیت په مستقیمه لار «صراط المستقیم» حرکت وکړو ښکاره خبره ده چې د تنګ او محدود نظر خاوندان د دوی د فکر جوړه تنګه دنیا ګۍ کې لاړا ګیر او خوشې په هیڅ پسې ګرځي.

د پراخ او واقعي عیني نظر خاوندان د دغه توهماتو د تنګې دنیا ګۍ څخه وتلي او د خدای د مقضي الامر ارادې له مخې جوړ جهان په لمن کې هرڅه دغې په ټولو تحولاتو او ارتبا طاتو سره څیړي او وار په وار د حقیقت دانې راټولوي او د معرفت د ناوې په غاړه یې امیل کوي.

کله چې دا قبلوو چې شعور، فکر، تصور او داسې نور په حقیقت کې د یو سلسله مادي تعاملاتو او پروسو څخه عبارت دي. نو دا خو دا معنا لري چې ګوندې فکر، ذهن، تصور، شعور او نور په خپل ماهیت او ذات کې مادي دي. لیکن مادي خو مونږ هغه څه بولو چې د هغې احساس وکولې شو. عکاسي یې کړې شو، کاپي یې کړې شو او نور. تصور، شعور او فکر خو مونږ عکاسي، احساس او کاپي کولای نشو نو پس باید

(c) ketabton.com: The Digital Library

وویل شي چې نوموړي پدیدي مادي نه بلکه معنوي پدیدي دي . زما په نظر دا چې موږ هغه احساس ، عکاسي او کاپي کولې نه شو باید ووایم چې زموږ د نن سبا احساس ، عکاسي او کاپي او ځیني نور د مادیت یوائیني معیار نشي ګڼل کیدې او د بلې خوا البته دا به زموږ او د اوسني علم او تخنیکي وسایلو د وروسته پاتې والي ګناه وي چې دغه پدیدي نه شو درک کولې که نه زما په نظر تصور ، تفکر او داسې نور که نن نه نو سبا دا دراک او احساس وړ پدیدي دي. څرنګه کولې شو دا په ثبوت ورسوو چې تفکر ، تصور او داسې نور د احساس او ادراک وړ پدیدي دي ؟که موږ ټول ژوندی او غیر ژوندی موجودات په نظر کی ونیسو ، وینو چې د انرژیتیکی پوتنسیال او تعادل ، ترکیب او تجزیي ، جذب او دفع ، انقباض او انبساط او ځیني نور قوانین او قضایا د شکلي تفاوت او تباین څخه پرته په هغوی کې عمومیت لري او په نوموړي لحاظ هم ژوندي او هم غیر ژوندي موجودات تقریباً نبضي خاصیت لري.که چیرې موږ یوائې د انرژتیکي پوتنسیال موضوع په نظر کې ونیسو وینو چې ټول موجودات د خپل بقا او موجودیت په ترڅ کې یا انرژی اخلي او یا یي له لاسه ورکوي یا دا چې یو ډول انرژي په بل ډول بدلیږي چې البته دا ټول تغیرات د مادې په فزیکي حالت کې د تغیر باعث کیږي او د مادې د حالت تغیر پرته له دې چې د مادي پروسو او قوانینو په چوکاټ کې سرته ورسیږي په بل ډول ممکن نه دي. پس دې نتیجي ته رسیږو: هر هغه حالت ، هر هغه خاصیت او هر هغه شکل د موجودیت د ا مادې چې موږ مادې پورې ارتباط ورکوو پرته د مادي اتباط څخه هیڅ یوه پدیده د مادې سره ارتباط نشي لرلې په دغه جمله کې ذهن او

شعور هم د دغه خصوصیاتو څخه مبرا نشي ګڼل کیدلي. کله چې دا خبره منو ، نو دغه پدیدي حتماً د احساس او ادراک وړ هم دی. یا که قضیه لږ څه په ساده ډول مطرح شي. کله چې د یوه اتم داخلي انرژیتیکي پوتنسیال لوړیږي او یا ټیټیږي یعني کله چې الکترونونه اضافي انرژی اخلي او یا یي له لاسه ورکوي ، الکترون د ټیټی انرژی د مدار څخه د لوړی انرژۍ مدار ته تغیر د محل کوی ، یا په بل عبارت د هستې له مرکز څخه لیریوځي او که د انرژي اندازه نوره هم زیاته شي ځینی د دغه اتمونو څخه د هستې د ساحې څخه خارجیږی . د قضیي د عکس په صورت کې الکترونونه انرژی له لاسه ورکوی او له لوړو مدارونو څخه د هستې مرکز ته نژدي کیږي . په دواړو صورتونو کې د انرژۍ تفا وت او تغیر د کوچینیو زرو او تشعشعا تو په څیر لکه میزون ، نیترینا او کوارک چی تر اوسه کشف شوي او ځیني نور چې په راتلونکي کې به کشف شي له یوې مبدأ څخه بلې ته انتقا لیږي او یا د مستقل وا حد په څیر آزادیږي یعنی نوموړی مادي پروسې د اتم په مادي حالت او خواصو کي تغیر راولي او همدا سې نوموړي ذرات یا نوموړې پروسې هم مستقل ما دي واحدونه ما دي حا لتونه یا نوي اشکال د موجودیت د ما دې منځ ته راوړي .که چیری موضوع دوباره لږ څه په عام ډول مطرح کړو وینو چې که حیه ، غیر حیه یا که پخپله مغز د انسان دې او یا ما ده په لایتناهی تبا ین او اشکالو سره چې موږ تر اوسه پوری پیژندلی او یا به یي و پیژنو د پورتني چوکاټ څخه نشي خارجیدلې او موږ کولې شو د انرژیتیکي پو تنسیال په مثال کې خپل مطلوب موضوعات په کلی ډول په پاخه او منطقی استدلال سره و څیړو او پدې کلکه عقیده پیدا کړو ، ما ده په هر

(c) ketabton.com: The Digital Library

شکل او ډول سره چې ده د انرژیتیکي پوتنسیال د تغیر په صورت کې د هغې په خواصو او حالتونو کې تغیر راځي او د غه تغیر منطقاً قابل د درک دي.دې کې شک نشته همغسې چې مونږ د انرژۍ مختلف ډولونه تر اوسه پورې نه پیژنو او اوسنې علم او تخنیک دهغې په کشف نه دي بریالي شوي د مادي دزیاتو ډولونو ، حالتونو او دموجودیت د شکلونو په کشف هم نه یو بریالي شوي او هغه نه پیژنو. نو کیدلې شي شعور ، تفکر او نور چې په مغز او نورو مربوطه اعضا وو کې د مادې د تسلسلي پروسو او تعاملاتو محصله ده او د پورتني مثال په ارتباط ویلې شو چې همدغه د انرژیتیکي پوتنسیال د تغیر او تفاوت په نتیجه کي چې مختلف روحی حالتونه منځ ته راځی ، هم یو حالت د موجودیت دمادې ثخه وی او همداسې باید اوسي. مونږ عملاً وینو ، کله چې په وجود کي د شحم ،شکري ، مختلفو مالګو ،او یا نورو توکو تناسب له منځه ځي د انسان په صحي او روحي حالتونو مستقیم تاثیر لري او قابل د کنترول ، سنجش او ازمایش هم دي.نو ځکه په اطمینان سره باید وویل شي ،همغسې چې د علم او تخنیک په انکشاف سره تر ننۍ ورځې پورې بشریت د ډیرو وړو ذرو لکه میزون ، نیترینا ، کوارک او مختلفو تشعشعاتو په کشف بریا لې شوید ې د روحي حالت او شعور په مادي تحلیل او تجزیه باندې هم بریالې کیدونکي دي.زه نه غواړم دلته ګلوزوییزم یا دفوګت ، بیو خنیر، مالیشوت او دیځکین نظریات چې ویل به یي: (فکر د مغزو پورې داسې اړه لري لکه صفرا چې د ځیګر پورې اړه لري) یا دا چې (روح د میز ، نور او اواز ثخه دومره فرق لري لکه چې نوموړي شیان په خپلو منځونو کې یو تر بله سره فرق لري) .یا

لکه کانت چې ویل یي: (حیوانات مغلق ماشینونه دي) رد یا تایید کړم ، یادهوبس ، سپینوزا ، لایب نیتز ، یا هومه ، یوهانس ، مولر ، وبر ، هلی هولتس ، فشنر ، هربارت ، وونت آلمانی او بالخصوص د سچنوف او پاولوف او ځینی نورو معاصرو پسیکولوژستانو چې په نوي لید توګه او طرز تفکر سره یي په دې هکله لیکنې کړي دي او خپل نظریات یي وړاندې کړي ، په مشخص ډول خپل انتقادي نظروړاندي کړم ،ځکه پدی مقالـه کی دهغې لپاره ګنجایش نشته.هو !دی کې شک نشته چې زما نظر د ځینو سره په اکثرو مسایلو کي په توافق او ځینو نورو سره په تضاد کي دي.زه فقط دومره وایم چې دا مسایل دزیات احتیاط وړدي ځکه روحي پدیدي خپل خاص میخانیکیت لري او په عادي میخانیکي چوکاټ کې ځا ئیدلې او تشریح کیدلې نه شي او دهغې په نسبت دومره فوق العاده مغلقې او پیچلي دي په کومه اندازه چې په مغز او نورو ارګانونو کې انواع او اشکال د حرکتونو د میخانیکي حرکت په نسبت او د مغز مادی ترکیب دیوې ساده ما دي په نسبت مغلق او پیچلې دي. دبلې خوا شعور یواځې د انسان د مغزو او اعضا وو محصول ندې او یواځې په هغې پورې اړه نه لري بلکه په انساني شعور کې عمده رول انساني ټولنه لوبوي یعني دهغي د ختمې په برابرولو کې ټولنیز تاریخي او بیولوژیکي ارثي فاکتور د ډیر اهمیت وړ دي.زما په نظر د مادیت او معنویت او دهغې د حدودو د ټاکلو په مسا ئلو کې دا موضوع د جدي پاملرني وړ ده چې ما دي ذاتیت د کوچنۍ ذري ثخه نیولي تر کلي مادي موجودیت پوري مطلق مفهوم دي او مادي خواص ،اوصاف ،حالتونه او نور د مادیت او غیر مادیت په ارزش کې هیڅ رول

(c) ketabton.com: The Digital Library

او وزن نه لري ، او کتله ،جرم ، وزن ،سُبستانسیون «ماهیت» ، انرژي ،ګراویتاسیون ، او نورټول نسبي مفاهیم کیږي . دمخه مونږ ویلي وو چې مطلقه باشعوره او بې شعوره ماده وجود نه لري ، په همدې بنیاد دا هم ویلې شو ،سره ددې چې په شعوري ،ادراکي ،عقلي او فکري پروسو کې د انساني مغز رول خورا ستردې ،خو یواځینې نه دي ،بلکه په دې پروسه کې د ذهني ختې په عمده رول هم څوک سترګې نه شي پټولې. د مادې او شعور د مادیت او معنویت مسایًل یو تر بله یواځې په همدې چوکاټ کې فرق کیدلې شي او یواځې دهمدي تناسب له مخې هغوی ته دمادیت او معنویت نسبي مقام قایلیدلې او فرضولې شو. که نه په حقیقت کي ماده او معنا دواړه یواځې او یواځې مادي عیني واقیعتونه دي او ذاتي توپیر سره نلري ،ځکه چې دعالم الاسباب ټول خلقتونه او پدیدي خدای د خپلې مقضي ارادې له مخې د خپل خلف انسان لپاره مسخر او مقدر ګرځولي دي.په همدی لحاظ ویلي شو چې د مادي او په اصطلاح معنوي جهان په مینځ کې داسي کومه غیرقابل عبور کنده « ژوره »او موانع نشته او داسې نده چې ګوندي دا دواړه یو تربله سره جدا جهانونه دي بلکه د ځیني ملحوظاتو له مخې که لږ څه په غیر دقیق ډول سره وویل شي د یوه ختم او دبل شروع سره لازم او ملزوم او یو تر بله سره په ارګانیک ډول تړلي او ژور دیالکتیکي ارتباط کي سره واقع دي. دمثال په ډول که مونږ د ماکره جهان دموجوداتو ځنځیر دمیکره جهان په لوري تعقیب کړو او بالاخره د ساحې پراخه ورشو ته قدم وروا خلو داسي نشی پیبنید لې چې ګوندي ددې ځنځیر کومه حلقه دي موجوده نه اوسي او هیڅکله داسې هم نشي پیبنیدلې چې ګوندي په

دوراهی کې واقع شو او یا دې له مونږ څخه په دي سفر کې لاره ورکه شي. ددغه ځنځیر ټولي حلقي کلکي سره تړلي دي. یا په اصطلاح د مادیت مند ری د هر مادي واحد په غوږ کي پرته ده خو که دموضوع جزئیاتو ته غور وکړو ، دا هریو بیل بیل قلمرو او هره محدوده جدا ګانه خواص لري ،او هر ځاي ځانګړي نسبي قوانین حکمفرما دي.

په دي ډول که مونږ دخارجی جهان په مقابل کي د ساده غیر حیه موادو څخه نیولی ، د نباتاتو ، حیواناتو او باالاخره د انسانانو عکس العملونه او دخارجي تاثیراتو د انعکاس مسایل په هر اړخیز ډول و څیړو او په دې صورت کي هم دغه ځنځیر له ابتدا څخه تر انتها پورې تعقیب کړو دا به راته پوره پوره څرګنده شي چې ددي ځنځیر کړۍ هم یو په بل پوری کلکي تړلي او ددغي سلسلي په مابین کي هم کومه موانع او انقطاع نه لیدل کیږي.همداسې که د مسایلو په جزئیاتو باندي د بحث په ترڅ کي د مند لیف جدول ته نظر واچوو لیدل کیږي چې ځیني عناصر د کیمیاوي او فزیکي خواصو له مخې ډیر فعال او ځیني نوریي غیر فعال او حتا نیترال حالت لري. دد وی حساسیت د مقناطیسي ، الکتریکي ، رادیویي ، صوتي ، فضایي تشعشعاتو او نورو امواجو او تاثیراتو په مقابل کي کاملاً متفاوت او په کمي او کیفي لحاظ په مختلف ډول دهغوی د تاثیر څخه متاثره کیږي. که مونږ د عناصرو د ولانسونو د قانون له مخي دغه سلسلي تعقیب کړو ، هم مختلف تفاوتونه په سترګو کیږي.نو دلته البته دا سوال او شک باید پیدا شي ، کله چې غیر حیه موجودات یو خاص ډول احساس نه لري پس ددوی دغه د هري پدیدي او تاثیر په مقابل کې د متقابل تاًثر

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دهغي ثخه د مشخص برداشت علت ثه شي دي ؟ يعني دا چې د هر مشخص تاثير په مقابل کې مشخص او ټاکلې تأثر ښئ ثرنګه تشريح کيدلې شي.شايد وويل شي ،د نو مورړی عنصر دا خلي ماليکولي ، اتمي او ذروي جوړښت ددي کار مستلزم دي. پس د انساني شعور د پيدايښت تخنيک خير ثه شي دي ؟ آيا هغه هم د انسان دمغز او نورو ارګانونو دداخلی جوړښت خاصه نده ؟په دواړو صورتونو کې خارجی جهان په شکل د اشکالو سره په غير حيه او حيه موجودا تو او حتا انسان باندي تاثير کوي او دهغې په مقابل کې هر يو په معين شکل سره مشخص عکس العمل ښئي. دې کې شک نشته چې دغه عکس العملونه يو تر بله سره فرق لري.خو که داسي پوښتنه هم راپيدا شي چې ايا ټول انسانان د معيني پديدي او تاثير په مقابل کی عين عکس العمل ښيي؟ هيڅکله نه. دغه عکس العملونه نه يوا ځې پو شي ندي بلکه اکثرا و قات متضا د هم وي .ددې علت دادې چې د ټولو انسانانو د ذهنيت متفکره ختمه يو شې نده او دبلې خوا انسانان پرته لدي چې طبيعي محصول دې اجتماعي محصول هم دې او بر علاوه لدې چی دخپل شعور تابع دې د خپل شعور له لارې د اجتماعي شعور تابع هم دې.که وغواړو چی د مادیت او معنویت ، احساس او انعکاس په هکله د مارکس او لينن نظر واورو هغوی داسې حکم کوی:

«معنويت دماديت ثخه پرته بل شې نه دې چې دانسان مغز ته داخل شوې او په هغي کې يې تغير موندلې دې» عني کارل مارکس فريدريش انګلس دماديت او معنويت تر منځ تباين ته هم قايل دي او هم نه دي . لکه چي دمخه ماوويل د شعوري

اوټولنيزو پديدو په هکله هغوئ ايدياليستي نظر لري يعني ايديا ليستان پاتي شوي دي.(دمارکس. انګلس کليات جلد ۲۳ صفخه ۲۱). يا لنين ليکي «هره ماده په حقيقت کی احساس ته ورته د انعکاس خواص لری .» (د و. ای. لينن کليات ،جلد ۱۸ ،صفحه ۹۱) يا (حرکت شير اقا ،د عينيت فلسفه ،ټوک لومړې .صفحه ۱۳). دوی لکه چي دمخه هم ورته اشاره شوي د خپل ذهنيت دجبر له مخې واقعيتونه په قانونمند ډول افاده کوي ، خو ثرنګه چي هغوئ پدي ورشوکي ايديا ليست پاتي دي ، ددغه جبر ، ددغه واقعيت او ددغه قانونمند حقيقت د پوهي او توضيح ثخه عاجز دي. د غير حيه موادو د آميزش ، ترکيب او انعکاس مسايل د ډيري د لچسپی وړ موضوع ده. غير حيه جهان دې چې د طبيعت ټول اسرار په خپله سينه کې ساتي ، د نړی د ټولو مظاهرو د ظهور مسبب يوا ځې او يوا ځې متحرک ذرات دي چې په حيه او غير حيه جهانونو کې يو تر بله سره فرق نه لری مثلاً که دهايدروجن اتم په نظر کي ونيسو که په اوبو کي دې که په امينو اسيدونو کي او که په نورو هايدروکاربنو نو او که حتا د انسان په مغز کي دې يو تر بله سره فرق نلري او که چيری داسی فرق موجود وي کيدې شي د مربوطه ماديوا حد دا جز او دمتقابل د يالکتيک په نتيجه کې کوم جزئي انحراف د اتم په پنجره کې منځ ته را غلی اوسي. زما په نظر د د لچسپی وړ به داوي چې که دغه د احساس او ادراک استازو پخپلو لمنو کي ډير ثه را ټول کړي وي او مونږ د درياب ثخه ثا ثکې ترې را اخلو او همدا سي هم ده .ځکه او سنې علم او تخنيک دومره پر مخ نه دی تللی چی دعناصرو او باالخصوص د هغوی د متشکله وړو ذراتو په ټولو رازونو او خواصو مونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوه شو. حتاد هغوی په کیمیا وي او فزیکي خواصو لا بشریت په کلي ډول ندي پوه شوي نو په اصطلاح د هغوی په ذهن او ادراکي خواصو خو په کامل ډول هیچکله نشي پوهیدلې. نو دلته په حقه سره ددغه ذراتو ذهن زمونږ په ذهن پورې خندلی شي او په حقیقت کې زمونږ ذهن د هغویې د ذهن جزګڼل کیدلې شي. همدغه متحرک ذرات دي پرته له دې چې بې شمیره د یفرنسیالي او انتګرالي معادلې ي د هغوی د ټولو مشتقاتو او موهومي او متوالي حالتونو سره حل کړي په کلي ډول جهان د هغه په ټولو رازونو سره منعکس کوي. نو دلته دې نتیجې ته رسیږو چې د متحرکو ذراتو د ذهن دانعکاس نسبیت مطلق او کامل انعکاس ته تقرب کوي. یا په بل عبارت همغسي چې انساني وجود متفکر مغز لري او دنسبي عېني ذهنیت او نسبي عېني شعور څښتن دې د تقریبي مطلق عېني ذهنیت او شعور څښتن یواځې او یواځې په اصطلاح د ټولو متحرکو ذراتو کلي مجموعي متفکر مغز ګڼل کیدلې شي. یعني د هغوی شناخت تقریباً مطلق او کلي او په عالم الاسباب کي د خداي د مقضي ارادي له مخي د خداي د ارادي واقعي تمثیل ګڼل کیدي شي. زمونږ شناخت نسبی او جزيً دی. او یواځی د پرنسیب له مخي په لا یتناهی تکامل سره زمونږ ټولنیزذهن او شعور د هغوی ذهن اوشعور ته تقرب کولې شي. دهمدغه دمتحرکو ذراتود عکس العمل، تاثیر، تشخیص او برداشت په وا سطه ممکنه ده چې نن په ملیونو میله لرې موجوداتو ترکیب او خواص معلومیږي او دنورو سیارو او ستورو په هکله حقایق لاس ته را وړو، یا د فضا یي بیړیو په وا سطه د ځمکی د اعماقو په هکله څرګندوني او معلوماتو نه لاس ته را وړل کیږی. که د موسیقۍ

په پردو کي ښکلي اهنګونه دي، که د نقاش د زړه په وینو لیکل شوې رنګیني تابلوګاني، که د شاعر او لیکوال د پاکو احساساتو کارنامې او هنګامې، که د انقلاب د زنده باد چیغې نارې او سورې او که کارګري دوران جوړونکې تحرک او د ینامیزم دا ټول د متحرکو ذراتو د تشخیص، تفریق او تحرک مستلزم او مولود دې. دا جهان په عالم الاسباب کې دخدای دمقضي ارادي او لوی علم له مخې یواځې او یواځې د هغوی موجود، مولود او مظاهر ګڼل کیږی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شعوري پديدي او د جبر او اختيار د يا لتيک

جبر او اختيار «قضاً او قدر» دد يالكتيك دعام قانون په خير همغسې چې د طبيعت او ټولني په ټولو ساحو کې عموميت لري او په خپل ديالكتيكی تضاد، تحرک او قانونمندی سره د مختلفو پديدو د منځته را تګ سبب او علت او معلول تشكيلوي، په شعوری پديدو کې هم په اصطلاح چی د مادي موجوديت خاص حالتونه، شکلونه او ماهيتونه جوړوي خو ذاتي توپير نلري هم دجبر او اختيار عام قوانين جاري دي.

جبر او اختيار د هرڅه دمخه په نظام کې قانونمندي، تعادل، پايداري او استقرار دي چې د نظام پايښت او قانونمند بدلون او تکامل تضمينوي. جبر او اختيار يعنې سيال متقابل موجوديت، سيال موجوديت يعنې عدل، انصاف او دنظام تعادل، او تعادل د بقاء او پايښت په معنا دي. خداى سيال ذات دي نو ځکه يې دا لوی جهان دانصاف، تعادل او دمتقابل سيال قانونمند موجوديت په بنياد هست کړې دي..

اختيار که د يوی پديدی، منحيث د پديدي، دذاتي پايداری، بقاً او سکون په معني دي او دزاړه نظام ساتل غواړي، جبر د

حرکت بدلون او تکامل مستلزم او دنظام بدلول غواړي. په دې معنا چې جبر او اختيار د سکون او حرکت همزمان او هم مکان ديالكتيك، د زاړه او نوي نظام همزمان او هم مکان سياله مبارزه او ځکه خو په نتيجه کې جبر او اختيار دنظام د پايښت او ابديت مستلزم ګڼل کيږي. ديوی پديدی د جبر او اختيار د ديالكتيك راز هم يوازی او يوازی پدغه مناسبت او زاويه کی لټول کيدلی شی.

اختيار څرنګه چی ديوی پديدی د ثبات او سکون مستلزم ګڼل کيږي او سکون په حقيقت کې وجود نه لري، نو ځکه تيريدونکی نسبی خصلت لری. جبر چی د تحرک تغير مستلزم او ديالكتيكي عامل او لوکوموتيف حيثيت لري، البته چي ابدی بڼه لری. خو د اختيار سکون او نسبيت هيڅکله ددې معنا نه لري چې د جبر او اختيار يعني دقضاء او قدر عام قانون دې په عدم ديالكتيكي تعادل او يوطرفه جاده بدل او په يو جانبه برتری او رجحان دي واوړي. همغسې چې ماده ابدي او په لايتناهی ډول متبارزه او متباينه ده د جبر او اختيار قوانين هم ابدي او د مادي د تباين او تبارز په تناسب هر ځای جاري دی.

هر چيرې چې ماده ده هلته جبر او اختيار وجود لري. مطلق مختار او مطلق مجبور نه وجود لري او نه يي لرلې شي. هره پديده او هر موجود په نسبی لحاظ لږ او ډير مختار يا مجبور دی. کله چی نوی پديدی نوی اضداد او د مختلفو پديدو په منځ کی نوی مناسبات او ارتباطات ټينګيږی، د جبر او اختيار قوانين هم د پيښ شوی تکامل او تغير مطابق په نوی ماهيت او شکل سره تبارز کوی.

څرنګه چی هر شعور د انعکاس تو يو خاص او معين

(c) ketabton.com: The Digital Library

کمپلکس دی نو ځکه شعور یو خاص او انعکاس په عام ډول د مادی د موجودیت شکل ګڼل کیږی او د جبر او اختیار قوانین پکې جریان لری.

شعور که فردي دې او که اجتماعي تاریخي پدیده ده او زماني قیدیت لري. د وخت په تیریدو سره انکشاف یا انحطاط مومي، تغیر کوي، ځیني قضایا او مفکورې، ځیني نورو نوو قضایا وو او مفکورو ته ځای پریږدي. یعنې دا چې په ذهن کې مغلق ترین شکل د حرکت جریان لري. حرکت پخپله شکل د موجودیت د مادی دی حرکت بې له مادی او ماده پرته له حرکت څخه وجود نشی لرلی نو د ذهن حرکت هم د ذهن په مادیت دلالت کوي.

همدا سې هره شعوري پروسه زماني قیدیت لري او یوازې په ټاکلي وخت او زماني مقطع کې تحقق موندلې شي. مختلف ذهنیتونه یوه قضیه په مختلفو ټاکلو وختونو کې درک او د هغې په باب حکم صادرولې شي. د دغه ذکر شوې زماني مقطع څخه په کم وخت کې ممکنه نده چې ذهن موضوع یا درک او یا د هغې په باره کې لازم حکم صادر کړي. په همدې ډول د مکاني فاکتور څخه پرته هم د شعور یا ذهنیت تصور ممکن ندې. دا دری واړه فاکتورونه چې ذهن متحرک دې او ذهن نشي کیدلې په زماني او مکاني لحاظ د معینې اندازې څخه زیات متراکم یا متباعد شي پدې دلالت کوي چې ذهن عطالت لري او عطالت هم شکل د موجودیت د مادې او پدې دلالت کوي چې ذهن مادي دې.

بله مسئله چې د ذهنیت په مادیت اطلاق کوي هغه د ذهنیت دینامیزم او عطالت دې. که مونږ پسیکولوژیکي حقایق او

قضایا په نظر کې ونیسو وینو همغسې چې ذهنیت په زماني او مکاني لحاظ بې اندازې محدودیدلې یا لوئېدلې نشي د خپل عطالت او دینامیزم په تناسب سرکشه او پخپل واک هم دې.

همدغه د ذهنیت دینامیزم او عطالت له کبله دې چې ذهنیت او فکر په سملاسې توګه د آرزو سره سم تغیر نشي کولې او هر مشخص ذهن او فکر ټاکلې نسبي استقرار یت لري. څرنګه چې دینامیزم او عطالت یوازې او یوازې د مادې خاصیت دې، نو دا یو بل دلیل د ذهنیت د مادیت لپاره ګڼل کیدې شي. ذهن دې چې د بل هر مادي واحد او بل هر مادي کمیت او کیفیت په نسبت ډیر لوی عطالت لري او کله چې د تحجر مرحلې ته ورسیږي تحول او تغیر د عقیدې په کلي ډول ناشوني ګرځي.

زما په نظر عادت د ذهني عطالت او دینامیزم څخه پرته بل شې نه دې چې انساني ذهن او فکر پکې پرته له دې چې فکري انرژي په پوره اندازه مصرف او په کار واچوي په نسبتأ لږه انرژي توجه سره د یوې قضیې څخه بلې قضیې، د یوه مفهوم څخه بل مفهوم او د یوې پروسې څخه بلې پروسې ته تیریږي او د هغې اخذ او افاده کوي.

د فکری عطالت او دینامیزم اثبات مونږ او تاسې هر یو د یوې ساده او د ټولو لپاره ممکنې تجربې له لارې کولې شو. مثلأ که مونږ یو څو مشخصې پدیدې او مفاهیم په نظر کې ونیسو او په منظمه توګه په کافي سرعت سره په تکراري ډول په هغې فکري مرور وکړو (پدې شرط چې فکري تمرکز موجود اوسي) و به وینو چې سملاسي مونږ خپل فکر په یوه نقطه او یا یوه معینه مقطع کی نشو درولې او حتمأ له مونږ څخه د یوه مفهوم څخه بل مفهوم، له یوې پدیدې څخه بلې پدیدې او یا

(c) ketabton.com: The Digital Library

لااقل دهغوی له يوه جز نه بل جز ته را څخه تيريږي. پدي تجربه کې عملاً فکری عطالت او ديناميزم درک کيدلې شي.

که چيرې فکر او ذهن غير مادي وای نو په هره يوه نقطه او مقطع کي چې مونږ هيله درلودلې د هغې درول به ممکن وای.

فکر کوم نورو دلائلو راوړلو ته به اړتيا نه وي. چې لومړی مونږ دشعور ، فکر او ذهن په ماديت او بيا په هغې کې د جبر او اختيا رد ديالکتيک په استمرار باندي متيقن شو. حرکت او عطالت د ماديت او ماديت دجبر او اختيار مستلزم دې. ځکه لوي خداي دا لوي جهان دخپل لوي علم له مخي قانونمند پيدا کړي او جبر او اختيار «قضاٌ او قدر» دخدای دلوی او واحد جهان سراسري عامه قانونمندي ده .که وغواړو په عام ډول په روحي پديدو کې دجبر او اختيار د قانونمندۍ او ديالکتيک په باب خپل نظر وړاندې کړو ويلې شم چې هغه په دومره اندازه الستيکي او په ځيني حالاتو کې نا مرئې او لامدرک دې په کومه اندازه چې روحي پديدي د نورو محسوسو پديدو په نسبت لطيفي او الستيکي دي.

په عملي ډول مونږ او تاسي هر يو ددغه فکري جبر او ائتيار، ددغه ديالکتيکي تضاد دمبارزې او مناقشې په ډګر کې واقع او عملاً هره شيبه د هغې په نسبت متأثريو .نو ښه به دا وي چې په نظري ډول هم ددغه جبر او اختيار او د هغې د ديالکتيک څخه ځان خبر کړو.

تاريخي حقايق او پسيکولوژيکي تحقيقات دا ښيي چې انسان تل هڅه کړيده په لمړي وار د ځان څخه لرې شيانو په باب معلومات لاس ته راوړي او دهغوی سره خپلې ستونځې او مبارزه سر ته ور سوي او بيا په اصطلاح د خپلو وريجو څخه

کسکر ټول کړي. حال دا چې دا مبارزه نه سرته رسيدلې او نه به ور سيږي. همدا سبب دې انسانې فکر چې خپل ځان ته ډير نژدې واقع دې د خپل ځان په هکله بې فکره پاتې شوې او ترنن ورځې پورې يې خپل هويت او ماهيت نه د خپل ځان او نه د نورو په وړاندې تثبيت کړې شوې. نو ځکه د هر چا هر تور لاس پخپله د ذهن او فکر په سپينوکاليو پاک شوې او له فکر څخه هم ځان پخپل ځان او يا جهان کی ورک وو او بې مورده دومره لوی شوې چې پخپل ځان کې نه ځايده او يو خارق العاده قدرت ترې جوړ شوې او ځان يې د ځان لپاره بلا ګرځيدلې او لکه ((ځانځانی ښامار)) په خير په ځان خوله لګوی او دخپل ځان او جهان په خوراک نه مړيږی او کله تری ځان په ځان او جهان کې ورک شي او دهر چا او هر څه غلامۍ ته غاړه ږدي. په هر صورت ذهن په هر موقف کې چې وو د جبر او اختيار قوانين د تل لپاره هلته جاري وو او د بشر په ذهن کې يې انعکاس پيدا کړيدې. يوې ډلې د وا قيعت يو اړخ نيولې او هغه يې مطلق ګڼلې او بلې ډلې متقابل اړخ پورې ځان نښلولې دې.

دريمه ډله بيا د دواړو په مابين کې يو تناسب او تعادل ته قايل شويده. يو شمير داسي نظر هم لري چې د فکر د ديالکتيکی تحول لمړۍ پړاو جبر او د تعقل په پړاو کې انسان مختار بولي حال دا چې پخپله په تعقل کې هم جبر او اختيار موجود دی.

همدا سبب دې چې د تاريخ په اوږدو کې مختلف جريانونه لکه قدريه، جبريه يا معتزله او اشعريه او يا د دوی بين البيني جريانونه منځ ته را غلي دي او لا ترننۍ ورځې پورې د هغوی شخړه روانه ده په لويديزه نړۍ کی هم د يترمينزم او انديتر

(c) ketabton.com: The Digital Library

منیزم پوره مینه وال او پیروان لری.

څرنګه چې پخوانی فلسفي افکار محدود وؤ اکثرأ یا په یوه خوا کې پاتې کیدل او یا یې په متزلزل او متردد ډول د هغوی ترمنځ اهتزاز درلود، نه یې شو کولې دد غه اړخونو په منځ کې ارګانیک دیالکتیکي ارتباط ټینګ کړي.

مارکس او انګلس دلومړي ځل لپاره د هګل دیالکتیک او دفیرباخ ماتیریالیزم، لکه چې دمخه هم پرې بحث وشو، په ارګانیک دیالکتیکي بڼه، خو ددوه ځانګړو تیوریو یعنې د دیالکتیکی ماتیریالیزم او تاریخي ماتیریالیزم تیورۍ په تباین او تفریق سره فورمولبندي کړلې او له بده مرغه دې خبرې ته متوجه نه شول چې په تاریخ کې دیالکتیک او دیالکتیک تاریخ وجود لري. شک نه شته چې دوی په ډیرو مسایلو او قضایاوؤ کې هڅه کوله چې علمي کره وړه ولري، خوداچې دوی د شعور او مادې د تضاد په بنیاد د فلسفې د اساسي مسئلې ناسمې طرحې ته هم متوجه نه شول او دټولنیزو او شعوري قضایاوؤ په اړوند تر اخره پورې ایدیالیست پاتې شول.

سره ددې چې هغوی په وار وار له همدې سببه په خپلو څیړنو، تحلیلونو او فورمولبندیو کې د ډیرو مشکلاتو او لاینحله پرابلمونو سره مخامخ وو، بیا هم دوی ونه کړې شول ددغه مسئلې دحل سمه لاره پیدا او خپلې نیمګړتیاوې، سهوې او غلطۍ اصلاح کړي.

زما په عقیده تر څو پوري چې دعلمي مسایلو سره غیر علمي یعنې تخیلي، تصوري سحري، جادویي اویا بل هر ډول خرافاتي کره وړه وجود ولري او تر څو پورې چې د عالم الاسباب

د ټولو خلقتونو او پدیدو په څیړنو، تحلیل او فورمولبندیو کې یوائې اا و یوائې علمي قانونمند کره وړه رواج پیدا نه کړي، ترڅو پورې چې د انسان په ذهن دا مفکوره ځای ونه نیسي چې علم او قانونمندي انساني خلقت نه دې، بلکې یوائې په معرفت یې مقدر او مکلف ګرځیدلې دې، تر هغې به خرافات او مزخرفات په علم او علمي ورشو کې باقي پاتې وي.

ددې قضیې دښې او سالمې پوهې په خاطر له هر څه دمخه به ضرورداوي، پوه شو چې، علم، قانون او قانونمندي څه ته وایي ؟ په دې خبره که ټول نه وي، نو اکثر کسان پوهیږي چې، علم د مستمرې قانونمندۍ د قوانینو با مسما نوم دې، خو ددغه مفاهیو سره ناسم کړو وړو حتا پوهان د شک او غلط فهمیو سره مخامخ کړیدي. دمثال په ډول مونږ ترافیکي اصول او مقررات هم د علم او قانون په نومونو یادوؤ، په ملک کې بې شمیره مالیاتي مقررات هم د قوانینو او علم په نومونو یادوؤ، د هیوادونو اساسي قوانین که مطلق ظالمانه، مشروطه او حتا که په اصطلاح دموکراتیک هم دي مونږ یوشان د قوانینو په نومونو یادوؤ او حتا هیڅوک پدې باره کې هیڅ ډول تفکیک او تمیز ته هم حاضر نه دي. همداسې د نیوتن دجهاني جاذبې عام قانون او درګوني قوانین (قانون دانرژي، قانون د تناسب دقوې او تعجیل او قانون دتساوي د عمل او عکس العمل)، د انشتین د نسبتي تیورۍ قوانین، سقراط، افلاطون، ارسطو، کانت، دکارت، هګل، مارکس، انګلس، لینن، البیروني، فارابي، ابن سینا، رازي، ابن رشد، ابن خلدون او ډیرو نورو هم خپل قوانین او فورمولبندۍ، چې دهغوی د ذهنیګریو څخه خالي نه دي ایجاد کړیدي. دوی ټول مدعي دي چې دا هرڅه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددوی لاسته راوړنې دي . هیڅ یو بل ته نه غاړه ږدي ، نه کامپرامایز ته قایل دي او هر څه خپل شخصي ذهني محصول ګڼي او په همدې خاطر علم د هر کس او هر چا د لوبو نانځکه او ناولې ګرځیدلې ده. ملیونونه کلونه انسانانو په دې نړۍ کې ژوند کړې ، له تاریخي دورې څخه هم زرونه کلونه تیرېږي او په دې ټوله موده کې علمي او غیر علمي ، حق او نا حق ، منطقي او مزخرف نظریات او عقاید په جبر او رضاء په خلکو منل شوي دي. هر څوک ځان ددغه کار جوګه او مستحق ګڼي او نن پخپله علم ،قانون او قانونمندي په ټول صراحت او وضاحت سره چې باید لرلې یې ،په حقیقت کې د مزخرفاتو ، مجهولاتو او شخصي ذهني غیر منطقي تخیلاتو په جړه مشوړه او ګنج الفساد بدل شوي دي. په دې باره کې حقایقو ته به په راتلونکي کې پخپل نوبت مراجعه کیږي ، داوسني بحث د لنډ والي په خاطر غواړم همدومره ووایم چې ،حقیقي علم ،قانون او قانونمندي یواځې هغه ده چې خدای د هغې له مخې دا لوی جهان او د هغې ټول خلقتونه او پدیدې پیدا کړې دي. یعنې چې علم خدایي خلقت دې ، انسان یې د خلقت څخه عاجز او یواځې دخپلو مقدراتو په کچه د هغې په معرفت مکلف ګرځیدلې دې.
په علم باندې د معرفت ټولې د تخیل او تصور ، سحر او جادو او نورو مزخرفاتو ټولې لارې تړلې دي. یواځې د منل شوو مقولو ، اصولو او قوانینو له لارې ممکنه ده دخدایي خلقتونو په قانونمندیو علم او پوهه حاصله شي.

زما له نظره په زړه پورې به دا وي چې که مونږ وکولې شو په مشخص ډول په شعوري پدیدو کې د جبر او اختیار په قضا یا وو او مسا یلو با ندي په ټا کلې تو ګه بحث وکړو او په نوي

لید تو ګه دهغې دیا لکتیک توضیح کړو.

دمخه د تفکر او ذهن تحرک او تغیر ته اشاره وشوه پخپله حرکت او تغیر د جبر او اختیار مستلزم دې د بلې خوا څرنګه چې د حرکت او تغیر مقولې د پدیدو ددیالکتیک اساس تشکیلوي نو دیالکتیک هم پخپله په نوموړې مفهوم کې نغښتې دې. په تفکر کې د جبر او اختیار نور قضایا او مسایل د همدې مرکزي قضیې څخه استنبا طیږي. او هغه په دې مفهوم چې آیا دغه حرکت او تغیر مثبت دې یا منفي ، صعودي دې یا نزولي ، تکاملي دې یا انحطاطي ، اختیاري دې یا مجبوري او یا داسې نور.

وا قیعت دا دې چې د تفکر او ذهن په ساحه کې د مختلفو قضایا وو اختیاري او مجبوري اړخونو تثبیتول ډیر مغلق او پیچلي کار دې ،ځکه چې په مغز او ذهني خته کې د حرکتونو سیستم او تسلسل ډیر مغلق او پیچلې دیې. که چیرې مونږ دا موضوع د یوه منفرد تفکر او ذهن د ننیو قضایا وو د مختلفو اړخونو په منځ کې د جبر او اختیار د دیالکتیک له نقطې نظره څیړو طبعاً د اجتماعي تفکر او ذهن د قضایا وو د مختلفو اړخونو د جبراو اختیار د دیا لکتیک څخه تو پیر لري.

همدا سې د منفرد او ټولنیز شعور د متقابل جبر او اختیار قضایا بیا ددې دوا ړو سره مطابقت نلري. همدا سې د منفرد او ټولنیز شعور او طبیعت دجبر او اختیار قضایا طبعاً د پورته ذکر شوو قضایا وو سره دمقایسې وړ نه دي. په حقیقت کې دا هر یو بیل بحث تشکیلوي چې د هر نقطې نظره د تحقیق او تد قیق وړ مسائل پکې پراته دي. دبلې خوا دا چې مونږ نوموړي قضایا او مسائل د کومې نقطې نظره او کوم لحاظ څخه څیړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هره مسئله کې بیا نور شقوق منځ ته را تلای شي.

البته په دې باب زیات لیکني او څېړني شوي دي او زه نه غواړم د داسې موضوعاتو د مینه وال لپاره اشکال نمایې وکړم بیا هم باید ووایم دا موضوعات پوره مغلق او ترننۍ ورځې پورې پدې باره کې لړبریالیتوب نه تر لاسه شوی دی .البته د هغې پوره او کامل تحقیق د راتلونکو نسلونو د نده ده او په هغوی پورې اړه لري. زه یوازې کولې شم نو موړې موضوع ددې کوچینۍ رسالې په چوکاټ کې په نوي طرز تفکر او لید توګې د مشخصې زاویې څخه د مباحثې میدان ته وا چوم او د مینه وا لو افکار پدې باب تحریک کړم.

ځکه په دې باره کې د موٴثقو معلوماتو راټولول پرته له دې چې تخصصي پوهې ته اړتیا لري، پراخه امکاناتو او پر مختللي وسائلو او مجهزو تحقیقاتي مرکزونو او کمپلکسونو ته هم پوره اړتیا لیدل کیږیز.

زه پخپلو کاملاً محدودو شرایطو سره هڅه کوم داسې یوه قضیه د مباحثې میدان ته وا چوم.

د مثال په توګه که مونږ د فکري تحول او فکري تحجر چې دیوې پدیدې دوه متضاد دیالکتیکي اړخونه دي په نظر کې ونیسو او هغه د جبر او اختیار په تله کې وا چوو پرته له دې چې زیات تعمق وکړو وینو چې په ذکر شوی قضیه کې دوه اړخیز جبر او اختیار موجود دي همغسې لکه چې په هره یوه بله پدیده کې موجود دي.

که چیرې د انساني تفکر نور قضایا شا ته وا چول شي او یوازې ددغه دوه عمده مرکزونو د دیالکتیکي تقابل له مخې د تفکر مسایل و څېړل شي وینو چې تفکر د خپل تشکل په لمړۍ

مرحله کې کله چې د مختلفو طبیعي اجتماعي او پیسکولوژیکي عواملو د مستقیم او غیر مستقیم تاثیر لاندې واقع وي، د فکری تحول او الستیکیت جنبه یې ډیره زیاته قوي او تقریباً پرته لدې چې خپل دا خلي متقابل عطالتي عکس العمل حس کړي په ډیره عجولانه او حریصانه توګه د نوو معلوماتو او اطلاعاتو په راټولولو بوخت او په هغې کې د یوه ورک هدف په لټه کې وي ، تر څو هغه پیدا او د هغی په خوا کې د فکری استقراریت خیمه ووهي. فکر ورو ورو د نسبې تحجر د زیاتیدو له کبله په ځان درنیږي. خپل پخواني الستیکیت د لاسه ور کوي او جبراً یو څه د خپل ټاکلي هدف په توګه مني او د هغی په خوا کې استقراریت پیدا کوی.

همدا وخت دې چې د فکري تحجر مرحله په چټکۍ سره شروع کیږي فکر ورو ورو د همدی یوي مفکوري په ګرد چاپیر متمرکز او وار په وار د هغې د غاړې غړوندې د همدې یوه موږي پورې سرې غوټې کیږي او د فکري تحول امکانات یې محدودیږي. پخوا دوه اړخیز جبر او اختیار ته اشاره وشوه هغه په دی مفهوم چې که په لمړی پړاو کې فکر د فکري الستیکیت اختیار په لاس درلود او د فکري عدم انکشاف د جبر لاندې وو په دوهم پړاو کې که فکر د فکري انکشاف د اختیار لرونکې دې د فکري تحجر او انجماد جبر په جال کې راګیر شوی دې او سره ددې چې د اطلاعاتو او حوادثو په منځ کې واقع دې هغه یې باید منلې او قبلولې. خو دا چې فکرنور خپل الستیکیت په نسبي ډول له لاسه ورکړې او د انجماد اړخ یې قوي شویدې یا په بل عبارت د جبر په مقابل کې یې خپل اختیار بایللی دی، نو ځکه نوې مفکوري چې په حقیقت کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوا ئینی ټولنیزي لاسته راوړني ګټهل کیږي، نه تنها منلې یې نه شي، بلکې په کرکه ورته ګوري او هغه اجتماعي فسق او فسا د ګڼي.

د هغو ځوانانو په باب چې د استفت (د و ر) پړی په لاس ور غلې او ټول تحولات په پوره ذوق سره تعقیبوي او په حقیقت کې دد غو تحولاتو اساسي محرکین او د موجوده اجتماعي جوړښت معما را ن ګڼهل کیږي. د متحجر فکر خاوند دځان سره ځونګیږي او افسوس کوي چې ځوانان خراب شول، د ټولنې را تلونکې به څرنګه شي او لا زیاته کړي چې زمونږ څه ښه وختونه وو.

البته اوس مونږ قضاوت کولي شو چې څرنګه هغه متجسس، متحول او الستیکی فکر چې په پوره مینې او ذوق سره یې ټول نوي اطلاعات را ټول ول، اوس ولې دهغې داوریدلو، لیدلو او پوهیدلو څخه داسې موړ شو.

کله چې دې د نوو موضوعاتو مینه وال و په خوا کې یې داسې کسان وو چې همدې موضوعاتو ته هغوی په کرکه کتل او نن چې دې پخپل ماحول کې تغیر او تکامل ته په کرکه سره ګوري داسې کسان شته چې هغوی ددي موضوعاتو د را ټولولو په مینه او مزه نه مړیږي او دهمدې شرایطو په تحلیل او تجزیه او دهغې څخه د ښه درک او قضاوت له مخې خپلې را تلونکې ته په پوره امید واری سره ګوري. سوال پیدا کیږي څرنګه کیدلې شي چې دوه انساني ذهنه په یو ډول شرایطو، ځای او حتا کورنۍ کې یو دټولنې د تکامل موجوده تګلاره آبادي او دوهم یې بربادي بولي. همدلته دې چې د پورته ذکر شوې قضیې یعنې دفکري تحول او فکري تحجر د یا لکتیکي

تقابل او جبر او اختیار څرګندیږي.

ددې ځای څخه دا هم څرګندیږي کله چې ذهن خپل الستیکیت په نسبي لحاظ له لاسه ورکوي، ورو ورو متحجر او پدې لوري یې عطالت زیاتیږي نو داددې دلیل هم کیدلی شي چې په ذهن کې یو بل ډول حرکت هم موجود دې چې په ذهن کې د مادیت د کمي او کیفي تنوع د ترسب او تغیر د حرکت په نامه یادیدلې شي. په همدې علت ویلې شو چې په ذهن کې د کمي تغیراتو بدلون په کیفي تحولاتو باندې چې د دیالکتیک اساسي عمومي قانون ګڼهل کیږي هم تحقق مومي. نو دفکري عطالت او فکري استقراریت تغیر پخپله د فکري مادیت د تغیر مستلزم دې او دا بیا په خپل وار د ذهن په مادیت دلالت کوي.

د پورتني بحث څخه داسې معلومیږي چې ذهن غیر مادي نه دې. که چیرې غیری مادی وای نو هغه به تل الستیکی هم وای او هر وخت به ځوان، تحول غوښتونکی او تل به ئې د اجتماعي شرایطو د تحول سره سم تحول کولی نو څرنګه چې هیڅ ذهن پورتنی امکانات نه لری هغه غیر مادی هم نه شو منلی.

څرنګه چې متحجر فکر دزړی پدیدی په حیث باید د متحول او ځوان فکر په وړاندی تسلیمۍ ته غاړه کښیږدی. خو دا کار دفکری تحجرد جبر له مخې په خوښۍ سره نشی منلې.

نو ځکه د خپلې بقا په خاطر د مقتدر حریف په وړاندې د حیلې او انحرافاتو دلارې مخ ته ځي. زاړه فکرونه په داسې پړاو کې که دقدرت خاوند وي، په مطلق العنانیت اتکا کوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د کمزورۍ په صورت کې د مايوسۍ او تدريجي فکري مرګ ګنج ته پنا وړي.

باید ووایم چې پورته ذکر شوې موضوع د اجتماعي شعور او ذهن په باب هم صدق کوي. سره لدې چې په ټولنه کې نوې تحول خوښونکي قوتونه تل په نمو او هڅو کې تل د نوو شرایطو سره په هر لحاظ د موجوده وضعې تحول او بدلول غواړي او بیا هم ټولنيز شعور د يوې مفکورې، نظر او ايديولوژۍ په چوکاټ کې خپل د تقبل او منلو پخواني خواص له لاسه ورکوي او په هغه دينا ميزم سره چې يې تر لاسه کړې دې غواړي د خپل تحکم په لور وړاندې ولاړ شي او لکه څرنګه چې ورته مخکې اشاره وشوه دا چې د نوو قواوو په مقابل کې ورته د استدلال او منطق توان نه دې پاتې په فکري تحجر، د ګم او مطلق العنانيت اتکا کوي او طبيعي ده چې د خپلې بقا د پاره هر ډول انحراف روا ګڼي او په دې ساده حقيقت نه غواړي ځان پوه کړي، دا چې سل او زر يې زړه پديده ګڼلې او س يې د خپل زړښت وخت هم را رسيدلې دې ،تاريخ ددې شاهد دې، داسې نظريات او مفکورې که په مذهبي او يا ايديولوژيکي ساحو کې وې او که د اجتماعي اقتصادي نظامونو په چوکاټ کې تل يې خپل مترقي خصلت د لاسه ورکړې او د مارکس په اصطلاح د نوو تحول خوښونکو قوتونو لپاره ځولنۍ ګرځيدلې دي.

کمونيستانو خپله ايديولوژي «علمي کمونيزم» د تل لپاره مترقي ايديولوژي ګڼله خو له ډيره بده مرغه د ژوند په ټولو سطوحو او اړخونو کې يې ډير سطحي او دګماتيک کړه وړه درلودل، کارل مارکس خو ويلي وو چې پاک ارمانونه د پاکو

لارو او پاکو هلوځلو په واسطه تر لاسه کيدلې شي. ليکن په اصطلاح کمونستانو د پاکو شعارو نو د پردې لاندې ډير ناپاک نيتونه لرل او پالل. دوی په هيڅ وجه د دغه ارزښتونو او معيارونو جوګه نه وو او د همدغه بې ارزښتۍ او دګماتيزم په ترګمۍ کې د تاريخ کندې ته ولويدل.

کپيتاليزم چې لا پخوا زړه پديده وه او د تاريخ ټولې بدنامۍ ،ظلم ،ناروا ،چورو چپاول د دوی په هويت ثبت دې او د ټولو اولسونو شتمنۍ يې غصب کړې او په يويشتمه سليزه کې ئې نړۍ د قطعي نابوۍ د ناورين سره مخامخ کړې ،نړيوال امپرياليزم هم نن فکري تحجر په ټپو ړوند کړې او دأتاليتاريستي حرص او آز له مخې د نابودۍ په څنډه ولاړ، زوال ئې حتمي او ورپسې قدم به يې د نابوۍ کندې ته ولیدل وي !!!

همداسې که مونږ د احساس او شعور ديالکتيک په نظر کې ونيسو او فرض کړو چې احساس مادي او شعور غير مادي دې پرته لدې چې ددې موضوع جبر او اختيار او دهغې مختلف ديالکتيکي جوانب وڅيړو کفايت کوي فقط يو سوال مطرح کړو:

په څه ډول او کومه وسيله ديوې مادي پديدې ارتباط د يوې غير مادي پديدي سره ټينګيدلى شى ؟ ايا هغه پل چې ددې دواړو پديدو په منځ کې پروت دې ، او يا هغه غوټه چى دا دواړو پديدي سره تړي او د هغې په منخ کې ديالکتيکي علت او معلول منځ ته را وړي تصور کيدلې شي ؟ او که څوک يې تصور کولې شي په څه ډول ؟ هغه پيوند چى ددې پديدو په منځ کې واقع دې د ماديت او که غير ماديت په ختهٔ ليم شويدې ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عينيت او ذهنيت د ديالکتيک په رساله کې دې موضوع ته اشاره شوې چې احساس شعور منځ ته راوړي او شعور احساس تحريک کولې شي، پرته لدې چې عيني خارجي عارض موجود اوسي.

نو که مونږ داومنو چې احساس مادي او شعور غير مادي دې دا باید هم ومنو کله چې احساس په شعور بدليږي دا مفهوم لري چې ماده له منځه ځي او کله چې شعور په احساس بدليږي نو د هيڅ شخه ماده منځ ته راځي. حال دا چې د مادې دبقا د عام قانون له مخې مونږ پوهيږو چې ماده نه له منځه ځي او نه دهيڅ شي څخه منځ ته راتلای شي نو ځکه ويلې شو چې د احساس او شعور د ديالکتيک او متقابل جبر او اختيار هم د دوه اړخيز ماديت مستلزم او ښکارندوی دې. دبلې خوا پوهيږو چې هر انسان مختلف روحي حالتونه لري او بيا هغه شيبه په شيبه بدليږي. اول بايد دا سې سوال مطرح شي، کله چې شعور غير مادي اوسې نو په څه ډول دا مختلف روحي حالتونه منځ ته راځي؟ ښايي وويل شي دا تغيرات په مغز کي پيښيږي او دهرې روحي وضعې مطابق مغز هم يو خاص حالت ځان ته غوره کوي. زه هم دا منم خو د نه منلو او د پوښتني مسئله داده چې د مغز دا خاص حالتونه څرنګه په يو غير مادي محيط کې په مختلف ډول انعکاس پيدا کوي او کوم ډول تعاملات په کوموتعاملاتو بدليږي چې دا سې مختلف روحي حالتونه منځ ته راوړي؟ ياکه دا سې يوه مسئله مطرح کړو، يو تن خپله يوه ډيره ترخه پخوانۍ خاطره په فکر کې را ګرځوې د مسال په توګه د موټر ټکر، مرمۍ خوړل يا د ګوتي د پريکولو ترخه خاطره را ياد وې.دفعتاً په خپله سينه يا بله کوم مربوطه عضو کې

د درد احساس کوي .نو بيا بايد دا سې سوال مطرح شي چی په څه ډول دغه غير مادي روحي خاطرې مادي مغز متأثر او هغه په سينه يا بله مربوطه عضوه کې درد پيدا کړ ؟ په څه ډول غير مادي خاطره په مادي پروسه ، احساس او عمل بانـدی بدليدلې شي ؟

داسی ډيرزيات قضايا او مسائل مطرح کيدلې شي چې په هغې کې لږ څه تعمق مونږ او تا سې پدې متيقن کولې شي او با يدمو متيقن کړي چې د ماديت او غير ماديت پيوند هيڅکله جوش نشي خوړلې. ماده دمادې څخه متأثره کيدلې او يا بله ماده متأثره کولې شي. دمادې خواص ، دمادې موجوديت ،مختلف شکلونه يوازې او يوازې کيدلې شي ، چې مادي اوسي ، پدې بايد معتقد او متيقن اوسو او له همدې زاوئي او ليد لارې له مخې دا مسايل وڅيړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایدیالیستي او ماتریالیستي دیالکتیک

په فلسفي ادبیاتو کې د ایدیالیزم او ماتریالیزم او ایدیالیستي او ماتیالیستي دیالکتیک مفاهیم ترننۍ ورځې پورې مروج او ډېر ومولفانو په لیکنو کې لیدل کېږي. که څه مخکې له مارکس، انګلیس او لینن څخه وو او که وروسته له هغوی څخه هریوه د پورتنیو مفاهیمو په منځ کې فارقه حدودو او پولو ته قایل وو او نن هم قایل دي. یا په بل عبارت دغه دواړه مفاهیم دد وی په نظر د تاریخي پدیدو په حیث په مختلفو تاریخي دورو کې د متضاد متقابل موقف او تناسب څخه برخوردار ه وو.

مخکې له دی چې د نوموړو پدیدو د ماهیت او محتوا او دهغې په منځ کې د تباین او تفریق په مسئله په مشخص ډول بحث وکړو غواړم ووایم چې دیالکتیک د ابدي او لایتناهي عینی پروسې په څیر تل جریان لري او په ذهنیتونو کې یې ترنن ورځې پورې د مختلفو مفاهیمو، مقولو، قوانینو، علومو او پدیدو په حیث انعکاس او تبارز موندلی دی. دیالکتیک عامه او کلیي سراسري پروسه ده. دهغې څخه که غیر حیه جهان دې که نباتات، حیوانات، انسان او که مافوق انساني

ټولني یا موجودات (که چیرې موجود اوسي) دهغوی د ترکیب او تکامل په تناسب برداشت، احساس، ادراک او دهغې څخه په لوړه سویه پیچلې معرفتي او پذیرشي پروسې او انعکاس صورت نیسي.

که چیرې په تیره لنډه تاریخي دوره کې په بشري ذهن کې د دیالکتیکي پروسو انعکاس، پذیرش او ادراک ته نظر واچوو، وینو چې په لمړنیو پړاونو کې انسان ناخوداګاه د خپل ماحول سره په دیالکتیکي ارتباط کې واقع وو او پرته له دې چې هغه تعریف کړي په شکل د اشکالو سره نوموړو دیالکتیکي پروسو دهغوی په ذهنیتونو کې انعکاس پیدا کاوه.

هغوی دورځني پراتیک او علمي دیالکتیک په نتیجه کې کرار کرار د انتزاعي فکرونو او دیالکتیکي تیورۍ خاوندان شول. منفرد څیزونه او پدیدې د ماضي، حال او استقبال او همداسې د خپل ماحول او چاپیریال سره په ارتباط کې څېړل شروع شول. دیالکتیک هم له یوې ورځې څخه بلې ته په الفاظو مقولو او داسې نورو مفاهیمو په څیر د اشخاصو او ټولنو د دیالکتیکي درک په تناسب تبارز مونده. پخوانې یونانې پوه هراکلیت پرته له دې چې هغه په کوم نامه یاد کړي دغه دیالکتیکي واقعیت درک او اظهار کړ چې: «په نړۍ کې هر څه تغیر مومي او ددغې تغیر انګیزه په دې کې ده چې د نوموړو پدیدو خواص د هغوی په اضدادو باندې څه ډول بدلیږي. مونږ د یوه ګل بوی دوه واره نه شو بویولی.» (تاریخ فلسفه در جهان اسلام، ۳۲ مخ).

د لومړی ځل لپاره چې د دیالکتیک مفهوم منځ ته راغې د سوال او ځواب په له لارې په خبرو کې برلاسي او قدرت او

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدا سې د مفاهيمو او اشيا وو د طبقه بندۍ فن او مهارت ته ويل کيده.

زينون، ارسطو او افلاطون هم پخپل وار سره په ديالکتيکی مفاهيمو کی نسبي تسلسل او ترتيب منځ ته راوړ.(همغه ځای.۳۶، ۴۶ او ۶۰ مخونه).

په اتلسمه میلادی پيړۍ کې د ډيرو پوهانو په ليکنو کې او ځيني ديالکتيکي مقولي او قوانين په جلا توګه تعريف او هڅه يي کيدله هغې ته د يوه سيستم او تيورۍ په څير تشکل ورکړي.

هيګل نومورې هدف د «اکمال» درجې ته ورساوه. يعني دا چې هيګل ديالکتيک او دديالکتيک ترټولو اساسي قوانين تعريف او ځيني نور عام قوانين يي البته د شعور او مطلق عقل په ساحه کې دجفتو مقولو په حيث فورمولبندي کړل.

هګل د عيني ايدياليست په حيث فکر کاوه چې د مطلقي ايده د تکامل مراحل يي په ايدياليستي ديالکتيکي قوانينو کي طبقه بندي کړيدي.حال داچې هغه نا خود اګاه دذهنيت دمادي قانونمند تاثير لاندي ماتيرياليستي ديالکتيکي قوانين په تخيلي بڼه فورمولبندي کړي وو.

بايد وويل شی چی په افغانستان، چين هند او ايران کې هم له ډير پخوا څخه ځيني پوهانو لکه البيروني ،فارابي ،ابن سينا، ابن رشد ،کنفو سيوس او ډيرو نورو پخپلو ليکونو او اثارو کې ماتيرياليستي ديالکتيکي قوانين او مفاهيم څرګند کړي او دخپل چاپيريال او پيښو سره يي ديالکتيکي کړه وړه درلودل.

پدې څو محدودو کرښو کې نشي کيدلې د ديالکتيک تا

ريخچه يا تکاملي پروسه توضيح يا تشريح شي. خو دومره بايد وويل شي چې ماده تل موجوده وه او وي به او ديالکتيک د هغې د موجوديت يوائيني شکل او وجدي حالت ته ويل کيږي .خو د ابتدا څخه د مادې د ديالکتيک سره د انسان د ذهنيت د ادراک غوټي په لازمه اندازه نوی تړل شوې. نو ځکه يي په مفاهيمو مقولو او قوانينو کې تبارز هم نه شو کولې او هر افهام او ادراک که ځانګړې دې او که ټولينيز په ذهني خټه کې د بيوپسيکولوژيکي او نورو فاکتورونو په څير تمرکز او تجمع پيدا کوله ترڅو پدې باب د فکري تراوش پوتنسيال ته ور سيده .ځينی وخت داسې هم کيدلې شول چې خام فکرونه د ناقصو نظريا تو په څير يا قسماً او يا په کاذب ډول يوه ديالکتيکي پروسه تمثيل او يا څرګنده کړي .د مثال په توګه له پخوا څخه هم ماده موجوده وه او هم ديالکتيک. خو ځينو کسانو ماده يوائې په ميخانيکي او ميتافزيکی حالت او عدم ارتباط او تغير کې ليدله او ويني يي او ځينې نور بيا داټول تبدلات، تحولات، ارتباطات، او تغير په هيڅ کې ويني او دې ساده مسئلي ته نه ځير کيږي چې د څه شي تبديل په څه شي؟ هيڅ څرنګه بل هيڅ ته تحول او تقرب کولې شي؟ او که يي کولې شي ددې تحول معيار او مقياس به څه وي؟ د يوه هيڅ دنورو هيڅ سره د ارتباط او اړيکو وسيله په څه ډول پوهيدې شو؟ دا او داسی نور نظريات د خام او ناقص تفکر محصول ګڼل کيدې شي او په اصطلاح ناقص فکر دې چې دوريځو څخه اوښان جوړوي او يا په بل عبارت سره ووايم سره ددې چې هم ماترياليزم او هم ديالکتيک موجود وو ،بيا هم ځيني پوهان د مړی مادې غلامان وو او په هغی کې يي ديا

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکتيک نشو ليدلې. ځنې نور چې بيا ايديا ليستان هم وو د ځينې مسائلو سره يې ديالکتيکي بر خورد درلود او لکه چې پورته ورته اشاره وشوه داسې فکر يې کاوه چې د جهانې روح، مطلق عقل او داسې نورو مسايلو مراحل يې د ديالکتيکي تسلسل او قوانينو په چوکاټ کې ځای په ځای کړي او پدې توګه يې هڅه کوله عينې واقيعتونه او قوانين د کاذبو مسايلو او مفکورو د اثبات د پاره وسيله وګرځوي. هيګل ديالکتيک يوازې د مطلق عقل د تکامل د پړاوونو د هارمونيزم محصول او مولود ګاڼه.

پدې ډول ماديت او ديالکتيک تر ډيره وخته پورې د بشريت په ذهن کې په منفرد شکل سره ژوند کاوه. تر څو چې مارکس او انګلس وکولې شول د لومړي ځل لپاره ديالکتيک او ماديت د اوهام پرستۍ او کاذبو نظرياتو څخه وباسي او د فيرباخ ماترياليزم اد هکل ديالکتيک سره په ارګانيک ډول يوځای کړي. دوی هڅه وکړه د دغه قوانينو څخه په استفادي سره په ټولنيزو، اقتصادي او نورو مسائِلو لکه په روسيه کې د سوسياليستي انقلاب دبري، د شوروي ټولني د جوړيدو او په شرقي اروپا کې د نړيوال سوسياليستي نظام په جوړيدو کې ترې ګټه واخلي. خو ددي ټولو خبرو سره سره، څرنګه چې دوی د ټولنيزو او شعوري پديدو په هکله لا ايدااليست پاتې وو او ددغه پديدو د عيني قوانينو څخه بي خبره وو، په همدي علت يې نهايې پريکړي او نتايج په واقعيتونو نه وو ولاړ او دغه لوي نړيوال نظام ونړيده.

د پورتنی لنډی يا دونې څخه منظور دا وو چې يو وخت ټولې پديدي په جدا ګانه او منفرد ډول درک کيدلي او دضرورت له

مخې د هغويې سره لازم بر خورد کيده. خبري چې د انسانانو تر منځ د مفاهمي او ارتباط اسانه طريقه وه د انسانانو ديالکتيکي ارتباط هم تر هر څه د مخه د خبرو په ورشو کې ټينګ او د معاشرت پدي ساحه کې يو پر بل باندي د برلاسي بازار تود شو. که څه هم د انسانې ټولنې د ابتدايي مناسباتو څخه پرته د نورو پديدو ديالکتيکي ارتباطاتو درک اسانکار نه وو خو بيا هم انسانان د مادي ژوند سره بې مينی پاتې کيدلې نه شول او د معاشرت او ارتباط په ترڅ کې يې خپل متقابل اړيکي درک کړي او له ډير پخوا څخه ځينو پخوانيو هوښيارانو پخپل وار سره همغسې چې وو ځينی ديالکتيکی څرګندونی کړيدی او پخپلو نظرياتو کی يي هغي ته انعکاس ور کړيدې.

د اتلسمې پيړۍ څخه را پدی خوا ديوې خوا علم او تخنيک ډير پر مخ ولاړل. انسان مجبور وو په ټولنيز او طبيعي لحاظ سره خپل متقابل ديالکتيکي ارتباطات په عملي او نظري توګه د خپل چاپيريال سره پرا خه کړې، طبعأ نو موړو افکارو په ذهنيتو کې هم انعکاس پيدا کوو. د بلې خوا څرنګه چې بشرې ټولنو په عمومي توګه د عقيدي له مخې په مذهبی او ايدياليستي ايډيالونو او موازينو اتکاء درلودله د لومړي ځل لپاره د ايدياليستي ديالکتيک مفکوره رامنځته شوه. حال داچې ايدياليستي ايديالونه د انسان لپاره نه مسخر دي او نه مقدرنو ځکه يې په معرفت هم قادر نه دي. زما په نظر ديالکتيک د مادي هغه وجدي حالت دي چې د هغې په ابدي ديناميزم دلالت کوي او په بې شميره قوانينو، مقولو او علومو سره افاده کيدلي شي. خداي دا لوی جهان مادي او قانونمند پيدا کړيدي. ماده او ديالکتيک يو تر بله لازم او ملزوم او

(c) ketabton.com: The Digital Library

دانسان په معرفت مسخر ګرځیدلي دي . غیر مادي جهان ،قانونمندي ،خلقتونه اصلاً وجود نلري او که وجود هم ولري نو انسان د هغي په معرفت قادر نشي ګڼل کیدلي .

کله چی مو دیا لکتیک پدی ډول تعریف کړ. نو پخپله په دیالکتیک کې ایدیا لیزم ته ځا ی نه پا تی کیږي. او د ایدیالیستي دیا لکتیک مفهوم یوا زې کیدلې شي د نسبې مفهوم په حیث د فا رقه فا کتور په ځیر استعما ل شي. خو ښه به دا وي چی د دیا لکتیک د کلمې په څنګ کې په هیڅ صورت سره د ایدیا لیزم کلمه استعما ل نه شي.

کله چې دیا لکتیک د مادي موجودیت دټولو اشکا لو متحول، متغیر او متکامل دینا میک حالت ته ویل کیږي . دیالکتیک د مادي دابدي دینامیزم بهترینه افاده او مسمیَ بهِ نوم ګڼلي شو . څرنګه چي دینامیزم دمادي خصلت دي .نو ځکه ماده پرته له دیالکتیک اودیالکتیک پرته له ما دي وجود نشي لرلې.

پدي صورت کي نو دهیکل او د هغه څخه دمخه ایدیا لیستی پو ها نو دیا لکتیک څه وو او په څه ډول ایدیا لیستی نظر یا ت په دیا لکتیکی تسلسل او شکل کې ځا یدلې او یا د دیا لکتیکي منطق د قوا نینو او مقولو دلاری توضیح کیدلې شي ؟. حقیقت دا دې کوم شې چې وجود و نلري هلته دیا لکتیک هم وجود نشي لرلې اودایدیا لیستی دیالکتیک مفهوم هم پوچ او بی معنا دې چې تر او سه پورې ځیني مفا هیم وو چې ابتدا یي ما دي منبع یي نلرلي او په دیا لکتیکي چو کاټ کې ځای په ځا ی شوي دي. علت یي دا دې چې هر غیر ما دي مفهوم او تصور دهرڅه دمخه مشخص ذهنیت دي او هر

مشخص ذهنیت عیني واقعیت دي .او په هر عیني واقعیت کي دیالکتیک وجود لري .دغه پوهانو فکرکړي چي ګوندي العیاذ با الله دخدای دذات او صفاتو دیالکتیک یي کشف او توضیح کړي یا د مطلقي ایده ، مطلق عقل ، جهانی روح او داسي نور ... خو په حقیقت کي هغوی، دخپلو ذهني پروسو د دیالکتیک بیان کړیدي .حال داچي انسان د تل لپاره دخدای دپیژندني او توصیف څخه عاجز دې. شک نشته چي مارکس د هګل دایدیالیستي دیالکتیک په مقابل کي دماتریا لیستي دیالکتیک تیوري طرحه کړه خو دشعوري او ټولنیزو پدیدو په هکله ټول ماتریالیستان تر اوسه هم ایدیالست پاتي شوي او تاریخي ماتریالیزم یي ددیالکتیکي ماتریالیزم څخه جدا کړ حال داچي په تاریخ کي دیالکتیک او په دیالکتیک کي تاریخ وجود لري .

ما تیر یا لیستی د یا لکتیک د خپلی حکمروا یي او قلمرو څخه خا رج هیڅ ډول ما دي ورشو ګا ني او محدودې په رسمیت نه پیژني او زما په نظر نه کله چیري دا سي ورشو ګا ني وجود لر لې شي.

دیا لکتیک کلي اوعا م مفهو م دې په خپله حکمروا یي کې هیڅ ډول تجزیه او ملوک الطوا یفې هم نه مني.

ما ده یوا زې په د یا لکتیکي شکل کې و جود لرلې شي او دیا لکتیک هم یوا زې او په قطعي شکل سره یوا زي په ما ده کې تبا رز کولې شي. په همدې دلیل د اید یا لیستي دیا لکتیک مفهوم او یا د ما تیر یا لیستي دیا لکتیک څخه د تا ریخی ما تیر یا لیزم مفا هیم تفریقول درست نه بریښي البته په نسبې لحا ظ د فلسفې د دیا لکتیک او یا دهغې څخه هم په

(c) ketabton.com: The Digital Library

مـشخص ډول پـه نـورو علمـي سـا حـو کـې د يـا لکتيکـي مفـا هـيم او
اصـطلاحا ت د ضـرورت پـه صـورت کـې او يـا د مـو ضـوع د زيـا تـې
تـو ضـيح او يـا تـشخيص پـه خـا طـر او يـا بـاالا خـره پـدې خـا طـر کلـه
چـې ضـرورت نـه وي مـو ضـوع پـه زيـا ت عمـق او ابعـا د و سـره مطـر
ح بحـث شـي او يـا کلـه چـې مطلـوب لـو سـتونکي يـا اوريـدونکي پـه
ټولـو ابعـا دو او عمـق سـره د مـو ضـوع دفهـم قـدرت ونلـري. کيـدلې
شـي ځينـي دا سـې اصـطلاحا ت اسـتعما ل شـي خـو دا پـه هـيڅ
صـورت د ا مـا نـا نـه لـري چـې دا يـو تـر بلـه جـد ا او غيـر مـر تـبط بحثـو
نـه دي. ديـا لکتيـک بـا يـد پـه همـدې عمـق او ابعـا دو سـره و پـو
هيږو او پـه همـدې چـو کا ټ کـې د مسـا ئلـو سـره بر خـورد وشـي.

۲۴ـ ۱۱ـ ۱۳۶۳

شعور او لا شعور

شـعور او لا شـعور کـه ظـاهراً يولـه بلـه سـره متـضا د ديـا
لکتيکـي مفـا هـيم جـوړوي ،خـو پـه حقيقـت کـې د همـد غـه پـد يـدو او
خلقتونـو د اطلاعـاتي او معلومـاتي ،کيفيتـاً او ماهيتـاً متفـاوتو
محرکـاتو او تمبـوني د ځنځيـرې همغـې يـوې سلـسلې څخـه بـل څـه
نـه دي ، چـې يـو ځـل بيـا د همـد غـه پـد يـدو او خلقتونـو د اګـا هـۍ او
شـعور متفـاوتې لـوړې او ټيټـې کچـې ،معيارونـه او محـک
څرګنـدوي .لا شـعورته تحـت الـشعور يـا فـوق الـشعورهم ويـل
کيـدی شـي. مـشکله ده پـه دې بـاره کـې د پديـدو او خلقتونـو د
احـساس او ادراک د کهتـرۍ او مهتـرۍ ،برتـرۍ او بـد تـرۍ
معيارونه او رجحان درجه بندي او تميز کړل شي.

نـو مـوږ ی مفـا هـيم تـل نـسبي مـا هيـت لـری او زمـا پـه نظـر هـر پلـو
، اړخ او سـاحه کـې، د همغـې پـد يـدې او خلقـت چـې پـه کـې
متحـسسه او مدرکـه ده د برتـرۍ او امتيـاز څرګنـدوی ده. کلـه چـې
د شعور او لا شعور کلمـه مـونږ پـه ژبـه را وړو ، سـملا سـي بـا يـد دا
سـوا ل هـم ورسـره پيـدا شـي چـې دچـا او څـه شـعور د چـا او څـه د لا
شعورۍ پـه نـسبت او يـا بـر خلاف .يـوا ځـې پـدې صـورت کـي بـه مـو
نـږ ددی مفـا هيمـو سـره علمـي او سـم بـر خـورد کـړې اوسـي .کـه
چيـرې د شـعور او لا شـعور د مفـا هيمـو او سـنې لفظـی منـا سـبت د

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی د ماهیوي عینیت سره صحیح او معیاري قبول کړو ځیني لاندی موضوعګاني د یا دونې وړ بلل کیږي.

په پخوانیو لیکنو کی ورته اشاره وشوه چی هر شعور دانعکاساتو او احساساتو دټاکلي کمپلکس څخه عبارت دې چې په نسبی ډول عیني واقیعتونه منعکس کوي او په مختلفو مادي واحدونو کی حقایق په متفاوت ډول پرته له دې چې کوم اړخ ته امتیاز قایل شو ،څرګند یږی.

ماده او شعور یو تر بله د یالکتیکی علت او معلول تشکیلوی او یو تر بله سره نه شلیدونکي اړیکي لري. دا ساده یا دونه ددې لپاره پوخ دلیل کیدلې شي ، ووایو چې شعور د خپل مادي واحد په نسبت له خارجه څخه کومه وارده شوې پدیده او حالت ندي بلکه پخپله د مادې دتکامل په پروسه کې دهغې دوجدي حالت سره متناسب اود خداي دمقضي الامر ارادي او لوي علم دقانونمندیو په بنأ، یوتر بله لازم ملزوم او علت او معلول جوړوي . شعور په حقیقت کی د هر مادې واحد د مادی موجودیت د لحظوي بدلیدونکي وجدي حالت ،کلی ترین شکل یا په بل عبارت د هغه د دیالکتیکي عمومی حالت او وجد محصله ګڼل کیږی. یا که لا په څرګنده او ساده ډول وویل شي ، هر ټاکلی شعور یوا ځې د ټاکلي مادي واحد د ټاکلي دیالکتیک په نتیجه کې منځ ته را ځي. دیالکتیک دمادي هغه مسما بهِ نوم دي چې دهغې په ځانګړي ابدي دینامیزم دلالت کوي (ډاکتر صاحب شاولي پدي نظر دي چې دنوم پرځاي خاصیت ولیکل شي، خو زما په عقیده دیالکتیک خاصیت نه بلکه دمادې « هر مادي واحد ،پدیدي او خلقت» باالذاتهِ بنیادي جدا نا پذیره وجدي حالت څخه عبارت دي

،چي دمادي موجودیت دبناً مسبب او اساسي علت ګڼل کیږي ، نو مونه هم معمولاً هر وخت دمادي واحدونو ماهیتونه نه افاده کوي ،نو ځکه ما مسما بهِ نوم لیکلې ، یعني اوصاف ندي بلکه ماهیت او سُبستانسیون دي ، یعني همدغه مادي واحد د همدغه مشخص وجدي حالت په بناء وجود لري او که چیري دغه وجدي حالت بدلیږي نو موړې مادي واحد په دغه کمیت او کیفیت نشي پاتي کیدلي.نو ځکه ښه به داوي چي نوم(یعني مسمي بهِ نوم) ورته ووایو ځکه چي ټاکلي نه بدلیدونکي حالت افاَده کوي او خواص کیدلي شي تغیر پیدا کړي خو دموجوده مادي واحد ماهیت تغیر ونه کړي. دخواصو په تغیر سره اصل شئ او پدیده له منځه نه ځی لکن دماهیت په تغیر سره اصل شئ په پخواني حالت نه پاتیږي او بل حالت غوره کوي .

زه د محترم ډاکتر صاحب دنیوکي او ارزوني سره ځکه موافق یم چې تر اوسه پورې مروجي تیوري ګاني همداډول حکم کوي. یعني پوهان شعور د هغه نسبي متکامل خلقت چي مرکزي عصبي سیستم او عقل ولري یعني د انسان د مغز او مرکزي عصبي سیستم خاصیت بولي .دا تیوري ګاني د مادي واحدونو او خلقتونو د مادي جوړښت د ماهیت او سوبستانسیون په بناء نه بلکه په تخیلي او تصوري ډول رامنځته شوي او دواقعیتونو سره هیڅ ارتباط او اړیکي نلري. په همدي علت د « عینیت فلسفې »نظریاتي تیوریکي لید لورې د واقعیتونو په بناء ټولو نظریاتي علمي ، فلسفي ټولنو او مکتبونو ته د نوي فورمولبندیو وړاندیز کوي او پخپله یي هم ددغه حقایقو او واقعیتونو له مخې د علمي او فلسفي قضایاوو او مسایلو څیړنه پیل کړي ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شعور په هکله له ډیر پخوا څخه هو ښیا را نو ډیری لیکني کړیدي ،چې دهغه وختونو د شعور د سطحې د لوړوالي او دهغوی د فردي ذکا وت او تجسس ښکا رندوی دي .لکن دلاشعور په باره کي زما نه کومه مشخصه فورمولبندي او څیړنه په سترګو شوي او نه د شعور په کنده کې د تش په نامه توازن په خاطر د لاشعور کلمه ، پرته له دې چې توضیح ، تفسیر او فورمولبندي شي او یا یي په ضرورت بحث وشي ، په بې مفهومه او کور کورانه ډول راوړل شویده . دمخه مونږ د شعور او لاشعور د ځانګړو مفاهیمو دافادې ، فورمولبندۍ، دیالکتیک ، ضرورت او اهمیت په اړه پوره مطالب وړاندې کړي ، همدغه مسًله مو د قضاء او قدر د خدایي علم د عام قانون له مخې، د انساني ذهني فلسفي خلف علم د اساسي مسًلې او دخپل معبود سره د انسان دخلف په حیث دارتباط د یوځینۍ لارې او چارې په توګه فور مولبندي کړې ده. په راتلونکي کې به هم ټول فلسفي مسایل د همدغه لید لوري او نظریاتي عقیدي له مخې فور مولبندي او څیړل کیږي. په دې باره کې ، په پخوانیو نظر یا تو با ندی ،د اوس لپاره ،زه نه غواړم بحث وکړم ځکه چې په دا سې کو چنیو رسا لو کې د هغې څیړنه ممکنه نه ده ،خو دومره با ید حتماً ووا یم چې په پخوا زما نو کې ددې مو ضوع سره په عمومي توګه علمي کړه وړه نه کیدل او اکثراً په فردي تخیلاتو ،پوهه اوذکاوت ډډه لګول کیدله او حقا یقیواځې دنا دره دانو په څیر دځیني پوهانو په لیکنو کې میندل کیدلې او یواځې د ژورو فکرونو خا وندا نو او دقیق څیړونکو لخوا ممکنه ده د عینیت دفلسفې د نوي نظریاتي لیدلوري په مرسته د علمي مقولو ، قوانینو او تیوریو په بنه فورمولبندي

شي.

هغه وخت چې مارکس او انګلیس د نوی نړۍ لید په توګه ماتیریا لیزم او د یا لکتیک په ارګانیک ډول سره یوځای کړل ، ددغه ډول تیوریود جوړښت امکانات متصور وو او کیدلای شو ل دټولو پدیدو اوپه هغه جمله کې، د شعوري اولا شعوري پدیدو او دهغوی ددیالکتیک سره د علمي کړو وړو لا ره جوړه او دټولو مسایلو څیړنه یواځې په نسبي علمي قانونمند ډول پیل شوي وای. خو څرنګه چې هغوی دشعور او ټولنیزو پدیدو په برخه کې ایدیالیست پاتي شوي وؤ او هغوی ونه کړای شول ټولنیزي پدیدي او شعوري مسایل دپخواني تخیلاتو او تصوراتو څخه راو باسي اوهمغه پخواني زاړه کړه وړه ورسره کیدل نو ځکه دغه ډول توقع کول ترې هم په نا امیدۍ بدله شوه . په ظاهر کي منل شوي وه چې ګوندي دمسایلو او قضایاوو سره به علمي کړه وړه کیږي خو په حقیقت کي دټولو مسایلو سره په پخواني زاړه تخیلي غیر علمي اوخرافاتي کړه وړه لا تر اوسه دوام لري . دوی شعور او ټولنیزي پدیدي یواځې دمادي پوري مربوطي ګڼي خو دمادیت څخه یي منکر دي ، اوس پخپله فکر کولې شو چې څه ډول دوی مادي او غیر مادي (معنوي)جهانونه د یوې قانونمندۍ لاندې راوستلې شي ، کوم یو چې د قضاء او قدر د عام قانون له مخې خدای په عالم الاسباب کې یواځې دمادي قوانینو په بڼه د انسان او نورو مخلوقاتو لپاره مسخر او مقدر کړځولي دي. پدي باره کي د عینیت فلسفې نظر له پخوا څرګند دې چې « ذهنیت نسبي عینیت او هر مشخص ذهنیت عیني وا قیعت دي» . کله چې مو ذهنیت او شعور د عیني وا قیعت په څیر و منل نو په هغي کي ددیالکتیک

(c) ketabton.com: The Digital Library

موجودیت منل هم حتمي دي . پخوا دا خبره هم مونږ منلې وه چي مطلقه بي شعوره او مطلقه باشعوره ماده هم وجود نلري او شعور او لا شعور د دیالکتیکي تقابل په حیث د هر مادي واحد نه شلیدونکي وجدي حالت ګڼل کیږي . کله چي شعور او لاشعور د هر مادي واحد جز لا یتجزا او په ذهن او شعور کې دیا لکتیک هم وجود لري نو دا خبره هم باید ومنو چي په هرمادي واحد کي د شعور او لاشعور دیالکتیک شته او په دغه پروسه کي شعور او لاشعور هم یو په بل بدلیدلي چي د وحي ،الهام ،شپږم حس اوداسي نورو نامرئي اګاهیو او شعوري پروسو سرچینه هم دهمدغه منبع او مناسباتو زیږنده ګڼل کیږي . په نتیجه کی ویلی شو چی د خارجی عینیت څخه پرته پخپله د ذهنی ختمی او شعور دا خلی دیا لکتیک هم د موجوده شعور د تغیر او دنو یو شعوری پرو سو د منځ ته را تلو با عث ګرځی .او د شعور او لا شعور ټول موضوعات باید دهمدغه زاویې دلیدلاري له مخي و څیړل شي. دا چې ذهن د داخلي دیالکتیک دادلون بدلون ، یو ذهن په بل ذهن او یا کوم خارجي عینیت په ذهن کې انعکاس مومي فکر کوم په عمومی ډول د شعور منځ ته را تلو او پیدا کید و په تخنیک کې به ډیر تو پیر نه وي موجود او په واقعیت کې شعوري پروسي د انعکا سا تو د دیا لکتیکي ارګا نیک کامپلکس د تر کیب څخه عبا رت دې او کوم خاص ماهیوي تفاوت پکي متصور ندې.انساني شعوري مقدرات د انساني اختیاراتو په کچه ، په خدایي نظام کې ، انساني خود سري رامنځته کوي او په حقیقت کې شیطاني قوتونه د خپلو شخصي ګټو په خاطر دغه لوی جهاني نظام ړنګول غواړي .پوښتني پیدا کیږي:ایا دوی دا حق لري ؟

ایا د حق ، عدالت او انصاف پلوي قوتونه دا حق لري ، دوی ته ددغه کار اجازه ورکړي ؟ خو لاشعوري پروسې چې د خدای د مقضي ارادې او د خدای د لوی علم د عامې قانونمندی له مخې، ددې لوی جهان ارګانیک تناسب همغسې لکه چی پخوا ورته اشا ره وشوه شعور او لا شعور د هر ما دی وا حد ظاهراً دوه متضا د خو په حقیقت کې واحد دیا لکتیکي اړخونه تشکیلوی او هیڅ ما دي وا حد مونږ په اصطلاح پرته له داسې دیا لکتیکی تضا د څخه نشو میندلې .ددې سره سره هم مونږ په ډیرو لیکنو کی وینو چی شعور یوا ځی د مغز زیږنده ګڼل کیږی او یواځې او یوا ځې شعور د همدغې متکا ملې ما دي خاصه بولي .زه پدي عقیده یم چي انسان او بل هر مادی واحد د مختلفو داخلي او خارجي قواوو د تاثیر څخه متحسس او متأثردي .دغه قواوي په هر مادي واحد کي د خپل تأثیر معین او مشخص مرکزونه لري او دهغوی دفاکتورونو دویکتورونو محصله د خپلو خپلو مرکزونو څخه تیریږي ،خو دا هیڅکله ددي معني نلري چي ګوندي د احساس او درک موٌثریت یواځي په دغه مرکزونو کي وجود لري . پدي جمله کي د شعوري او فکري تأثیراتو او تأثراتو دویکتورونو محصله هم شک نشته چي د ذهني شعوري مرکز یعني انساني دماغ څخه تیریږي .پدي صورت کي هم هیڅکله دا ددي معني نلري چي ګوندي دانسان په وجود کي یواځینی متحسسه او مدرکه ماده دانسان مغز دي . دانسان مغز هم پخپله د شعور اولاشعور د دیلکتیک او علت او معلول معرض ګڼل کیږي او پخپله چي هم په بي شمیره مهلکو مرضونو اخته اوسي ، دځان څخه کاملاً بي خبره وي او دمرستي په خاطر د لاشعور دروازه ټکوي دمرستي

(c) ketabton.com: The Digital Library

طلب کوي او دلاشعور دلاري ئي اکثر بلاګاني دفع کیږي.پدي توګه په ټولو مادي واحدونو کي اګاهي او عدم اګاهي عام واقعیت دي خو نسبیت منل پکي حتمي دي.

پدي توګه په انساني وجود مختلفي داخلي او خارجي قوي تاثیر کوي اودهري قوي دویکتورونو محصله دخپلو مرکزونو څخه تیریږي . دغه تأثیرات او تأثرات او یا په بل عبارت وجدي حالت په مجموع کي دانسان روح اوروان جوړوي چي تر ننني ورځي پوري نا مکشوفه علم ګڼل کیږي . په همدي علت انساني رواني اوپسیکولوژیکي مرکز هم یوندي اومونږ ځکه انساني شعور کمپلکس داحساساتو اوانعکاساتو ګڼلي دي او د همدي نظر مطابق شعوري پروسي د ځیرني او معرفت وړ حالتونه ګڼل کیږي .د روان شناسۍ په باره کي دعلومو دعدم موفقیت او وروسته پاتي والي اساسي علت زما په نظر همدادي چي دذهن ،شعور، فکر،روح اوروان په واقعیت اوعینیت او دهغي په مادیت څوک باور نلري .حال داچي خداي دا جهان مادي اوقانونمند پیداکړي او دانسان د معرفت په خاطر ئي مسخر او مقدر ګرځولي دي .زه پدي عقیده یم چي مادیت قانونمند اوقانونمندي مادي ده او په عالم الاسباب کي غیر قانونمند جهان اوغیر مادي قانونمندي وجود نلري . څرنګه چی انسان خداي پدي جهان کي خپل خلف ګرځولي دي .که چیري غیر مادي جهان او غیر مادي قوانینو وجود درلودلي هغه به ئي هم دانسان په معرفت مسخر او مقدر ګرځولي وي. پدي باره کي دمخه پوره دلائل ذکر شویدي.ډیر پوهان دغه مسائل یوازي دخداي په ارادي پوري مربوط ګڼي اود هغي په باره کي ځانته دځه ویلو اجازه نه ورکوي او هغه څوک چي پدي

باره کي ځانته دځه ویلو اجازه ورکوي، څرنګه چي په رواني مسائلو کي مادیت او قانونمندۍ ته قایل ندي اوعقیده پري نلري،نو پرته دتوهماتو ، تخیلاتو او سفسطو هیڅ کومي قانونمندۍ ته یئ لاس نه رسي . پسیکولوژی ډیره پراخه ور شو لری او تر ننني ورځی پوری لا نا مکشوفه علم ګڼل کیږی .په هغی کی مختلف شقوق منځ ته را تلای شي. پدغه شقوقو کی تفریق او تباین هم په را تلونکی کی یوازی د دقیقو تحقیقاتو او تحلیل په ترڅ کی کیدلی شی. پدي اساس انسانی پسیکولوژیکی مرکز یو ندی بلکه ډیر دی. سره ددی که په غیر د قیق ډول داومنو چی د انسانی پسیکولوژۍ قواوو کرښې د « ویکتورونو محصله » د مغز څخه تیریږی بیا هم دا ددي معنا نلری چی دانساني شعور یوازینی مولد او منبع د هغه مغز دی.

د شعور په منځته راتللو کی اساسی رول په اصطلاح شعوری ختمه لوبوی چی په هیڅ صورت سره یوازی په مغز پوری اړه نلری او دبلي خوا شعوري او رواني حالتونه یو تر بله سره فرق لري . زما په نظر شعوری پروسی او انعکاسات د همغه مادی واحد په ټولو مادی ابعادو پوری اړه لری . داسی ذهنی ختمه او داسی فوق العاده ذهنی او شعوری ارګانونه او مادی واحدونه وجود نلري چی هلته دی لاشعور ځای و نلری او داسی مادی واحدونه هم نشته چی هلته دی شعوری انعکاسات او تعاملات موجود نه اوسی.

یوځل بیا ددی دلیل کیدی شی چی د مادیت ، شعور او لاشعور متقابل استلزامیت او موجودیت هرډول نسبیت منلی شی یا په بل عبارت د نسبیت هرنهایت ته تقرب کولی

(c) ketabton.com: The Digital Library

شی لیکن په هیڅ صورت سره دغه نسبیت مطلقیت ته نشی رسیدلی او نه باید دچا خوشبا وری او شخصی علا قمندی هغه دی سرحد ته ور سوی.

ددی موضوع سره یوا ځی پدی ډول بر خورد کول پکا ر دی. همغسی چی زما شعور د بل چا او بل څه دلا شعور په نسبت شعور ګڼل کیږی په همدی ډول د بل چا او بل څه شعور بیا زما د لا شعور د متقا بل تنا سب په نسبت هم باید شعورو ګڼل شی.

کله چی دهر ما دی وا حد شعور د داخلی یا خا رجی عا رض د دیا لکتیک (دهغه د ما دی مو جودیت د کلی ترین شکل) په مقا بل کی د هغه تشخیصی ، تدا رکی او یا په مجموع کی د نو موړی عا رض په با ره کی د یوه وا حد حا لت او پو تنسیا ل په ځیرو منو د شعور او لا شعور په موضوع د خپل پخوا نی محدود چا پیر یا ل څخه را ووزی او د هر ما دی وا حد د نه شلیدونکی خصلت په ځیر تبا رز کوی یعنی دا چی هر متکا مل ما دی وا حد په هغه جمله کی دا نسا ن مغز هم د لا شعور پیټی په اوږو لری او هر خورا سا ده متشکل ما دی وا حد بیا هم څه نا څه شعوری تشخیص او تدا رک لری نو ځکه ویلی شو چی شعور او لا شعور د دوه متضا دو دیا لکتیکی اړخونو په ځیر د هر ما دی وا حد خا صه ده او پخپله ما دیت ، شعور او لا شعور یو تر بله سره متقا بل استلزا میت لری په نتیجه کی ویلی شو چی شعور او لاشعورهم د ما دی د مو جو دیت د شکلونو څخه یو شکل ګڼل کیږی .او دا پخپله دمادي په قانونمندۍ دلالت کوي.

مخکی وویل شو چی شعور او لا شعور دواړه نسبی مفا هیم دی نو ځکه د شعور او لاشعور په با ره کی پخوا نی نظر یا ت

هم باید د همدی نسبیت په تنا سب وارزول شی او یوا ځی دهمدی نسبیت له مخی کولی شو چا ته عا لي او چا ته ټیټه درجه شعور قا یل شو او دا تریخ وا قیعت هم ومنو چې مطلقه با شعوره او مطلقه بې شعوره ما ده وجود نلری او نه به يي و لرلې شي.

هره ما ده په نسبی لحا ظ د انعکا س ، تشخیص ، درک او داسې نورو خوا صو او خصوصیا تو لرو نکی ده.

دا موضوع هم د پوره غور او دلچسپۍ وړ ده: هغه څه چې زما لا شعور درک کوي زما شعور دهغې د درک څخه عا جز دې.

د مثا ل په ډول پخپله په انسا ني مغز پدغه ډیره متکا مله او منکشفه ما ده کې ډیر ژور او پیچلي تعا ملات او بد لونونه د خا رجي او دا خلي عوا ملو په نتیجه کې پیښیږي.

مغز یا انکشا ف مو مي یا انحطا ط ، مغز په مختلفو مهلکو ا مرا ضو اخته کیږی یا همدا سې د بد ن نور غړي د داسې آفتونو سره مخا مخ کیږي او تل په هغې کې تغیرا ت او تحولات جر یا ن لري خو زمونږ شعور د غې ټولو تغیرا تو په نسبت بي شعوره پا تې کیږي. په هغې کې ا نعکا س نه پیدا کوي او نه مونږ ورڅخه خبر یدلې شو. لیکن زمونږ لا شعور پدې با ره کې نه یوائې د کا مل شعور لرونکې، بلکه د داسی تحو لا تو په نسبت مخکې له مخکې کا مله پیشبیني او پوره مقد ماتي اما دګي لري یعني نه یوائې د مستقیم عمل او عکس العمل د قانون او پرنسیب له مخې بلکه د دغه عمل دمشتقاتو د قانون له مخې هم عکس العمل ښودلي شي .که و غوا ړو نو موړې مطلب د متما تیک په ژبه عرض کړو نو ویلی شو چې زمونږ لا شعور د داسې پیښو د با لفعل وقوع په نسبت خو لا څه چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دهغې د ځو ومې درجې مشتقا تو په چو کا ټ کې پیشبیني لري او د تحول او تبدل د ماهیت او اهمیت له مخې زمونږ لا شعور د نومورو مشتقا تو د سلسلې له مخې آګا هي پیدا کوي او دهغې په مقا بل کي متقا بل تد ا فعي یا تعرضي حا لت غوره کوي. لیکن زما شعور د شعور سره سره په اصطلا ح د غفلت او حما قت په د را نه خوب ویده دي او پدې با ره کې د خپلې لا شعورۍ په نسبت د هر ډول درک څخه عا جز دې. اوس پخپله قضا وت کولې شو او پدې پو هیدلې شو چې زمونږ شعور څومره لا شعوره او لا شعور مو با شعوره دې. که لږ څه نور هم د قضیې عمق ته متو جه شو سړې په دوه لا رې کې وا قع کیږي او پدې نه پو هیږي چې اوس کوم یوه ته شعور او کوم یوه ته لا شعور ووا یي. ددې قضیې سره پدا سې بر خورد کې مونږ په حقیقت کې د مسئلې په دیا لکتیک با ندې پو هیدل شروع کوو. د شعور او لا شعور مو ضوع یوا ځې د همدې زا ویې څخه پخپل اصلي ما هیت او شکل سره لیدل کیدې او تو ضیح کیدلې شي. دهغې د نسبیت راز لکه څنګه چې مخکې ورته اشا ره وشوه هم په همدې مقطع او منا سبت کې لتهول پکا ر دي. تر اوسه پورې ددې مو ضوع سره یو اړخیز او یا په بل عبا رت سره ذ هني بر خورد شویدي او پرته ددې چې د مو ضوع دیا لکتیک په نظر کې ونیول شي د مسئلې په یوه اړخ با ندې ډېره لګول شوېده . د پورتنیو یا دونو په ترڅ کې مونږ ته با ید ددې جر ئت پیدا شي چې دشعوري او لا شعوري مفا هیمو د پخوا نیو قبول شوو معیا ري اصطلا حي چو کا ت څخه را ووځو او په نوي ما هیت سره د هغه د دیا لکتیک او دوا ړو متضا دو اړخونو سره دا مسا یل مطا لعه او بر رسي کړو .

که چیرې د شعور منځ ته را تلو تخنیک په نظر کې ونیسو یو ځل بیا مو نږ د شعور او لا شعور د دیا لکتیکي تقا بل او تضا د په مو جو دیت متیقن کوي. که د شعور د منځته را تګ تعریف تکرار کړو او یوا ځې پدې اکتفا وکړو چې شعور د انسا ن په ذهن کې د خا رجي عیني جها ن انعکا س ته ویل کیږي نو هغه وخت چې ذهن په ذهن کې ا نعکا س پیدا کوي او یا کله چې پخپله په ذهن کې خورا پیچلې تعا ملات پیښیږي او شعوري حا لت بدلوي هغې ته څه ویلې شو.

که چیرې دا سې وا قیعتونه قبول نکړو دا معنا لري چې خیر ذهن پخپله هغه مړه ختہ ده چې په هغې کې هیڅ نوع تغیر ، تکا مل ، تحول او تعا مل صورت نه نیسي او نه پو هیږو په څه ډول خا رجي عیني جها ن منعکس کولې شي .ځکه دا سې مړه ختہ د انعکا س قدرت او خا صیت هم نشي لرلې او بلکه په قطعي شکل سره ووا یم دا سې مړه ختہ په هیڅ صورت سره وجود نشي لرلې .زما په نظر د شعور د منځ ته را تلو د تخنیک وا قیعت به دا سې وي چې دیوې خوا پخپله په ذهني ختہ کې دهغې د دا خلي دیا لکتیک په اسا س عظیمترین تحولات او تغیرات منځ ته را ځي البته چې نو مورې تحولات او تغیرات د ذهني ختې په کلي تر کیب ،ا ووجد ي حا لت کې تغیر را ولي او طبعاً د هغې پذیرشي او تقبلي خوا ص او دانعکا س امکا نا ت یې هم تغیر مومي د بلې خوا کله چې خا رجي عا رض دکومې لارې په ذهني ختہ تا ثیر کوي او هغه متا ثره کوي په ذهني ختہ کې یو سلسله مختلف النوع تغیرات ،تحولات او تعا ملات صورت نیسي .

ذهني ختہ د خپل پخوا ني ما هیت او حا لت او د مو جو ده تحول او تغیر مطا بق د نو مورې تا ثیر په مقا بل کې مشخص

(c) ketabton.com: The Digital Library

عکس العمل ښيي. همدغه عکس العمل د هر ما دي وا حد په چوکاټ کې چې اوسي د همدغه ما دي وا حد یو ډول شعور ګڼل کیدې شي. ځکه چې هغه لا على التعین عکس العمل ندې ،هغه هد فمند او مشخص عکس العمل دې. د هغې خوا ص ، اوصاف ، تکتیک او تخنیک که دهغه ما دي وا حدونو په چوکا ټ کې دي چې د تکا مل په عا لي مد ا رجو کې وا قع دي او که ډیر سا ده ما دي وا حدونه دي په نسبي لحا ظ یو بل ته سره ورته دي. پدې با ره کې په سل ګو نو مثا لونه را وړل کیدې شي او هر یو یي مو نږ پدې متیقن کوي چې د انعکا س مسا یل د هر ما دي وا حد په چو کا ټ کې چې اوسي یو بل ته په نسبي لحا ظ ورته هد فو نو د لاس ته را وړلو په خا طر صورت نیسي نو ځکه با ید مونږ هغه شعور وبولو دا چې هغه د عا لي متکا مل بیو لو ژیکي ما دي وا حد په سویه دي او که د سا ده ما دي په سو یه. ددې مطا لبو دیا دونې څخه وروسته که مونږ بیا یو ځل د شعور او لا شعور مسا یل مخې ته را وا چوو کولې شو لا پسې د هغې د دیا لکتیک په عمق کې ور دا خل شو او هغه پدې معنا چې هر ما دي وا حد د تکا مل په هره درجه کې چې او سي د ټولو پدیدو د درک او په هر څه پو هیدلو څخه عا جز دي. یعنې دا چې با شعور ترین ما دي وا حد پخپل ذات کې د لا شعورۍ فیصدي لری چې ددغې ما دي وا حد د شعور د لاشعور د شعور لرونکې ده یعنې هغه څه چې زمونږ په شعور کې نه منعکس کیږي حتمأ زمونږ په لا شعور کې په شکل داشکا لو سره انعکا س پیدا کوي او طبعأ د هغې د قوې کرښې « ویکتورونه » زمونږ دلا شعور د شعور د مر کز څخه تیریږي.

پس په هر ما دي وا حد کې په اصطلا ح همغسې چې شعوري

مر کز او سیستم لري زمونږ لاشعوري اګاه سیستم هم موجوددي . اوس را ځئ پدې با ره کی فکر و کړو چې کوم یوه ته شعور او کوم یوه ته لا شعور ووایو . ددې دواړو مفا هیمو په منځ کې کوم تنا سب او تعا دل ته سره قا یل شو ؟ پدې با ره کې فکر وکړو چې پخپله شعور د چا مخلوق دې ؟آیا د کوم شعور مخلوق دې او که د لاشعور ؟ مو نږ ډیرې پدیدي او مو جو دات وینو چې په کلي ډول د لا شعور مخلوق ګڼل کیږي. لیکن هیڅ شې اوکومه پدیده مونږ نشو پیدا کولې چې په کُلي ډول دې د شعور مخلوق اوسي ٠ دا هم کاملاً ځرګند واقعیت دې چې هر عا لیترین شعور په قطعي ډول د لا شعور مخلوق دې ٠ یعنې ددغه خلقتونو خلقت یوائې د خدای د مقضي ارادي له مخې کیږي.که دانسان شعور او ارادي په کي لاس وهنه کولې ، څه بد بختي به یي نه وي رامنځته کړي. شکر خپل خدای ته چې زمونږ سر نوشت یي دې ځیني انسانانو ته په لاس ندې ورکړې .خو مونږ د عالم الا سباب د قانونمند موجودیت څخه پدي حقیقت او واقعیت هم باوري یو چې بې علته هیڅ یو خلقت او پدیده نه شي رامنځته کیدلې. لازم دادي په یوه بل حقیقت او واقعیت باور ولرو چې زمونږ لا شعور د خدای د مقضي الا مر ارادي له مخې زمونږ د شعور د زیږندې علت او مسبب ګرځیدلې دې. زه پدې عقیده یم چې زمونږ او بلکه د هرڅه دلا شعور بې شمیره عاملین د خدای دلوی علم ، لویي قانونمندۍ او مقضي الا مر ارادې له مخې د خدای دلوی جهان د خارق العاده خلقتونو اونظام ، تابع او بې قیدو شرطه ابدي معماران او محافظین ګڼل کیږي. خو زما ، ستا او د بل هرڅه شعور هغه یاغي ،باغي ،مخربه ، سرکشه او خود پسنده قوه او عاملین دي چې هرڅه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دنفس ،غریزي ،شهوت ،حرص او په اصطلاح ټولو نورو شیطاني قواوو داغیز لاندې دخپلو ناروا خواهشاتو څخه ځاروي او بل چا ته پکې هیڅ حق قایل ندي.او حتا ځیني نبیان(ع) ددغه شیطاني قوې دشر څخه په امن نه دي پاتې شوي العیاذ باالله. کوم څه چې لاشعور دخدای دارادې له مخې ابادوي، زمونږ شعور پرته دهغې دتخریب څخه هیڅ کومه بله علاقه نلري. که چیرې شعور وجود نلرلې ،پدې جهان کې به واقعي سوله او بلاتشبیه جنتي ژوند تأمین وې.

بل که مونږ د شعور او لا شعور کمي او کیفي تنا سب په باره کې غور وکړو او هغه لایتناهي تعا ملات او مناسبا ت سترګو ته نیغ ودرؤو چې مونږ په مستقیم یا غیر مستقیم ډول د هغې د تا ثیر څخه متا ثر یو ،لیدل کیږي هغه څه چې زمونږ په لاشعور کې انعکاس پیدا کوي په هیڅ صورت د هغه څه سره د مقا یسې وړ ندي کوم چې زمونږ په شعور کې منعکس کیږي ۰ پورتنې نظرزه د یوې علمي طرحې په څیر د داسې موضوعاتو مینه والو لپاره وړاندې کوم ۰ دې کې شک نشته ښه به داوي چې پدې باره کې تحقیقات او لازمې تجربې سرته رسیدلې وای او پدې کوچنۍ رساله کې په نوموړو موادو په مشخص ډول بحث شوې وای خو څرنګه چې د داسې تحقیقاتو لپا ره وسایل او امکانات موجود ندي او بلکه په ځیني موضوعاتو کې تخصصي مسلکي پوهه هم ایجابوي نو ځکه مې یواځې پورتنۍ طرحه د داسې مسایلو د مینه والو لپاره وړاندې کړه او پدې باره کې د زیاتو تحقیقاتو سلسله هغوی ته سپارم.

شپږم حس
که
د شعور او لا شعور دیالکتیک؟

دا موضوع په ۱۳۶۸هجري شمسي کال کي د «اخبار هفته» په «۵۵» ګڼه کې په یو څه تصرف او تلخیص سره چاپ شوې وه او د مفهوم د پوهاوي په برخه کې یې ځیني تیمګړتیاوې رامنځته کړې وې. غواړم یو ځل بیا هغه په مکمل ډول د حرکت نشریې محترمو لوستونکو ته دارزونې لپاره وړاندې کړم.

انسانان د خپل پیدا ایښت له لومړۍ ورځې څخه تل دیوه نامعلوم علت په واسطه ځوریدلي ،دیوې نامعلومې منبع او مرجع څخه ورته د خوښۍ یا غم الهام شوې ، دیوه پټ اثر د تاثیر له مخې یو څه ته هڅیدلي او دیوې خارق العاده قوې په ذریعه یوه لورته لټیدلې خو ندې پوه شوې چې دا ټول هرڅه ، څه ډول پیښیږي او دزیږندې انګیزه او علت یې له کومې سرچیني څخه دې .

دوی ندي پوهیدلي چې کومه خوشالي یې خندوي او کوم نامعلوم غم ودرد یې ژړوي. کله داسي هم پیښه شوي چې انسان

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخوښۍ او غم په نرۍ پوله دریدلې او غم وخندا یې شریکه شویده. نیکان ددغه راز او الهام له برکته لوړو درجو ته رسیدلي او بدانو ته لوی شیطاني طاقت ګرځیدلی دی. پیران ددغه پټ راز په قوت نوي او نوي مریدان راټولوي او مریدان هڅه کوي دهمدغه لارې دپیرۍ درجې ته ورسیږي. پدې ډول دغه نا معلوم علت هر چاته دشک ،تردید ،تشویش ،خفګان ،خوښۍ او نورو ډیرو غیرموجه الهامونو او اګاهي دمنبع په حیث دهرچا او باالخصوص دارواپوهانو د توجه وړ ګرځیدلی، خو هیڅوک پدې نپوهیږي، په څه ډول ځینې پیښېدونکي پیښې مخکې له مخکې دانسانانو په ذهن کې راګرځي ؛د کومې ناوړه پیښې دوقوع څخه دمخه دظاهري علت څخه پرته انسان غمجن معلومیږي ؛یا بې له کوم علت څخه خوشحاله بریښي او نن هم ددغه رحماني او شیطاني خوبونو انګیزه او منبع دټولو له نظره پټه خزانه پرته ده.

دې او دېته ورته ډیرو نورو مسایلو دبشر دپیدایښت له لومړۍ ورځې څخه د هغوی ذهنیتونه مصروف ساتلي او تل یې دې ته هڅولي چې دغه پټ راز ، دغه نامعلومه سرچینه ،دغه دخیر او شر منبع، دغه دضعف او قدرت اساسي محرک په هره وسیله او هر چیرې چې ممکنه وي وڅیړي ، پټ رازونه یې نړیوالو ته افشاء او یا یې دخپل تحکم وسیله او قمچینه وګرځوي.

پدې باره کې هیچا خپلې هڅې ندي سپمولي او خپل هر اړخیز مفید نظریات یې مینه والو ته وړاندې کړي ،خو له بده مرغه دهیچا نظر رڼایي ته ندې وتلې .زه غواړم د ځینې پوهانو او مختلفو نظریاتي عقیدوي مکتبونو او سیستمونو نظریات

البته دخپل نظر دااظهار سره یوځای د موضوع مینوالو ته وړاندې کړم.

شپږم حس ، داخلي حس ، نبوغ ،کرامات ، انچوییشن او یا په بل هر نامه چې دغه پدیده مونږ یادولې شو دلاتین کلمې ,intueri intuitio » څخه اخستل شوي اولغوي معنا یې (په ځیر سره ګورم) او په اصطلاح کې دثبوت څخه پرته د مستقیمې نظارې او کتنې دلارې دحقیقت لاس ته راوړلو ته ویل کیږي. «ښاغلي ډاکتر شاولي د نبوغ یا (Genious) په باره کې داسې نظر لري چې په انساني فزیولوژي کې د مطالعې وړ مسئله ده او په پارا سایکالوژي پورې اړه نلري. لکه چې احصائي ښودلې ده ، دزیږیدلي ماشومانو په منځ کې تقریباً په ۲۰ فیصده کوچنیانو کې نبوغ وجود لري، خود نامناسب او خراب چاپیریال له وجهې څخه ډیره لږه فیصدي دجامعې له خوا پیژندل کیږي او له بده مرغه په ځینې جوامعو کې لکه افغانستان سل په سلو کې ضایع کیږي.

شعور او لاشعور د فروید په نظریاتو کې په لاندې ډول افاده او په مختلفو کتګوریو ویشل شوي دي:

شعور	Super Ego
ماتحت شعور	Ego
لاشعور	Id

Id : ذاتي غرایزدي چې دنطفې د پیدایښت څخه وجود لري ؛

Ego : وروسته له زیږیدو څخه منځته راځي ؛

Super Ego : هغه وخت پیدا کیږي چې انسان یا سړی په ښو او بدو پوه شي .

د فروید په نظر Id , Ego , Super Ego سره په مجادله کې واقع کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اما شعور یوائې په فلسفي کې وجود لري چې دمادې په مقابل کې استعمالیږي. لا شعور په فلسفي کې یا د مادي سره مترادف دې او یا باالکل نه استعمالیږي.»

په فلسفي لحاظ شپږم حس دمستقیمې معنوي پوهې او تفکر دیو شکل په مفهوم افاده کیږي چې دا پخپله دتأمل وړ خبره ده دا البته همغه د تخیلي او تصوري تیوریو نظردي چې پوهان تر اوسه ورته معتقد او باور پرې لري. (ټول فلسفي اود اروا پوهنې ادبیات او فلسفي قاموسونه).

هغه نظر چې محترم ډاکتر صاحب شاولي وړاندي کړي، تر نن ورځې پوري په فلسفه او روانشناسۍ کې مسلط او مروج تخیلي او تصوري تیوریک نظر ګڼل کیږي. دکوم یوه په مقابل کي چي مونږ خپل د عینیت فلسفې مقابل نظر وړاندي کړې.

افلاطون وائي: فکري تخیل دمستقیم دانش یو شکل دي چي دناګهاني او له انتظاره پرته روشنۍ په څیر راپیداکیږي او دعقل او زده کړي امادګي ایجابوي. پدي توګه افلاطون دخپلو ذهني پروسو دتاثیر لاندي چي په عیني شکل وجود لري متأثر دي، په پورتني عبارت کي د مستقیمي کتني دلاري د تجربي شعوري پروسي تخنیک افاده کوي او نپوهیږم په کوم دلیل هغه دفکري تخیل سره یوشي ګڼی! زما په نظر تجربي معرفت یوه مرحله ده، فکري تخیل بله مرحله، تصور او نور مراحل... او شپږم حس بعدي مرحله ده. یعنې دافلاطون پورتنې عبارت دشپږم حس سره مستقیم مناسبت نلري. ما دغه نقل قول دلته دیوه اروا پوه په تقلید راوړې. معنا داچې اروا پوه دشپږم حس دپروسې په ماهیت ندې پوه شوې. افلاطون ستر رسالت سرته رسولې او د بشریت په وړاندې یې خپل دین ادا

کړې دې، بده داروا پوه اشتباه ده. خو ددې ټولو اشتباهاتو او ګناهونو جرړه د فلسفي مسایلو، موضوع، او مفاهیمو په عدم درک کې نغښتې ده چې د عینیت په فلسفه کې نږدي ۲۵ کاله پخوا څیړل شوې او له بده مرغه حتا دپوهانو تر اګاهي تر اوسه نده رسیدلې. لیکن یوه عادي پیښه دثانیو دننه دهرچا تر غوږو رسیږي.

دکارت وای: «شپږم حس زما په نظر دحواسو په ناپایداره ګواهۍ او غولونکي نامنظم تخیل باندي عقیده نده بلکه ددقیق او واضح عقل تصوردې، دومره ساده او دومره واضح چې هیڅ شک نه پریږدي چې ایا مونږ فکر کووا او که یا په عیني شکل سره دواضح او دقیق عقل پایداره تصور دې چې دعقل اوتصور دطبیعي نور پواسطه منځته راځي او دخپلې سادګۍ له مخې دخپل اصل څخه هم لا پسې دقیق او واضح ښکاري.»
دکارت دفکري تخیل او مستقیم دانش تر منځ فرق ته قایل دې خو نوموړي دغه پروسې په ډیرې خوشبینۍ سره څیړې او داخلي حسي معرفت ته دعیني واقعیتونو دمستقمي حسي کتني دمعرفت سره دپوره شباهت خو لا څه چې دهغې څخه یې لا هم واضح ګڼي. البته دکارت د ساینس دان په حیث چې نوموړي پروسي دعیني واقعیت په څیر څیړي دستایلو وړدي. خو پدي کې شک نشته چې هم په فلسفي لحاظ او هم ددکارت په نقل قول کې څرګنده او بربنډه مبالغه معلومیږي. فلسفه شعرنه دې چې د شعري احساساتي وجدي حالتونو، دبدیع او بیان ادبي مختلف صنعتونو او رنګینیو یاد قافیوي، عروضي، ردیفي، ازاد شعر او مسجع نثر د قیوداتو له مخې په کې څوک استثناأتو او فوق العادګۍ ته قایل او هرڅه دشعري

(c) ketabton.com: The Digital Library

قريحو ،احساساتو ،عواطفو ،غرا يزو په کچه په نظر کې ونيول شي. فلسفه د ژورو فکرونو ، ژورو تحليلونو ،قانونمنديو ، قانومندو فورمول بنديو او تيوريو علم دې او هرڅه دژور درک او په طلايي تله تلل کيږي. مونږ پوهيږو چې واقعيتونه او حقيقتونه دومره په اسانۍ نه شي ترلاسه کيدلې. حتا په مستقيمه نظاره کې هم دپديدو ظاهري شکل مونږ تل په نسبي توګه ليدلې شو او زمونږ حواس او مرکزي عصبي سيستم کومه ديجيتال کمره نده چې د دکارت په قول ،شکلونه او ځيري داصلي واقعيتونو څخه هم ښکلي ښکاره کړي. نو ځکه ويلې شو په پورتني دواړو حالتونو کې دفلسفي مسايلو سره ربتيا هم شاعرانه احساساتي کړه وړه شويدي.

هګل په خپل فلسفي سيستم کې په ديالکتيکي ډول مستقيم او غير مستقيم معرفت ته انطباق ورکړې او داخلي حس دحسي مستقيمي نظا ري او کتني د معرفت په ځير ځيرل کيږي. اول خو شپږم حس يا دشعور او لاشعور ديالکتيک دمستقيمي کتني دمعرفت سره هيڅ ډول مستقيمي اړيکي نلري ؛دوهم : هګل ديالکتيک يواځې په مطلقه ايده او هغه هم دمطلقي ايده دمراحلو په طبقه بندۍاو تکامل کې ويني. پدي ډول هګل دعيني ايدياليست په حيث هغه پروسو ته چې په عيني ډول په هر ذهن کي جريان لري او دشعور او لاشعور ديالکتيک او شپږم حس يې منځته راوړې ، ندي قايل . پداسي مواردو کې معمولاً تيو رۍ دقيقي نه وي او تخيلي ،تصوري او انحرافي بڼې لري . پوښتنه پيدا کيږي چې څير هګل پورتنۍ فورمولبندي په کوم علمي بنياد او دکوم منطق له مخې کړې ده.

فيرباخ وايي: بې قيد و شرطه ،بې له شکه ،دلمر په څير څرګند ... يواځې حسي مظاهر دي ، نو ځکه دشپږم حس دمعرفت راز هم په احساس کي متمر کز دي. (فيرباخ ،منتخب فلسفي اثار ،مسکو ،۱۹۵۵ جلد ۱ ، صفحه ۱۸۷) . دمخه ما وويل چې احساس ، تجربي ادراک او پراګما تيک تجربي معرفت دشپږم حس او دشعور او لاشعور دديالکتيک سره هيڅ اړيکي او مناسبتونه نلري. شک نشته چې دشعور ،درک ، فهم اوذهني زيربناء ذخيري داحساس دلاري اکماليږي او په نتيجه کي دشعور او لاشعور او شپږم حس دپاره ختمه برابريږي ،نو مستقيمه کتنه او پراګما تيک معرفت په دغه پروسو تاثير لري .خو څرنګه چې اکثر پوهان او ټول فلسفي عقيدتي انستيتو تونه دذهنيت ، شعور ، ټولنيزو قوانينو او ځيني نورو پديدو په ماديت باور نلري ،دفلسفي اساسي مسًلي ،موضوع او ځيني نورو قضاياوؤکي بنيادي اشتباه کوي او تيو رۍ تخيلي او انحرافي بڼه غوره کوي او حدث ددغه تيورۍ اساسي بنياد تشکيلوي ،نو ځکه ويلي شو چې احساس او شپږم حس تر منځ ډير لوي واټن پروت دي . فيرباخ څرنګه چې ماترياليست متا فزيست وؤ ،دهګل په ايدياليستي ديالکتيک يا نپوهيده او يا يي پري باور نه درلود ، په هر صورت دهغه د شپږم حس تيوري يا اساس او بنياد نلري او يا يي لا اقل درسته افاده کړي شوي نه ده.

آ. برګسون ليکي: شپږم حس لکه يوه غريزه ده چي په مستقيم ډول او دمقدماتي امادګۍ څخه پرته دارګانيزم دسلوک شکلونه ټاکي.

زيګموند . فرويد شپږم حس دخلاقيت پټ غير شعوري

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابتدايي پرنسيب بولي. او ځيني بوژوازي فلسفي مکتبونه شپږم حس القاء او الهام او کاملاً خارق العاده غیر شعوري پروسه مني. حال دا چي خدای دا جهان قانونمند او دانسانانو دپاره مسخر پیدا کړي او په معرفت يي مقدر او مکلف ګرځولي دي.

دماتریالیستي دیالکتیک پیروان دشپږم حس دمفهوم اساسي علت او معقولیت دشعور دغیر مستقیم والي په اوصافو کې ګوري، کوم یو چې داحساس او معقولیت یووالې څرګندوي (دشعور دغیر مستقیم والي اوصاف هیڅکله داحساس او معقولیت دیووالي دڅرګندوني په معني ندي، ځکه چې ماتریالیستان تر نن ورځې پورې هم په هغې باور نلري، بلکه داحساس او معقولیت یووالي دمستقیم شعوري معرفت تجربي پروسه تشکیلوي) او پدي عقیده دي چي دمعرفت علمي پروسي او دنړۍ دادراک او شناخت مختلف هنري شکلونه (ادراک او معرفت دهنري شکلونو سره مستقیم اړیکي نلري) هروخت په څرګند، منطقي او حقیقي ثبوتي شکل سره نشي ترلاسه کیدلي (دا ځکه چي هغوی د شعوري او ټولنیزو مسایلو په برخه کي ایدیالیستان پاتي دي). اکثر وخت انسانانوته په ډیرو مغلقو او پیچلو مسایلو وضع کي دفعتا په ذهن کي دحل لار ورګرځي . (دا استدلال علمي بنیاد او علمي منطقي تسلسل نلري. ددي په مقابل کي کفایت کوي وویل شي چي خداي دا جهان قانونمند پیدا کړي او په علم کي معجزي وجود نلري .دوی ددي پر ځای چي دشپږم حس دوقوع او ظهور دلیل او علت توضیح کړي د اساسي مسئلې دمرکز څخه لیري په شکمنو مدارونو کي طوافونه کوي او دتت

او خړپړ سراب له مخي دخپل شک تخیلي او تصوري مجازي تصویرونه وړاندي کوي) د شپږم حس رول هغه وخت عمده دي کله چي دمعرفت دموجوده او پیژندل شوؤ طریقو څخه خارج دیوه مجهول څیړلو ته ضرورت پیښیږي. دشپږم حس د معرفت دلاري ټول هغه مشخصات نشي تر لاسه کیدلي کوم چي دیوی قضي دثبوت دپاره ضروري ګڼل کیږي. شپږم حس یا داخلي حس بله خاصه او جدا لاره نلري (حال دا چي دغه مناسبت هیڅکله مستقیم نه بلکه یوائي دشعور او لا شعور ددیالکتیک دلاري په غیر مستقیم ډول تامینیږي)کومه یوه چي داحساس ،تصور او تفکر دمنل شوي لاري څخه پرته دي ترلاسه شي. شپږم حس دهغوی په عقیده یو خاص تیپ دتفکر دي چي دهغي مختلف عناصر په لږو ډیر لاشعوري شکل سره شعور ته داخلیږي. همدغه دشعور او لاشعور دیالکتیک د خدای او دهغه دخلف بنده تر منځ د مناسبت او ارتباط وسیله جوړیږي. دداخلي حس له مخي دحقیقت او افکارو نهایي هدف په څرګند ډول سره پیژندل کیږي او دوی لپاره کافي دي چي حقیقت پري وپیژندل شي خو ددي دپاره چي ځان او نورو ته پري قناعت ورکړي شي کافي نه ګڼل کیږي ځکه ددي دپاره ثبوت پکار دي. څرنګه چي دغه ټولي پروسي په عیني شکل سره واقع او دشعور او لاشعور ددیالکتیک دلاري یو پر بل متقابل تأثرات واردوي ،نو ځکه دعیني واقعیت په څیر ټول انسانان او په هغه جمله کي ماتریالیستان دهغي څخه متأثر او متحسس دي ، واقعیتونه یي په ذهن کي انعکاس پیدا کوي خو ددرک څخه یي عاجز دي ، ځکه چي دوی پدغه ساحه کي په کلي ډول ایدیالست پاتي دي او غیرعلمي فکر کوي . که

(c) ketabton.com: The Digital Library

پـورتنۍ ځـو جملـي پـه غـور سـره ولولو معلـو ميـږي چـې دعلمـي منطقـي تسلسـل څخـه بـي محتـوا دي .ددي اساسـي علـت دادي چـي ماتريـا ليـستان د خپلـو ماتريـا ليـستي عقـا يـدو سـره سـره دشـعوري او ټـولنيزو پديـدو پـه بـاره کـي ايـديا ليـستي عقيـده او نظر لري.

داوۀ پـه ځغلنـده کتنـه کـي د شـپږم حـس پـه بـاره کـي دپوهـانو تـاريخي ،علمـي ،فلـسفي عقيـدتي نظـر او د هغـي پـه بـاره کـي زمـونږ تبـصره .پـه اکثـره ذکـر شـوۀ نظريـو کـي د حقيقـت زړي او دانـي پـه څـر ګنـد ډول ليـدل کيـږي ، ځکـه پـه حقيقـت کـې هـر نظـر د عينـي واقعيتونـو څخـه سـرچينه اخلـي خـو لـه بـده مرغـه هـر څـوک دغـه واقعيتونـه دخپـل ذهنيـت پـه نـا ثيقـل شـوي هنـداره کـي ګـوري او يـواځې دهغـې لـه مخـې پـه همغـه تناسب قـضاوت کـولي شـي .پـه همـدي علـت واقعيتونـه لکـه لعلونـه پـه ايروکـي پټ او تيـت و پـرک پراتـه دي. لازم دي هغـه يـو يـو راټـول ، دذهنيګريـو پايـداره رټـي يـي لـه مـخ څخـه پـاکي او وروسـته لـه هغـي دمنـل شـوو اصـولو (د عينيـت د فلـسفي د ليـد لاري) لـه مخـي دمعرفـت د نـاوي پـه غـاړه اميل شي .

دپـورتني تحليـل څخـه پـه نتيجـه کيـږو سـره څـه ډول دا منلـي شـو چـې ګونـدې مـونږ دي دقناعـت وړ نتـائج خـو لا څـه ،چي حتـي دفلـسفي ،اروا پـوهني ، شـعور ، لاشـعور او ډيـرو نـورو مـسايلو پـه بـاره کـي ابتـداي بنيـادي څيړنـي پيـل کـړي اوسي ؟ پـره لـه شـکه، چـي دننـنـي علمـي تخنيکـي انکـشافاتو پـه عـصر کـې مـونږ لا دعلومـو دانجـړ مـشوړي دتـار سـر نـدي پيـدا کړي ، حـال دا چـې ډېـر پخـوا لا مـونږ ددي پـوره امکانـات درلـودل چـي دعلومـو بـي سروسـامانه وضـعي تـه دپـاي ټکـي کنبيـښودل شـي او نـن چـي

دغـه امکانـات لا پـه زياتـه پيمانـه موجـود دي دمخـه تـر دي چـي خبيـث شـيطاني قوتونـه د عـام بـشريت دذهنيـت کتـۍ پخپـل خباثـت سـره تومنـه (تخميـر) او عـام بـشريت پـه خپـل بـلا قيـد وشـرطه خـدمت ګـذاره غلامـانو بـدل کـړي ، بايـد هرڅـه دټـولنيزو ښـيګڼو دبهيـر اصـلي مـسير او جريـان تـه پريـوځي . شـيطاني قوتونـو تـه هوښـيار ځـان ، خـو احمـق عـام بـشريت پکـار دي او ډيـر هوښـيار احمقـان يـي د سـرمايي دمسمريـسم پـه چټـل خـورۍ د خپلـو نـاولو ارمـانونو دپـوره کولـو پـه خـاطر ګمـارلي دي .حق لـرو ووايـو چـي شـعور « ځانځـاني ښـامار» او قـامخوره مـاهي جـوړ شـوي ،شـعور دغـه خبيثـانو لا وختـه دخپلـو ګټـو پـه خـاطر احمـق ګرځـولې ، شـعور نـن اغـواګري ده ،شـعور بلـواده ،شـعور بغـاوت دي ،شـعور دروغ دي ،خيانـت دي ،جفـا ده ،جنـګ دي ،تبـاهي ده ، تنګنظـري ده ، حـرص دي او ټولـو نـورو شـعوري بـد بختيـو څخـه منـتج دټـول باشـعوره انـسان او انـسانيت دپـاره دشـرم ،کرکـي اونفرت څخه ډکه نننۍ نړيواله وضعه ده ...ا و نور.

هـو !دموجـوده نړيـوالي وضـعي او د بـا شـعوره انـسان د کلتـوري ژونـد د محـصلي څخـه پـه قـضاوت سـره خـو همداسـي معلـوميږي چـي ګونـدي پـه ربښـتيا هـم پـه موجـوده نـاوړه او نـاروا شـعوري طريقـه پرتـه د بوالهوسـۍ ،غريـزي ،خودخـواهۍ ،شـهوت او نـورو منفـي اعمـالو بـل څـه متـصور نـدي .يـواځې ځينـي احمقـان دي چـي د سـرمايي حـرص ليـوني کـړي ، خپلـه خوشبختي يـواځې دنـورو پـه بـدبختۍ کـي وينـي او کـه پـدي پـوه شـي چـي نړيـوال ددوئۍ سـره يوشـان خوشـبخته کيـږي ،حاضـر دي جهانيـان او جهـان يـو ځـاي د تبـاهۍ کنـدي تـه وغورځـوي.خـو زمـا پـه عقيـده موجـوده واقعيتونـه بـل ډول ګـواهي ورکـوي او هغـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پدي معنا چي عام اولس هيڅکله احمق نشي پاتي کيدلې . دا جهان نه ختميدونکي غذايي او انرژيتيکي زيرمي لري . په هغې د علمي ـ تخنيکي لاسته راوړنو برلاسي هر ډول امکانات زمونږ په واک کي راکړي او دپراخ نظر خاوندان پدي عقيده دي ، هر څومره غذا ، پوشاک ، انرژي ، او نوري هر ډول ذخيري چي وغواړي ،جوړولي شي ،نو دهر ډول حرص او تنګنظرۍ څخه مبراء او په عام بشريت دپوره رواداری په ټولو اوصافو متصف دي . دوئ بلا تشبيه دخدايي عام سخاوت ،پيرزوئيني ،عدالت او انصاف له مخي جهان دجهان په پراخه لمن کي په هر اړخيز امکاناتو سره ويني ، څيړي او ارزيابي کوي. پدي توګه شعور دشعور په حاکميت کي او يا په بل عبارت په شعور سالارۍ کي ديوي خوا دشعور دذهني تنګنظرانه تاريک سلول په محاط محيط کي دبنده بندګي او منفي تفکر ، منفي عمل او منفي ژوند جوړ شوي او په اصطلاح زمونږ په کوچنۍ نړۍ کي يي د بابا ادم «ع» څخه تر دي دم پوري په ناوړه قهر اميزه ورانوونکي ديناميزم او طوفان بدل شوي چي پايلي يي نن مونږ په افغانستان ، پاکستان ، عراق ، فلسطين او دنړۍ په ګوټ ګوټ کي وينو او ډير زر به په ټوله نړۍ خپله لمن وغوړوي او قيامت به جوړ کړي . د بلي خوا که لږڅه انساني ،منطقي او علمي فکر وشي بشريت دموجوده زيرمو او امکناتو په لرلو سره ځانته بلا تشبيه جنتي ژوند جوړولي شي . او هيڅ ډول حرص ، تنګنظرۍ ، جنګ ،ظلم ،ناروا او نورو غير انساني کړو وړو دپاره هيڅ ضرورت او حاجت نه پاتي کيږي او زما په عقيده پر ځاي ده چي د حق او باطل او يا په بل عبارت د قانونمند منطق او غير قانوني بغاوت او ماجراجويي په پوله

دعادلانه او غير عادلانه جنګ په خاطر په عظيم ديناميزم سره دقشونو سوق الجيش او صف بندي تکميل او همدغه مسئله به په عمده او اساسي بشري تضاد باندي بدله شي. دا دمسٔلي سياسي اړخ دي . زمونږ هدف د موضوع فلسفي او علمي اړخ څيړل دي . ښه به داوي دموضوع دښه پوهاوي په خاطر دشعور او لاشعور او شپږم حس دمنځته راتګ په ميخانيکيت يو څه بحث وشي. خو مخکي له دي غواړم د فرويد هغه نظر چې لاشعور او ماده مترادف ګڼي او محترم ډاکتر صاحب ورته اشاره کړيده ، او سره ددي چي پدي باره کي لازم بحث شوي هم دي ، بياهم لنډه ياد اوري وکړم. زه د فرويد دغه نظر سره کاملاً همنظر يم او زه بلکه وايم چي شعور او ماده هيڅ ډول ذاتي توپير نلري او دواړه يو شان مادي واقعيتونه جوړوي . خو دفرويد دغه نظر په قاطعيت سره ردوم چي هغه لاشعور دمادي سره مترادف ګڼي او د خپل ذهن خود ساخته او خود بافته مهمل تخيلي او تصوري لفظ «Id» په ذريعه افاده کوي او شعور غير مادي ګڼي. دا همغه بي مفهومه قضئي ته ورته ده چي نن هم حواس مادي او شعور غير مادي ګڼل کيږي چې البته په هکله يي پوره بحث شويدي.

ـــ شعور: ټول مادي انعکاسات چې دحواسو دلاري انساني ذهني سيستم ته داخليږي ،په مرکزي شعوري عصبي سيستم کي متقابل عکس العمل پيداکوي او په دغه سيستم کي د قانونمندي شعوري پروسي په شکل ذخيره کيږي شعور بلل کيږي.

ـــ لا شعور : هغه مادي انعکاسات چې دحواسو انساني طيف يي له درک څخه عاجز دې او دانسان په مرکزي عصبي

(c) ketabton.com: The Digital Library

شعوري سیستم کې عکس العمل نه پیدا کوي ، بیا هم دانسان ذهني سیستم (ذهني ختمي) ته داخلیږي ، په مرکزي لاشعوري عصبي سیستم کي متقابل عکس العمل پیدا کوي او په دغه سیستم کي د قانونمندي لاشعوري پروسي په شکل ذخیره کیږي لا شعور بلل کیږي . یعني زه پدي عقیده یم چي د انعکاس لاشعوري مرکز هم وجود لري او د خداي د مقضي ارادي مطابق فعالیت کوي . والله اعلم.

ټول هغه څه چې په شعوري سیستم کې انعکاس نه پیدا کوي حتماً په لا شعوري سیستم کې منعکس کیږي. انسا ني شعوري طیف د لاشعور په نسبت په فیصدي کې نشي راتلاي او ډیر کوچني دي. نو ځکه خو شعور سالاري د تعصب او تنګنظرۍ په مرضونو اخته ده. مونږ یوائي سره او بنفش او دهغوئ تر منځ رنګونه او شعاعات لیدلي شو ،صوتي امواج چي د څپي اوږوالي ئي دیوه « هرڅ » څخه تر شلو زرو « هرڅو » پوري اوسي انساني روغ غوږونه یي اوریدلي شي. په همدي ډول د نور و انعکاساتو او تأثراتو خورا کوچنې طیف په شعوري او پاتي خورا پراخه ساحه په لا شعوري مرکزي سیستم کي منعکس کیږي . د شعور او لاشعور نسبي پرتله په ساده توګه داډول کیدلي شي چي شعور د انسان مقدرات دي او لاشعور د خداي د مقضي الامر ارادي په کچه د متقابل تناسب او قانونمندۍ له مخي تحقق پیدا کوي. خداي په کل کي د جهان د عام قانونمند همزمان ستاتیک ،دینامیک ،متحول یعني دیالکتیکي نظام خالق دي او پخپله دغه نظام ئي د شعور او لاشعور د قانونمند و مقضي او مقدرو ارادو یعني د قضاء او قدر د عام قانون له مخي د ټولو خلقتونو د خلقت په ټولو

مراحلو مقدر ګرځولي دي .لا شعور په ټولو امکاناتو او لویه قانونمندۍ سره د خداي مقضي اراده تمثیلوي او شعور په عالم الاسباب کي د انسان او ټولو خلقتونو مقدرات ګڼل کیږي . انسان د خپلو شخصي ګټو په خاطر د خپل شعور او مقدراتو څخه سوء استفاده کوي ، شخصي ځانګړي موخي تعقیبوي او په نړیوال نظام کي معمولاً تخریبي اعمال سرته رسوي او د نظام تناسب او تعادل له منځه وړي ، لاشعور برعلاوه لدي چي د خداي د مقضي ارادي له مخي د ټولو خلقتونو د خلقت مسبب ګڼل کیږي ، د شعور ټولي وراني ویجاړي او نیمګړتیاوي چي د جهاني نظام په ارګانیک تناسب کې یي رامنځته کوي ، د خپل عضویت له لاري په قانونمند متناسب عضویت او ترکیب بدلوي . پدي توګه ویلي شو ،پدي جهان کي د خورا مغلقو خلقتونو د خلقت مسبب پخپله په اصطلاح لاشعور یعني د خداي د لوي علم لویه قانونمندي ده. په نتیجه کي ویلي شو ،زمونږ لاشعور په حقیقت کي د ټولو خلقتونو د خلقت او ددي لوي جهان د متناسب ، قانونمند ، دیالکتیکي استقرار مسبب ګڼل کیږي. هر څوک چي د دغه قانونمندي ورانول غواړي د مقدراتو په سرحد کي به حتماً د قضاء څپیړه په مخ مني. دا داسي قانونمندي ده چي پدي لوي جهان کي که یوه ذره بي ځایه کیږي یوائې د دي قانون له مخي به وي .

طبیعیون پدي نظر دي چي ټول خلقتونه د طبیعت مخلوق دي او د خداي د ذات څخه منکر دي. داروین هم یو د دغه جملي څخه وؤ چي انسان د طبیعت د دوامداره تحول متکامل ترین مخلوق ګڼي. زه هم دا منم او د خداي قانون هم دا مني .خو د نه منلو وړ خبره داده چي اول د داروین او نورو پلویانو په نظر به

(c) ketabton.com: The Digital Library

طبیعت څه ته ویل کیږي ؟ د طبیعت په نوم مشخص کوم شي وجود نلري. مختلف خلقتونه ،پدیدي ، عناصر ، مرکبات او داسي نور چي متکاملترین خلقت یی انسان ګڼل کیږي ځیني کسان طبیعي پدیدي بولي. اوس دي دداروین پلویان لطفاً ووایي چي کوم یو له دغو پدیدو څخه مختلف خلقتونه او یا یو له هغو څخه پیدا کولي شي. انسان چي خداي پدي جهان کي خپل خلیفه ګرځولې دي ، ایا یو داکتر ،پروفیسور ،اکادمیسن چي ټول علمي تخنیکي وسایل او امکانات هم په واک کې لري کولې شي یوه ډیره کوچنۍ عضوه جوړه او هلته یوه ساده قانونمندي برقراره کړي. ۱۵ ملیارده عصبي ریښکۍ په یوه موټي مغز کي ځای پځای کول ، په DNA کې چې ذره بیني کوچني عضوي واحد دې ، دانسان دجوړښت مغلقترین ارثي سیستم په ټول تاریخي ، عضوي او نور ارګانیک دیالکتیکي متحول پروګرام او داسي نور بي شمیره سیستمونه ځای پځای کول ،او ټول دغه بي شمیره خلقتونه په همزمان ستاتیک دینامیک وجدي متحول حالت کي دابدي متعادل ،متوازن جهاني نظام په حیث ساتل په اصطلاح دهري طبیعي پدیدي او په کل کي ددغه ټول خلقتي خاً تیک (نامنظم) نظام دامکاناتو څخه وتلي کار ګڼل کیږي. دا خبره هم سمه نده چي ځیني کسان دختو او ګټو څخه خدایان جوړوي ، یا ځان ته دخداي نسبت کوي او یا ځیني هڅه کوي دخداي په ذات او صفاتو او څرنګوالي باندي خبري وکړي. دا ډول اعمال ،مفکوري او عقاید هیڅ ډول علمي ،عقیدتي او منطقي بنیاد نشي لرلي او نه دباور او منلو وړ دي. خداي هغه ذات دي چي د خپل لوي علم له مخي یي دا خارق العاده خلقتونه ، او لوی جهان پیداکړي

او په خارق العاده ډول یي پخپل نظام کې ساتي. افلاطون ،ارسطو او نور دمثُل نظریات وړاندي کوي . په عالم الاسباب کي د مثُل په عالم باندي علم او معرفت دانسان دپاره نه مسخر ،نه مقدر او نه ممکن ګڼل کیږي او نه دمثُل دنظر دخاوندانو په قول دمثُل په مثال څوک ربښتیني تیوري ګاني جوړولي شي . دبلي خوا افلاطون مثُل قائم باالذات ګڼي او ارسطو هغه په معقولاتو پوري تړي او پدي عقیده دي چي معقولات یواځي په عقل کي وجود لرلي شي او دبلي خوا عام مفاهیم چې اصلاً خارجي وجود نلري. خو فارابي ددي دواړو پوهانو دنظریاتو تفاوت بنیادي نه ګڼي او هغي ته یواځي ظاهري ارزش او تباین قایل دي. زه نه غواړم دبحث په اوږدولو سره داصل موضوع څخه لیري ووځم خو دومره باید ووایم چي دوی دریواړه په خپلو خبرو کي ربښتیني او حق په جانب ندي.او ددي علت دادي چي دوی موضوع بي بنیاده او ناسمه مطرح کوي ،دموضوع په مدار ګرځي او په متواتر ډول کله موضوع ته داخل او کله تري ووځي . څرنګه چي دوی دخپل ذهن دقانونمند منطق څخه بحث کوي ، حق په جانب دي ځکه چي پخپله ذهن عیني واقعیت دي . خو داچي دوی ذهن عیني واقعیت نه ګڼي دموضوع دمدار څخه لیري ووځي او په ناسمه لارروانیږي. زما په عقیده واقعیت دواقعیت څخه لیري او جدا فکر کول پخپله ناسم کار دي.

انسان ، سازمان او ټولنه دخپلو مقدراتو په محیط کي په غفلت او سرکشۍ ګرم او ملامت ګڼل کیږي . دا دهرڅه څخه دمخه یوه زماني مقطع او معین محاط محیط جوړوي. واقعیتونه او حقیقتونه زماني او مکاني قیدیت لري او د هغي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دتغیر په تنا سب تغیر کوي. ننني حقیقت او واقعیت نه پرون داسي وو او نه به سباته داسي اوسي. ممکنه نده څوک پخواني واقعیتونه په پخواني کمیت او کیفیت سره نن دڅیړنو لاندي ونیسئ. هر انسان، هر جمعیت او هره ټولنه د خپلو مقدراتو له مخي یواځي دخپل زماني او مکاني واقعیتونو په څیړنو باندي قادر ګڼل کیدي شي. دتیري او راتلونکي قانونمندۍ راسپړل او پیشګویي کول په کل کي د خداي په قضاء پوري اړه لري، خو په پرنسیب کي دحال دقانونمندۍ دژورو څیړنو له مخي ممکنه ده چي تیري قانونمندئ راوسپړل شي اودراتلونکي قانونمندۍ پیشګویي وشي نه داچي دحقیقت او واقعیت په غیاب کي څوک تخیلي او تصوري تیوریګاني جوړي کړي. پدي جهان کي په پرنسیب کي ناممکنات وجودنلري خو مغلقي قانونمندۍ او اوږدي زماني او مکاني فاصلي یو بل سره جدا کوي او لیري باسي. نپوهیږم څه ډول ځیني پوهان ددغه ټولو موانعو، مشکلاتو او حتي ناممکناتو څخه قدم اړوي او په داسي ډیرو مهمو او مغلقو مسایلو کي په تشو تخیلاتو، تصوراتو، حدسیاتو او فنتازي ډډه لګوي او په پټو سترګو ناممکني فیصلي ممکني ګڼي. دخداي په قوانینو کي بي له شکه داسي احکام، اوامر او حتي هدایات وجود نشي لرلي چي خپل بندګان دي په ناممکناتو مجبور وګرځوي او یا دي دهغي په خاطر تعذیب کړي. داسي سهوي، خطاوي او ګناهونه یواځي دبنده څخه سر وهلي شي.

پدي توګه واقعیتونه دمستقیمي تجربي او یا دوسایلو په مرستي سره د مشخصو متودونو او روشونو دلاري څیړل کیدلي او مطالعه کیدلي شي. زمونږ ضرورت او رسالت اوز

مونږ چاپیریال په حاضر وخت کي زمونږ دپاره موجوده واقعیتونه او حقیقتونه تشکیلوي. تیر واقعیتونه دنن او ننني دسبا په څیرندي او یواځي موجوده واقعیتونه مونږ دپاره مسخر او مقدر ګڼل کیدې شي. دماضي او مستقبل په لور هره لار دحال دقانونمندۍ له مبدا څخه شروع کیږي. که حال ونه پیژندل شي د تیر او راتلونکي پیژندل ناممکن دي. ددي څخه بله منل او کول بیهوده کار دي. دچاهدف چي کار نه کول وي، په ناشوني کار پوري نښلي. دمثال په ډول چي یو ملیون کاله پخوا به څه تیریدل؟ دا سمانونو دبره او لاندي څه شي وجود لري؟ شروع او ختم ددي جهان چیري دي؟ اودیته ورته پوښتني. په دي باره کي بهترین مصداق د قرآن دلاري دخداي د «کن فیکون» د آمر صدور دي. دا په هر لحاظ خورا علمي او منطقي پریکړه ده. ځکه چې جهان په لحظوي دیالکتیکي بدلون کې دې، قدیم وجود نه لري او په همغه قدیم کې په لحظوي توګه بدل شوې، حال هم په لحظوي بدلونکې دې او په موټي کې یي څوک د یوې لحظې لپاره څوک ساکن نه شي ساتلې او ابد په ابدي نظام کې هیڅکله ابد ته نه شي رسیدلې او دمخه مونږ وویل چې په ټولو زماني او مکاني ابعادو کې دمختلفو قضایاوو څیړل یواځې د حال د قانونمندۍ د پیژندګلوۍ له مبدأ څخه پیل کیږي، نو ځکه د قدیم او ابد څیړنه او پلټنه کول بې معنا او بې مفهومه کار دې او ځکه خو دغه ټول مفاهیم او حقایق په قانونمند او منطقي بڼه دخداي د «کن فیکون» په آمر کې خلاصه شویدي. خو په تیر، حال او راتلونکي همیشه پوره علم لري. یواځي انسان ددغه حکم له صدور څخه په انتباه، کولې شي په خپل دنیایي ژوند او

(c) ketabton.com: The Digital Library

محاط محیط کې کولې شي د حال د قانونمندۍ له لارې د قدیم او ابد په قانونمنده لار تعقیب کړي، ځکه چې جهان قانونمند پیدا دې، قانونمند پایې او قانونمند بدلون او تکامل مومې، د همدغه قانونمندۍ په بنیاد انسان د خپل خدای له طرفه د خدای د خلیفه په حیث ددې جهان او په هغې پورې اړونده خلقتونو او پدیدو په معرفت مقدر او مکلف ګرځیدلی دي. دا کار شونې دې، په دې کې علمي قانونمند منطق او امکانات وجود لري. په فلسفي څېړنو کې که غیر اسلامي فلسفه پوهان د خپل تعصب له مخې ددغه ډول او د پټه ورته ډیرو نورو قرآني علمي لاس رسیو څخه بې برخې وو، اسلامي پوهانو ته پکار وو چې خپلې علمي، فلسفي څېړنې یې د قرآني علمي اساساتو په بنیاد، لکه څرنګه چې په ابتداء کې پیل شوې وې، تر اخره پورې دوام ورکړې وې او د غرب او شرق د تخیلي او خرافاتي فلسفو په جال کې سوټ بوټ نه وې تړل شوي. پدې خاطر ویلې شو چې د «کن فیکون» د امر د صدور څخه بله علمي او منطقي پریکړه نشي په سترګو کیدلی. مونږ د نورو بشري علمي حقایقو څخه منکر نه یو، خو لکه څرنګه چې مونږ په مختلفو مواردو او پیښو کې ورته اشاره کړې، حقایق په دغه بحثونو او تیوریو کې د نادره دانو په شکل پیدا کیږي، زیاته برخه یې انفرادي ځانګړي تخیلي بحثونه جوړوي، نو ځکه هر قدم وړاندې د بن بست او تړلو دروازو شاته پاتیږي او یا د ګمراهۍ ناوړه پیښو سره مخامخ کیږي.

د پورتني بحث په ترڅ کې چې په ژورو علمي او فلسفي مسایلو، لکه د شعور او لاشعور دیالکتیک، د خدای سره د انسان د اړیکو لارې چارې او ددې لوی جهان قانونمند

پیدا ایښت، پایښت، بدلون او پرمختګ، چې مونږ ملیونونه کلونه، وړاندې وروسته خوادثو په څېړنه مقدوروي، په حقیقت کې مونږ په یوه بل ستر تصمیم او وضاحت مکلف ګرځوي چې پرې سوچ وکړو او د حل لارې یې ولټوو.

دا البته یوائې پدې خاطر هم نه چې ګوندې مونږ ډیر ژور او جدي بحث پیل کړې او یوائې مونږ ددې جوګه یو پدې باره کې څېړنې وکړو، قضاوت وکړو، سپیناوې راولو او پریکړه وکړو. داکومه پټه او مجهوله خبره نه ده، کله چې یو دهقان د خپل پټي په کنۍ کې کوډله او دیره جوړوي، هیڅکله دا پوښتنه نه له ځانه او له بله نه کوي، چې دا چا جوړ کړیدي؟ کله چې یو موږک د خپلې استوګنې لپاره سوړه جوړوي، هیڅ شک، تردید او ویره نه لري چې ګوندې د بل چا به وي او په زغرده په کې منډې رامنډې وهي. کله چې یوه مرغۍ ځاله جوړوي، هغه پرته له شکه خپل حریم او ملکیت ګڼي او نورې مرغۍ هغه ځای ننوتلو ته نه پریږدي. د شاتو مچیو ګبیني ته که څوک نږدې کیږي، چیچي یې او که د میږي په مېنه پښه کښیږدې هم ارام به دې پرې نږدي. دا ځکه چې دا خبرې له هیچا څخه پټې او مجهولې نه دي، نو چا ته پوښتنه او شک هم نه پیدا کیږي. خو کله چې سورلنډې پردي کور ته د چرګ پسې ننوځي، زړه یې له ویرې ترې بوټ وتلې وي او په اندکه کشپش، د عامو خلکو په اصطلاح، د سورلنډي غوندې تښتي. پدې دواړو حالاتو کې خبره معلومه ده، پټه پنا ه نه شته، هر څوک خپل موقف او د بل موقف، خپل ملکیت او د بل ملکیت پیژني او انسان خو لاڅه چې د حیواناتو، مرغانو او خزندوتر منځ هم شخړه او دعوه د نګله منځته نه شي راتلای او هر یو د خپل موقف په تناسب

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانونه حق او نا حق ګڼي. خو کله چې خبره د سترو عظمتونو، خارق العاده خلقتونو، حتا د خدای د خلافت وارثینو، انسانانو د امکاناتو څخه وتلي ظرافتونونه او پدیدي په سترګو کیږي، عالم او پوه انسانان خو لا پر ځای پریږده، د ساده انسان څخه هم ډیر ساده انسان، حیوان، الوتونکي، خزندې او نور مخلوقات د خپلو خپلو مقدراتو او خدایي قضاء د قوانینو سره سم پرته له سر غړونې ژوند او ګذاره کوي. همدغه پخواني انسانانوو چې لا د علم او تخنیکي پرمختیاوو ابتدایي څرک او کوم وسایل هم نه په سترګو کیدل، دوی د عادي او فوق العاده خلقتونو ترمنځ تباین او تمیز ته قایل وو. د هغوی په اړه یي همغسې چې لازم وو قضاوت کاوه. کله یي چې لمر او اور د یخنی په وخت کې ډډې تودې کړې او یا چې د باران اوبو تنده ورماته کړه نو یي د مهربانه خدایانو په حیث ومنل او که به یي د دغه ډول نورو منابعو څخه ضرر، قهر او غضب لیده، نو به یي د جبار، قهار او دې ته ورته نومونو سره پیژندل. دغه قضاوتونه او څیړنې په مجموع کې د عادي بې سواده انسانانو له خوا پیل شویدي، ځکه چې په هغه وختونو کې نه تعلیمي موٴسسو وجود درلود او نه سیستماتیک تعلیمي نصاب، پروګرام او درسي موادو. پدې باره کې اضافي بحثونه اصلاً ګنجایش نلري. دې کې شک نشته چې خدای څوک نه شي لیدلي. د لوی ذات، لوی خالق او صانع، لوی حقیقت او د لوي علم څښتن په حیث تري څوک څه ډول انکار کولي شي. دخدای دین، دخدای لار او شریعت فردي او اجتماعي ضرورت دي. دخدای حکم دخدای دلوي علم، لوي قانونمندی او لوي منطق له مخې دجهان د معرفت، حفاظت او

متعادلي، متوازني استفادي په معنا دي کوم یو چې زمونږ دژوند حاد ترینو مجبوریتونو او ضرورتونو ته خورا منطقي ځوابونه واي. هر څوک به هرڅه غواړي ووائي. د علم، قانونمندی او منطق په مقابل کې عبث خبري ګنجایش نلري. خدای مونږ د خدای د خارق العاده خلقتونو له مخي پیژندلي او باور پري لرلي شو. د خدای مقضي الامر اراده زمونږ په تارو پود کي انبل شوي او دخدای د لوي علم لویه قانونمندي، زمونږ د شاوخوا خلقتونو قانونمند بنیاد تشکیلوي. هغه څوک چې دخدای څخه منکریږي د دغه واقعیتونو او قانونمندی څخه څه ډول کولي شي منکر شي، کوم یو چې زمونږ دضرورتونو او مجبوریتونو زیرمي او یوائیني حقیقتونه او واقعیتونه ګڼل کیږي.

پورته مونږ وویل د هر مادي واحد وجدي حالت که شعوري دي یا لاشعوري، دوامداره تغیر کې دي. شعور او لاشعور په هره پدیده او خلقت کې په اصطلاح دوه متضاد دیالکتیکي اړخونه تشکیلوي خو په حقیقت کې د انسان د اُرګانیزم د مختلفو پروسو تسلسل دي چې ذاتي تو پیر په کې نه شي لیدل کیدلي او په نتیجه کې د شعور او لا شعور واحد ذاتي حقیقت یعني د شپږم حس د ایجاد علت ومعلول او یا په بل عبارت دخالق او مخلوق د مقضي او مقدرو ارادو رابطه ټینګیږي، همد لته د خدای د خلف انسان د مناسبت او ارتباط د راز غوټه دخدای د مقضي ارادي له مخي دخپل خالق د ذاتي موجودیت سره تړل کیږي، په همدي زماني تاریخي مقطع کې د فلسفي د عمرونو عظیمه لاینحله معما د حل لار پیدا کوي او د خود ساخته او خود بافته تخیلي او تصوري بې بنیاده تیوریوؤ

(c) ketabton.com: The Digital Library

سلسله د ابد لپاره شلیږي . ډاکتر صاحب شاولي د شپږم حس په باره کې پخوانیو نظریاتو ته داسې اشاره کوي: « شپږم حس په پارا سایکولوژي (parapsychology) پورې اړه لري . پارا سایکولوژي هغه موضوعات مطالعه کوي چې نننی ساینس د هغې د توضیح څخه عاجز دی . پورتني موضوعات تیلي پاتي (Telepathy) غیب ګویي (Clairvoyan) مستقیم درک (Intuition) او نور خارق العاده حوادث دي.
په فیزیولوژي کې یو قانون دی چې د انسان په جسم کې هر عمل د یوه ساختمان یا اناتومیک جوړښت پواسطه سرته رسیږي . تر اوسه پورې د انسان په مغز کې داسې ساختمان ندی کشف شوی چې د هغې په تخریب سره شپږم حس له منځه ولاړ شي. لکه د سترګو په تخریب سره چې بینایي له منځه ځي» . پدې باره کې د شپږم حس په فورمولبندۍ کې فکر کوم په کافي اندازه وضاحت شوی دی. هلته ما اشاره کړې چې شعوري او لاشعوري پروسې د انسان په وجود کې واحد تسلسلونه جوړوي او په خپل منځ کې ذاتي فرق سره نلري . د مثال په ډول مونږ د سرو او بنفش شعاعاتو تر منځ رنګونه او یا په بل عبارت هغه شعاعات چې د څپې « موج » اوږود والی یې د هغې تر منځ وي لیدلی شو یعني زمونږ په شعوري طیف کې راځي. د هغې دواړو خواوې زمونږ د شعوري طیف څخه خارج واقع دي .خو په حقیقت کې د هغې دواړو خواوو ته په کم تفاوت یو شان امواج دي او هیڅ ذاتي توپیر سره نلري.په همدې علت مونږ لاشعور ته تحت الشعور او فوق الشعور هم ویلی شو . نپوهیږم ولې تر اوسه پورې ساینس پوهان دغه موضوع ته نه دي متوجه شوي. او نه یوازې په فلسفي بلکه ټولو علمي مسایلو کې یې

ستر مشکلات او لاینحله معماګانې رامنځته کړېدي. څرنګه چې لا شعوري پروسې او د شپږم حس تأثرات د ټولو مادي موجوداتو د پاره عمومیت لري او د یوه ارګان پورې مقید نه ګڼل کیږي نو ځکه د کوم ارګان د فعالیت څخه په ولیدلو د غه حس هم له منځه نه ځي.
که مونږ ایکس « X » شعاع ،الکترو مقناطیسي امواج او یا نور ذرات او شعاعات چې انساني حواس ئې د احساس او ادراک څخه عاجز دي او یا که داسې تأثرات چې انسان ئې په احساس قادر دی په نظر کې نیسو په حقیقت کې یو شان شعوري او لاشعوري سیستمونه متأثر کوي. یوازې په دومره تفاوت سره چې په یوه حالت کې ئې زمونږ حواس احساسوي او په دوهم حالت کې ئې زمونږ حواس نه احساسوي . پرته له دې د حادثې په ماهیت کې اضافه له دې بل کوم تفاوت نه لیدل کیږي او د غه تأثرات د نومړو پروسو ټوله ساحه متأثره کوي او په عکس العمل کې به ئې هم تفاوت همدومره وي چې په یوه حالت کې شعوري او په دوهم حالت کې لا شعوري اوسي. د شعور او لاشعور تر منځ د یالکتیکي ارتباط موجود او بعدي پروسه لکه څرنګه چې د مخه توضیح شوه دوام پیدا کوي. په مادي قانونمندیو چې ځوک پوهیږي ،ورته پوره معلومه ده چې دغه تغیرات د کوچنیو ذراتو او انرژي د کمې او کیفي تغیر پرته منځته نشي راتلای او د انرژي او ذراتو د کمي او کیفي تغیراتو سره د اطلاعاتو او معلوماتو مبادله حتمي ده. څرنګه چې تغیرات یوازې په قانونمند شکل سره صورت نیسي د شعور او لاشعور د یالکتیک په نتیجه کې د اطلاعاتو مبادله یا د شپږم حس منځته راتلل هم قانونمنده بڼه لري او د سنجش

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړ ګڼل کیږي .

د اسي معلومیږي چي د شعور او لاشعور دیالکتیک په حقیقت کي په هر مادي واحد ، هره پدیده او هر خلقت کي ، دقضاء او قدر ،جبر او اختیار او دیترمینیزم او اندیترمینیزم دخدائ عام قانون له مخي دخداي او انسان ،خداي او نورو خلقتونو د مقضي او مقدرو ارادو ژوندي تمثیل ګڼل کیدي شي . فکر کوم چي سر کشه او باغي بندګان به پدي دنیا کي د خپلو سرکشیو او بغاوتونو جزا او نیکان به دنیکیو احسان دخداي دمقضي ارادي او د همدغه عام قانون دمقدراتو له مخي متقبل کیږي. پخپله دخداي دمقضي ارادي له مخي هر حکم چي صادریږي او هر مادي واحد په لاشعوري شکل متقبل کیږي پخپله دنیکۍ او بدۍ دجزاء په معنا دي. دالقاء ،الهام او وحي امکانات هم دهمدغه قانون ، د همدغه دشعور او لاشعور ددیالکتیک دلاري ممکن ګڼل کیږي. البته د خداي دمقضي ارادي دتعمیل په خاطر په نورو مواردو کي نوري لاري چاري او قانونمند امکانات وجود لري. غواړم یو ځل بیا تاًکیداً ووایم چي خداي پدي جهان کي دانسان دپاره ټول قانونمند امکانات برابر او انسان ئي پري مقدر او مکلف ګرځولي دي ،نو ځکه خو به انسان دبغاوت او سرکشۍ په صورت کي مقصر ګڼل کیږي. که چیري دا جهان قانونمند پیدا نه وي نو به انسان هم مقصر نه ګڼل کیدي او پخپله بي قانوني به دهغه دپاره دبرئت لوي دلیل ګرځیدلي.

د پورتنۍ نه چندان اوږدي توضیح په ترڅ کي مونږ دي نتیجي ته رسیږو چي شعور او لاشعور دقضاً او قدر د عام قانون څخه منتج وجدي حالت او محصلي په توګه ددي لوي

جهاپه ختـه کي ذره په ذره انبل شوي دیالکتیکي تقابل جوړوي او په کل کي دنظام دپایښت ،تحول او تکامل سبب ګرځي.

دشپږم حس په موضوع کي د اطلاعاتو او معلوماتو تأخیر او تقدم د ارزوني وړ او چي څه ډول دا پیښیږي یو لنډ مکث کول به پري دګټي څخه خالي نه وي. د طبیعي علومو او ساینس دقانونمندیو له مخي پدي پوهیدلي شو چي ددي جهان د لوي نظام دډیري کوچنۍ ذري تر کچي پوري لاعلي التعین په تصادفي ډول تغیر دمحل او حرکت نشي کولي. هر څه د معیني قانونمندۍ له مخي په قانونمند شکل سره پیښیږي او تر شا دپلټني او څیړني په خاطر ځانګړي مشخصي نښي نشاني پریږدي. ددغه حرکتونو تنوع ،ارګانیک ترکیب او تناسب ددي لوي جهان مادي موجودیت ،رنګونه ، خوندونه ،روښني، تاریکي ،حرارت ،برودت ،انرژیتیکي پوتنسیال ، غذائي زیرمي اود ټولو نورو پدیدو او خلقتونو مادي زیربناً جوړوي .لوي خداي دخپل لوي علم دعامي قانونمندۍ له مخي دلوي جهان مادي موجودیت ، حرکت او ابدیت یو تر بله سره لازمي ابدي علت او معلول،قایم بالذات او خلل ناپذیر ګرځولي دي .

محترم ډاکتر صاحب واي چي «داسلام دعقیدي په اساس یواځي خداي ابدي قایم با الذات دي نورټول د خداي په اراده فنا منونکي دي ». دا خبره سمه ده . خو که مونږ په مستقیم ډول خداي ته د علت او معلول نسبت وکړو او پخپله ئي د عالم الاسباب دکون و فساد په پروسه کي شامل وبولو ، خداي به پخپله معرض د علت واقع شي ، او خداي د علت ومعلول څخه بي نیازه ذات دي او په عالم الاسباب کي ئي ټول خلقتونه دمقدراتو په کچه مختار او په قانونمند شکل قایم بالذات

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګرځولي دي . والله اعلم . دداسي يوه خود كفاء او خود بقاء نظام موجوديت پرته دكامل او مقتدر خالق او صانع څخه ممكن او متصور نشي ګڼل كيدلي او يوائي دخداي ، د خداي دلوي علم او لوي جهان متقابل استلزامي موجوديت يو تربله سره متقابلاً دكمال اوجلال مظهر ګرځيدلي شي . دلوي خداي او لوي جهان دمتقابل مستلزم ابدي نظام بقاء يوائي د خداي د لوي علم دقضاءاو قدر د لوي قانونمندۍ په بناء جوړيدلي شي .پدي توګه دلوي خداي دلوي علم له مخي دلوي جهان موجوديت يو تربله متقابل دري ګوني لازمي شرط ګڼل كيږي او يو له بل څخه پرته ئی اصلاً موجوديت ،مظاهر او معرفت متصور ندي او يوائي په كل كي يو تربله متمماً ،مكملاً او مستلزماً قابل دنسبي شناخت ، افادي اومعرفت ګرځی. په عالم الاسباب كي د موجوده شرايطو له مخي انسان يوائي همدغه ډول قضاوت كولي شي .ددي څخه پورته يوائي خداي ښه پوهيږي او بس. سره ددي چي دخداي او انسان تر منځ مستقيمه شعوري رابطه وجود نلري اود معرفت څخه ئی عاجز دي خو دشعور او لا شعور ديالكتيك او وجدي حالت دخداي دلوي علم دلوي قانونمندۍ له مخي ددغه نسبي معرفت زيربناء جوړوي. دغه زير بناء په حقيقت كي دانسان دپاره مسخر او مقدر مادي موجوديت دي. په هغي كي مادي قانونمندي موجوده ده . د شعوري قانونمندۍ سره په ارتباط كي ده. كه چيري دغه مناسبات دانسان دپاره په ګويا ژبه ترجمه شي ،لكه چي ډير له دغو منا سبتونو څخه ترجمه شوي هم دي. لكه ځيني متماتيكي ،فزيكي ، هندسي قوانين چي په ګرافيكي ژبو خبري كوي او مونږ په هغي پوهيږو .

ډاكتران ډير ښه پوهيږي ،خو مونږ هم د بيولوژي څخه پدي پوهيږو چي دانسان په وجود كي بي شميره وړي او غټي غُدي موجودي دي چي په لاشعوري ډول دانسان دوجود نظام دخارجي او داخلي عوارضو ،حوادثو او امراضو په مقابل كي دفاع كوي.پدي پروسو كي دخداي اراده لومړي په مادي پروسوكي انعكاس پيداكوي او بيا دهغه پروسو سره په ديالكتيكي تقابل كي واقع كيږي چي دانسان دپاره قابل داحساس او قابل ددرک دي او يو مشترک وجدي حالت رامنځته كوي. نوموړي وجدي حالت معمولاً دطبي الاتو په ذريعه په ګرافيكي ، عددي او يا نورو شكلونو سره افاده او ډاكتران پري بلا شكه پوهيږي.دډاكترانو پرته عادي خلك هم نن پدي خبره پوهيږي چي پانقراس په وينه كي شكره تنظيموي. كله چي شكره په وينه كي زياتيږي ،پانقراس انسولين توليدوي او د شكري اندازه په وينه كي كميږي او نورمال حالت غوره كوي.برخلاف ،كله چي شكره په وجود كي كميږي پانقراس ګلو كاګون توليدوي اودارګانيزم فعاليت داډول تنظيموي چي د شكري اندازه په وينه كي لوړه شي . د عينيت په فلسفه كي مونږ داموضوع وخيړله چي پوهانو ،په هغه جمله كي ماترياليستانو هم ، څه ډول په غلطۍ سره په شعور او ادراک باندي د احساس بدليدو ته دمادي له منځه تګ په ستر ګه كتل .حال داچي ټولو د انرژي د تحفظ په قانون او د مادي دبقاء په قانون باندي پوره عقيده درلودله. او همدلته يوه ستره نه جبرانيدونكي عظيمه اشتباه او بلكه ګناه رامنځته اوټولو فلسفي عقايدو او نظرياتو خاوندان په مختلفو لارو روان او په نتيجه كي مختلف اوكاملاً متضاد فلسفي مجموع الجزائي

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړ کړ. په دغه قضيه کي د انسان او دهغه داحساس او ناقص شعور او عقل يعني دنسبي ماديت او معنويت مسًله مطرح بحث وه او بيا هم قضئي ناقصه او ناسمه پايله او پريکړه درلوده،دشعور او لا شعور په ديالکتيک کي دمطلق ماديت او معنويت او يا په بل عبارت دمطلق شعور او نسبي شعور ، چي دا هر يو په حقيقت کي نسبي مفاهيم دي ، قضيه مطرح بحث ګڼل کيږي. که په پخوانۍ قضيه کي دمادي او شعورتر منځ د پل جوړيدل هدف وؤ په دوهمه قضيه کي منظور دمطلق شعور او انساني نسبي شعور تر منځ دپله تړل په کار دي (دمتماتيکيaxioma ـ تعارفاتو له مخي دا منل شوي چي که چيري يو مطلق او يا لايتناهي کميت ياعدد په کوم عدد تقسيم او يا تري کوم عدد کم شي بيا هم هغه مطلق او لايتناهي پاتي کيږي) .دمخه مونږ ويلي وو چي خداي په کل او جز کي واحد دي ،خلقت او پديده نده ،انسان ئی دمعرفت او توصيف څخه دهميش دپاره عاجز دي .دهر هغه څه په معرفت او توصيف چي انساس قادر شو ، خداي نشي ګڼل کيدلي. نو ځکه په دوهمه قضيه کي دشعور او لاشعور تر منځ د پله په تيريدو سره انسان دعالم خلف په حيث يوائي دخداي په علم معرفت پيدا کولي شي نه دهغه په ذات او په صفاتو. ځکه دشعور اولاشعور رابطه دمستقيمي نظاري او تجربي حسي ـ ادراکي پروسو دکچي څخه په ډيره لوړه سطحه مناسبات ،اړيکي او تعاملات ګڼل کيږي.

دغه ډول مناسباتً موجود دي اود شعو او لا شعور د ديالکتيک په پروسه کي چي د انسان پاره دخداي اراده په مقدرو شعوري پروسو بدليږي او مونږ عملاً دخداي د مقضي

ارادي د بالوسيله امکان دلاري د خداي د علم څخه مستفيد کيږو او يوائي دهمدغه رابطي له مخي انسان دخداي د عالم خلف په حيث ګڼل کيدلي شي . ددغه رابطي له لاري زمونږ په شعوري سيستم او ذهني ختہ کي دخداي د مقضي ارادي له مخي مادي شعوري پروسي او تحرکات ايجاديږي چي په طبي مدرنه وسايلو او الاتو کي دارقامو ،ګرافيکونو او نورو فاکتورونو په څير داسي انعکاس پيداکوي چي مسلکي کسان پرته له ترجمانۍ څخه هم پري پوهيږي. په همدي خاطر مونږ په جرئت سره ويلاي شو چي دشعور او لاشعور دديالکتيک په پروسه کي مونږ دخداي په علم دشپږم حس ،خوب ، الهام ، القاء ، وحي او نورو لارو پرته ددي لاري هم لازمه اګاهي پيداکوؤ. ددغه موضوعاتو په جزئياتو او ميخانيکيت باندي بحث کول مادپاره مشکل او يو ډول ګستاخي هم معلوميږي او يا لا اقل اضافي مطالعه ورته پکار ده ، خو بيا هم زه غواړم په خپله سويه دغه موضوع دهغي دميخانيکيتونو په کچه د بحث ډګر ته پري باسم تر څومسلکي پوهان دغه موضوع دموجوده علمي ـ تخنيکي امکاناتو له مخي پخپل آند په هر اړخيز ډول وڅيړي او دخداي دارادي په رازونو ځانونه پوه کړي.

دانسان دبدن د متا بوليزم پروسه يوائي دتايرايت د غُدي دفعاليت په صورت کي فعاليت کولي شي. همداسي دتريخي ،جګر ،توري ،او بي شميره ارګانونو او غُدو يوتر بله سره تړلي او مربوط عضوي فعاليتونه ،يا دانسان دبدن دعضويت داندوکرين او ايکسوکرين جمعي مربوط فعاليتونه دخداي د خارق العاده لوي علم له مخي تنظيم او دشعور او لاشعور

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددیالکتیک ددقیق نظام له مخې فعالیت کوي. دغه لوي او ډیر مغلق نظام بالاخره یواځې هغه وخت فعالیت کولي شي کله چې دهیپوتالاموس hypothalamus غُده چې په مغز کې ده سالم فعالیت وکړي. ددغه غُدې دغفلت په صورت کې یعنې کله چې ځینې اانسانان د خداي د احکامو څخه نا فرماني او بغاوت کوي او مسکرات ، مخدرات او نور مواد استعمالوي ، ټول ترشحات او انزایمونه په صحیحه توګه نه ترشح کیږي او یا نه توزیع کیږي. بدن د سالم فعالیت څخه پریوځي ،دزیات افراط او تفریط په صورت کې انسان د قضاء د جبر ځپیړه په مخ خوري ،په مهلکو مرضونو اخته کیږي ،مور معیوب بچیان زیږوي او نور او نور او ددوزخ عذابونه بلا تشبیه پدې دنیا کې وینې. مونږ پدې پوهیږو چې ټول خلقتونه ،عضوي او غیر عضوي جوړښتونه ترکومې کچې دقیق او مغلق دي. دغه حرکتونه په هر صورت کې قانونمند دي . غیر قانونمند تصادفات هم وجود نلري . دغه حرکتونه دخداي دلوي علم دلوئ قانونمندۍ له مخې ، یا په ظاهرکي دمختلفو علومو او متماتیک د قانونمندیو مطابق منځته راتلای شي اوبس. نو ځکه دهمدغه قانونمندیو پواسطه افاده کیدلي هم شي .

تأخیر او تقدم د قضې لکه چې دمخه ورته اشاره وشوه ، هم دقانونمندۍ له مخې پیښیدلي شي . دا ټول حوادث دخداي دلوي علم ددقت په کچه منځته راځي. که داسې نه وي دانظام به تر اوسه نه وي پاتې. همدا سبب دي چې مونږ باید په خداي او دخداي په علم ایمان ولرو . ددغه خلقتونو د جوړښت په سرشت کې ټول معادلاتي حالتونه په ټولو مغلق ترینو اشکالو او ارګانیک تعاملي شکلي جزئیاتو سره ، د ۲+۲ څخه نیولي تر

انټګرال ، دیفرنسیال ،سینوسوئید ، پارابولیک ، هایپر بولیک ، کیمیاوي ویلانسي قوانین ،بیولوژیکي او نور او نورو علومو دقوانینو دجزئیاتو تر کچې اښل شویدي. یعنې قانونمندي په ټول تار وپود پدې لوي جهان کې دخداي دلوي علم او مقضي ارادي له مخې موجوده اوبرقراره ده او انسانان ئې دهغې په شناخت او معرفت مقدر او مکلف ګرځولي دي. پدې علومو کې دغه ټول حالتونه ،په هغه جمله کې د تأخیر او سبقت مسًله او داسې نور ممکن او په لازم وخت کې تحقق پیدا کوي . همدا سبب دي چې ځینې وخت د شپږم حس او یا نورو پروسو دلاري مونږ دیوي حادثې دپیښیدو دمخه په هغې اګاهي پیدا کوؤ. که مونږ وغواړو په یوه سیستم کې یو حکم ، یوه اګاهي ، یو حالت او اداره رامنځته کړو د همدغه قوانینو په معرفت او شناخت دغه عمل سرته رسولي شو. مونږ کولي شو دهر مادي واحد دوجدي حالت دافادي معادله ولیکو. که چیري مونږ ددغه معادلي دلمړۍ او یا ددوهمي درجې مشتق له مخې یو اتومات جوړ او په دغه سیستم کې ئې نصب کړو ،کیدلي شي په لازم تقدم سره عمل وکړي ، دمتصورو پیښو څخه لازمه اګاهي پیدا کړو ، دوقوع څخه ئې جلوګیري او یا مرسته ورسره وکړو . مونږ دغه کار دموجوده علمي ــ تخنیکي امکاناتو څخه داستفادي په کچه سرته رسوؤ ، خود خداي جلا جلاله د لوي علم او مقضي ارادي له مخې په څه خارق العاده عظمت او ظرافت چې هیڅ تصور ئې ممکن نه دي ،سرته رسیږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسلامي او غير اسلامي فلسفي !

په پرنسيب او ماهيت کې زه هيڅ ډول فلسفي ويش ته نه قايل يم ،نه پرې باور لرم ،نه د فلسفي مجموع الجزايرو د موجوديت لپاره کوم دليل وجود لري او نه د قانونمند تداخل پرته پروسې ،تعاملات او علوم په ځانګړي ډول په دې جهان کې چيرې وجود لرلې شي. ځکه چې جهان ،نظام او قانونمندي په کل کې واحده ده او دواحدې فلسفي د عامي قانونمندۍ پواسطه افاده کيږي. ځيني کسان هڅه کوي فلسفي قانونمندي په اصطلاح د ساده ميخانيکيتونو او ځانګړو حوادثو د قانونمنديو پواسطه افاده او په اصطلاح ساده او عام فهمه کړي. ساده ميخانيکيتونه او د حواسو لوبي ددي په عوض چې فلسفه ساده کړي هغه په سفسطه او د لاري د سر په بحثونو بدلوي. د مخه مونږ وويل چې دا ټول ژور علمي او فلسفي بحثونه ډير ساده لوحانه او عاميانه پيل شويدي ، ځينو د دغه بحثونو څخه له نيکه مرغه د وخت په تيريدو سره خپل علمي ماهيت بدل کړې ، خو په ځينې د هغو کې پرته له ظاهري بڼې بل هيڅ ډول بدلون نه دې رامنځته شوې.فيثاغورث د ميلاد څخه ۶۰۰ کاله پخوا ويلي وو چې «عدد اصل د ټول جهان دې» او

اکثره مسايل او حتا ټولنيز قضايا يې د اعدادو د ځانګړو ارقامو پواسطه افاده کول او ځيني کسان ترنن ورځې پورې هم په هغې باور لري. (تاريخ فلسفه در جهان اسلام) د « حنا فاخوري او خليل جر ليکنه ،د عبد المحمد آيتي ژباړه ، ۳۳ مخ »حال دا چې متماتيکي ارقام او اعداد ، خو لا څه چې ،متماتيکي فورمولبندۍ يوائې هغه وخت قانونمندي، افاده کولې شي ،کله چې هغه په فزيکي ، کيمياوي ، بيولوژيکي ،فيزيولوژيکي او نورو ميخانيکيتونو کې په حرکت راشي. په غير صورت کې متماتيکي ارقام ، اعداد او فورمول بندۍ د هيڅ ډول قانونمندۍ د افادې جوګه نه دي. ارسطو هم د عامو قوانينو ،مفاهيمو او کل په عوض د اجزاوؤ او حسي پديدو له لارې فلسفه قابل د افادي ، تحليل او فهم ګڼله . حال دا چې شعوري تعقلي پروسه د ساده حسي ميخانيکيتونو په بنياد رامنځته او په ذهني خټه کې د تعاملاتو په ترڅ کې د شعور ،تعقل او ادراک مختلف ماهيتونه او بڼې غوره کوي. همداسې ، کومه ارزونه او تعريف چې ارسطو د شکل او صورت څخه د جسم د داخلي اتمي او ماليکولي جوړښت پرځاى ،په غلطه ، د هغه خارجي جوړښت منلې وو ، تر اوسه پورې په فلسفه کې په خپل ځاى پاتې دې. د کارت هم چې د بېځايه خوشباورۍ له مخې په متماتيک او خپله تحليلي هندسه خارق العاده باور پيدا کړې وو ، هڅه يې کوله د ټولو علومو مادي او ماهيوي ارزښونه له منځه يوسي او ټول علوم په ايدياليستي بڼه او ماهيت د مادي ارزش څخه خالي او بې محتوا کړي او د تحليلي هندسې د متماتيکي قوانينو پواسطه افاده او عملي کړي. حال دا چې د ټولو علومو عملي او نظري ارزښونه يوائې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مادي کمي او کيفي ارزښتونو پواسطه د مقايسې او ارزونې وړ دي. ماؤ دزي دون هم په خپلو فلسفي اثارو کې هميشه هڅه کړي چې د ساده ميخانيکيتونو ، ځانګړو ورزنيو عملي حوادثو قوانينو په ذريعه فلسفه ساده او عام فهمه کړي .ليکن د دغه ډول غير قانونمند استقرائي او قياسي تخيلي لوبو او د ساده مفاهيمو په ځغلنده حرکتونو کې فلسفه معمولاً له خپلې لارې بې لارې کيږي او د دې په عوض چې ساده شي فهم يې د دغه بې شميره پديدو څخه د نتيجګيرۍ په پروسه کې مشکليږي .پورتني مثالونه مونږ په دې باوري کوي چې د دغه ډول فلسفي نا سالمو ، نيمګړو او حتا غلطو فکري تراوشونو ريښې د فلسفي طرز تفکر او شعور پر هنداره ډيري پاتې دي او اکثره د دغه کاذبو ، په اصطلاح علمي ، مفاهيمو ، قوانينو او تيوريو ، د خپل علمي ارزش په څنګ کې مذهبي تقدس هم پيدا کړې او سرغړونه يا په مقابل کې يې څه ويل هر څوک د مذهب څخه د سرغړونې په تور محکوميدلې شي. مونږ په دې باوريو چې دين او علم يو شان د خدای دلوی علم په مرسته د خدای ، د خدای د لوی جهان او ټولو خلقتونو معرفت او د بشر په ګټه سالمې ، بې غرضانه او منصفانه استفادې ته ويل کيږي. راتلونکو ځوانو نسلونو ته پکار دي چې خپل دغه رسالت درک او د خپلو علمي استعدادونو ،علمي ـ تخنيکي پرمختياوو او مدرنه وسايلو او امکاناتو په مرسته ټولې ريښې د خپل شعور او ذهن له هندارې څخه پاکې او د ريښتيني علم د مستقيمې لارې ريښتيني لارويان وګرځي.

البته د موضوع د پوهاوي د اسانتيا او تفکيک په خاطر کيدلي شي د متودولوژيک روش په حيث ،موضوعاتي

او يا بل هر ډول ويش چې په هيڅ صورت به د بنيادي ماهيوي تباين په معنا نه وي ، رامنځته شي. پورتنۍ موضوع ما پدې خاطر عنوان کړي چې په فلسفي نظام کې بې مورده فلسفي ملوک الطوائفي د سترو اشتباهاتو او ابهاماتو باعث شوي او فلسفي علمي فضاء ئي تته او خړه پړه کړي ، بايد چې لازم وضاحتونه رامنځته او د شکونو فضاء رڼه شي .

زما د پورتني تذکر سره چې ، واقعاً په پخوانيو نظرياتو ،عقايدو ،انساني تخيلي او تصوري مذهبي او علمي ليوالتيا او انګيرنو ، تيوريو ، قوانينو او حتا علومو باندې د ځانګړو بشري ذهنيګرانه تأثيراتو او تأثراتو ريښې او سيورې پروت وو او په خپل نوبت د بې شميره کذبي او تحريفي تيوريو ،عقايدو ،اديانو ،مذاهبو او مجازي خدايانو سبب ګرځيدلي دي.يوازې د اسلام د اکمل دين په ظهور سره په بشري ژوند کې ستر علمي ،اجتماعي ،مذهبي ،سياسي ، اقتصادي او عقيدوي بې ساري او بې بديله ژور کمي او کيفي انقلابي هر اړخيز بدلون رامنځته او د ټولو مسايلو او حوادثو سره د واقعيتونو له مخې علمي ،منصفانه او عادلانه کړه وړه پيل شول . د دې لوی جهان د لوی قانونمند نظام ،د دغې قانونمند پيدايښت ،پايښت ،پايداري ، او قانونمند لحظوي بدلون او تکامل پخپله د دغې د علمي قانونمند موجوديت مشهود ثبوت او دليل ګڼل کيږي.د دې خبرې يو بل انکار نه منونکې اعجاز او معرف ثبوت او دليل دا دې ، چې د دغه هر اړخيز کمي او کيفي علمي بدلون او ستر معجز ارزښتونه د يوه معلوم الحال امي انسان په وجود کې تحقق پيدا کړ او د هيچا د پاره د شک او پوښتني دليل په لاس نه شو ورتلاي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر څوک په هر موقف او موضع کې چې وو هک پک پاتې شول. دجهان ، دین ،مذهب او خدایانو په باره کې زاړه طلسمات ړنګ او دژوند دټولو شئونو سره علمي کره وړه پیل او یوائې علم دجهان او ټولو خلقتونو دپیدایش ،بقاء،تعادل ،توازن ،تحول او تکامل معیار او محک ومنل شو . علم همیشه هغه منطق ،هغه دلیل او هغه وسیله ده چې یوائې په منلو یې هرسړي مجبور ګڼل کیږي او په مقابل کې یې دبرهان اودعوي داقامی امکان هیڅ لپاره وجود نلري. یوائې د اسلام دین ،داسلام برنامه ،داسلام اصول او مناسبات دي چې دلومړۍ کلمې ،لومړۍ جملې اولومړي بیان څخه یوه امي انسان ته داقرء په حکم سره دقرئت ،لوح ،قلم ،کتاب ،علم او دیته ورته عباراتو په تکرار تاکید کیږي ،ټولو تبعیضونو ته دپای ټکي ږدي ، بشریت دپاره دعادلانه ذات البیني مناسباتو او سولیز ګډ ژوند ابدي برنامه او شرایط وړاندي کوي او دبشري ژوند دټولو اړخونو ،طبیعي او شعوري ټولو پدیدو سره په حقیقت کي واقعي علمي کره وړه پیل او لوي واحد خدای ،لوي واحد علم او لوي واحد جهان یوتربله لازم وملزوم ابدي قائم باالذات حقیقت او نه شلیدونکي بالذاة قانونمند واقعیت جوړوي او دخدای دمقضي الامر ارادي له مخې علم ،دین ،فلسفه ،واقعیتونه او عملي ژوند په یوه محور او پایداره بناء باندي اتکاء پیدا اکوي. که ارشمیدس ویلي وؤ چې «ماته د اتکاء نقطه راکړې زه دانړۍ په بل مخ اړوم» نو موږي نقطه چې ټولي واهي تخیلي تیورۍ ،عقاید ،نظریات او بې بنیاده وابستګۍ او ټړونونه ړنګوي او هرڅه دپاره عیني واقعي بنیاد او اتکاء پیدا اکوي او دهر ډول شک او شبهې امکان له منځه

وړي ،یوائې هغه حقایق دي چې داسلام دظهور او اسلامي هر اړخیز انقلاب په نتیجه کې شرف دمعرفت پیدا کوي. هو !دلوی خدای دلوي علم له مخې همزمان ،هم مکان ،متحول ،ستاتیک دینامیک قانونمند جهان پیدا کول او په دغه لوي عظمت سره دغه لویه سراسري ابدي قانونمندي دیوه امي انسان په ژبه ، نه د یوه کتاب په شکل چې دکوم سفر څخه یې له ځانه سره راوړې اوسي بلکه ددرویشت کلن عملي روزمره ژوند په اوږدو کې پداسې عباراتو افاده کیدل چې د ادبیاتو ،شکل او محتواله مخې یې ساري وجود نه درلود او لوی اعجاز ګڼل کیږي.حتماً هم هغه وخت ،هم نن او هم په راتلونکي او ترابده پوري قابل قبول او بلا شکه حقیقت او واقعیت په حیث منل په کار دي. د خدای ټول خلقتونه اعجاز دي خو تر ټولو لوی اعجاز علم دې. زما په عقیده انسان لپاره دژوند دهدف ،با شعوره کار او عمل ، ډاډ من سرنوشت ، عقیدي ،دخیر ښیګڼې ټولنیزو ارزوګانو او دیته ورته نورو انساني مسئولیتونو لپاره بله ډاډمنه تکیه ګاه وجود نلري . یوائې دعلم له مخې خدای انسان خپل خلیفه وټاکه ،دا جهان دخدای دعلم له مخې قانون مند پیدا دې ، ددي جهان او نظام بقاء ، معرفت ، حفاظت تحول او تکامل یوائې دعلمي کړو وړو له مخي ممکن دي .

داسلام دمخه چې په هر قوم ،قبیله او محل کې ځانګړو ادیانو او مجازي خدایانو وجود درلود او اکثر خدایان به یا محلي واکداران او یا پخپله د بندګانو په لاس او فکر جوړ مخلوق ګڼل کیدل او په ځیني مواردو کې به دخدایانو تعداد دبنده ګانو له تعداد څخه هم زیات وؤ او دواحد خدای ،واحد علم او واحد جهان دمفکوري او مقولي سره یې هیڅ

(c) ketabton.com: The Digital Library

سمون نه درلوداو دیوه ساده منطق لرونکي انسان پرې باور نه شو کولي، نو ځکه بې بنیاده او مجازي خدایان او ادیان هم نور دچا دپاره دمنلو وړ نه وؤ او خود منسوخ او پر ځای یې د اسلام مبین دین دټول بشریت لپاره سراسري واحد ابدي دین په حیث ومنل شو. فلسفې او دین واحد علمي مفهوم، مضمون او رسالت پیدا کړ او په حقه سره، لکه چې پورته اشاره وشوه په ټولو ساحو کې بنیادي علمي انقلاب رامنځته شو.

ددغه انقلاب اساسي مفاهیم څه ډول ارزیابي کیدلي شي ؟

۱ــ هغسي چې د اسلام په دین کي دوحدانیت مسًله په قاطعیت سره مطرح شوي ، په بل هیڅ دین او علمي تیوری‌کي نه وه مطرح شوي. حتي په مسیحیت کي دوحدانیت مسًله د خدای، دخدای ځوي او مقدس روح « اب ، ابن او روح القدس » دتثلیث په دري ګوني اقنوم ولاړه ده .

۲ــ دخدای وحدانیت دخدای د علم په بناء د « کن فیکون» د مقضي حکم په صدور د خدای د واحد لوي جهان دپیدایش مستلزم وګڼل شو او د علمي مقدراتو له مخي انسان دخدای دعاقل او عالم خلف په حیث په قانونمند ډول دجهان په معرفت مأمور وګرځیده اود جهان وجود، تحول او بقاء یوائې دعلم په بناء مقیده شوه او دا همغه داتکاء نقطه ده چي دمخه تردي یي دبشر دپاره شرف دمعرفت نه درلود .

۳ــ د « کن فیکون» دحکم په صدور او دعلم په بناء دجهان پیدایش، تحول او بقاء قیدیت او دهغي دتیر، حال او راتلونکي دځیرلو امکان ، دخدای دعلم او فلسفي اساسي مسًلې او موضوع ته په قاطعیت سره ځواب ووایه او په فلسفه کې یې بې مورده خیالبافیو، تصوراتو، اوهامو، سفسطو او

نورو ټولو انحرافي تیوریګانو ته د پای ټکي کښیښود. هغه تیوري چې ویل به یي « اغاز و انجام ان کهنه کتاب افتاده است» پوچه او بې معنا وګڼله او دهر چا دپاره یي د « کن فیکون» په حکم او مقوله همدا نن ورځ اودمادي وجد موجوده حالت د کارد پیل په خاطرخورا مناسب زمان او موضوع وګڼل.

۴ــ علم او قانونمندي دجهان دپیدایش، تحول او بقاء د عمده اصل په حیث، دجهان سره دهر ډول کړو وړو طریقه او وسیله وګڼل شول او طبعاً په دغه ډول منظم نظام کي غیر قانونمند کړو وړو ته ځاي نشو پاتې کیدلې او ټول روحي، عصبي اوعقلي ناروغان اولیونیان باید په خپلو دتداوی په مرکزونو تقسیم او یا لا اقل نن دغه ضروري عمل انجام شي او نړی دهغوی د شر څخه وژغورل شي .

۵ــ په بشري ټولنه کي داسلام ظهور دانقلاب په واقعي مفهوم سره غیر قابل دتصور هر اړخیزه ژور کمي او کیفي بدلون وؤ او دهري پوښتني ځوابګویه ګڼل کیږي. خدای وجود لري؟ خداي چیري دي؟ داجهان څه وخت پیدا شوې؟ روح وجود لري؟ د تناسخ مسًله څه ډول ده ؟ روح څه شي دې ؟ روح مقدم دي که ماده ؟ خدای څوک لیدلې او پیژندلې شي ؟ فلسفه علم دې؟ دفلسفي اساسي مسًله څه ده ؟ دفلسفې موضوع به څه وي ؟ ... دا ډول ټولو مسائلو او قضایاوؤته یوائې داسلامي انقلاب دظهور او اسلامي فلسفي له مخي پخپل وخت مقنع ځواب ویل ممکن دي. دغه ډول ځینو پوښتنو ته د «عینیت فلسفه» کي داسلامي انقلاب د بنیادي تحولاتو او حقایقو له مخي ځوابونه ویل شوي او ځیني نوروته به ځوان نسل دهمدغه احکامو دلاسته راوړنو په بنیاد

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځوابونه ووای. نن چې جمعي شعور دبلوغ مرحلي ته رسیدلي ، نن چي علم او تخنیک دارګانیک منطقي تحلیل په مرحله کي دي او نن چي ددغه او بې شمیره نورو پرابلمونو په موجودیت کي نړیوال هغي ته دځواب له ویلو څخه عاجزدي او غواړی دځانونو د بقاء او تحکم په خاطر خپل اولسونه دهرډول غفلت او تباهۍ په مرضونو اخته کوي ،فلسفي ته او بالخصوص د اسلام په بناد نوي رامنځته شوي علمي فلسفي ته شدید ضرورت لیدل کیږي ترڅو دغه ټولو پوښتنو ته ځواب ووایي. مونږ غواړو د دغه فلسفي قانونمندیو او دعلومو دچټک پرمختګ په بنیاد پوهان ، ځوانان او ټول هیوادوال« **افغان فلسفي څیړنیز مرکز**» جوړولو ته راوبولو او دهر اړخیز خلا ډکولو ځلو او ابتکاراتو هیله یي وکړو .

په همدې ځای کې یوه ډیره ساده او ځرګنده پوښتنه راولاړیږي ،کله چې اسلام دعلم په بناء ټول قانونمند جهان او خلقتونه دي ، اسلا م دعلم په بناء بشري عادلانه او منصفانه قانون او مناسبات دي ،اسلام دعلم په بناء پخپله علم ،فلسفه او قانونمندي ده ، اسلام دعلم په بناء دین ،مذهب ،طاعت او عبادت یعني دنظام او ټول بشریت ترقي ،انساني سولییزګډ ژوند او ځان او بل یعني د خدای د قانون له مخې دځان ،ټولني او په کل کې د ټولو خلقتونو عادلانه او منصفانه ساتنه ده او عالم بشریت په دغه مرحله او زمان کي ددي سزاوار او مستحق وؤ ، چې دغه ډول مکمل دین ،قانون او نظام ولري او پکار داوو عالم بشریت دا مشترک مسؤلیت ، په مسؤلیت سره په غاړه واخلي او منطقي ځواب یي ورته ووایي.ایا دا لازمه وه چې اسلامي پوهان او فیلسوفان د پخوانیو تخیلي ،تحریفي او

حتا کاذبو فلسفو په پله قدم واخلي او د اسلام د حقیقي علمي فلسفې د صراط المستقیم څخه بل خوا مخ واړوي ؟که دمخه تر ددي کار دپاره منطقي بنیاد وجود نه درلود ،داسلام په ظهور سره دغه بنیاد هم ایجاد شو . باید دصداقت ،عدالت او علمي مقضي او مقدري قانونمندۍ او ارزښونو په بنیاد متقابل مستلزم هم اهنګ عام بشري نظام هر اړخیز سراسري عالمي علمي منطقي مناسبات برقراره شوي واي . لیکن له بده مرغه نه اسلامي پوهان او فیلسوفان دغه علمي بنیادي بدلونونو ته متوجه او نه ددغه عظیمو علمي ارزښونو په ارزش وپوهیدل او دهمغه پخوانیو زړو فلسفو لارویان او تعقیبوونکي پاتې شول او په علمي څیړنو کې هم پخواني زوړ بنیاد ،ن پخوانۍ زړه فلسفه او پخواني زاړه مناسبات تر ننني ورځې پورې لا همغسې زړه په زړه پاتې دي . په پیل کي ځیني مقدماتي بدلونونه رامنځته خو ځرنګه چي په پخواني زاړه ترنګړ کي اضافه لدي څه نه ځائیدل او نه زاړه قوتونه نوو بدلونونو ته اماده وؤ ، یښمن هم په کمین کې او ډیر هر اړخیز امکانات یي په لاس کې لرل ، نو له همغه ابتدا څخه دفشار ساحه ایجاد او په تنګیدو شوه ، له یوي ورځي څخه بلي ته واقعیتونو ،قانونمندیو او وضعي سیاسي اقتصادي بڼه غوره کوله ،کهنه پرست او کانسرواتیف مرتجع قوتونو د لازم پوتنسیا ل په ترلاسه کولو سره نوي بدلونونه پر شا وتمبول او دټولنیز ژوند په مختلفو اړخونوکي دمختلفو شعارونو دبیرغ لاندي حادترین تضادونه ،مخالفتونه ، مقاومتونه او بیرحمانه تباهۍ دوام درلود او تر نن ورځې پورې لادوام لري او نړۍ د

(c) ketabton.com: The Digital Library

هندسي تصاعد په سرسام آوره زیاتیدونکي تعجیل سره دتباهۍ ګړنګ په لور کشوي ، ټول نوي قانونمند علمي بنیادونه ،نوې فلسفې او نوې تیورۍ دزړو فلسفو او زړو تیوریو دزړو بړستنو لاندي سا خپه پرتي دي او ترڅو پوري چې نوې فلسفه دخبیثو قوتونو دباستیل څخه ازاده نشي ،ترڅو چي حقیقت او علم معیار دحقیقت ونه ګرځي او ترڅو چي نړیوال سراسري علمي ،کلتوري پروفسیونالیستي انقلاب بریالې نشي ، نړۍ ته به هیڅوک دقطعي نابودۍ څخه نجات ور نکړې شي .

شاید پوښتنه پیدا شي چي فلسفه دنړۍ دبود و نبود ، دټولنیزژوند مختلفو اړخونو او انساني خیر ښیګڼو پوري څه اړه لري ؟ دا جهان قانونمند پیدا دي او په قانونمند کړوړو سره یواځي ټاکلي قانو نمند نتایج ترلاسه کیدلې شي او دتحریف او مسخ کیدو امکان په کې کم لیدل کیږي. ځکه خو شیطاني قوتونه هڅه کوي واقعیتونه په خپل واقعي شکل برملا نشي او په خړو اوبو کی ماهیان ونیسي. په همدي خاطر ځینی فاسدې او حریصې کړۍ حتا هڅه کوي دعلمي ـ تخنیکي پرمختګونو مخنیوې وکړي ترڅو لاسته راوړني یي یواځي دهغوۍ په کنترول کي پاتي شي. په همدي خاطر د علومو او فلسفې اساسي مسایلو ،موضوعاتي نصاب اومفردات ،دقضایاوؤ او فرضیو طرحي ،دعلومو دمتودولوژۍ او دتحقیقاتي موادو دذاتي اوصافو ، خواصو ،نوع ،کمیت او کیفیت سره تناسب او مطابقت و نلري.

ساینسي علوم مثبت علوم او نتایج یی باید همیشه مشخص او ټاکلي وې.خو دمخه مونږ وویل چې ځا نګړي علوم

وجود نه لري او ټولې پروسې او ټول علوم په متداخل انتګریشن او متداخل تعامل کې سره قرار لري ، خو په عملي ژوند کې مونږ دغه د موادو متداخل انتګریشن او متقابل عکس العملونه ،تأثرات او متأثرات په محاسبه کې نه شو راړلې او اکثر وخت ددغه ډول محاسبو ضرورت هم نه لیدل کیږي ،او دا کار دې ته ورته وي لکه څوک چې د ډبرې سکاره د طلا په تله ګرام ګرام وتلي ،نو ځکه خو نتایج هم د واقعیتونو سره سمون نه لري. لیکن په عمل کي ډیر وخت داسي پیښیږي چي عین قضایا مختلف متفاوت نتایج ولري چې علت یي د تیورۍ او علمي ـ تخنیکي انکشافاتو عمدي تحریف او مخنیوي او د جمعي شعوري سطحي ټیټوالي اوسي . دي کې شک نشته چي په عمل کي شاید قضایاوؤاو مسایلو کي سل په سلو کي ډیر ودقیقو نتا یجو ته ضرورت نه اوسي او دټاکلو ضریبونو پواسطه نتایج دقناعت وړ وګرځي ،خو په تیوریکي مسایلو کي یواځي سل په سلو کي دقت او صحت لازمي او کافي شرط ګڼل کیږي . ځکه چي په تیو ریکي مسایلو کې که د یوه میکرون په اندازه انحراف را منځته شي ، په عملي ساحه کې کیدلې شي هغه په عظیمه اشتباه او ګناه بدل شي. په نظریاتي قیاسي استقرائی تحلیلونو او نتیجګریو کي هم نظري انحرافات دکوم دقیق علمي روش او پرنسیبونو له مخي نه تعقیبیږي او په سترو اشاباهاتو منتج کیدې شي. په صحي مسایلو کي دفوق العاده دقت سره سره چې چارې سرته رسیږي بیا هم دغه ډول اشتباهات کله چي دلسګونو ،او سلګونو زره انسانانو په تباهۍ تمام شي، وروسته له هغي لازم تدا بیر نیول کیږي.همداسي تیو ریکي انحرافات حتي کیدلې شي په عملي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ساحه کي د ۱۸۰ درجو مخالف نتايجو سبب هم شي. متماتيک ، فزيک ،کيميا ، بيا لوژي ،فزيو لوژي او ډير نور چي ساينسي او مثبته علوم ګڼل کيږي ، قوانين يي کاملاً يو تر بله او پخپله د هر علم په ساحه کي سره فرق لري . مثلاً په فزيک کي د مخانيک ، نور ،ذروي ، کوانت ، ګراويتاسيون ، الکترومقناطيسي امواجو ،ساحه ، ذرات ، تشعشعات او نورو ساحو کي قوانين کاملاً يو له بله سره فرق لري .علوم نن ډير تخصصي او په ډيرو کوچنيو څانګو ويشل شويدي . دمخه ما پدي موضوع بحث کړي وؤ چي ځانګړي علوم وجود نلري او اکثره پروسي او علوم په متداخل شکل سره موجود او جريان لري.دعلومو په دومرههمزمان وسيع او پراخ ديفرنسييشن او تداخل سره نن دهيچا د پاره ممکنه نده خپله ځانګړي علمي لار په مسلسل ډول تعقيب او تري ورکه نشي . يوائې فلسفي علم د خداي دلوي علم يوائيني انساني ذهني خلف علم په حيث ددې جوګه او ستر رسالت لري ځانګړي علوم د خدای د لوی علم په صراط المستقيم رهنمايي او د ګمرای څخه يي وژغوري . دغه رسالت ، موقف ، موضعګيري او علمي کيفي ارزش له نيکه مرغه فلسفي د اسلام دظهور څخه وروسته هغه وخت تر لاسه کړچې دين او علم خپل واقعي علمي ماهيت او محتوا پيدا کړله . پدي توګه يوائي دفلسفي په لمن کي ، يوائې د فلسفي قوانينو او ديالکتيکي هر اړخيز متودولوژيک روش له مخي ممکنه ده ټول علوم په ارګانيک انتګراسيون سره په سراسري کلي منطقي قانونمندی واوړي او په زړه پوري علمي سيستم ايجاد او برقرار شي ي . خو له ډيره بده مرغه نه نړيوال د تعصب او تنګنظری له مخي ددغه حقيقت منلو ته حاضر شول

اونه اسلامي محققين او علماء پدي قادر شول چي د اسلامي فلسفي دنوي کيفي علمي ماهيت څخه په استفادي سره زړه فلسفي بناء ړنګه او په نوي علمي بنيا د هغه اباده کړي . بر خلاف هغوی پخپله دزړو فلسفو په زنګ وهلو کړيو او انحرافاتو کې راګير او د اسلامي فلسفي علمی حقايق او ارزشونه يی مکدر کړل . د خدای دذات او صفاتو په باره کي يي د مشکوکو تعبيرونو ، تفسيرونو او اظهاراتو له مخې اسلامي امت او ټول نړيوال په شک او ترديد کي پري ايستل او پخپله همدوي د خدای دذات او صفاتو په باره کې تخيلي او تصوري طرحي ، تيوربې او نظريي وړاندي کړي. حال دا چي خدای لوی ذات دې ، دانسان په شعوري طيف کې نه ځائيږي او دخدای لوی ذات دانسان د پاره هيڅکله مسخر نشي ګڼل کيدلې او نه دهغه په مقدراتو کې راتلای شي نو ځکه انسان دهميش د پاره دخدای دذات او صفاتو دمعرفت څخه عاجز دې. پدي باره کې تخيلي او تصوري تيوري هيڅ ډول ګنجايش او مورد نشي لرلي او نه بايد څوک دا ډول بې ځايه هڅي وکړي.

زما په عقيده مونږ چي قادر نه يو په عالم الاسباب کي ټول موجوده حقايق عملاً وپيژنو ،څه ډول ممکنه ده خداي د کامل حقيقت په حيث په ټوله معنا او مفهوم وپيژندلې شو ؟انسان خپل خداي يوائې دخداي د بي ساري خلقتونو له مخي پيژ ندلي شي. دخداي پيژندنه زما په نظر همدومره ضرور ده چي کامل ايمان پري ولرو او زمونږ ټول شکونه په يقين بدل شي ،د خدای ددين د اصولو ،احکامو ،اوامرو اونواهيو په واقعي مفهم ځانونه پوه کړو ، طاعت او عبادت يي وکړو او دا هرڅه دټول بشريت لپاره يو شان د ښه خدمت په لار کې دهراړخيزي

(c) ketabton.com: The Digital Library

استفادي ورڼ وګرځوو .

تر اوسه پوري چي د پوهانو کوم فلسفي نظريات ما لوستي دي ، ډير نامتو فيلسوفان چي په کومه موضوع يى عقل کار ندي کړي ، ددي په عوض چي په خپله ناپوهۍ اعتراف وکړي ، ځان پوه کړي او وروسته له هغي خپل تحقيق ته دوام ورکړي او د بي منطقه غير علمي استدلال څخه تيرشي بر خلاف په تجاهل العارفانه سفسطو ، مبهمو او مهملو عباراتو ، تيوريو او انحرافاتو شروع کوي او د هغوی دغه کړه وړه پخپله د هغوی د ناپوهۍ او بي منطقۍ عامل ګرځي او په مجموع کي فلسفي بهير نه جبرانيدونکي زيانونه ګالي. د پورتني بحث څخه وروسته په لږ سوچ سره مونږ دي نتيجي ته رسيږو چي د علم ،منطق او خداي لاريوه ده . پکار دادي همدغه لار ونيسو او تر مقصود منزله ځانونه ورسوؤ .

مرګ او ژوند

فنا او بقاء

مرګ او ژوند ، فنا او بقا دواړه غبرګې مقولې او مفاهيم په حقيقت کې يو بل ته ورته معنى لري ، ليکن تر ننني ورځې پورې مرګ او ژوند په خاص ډول يوائې په اصطلاح د ژوندي شيانو لپاره او فنا او بقا لږ څه په عام مفهوم سره د ټولو موجوداتو دپاره استعماليږي ۰

مرګ او ژوند يا فنا او بقا په ټولو پديدو کې د متقابلو متضاد و ديالکتيکي اړخونو په حيث وجود لري ۰ هيڅ مادي واحد او هيڅ کومه پديده د داسې ديالکتيکي تقابل څخه پرته وجود نلري ۰ مرګ او ژوند يا فنا او بقا د ټولو مبارزو اساس او د هر ډول تکامل او تغير محرک او انګيزه ګڼل کيږي . مرګ د نوي ژوند شروع او زيږوونکې او د هر نوي ژوند لارد مرګ په لور ده ۰ هره پديده او هر مادي واحد همزمان او هم مکان د مرګ او ژوند نوزاد په غيږ کې روزى او لويوي او په موازى ډول د داسى متقابل او متضاد جدو جهد په مسير کې واقع دي. هر مادي واحد همزمان د خپلې بقا او فنا په لور حرکت کوي .مرګ سره له دې چې د هرې پديدي او هر مادي وا حد ابدي ملګرې دې بيا هم نسبي خصلت او ماهيت لري. ژوند د مادې مطلق او ابدي خصلت دې ځکه چې ماده تل ژوندۍ او ابدي ده ۰ مړه ماده وجود نلري او نه به يى ولرلې شي ۰ ماده

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژوندۍ ده ځکه چې موجوده ده او موجوده ده ځکه چې ژوندۍ ده. لیکن دا چې د مادې د موجودیت ډولونه یو تر بله سره فرق لري او همداسې دا چې ماده د مختلفو حرکتونو او د هغې د مختلفو کمپلکسونو په چوکاټ کې بقا لري او مختلف مادي واحدونه تشکیلوي نو ځکه ویلې شو چې ژوند هم مختلفې درجې او ډولونه لري. تر ننني ورځې پورې د مرګ او ژوند پدیدې او مقولې یوازې د مادي واحدونو د ځیني خاصو حالتونو او کمپلکسونو پورې منسوب او تړل کیږي او د هغې له مخې د ژوندي او غیر ژوندي موجواتو تقسیم بندي او غلط تعبیرونه منځ ته راغلي دي. حال دا چې مړ اصلاً وجود نلري. هر مرګ لکه چې مخکې هم ورته اشاره وشوه نسبي دې او هر مړې په خپل ذات کې مړ ندې. ځینی د ژوند شکلونه په پخواني ډول په همدغه مادي واحد کې دوام لري او ځیني نور د ژوند مستقل ډولونه د نومورې نسبي مرګ په نتیجه کې منځ ته راځي. یعنی د ژوند هغه مستقل ډولونه چې د پخواني ژوند په بندیخانه کې بندیان ؤو او نه یې شو کولې د هغه د امپراطورۍ څخه سر د باندې وباسي او یا د هغه د تحکم څخه سر غړونه وکړي خو بالاخره د مرګ او ژوند د دیالتیک په نتیجه کې نسبي مرګ منځ ته راځي او د امپراطورۍ د بند یخانو دروازې ړنګیږي. یوه لور ته د مرګ ویرجنه او غمجنه فضاٌ، د ژوند آخری شیبې آخري ساکښنه، آخري لیدنه کتنه، آخری آرزوګاني او امیدونه د ژوند دپاره آخرین تلاش او جدوجهد، آخرین احساس او درک او داسې نور. بل لورته د نوي ژوند لمړۍ شیبې خوشحالي ګانې، لمړنۍ ساکښنه او سترګي غړونه، لمړنۍ هیلي او آرزوګاني، لمړنۍ د ژوندناري سوري

، هوا او هوس او دې ته ورته نور ۰ داسې دې دیوه مادي واحد او یوې پدیدې د مرګ او ژوند دیالتیک او واقعیت. زما په نظر دا هغه څه دي چې باید قبول شي او د داسې لید لوری په رڼا کې د مرګ او ژوند پورې مربوط مسآئل په عیني ډول وڅیړل شي ۰

برخلاف د ایدیالیزم طرفداران ماده او ژوند سره جدا کوي او هغه دجهاني روح، مطلقې ایدۀ او داسې نورو په رواداریۍ پورې مربوط ګڼی ۰ که چیرې جهانی روح وغواړي ځیني مادي واحدونو ته روح بخښي او نور ټول مادي واحدونه مړه بولي ۰ د هغوی په نظر روح هیڅکله نه مري ۰ کولې شي ماده ترک کړي او په آزاد ډول ژوند وکړي پدې توګه هغوی داسې عقیده لري چې ژوند پرته دمادې په آزاد او مستقل ډول هم وجود لري. لیکن واقعیت داسې دې همغسې چې مړه ماده وجود نشي لرلې او نه یې لري د مادې څخه پرته په آزاد او مستقل ډول ژوند هم وجود نلري. ماده تل ژوندۍ او ژوند د مادې خصلت او یو د اشکالو د موجودیت څخه دیې. غیر مادي یا د مادې څخه پرته ژوند په هیڅ صورت سره وجود نشي لرلې. د خدای مقضي اراده همداسې حکم کوي او خدای عالم الاسباب د خپل لوی علم له مخې همدغه قانونمند پیدا او دخپلو مخلوقاتو لپاره مسخر، مقدر او داستفادې وړ ګرځولې دې. ژوند د هر مادي واحد په چوکاټ کې په هر شکل د اشکالو سره چې اوسي یوازې د همغه مادي واحد د دیالکتیک یعنې د هغه د کُلي مادي موجودیت د انرژیتیکي پوتنسیال او انرژیتیکي تعادل، تبادل او تقابل، وجدي حالت او نورو محصول او مولود دې او بس ۰ هرکله که پورتنې ذکر شوې انرژیتیکي پوتنسیال او

(c) ketabton.com: The Digital Library

انرژيتيکي تعادل ، تعامل ، تبدل او تقابل ، تغير کوي او يا له منځه ځـي ژوند هم يا تغير د شکل کوي يا د موجوده مادي واحد په چوکاټ کی په نسبي لحاظ له منځه ځـي ۰

د بلی خوا همغسې چې ماده په لايتناهي شکل سره متبا رزه او موجوده ده د هغې د انرژيتيکي پوتنسيال او انرژيتيکي تعادل ، تعامل ، تبادل او تقابل ډولونه هم لايتناهي دي او په لايتناهي ډول سره د فنا او بقا په لور حرکت کوي .نو د مرګ او د ژوند مسائل او شکلونه او ډولونه هم د هغې سره معادل او متناسب دي ۰

پورتنې بحث په عالم الاسباب کي د خدای د لوی علم د قوانينو له مخې چې انسان پرې مقدر ګڼل شوې ،ترتيب شويدې . دې کې هم شک نشته چې پدې جهان کي هيڅ عمل، هيڅ حرکت ،هيڅ تأثير او تأثر او پديده ،پرته له دې چې له ځانه پوره نښي او علايُم پريږدي له منځه نشي تللې او د دغه نښو او علايُمو له مخې انسان هميشه مقدر دې چې د دغه پيښو ماضي ،حال او مستقبل د ځان د پاره معلوم کړي.د دې څخه پورته د انسان د مقدراتو څخه اُچت ګڼل کيږي او يوائې د خدای د کلام او يا هغه علومو له مخې چې د خدايي کتاب په بنأ منځته راغلي استنباط کيدلې شي. خارج له هغې ، زه پدې عقيده يم ،چې د انسان په مقدراتو کې نشي راتلای او هرڅه که څوک وو ايي د اضافه ګويي او خلاف ګويي څخه پرته به بل څه نه وي . تر اوسه پوري په مختلفو فلسفي نظامونو کې د غه ډول اضافه ګويي او خلاف ګويي ګاني ډيري شويدي او کومه محصله ترې چا نده ترلاسه کړې. الغيب عند الله.

فلسفي لار

مولانا ابوالکلام ازاد ،په ۱۹۴۸ م کال کې ، کله چې د هند د ښوونې او روزنې وزير وو ،د « هند د سراسري ښوونيز کنفرانس» د پرانيستو په وخت کي وويل: « حتا د فلسفي عمومي تاريخ هم د يونان څخه شروع او د اروپا په اوسنۍ فلسفه پای مومي ،او چيني او هندي فلسفي تفکر يوائې په څنډه «حاشيه »کي پاتې دې. دا د فلسفې همغه عمومي تاريخ دي چې د هند په پوهنتونونو کي يې زده کړه کيږي .لکن تاسې ټول دا منۍ چې په نړۍ کې د فلسفي تفکر دغه ډول بدلون او تحول د حقيقت سره سمون نلري . نن څوک نشي کولې د ما بعد الطبيعه او فلسفي تفکر په ورشوکې د هند په سترو لاسته راوړنو سترګي پټې کړي . دا سمه ده چې په وروستيو وختونو کې هندي فلسفي څيړنيزو موادو په هندي پوهنتونونو کې رواج موندلي لکن دغه فلسفې هغسې چې لازمه ده د نړۍ د فلسفې په عمومي تاريخ کې منلې مقام ندې نيولې . » (د سرو پالي رادا کريشنان تر څارني لاندې د ليکونکو ډله ،د شرقي فلسفي تاريخ ، سريزه ، لومړي مخ).

د مولانا ابوالکلام ازاد د دغه وړانديز له مخې د هند د ستر فيلسوف ، د « جنتا » پارټۍ مشر او وروسته د هند صدراعظم

(c) ketabton.com: The Digital Library

رادا کرېشنان په مشرۍ د فلسفي څېړنو ستره ډله جوړه او هغوی د غه څېړنې دا ډول پیل کړې: «ایراني شاعر نړۍ د زاړه کتاب سره تشبیه کړې چې لومړی او وروستی پاڼې یې ولیدلي دي .

ما ز آغاز و ز انجام جهان بي خبريم
اول و اخر اين كهنه كتاب افتاده است»

او په پورته ذکر شوي لومړي مخ کي لیکي : « بشر له هغه وخت څخه چې شعور پیدا کړي، د دغه ورکو شوو پاڼو په لټه کي شو یدي. همدغه لټه او د هغې پایلي فلسفه نومیږي . فیلسوف د فلسفي د ماهیت د توضیح په باره کې کتابونه لیکي، لکن شاعر دغه مطلب په یوه بیت سره افاده کوي .»

هندي ټولنه چې د ډیري اوږدي مودي څخه په فلسفي څېړنو کې تجربې لري او د شلمې پیړۍ د علمي ــ تخنیکي پر مختللي امکاناتو څخه هم برخمنه ده، داسي یوه بااعتباره هیّت باید د شلمې پیړۍ د علمي ــ تخنیکي ټولو پرمختګونو او امکاناتو څخه په استفاده د فلسفي موضوعاتو او فلسفي اساسي مسئلې د څېړنو د پاره نوې علمي قانونمند بنیاد ایجاد او فلسفي څېړنې د نوي عصر او نوي ایجاباتو سره سم پر مخ تللي وای.

په ډیر تأسف سره باید ووایم دغه با اعتباره هیّت خپل تاریخي رسالت ته ندي متوجه شوې، او سره د دې چې د بشري ژوند په ټولو اړخونو او د علم و تخنیک په ټولو ساحو کې د تصور څخه اوچت بدلونونه راغلي، لکن دوی په خپلو فلسفي څېړنو کې د میلاد څخه د مخه معیارونو یعني مابعدالطبیعه تخیلي او تصوري فلسفو او د هغې څخه را وروسته نورو زړو

نور مونو او عقایدو ته وفادار پاتې شویدي . نن هم که د هند لویه فلسفه او نړیوالې فلسفې د نړۍ د قدیمي « کهنه کتاب» د ورکو پاڼو په لټه کې اوسې او غواړي د هغې د پایلو له مخې د فلسفې راتلونکي سرنوشت وټاکي، نو پایلي به یې همغه زړې فلسفې او زړې سفسطې پاتې وي.

د دغه «کهنه کتاب» د مخې او شا، پاڼو په باره کې مونږ د مخه لیکلي وو چې ټولي پرځای دي او هیڅکله به د دې ضرورت نه وي چې فیلسوفان خپل با ارزښته وختونه د کتاب د زړو پاڼو په راټولولو مصرف کړي . که څوک پدې عقیده وي چې پخواني مادي وجدي حالتونه د خیال او تصور له مخې د «مُثُل» په بڼه په تجربې لحاظ څېړل ممکن دي ، زما په عقیده د عبث خیال او تصور پرته بل څه ندي .

هره فلسفي وضعه ، حالت او مسئله که د پرون ورځې وه او که د سبا ورځې ، که بې شمیره کلونه پخوا وه او یا همدومره کلونه وروسته ، څېړل یې د همدا نن ورځې او بلکه د موجوده لحظې د وضعې او حالت له مخې پکار دي . بل امکان او بله لار یې هیڅ وجود نلري او دا ځکه چې مادي وجدي حالتونه په مستمر لحظوي دیالکتیکي تغیر کې قرار لري او هر ډول تیر او راتلونکي تغیر یوائې د موجوده حالت د قانونمندۍ د معرفت د لارې پیژندل ممکن دي . ځکه چې جهان په لحظوي بدلون او تغیر کې قرار لري او قدیم په قدیم کې هیڅکله نور وجود نه لري ، حال هم څوک په یوه وضعیت او حالت کې څوک نه شي ساتلې او ابد به هم هیڅکله ابد ته ونه رسیږي ، خو دا چې قانونمندي شکل د موجودیت د مادې دې او په ماده کې هیڅ بدلون نه شي رامنځته کیدلې ، مګر یوائې په قانونمند شکل

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره ، یعني دا جهان همغسې چې قانومند پیدا دی ، قانومند پایي او قانونمند بدلون او تکامل مومي. پدې قانونمنده پروسه کې دډیري کوچنۍ ذرې په کچه تناقص نشي پیښیدلې .ددغه قانونمندیو سلسله دهمیش لپاره په هر لوري په ځنځیري ډول کلکه تړلې ده او تل په قانونمند شکل سره د زمان او مکان په عمودیت او افقیت کې تعقیبیدلې شي. په هغه صورت کې چې مونږ یواځې دموجوده وضعې له مخې دحال ،تیر او راتلونکي مادي وجدي حالت فلسفي څیړنه ترسره کولې شو او فلسفه هم په عالم الاسباب کې دخداي دلوي علم یواځینې انساني ذهني خلف علم ګڼل

کیږي او انسان دهغې په معرفت مقدر او مکلف ګرځیدلی دي ،نو فلسفه هم دهمدغه مقدراتو او امکاناتو له مخې په عالم الاسباب کې د خداي دلوي علم انساني ذهني معرفت او قانونمندې افادي ته ویل کیږي. په دې صورت کې نه زاړه کتابونه چیرې پاتې دي ، نه یې د رژېدلو پاڼو لټون ته څه ضرورت لیدل کیږي. دا جهان قانونمند پیدا دی او قانونمند پایي ،انسان دغه قانونمندي پیژني او په قانونمند شکل سره ئې فورمولبندي کوي او همدي ته فلسفه ویل کیږي. همغسې چې مونږ په عالم الاسباب کې دخارق العاده او فوق العاده جهانونو دټولو مزایاوؤ څخه مستفید کیدلې نشو د هغې په معرفت قادر او مکلف هم نه یو او منطقاً ورته ضرورت هم نه لیدل کیږي.پدې باره کې مونږ یواځې هغه څه منلې او باور پرې کولې شو چې دخدای په کلام کې یې ذکر شوې اوسي . دهغې پرته په نورو جهانونو ،عالم الارواح او دخداي په ذات او صفاتو انسان نه مقدر

دې او نه مکلف . پورته چې کوم عبارت په هندي فلسفه کې لیکل شوې چې ګوندې « فیلسوف دفلسفي دماهیت د توضیح په باره کې کتابونه لیکي،لکن شاعر دغه مطلب په یوه بیت سره افاده کوي»

هم د منلو وړندیې. شعر د فلسفې د افادې ژبه نه ده او نه فلسفي قضایا او مسایل په شعري ژبه ممکن دي او نه ضروري. شعر مقید کلام دي ،شعر احساسات دي ،عاطفه ده ، غریزه ده ،شعر مبالغه،غلو او اغراق دي ،شعر ادبي صنعتونه او رنګینۍ دي او دغه توکي دفلسفې د قد او قامت سره نه جوړیږي . پخپله شاعران وایي چې شعر معنا نه لري ، خو فلسفه یواځې دمعنا داره ، دقیقې او قانونمندې افادي ژبه ده. کوم مواد چې شاعر په شعرکې دخپل زړه د پټ راز د افادې لپاره په ګونګه ژبه ، چې یواځې پخپله پرې پوهیدلې شي ،او که داسې نه وي ،نو بیا خو شعر نه ګڼل کیږي ، او ریښتیا هم ،کله چې یو حقیقي ریښتینې فطري شاعر د سر په بیه د حقیقت اظهار ته اړووځي ، د سد سره ډډه نه شي لګولې او نه د شعور ،عقل او هوش سره سمون لري ،نو باید په ګونګه ،مهمله ،مجمله ، مجهوله او نورو دیته ورته ژبني افادو سره افاده شوې اوسي او ددې خبرو سره سره بیا هم دغه افاده رسوای عالم او دهرچا لپاره مفهوم هم اوسي. دیته ویي اصلي شعر او اصلي شاعر !

هر شاعر او هر څوک چې هڅه کوي علمي یا فلسفي شعر ولیکي ، پخپله دا هڅه د شعر دفلسفي دمنطق سره سمون نلري . شعر هیڅکله قانونمنده پدیده نه ګڼل کیږي .په شعر کې قانونمند استمرار وجود نلري او همیشه ګذرا پدیده ده ، نو ځکه خو تعریف نلري او شرط ندې چې معنا دې هم ولري. نو څه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډول ممکنه ده معناداره او قانونمنده پدیدې د شعري همیشه ګذرا پدیدي پواسطه افاده شي ،پداسې حال کي چې فلسفه قانونمندي فصیحي ، بلیغي ،ساده او لنډي قانونمندي افادي ته ویل کیږي او بیا هم پداسي حال کي چي ترنن ورځی پوري یو شاعر حاضر ندي حتي پخپله خپل شعر معنا کړي. اصلي فطري شاعران د خدای ، خدایي خدمتګار مخلوق دې. هغوی هیڅکله د څه او چا لپاره شعر نه لیکي. د هغوی شعر یوائې د غیر ارادي دروني احساس په بناء د هغوی د حقیقت چیغه ده او بس.فلسفه علم دي ، علمي طرحه ده ، مسئله ده قضیه او د هغي قانونمنده افاده ده ، قانونمندي او د هغي څخه قانومنده استقرائي او قیاسي نتیجګیري ده او دا دواړه یوتر بله سره هیڅ ماهیوي او شکلي شباهت او ورته والي نلري او په هیڅ قالب کي سره جوړ نه راځي. سره ددي چې زه هم اکثراً د فلسفي شعرونو او فلسفي شاعرانو یادونه کوم او په عرف کي هم دا خبره مروجه ده چي فلان ښه فیلسوف او بسمدان ښه عالم شاعران دي او دې کې هم شک نشته چې شعر ښکلي کلام او لوی امتیاز دې او هر بل بې کیفیته او بي محتوا کلام ته کیفیت او ښکلا ورکوي نو ځکه هر څوک هڅه کوي خپل عبارات او مفکوري په شعري بڼه افاده کړي . خو ددي ټولو خبرو سره زه پدي عقیده یم چي د فطري شعري احساس څخه پرته د بل هر ډول احساس او مفکوري په لرلو سره شعر خپل شعري ارزش او کیفیت له لاسه ورکوي.زه غواړم دلته د سترو فیلسوفانو د شعرونو نموني راوړم :

اګریک ذره رابرګیري از جاي
فرو ریزد همه عالم سرا پاي

"مولانا جلال الدین بلخي"

واړه ته ئي خندول که ژړول کړي — زه پخپله نه خندا کړم نه ژړا کړم
هر یو مخ کله لایق وي د آبرو — اوښکې نه درومي په مخ د هر ناولي

زړه یې مه بوله تور کاڼې دصحرا دې
په لیدو د زخمي زړه چې زخمي نه شي

"رحمان بابا"

دکون ودفساد دمحصلې محسوس وجود یم
په زر رنګه نمایم که وم وم که نه وم نه وم

"غلام دستګیر «رڼګ»"

پدې اشعارو کي ډیر ژور فلسفي مفاهیم پراته دي . لکن دیته په هیڅ صورت فلسفه نشي ویل کیدلې. ځکه چي پدي شعرونو کې نه کومه قضیه او مسئله طرحه شوې،نه کومه فورمولبندي شته او نه کوم قانونمند منطقي او تیوریکي ثبوت .

د بشر د فلسفي پوهي څخه ډیر زیات او بلکه بي شمیره کلونه تیریږي ،په فلسفه کي ټول عمر بهترین مغزونه په کار بخت وؤ ،او فلسفه چي تر هر بل علم څخه په فصیحه ،بلیغه، منطقي او علمي ژبه خبرې کوي، بیا هم تر نن ورځي پوري فلسفه په ربښتیني توګه نه ځان پیژني

او نه جهان.او شعر چي په هرلحاظ مقید کلام ګڼل کیږي ، څه ډول یي د فلسفي افادي وړ ئی ګڼلي شو ؟ په علم او فلسفه کي فصاحت او بلاغت لازمي او کافي شرط ګڼل کیږي چې په شعر کي وجود نه لري.

زه په ټول ارادت او ژور احترام سره د پوهانو هغه ستر رسالت چي د تاریخ په اوږدو کې یي خپل ټول ژوند فلسفي او نورو علمي څیړنوته وقف کړې ،کړاوونه،ظلمونه او حتي

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرګونه يي منلي خو دعلمي حقيقت ويلو څخه نه دي منکر شوي او مونږ لپاره يي ستري علمي زيرمې په ميراث پريښي دي ، په پوره درناوي سره ستايم. شک نشته چي علمي حقيقتونه او واقعيتونه دسطحي په مخ برملا ندي پراته او دبې ساري زحمتونو او کړاوونو پرته دخاصو شرائطو ،وسايلو ،مادي بيز ،عصر ،زمان او نورو بې شميره فاکتورنو پورې هم اړه لري او هيح ممکنه نه ده ټولې لاسته راوړني په يو وار په يوه عصر وزمان کې په لازمو معيارونو سره ترلاسه شي. هغه لاسته راوړنې چې پخوانيو پوهانو پخپلو نيمګړو او ناسمو شرايطو او ناڅيزه امکاناتو سره لرلي مونږ يي دعلم او تخنيک د پرمختګونو په پراخه امکاناتو سره نشو ترلاسه کولې.خو که مونږ نن پدي خبرو پسي ګرځو چي ګوندي دا جهان د څلورو عنصرو څخه جوړ دې هم سمه به نه وي . څرنګه چي علمي حقايق د پيړيو پدي ذخيره شوو پانګو کې يواځي لکه په بحر کې څاڅکې دنادره دانو په څير پيدا کيدلې شي. دي کې هم شک نشته چې ډيرو له دغه علمي زيرمو او تيوريو او حتي علمي شخصيتونو د تقدس او پرستش مقامونه حاصل اود اولسونو په عقيدت بدل شويدي او بايد د احترام وړ وګڼل شي ،نن يواځې زمونږ په نړۍ کې په زرګونو اديان او مجازي خدايان وجود لري او هرڅوک خپل خدای برحق بولي ، حال داچې يواځې يو خدای معبود برحق ګڼل کيږي .ايا ممکنه ده په اوسني جمعي بشري شعوري معيارونو او علمي ــ تخنيکي امکاناتو سره دغه ټول علمي او مذهبي تحريفي ازدحام چي په غير قابل تحمل محموله او نا بکاره بيرو کراسۍ او طاقت فرسا عطالت بدل شوې ، په کلي او مجموعي ډول پرته د تشخيص او

تفکيک ، دحقيقت او واقعيت په توګه ومنو ؟ حال داچې حقيقت په ټولو حالاتو کي واحد دي.

زه پدي عقيده يم ، تفکيک ضروري دې. که علمي حقايق دي او که مذهبي تعدد ، دواړه يو حقيقت افاده کوي. چند پارچګي خو لا څه چي دوګانګي هم پکي دمنلو وړ نده. نن دا يوه اړينه خبره ده چي علمي حقايق دلفظي انجرمشوړو او دمهملو او مجهولو نامفهومو خبرو دګڼ بازار څخه راووځي او د علمي منل شوو قوانينو او معيارونو له مخي په علمي پاخه بنسټ د راتلونکي لپاره پلانګذاري شي. ډير کسان نن هم علم او دين دوه متضادي او مخالفي پديدي ګڼي او همزمان او هم مکان په يوه قلمرو کې دهغي شتون ناممکن بولي. زما په عقيده علم او دين دواړه دمعرفت ،پوهي ،نظام ،عدالت ،قانون ، اداري ، ...او ديته ورته ټولنيزو جمعي ښيګڼو يو شان رسالت په غاړه لري او په خپل منځ کې هيڅ ډول ذاتي توپير سره نلري. علم دين او دين علم دي ،ځکه چي دواړه يو شان دمعرفت رسالت لري. که څوک دا خبره راسره نه مني ، زما وړانديز دادي ، راشئ دواړه پديدي د علمي قوانينو او معيارونو له مخې وڅيړو او لازم نتائج په لاس راوړو . پدي صورت کي به هيچا لپاره دمخالفت امکان موجود نه اوسي. تر څو چي دغه ډول سپيناوي رامنځته نه شي ،دفرصت طلبه انسانانو او به به همداسي د بوسو لاندي رواني او واقعيتونه به دپوچو او مهملو الفاظو او سفسطو په بحبوحو کي پټ او لا درکه پاتي وي.

پکار دادي ټولې فلسفي ــ علمي تيورۍ د نوي علمي ــ تخنيکي لاسته راوړنو په کچه دمنل شوو معياري قوانينو

،مقولو ، تیزسونو او ترمنولوژیکي جوړښتونو مطابق فورمولبندي او عامه ذهنیتونو ته وړاندي شي او دعلمي حقایقو دتیوریکي قیوداتو له مخې دتحریفي تیوریو او لفاظیو مخه ونیول شي.

په افغانستان کي وروستی قسمي مطبوعاتي ازادي ددي سبب شوې چې په هیواد کې بې شمیره ګوندونه ،سازمانونه ،ټولني ، ویدیو ، اودیو او چاپي خپروني دروا او ناروا اهدافو په خاطر ایجاد ،دمختلفو سلیقو له مخې داشخاصو ،افرادو په نومونو چې اهلیت ، شخصیت او اولس او هیواد ته وفاداري يي دپوښتنو لاندي دي ، افتخاري بنیادونه ،ټولنې ،منارونه او نور تاسیسات نومول کیږي ، غیر مسؤلانه القاب ، رتبي ، مقامونه، نشانونه ورکول کیږي او په باره کي يي دحقیقت څخه لیري تبلیغات شپه او ورځ دوام لري ،او پرته لدي چې سیمه ئیز ،قومي ، لساني ،مذهبي او داسي نور تعصب امیزه عداوتونه او دښمنۍ رامنځته کړي بله موخه نلري ،واقعاً نه یواځي يي دافغاني ټولنې ټولنیزه فضاء مکدره کړي بلکه تر شا داسي د بي مسؤلیته بیګانه پرستو « شخصیتونو » ډلي اوتحریفي غیرواقعي اسناد او مطبوعات پریږدي چي دافغانانو دننی غمیزې د حل څخه به د هغي سپیناوې او حل ډیر مشکل وي. ښه به داوي چې ددولت او حکومت د ټولو ادارو په ټولو پوړیو کې قوانین او اصول په جدي ډول مراعات او دراتلونکي وخت لپاره رهنمودي مقررات ایجاد او مراعات شي.

فلسفي قانونمندي

ډیر ځله په ذهن کې دا سې پوښتني راولاړیږي ،څه ډول ممکنه ده چې دزمان او مکان په دومره اوږده او فراخ بُعدي عمودیت او اُفقیت کې ، ډیر ډیر کلونه د پوهانو او فیلسوفانود ژوند د خلاقه علمي فعالیت محصله دې نه یواځې مساوي په صفر بلکه په منفي نتایجو او محصله منتج شي ؟ څه ډول هغوی کولې شول د خپل با ارزښه وخت سرمایه ګذاري دداسي قمار په تخته وکړي چې د ګټني چانس يي هیڅ موجود نه اوسي؟ دوی د خپل ورځني ، میاشتیني ،کلني او دعمر د کار نتایج څه ډول ارزول ؟ دوی تري راضي وؤ ؟ که نه وؤ. ولي يي دغه بې بنیاده او بې ګټې کار ته دوام ورکاوه ؟ دوی دهغه امتیاز څخه چي په ټولنه کي يی ددغه بي ثمره فعالیت په نتیجه کي ترلاسه کړي وؤ ،او دخاص وعام د مادي او معنوي هرډول امتیاز او احترام څخه برخورداره وؤ ،څه ډول احساس کاوه ؟ او دا ډول نوري پوښتني.

۶۰۰۰ کاله دتارخي دوري اونژدي ۳۰۰۰ کاله له هغه وخت څخه تیریږي چي دپوهانود فلسفي څیړنو لیکلي اسناد مونږ ته راپاتې دي . پدې دومره اوږده موده کې دفکر او پوهي ټول وتلي او نامتو کسان ،اکادیمۍ ، پوهنتونونه ، ټول علمي

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرکزونه او مادي زيرمي د پوهانو او علومو په خدمت کيږي وې . پخپله پوهانو څيړنيز اصول ، متودولوژي ،مقررات او قيودات ايجاد او فورمولبندي کړيدي او څيړونکي يي هدفمند منتج کار او فعاليت ته متعهد او مجبور ګرځولي. ولي دوئ قرنونه قرنونه دخپل عملي او نظري فعاليت په موده کې دومره بې مسؤليته او بې تفاوته پاتي شويدي ؟دوی خو پدي ښه پوهيدل چې هر فعاليت ، دتصميم ،فعاليت او منتج مثبت يا منفي لاسته راوړني څخه جوړ دې. او خصوصاً په علمي فعاليتونو کې د ممکنه نتايجو وړاندوينه او محاسبه هم مخکې له مخکې کيدلې شي . د هرې ورځې په مازيګر او يا لا اقل د هر فعاليت په ختم کې يو ساده دهقان يا تجار د خپلې ګټې او زيان اندازه ځان لپاره معلوموي . دوی پدي باره کې هم هيڅ فکر ندې کړې چې ولې خدای د « والعصر ... » يعني د مازيګر په وخت چې سود او زيان پکې معلوميږي قسم ياد کړيدې ؟د خدای په کلام کې دوخت دارزش او اهميت په باره کې په کراتو کراتو يادونه شويده . ولي ټولو دغه پوهانو دغه اصل په نظر کې ندي نيولې ؟او پراخه پرګني يي تر نن ورځې پورې په ګمراهۍ کې ساتلې دي . پوهان دا حق هم نلري چې يواځي په خپلو اعترافاتو د خپلو ګناهونو لوی پيټې سپک کړي . ځکه دعلومو لار په اصطلاح دسد سکندر تر شا مطلقي تاريکي ته نده ورته چې هر څوک دې پکې لار ورکه او ګمراه شي. دعلومو لار رڼه ،ټاکلې او معلومه ده ،يواځې اشخاص دي چې دناپوهۍ له مخې او يا تجاهل العارفانه عمدي په غلطه لار او غلط لوري قدم اخلي او په پايلو يي سترګې پټوي. دهرې علمي پروسي اغاز ،دوام او منتج مثبت يا منفي انجام معلوم

او په مشخصه او دقيقه توګه دهغې وړاد وينه کيدلې شي.

دې کې شک نشته چې ډير پوهان خپلو علمي اصولو او پرنسيپونو ته حتا د ژوند په قيمت تل وفادار پاتې شوي او هوډ او عقيده يي نده ماته کړي . سقراط د شکران د زهرو ګوټ ته د خپلو عقيدوي اصولو د ماتولو په نسبت ارجحيت قايل شو ،برونو په سرو لمبو وروخوت خود خپلې عقيدي پت يي وساته ، ګاليله چې ځمکې ته ګرده او خوځنده ويلې وؤ ،هيڅ ګوابښ له دې عقيدې ونه ګرځولې شو او ډيرو نوروهم پدې لارکي مرګونه ، زندانونه او د زغم څخه وتلې شکنجې ګاللي ، دخپلې عقيدي پت او تقدس يي ساتلې او ورته وفادار پاتې شويدي.

رابه شو د فلسفي په باره کي د ځينو فيلسوفانو خپلو څرګندونو ته : فيثاغورث نږدي ۶۰۰ کاله دميلاد څخه دمخه ليکلي « عدد اصل دکائناتو دې. »(تاريخ فلسفه در جهان اسلام، دحنا فاخوريا و خليل جر ليکنه ،دعبد المحمد آيتي فارسي ژباړه ، ۳۳ مخ) ؛ سقراط چي دفلسفي پلار يادېده او دافلاطون اُستاد ، ځيني اصول وړاندې کړي چې يو له هغو دادي «ټول محسوس عالم موجود ندې. ځکه چې بل عالم هم وجود لري ،چي پد ي عالم کې د هغې داشياوؤ د حقايقو د سيوري پرته بل څه مونږ په خپلو حواسو نه شو درک کولې ، په بل جهان کي وجود لري. او هغه دمُثُل ،دمجردو افکارو او ازلي حقايقو عالم دي. » (همدغه کتاب ۴۵ مخ) ؛افلاطون واي « فلسفه دقدرو ذوق دي» (همدغه کتاب ،۴۸ مخ) ؛ ارسطوعلوم په نظري ، عملي او صناعي تقسيموي، چي شامل د الهياتو او ماوراءالطبيعه دي ، او هغي ته ارسطو « فلسفهً

(c) ketabton.com: The Digital Library

اولي» واي .» (د همدغه کتاب ۶۰ مخ) ، کانت او هګل په اواخرو کي د حواسو په باره کي شک پيدا کړ او ويل ئي « عقل يواځيني داور دي چي کولي شي د حسي مدرکاتو په باره کي قضاوت وکړي. اما کانت وويل چي رياضيات د تجربي څخه مستقل او د تجربي دمخه يو حقيقت دي، د پنځو مجذور پنځه ويشت کيږي او د حواسو تصديق پوري اړه نلري. » (تاريخ فلسفه ، دويل دورانت ليکنه ، دعباس زرياب فارسي ژباړه ، ۲۲۸ او ۲۶۳ مخونه)؛ ؛ماترياليستان پدي عقيده دي « څرنګه چي د ذهن تاثير په بدن باندي انکار نه منونکي دي ، پس ذهن هم بايد د جسم او تن په څير ، لکه صفرا ، مادي او جسماني اوسي .» دکارت واي « فکر کوم پس وجود لرم . » ؛ايديالستان واي « د دکارت په قول څرنګه چي زمونږ وجود زمونږ د مفکوري وروسته عرض وجود کولي شي ، نود نورو شيانو وجود هم زمونږ د مفکوري مديون او هغه وخت موجود يدلي شي چي زمونږ د حواسو پواسطه درک او ذهني وجود پيدا کړي ؛ جسم د مفهوم څخه پرته بل څه ندي او ماده يواځي مجموعه د تصوراتو ده .» او بالاخره ، دمخه مونږ د « فلسفي لار » په موضوع کي وليکل چي د شلمي پيړۍ د لومړۍ نيمايي په اخرو دوه کلونو کي چي علم او تخنيک په کافي اندازه پر مخ تللي ، قوي او با صلاحيته فلسفي ټيم چي د «سر وپالي رادا کرشنان» په مشرۍ تاکل شوي وؤ ، هم دي نتيجي ته ورسيده چي د جهان په باره کي د فلسفي څيړنو د کتاب لومړۍ او اخري پاڼي ورکي دي او « بشر له هغه وخت څخه چي شعور يي پيدا کړي، د دغه ورکو شوو پاڼو په لټه کي شو يدي. همدغه لټه او د هغي پايلي فلسفه نوميږي . فيلسوف د فلسفي د ماهيت د توضيح په باره

کي کتابونه ليکي، لکن شاعر دغه مطلب په يوه بيت سره افاده کوي .» او پدي باره کي يو څه لنډ بحث او ضروري يادونه همغلته هم شويده.

د پوهانو په پورتنيو څرګندونو تبصره ددي د پاره چي موضوع اوږده نشي لازم نه ګڼم او د بلي خوا دمخه هم پدي موضوعاتو کافي بحثونه شوي دي. خو دومره بايد ووايم او درانه لوستونکي هم پخپله قضاوت کول شي چي د فلسفي ډيرو ژورو او اساسي مسايلو سره په پورتنيو تيوريکي فورمولبنديو کي څومره سطحي ، غير مسؤلانه او ساده لوحانه کړه وړه شوي او د خپلو مقدراتو او امکاناتو څخه وتلي مسايلو لکه د عالم الارواح جهان او حتي د خداي ذات او صفاتو په باره کي يي پرته د هر ډول صلاحيت او قانونمند منطق څخه کورکورانه تصوري او تخيلي بحثونه کړيدي.

د تيرو فلسفي بحثونو ،تحليلونو او څيړنو څخه مونږ دي نتيجي ته ورسيدلو چي د خداى ټول خلقتونه او په هغه جمله کي انسان هم د خداى د عالم خلف مخلوق په حيث ، يواځي د خپلو خپلو مقدراتو په کچه مختار او د دغه محدودي څخه وتلي د خداى د مقضي ارادي د جبر تابع ګڼل کيږي. په همدي دليل مونږ پدي عقيده يو چي په عالم الاسباب کي مطلق مختار او مطلق مجبور وجود نه لري. مونږ پدي هم پوهيږو چي انساني شعوري طيف څومره محدود او د هغي څخه وتلي ورشو بشري لا شعور پوري اړه لري. لا شعوري ورشو ګاني يواځي د شعور او لاشعور د ديالکتيک له مخي په قانونمنده بڼه او همداسي د الهام او وحي په شکل هم په نسبي توګه قابل د درک او فهم ګڼل کيږي . پدي باره کي د شپږم حس تر عنوان لاندي موضوع

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې په کافي اندازه بحث شويدي.دا ممکنه نده چې هر څوک د هر څه په باره کې بې بنياده فلسفي بحثونه وکړي او علمي قانونمند حقيقتونه او واقعيتونه دې ترلاسه کړي . په همدي ډول که مونږ يوه قضيه ، يوه فرضيه او يا هر ډول بله علمي مسئله بې بنياده او يا په غير علمي شکل طرحه کړو ، نه يې علمي قانونمنده منطقي افاده ممکنه ده او نه په حقيقت او واقعيت باندي ولاړه منتجه نتيجه او فورمولبندي تري ترلاسه کيدلې شي. په نتيجه کې ويلې شو ، ټول فلسفي مسايل چې تراوسه پورې په واهي ، تخيلي او تصوري غير واقعي بنياد باندې بنا ء شويدي ،د هغې توضيحي افاده ، فورمولبندي او تيوريکي جوړښت نه دواقعيت سره سمون لري او نه پکې علمي قانونمند منطقي تسلسل منځته راتلې شي. په حقيقت کې پخپله دغه روش او ناسمې طرحې هرڅيړونکې په غير علمي او غير منطقي استدلال مجبورکړې ، ځکه دناسمې قضيي دطرحې په بنا ء ممکنه نده منطقي قانونمنده علمي فور مولبندي رامنځته شي . په نتيجه کي داکثره پوهانو فلسفي هڅې عمداً اويا ناخود اګاه په مهملو ، نامفهومو او مغلقو عباراتو او سفسطو باندې بدلې شويدي . ولي پوهانو خپل علمي مسائل او قضايا ناسم او بې بنياده طرح کړيدي ؟ولي هغوی تر اوسه په خپله دغه عظيمه غلطۍ ندي پوهيدلي ؟او بيا ولي دوی پدي نپوهيدل چې ټولي فورمولبندۍ، پريکړې او نتائج يي غلط او دمنلو وړ ندي ؟ ځکه د هرې علمي مسئلې دنتيجي په صحت او غلطۍ پوهيدل ممکن کار ګڼل کيږي. سره ددې چې ډيرو پوهانو وقتاً فوقتاً شعوري يا لاشعوري ، مستقيم يا غير مستقيم دخپل ذهني جبر دتاثير او درک لاندي

ځينې ډيري دقيقي يادونې اوفرمولبندۍ کړيدي (ځکه چي هر څوک ، هر وخت عملاً د خپل ذهن د تاثير لاندې دي او کيدلې شي ځيني وختونه په لاشعوري ډول قانونمندې دقيقي علمي څرګندونې وکړي لکه هګل چي ناخود اګاه دعيني ايدياليست په حيث فکر کاوه ، د مطلقي ايده د تکامل د مراحلو دطبقه بندۍ د قوانينو ديالکتيک فورمولبندي کوي ،برخلاف ماترياليستي ديالکتيکي قوانين يي فورمولبندي کړي وؤ . په فلسفه کې ددغه ډول بې بنياده مسئلو طرحه له ډيره بده مرغه چې عموميت لري . اساسي مشکل پدې کې دې چې پوهان د خپل ذهني جبر دتاثير لاندې د ځيني حقايقو دقيقي څرګندونې کوي ،خو په علت او دليل يي نه پوهيږي او دموجوده خرافاتي ، جادويي ،پيريانو ،ديوانو ، بلاګانو او دي ته ورته کيسو ، داستانونو ،فلمونو په بنياد د ناسمو ،دواقعيت څخه ليري او مزخرفو فورمولبنديو د وړاندي کولو جرئت پيدا کوي او يوه ډله نور پوهان په پټو ، سترګود هغوی دغه ټول ناسم اعمال ستايي اوفلسفه د ګمراهۍ لار نيسي ،کومه قانونمنده فورمولبندي او تيوري او دقناعت وړ نتائج په لاس نه ورځي او په همدي علت فلسفي هم تر اوسه پوري نزولي انحطاطي مسير طي کړي دي. نن هم ټولو نړيوالو ته ناسمې طرحې ، تحريفي تيورۍ او کاذب حقايق سم بريښني . فلسفه پخپله پخپل ځان د تخيلاتو ،تصوراتو ، ابهاماتو له لارې د هر ډول تورونو عامل ګرځيدلي ده. پکار دادي چي فلسفه د خپل علمي ماهيت مطابق خپل هويت تثبيت کړي که نه نو هر څوک به حق لري ووای چې « هر څه پوچ او بې معني د فلاسفه وو په کتابونو کي پيدا کيږي. »

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړي علوم دعملي تجربي تدريجي اصلاحاتو «Korrektion» او دځيني تدقيقي علمي ضريبونو د استعمال دلاري نسبي علمي حقايق او نتائج ترلاسه کولې شي او سره ددې چې ځانګړي علوم د ځانګړي واقعيت او حقيقت په څير وجود نلري بيا هم د «احتياج مادر ايجاد» د مقولي په بناء يي کافي علمي زيرمې او حقايق ايجاد کړيدي . فلسفه چې دعامو قوانينو اوعامو مفاهيمو د علم په حيث عملي تجربي امکانات نلري ،دځانګړو علوموDغه ډول عملي تجربي قانونمند نتايج او حقايق کيدلې شي د نسبي عملي تجربي فاکتور په حيث ومنل شي او د همدغه نتايجو د قياسي استقرايي منطق په بناء فلسفه نه يوائې په تخيلي او تصوري بلکه په نسبي عملي او تجربي شکل ارزول کيدې شي او دهغې د نتايجو د قيمت ګذارۍ دپاره ډيره مناسبه لار او وسيله ګڼل کيږي . په نتيجه کي ويلې شو چې فلسفه يوائې تخيلي او تصوري علم نه بلکه د عملي تجربي واقعيتونو په بناء نسبي عملي تجربي علم ګڼل کيږي او همداسې فلسفي علمي نتايج دخداى دخلف علم په حيث د لوى جهان د لابرا توار دعملي نتايجو په بناء د عملي ارزوني قابليت لري.

په پاى کې پدې ساده تقسيم بندۍ او تفکيک قناعت کوو : هر فلسفي علم او قانونمندي ځانګړې علم او قانونمندي ګڼل کيدې شي . لکن ځانګړې علم او قانونمندي آو يا دهغوۍ ميخانيکي مجموعه هيڅکله فلسفي علم او قانونمندي نشي ګڼل کيدلې. هر علم قانونمندي ده لکن هره قانونمندي علم ندي . د مثال په ډول اتشفشان ،زلزله ، سيلاب ، انقلاب ، انفلاق ، احساسات ،عواطف ،غريزه ، شعر او ډير نور سره ددي چې

قانونمندي پيښي او اعمال ګڼل کيږي خو علمي فورمولبندي، تيوري ،افاده او تعريف يي ممکن ندې. ځکه چې هر يو له دغه پيښو په عين شکل دوهم وار نه تکراريږي يعني استمرار پکې وجود نلري ،او علم مستمري قانونمندۍ ته ويل کيږي. د خداى علم په ټولو علومو او قانونمنديو محيط علم دې او سره ددې چې انسان په ځمکه او جهان کې خداى خپل خليفه ګڼلې او فلسفه چې مونږ په عالم الاسباب کې د خداى د علم خلف علم بولو ، حتا په کوچنۍ قضيه کې يي دخداى دعلم قايم مقام نه شو ګڼلې. ځکه چې خداى په ټولو زماني ، مکاني ،کمي ،کيفي ابعادو اوا وصافوهر وخت علم لري. او انسان ددغه ډول امکاناتو څخه د تل دپاره عاجز او يوائې د خپلو انساني مقدراتو او شعوري امکاناتو په تنګ محاط محيط کې مقدر او مکلف ګرځول شويدي.

فلسفه او ځانګړي علوم

۱ــ **فلسفه** : فلسفه د عالم الاسباب او ټولو خلقتونو دخلقت ، تغير او تکامل « ديالکتيک » دڅېړنې او قانونمندي افادي علم ته ويل کيږي .

ــ **دفلسفي موضوع**: يواځي عالم الاسباب او د هغي پوري اړونده قانونمندی څيړي . خارج له هغي « عالم الارواح او دخدای ذات او صفات » دانسان په مقدراتو کې نه راځي ، دانسان لپاره نه مسخر دي او نه مقدر او نه خدای انسان د هغي په معرفت مکلف ګرځولي ،نو ځکه يي د معرفت او پوهي څخه د هميش لپاره عاجز دي او يواځې په هغه څه پوهيدلې شي چې دخدای په کلام کې يي ذکر شويدي او بايد باور او ايمان پري ولري .

ــ **فلسفي اساسي مسايل** :

ــ « ذهنيت نسبي عينيت او هر مشخص ذهنيت عيني واقعيت دي»؛

ــ «دا جهان يواځي په قانونمند حالت او ښه سره وجود لري ،قانونمند پيدا ،قانونمند پايي ،قانونمند بدلون مومي او

تکامل کوي. يعني قانونمندي شکل دموجوديت دمادې دې»

ــ « ماده متحرکه ده ځکه چې موجوده ده او موجوده ده ځکه چې متحرکه ده. ماده پرته له حرکته وجود نلري. حرکت شکل دموجوديت د مادې دې »؛

ـ « مطلقه بې شعوره او مطلقه با شعوره ماده وجود نلري»؛

ـ « مطلق مختار او مطلق مجبور نشته »

ــ « فلسفه دين او دين فلسفه ده ،ځکه چې دواړه يو شان د خدايي خلقتونو د معرفت متضمن دي » ؛

ـ « ماده قانونمنده او هره قانونمندي مادي ده»

ــ « ځانګړي مستقل علوم په حقيقت کې په مستقل ډول وجود نه لري »؛

ــ « غير مادي ايديا ليستي فلسفي په عالم الاسباب کې حقيقت نه لري »؛

ــ« حرکت په عالم الاسباب کې د خدای دلوی علم دعامې قانونمندی او د هغې دټولو خصوصي حالتونو په پروسه کې دټولو پديدو دظهور او متقابلو اړونده مناسباتو دعلت او معلول مسبب ګڼل کيږي» ؛

ــ « دا جهان همغومره متنوع ،متفاوت ، رنکارنګ او متغير دي لکه څومره چې حرکتونه متنوع، متفاوت ، رنګارنګ او متغير دي. دا جهان همغوره ابدي دې لکه څوره چې حرکت ابدي دي.لوی خدای دخپل لوی علم دعامې قانونمندی له مخې دلوی جهان او حرکت متقابل ابديت او موجوديت يو تربله سره لازمي ابدي علت او معلول او قائم با الذات اوخلل ناپذير ګرځولي او يواځې دقضاء او قدردلوی علم دجبر او اختيار له مخې په هغې کې تغير او تصرف ممکن ګڼل کيدې شي.»

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

ـ « ... او داسې نور په هره ساحه کې اساسي مسایل فورمول بندي شي.

ـ فلسفه مجرد علم دي که مشخص؟: مشخص پدې مفهوم چې یواځې په عالم الاسباب کې د خلقتونو او پدیدو د پیدا ایښت، پایښت، بدلون او تکامل د دیالکتیکي قوانینو څخه بحث کوي او د خدای د ذات او عالم الارواح د موجودیت د قوانینو د معرفت څخه پدې جهان کې د همیش لپاره عاجز او یواځې په هغه څه ایمان او باور ولرل شي چې د خدای په کلام کې یې ذکر شوې او یا د علم او قانونمند منطق د اصولو او قوانینو سره سمون لري .

مجرد پدې مفهوم چې د عالم الاسباب د دیالکتیک د خورا عامو قوانینو څخه بحث کوي . څرنګه چې ټول خلقتونه په عملي او تجربي قانونمند ډول عرض وجود کوي او د انسان د لپاره په زماني او مکاني ، افقي او عمودي ابعادو کې همیشه د تجربي وړدي نو فلسفي علمي نتایج هم د ځانګړو علومو د عملي تجربي قانونمندو منطقي نتایجو له مخې د قیاسي استقرائي قانونمند منطق په بناء نه په تخیلي او تصوري بلکه په نسبي عملي او تجربي شکل ارزول کیدې شي.د شعور او لاشعور د دیالکتیک په پروسه کې هم لاشعوري حقیقتونه او واقعیتونه د خداي د مقضي ارادي له مخې په شعوري پروسو او حقیقتونو او واقعیتونو بدلیږي او دا د فلسفي عملي تجربي افادې یوه بله لار او طریقه ګڼلې شو .

ـ د فلسفې او ځانګړو علومو دیالکتیک: د مخه مونږ دې خبرې ته اشاره کړې چې ځانګړي علوم په ځانګړي ډول وجود نلري او ټولې پروسې او قوانین د مختلفو

خلقتونو او پدیدو د کمیت ، کیفیت او نورو خصوصیاتو له مخې په متعادل او متناسب متداخل ډول جریان پداکوي او د مختلفو ځانګړو خلقتونو د ظهور او ایجاد سبب ګرځي. د دغه خلقتونه د مختلفو لویو او کوچنیو نظامونو په حیث د خپل ذات البیني متعادل او متناسب دیالکتیک له مخې لوی او واړه نظامونه او په کل کې د عالم الاسباب لوی نظام جوړوي. د دغه بې شمیره نظامونه ،پدیدي او خلقتونه د خپلو ځانګړو ذاتي خصوصیاتو له مخې لکه فزیکي حالت یعني جامد ،مایع ،غاز ،تشعشعي ،الکترو مقناطیسي ،جاذبي « Gravitation »او نورو ساحوي تفاوتونو ؛ مادي جوړښت لکه عضوي ،غیر عضوي او په عضوي کې لکه نباتي ، حیواني ؛ د ترکیب له مخې لکه فزیکي ،کیمیاوي او بیولوژیکي او ډیرو نورو خصوصیاتو له مخې د قانونمندۍ په ټولو ابعادو او جهتونو کې یو تر بله سره کاملاً فرق لري. په مجموعي ډول د یوه تعامل چې په متداخل شکل سره په مادي واحد کې جریان پیداکوي ،همزمان او هم مکان د دیالکتیکي پروسې په حیث د ټولو قانونمندیو په نظر کې نیول او په متداخل ډول د هغې محاسبه ډیر مشکل او حتا ناشوني کار دې. په همدې علت د فلسفې او ځانګړو علومو تر منځ ویش « Differentiation مجبوري لازمي ګڼل کیږي.

د فلسفې او ځانګړو علومو د مجبوري لازمي ویش په هکله ما دغه یو ډیر ساده مثال ذکر کړ. د فلسفې او ځانګړو علومو د مناسباتو او دیالکتیک په باره کې د مخه ماڅه ناڅه ذکر کړي دي. بیا هم که لازمه وه ، اضافي بحث به پرې وشي.

د دغه ویش دوهم علت به زما په نظر دا هم وي چې په ځانګړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

علوموکي ،څرنګه چي ډير دقت ته ضرورت نه ليدل کيږي او دعملي تدريجي تجربي اصلاح اوهمداسې د تدقيقي ضريبونو په کارولو سره ځينې قانونمندې محاسباتي نيمګړتياوې رفع کيدلې او يا اقل کچې ته راټيټيدلې شي . که چيرې له دغه پرنسيب څخه ګټه پورته شوې نه واى، نه به ځانګړو علومو د نن ورځې په کچه پرمختګ کړې وې او نه به فلسفې د خپلو نتايجو د تصديق په خاطر عملي ثبوتي دليل درلودلې.اوعلمي څيړنې به په کل کې بې نتيجي او منجمدې پاتې وې.

که چيرې في مادي واحد عنصر ، مخلوط او يا مرکب په نظرکې ونيسو او يواځې د حرارت فاکتور ته په ترتيب سره تغير ورکړو ، وبه وينو چې دحرارت په تناسب ددغه مادي واحد فزيکي حالت د مادي منجمد څخه مايع ، غاز ، تشعشعي ، الکترومقناطيسي ،فوتوني او ډير نور حالتونه غوره کولې شي. که چيرې مونږ د قوانينو بدلون يواځې په دغه يو بعدي مسير کې په نظرکې ونيسو ، وينو چې: په جامد حالت کي ساده ميخانيکي فيزيکي قوانين جاري دي ؛ په مايع حالت کي په هايدروليکي ؛ په غازاتو کي په آيروديناميکي ؛ په تشعشعي حالت کي دشعاعاتو دقانون ؛او په الکترو مقناطيسي ؛ فوتوني او نورو ساحو کي په نورو کاملاً متفاوتو قوانينو بدليږي « ددي په څنګ کې په هره مرحله او هره قدمه کې نور په لسګونو قوانين زيږي او هر يو خپلې خپلې ريښې ځغلوي ، خو هغه مونږ په نظر کي نه نيسو ځکه مونږ موضوع ديو بعدي حالت په يوه مسير کې څيړو » . بيا هم که مونږ يواځې ساده ترموديناميکي قانوني تسلسل په دغه مسيرکې په نظرکې ونيسو . وينو چي: په جامد کي د حرارت انتقال دماليکولونو ،

اتمونو او ذراتو د اهتزاز دقوانينو ؛ په مايعاتو او غازاتو کې بيا هم په متفاوت شکل د کتلوي مقدارونو دکانونشن «حرکت» په شکل ؛ او په نورو ساحو کي بيا هم په نورو متفاوتو قانونمديو او کله چي فوتوني حالت يعني کله چي سرعت دنور سرعت « ۳۰۰۰۰۰ کيلو متره في ثانيه » ته رسيږي قوانين کاملاً په بل ډول تغير کوي او علم تر اوسه پدي نظردي چي هيڅ مادي واحد له دي پورته سرعت نشي ترلاسه کولې او دا اخرين حد د سرعت کڼل کيږي چي تر اوسه يي بشر پيژني ،خو زما په نظر ، پدې باره کې مطلق حکم صادرول نه منطقي دې او نه ضروي . تر اوسه پوري مونږ موضوع په يو فاکتوري خطي مسير کي او هغه هم د يوه ډير ساده شکل په نظر کې نيولو سره څيړلي ده. که چيرې مونږ څو فاکتوري او څوبعدي حالتونه ددغه ساده قضيي وڅيړو موضوع به نوره هم مشکله او که چيري مونږ موضوع د يوه ساده واحد عنصر ،مخلوط او مرکب په چوکاټ کي نه بلکه د څو عنصري ، مخلوط او مرکب په چوکاټ او يا دهغي څخه هم پورته دغير عضوي ،عضوي ، نباتي ، حيواني او يا دهغې څخه هم پورته د ذهني مادي واحدونو او کامپلکسونو په چوکاټ کې مطاعه کول غواړو .

محترم لوستونکي څه فکر کوي ؟ننني بشري جمعي شعور او موجوده علمي ـ تخنيکي وسايل به يې دمحاسبي له عهدې څخه ووځي؟ په قاطعيت سره ويل کيدې شي چي په نظري ډول په پرنسيپ کې هو ، خو په عملي ډول نه ! ! ! لکن د خداى په لوى علم کې ددي کار لپاره ټول قانونمند امکانات برابر شويدي . او پخپل وخت سره به که ژوند باقي وو دامکان په صورت کې لازم بحث وشي . په غير صورت کې به راتلونکي

(c) ketabton.com: The Digital Library

نسلونه یې حتماً د تحقیق او محاسبې د عهدې څخه څه نا څه ووتلې شي . ما دا نسبتاً ساده مسًله د قضایاوو د اِشکال د نمایش په خاطر نده ذکر کړې بلکه د فلسفي مسایلو د مختلفو بعدونو د عمق او بیا هم د ټولو مشکلاتو سره سره ، په هغې کې د حل د لارو د موجودیت د نمایش هڅه وکړه. او یوائې په همدې خاطر !

دا ډول قضایا په مختلفو ساحو کې په مختلفو شکلونو ، بعدونو او ژورتیا سره مطرح کیدلې شي .

د مخه ما آیرو دینامیکي قوانینو ته اشاره وکړه.غواړم د پورتنۍ مسًلې د لا ښه پوهاوي په خاطر په تخنیکي چوکاټ کې په مسًله بحث وکړم .د هوا بازۍ د تاریخ شروع روسان د مژایسکي خو امریکایان د رایټ د ورونو د ابتکار څخه بولي.په هر صورت هوابازي په عملي ډول د شلمې م پیړۍ د شروع څخه پیل او نژدې دیوې پیړۍ په عمر کې یې لوړ افقونه تسخیر کړیدي.په ابتدا کې پوهانو فکر کاوه ، کله چې د طیارې د الوتنې په وخت کې د هوا ذرات په طیاره لګیږي ،د پورته کیدو « د برداشت» قوه تولیدیږي . وروسته ژوکوفسکي په اثبات ورسوله چې آیرودینامیکي د برداشت قوه د هوا د فشار د تفاوت په نتیجه کې چې د الوتنې په وخت کې د طیارې « الوتکي» دوزر دلاندې او باندې سطحو تر منځ منځته راځي ، ایجادیږي .وګورو چې آیرودینامیکي قوانین د سرعت د فاکتور په تدریجي تغیر سره څه ډول تغیر کوي ؟ په ابتدا کې د الوتکو د پاره هم په یو څه تفاوت د موټر د انجن څخه استفاده کېده او هغه پدې معنا چې د الوتکې په انجن کې سلندرونو په ستاره اي شکل سره قرار درلوده چې پکو ته یې دوراني حرکت ورکاوه او

هغوی د کشش قوه تولیدوله . پدې انجنونو سره ممکنه وه الوتکه یوائې له ۳۰۰ تر ۴۰۰ کیلومتره في ساعت سرعت ولرلې شي. ددې څخه پورته د پکې د مقاومت زیاتوالي د سرعت د زیاتیدو مخه نیوله . د سرعت د زیاتوالي په خاطر پوهانو د زاړه حکمت له تجربو څخه په استفاده د جیټ انجن کشف کړ ، خو پکه د کشش د قوې د وسیلي په حیث پاتې شوه . پدې صورت کې نیمه قوه پکې او نیمه نوره د توربین څخه په سرعت سره خارج شوو غازاتو تولیدوله او الوتکې له ۷۰۰څخه تر ۹۰۰ کیلو متره في ساعت اعظمي سرعت نیولې شو. بشر زیات سرعت ته ضرورت درلود او ددې کار لپاره بې پکې خالص جیټ انجنونه جوړ شول او پدې وسیله د الوتکې چټکتیا د غږ له چټکتیا څخه واووختله.ددې سرحد څخه په اووختلو آیرودینامیکي قوانینو تغیر پیداکړ او ددې په بناء باید د الوتکې جوړښت هم تغیر کړې واي او مونږ نن وینو چې د غږ څخه چټکې الوتکې د نورو الوتکو په نسبت بل ډول جوړښت لري . د الوتکې د جوړښت په تغیر سره د الوتکې سرعت زیات او د غږ د سرعت دوه ،درې برابره او لا نوره هم زیات شو .د انجن د ننه کمپریسور او توربین د مقاومت د زیاتیدو په نسبت بیا پرابلم پیدا شو . د الوتکې او د غږ د سرعتونو تناسب په « M » سره ښودل کیږي او د « ماخ »د عدد په نوم یادیږي . لازم داوو ، کومې الوتکې چې د غږ درې برابره او زیات سرعت درلود بې کمپریسوره او بې توربینه جیټ انجنونه ورته جوړ شوي واي . نن د غه ډول انجن لرونکې الوتکې موجودې او اکثره بې پیلوټه الوتکې دا ډول انجنونه لري ،خو د هغې د پاره پکار دا دي چې لومړي یې بله الوتکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورته آو تر لازم سرعته ورسوي ، څرنګه چې دغه ډول الوتکې یا اکتشافي او یا الوتونکي بمونه وي ، نو بعدي پروازئي درادار او په ځيني مواردو کي د پيلوټ پواسطه کنترولیږي .

پوهان نن دنوروا او نورو ،حتي فوتوني انجنونو د جوړولو په فکرونو کې دي چې همزمان هر چيرې چې وغواړي حاضر او هر ډول امکانات ولري . پدي بحث کې مونږ يوائې د سرعت د پارامتر په تغير سره وويل چې قوانين په ټولو مراحلو کې په کافي اندازه تغير کوي .که مونږ د ټولو پارامترونو د تغيراتو تأثير په نظر کي ونيسو دا مسئله به لابغرنجه هر اړخيز نوربعدونه هم پيدا کړي . په نتيجه کي ويلې شو که پرنسيباً د فلسفې او ځانګړو علومو ويش ناممکن بريښي ، عملاً د ًمجبوريت له مخې لازمي ګڼل کيږي . د فلسفې او ځانګړو علومو د ديالکتيکي عدم ارتباط په صورت کې که فلسفه عملي تجربي ثبوتي دليل دلاسه ورکوي ، ځانګړي علوم هم ممکن نده چې خپل واقعي موقف ،لار او ګودر پيدا کړې شي . د هغي متقابل ديالکتيک ضروري او جبري او لازم وملزوم ګڼل کيږي.

مقضي او مقدره « د خالق او مخلوق » اراده

مقضي او مقدره ارادې د قضاء او قدر د قانون په لوی جهانګير محاط محيط کې ،يوتر بله سره د لوی جهان او د هغي د ټولو خلقتونو د پيدايښت ، پايښت او ديالکتيکي بدلون او تکامل ،علت او معلول انګيزه او يوائيني لوی علمي قانونمند وجودي وجدي حالت ګڼل کيږي . انسان د خدای دذات د پيژندنې او توصيف څخه دهميش د پاره عاجز دې. پدي صورت کې هر چاته دا پوښتنه پيدا کيدلې شي چې د خالق او مخلوق ترمنځ د ارتباط لار او وسيله به څه ډول وي ؟ په کوم دليل او وسيلي سره خدای او انسان ارادي ديالکتيکي ارتباط لرلې او انسان د خدای د عالم خلف په حيث لازم ديالکتيکي مقدرات حاصلولې شي ؟ مونږ د دي خبرې شاهد او پوهيږو چې د ماديت او معنويت په غير واقعي بنياد د فلسفې داساسي مسئلې مطرح کولو ، په فلسفي نظام کې څومره بې مورده ځانګړتياوې ،تناقضات ، موضعګيرۍ او اختلافات رامنځته او لا تر اوسه په خپل حال باقي پاتې دي. فکر کوم ، هغه ډيره

(c) ketabton.com: The Digital Library

عمده او اساسي مسئله او د هغي په اړوند نور فلسفي قضایامونږ وکولې شول د عینیت د فلسفې د موضعګیرۍ له مخې په ثبوتي ډول فورمولبندي او شاید د پوهانو د توجه او قناعت وړ ګرځیدلې اوسي. زمونږ په آند ډیرو فلسفي مسایلو ته په دغه تیوریک بحث کې ځواب ویل شوې ، د شک او تردد جرړې له منځه تللي او په لازم لوري د تحرک پوره امکانات برابر شویدي.

همدا سې په فلسفي بحثونو کې مونږ د عالم الارواح ، جنت، دوزخ ، اعراف ، برزخ ،لوح محفوظ ،مُثُل ،د خدای د ذات او صفاتو او ډیرو نورو مثایلو په باره کې د ډیر وستر و فیلسوفانو او پوهانو د فلسفي بحثونو شاهد هم یو .حال دا چې دغه ټول بحثونه دانسان دمقدراتو او ممکناتو څخه وتلې کار ګڼل کیږي ، مګر هغه چې یې دخدای په کلام کې ذکر شوې اوسي. زما په عقیده هغومره چې پدې باره کې یې دخدای په کلام کې ذکر شوې ، همغومره به ضروري او حتمي ګڼل کیدل . خارج له هغې ، زیاتو معلوماتو ته به ضرورت نه لیدل کیده نو ځکه یې نه دخدای په کلام کې ذکرشوې، نه دانسان په مقدراتو کې راځي او نه یې انسان په معرفت مکلف ګرځول شویدې .نو ځکه اضافه له دې ،کومې هڅې چې پوهانو او فیلسوفانو په تصوري او تخیلي شکل پیل کړي او اوس هم دوام لري کاملاً د نا ممکناتو څخه دي او بې مورده ګڼل کیږي .مونږ پدې باور لرو چې انسان دخدای د کامل معرفت او توصیف څخه دهمیش دپاره عاجز دي ، ځکه چې خدای دلوی حقیقت په حیث د انسان په شعور کې نه ځائیږي ،خو په عالم الاسباب کې د خدای د خلیفه په حیث باید د خدای په علم دنسبي پوهې د معرفت لازم

وسایل او امکانات ولري.په غیر صورت کې به څه ډول دخدای خلیفه جوړ او وګڼل شي ؟ددغه ضرورت او مجبوریت له مخې پوهانو او فیلسوفانو د تخیل، تصور ، تصوف ، کراماتو ،عبادت ، ریاضت ، سحر ،جادو او حتي ډیرو العیاذ باالله د شیطانت له لارې هڅې کړیدي ، په دروغو او تګۍ ځانونه د خدای خلیفه او قایم مقام جوړ کړي،حتي ډیرو ځانونو څخه مجازي خدایان جوړ کړي ،په دروغویي طریقي ،لاري چاري ، تیورۍ او فورمولبندۍ جوړې کړي او پایله یې ګمراهي شویده او نن هم دغه مسئله پخپل ځای لا ینحله پاتې ده. نوموړې مسئله ډیره مغلقه ،مشکله ،نامرئي او په همغه کچه د اهمیت وړ هم ده .پوهان هغه د قضاء او قدر ، جبر او اختیار ، دیترمینیزم او اندیترمینیزم په نامه یادوي . دا سمه ده. زه هغې ته د شعور او لا شعور دیالکتیک هم وایم .پدې باره کې، لکه چې دمخه هم ورته اشاره شوې وه ،ما د « شپږم حس که دشعور او لاشعور دیالکتیک » تر عنوان لاندې یوه مقاله لیکلې او دمیلادي پیړۍ د اتیایمي لسیزي په لمړیو کلونو کې د « اخبار هفته » په ۵۵ ګڼه کې چاپ او پدې موضوع بحث شوې وو .که چیرې دقضاء او قدر د عام قانون له مخې د خالق او مخلوق دمقضي او مقدرو ارادو ډډلیږد او دیالکتیکي قانونمندو مناسباتو تحقق ممکن نه وې ګرځیدلې ،انسان به هیڅ کله د خدای خلف نه وې ، نه به قضاء او قدر وې او نه به د لوی جهان او دهغې د بې شمېره خلقتونو پیدا ښت، پایښت او دیالکتیکي قانونمند علت او معلول تحقق پیدا کړې وې . پدې معنا چې دجهان د پیدا ښت ، پایښت او دیالکتیکي تحول او تکامل لپاره به نه انګیزه وې او نه علت . څرنګه چې خدای دا لوی جهان قاونمند

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیدا کړي او قانونمندي شکل د موجودیت د مادې دې، یعني ماده او قانون یو تر بله لازم و ملزوم ګڼل کیږي او په بل ډول او وسیله د هغې پیدا ایښت، پایښت، بدلون او تکامل خدای لازم او ممکن ندي ګڼلې، پکار دا دي د دې جهان، پدیدو او خلقتونو سره هر کړه وړه یوائې د علمي لارو چارو له مخې په قانونمند ډول وشي. لکن له ډیره بده مرغه پوهانو دغه ضرورت او مجبوریت ندي درک کړي او د خپل ذهني متا فزیکیت له مخې یې مابعد الطبیعت په تصوري او تخلي خارق العاده، کور کورانه او دعلمي قانونمند منطق څخه بې محتوا او دمقدراتو څخه وتلي واهي فلسفي تیوریو ته مخه کړې، د کاذب رسالت لار نیسي او د تخیل په وزرو ددې لوی جهان اغاز او انجام معلو مول غواړي او پدې لټه کې کیږي چې په عالم الارواح کې څه پیښ شوي او لا پیښیږي به، دجنت او دوذخ د ثواب او عذاب کچه او اندازه څه ډول تلل کیدې او معلومیدې شي؟ حال دا چې خدای دانسان لپاره یوائې عالم الاسباب مقدر او مسخر ګرځولي تر څو هغه په قانونمند ډول دځان او ټول بشریت لپاره قابل داستفادې وګرځوي.

علم او عقیده سره ددې چې د ماهیت او معنا په لحاظ په موازي ډول عین اهداف تعقیبوي خو دکچې او مقیاس د تناسب له مخې دواړه یوشي ندي. پدې معنا چې په دین او عقیده کې حرج او جبر وجود او ځای نلري، یوائې د یقین، عقیدې او نیک عمل پورې اړه لري. پدې لار کې علمي ثبوتي استدلال او نتائج پکار ندي او نه فلسفه دعلم په حیث دا رسالت لري چې حتماً دې د خدای دذاتي معرفت او نورو اړونده موضوعاتو د پیژندګلوی له عهدې څخه ووځي او

ګوندې حتماً دې قانع کننده ثبوتي دلایل وړاندې شي. پدې باره کې پخپله شخصي باور او یقین لازمي او کافي شرط ګڼل کیږي. خدای عادل او منصف ذات دې او انسان یې مختار پیدا کړیدی. که خدای خپل مخلوق یوائې مجبور پیدا کړې وې، دقیامت دورځې محاسبه به په کوم اساس، دکوم عدالت او قضاوت له مخې کیدلې؟ زما په نظر په عقیدوي مسایلو کې پوهه او ثبوتي دلایل د لازمي او کافي شرط په حیث ضرور نه ګڼل کیږي، لکن په علمي موضوعاتو کې د پوهې او قانونمندي فورمولبندۍ موجودیت او ثبوتي دلایل دلازمي او کافي شرط په حیث ضروري او مجبوري ګڼل کیږي او پرته لدې به هره افاده نیمګړې او نا کافي وې. همدلته په فلسفه کې لوی بحران رامنځته شو، فلسفه ګمراه شوه، خپل علمي قانونمند مادي ماهیت یې چې بشر پرې مقدر او مکلف ګرځیدلی له لاسه ورکړ او پخپله فلسفه منحیث دعلم، د علم سره په تضاد کې واقع شوه. همدلته د فلسفې او نورو علومو تر منځ تباین او تباني خپلې لارې سره جلا کړې، همدلته فلسفې خپل قانونمند منطق له لاسه ورکړ او پخپله منطق عامل د بې منطقۍ وګرځیده، په همدې مقطع کې فلسفه په نا مشخص، مذبذب او کورکورانه ډول د لارې د سر په بحث او یا په بل عبارت په سفسطه بدله شوه، په همدغه مساعده موقع کې دمختلفو نظریاتو پیروانو فلسفې ته د خپلې عقیدې او نظر د اصالت د جزائرو د پیدا کولو لار پیدا کړه او په واقعي مفهوم فلسفه په غیر تحلیلي نابکاره کانګلمرات «مخلوط» او انارشۍ بدله او ځکه یې نن خپل علمي موقف او ماهیت له لاسه ورکړې دې.

کوم رکود، سکون او ګمراهي چې نژدې ۳۰۰۰ کاله دمخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په فلسفي علمي ورشو کې را پیدا شوې او فلسفه یې په جړه مشوره ، غامضه مسًله او لا ینحله معما بدله کړي ، تر ننه باقي پاتې ده. شک نشته چې د فلسفي تیوریو په شکلي کمیت او کیفیت ، موضوعاتي ویش او دیفرنسیشن کې ستر تغیرات رامنځته شوي خو فلسفي موضوعي محیط او ماهیت د فورمولبندیو ماهیت د پخوا په څیر محدود او متحجر پاتې شوېدي. علت یې د فلسفې د اساسي مسًلې غلط تعبیر او بې بنیاده د عیني او ذهني محیطونو جدا کول وو .ماتریالیستان په ټولنیزو او ذهني پدیدو کې ایدیالست پاتې شوي او ایدیالستان چې فزیک دانان او ساینس پوهان هم وو چې تندې به یې په غره هم لګیده ،ویل به یې نه یې منم دا غر ندې بلکه زما د احساساتو کامپلکس او مجموعه ده. خو د فلسفې بوجۍ د موضوعاتو د تکاثف او ازدحام له کبله د پوچو تخیلاتو په بنیاد پړسیده او په هر لوري یې بوړې کاوه او فلسفي تیورۍ او موضوعات له یوې ورځې څخه بلې ته لا پسې په جړه

مشوره او عظیم عطالت لرونکي بار بدله شویده . یوازې د عینیت د فلسفې په نوي طرز تفکر او لید لوري سره لکه چې د مخه هم دې موضوع ته اشاره و شوه ، د مقضي او مقدرې ارادې ،قضاء او قدر د عام قانون او د شعور او لاشعور د دیالکتیک په انعطافي مقطع کې، موجوده معما د حل لار پیدا کولې شي. زما په نظر عقیده هغه وخت پیدا کیږي چې شکونه په باور بدل شي . فلسفه او علوم د خپل تکامل په پروسه کې همیشه په تجربې ثبوتي ډول د عقیدې په واقعیت او رښتینولۍ د تائید مهر لګوي او د خپل لایتناهي تکامل په پروسه کې د لوي او کامل حقیقت مجانب ته په هایپربولیک

ډول تقرب کوي او دواړه په کامل ثبوتي لوی حقیقت بدلیږي .
همدلته عقیده او فلسفه او یا په بل عبارت ،فلسفه او دین په اصطلاح د تضاد د مواضعو څخه د توافق مواضعو ته راپړي ووځي او دو جانبه متناسبه متممه مکمله پایله غوره کوي. دا دې د فلسفې او دین د نسبي حقیقت موضیعي موقف او د کامل حقیقت په لور د هغوئ غبرګونې مجرا او مسیر.

یوازې د قضاء او قدر په ډیر باریک او نامرئي سرحد کې انسان د خدای د عالم خلف په حیث د خوب ، الهام ،وحي او حتي د احساس او ادراک دلارې د خدای د مقضي ارادې د شعوري فهم امکان پیدا کوي او په همدې بنیاد یعني قضاء او قدر ، جبر او اختیار او شعور او لا شعور د مناسبت او دیالکتیک په نرۍ پوله د خالق او مخلوق د ارادو د افهام و تفهیم او عملي ارتباط شرایط قائمیږي او د همدې علت او معلول له مخې موجوده لوی جهاني نظام جوړیږي.

نومورې نظام د خدای د مقضي ارادې او لوی علم له مخې متناسب او متعادل پیدا دې ،بشري شعور د خپلې افراطي استفادې په نسبت په نظام کې د غه تناسب او تعادل له منځه وړي او د خپلو مقدراتو په کچه د فردي یا اجتماعي یعني سالمي یا ناسالمي استفادې ور ګرځوي ، خو په دواړو حالاتو کې د نظام تناسب ړنګیږي او د مقدرې ارادې د پولي څخه په وتلو سره د مقضي ارادې په جبر سره دوباره د نظام تناسب او تعادل بر قراریږي. پدې توګه په نظام کې د مقضي او مقدرو ارادو متقابل اختیاري او جبري فرصتونه تاًمینیږي. یوازې د جبر او یا یوازې د قدر د امکاناتو په صورت کې به نظام یو جانبه عطالت او قهقرائي ناپایداره حرکت درلودلې. په بل

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبارت ،په نظام کې هم دخلقتونو د نسبي بقاء مقدرستاتیزم وجود لري او هم مقضي متحول دینامیزم ، یا که نور هم په لنډ ډول سره وویل شي ، ابدي همزمان ستاتیک ــ دینامیک دیالکتیک یا دلوی خدای دلوی علم له مخې لوی واحد ، ابدي، پایداره ،متناسب ،متعادل جهان استقرار پیداکوي او پخپله دمقضي او مقدرارادو دیالکتیک دنظام دبقاء تضمین کوي .

پدې ډول مونږ وکولې شول په عامو مفاهیمو یعنې په فلسفي بڼه د قضاء او قدر او شعور او لاشعور ددیالکتیک ډېره ستره مسئله د موجوده منل شوو قوانینو د اصولو له مخې ،فورمولبندي کړو .شک نشته چې په عامو مفاهیمو سره ددغه ډول سترو قضایاوو افاده او پوهاوې دواړه ډېر مشکل کار ګڼل کیږي ،او خصوصاً کله چې دغه طرحې او افادې په فلسفي ادبیاتو کې غیر معمول او دلومړي ځل لپاره په سترګو کیږي. سره ددې چې د شپږم حس په موضوع کې ددغه مسئلې په ځینې اړخونو څه ناڅه بحث شوېدې ،بیا هم پکار دادې چې دغه مسایل عام شهرت او دعامې استفادې وړ وګرځي او دمسایلو د جزئیاتو په کچه دموضوعاتو دمتخصصینو لخوا هغې په تخنیکي اړخونو په تفصیل سره بحثونه وشي. خصوصاً دغه موضوع په څرګندوځانګړو مثالونو کې وڅیړل شي چې څه ډول دقضاء او قدر اوشعور او لاشعور په دیالکتیک کې لاشعوري پروسې په شعوري پروسو ، پدیدو ، فاکتونو ، ارقامو ، ګرافیکونو او ډېرو نورومفهومو شعوري حقایقو او واقعیتونو بدلیږي .

دخالق او مخلوق دمقضي او مقدري ارادو دد یالکتیک د

حقایقو او عامه تیورۍ فورمولبندي او نړیوالو ته دهغې وړاندې کونه برعلاوه ددې چې په فلسفي علم کې ټول ناممکنات ممکن ګرځوي، هرې معما ته دحل ځواب وایي ، دفلسفي تیورۍ هره تړلې کوڅه د حقیقت او واقعیت په لور خلاصوي او فلسفي ادبیاتو ته د مهملو ،مجملو او مغلقو فورمولبندیو څخه نجات ورکوي ، بشریت د لا شعور د غیر محاط امکاناتو محیط ته دلارې په پیداکولو سره د دې امکان هم پیداکوي چې دغه ورشو دلویې سرمایه ګذارۍ په قوت د متخصصینو په ذریعه وڅیړي ، د بشریت دښیګڼې په خاطر ټول امکانات ترلاسه او وروسته لدې د حرص ،آز ،حسادت او تنګنظرۍ نړۍ ته دپای ټکې کښیږدي او نړیوالو دپاره دخدایي سخاوت سخاوتمندانه مناسبات او جهان جوړ کړي . ددې لارې انسانان کولې شي دانسانانو ،حیواناتو او نباتاتو تدافعي ، معفیتي ، وقایوي او مراقبتي سیستمونه په ژوره توګه وڅیړي او لکه څرنګه چې لا شعوري نظام خپل چاپریال په تناسب او تعادل کې ساتي ، همدغه دتعادل او تناسب استازو ته د حیه او غیر حیه نظامونود تناسب او تعادل چارې وسپارل شي .پدې وسیله دا هم ممکنه ده چې راتلونکي تولیدات او مرکبات له یو سره ټول په متناسب او متعادل ډول تولید او نړۍ او نړیوال د افراط و تفریط د مضره تناسبونو د ګزند او چاپریال هم د ککړتیا څخه وژغورل شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عېنيت فلسفه
او ځانګړي علمي اصالتونه

دا جهان د مادي موجود په حيث خداى د خپل لوى علم له مخې د واحد قانونمند ديالکتيکي نظام په شکل پيدا کړېدي. ماديت، وحدت، قانونمندي او ديالکتيک د دې نظام بنسټ او اساس تشکيلوي. د دې جهان د ننه او د باندې داسې ورشو ګانې وجود نلري چې هلته دې ځانګړې قانونمندي او ځانګړي نظامونه موجود اوسي. په دې نظام کې ټولي پروسې او تعاملات په متداخل ارګانيک ديالکتيکي شکل جريان لري او د مختلفو پديدو او خلقتونو د ظهور سبب ګرځي. د دغه متداخلې پروسې او تعاملات نبايد د مختلفو علومو بلکه د مختلفو وجدي او روحي حالتونو، ديالکتيکي تحولاتو او تغيراتو، د نظام د ساتنې او محافظت د عواملو او ډېرو نورو حالتونو چې تر اوسه پورې يې مونږ نه په راز پوه او نه په افاده قادريو خو په کل کې د دغه خدايي ابدي، قايم بالذات، خود کفاً، خود بقاً ديالکتيکي نظام جوړوي. د دغه پروسې د ذات البيني تداخل ديالکتيکي او ارګانيک جبر او اختيار له مخې په همزمان او هم مکان تحول، تکامل او ديناميزم کې قرار لري او د دغې مطابق ټول وجدي، روحي حالتونه او کمي او کيفي

ارزښونه جوړوي. مشکله خبره ده چې پروسې، پديدې او علوم په دغه ديالکتيکي ديناميزم کې په متداخل ډول يو د بل انګيزه او علت و معلول و نه ګرځي او په مستقل شکل سره دې يا د پروسي او يا د علم په حيث اثبات او عرض وجود وکړي شي. په دې جهان کې د ستنې د ستومي په اندازه نه تشه موجوده ده او نه دا ممکنه ده چې ګوندې ديوې ذرې په بې ځايه کيدو دې په اصطلاح جهان و نه لړزيږي. دا نظام تر دې کچې پورې تړلې او واحد نظام ګڼل کيدې شي.

مولانا بلخي وايي:

اګر برګيري يک ذره از جاى
فرو ريزد همه عالم سرا پاى

په نتيجه کې ويلې شو چې مستقل علوم، مستقلې پروسې او مستقل تعاملات او د هغوى مستقلې ملوک الطوائفۍ او ورشوګانې وجود نلري او ټول موجودات له ځيلمه په متداخل هر اړخيز فعاليت کې قرار لري. کله چې د الکتروليت يو انبيق په برقي جريان پورې تړل کيږي، يا يوه لمده بطرۍ د موټر د چالانيدو د پاره استعماليږي يا د و چې بطرۍ پواسطه راديو فعاليت کوي، په دريواړو صورتونو کې ډېر تفاوت وجود نلري. که يو الکتروليت په برقي چارج پورې تړو:

د ايونيزيشن د عملي په شروع سره کيمياوي فعاليت شروع کيږي؛ د منفي او مثبت قطبونو په لورد ايونونو حرکت ميخانيکي فزيکي فعاليت ګڼل کيږي؛ د حرکت، اصطکاک او برقي جريان په نتيجه کې حرارت پيدا کيږي او د حرارت په موجوديت کې ترمو ديناميکي فعاليتونه يعني د حرارت انتقال او تبادله پيل او د نورو فعاليتونو د رامنځته کيدو سبب ګرځي

(c) ketabton.com: The Digital Library

؛ دعضوي موادو په موجوديت کي همزمان بيولوژيکي ، فيزيولوژيکي او همداسې نور او نور فعاليتونه شروع کيږي...

مونږ دغه ډول متداخليې سلسلې د مختلفو پروسو ، مختلفو تعاملاتو ،مختلفو پديدو... په مختلفو جهتونو کې تعقيبولې شو او دا ددې معني لري چې مستقل علوم ، مستقلې پروسې او مستقل تعاملات او نوري پديدي وجود نلري ،ټول يو تر بله سره علت ومعلول اويو تر بله سره انګيزه جوړيږي او مختلف فعاليتونه يواځې په متداخل شکل سره جريان پيدا کوي.

داجهان دخدای دمقضي الامر ارادې له مخې په خارق العاده قانونمند نظم او تناسب سره پيدا دې ، د همدغه ارادې له مخې به په همدغه تناسب او نظم سره پايي اودهمدغه ارادې له مخې خودکفاء ،خود بقاء اوخود حافظ او ناصر ګڼل کيږي او بل کړه وړه نه مني. انسان يواځې دخپل قدر او اختيار له مخې ددغه مادي جهان په قانونمند معرفت مقدر ، مکلف او موظّف ګرځيدلې دې. فلسفه دخدای دلوې علم انساني ،ذهني،عقلي تراوش او افادي ته ويل کيږي. انسان ديوې خواپخپل عملي ژوند کې ډيرو دقيقو محاسبو ته ضرورت نلري اودبلې خوادخدای دلوې علم په هم زمان او هم مکان ديالکتيکي تحول او تکامل او فلسفي علمي انتګريشن « کلي ،مجموعي وجدي حالت» اوعلمي پروسوي قانونمنده ګلوبال محاسبه باندي قادر هم نه دې ،نو ځکه دضرورت او مجبوريت له مخې دعلومو نسبي ويش اوديفرنسييشن ته قايل اوپخپل عملي ژوند کې د موجوده عملي امکاناتو له مخې په اصطلاح لوټه په اوبو کې ږدې او قدم مختته اخلي او دواقعيتونو او امکاناتو

په عدم موجوديت کې ،ځيني وخت دانحرافي او واهي تيوريو درامنځته کيدو سبب هم ګرځې. «پراتيک معيار دحقيقت دي » ،نو ځکه دمختلفو علومو څخه په نسبي عملي استفادي او تجربي تدريجي اصلاح او دځيني عملي تجربي ضريبونو داستعمال له مخې کيدې شي نسبي دقيقي محاسبې تر سره شي. بشر په همدغه اساس او بنياد مختلف توليدي مرکزو نه جوړ اوبې ساري کلتوري فرهنګي زيرمي يي ايجاد اوخپل استهلاکي ضرورتو نه پوره کړي ،چي مونږ عملاً نن ددغه ډول مرکزونو او لاسته راوړنو شاهد يو .ددې لارې دا هم ممکنه ده چي فلسفي عامي تيوري، هم په نسبي عملي ډول وارزول شي او د فلسفي تيوريو د سترو او غير قابل تصور اشتباهاتو اوغلطيو څخه هم جلوګيري وشي. له ډيره بده مرغه ، دفلسفي علومو پدې دومره اوږده تاريخ کې ، سره ددې چې ډير فيلسوفان ساينس پوهان هم وو ، نه يي دي کړې شوي د تجربي علومو د متودونو او روشونو څخه د فلسفي تيوريو د اشتباهاتو دمخنيوي دپاره عملي ارګانيک او منطقي ډول استفاده وکړي .برخلاف پوهانو دغه روشونه او متودونه کاملاً په ميخانيکي ډول تيوريکي نظرياتي ساحي ته انتقال کړي او په تخيلي او تصوري ډول يي د استقرائي او قياسي لوبود جدل په ډګر کې دتحت الشعور ، فوق الشعور او مابعد الطبيعه ، ماقبل الطبيعه او ديته ورته عنوانونو لاندې يي بې بنياده واهي انحرافي تيوريګاني رامنځته کړيدي.خو دې خبري ته هيڅ ندي متوجه شوي چې په تيوريکي نظرياتي مسايلو کې د يوه ميکرون په اندازه انحراف په ۱۸۰° انحراف بدليدلې شي. د پوهانو دغه ناسم عمل هر چاته دا جرئت ورکړې ،چې په علومو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې په هر ډول قانونمندۍ سترګې پټې او انارشیزم ته حق قایل او حتا ساینس پوهان د فیلسوف د لقب د حاصلولو په شوق په ذهني ایدیالستانو بدل او غواړي د احساساتو د کمپلکس د زیارت ملنګان وګرځي . علومو خپل مستمر قانونمند ماهیت او ارزښ له لاسه ورکړي او ځای یې تخیلاتو ، اجمالاتو او لفاظۍ ډک کړي ، هر سړي د مهملو ،مغلقو او بې مفهومو بې معنا افادو دلارې د فلسفه ګرائي جوګه او په حقیقت کې علم د علم په حیث خپل تعبیر او ماهیت له لاسه ورکړیدې. نن هم علمي قانونمندۍ ، قوانین ،اصول ،مقررات ، مقاولې ،علایم ، نښې نښاني او متودولوژیکي روشونه یو له بله سره څوک نه تفکیکوي ،او هغې ته یو شان قانونمند حیثیت قایل دي . په همدې علت د هر ځانګړي علم عالم لکه منطق ،کلام ، متماتیک، ښوونه او ډیرو نورو علومو د اصالتونو له لارې په فلسفي حریم ورننوځي .حال دا چې په اصطلاح په دغه علومو کې باالذاتهِ او في نفسهِ کومه قانونمندي وجود نلري او یواځې د نورو قانونمندیو دافادي وسایل ګڼل کیږي او یا په بل عبارت دغه مقولې او قوانین ، دمثال په ډول متماتیک ، فزیک ، ترمودینامیک او نور یواځې هغه وخت قانونمند علمي ارزښ پیدا کوي چې دهغې بې ساه ارقام په نورو قانونمندیو کې په حرکت راشي .

دمخه مونږ دې خبرې ته اشاره کړې وه چې انسان دقانونمندۍ ایجادګر نه بلکه یواځې دخپلې پوهې او علم له مخې د هر یو ځانګړي علم معرف ګڼل کیږي. کله چې انسان دخدای عالم خلف په حیث ایجادګر د قانون او جهان نه اوسي ، دطبیعیونو هغه نظر چې ګوندې دا جهان ، قانونمندي او

خلقتونه طبعیت پیدا کړي ، هم دمنلو وړ نه دي . ټول مسلمانان او بلکه قاطع اکثریت انسانان پدې عقیده دي چې دا جهان خدای پیدا کړی دی. مونږ پدې عقیده هم یو چې دا جهان خدای قانونمند پیدا کړی او قانونمندي شکل دموجودیت دمادې دی .پدې کې هم شک نشته چې دخدای د وجود او عدم وجود په باره کې څوک علمي ثبوتي دلیل نشي وړاندې کولې. ځکه چې انسان په علمي ثبوتي ډول دخدای دمعرفت او توصیف څخه د همیش لپاره عاجزدی. خو دهغه څه په منلو مکلف دی چې د خدای په کلام کې یې ذکر شوي او د خدای د خارق العاده خلقتونو له مخې یې باید شک په یقین بدل او په خپل خدای ایمان ولري. ځیني کسان د ناپوهۍ ، جهالت او یا کبر او غرور له مخې د خدای څخه منکریږي. هغو مره چې دخدای د موجودیت دپاره بې شمیره دلایل وجود لري ، دعدم موجودیت په باره کې یو هم نه په سترګو کیږي. مونږ دلته دعلم ، قانونمندۍ او منطق څخه بحث کوو چې د هر معقول او باشعوره انسان لپاره باید قابل دقبول اوسي او یا یې په مقابل کې همداسې علمي ،قانونمند منطقي دلیل ولري.

دې کې شک نشته چې د علومو په ټولو قانونمندیو ،محاسبو ،تفکیک ، انتګریشن او دیفرنسییشن باندې پوهیدل دټولو لپاره اسان کارنه دي خو پدې خبره هرڅوک په اسانۍ پوهیدلې شي چې نپوهیږي. پوښتنه پیدا کیږي. ولې پدغسې مواردوکې یو عالم انسان چې د موضوع په اهمیت او پدې هم پوهیږي چې نپوهیږي او بیا هم په اصطلاح تجاهل العارفانه د خپلې ناپوهۍ او بې منطقه منطق څخه نه تیریږي او ارجحیت ورته قائیلیږي. نن بشریت دعقل او شعور دبلوغ لوړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

افقونو ته رسیدلي ،علم اوتخنیک فوق العاده پرمختګ کړي ،دشپږ ملیاردو څخه زیات انسانان د ځمکې په مخ ژوند کوي ، ټول غواړي د ټولو دپاره منلي او قابل قبول قوانین اودښه سولئیز ژوند ښه شرایط ولري.لکن تر اوسه پوري پدي نـدي قادر شوي حتا پنځه ماده یې یو ډیر ساده قانون جوړ کړي چې پخپله یې مراعات کړې شي.روسي تزار چې هم حاکم ، هم قاضي ، هم حافظ او هم مجري د قانون وؤ ، ویل به یې «قوانین، عبث لیکل کیږي ، کله چې یې نه مراعتوي».

برخلاف خدای دا لوی جهان او ټول خلقتونه په قانونمند همزمان ستاتیک دینامیک دیالکتیکي تحول اوتکامل پایداره حالت سره پیدا کړي اود ذرې په اندازه تغیر چې مرزي یې نه وي ،په کې نشي راتلای او هر څه به د قضاء او قدر د قانون مطابق په متناسب او متعادل ډول دنظام او قانونمندۍ سره سم ابدي پایداره پاتې وي . پوهان وایي د انسان مغز د پنځلس ملیارده عصبي ریښکیو او خدای خبر څومره حجرو څخه جوړ دي.په هره حجره کې ۲۳ جوړې کروموزومه او DNA او RNA وجود لري . که چیرې د مقدراتو د حدودو څخه دکوم باغي انسان دسرکشۍ په نسبت یو کروموزوم یعني Trisomi 21 دنظام

په خلاف تغیر وکړي ، ددغه باغي انسان جزا به دوراثت دبې حسابه هر اړخیزي پایداره قانونمندۍ سره سره په ارثي مونیزم بدلیدل یعني د Mongoloid په زیږیدو منتج شي . همداسې که چیرې دځیني باغي انسانانو څخه شعوري بغاوت یعني رادیو اکتیف ،مخدرات ، مسکرات او یا بل کوم ډول سرکشي سر ووهي . د بدن معفیتي اومقید ترلي قانونمند نظام رنګ

،نورمال حجرات یاغي او دنن ورځي په کچه دکریبس بلا پرې نازلیدل حتمي دي.

په پورتني مثالونو کې مونږ ولیدل چې مسایل او قضایا څومره په سادګۍ او بې مسؤلیتۍ سره مطرح کیږي خو ریښې یې تر کومو ژورو پوري ځغلي او بشریت دڅه ډول لویولا علاجه بدبختیو او ستونځو سره مخامخ کولې شي. خو دغه کارونه د ځیني کسانو لخوا عمداً دخپلو شومو اعمالو او نیتونو د پلي کولو په خاطر تر سره کیږي. همدلته دفلسفي او ځانګړو علومو ددیالکتیک غوټه تړل کیږي او د مشترک استلزام تعلق او ضرورت ختڼه برابریږي. دتیورۍ او عمل دمتقابل استلزام په باره کې ویل کیږي چې «عمل د تیورۍ په نشتوالي کې ړوند او تیوري چې عملي بڼه ونلري ،بې مفهومه ده» فلسفه او ځانګړي علوم هم دغه شان متقابل موقف او ماهیت لري «فلسفه پرته دځانګړو علومو تجربي ثبوتي برهان او دلیل نشي لرلې او دفلسفي لارښوونو پرته د ځانګړو علومو روانیدل دګمراهۍ په لار حتمي دي».

د مقضي او مقدرې ارادې په موضوع او دهغې د متقابل استلزامیت او د شعور او لاشعور د دیالکتیک په قضیه کې مونږ وکولې شول دخالق او دهغه عالم خلف مخلوق یعني انسا ن د ارادو مختلف فلسفي اړخونه او ځیني نور اړونده فلسفي مسایل فورمولبندي او عامه اذهانو ته وړاندې کړو . که دمادې او شعور د مسئلې فورمولبندي ، په طوفاني هوا کې د همالیا د ایورست په څوکه آوؤختل وؤ ،نو دشعور او لاشعور دیالکتیک یا دخالق او مخلوق د ارادو مناسبت او دخدای د خلیفه په حیث د انساني امکاناتو فورمولبندي به

(c) ketabton.com: The Digital Library

دکهکشانونو دسیر وسفر او تسخیر څخه کم نه وي. پدې ترتیب مونږ وکولې شول د خدای، جهان او علم یعني انسان د دري ګوني متقابل مناسبت اساسي مسایل دعملي قانونمند منطق له مخې فورمولبندي او دعملي استفادي طریقي او امکانات په ګوته کړو. پدي ساحه کې نوي فلسفي ادبیاتو، نوي ترمنولوژۍ، نوي فورمولبندیو، نوو تیوریو او وضاحتونو ته ضرورت لیدل کیږي. باید عامه ذهنیتونه لومړي پدې معتقد او بیا دعملي استفادې د لارو چارو سره اشنا شي.

پکار دادي دخدای دلوی علم له مخې د خدایي خلقتونو د اساسي مسایلو په میخانیکیتونو او ذات البیني تفاوتونو، چې په عملي ژوند کې یې نن ستر پرابلمونه رامنځته کړي بنیادي فلسفي بحثونه وشي. یو له دغه مسایلو څخه دنظام او نسل دبقاء او دمختلفو خلقتونو د پیدا ایښت مسئله ده. خدای ټول خلقتونه دنظام د حفاظت په خاطر په ټولو اوصافو، ټولو خصلتونو، علاقمندیو او امکاناتو سره مختلف او متفاوت پیدا کړیدي. یو په هوا، بل په ځمکه، دریم په اوبو کي ژوند کوي. یو ګلان بویوي، دګلانو شیري ټولوي او پري تغذیه کیږي. دوهم ټول سروکار د چټلۍ او کثافاتو سره لري. یو غوښي خوري، بل وابښه خوري او دریم له هیڅ شي څخه کرکه نلري. یو شات او شکري ټولوي بل زهر او دریم بل څه. یو ځان غواړي او بل د جهان سره علاقه لري ادغه ټولې چارې د خدایي عبادت او بندګۍ په واسطه تنظیمیږي او همدغه دخدای دین، طریقت او شریعت ګڼل کیږي.

هو! همدغه د جهان، نظام او خلقتونو د پیدا ایښت، پایښت لار او چاره ده. خدای همداسې ټول خلقتونه دمقاومت

، معافیت او وقایوي امکاناتو له مخې مختلف پیدا کړیدي تر څو هرڅوک د ځاني خطر له مخې پابند دنظام اوسي. ملائکو عبث تشویش نه درلود چې ددي باشعوره انسان پیدا ایښت به دبغاوت او فساد منبع وګرځي. سره ددې چې په لوی جهاني نظام کې د نظام دحفاظت او حراست ټولې لارې چارې پیشبیني شوې او هر څه د قضاء او قدر د عام قانون او دخدای د ارادیې له مخې جریان لري او یواځې انسان د بغاوت له مخې د خپل نفس قانون مني اودا لوی جهان یې د نابودۍ د خطر سره مخامخ کړیدې.

د نظام دحفاظت په خاطر د خلقتونو د جنس، نوع، صنف، افرادو او نسلونو د پایداره تواتر مسئله ډیر ارزش او اهمیت وړ ګڼل کیږي. دمخه مونږ د یوې حجرې دننه د یوه کروموزوم په تفاوت ولیدل چې څه ډول د وراثت هر اړخیز پایدار سیستم رنګیږي او په ارثي مونیزم باندي بدلیږي. او علت یې هم یواځې دعامو قوانینو څخه د باشعوره انسان سرغړونه وه. که چیرې د قضاء او قدر او جبر او اختیار عام قانون له مخې په مستمر شکل سره تناسب او تعادل ته د مواد و د بازګشت سلسلي وجود نه درلودې، پدي جهان کې به هیڅ خلقت، پدیده، وضعه او حالت پایداره نه وي پاتې او عام سراسري انارشیزم به جریان درلودې. زه غواړم د خلقتونو دجنس، نوع او نورو سلسلو د بقاء په مسئله د تولد او تناسل د عواملو د اهمیت له مخي بحث وکړم.

د تولد او تناسل بقاء ځکه پایداره پاتي او لا دوام لري چې خدای دهغې بنیاد په مینه، محبت، وفادارۍ، صداقت، عطوفت، فداکارۍ او د اسلام په مبین دین کې د نر او ښځي تر

(c) ketabton.com: The Digital Library

منځ د سیال کفائت او پاک عقیدت په اصولو بناء کړیدي. مینه همیشه پاکه او مقدسه ده. مینه د هرچا او هر خلقت شخصي ملکیت او دهر ډول تعرض ،تصرف او سوء قصد څخه مصؤنه ده .مینه یواځي په مینه بدلیدې شي. مینه مقدس ارزش دې ،متاع او کالي نه دي ، خرڅ یي ناروا او په قطعي ډول ممنوع دې. هغه څوک چي مینه خرڅوي ځان خرڅوي. هغوی چې د مینې په ارزش نه پوهیږي ، هغوی تیټ ،ناپوه او بدبخت انسانان دي. حیوانات ، الوتونکي او خزندي مینه نه خرڅوي او یواځي د خپل سیال کوف د مینې په بدل کې یې د نسل او نوع د بقاء دمقدس مقصد او ارمان په مقابل کې وړاندي کوي. هغوئ مقاربت ، مجامعت اود مینې شریکي یواځې او یواځې د نسل دبقاء د مقدس ارمان په خاطر کوي. په غیر صورت کي ډلي ډلي حیوانات ، الوتونکي او خزندي یوځای ګرځې، خو هیچا به دهیڅ یوه څخه بي نزاکتي نه وي لیدلي. خوکله چي د مقابل لوري د نسل دبقاء علایم احساسیږي ، هر یو په لومړۍ درجه مقابلي ته حاضریږي. یواځې انسان دې چې ټول مقدسات او ارزښونه یواځې د سرمایداري سود او زیان ،هوا و هوس او شهوت په کنډه پیمانه کوي او نور ټول ارزښونه ورته بي ارزښه ښکاري. که چیري د مینې مقدس ارزښونه او ایدیالونه اود نسل دبقاء پاک ارمانونه په پام کې نه وې ، خدای د نسل د مقدساتو په بناء تناسلي سیستمونه ، تناسلي الات څومره مصؤن او له بله پلوه څومره آسیب پذیره پیداکړي او څومره یي د مینې ،محبت ، عطوفت ،صداقت ، شرم ،حیاء او سل و زر نورو قیوداتو په پردو پوښلي او د متفاوتو معفیتي ، مقاومتي ، وقایوي ،او ډیرو نورو خطرونو په حلقو مقید

ګرځولي ، بیا هم باغي انسان ددغه ټولو انګړونو څخه دبې حیاییاو بې شرمۍ ډګرته ووځي او په بې شرمۍ سره حتا د هر روا او ناروا ،وقت وناوقت حیوان او انسان او بل هرڅه مقاربت او مجامعت څخه ډډه نه کوي او ځان او ټول نسلونه د تباهۍ د خطر سره مخامخ کوي . نن دهمدغه بي مسؤلیته اعمالو په نتیجه کي یواځی دځلویښت ملیونو انسانانو څخه ډیر زیات د ایدز په مرض اخته انسانان د مرګ او ژوند په پوله د بدبختۍ ، رنځ او درد مایوسانه شپي ورځي تیروي .

د تأسف خبره داده چي ځیني ځان غوښتونکي کړۍ دغه ډول تباه کوونکي پروګرامونه ، ځانونو د پاره د تنفس د ساحي دفراخولو په خاطر عملي کول غواړي . هغوی عمداً علوم ، قانونمندۍ او تیورۍ تحریفوي او عام بشریت دحماقت په لور کشوي . یواځې فلسفه او فلسفي اصالت دې چې علومو او عام بشریت ته ددغه ډول ګمراهۍ څخه نجات ور کولې شي.

د پورتني بحث څخه دا ډول نتیجګیري کولې شو :

ـــ دا جهان واحد او تړلي نظام اودیوي کوچنۍ ذري په اندازه حرکت پکي محسوس دي ؛

ـــ پدي جهان کي ځانګړي علوم وجود نلري او ټولي قانونمندۍ ،پروسې او تعاملات همزمان او هم مکان په متداخل ډول پیښیږي ، جریان لري او دمختلفو خلقتونو دزیږندي ،پایښت ،تحول او تکامل انګیزه او علت ومعلول جوړیږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فیثا غورث د متما تیک اصالت او د عېنیت د فلسفې نظر

داسې ویل کیږي چې د فیثاغورث څخه لیکلي اثار نه دي پاتې خو د هغه هندسي قضیه (په یوه قایم الزاویه مثلث کې د وتر مربع مساوي کیږي په مجموع د مربعاتو د دوه نورو ضلعو) ډېره مشهوره ده.

ځینې کسان فیثاغورث د فینیقیه د خلکو څخه ګڼي او وایي چې ګوندې په صور کې پېدا شوېدې. ځینې نور هغه د ساموس اهل ګڼي چې د پولوکراتس د ظلم څخه یې خپل وطن پرېښود او صقلیه ته په ۵۳۲ ق.م کې مهاجر او د کروتون په ښار کې یې سکونت اختیار کړ. فیثاغورث څرنګه چې په تناسخ یعنې دا چې روح دیوه جسد څخه بل جسد ته ځای بدلوي، عقیده درلوده، نو ځکه یې د حیواناتو غوښې او د ځینې حبوباتو خوړل او د پوستکو په خاطر د حیواناتو قرباني کول په ځان حرام ګڼل. فیثاغورث د مذهبي او سیاسي ډلې مشري کوله چې د تقوا او صداقت له مخې سره راټول وو او د فیثاغورث د رهنمایي لاندې

یې د ریاضي، علم النجوم، موسیقي، طب او نورې زده کړې کولې او څه یې درلود له د دولت چارې عالمو کسانو ته په لاس ورشي.

فیثاغورث د متماتیک اصالت دا ډول افاده کوي «عدد د ټولو کائناتو اصل دي»(تاریخ فلسفه در جهان اسلام ص ۳۳)
فیثاغورث پخپل دې قول کې ځکه زه حق په جانب ګڼم چې ټولې قانونمندۍ یواځې د متماتیک په ژبه په دقیق او علمي شکل سره افاده کیدلې شي.

کله چې زه د ننګرهار د لیسې په یوولسم ټولګي کې ووم صاحب الدین خان د ننګرهار د ښوونې او روزنې مدیر او زمونږ د الجبر استاد وو. د افغانستان د هغه وخت د معارف د تعلیمي نصاب له مخې به په یوولسم ټولګي کې دوهمه درجه الجبري معادلې تدریس کیدلې. کله چې استاد ټولګي ته راغې او د لومړي ځل لپاره یې د $ax^2+bx+c=0$ معادله یې په تخته ولیکله. څرنګه چې ما د پاره نا اشنا معلومه شوه. سمدستي مې تري پوښتنه وکړه. استاده! پدې خو پوهیږم چې جمع، تفریق، ضرب، تقسیم، ربح، تناسب او نورود ریاضي مسایلو او فورمولونو څخه څه ډول او په کوم ځای کې استفاده وکړو. پدې خبره پوه نشوم چې د دې معادلې څخه به څه ډول او په کوم ځای کې ګټه اخلو؟ استاد په ځواب کې وویل. که چیرې د دې معادلې د مختلفو سیستمونو، طاقتونو، مختلف تعداد، مشتقاتو، انتګرالي او دیفرنسیالي حالتونو په حل بریالي شو، مونږ د پاره به د دې جهان د ټولو حوادثو او واقعاتو د ماضي، حال او مستقبل څخه خبریدل کوم مشکل کار نه وي.

دغه جملې زما په مغز کې لوی بحران را ولاړ او نور په هیڅ

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوه نه شوم. اضافي پوښتنه مې هم ونکړه ځکه چې راته بې ځایه معلومه شوه او بې له هغې به پرې نه وي پوه شوې. کله چې په دولسم ټولګي کې دانتګرال او دیفرنسیال سره ښه نا ښه اشنا شوم، په MPCB کې مو دغه معادلات یو ښه مفصل ولوستل او کله چې د پخواني شوروي اتحاد داکراین جمهوریت ته تحصیل لپاره ولاړم او هلته مې دغه مسایل په مفصل ډول ولوستل، یوائې هلته زه پدې خبره پوه شوم چې متماتیک رښتیا هم ښه ډول معجزې کولې شي او په لومړي سطحي نظر کې سړي ته داسې ښکاري چې ګوندې په رښتیا هم ددغه اصالت جوګه ګڼل کیږي. بې مورده به نه وي که د همدې خبرې د تائید په خاطر د یوې بلې خاطرې ذکر وکړم.

داکراین په جمهوریت کې ددرې میاشتې روسي ژبې لوستلو څخه وروسته ځیني نور عمومي مضامین لکه متماتیک، فزیک، کیمیا، موادشناسي او نور شروع شول. د مواد شناسۍ مضمون یوه پروفیسور درس راکاوه او مونږ دپاره نا اشنا مضمون وو چې د موادو د اتمي، مالیکولي پنجرو او داخلي عمومي جوړښت څخه یې بحث کاوه. پدې مضمون کې به زما او د استاد تر منځ همیشنۍ شخړه پیښېده ځکه چې مضمون مشکل وو، ما پرې ځان پوهول غوښتل او دفلزاتو او غیر فلزاتو او دهغوی دمرکباتو د اتمي او مالیکولي جوړښتونو د پنجرو او په مختلفو مدارونو او هسته کې د پروتونونو او الکترونونو موقعیت او تناسبونو او په مختلفو حالتونو کې د هغوی د مختلفو وضعیتونو توضیح د هر استاد لپاره هم اسان کار نه وو. همیشه به مو یو بل ته سره قناعت نه شو ورکولې. یوه ورځ کله چې درس ته راغې او دهمیش په

شان شخړې دوام پیدا کړ، په اخرکې یې راته وویل. زه درته یو پیشنهاد لرم. زه ورته غوږ شوم او په دوام یې راته وویل. راشه چې زه او ته په همدې مضمون کې دډاکترۍ دپاره کار شروع کړو، مخکې له دې چې دانجنرۍ دیپلوم واخلې دډاکترۍ دیپلوم به ترلاسه کړې او په عین وخت کې به ددوه دیپلومونو خاوند شې. زه هم ډیر خوشحاله شوم خو کله چې مې دوطنداراونو سره مصلحت وکړ. ځینو وویل چې روسي ژبه ډیره سخته ده. ددواړو کارونو پر مخ بیول به درته مشکل شي او مونږ وینو چې ته د طلایي د مدال اخستلو لپاره اماده ګې لرې، په دې کار هم بیا نه شې بریالې کیدلې. یوه تن لا راته وویل مونږ غواړو ځان ناکام کړو چې یو کال موزیات شي. لنډه دا چې ددغه کار څخه مې صرف نظر وکړ. ددې اوږدې کیسې څخه زما مطلب دا وو، کله چې ما دیپلوم دفاع کړ او د سالون څخه راووتلم. تصادفي ددروازې مخې ته همغه پروفیسور دیوه بل استاد سره ولاړ وو. تبریکي یې راته وویله او هغه پروفیسور زیاته کړه، که زما خبره دې منلې وې. اوس به دې دوه دیپلومه په جیب کې وې. ما ورته وویل. هغه خبرې خو تیرې شوې. اوس به راته ستاسې مشوره ښه وي؟ دوی دواړه یو هم دمتماتیک استاد نه وو. یو د مواد شناسي او بل د آیرو دینامیک استاد وو. دواړو غیر ارادي همزمان په یو اواز وویل. که وخت دې پیدا کاوه، متماتیک لوله. او زه یو ځل بیا دمتماتیک عظمت او اهمیت ته متوجه شوم. نوفیثاغورث او دکارت دواړو چې دمتماتیک اصالت په ټولو علومو باندې برقرارول غوښتل هم ډیر به ملامته نه وو.

متماتیک دټولو قانونمندیو دافادې ژبه ده. ټولې

(c) ketabton.com: The Digital Library

قانونمندۍ که شعوري دي ،که ټولنیزي او که طبیعي ـــ میخانیکي دي د متماتیکي قوانینو په مرسته قابل د افادي ګڼل کیږي. هغه وخت به ډیر لیري نه وي چې په اصطلاح د غه بې شعوره موجودات یو د بل د حال په ژبه سره پوه او مونږ د پاره ترجمانان جوړ شي. نن د انسان په واسطه جوړ شوي جوړښتونو او میخانیکیتونو وجدي حالت بلا کوي ،د سترګي درپ په میلیونمه زرۍ ګي میلیونونه عملیات اجرا کوي ،فکر کوي ،سنجش کوي او باور لرم ډیر زر به د مختلفو پدیدو تر منځ لکه څرنګه چې د موادو تبادله موجوده ده د اطلاعاتو او معلوماتو تبادله به هم جاري او د حال ژبې به ګو یا شي .

هو ! د متماتیک په وسیله با شعوره او با کلتوره انسان د اهر څه کولې شي. هغه څه چې د نه کیدو دي ، هغه په ټولو قانونمندیو د متماتیک د علمي اصالت برقرار یدل دي. او دا ځکه چې متماتیک با الذاتهِ او في نفسهِ عاري د قانونمندۍ څخه دي. د متماتیک ارقام او اعداد تر څو چې په بله قانونمندۍ کې په حرکت رانشي مړه دي او هیڅ شې نشي افاده کولې. له ډیره بده مرغه فیثاغورث او حتا د کارت ټوله لوبه په مړو ارقامو او اعدادو سرته رسولې او غوښتل یې همد غه بې مفهومه او بې مضمونه لوبه د عملي فعالیت په ټوله ساحه حاکمه کړي ، چې البته محصله به یې صفر وې. مړه ارقام او اعداد ګونګي بلاګاني دي ، هیڅ شي نشي افاده کولې او حتي د الهام ژبه یې هم ګونګه ده. د مثال په ډول فیثاغورث لیکي «عدد یا فرد است یا زوج .فرد عدد محدود کامل است وزوج عدد نامحدود وناقص...» او یا مثلاً «عدد سه ،با مکان که داراي سه بعد است تطبیق میکند ،(دا خبره سمه ده ځکه چې

مکان درې بعده لري) وعدد پنج باصفت ،وشش با رطوبت وهفت با عقل ونوروصحت ،وهشت با عشق وصداقت،ونه با تفکر در امور ،وده که محتواي همهً این اعداد است،صاحب طبعیت الهي است ومطابق است با ترکیب عالم وجود که محتواي همهً اشیاً است.» (تاریخ فلسفه در جهان اسلامي ص۳۴و۳۵) . د غه اعداد او ارقام د پورتنیو مفاهیمو سره هیڅ ډول ارتباط او مناسبت نه لري. د متماتیک په واسطه دا ډول افادي ناسم او د منطق څخه لیرې کار معلومیږي.

هو ! سمه خبره داده چې متماتیک نه باالذاتهِ د علومو د اصالت جوګه او نه اصل د ټولو کائناتو دي. د کائناتو اصل او بنیاد حرکت او قانونمندي ده او د غه دواړه د مادیت مستلزم او خداي دا لوي مادي جهان د خپل لوي علم د اصالت او رسالت معرض ګرځولې او خپل عالم خلف بنده یې باالوسیله د هغي په معرفت مقدر مکلف ګرځولې دي. په متماتیک کې نه مادیت شته او نه قانونمندي ،نو ځکه د اصالت رسالت هم نشي ایفا ء کولې .خو متماتیک د قانونمندۍ د افادې وسیله او ژبه او د ذهن نور دې چې د هر ظلمت څخه تیریدلې او قانونمندي په قانون بینو سترګو « د ذهن په سترګو » لیدلې شي.

شک نشته چې فیثاغورث د هغه وخت په امکاناتو سره ندي کړې شوي ځیني قانونمندۍ وویني ، لیکن د متماتیک د قانونبینو سترګو نظر یې لا هغه وخت په فلسفي علم لګیدلې وو او وګورۍ په څو پورتنیو جملو کې یې څومره عالي علمي مفاهیم او مقولې افاده کړیدي. خو کاشکي د غه کار نه د ساده ارقامو او اعدادو بلکه د متماتیکي معادلو په واسطه صورت نیولې وې . که ما هم د دې ستري قانوني اشتباه او ګناه څخه ډار

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه درلودې او ستر ګې مې پرې پټولې شوې نو زه به هم دمتماتیک اصالت ته قایل او منلې به مې وې.

دمتماتیک اعجاز هغه وخت څرګندیدلی شي چې دالکترولیت په انبیق کې دآیونیزیشن عملیه شروع او آیونونه دمثبت او منفي قطبونو په لار کې دمتماتیکي معادلو پواسطه ګوټ په ګوټ تعقیبیږي. او یا دکیمیاوي ویلانسونو دقانون له مخې کیمیاوي تعاملات دترکیب او تجزیې په پروسه کې دمتماتیکي معادلو پواسطه افاده کیږي او تعقیبید لې شي.

دا مسایل هغه وخت لا ددلچسپۍ وړګرځي چې یو آیرو بوس دځو سوه ټنه بار او په سوونو مسافرینو په بارولو سره دځمکې دیوه قطب څخه تر بل قطب پورې، په مختلفو مترولوژیکي شرائطو او دجغرافیایي څلور فصله زماني یو کلن واټن لار دوریځو، بوربوړکیو، ګردبادونو اوطوفانونو په ټیل ناټیل کې دټولو آیرودینامیکي اودالوتني ددینامیک ټول تاثیرات او تاًثراتو سره په څو ساعتونو کې وهي، یواځې متماتیکي دیفرنسیالي او انتګرالي معادلې دهغوی دمشتقاتو سره دغه محاسبه په دقیق ډول افاده کولې شي. او یا ټول کیمیاوي تعاملات، دمثال په ډول دشکري، امینو اسیدونو، کاوچوک «ربړ»، پلاستیک او یا نورو کاربوهایدریدونو ځنځیري تعاملاتو سلسلې چې په حقیقت کې ددې لوی مادي جهان قانونمند بنیاد جوړوي، یواځې او یواځې دمتماتیک پواسطه کیدلې شي افاده او محاسبه شي او بس. لیکن ددې ټولو امکاناتو په لرلو سره سره بیا هم متماتیک ددغه قانونمندیو مادي بنیاد او اصالت نشي ګڼل کیدلې!

د دکارت دریاضیاتو اصالت د عینیت دفلسفې له نظره

د فیثاغورث دریاضیاتو او بلکه په مجموع کې دریاضیاتو داصالت په باره کې مونږ دموضوع په مختلفو اړخونو بحث وکړ. او پدې متیقین شو چې متماتیک له کومه حیثه اصالت لرلې شي او له کومه حیثه یې نشي لرلې. مونږ وویل چې متماتیک دهر علم دقانونمند دینامیزم د افادې ژبه ده خو دهیڅ ډول قانونمندۍ اصل او بنیاد نشي جوړولې او نه داصالت بار رسالت په غاړه اخستلې شي. په ستاتیزم کې اصلاً قانونمندي وجود نلري. ستاتیزم نسبي مفهوم دی. مونږ فکر کوو، دځمکې په سر چې مونږ ژوند کوو ولاړه ده، حال دا چې دلمر ګرد چاپیر ۳۹۰۰۰ کیلو متره په یوه ثانیه کې انتقالي سرعت لري. او په ۲۴ ساعتو کې یو وار په خپل محور چورلي یعني وضیعي دوراني سرعت او حرکت لري. متماتیکي ارقام او اعداد باالذاتهِ حرکت او دینامیزم نه لري او یواځې هغه وخت په حرکت راځي چې کومه قانونمندي افاده کړي او یا لا اقل په اواز بدل شي یعنې وویل شي، یو، دوه، درې او.... .

ددکارت فلسفه «فکر کوم پس وجود لرم». که دا خبره دې ته واړوو چې قانونمندي شکل دموجودیت دمادې او ماده یواځې په قانونمند شکل سره وجود لرلې شي، نو دا افاده هم منلې شو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دقيقه ده. خو دکارت د ذهني ايدياليست په حيث د سقراط او افلاطون د «مُثُل» د متافزيکيت ،مابعدالطبيعيت او ماقبل الطبيعيت فلسفي سره قرابت لري چې دهغې دقانونمندۍ ځخه په عالم الاسباب کې انسان اګاهي نشي حاصلولې او دانسان لپاره دغه نظامونه مسخراو مقدرنه ګڼل کيږي او دکارت په هغه قانونمندۍ چې پورته ماورته اشاره وکړه ، اصلاً باور او عقيده نه لري نو ځکه ددکار پورتنۍ مقوله« فکرکوم پس وجود لرم» ، مونږ نه پوهيږو په کوم دليل ، کوم بنياداو کومې قانونمندۍ له مخې يې ليکلې ده ، سمه نه ده او نه د دکارت ذهني ايدياليستي عقيده ،متافزيکيت او مابعدالطبيعيت ددې جوګه دې چې دغه ډول قانونمند مفهوم افاده کړې شي . دکارت خوبايد ديوه رياضيدان په حيث پدې پوه شوې واى چې دمعرفت پروسي يواځې د «د فکر کولو »ځخه نه شروع کيږي، متماتيک دقانونمندۍ افاده ده اوقانونمندي باالذاتهِ پروسه ده ،ديناميزم دې او حرکت دې او ددې هر څه معرض مادي موجود او بلکه دا ټول اشکال د موجوديت دمادې ګڼل کيږي. شک نشته کله چې دکارت دتحليلي هندسې په متماتيکي افاده باندې موفق شو ،فکر يې کاوه چې ،دټولو علومو دپاره يې واحده قانونمندي اختراع کړې چې هغه متماتيکي قانونمندي ده او هرڅه بايد دمتماتيک دحاکميت لاندې راشي. او په پوره جرئت سره يې ويل: «تنها معرفت رياضى است که مى توان نام معرفت برآن نهاد. وازينجا بدين نتيجه رسيد که:در واقع حساب وهندسه نه فقط تنها علومى هستند که بايد به مطالعهً انها پرداخت بلکه در پژوهش براى يافتن شاهراه حقيقت نبايد خودرا به چيزى سرګرم نمود که نتايًج آن درقطع

ويقين از نتايًج حاصل از براهين حساب وهندسه کمتر باشد » (نقد تفکر فلسفى غرب از قرون اوسطى تا اوايل قرن حاضر ص.۱۰۸.)

حال دا چې هندسه تش دبې محتوا مکان مقوله او افاده نده په کوم ځه چې دکارت عقيده لري . دکارت هندسه د مادي واحد د خارجي شکل په حيث پيژني . دمادي واحد خارجي شکل او هندسه هر ډول جوړيدلې شي او دغه ډول هندسي اشکال يواځې په ځانګړو حالاتو او موادو کې د مقاومتي اهدافو او ديکوريشن پرته بل کوم ارزش نشي لرلې يعنې چې د جهان دتکوين په جوړښتونو کې يا قطعاً رول نه لري اويا ډير کم رول لوبولې شي.د کومې هندسې، شکل ،صورت او مکان په باره کې چې بحث دوام لري هغه د هر عنصر ، هربيولوژيکي ، کيمياوي ، فيزيولوژيکي او نورو مادي واحدونو دپاره کاملاً مشخص او ثابت ګڼل کيږي. همدغه مکان او صورت مونږ شکل دموجوديت دمشخصي مادې ،عنصر ، کيمياوي ، بيولوژيکي او نورو مادي واحدونو بولو او پرته له هغې ، ماده ممکنه نه ده چې وجود ولرلې شي . همدغه ځانګړې جوړښتونه خداى د دې لوى جهاني نظام دبنيادي خښتو په حيث پيداکړې دي او همدغه ځانګړي جوړښتونه د دې لوى جهان د ابدي پايداره پيدايښت او پايښت متضمن ګڼل کيږي. په دغه ډول نظام کې د يوي کوچنۍ ذري په اندازه نقص د نظام په نقص بدليدلې شي. د مادي واحد خارجي هندسه چې دکارت د هغې ځخه بحث کوي او ياد ارسطو له بحثونو ځخه مونږ ور سره اشنا شوي يو او يا نن هم چې ځينې فلسفي تيورۍ هغې ته ورته عقيده لري، دهغه هندسې سره چې مونږ پري بحث کوو کومې

(c) ketabton.com: The Digital Library

بنیادي اړیکي نلري بلکه بنیادي تفاوتونه سره لري. شک نشته چې د ځیني مادي واحدونو خارجي هندسه هم کله ناکله د ددغه داخلي هندسي جوړښتونو له مخې یو شان خارجي بڼه غوره کوي او په اکثره حالاتو کې لکه الماس د خاص ارزش لرونکې خارجي کریستالي بڼه غوره کوي. په همدې ډول مونږ د زمرد ،کانسیت ،شیشي ،مالګې ،شکرې او ډیرو نورو د نومونو سره اشنا یو . دکارت هڅه کړي همدغه هندسه د خپل مادي ارزش څخه بې ارزښه او له منځه یوسي او په تحلیلي ذهني متماتیکي معادلو یې بدله کړي او با الاخره د ټولو علومو ، ټولو قانونمندیو څخه مادي محتوا وباسي او د متماتیک په مړو ارقامو یې واړوي.ځکه پرته له مادي ارزش څخه حرکت وجود نه لري، قانونمندي وجود نه لري ،علم وجود نه لري او په عالم الاسباب کې د خدای د مقضي ارادې له مخې هیڅ قانونمند وجود او شئ د افادې لپاره وجود نه لري ، یعني چې د دکارت علم اصلاً وجود نه لري. د مادي ماهیت پرته هندسه او مکان او د مشخصي هندسې،صورت او مکان څخه خارج ماده وجود نشي لرلې. یواځې ماده او هندسه دواړه په متمم او مکمل حالت کې د مادي قانونمند موجودیت لازمي او کافي شرط ګڼل کیږي او یواځې پدې صورت کې هم ماده او هم هندسه دواړه قانونمند ماهیت ، محتوا او مفهوم پیداکوي .مکان او ماده جدا ناپذیر دي . یو د بل په عدم موجودیت کې نه وجود لرلې شي ، نه مفهوم او نه ارزش . ماده په معین مکان او معین قانونمند وجدي حالت کې قرار لري او مکان او قانونمندي دواړه اشکال د موجودیت د مادې دي. مونږ ته د بیولوژي ، فیزیولوژي او مواد شناسۍ څخه پوره معلومه ده

چې هر دغه ډول مادي ترکیب او مادي واحد مشخص او ټاکلې حجروي ،اتمي او مالیکولي جوړښتونه لري خو یوتر بله سره متفاوت او متباین دي . همدغه ټاکلي هندسه د حیه او غیر حیه موجوداتو دژوند ، تکامل ، بقاً او مقاومت دوجود لپاره بهترین شرائط برابروي او پرته له دغه موجوده هندسې څخه بې له شکه دهغې په ټولو کیفیتونو او کمیتونو کې نیمګړتیاوې رامنځته کیږي. د شلمې م پیړۍ په لومړۍ نیمایي کې لا پوهانو هڅې پیل کړې چې خصوصاً د فلزاتو ایدیال هندسي مودلونه جوړ کړې. ځکه پدې صورت کې دهغې مقاومت په کافي اندازه زیاتیدي شي او ددې په عوض چې دیوه موټر د اکسل قطر د لس سانتي مترو په اندازه جوړکړي ،کولې شي د پنځو سانتي مترو په اندازه جوړشي. دا کار دهوایي صنعت لپاره په خاص ډول زیات ارزش لري.

دکارت د هندسې او صورت په باره کې نظریات د ارسطو څخه تقلید کړیدي . هغه غوښتل په فلسفه کې د ارسطوځای ونیسي نو ځکه یې دهندسې او شکل په باره کې ارسطو ته ورته نظر درلود . ددوی دواړو نظر ډیر سطحي او په زیات احتمال دوئی دواړو ته هغه داشیاوؤد خارجي شکل په حیث د ارزش او توجه وړ وو . دوی هندسه یواځې د مادي موجودیت په خارجي صورت کې تصور کولي شوه او د داخلي حجروي ،اتمي ،مالیکولي او نورو جوړښتونو او دهغې اهمیت او ارزش څخه بې خبره وو . حال دا چې د اشیاوؤ خارجي شکل دومره د ارزش وړ نه ګڼل کیږي ، ځکه خارجي شکل ته هرډول چې انسان وغواړي تغیر ورکولې شي او دا یواځې داخلي جوړښتونه دي چې تقریباً همیشه ثابت پاتې کیږي او که چیرې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه ډول تغير رامنځته شي، پخواني مادي واحد به په خپل پخواني كميت او كيفيت هيڅكله پاتې نه شي. دد وی نظر دداړو دويناوو څخه په څرګند ډول معلوميږي. دمثال په ډول ارسطو وايي: «هرشيئ مجموعه ای از «صورت» و «هيولا» است. صورت حقيقی است كه از مادهٔ خامی بنام هيولی پديدار شده است؛ وخود اين صورت به نوبهٔ خود مادهٔ صورتی عاليتر وبرتر خواهد گرديد (ديوې خوا ارسطو صورت او ماده سره جدا كوي خو سمدستې اضافه كوي چې صورت حقيقي دې او د خامې مادې څخه چې هيولي نوميږي تشكيل شوېدې او پخپله دغه صورت پخپل نوبت دبل عالي تر او برتر صورت ماده جوړيږي). مثلاً انسان بالغ صورت فعلی كودک است وكودک ماده وهيولای آن است، در حالی كه خود كودک صورت جنين وجنين مادهٔ آن است وهمين طور جنين صورت نطفه و نطفه هيولی ومادهٔ جنين است تا برسد به مادة المواد وهيولای اولی كه فاقد صورت است.» (تاريخ فلسفه، ويل دورانت، ص. ۶۷، ۶۸). دلومړني ښوونځې په دوهم ټولګي كې، كله چې يې مونږ ته جمع راوښووله :

$2+2=4$

دا يې هم راته وويل چې يواځې هم جنس شيان په خپلو منځونو كې سره جمع كيدلې شي.

صورت پخپله حقيقت ندي، يواځې دمادې په موجوديت سره حقيقت پيدا كولې شي، او ماده يواځې په معين او مشخص شكل سره وجود لرلې شي يعني صورت او يا په بل عبارت مكان شكل دموجوديت دمادې دې او يو تربله په لازم وملزوم موجوديت سره مفهوم او ارزش پيدا كولي شي. دلته زما مقصد دمعين او مشخص شكل څخه دمادي دداخلي

حجروي، اتمي، ماليكولي او نور ذروي ______ تشعشعي جوړښت څخه دي. د مادي خارجي شكل ته كيدلي شي هر ډول تغير وركړل شي. نو دارسطو لخوا د صورت او هيولا جمع كول سم كار نه بريښي. همداسي په پورتني عبارت كي واقعي عيني قانونمندي، قانونمند منطق او منطقي تسلسل دخبرو هم وجود نلري، سره ددې چې د منطق بنيانګذار پخپله ارسطو ګڼل كيږي. يو ځل بيا تاءكيداً وايم چي هر مادي موجود، هر مادي واحد او هره مادي لويه او كوچنۍ ذره معين، مشخص او ټاكلي داخلي جوړښت، شكل او صورت لري (البته دډير فشار او حرارت په نسبت كيدلي شي موقتي تغير پكي راشي او يائيني مواد يو تربله سره په هندسي متداخل شكل سره قرار و لري)، نو په څه ډول دا منلي شو كله چي ارسطو وايي:

انسان بالغ صورت فعلي كودک است وكودک ماده وهيولاي آن است او همداسي د پورتني عبارت تر اخره پوري. له دې ځای څخه په څرګند ډول معلوميږي چي ارسطو او دكارت چي ساينس پوه هم وو دموادو او اشياؤ دداخلي جوړښت او دهغي دعظيم ارزش او اهميت څخه هم بي خبره وؤ او ورته ارزش قايل نه وو. ارسطو له يوي خوا ليكي چي «هيولاي اولي فاقد صورت است» او پخپله وای چي «ولي چنين چيزي وجود ندارد زيرا هر شيئ موجودي واجد صورتي است» دا خبره سمه ده. خير ولي ديوي غټي قضئي او مسئلي نتيجه ګيري او محصله دا ډول كوي چي پخپله ئي نشي منلي. ارسطو وړاندي ليكي «ماده به وسيعترين معني خود قوه وامكان صورت وصورت فعليت وحقيقت نهاي ماده است؛ ماده مانع از اين است كه صورت به نحو ديګري تجلي يابد، وصورت بناو شكل وجودي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماده مي باشد. صورت تنها شکل نيست بلکه قوهً متشکله وضرورت ونيروي دافعهً دروني است تا ماده رابراي هيًت وهدف مخصوصي راهبري کند ؛صورت تحقق استعداد ماده و مجموع قواي عمل ووجود وصيرورت است که در هر شيئ موجود مي باشد.» په پورتني عبارت کې هر څه چې د صورت،مکان او هندسي په ادرس ويل شوي ، ځيني حقايق وجود لري ځکه هم ارسطو او هم دکارت خپلي ځرګندوني د خپل ذهنيت دحقايقو په بنياد کړي ، خو څرنګه چي هغوئ پخپله ديته معتقد نه وو او يا تري کاملاً بي خبره وو او ټولي فورمولبندئ ئي د تخيلي منطق له مخي کړيدي طبعاً عاري دحقيقت او قانونمند منطقي تسلسل په کي وجود نلري ، اوزما پورتنۍ ادعا ثابتوي چي هندسه ، مکان ،صورت او د مادي داخلي جوړښت پرته ، ذاتي وجود نلري او يوازي دمادي په موجوديت کي تحقق پيدا کولي شي. ارسطو او دکارت دخپلو تخيلي فلسفي نظرياتو په بناء پايداره فلسفي تيوريکي نظرنلري او دا پخپله په فلسفي څيړنو کي هغه ستره اشتباه ده چي په حقايقود پوهيدلو پرته په هيڅ قيمت سره تلا في کيدلي نشي. حتي دارسطو مشا ئيانو پخپل منځ او دارسطو سره اختلاف دنظر درلود او پدي نپوهيدل چي دارسطو فلسفه دالفاظو اوکه داشياوؤ څخه بحث کوي ؟او دا ځکه چي ارسطو صورت په اشياوؤ او اشيا ء په صورت او حتي کل په جز اوجز په کل کي په متداخل شکل سره ليدل او دغه مفاهيم او مقولي ئي يو تر بله سره نشوي تفکيکولي او حتي ديوي فلسفي قضيئ په فورمولبندۍ کي خپل فلسفي نظرياتي دريزونه بدلوي او پدي باره کي دمخه بحث شويدي.

شک نشته چي مختلف هندسي ،مکانونه اوصورتونه دخپلو مادي موجوديتونو په تحقق سره کيدلي شي يو تر بله څو مرتبه ئي په متداخل شکل سره وجود ولري. د مثال په ډول په اوبو کي دمالګي ،شکري ،غاز او نورو انحلال.ليکن غوړي چي په اوبو کي نه حل کيږي مګر دلازم کتليزاتور په صورت کي .د سوډيم انحلال په اوبو کي . يا په تيزابو ، القلي او نورو کي دفلزاتو او نورو موادو حليدل اود مختلفو مرکباتو او مخلوطونو جوړول. دا خبري يو تر بله سره لکه ځمکه او اسمان فرق لري ، پدي نپوهيدل او يو تر بله سره شريکول او نه تفکيکول نه بخښونکي ګناه ګڼل کيږي. ددي څخه بله ستره ګناه ،زما په عقيده ،پدي کار سترګي پټول او هغې ته دانتقاد ګوته نه نيول دي.اوددې کار څخه لا ستره ګناه به داوي چي يو څوک ښه پوهيږي چې نه پوهيږي ،خو بيا هم تجاهل العارفانه انحرافي او غلطي تيوريګاني جوړوي.

دکارت په خپله فلسفه کې دهمدغه ډول اشتباهاتو سره مخامخ دې. دکارت په يوه داسې مثلث « رياضي ،هندسه او منطق »ډېره لګولې چې پخپله ذاتي وجود نلري ،في نفسهِ دقانونمندۍ څخه مبراء او خالي خو دکارت د هغې په وسيله غواړي دټولو علومو عملي او نظري فلسفه بناء او بلکه شخصاً ځان موًظف او مکلف ګڼي په يواځې ځان ددغه لا يتناهي همزمان او هم مکان متحول او متغيير دیالکتيک فلسفه اوقانونمندي دابد لپاره پخپل ذهني متا فزيکي ايديا ليستي بې بنياده بنياد باندي ودروي. که ووايم چې دا کار بې وسيلي اسمان ته دختلو په اندازه سخت دې. نو دا کار خو رحمان بابا ممکن ګڼلي ،چې وايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې په يو قدم تر عرشه پورې رسي
مـا ليدلې دې رفتار د درويشانو
نودا کار ددې څخه هم لکه چې سخت بريښي .

پورتـه دارسـطو دصـورت (ددکـارت هندسـي او مکـان) پـه بـاره کې لازم بحث وشو ، کـه د دکـارت پـه نظريـاتو هـم بحث وشي ،ډيـر بـه اوږد شـي. ښـه بـه داوي يـواځي ځينـي عمـده مـسائلو تـه اشـاره وشـي او يـواځې دډيـر لـزوم پـه صـورت کـي بـه پـرې بحـث وشي.

ځـوان ۲۳کلـن دکـارت چـې رياضـي او هندسـه يـي پـه قبـضه کـې راغلـي وه او سـر تـا پـا انـرژي ،حرارت،دينـاميزم او احـساسات وو ،ټـولې ذهنـي ،فکـري ،مکـاني او زمـاني مـصافې يـي لـه نظـره لنـډې معلوميـدلي ،هـر څـه يـي ديـوه قـاطع حکـم لـه مخـې «مـي انديـشة پـس هـستم » د رياضـي دبـداهت او براهينـو پـه چوکـاټ کـې غوښـتل پـه اثبـات ورسـوي او ځـاى پـه ځـاى يـي کـړي. دکـارت مـدعي وو چـې د ۱۶۱۹م کـال دنـوومبر پـه لـسمه ديـوه حقيقـت دکـشف پـه روش بريـالې شـو ې چـې دهغـې لـه مخـې کـولې شـي پـه ډيـره چټکـۍ سره هندسه دکمـال درجې تـه ورسـوي . دکـارت ويـل: «يکـی از نخـستين فکـر هـای کـه بـه خـاطرم رسيد اين بـود کـه غالبـا ګـار هـای کـه بـه دسـت اسـا تيد متعـدد انجـام مـی ګيـرد در کمـال بـه پايـهٔ کارهـای کـه فقـط سـاختهٔ دسـت يـک نفرباشد نمـی رسـد » (نقد تفکـر فلـسفي غـرب ،اتـين ژيلـسون ، ص ،۱۱۳ ، ترجمـهٔ فارسـي). دکـارت حتـي پـدې عقيـده وو چـې: «خداوندوظيفـهٔ تحـصيل معرفـت را بـه عهـدهٔ او نهـاده وتنهـا راه پيـروزی وی ايـن اسـت کـه خـود بـا دسـت تنهـا بـه آن بپـردازد » . دکـارت ټـول مـسائل داحـساساتو لـه مخـې پـه ډيـره سـادګۍ مطرح کـول چـې ګونـدې

هندسـه يـي دکمـال درجـې تـه رسـولي. زه وايـم کاشـکې بـشريت دننـۍ ورځـې دعلـم او تخنيـک دبـې سـاري انکـشاف پـه شـرائطو کـې ديـوه نبـات دحجـري هندسـه دکمـال درجـې تـه ورسـوي. پـدې صـورت کـې بـه انـسان دټـول بـشريت دضـرورت څخـه اضـافه دغـذايي مـوادو رنګارنـګ ذخيـري جـوړې کـړي. کاشـکې دانـسان دبـدن ديـوې حجـرې هندسـه دکمـال درجـې تـه ورسـوي. پـدې صـورت کـې بـه دانـسان دعمـر پـه اوږدولـو قـادر شـي . کاشـکې انـسان پـه ننـنيو شـرائطو کـې ديـورانيم او يـا بـل فلـز داتـم او هـستې او يـا دهغـې پـه مـنځ کـې نيترونونـو چـې لکـه ويـده ښـاماران پراتـه دي ،پـه ټولـو رازونـو پـوه شـي.پـدې صـورت کـې بـه دتيلـو او سکرو لـوګي نـوره هـوا نـه کثيفـوي او بـشريت بـه نـه خلاصـيدونکي دانرژي ذخيري لاسته راوړي.

دکـارت خپـل روش پخپلـه داسـې توضـيح کـوي: «او روش تحليـل قـدما رابـا جبـر متـأخرين پيروزمندانـه،با هـم ترکيـب کـردو پيدا ست جهـش بعـدی وی ايـن بود کـه ايـن دو علـم رابـا منطـق هـم ترکيـب کنـد.وروش دکـارتی نتيجـهٔ ايـن تجربـه بود کـه بـه ګفتـهٔ خـود وی (از مزايـای هـر سـه علـم بـر خـوردارو از نقـايص ان خـالی بـود) کاشـکې هروخـت هرڅـه داسـې ايـديال سـرته رسـيدلې شـوې ....دکـارت خـودرا وقـف ايـن نظريـه کـرده بود کـه همـه علـوم يـک واحـد بيش نيـستند يعنـي ميـان (شـناخت همـه وجهـل بـه همـه) جای وچيزی برای انتخاب وجود نداشت... » .

دکـارت دتحليلـي هندسـې پـه متمـاتيکي افـادې سـره پـدې دليـل چـې پخپلـه مفهـوم شـکل افـاده کـوي ،اشـکال لـه هندسـې څخـه حـذف کـړل او ددې لپـاره چـې متماتيـک دټولـو علومـو لکـه فلـسفه، اخـلاق ،طـب ،او نـورو دافـادې جوګـه شـي ،لازم دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

انتزاعي ترین حالت غوره کړي یعني دا چې کمیت باید دمتماتیک څخه حذف کړې شي. پدې صورت کې به متماتیک انتزاعي ترین علم او دټولو علومو دافادې جوګه شي. باید وویل شي چې نور علوم خو هم دمادي کمیتونو په واسطه قیمت ګذاري کیږي. پدې صورت کې باید نور علوم هم بې کمیته شي چې دمتماتیک په واسطه یي افاده ممکنه شي او په نتیجه کې به ترې د دکارت ایدیالیزم او دافلاطون او سقراط د «مُثُل» اصالت ،متافیزیکیت ،ماقبل او مابعد الطبعیت جوړشي.

دکارت دخپل نظر داظهار په خاطر داسې استدلال کوي: «چون بدیهی ترین همهٔ علوم انتزاعی ترین انها نیز هست پس برای اینکه سایر علوم هم درست همان بداهت ریاضیات را داشته باشد کافی است همهٔ انهارا هم مانند ریاضیات انتزاعي کنیم »

زه دخپلې ادعا ٍ دثبوت په خاطر غواړم ددکارت خپل استدلال وړاندې کړم : هستند کسانی که میګویند «نمی دانم خدا هست یا نه ولی حتی همین هاهم قبول دارند که اګر خدای وجود داشته باشد باید بالضرورجوهری کامل ونا متناهی باشدواین به علاوهٔ اصل علیت،تنها چیزی است که برای اثبات وجود خداوند لازم است.

پس نتیجه میګیریم که خداوند به هنګام افرینش مفهوم کامل را در ما نهاده است ، « تا همچون مهری باشد که صنعتګر بر روی صنعت خویش می زند »خلاصه هیچ چیز طبیعي ترازین مفهوم نیست زیرا به ګفتهٔ دکارت در تاَمل سوم « رسالهٔ تاَملات» : «تنها از همین که خداوند مرا افریده این فکر در من رجحان می یابد که:او به نحو ی صورت ومثال خویش رادر من

نهاده است و من این مشابهت را ــ که متضمن مفهوم خدا است با همان قوهٔ ادراک می کنم که خودم را به آن ادراک می نما یم. »

به عبارهٔ دیګر :در اینجا آن طور که همواره در استنتاجهای صحیح هندسی رایج است ،استنتاج بصورت ادراک شهود های در داخل شهود های دیګر نیست، زیرا ازانجا که خود عمل شک متضمن مفهوم کمال است ،وان هم با مفهوم خدا ایکي است پس درست همان طورکه حق داریم بګوییم « شک می کنم پس هستم» حق داریم بګوییم «شک می کنم پس خدا هست.».

په پای کې غواړم ووایم چې ټول مادي او معنوي اوکمي اوکیفي ارزښونه یواځې دمادي اوکمي ارزښونو دلارې ظهور کولې شي او قیمت ګذاري کیدلې شي . که دهندسې څخه شکل او متماتیک څخه کمیت وایستل شي بله وسیله وجود نلري چې هغوی پرې دعلم په حیث تبارز وکړي او په هغه صورت کې داصالت مسّله به اصلاً مطرح بحث نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څه ډول يوې کوچنۍ جملې زوړ فلسفي نظام ولړزاوه او د عېنيت د فلسفې سر ليکه جوړه شوه

کله چې لا زه په لومړني ښوونځي کې وم، د سعدي، جامي او نظامي کتابونه چې ژور فلسفي او صوفيانه مطالب يې درلودل ما لوستلي وو. د ننګرهار په ليسه کې هم مونږ ډير پوه استادان درلودل چې د ويښ ځلميانو د جنبش غړي، د فلسفي افکارو خاوندان، ډير مشهور شاعران او وطنپرست مبارزين وو. دوی به تل فلسفي بحثونه کول، فلسفي اشعار به يې ويل او علمي کنفرانسونه به يې جوړول، خو هغه وخت دا ټولې خبرې مونږ لپاره يو شان تورتم ځنګل معلوميده. د ننګرهار دليسې په ورستيو کلونو کې په ځينې کنفرانسونو او ډرامو کې عملاً برخه اخيستل، دورځنې مسايلو او ټولنيزو پرابلمونو په مقابل کې د استادانو انتقادي کره وړه او په کل کې د جمعي شعوري سطحې لوړوالي هر څوک يو څه ته هڅوه. د غه وخت مونږ فکر کاوه چې ټول خلک نيکان پيدا دي او هر څوک د پندار نيک، ګفتار نيک او کردار نيک د اصولو په پرنسيب ژوند کوي. خو کله چې يوه کنفرانس ته زما په ډير ښه نيت ليکل شوې مقاله سانسور شوه زما ټوله خوشباوري په شک بدله او د کنجکاوۍ

حس راته پيدا شو او هغه د چا خبره «اول هر چيز را ميخواندم باز امضاً ميکردم». د ننګرهار دليسې څخه په فراغت سره د طب په پوهنځي کې شامل شوم او د همغه لومړي کال په نيمايي کې د پخواني شوروي اتحاد د اکراين د جمهوريت کيف ښارته ولاړم. هلته د مسلکي درسونو په څنګ کې په فلسفه او نورو ټولنيزو مسايلو په باره کې ازاد کورسونه موجودوو او د ځينې عمده موضوعګانو په باره کې به کنفرانسونه جوړيدل. په ټوله تدريسي دوره کې زه د دغه کورسونو څخه په استفادې سره د ډيرو ټولنيزو مسايلو د الفباً سره پوره اشنا شوم. د تحصيل څخه وطن ته په راستنيدو سره په هوايي پوهنځي کې د استاد په حيث مقرر شوم. په هوايي پوهنځي کې مې د پيلوټانو، تخنيکانو، او حتی انجينرانو لپاره يو تدريسي کتاب تاليف او طبع کړ او د ټولو لپاره د استفادې وړ وګرځيده. په ۱۹۷۳م کال کې د هوايي پوهنځي د قوماندان په حيث مقرر شوم. او کله چې درې کاله وروسته يو ځل بيا د کيف ښارته د دکتورا لپاره تللم او تصادفاً يوه د مخه مې د سردار محمد داود خان چې د دولت رئيس او صدراعظم وو وليدل. (او هغه داسې چې په همدغه ورځ دفعتاً په فکر کې راوګرځيدل چې مجيد، چې د دولت درئيس ياور وو تلفون وکړم چې که رئيس صاحب د دولت (هغه وخت محمد داود خان په همدغه نوم ياديده) د ملاقات وخت راکړي. دغه کار مې وکړ، رئيس صاحب د دولت هم منلې وه او دغرمې وروسته د هغه په ملاقات مشرف شوم. نژدې ۴۵ دقيقې په ډيره مهربانۍ مفصل صحبت يې راسره وکړ. د محمد ظاهرشاه د صدارت دوخت د مختلفو پروژو، دهغه وخت د بودجې او ډيرو نورو مسايلو په باره کې خبرې وکړې. بايد

(c) ketabton.com: The Digital Library

ووايم چې محمد داود خان له ما سره ډيره مينه او علاقه لرله او کله چې لومړۍ ځل د کودتا (چې هغه وخت د انقلاب په نامه ياديده) څخه وروسته د هوايي قوماندانو او ځينې وزيرانو سره دفتر ته ورغلي وو، د خبرو په جريان کې يې پوښتنه وکړه، تاسې کې د هوايي پوهنځي قوماندان څوک دي؟ زه ولاړ شوم او وروسته له هغې يې ډيرې پوښتنې ما ته راجع کولې او وروسته له هغې يې هم زه د توجه وړ وم. په همدې خاطر ما جرئت وکړ د ملاقات غوښتنه وکړم. د خبرو په پای کې يې راته وويل «اوس چې خارج ته ځې، ځينې ايديولوژۍ او مسايل چې زمونږ د ټولنې د شرايطو او عنعاناتو سره سمون نه لري، بايد له ځانه سره را نه وړل شي. ما په ځواب کې وويل: رئيس صاحب د دولت په ډير اطمنان سره عرض کوم چې زما دلغزش دوره تيره شوې، زه به واقعاً هغه څه زده کوم چې زمونږ خلک او وطن ورته ضرورت لري. شهيد محمد داود خان په تبسم سره وويل. بريا ليتوب درته غواړم). نو ځکه مې له لومړۍ ورځې څخه تصميم ونيوه چې په تخنيکی او فلسفی علومو، دواړو کی په موازی ډول په دکتورا کار وکړم. ددی کار لپاره دا جتماعی علومو په پوهنتون کی شامل او دديپلوم د اخستلو سره سم مې په فلسفه کی دد کتورا کارونه شروع کړل. خو په لنډه موده کې په افغانستان کی انقلاب وشو. ما خپله تخنيکي ډاکتري چې کارونه يې بای ته رسيدلي وو، دفاع او وطن ته دراستنيدو يوه ورځ دمخه چې لا زه په مسکو کې ووم، د کابل ښاروال په حيث مقرر شوې وم. د کابل په ښاروالۍ کې زما دماموريت په دوره کې به عمده کار زما په فکر د کابل دښار ماستر پلان تکميلول او دقانوني سند او انستيتوت په حيث دهغې

منظورول او دډيرو پروژو تفصيلي پلانونو جوړول او عملي کول وو.

دروسانو دير غل څخه وروسته زه بې وظيفې او ۱۸ مياشتې په کور کښيناستم. دا زما لپاره ښه فرصت وو او ما په فلسفه او ټولنيزو علومو کې خپلې لوستنې او زده کړې غنې او خپله لومړۍ مقاله مې وليکله. ددې مقالې عنوان «د عينيت او ذهنيت ديا لکتيک» او ددې مقالې لومړۍ جمله داوه «ذهنيت نسبې عينيت او هر مشخص ذهنيت عينې واقعيت دې». زه د لومړۍ شيبې څخه د دغه جملې په ارزش وپوهيدم. ځکه چې د دغه سنګر څخه زما د ليندۍ غشې د هر هدف په منځ لګيده او دبې بنياده اړيکو او مناسباتو ټول تنا بونه يې شلول.

کله چې لومړۍ مقاله تکميل شوه د پرنسيب له مخې مې يو نقل داردو د سياسي چارو لوی ريًس ته، چې په هغه وخت کې محمد ياسين صادقي وو، وسپارله. په همدې وخت کې د هغه سر مشاور دفتر ته راننووت او سمد ستي يې پوښتنه وکړه. څه شې دې؟ رئيس ځواب ورکړ. رفيق حرکت در فلسفه يک مقاله نوشته کرده. مشاور بې له ځنډه وويل. ضرورت نه شته په فلسفه کې څوک مقالې وليکي، هر څه مارکس، انګلس اولينن ليکلی دی.. ما ځواب ورکړ. هغوۍ خو ورته خلاق علم ويلې نه دګم. مشاور مخ واړوو او په خپله شعبه ننووت. وروسته د دغه مقالې څو نقلونه ما ځينې دوستانو ته چې په فلسفه پوهيدل او يو نقل مې د افغانستان دعلومو اکادمۍ ته وسپاره. ډيرې مشترکې غونډې پرې جوړې او ډير وخت يې ونيوه. پدې وخت کې ما څو نورې مقالې هم وليکلې او يو بروشور ترې جوړ شو او د بروشور په شکل مې د علومو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اکادمۍ ته وسپاره. وروسته له څه مودې اکادمۍ ماته مکتوب راولیږه او د لیکنې ستاینه پکې شوې وه خو په کې یې لیکلي وو چې مونږ پرې نظر نشو ورکولې. تاسې د ټولنیزو علومو انستیتوت ته مراجعه وکړۍ. ما مکتوب له ځانه سره واخیست او د علومو اکادمۍ علمي غونډې ته ورغلم او عرض مې ورته وکړ. د ټولو استادانو څخه په معذرت چې ما مرجع نده غلطه کړې. انستیتوت مرجع نشي ګڼل کیدلې. اکادمي یوائینۍ مرجع ده چې زما لیکنه وارزوي، ویې منی او د چاپ اجازه ورکړي او یا یې په دلایلو سره رد کړي. پدې وخت کې کاندید اکادمیسن محمد ظاهر افق پورته او ویې ویل. «زه ستا لیکنه تائیدوم او درسره یم» او یوائینې کس وو چې لیکلې نظر یې پرې ولیکه، خو له بده مرغه په مطبعه کې نپوهیږم چې ولي دغه سند لا درک شوې وو. وروسته کاندید اکادمیسن مرحوم محمد صدیق روهي وویل «ډیر وخت مې همدغه مفکوره په فکر کې ګرځیدله راګرځیدله. ښه شوه چې تا ډیره ښه لیکلې ده» په اخیر کې مرحوم پوهاند محمد علی زهما ولاړ شو او ویې ویل «استادان محترم! من شرافتمندانه اعتراف میکنم که بالای این نوشته تقریظ نوشته کرده نمیتوانم. هر کس که نوشته کرده میتواند. بفرمایند، در غیر آن اجازۀ چاپ داده شود. در اینده کسی نوشته خواهد کرد». په پای کې محترم عبدالحکیم هلالي ته چې د فلسفې د انستیتوت رئیس وؤ وظیفه وسپارل شوه چې د بروشور د چاپ چارې سرته ورسوي. هغه زه د لاس څخه ونیولم او د شعبې خواته یې روان شو. په لاره کې راته مخامخ ودریده او راته ویې ویل. ستا د سر څخه د قورمې بوی راځي. ملک دې روسانو نیولې. د دنیا کتابخانې د مارکس او

لنین په کتابونو ډکې دي. او ته د هغوی نظریات ردوې. زه دا بروشور نه شم چاپولې. او پدې ډول بروشور د چاپ اجازه پیدا نکړې شوه.

کله چې زه د اردو د سیاسي چارو په ریاست کې مقرر او په ډیر مشکل سره مې په ۱۳۶۵ هجري ش کال کې دغه بروشور وروسته له ډیرو هلو ځلو چاپ شو او په حقیقت کې یوه بله بلوا راولاړه شوه. د غه کتاب «د عینیت فلسفه» نومیده او د هر چا د مخه د اردو د سیاسی چارو مشاور زما شعبې ته راغې او په تریو وچولي یې وویل. «خبر شوم ستا کوم کتاب چاپ شوېدې؟» ما زر یو جلد را وا خیست، ورمې کړ او ومې ویل. هو! ویې لولۍ. غلطي به ولري. اصلاح یې کړۍ. هغه کتاب واخیست او ولاړ. خبر شوم چې د اردو په سیاسي نظامي اکادمۍ کې یې د فلسفې داکتر پروفیسور فوکین ته ورکړې وو. شپږ میاشتې وروسته د هغه ترجمان زما شعبې ته راغې، کتاب یې راوسپاره او ویې ویل. مونږ پښتون ترجمان نه درلود. ما ځواب ورکړ. واخلۍ! داده په دری ژبه یوه مقاله. «دغه مقاله همدغه د (فلسفه علم دې) رساله وه» هغه مقاله واخیسته او دا ځل کله چې درې میاشتې وروسته راغې د مقالی سره یې په روسي ژبه په مقاله باندې د داکتر پروفیسور فوکین یو لیکل شوې تقریظ هم را وسپاره. د دغه تقریظ ترجمه په لاندی ډول ده

۱ ۰ موضوع ډیره مهمه او مبرمه ده،

۲ ۰ د مختلفو فلسفي جریانونو او مکتبونو نقاط نظر د فلسفي موضوع په باره کې ډیر ښه تحلیل شویدي،

۳ ۰ د مختلفو فلسفي عقایدو او نظریاتو له مخې په فلسفي موضوعاتو باندې ډیر ښه انتقادي نظر وړاندې شوې دي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۰ د فلسفې او نورو علومو ځانګړتیاوې او مناسبتونه ډیر ښه توضیح شویدي.

څه شی په موضوع کې نه په سترګو کیږي:

۵۰ د مارکسیزم-لینینیزم کلاسیک پوهانو نقل قول پکی نشته.

وروسته ددغه رسالی له مخی ما یو مختصر ریفرات Referat په روسي ژبه ولیکه او د خپلی شعبې څخه مې دافغانستان ددفاع وزارت دلارې د پخواني شوروي اتحاد دفاع وزارت ته دلینن داکادمۍ د فلسفې انستیتوت په ادرس ولیږه چې ددکتورا دتیزس په حیث ترې دفاع وکړم. دلینن داکادمۍ دفلسفې انستیتوت ماته مکتوبي ځواب راولیږه چې ددې کار لپاره زه باید خپل ټول کتاب په روسي ژبه ترجمه کړم. زه پوه شوم چې داکار سرته نه رسیږي ،نور ورپسي ونه ګرځیدم.

په ۱۹۹۰ کال کې زه اکراین ته ولاړم او دکیف دښار علومو اکادمۍ ته مې مراجعه وکړه.ما دفلسفی دیوه داکتر پروفیسر سره په موضوع خبرې وکړې او هغه یوه بل ډاکتر پروفیسر ته معرفي کړم چې په نړیواله کچه وتلې او مشهور فیلسوف وو. کله چې ما هغه ته د خپل کتاب دلومړۍ مقالې لومړۍ جمله تکرار کړه هغه ماته وویل. مونږ په شرق اوغرب کې دا سره منلې ده چې ذهنیت ته به عینی واقعیت نه وایو .ته کولې شې عینیت ورته ووای او یا واقعیت هم ورته ووای خو عیني واقعیت ورته نشي ویلې. ځکه مونږ دا منلی ده او د کمیسیون په وړاندې ددې تیزس څخه زه دفاع نشم کولې. اوته یي هم نشې کولې. ته کولې شې کتاب ولیکي خو دډاکترۍ تیزس نه. په اخیر کې هغه وویل.زه حاضر یم تاسره یو ځای کار وکړم.ماته

یې خپل یو کتاب او د نورو کتابونو لست راکړ او دایي راته وویل.په ژمي کې دا کتابوه ولوله .په پسرلي کې به په لیکلو پیل وکړې. دهغه کتاب دلینن دیوه نقل قول په تائید چې د شلم قرن دسترو اختراعاتو څخه ګڼل کیده لیکلې شوې وو.ما دهغه کتاب په یوه هفته کې ولوسته او یو فصل مې پرې دهغه دنظر په مقابل کې نوشته کړ.ما دغه لیکنه دهفتی په اخیر کې هغه ته وسپارله او ورته ومې ویل. ما دیوه فصل پلان جوړ کړې ، تاسی یې وګورۍ که سم وي چې زه پرې کار وکړم. هغه دغه لیکنه په غور سره ولوستله او ماته یي وویل. ته همداسې فکر کوې ؟ما وویل هو. بیایي وویل.سمه ده .لیکن دا پلان دکار نه بلکه اصل کاردې. ته ضرورت نه لرې ددی څخه اضافه څه ولیکی. نورې لیکنې به زما په مشوره کوو. ما هم ورسره قبوله کړه.پدې ډول هغه زما تیزس ومنه .په او په دې ډول فلسفي زما لپاره د دوهم مسلک حیثیت پیدا کړ او په واقعیت کې رښتیا هم نن دغه کوچنۍ جملې زوړ فلسفي نظام لړزولې او زه او ټول بشریت یي یي هم د یوه عظیم رسالت په مقابل کې درولې ده. په اخیر کې یې راته وویل ته د تخنیک ډاکتر یې ستا د فلسفې سره څه غرض ؟دغه کیسه اصلاً ډیره اوږده وه چې ما په لنډ ډول وړاندې کړه.خو ضروري ځکه وه دغه موضوع د پاملرنې وړ ده او دټولو پوهانو او عالمانو جدي توجه ورته را اړول غواړم.

ددغه خسته کن داستان څخه یو ځل بیا په ډیر معذرت سره، چې ستاسې با ارزشه وخت به پرې ضایع کیږي ، خو وروسته به پرته له شکه ستاسې هره توجه او زیارد نورو لپاره ستر ارزش پیدا کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فلسفې اساسي مسایل

دمخه په فلسفي بحثونو کې مونږ په منطقي قانونمند او ثبوتي ډول وښودل ، د فلسفې اساسي مسّله چې دمادې او شعور دمناسبت په بنیاد رامنځته شوې وه اوپه فلسفه کې د مختلفو عقیدوي او نظریاتي ډلګیو ،سیستمونو او مکتبونو دظهور او مخالفت سبب ګرځیدلې وو ،کوم اساس نلري او دواقعیتونو څخه لیرې بریښي . د فلسفې اساسي مسّله دشعور او مادې دیو پر بل باندې د تقدم له مخې رامنځته شوې ده . هغه څوک چې ماده پر شعور مقدم ګڼي هغوی ته ماتریا لستان وایي او هغه کسان چې شعور مقدم بولي اید یا لستان ګڼل کیږي.ایدیا لستان پخپلو منځونو کې په ذهني لکه کانت ، فیختې ،اوینا ریوس او نورو او عیني لکه افلا طون ، هګل او نورو ویشل کیږي. ماتر یالستان هم پخپلو منځونو کې په ولګار لکه فوګت،متا فیزیستان لکه فییر باخ چې ددیالکتیک څخه منکر وو او ددیا لکتیکي ماتریالیزم پلویان لکه هېراقلیطوس ، مارکس ،انګلس،لینن او نورو ویشل شویدي. څرنګه چې د شعور او مادې ترمنځ ذاتي بنیادي توپیر وجود نلري او دواړه خواوې د یوشان قوانینو تابع دي ،اصلاً په دغه بنیاد د فلسفې اساسي مسّلې مطرح کول او یا د فلسفي عقایدو ،نظریاتو او تیوریو ویشل بې بنیاده او بې دلیله کار معلومیږي

.ددې کار لپاره نه څوک قانونمند مقنع منطق ، نه قانونمند دلیل او نه قانونمنده افاده وړاندې کولې شي. په همدې دلیل هغوی یو هم په خپلو عقایدو او نظریاتو نه معتقد ، نه باوري اونه ولاړ پاتې کیدلې شول . دوی ښه پوهیدل چې دخپلو نظریاتو لپاره مقنع دلایل نلري او اګاهانه او غیراګاهانه یي خپلې عقیدوي قبلې بدلولې او انحرافي تیوریګانې یي رامنځته کولې.

دعینیت فلسفه پدې عقیده ده چې ماده اوشعور ذاتي توپیر نلري او دا مسّله د «ذهنیت نسبي عینیت اوهر مشخص ذهنیت عیني واقعیت» په لنډه جمله کې په پوره دقت سره افاده شوېده. دا ددې معنا لري چې دغه دواړه ورشوګاني دواحدې قانونمندی تابع دي. او کله چې دشعور او مادې تر منځ ذاتي فرق موجود نه اوسي ، دفلسفې اساسي مسّله د شعور او مادې په بې بنیاده طرحه مطرح کو ل هم کوم اساس او منطق نلري. پوښتنه دا پیدا کیږي .کله چې دشعور اومادې ذاتي توپیر موجودنه وي ،کله چې دغه دواړه محیطونه د واحدې قانونمندی تابع وي ، ایا ممکنه ده د واحد واقعیت په بنأ مختلفې تیوریګاني رامنځته شي؟ نه ! په دې صورت کي دبې بنیاده مختلفو فلسفي تیوریګانو او عقایدو مجموع ا لجزایّر تشکیلېدل هم ناممکن بریښي.

شاید له ما سره داخبره څوک ونه مني او پوښتنه وکړي چې ولې شعور او ماده ذاتي توپیر نلري ؟مونږ او تاسې دفزیک ، کیمیا ، بیولوژي اونورو طبیعي قوانینو څخه دښوو نځي اوفاکولتې له دوروڅخه څه ناڅه خبر یو .که زه دهمدغه قوانینو له مخې په شعوري مسایلو اوقضایاوو بحث وکړم اوستاسې دقناعت وړ هم واوسې .امیدې، په دغه صورت کې پورتنی

(c) ketabton.com: The Digital Library

طرحه هم راسره ومني .

۱ــــ شعور او عقل پخپل ذات کې يوه پروسه ده چې ظهور، تکامل او انحطاط مني. پروسه په عالم الاسباب کې دخدايي قوانينو له مخې ،چې مونږ او تاسې ورته طبيعي قوانين وايو ، د زمان او مکان تابع ده يعني زمونږ او ستاسې شعور زمونږ د پيدايش څخه زمونږ په وجود کې چې مکان دې او د هغه وخت څخه چې لا دمور په نس کې يو د مرګ تر ورځې پورې چې زمان دې زمونږ شعور ايجاد ،تکامل او انحطاط مومي.زمان او مکان دطبيعي قوآنينو له مخې شکل دموجوديت د مادي ګڼل کيږي.نو دادې ومو ليدل چې د شعور او مادې په قوانينو کې رښتيا هم فرق وجود نلري. دا مفاهيم او قوانين دهراقليطوس د «صيروريت» ، د کانت د « شيٌ في نفسه» دهګل د« ايديا ليستي ديالکتيک » او د مارکس د «ديالکتيکی او تاريخی ماترياليزم » دقوانينو څخه هم څه توپير نلري. خو دوی ټول مختلف فلسفي او عقيدوي نظريات لري ،يو ذهني ،بل عيني ايدياليست ،بل ماترياليست اوهر يو د مختلفو تيوريو طراحان دی ، يعني داچې د دوئ دغه تيوريګآني او فلسفې په علمي او قانونمند بنياد ندي ولاړې يا داچې په دغه تيوريګانو کې اصلاً علمي قانونمندي وجود نلري . اوس پخپله قضاوت کولې شئ چې ايا دغه ډول ليکنو ته رښتيني علمي قانونمندي او يا په مجموع کي تيوري ويلې شو؟ زه وايم چې هو !اصلاً هلته قانونمندي موجوده ده او داهمغه دذهنيت دعينيت اوماديت په معني ده .دمثال په ډول که چيري دغه قانونمندي موجوده نه وې ، هګل چې پخپله عيني ايديالست وو ، څه ډول به دديالکتيک دقوانينو مخترع

جوړ شوي وې .خبره يوائې په دې کې ده چې دغه قانونمندي د عيني واقعيت په توګه زمونږ په ذهن کې وجود لري او زمونږ شعور ترې دشعور او لا شعور دديالکتيکد عينيت له لارې دلارې متٌاثر او متحسس دي .د هغې قانونمندې پايلې په لاشعوري توګه دځيني پوهانو دذهن څخه تراوش کوي خو دوی ددغه قانونمندی په دليل او علت نپوهيږي اوپه نتيجه کې دغه ډول مشت نمونهً خروار ماهيوی مختلف نظريات او تيوري ګاني په يوه ماهيوی اوسوبستانسيو نل واحد بنياد باندي رامنځته کيږي . خو په حقيقت کې څرنګه چې دغه پوهان په واقعيت کې د قانونمندی څخه په عدم اکاهی کې دغه تيوريګاني رامنځته کوي ، معمولاً دقيقي نه وي او تخيلي تحريفي بڼې لري.

۲ــــ دذهنيت،شعور اوعقل دعطالت مسًله ده.پرته له ټاکلي وخت څخه هيڅوک نه کومه پديده درک کولې او نه دهغې په مورد کوم حکم صادرولې شي. پدې ترڅ کې حد اقل نيمي ثانيې وخت ته ضرورت ليدل کيږی. يعنې داچې شعور عطالت لري او عطالت هم شکل دموجو ديت دمادې دي. او دا پديده د طبعيت په ټولو خلقتونوکې په عين شکل ده. نو دغه فاکتور هم دشعور په ماديت دلالت کوي.

۳ــــ دزماني او مکاني قيديت مسًله ده چې شعور زماني اومکاني قيديت لري. دا پدې معنا چې شعور پرته له زمان او مکانه نه موجوديدلې شی او نه ظهور کولې شی. اولکه چې په لومړی ماده کې ورته اشاره وشوه زمان اومکان هم شکل دموجوديت دمادې دې او هر هغه خلقت چې زماني او مکاني قيديت ولري دخدای او طبيعي قوانينوله مخې مادي بنياد

(c) ketabton.com: The Digital Library

لري.

۴ ـــ د مادي موجودیت د قانونمندۍ مسٌله ده. دا جهان د خدای د لوی علم له مخې قانونمند پیدا او قانونمندي هم شکل د موجودیت د مادي دې. د خدای ټول خلقتونه قانونمند پیدا ، قانونمند پایي ، قانونمند انحطاط مومي ، له منځه ځي او تغیر او تکامل کوي. نو پدي علت هم شعور مادي پدیده ده.

۵ ـــ پخپله حرکت ، چې د شعور د ظهور ، تکامل او انحطاط پروسه یو له انواعو د حرکت څخه ده او هم د خدایې خلقتونو او پدیدو د پیدایش ، تکامل او په عالم اسباب کې د ټول مادي جهان د بقاٌ مسبب ګڼل کیږي او د ذهنیت په مادیت دلالت کوي. دا لوی جهان موجود دی ځکه چې متحرک دې او متحرک دې ځکه چې موجود دې ، دا جهان همغومره متنوع، متفاوت او متغیر دې لکه څومره چې حرکتونه متنوع، متفاوت او متغیر دي. دا جهان همغومره ابدي دې لکه څومره چې حرکت ابدي دې. لوی خدای د خپل لوی علم د عامی قانونمندۍ او مقضی الامر ارادې له مخې د لوی جهان او حرکت متقابل ابدیت او موجودیت یو تر بله سره ابدي علت او معلول او همداسې قایٌم با الذات او خلل نا پذیر ګرځولې او یواځې د قضاٌ او قدر د خدایي قانون له مخې پکې تغیر او تصرف ممکن ګڼل کیدلې شي.

پدې ډول لوی خدای د خپل لوی علم له مخې دا جهان مادي پیدا کړې او د انساني مقدراتو په تناسب یې ورته مسخر ، قابل د شناخت او قابل د استفادې ګرځولې دې. فلسفه یواځې د انسان د مقدراتو او شعور په کچه د معرفت علم ته ویل کیږي. فلسفه د همیش لپاره نسبي معرفت او نسبي علم دي، ځکه دا

جهان لوی دې او په همزمان او هم مکان تحول ، تکامل ، دینامیزم او ستاتیزم کې قرار لري.

دا ټول هغه څه دي چې خدای د قضاٌ او قدر د قانون له مخې خپل عالم، خلف او مقدر انسان دا و سني او راتلونکې علمي او تخنیکي امکاناتو په کچه د هغې په معرفت مأمور او مکلف ګرځولې دې. په نتیجه کې ویلې شو : د شعور او مادي تر منځ ذاتي توپیر وجود نلري ؛ ماده موجوده ده ځکه چې متحرکه ده او متحرکه ده ځکه چې موجوده ده ؛ مطلقه بې شعوره او مطلقه باشعوره ماده وجود نلري ؛ د قضاٌ او قدر قانون حکم کوي چې مطلق مجبور او مطلق مختار هم وجود نلري ؛ قانونمندي د ټولو خلقتونو او پدیدو لپاره عامه ده او هیڅ ډول غیر قانونمنده پدیده او خلقت وجود نشي لرلې ؛ خدای لوی ذات دې او انسان په عالم الا سباب کې د همیش لپاره د خدای د پیژندنې او توصیف څخه عاجز دې ؛ ... خدای واحد ، لاشریک او د بې شمیره او بې ساري خلقتونو خالق ذات دې. په خدای د خدای د بې ساري خلقتونو له مخې ایمان لرل پکاردي . دین د هر څه څخه د مخه فردي او اجتماعي ضرورت دې او که څوک د دین د بطلان په خاطر د دین څخه د ځیني کړیو د سوٌ استفادې دلیل راوړي نو د دولت ، حکومت ، اداري ، قانون ، حقوق ، صلا حیت ، قدرت ، مطبوعات او نورو څخه هم همیش سوٌ استفادې شوېدي . خدای واحد دې ، جهان یې واحد دې او علم یې واحد دې . د بې شمیره فلسفي مجموع الجزایرٌ وجود مفهوم او منطق نلري . پدي توګه د ما بعدا لطبیعت ، ما قبل الطبیعت، مافوق الطبیعت ، ما تحت الطبیعت او متا فزیک فلسفو وجود هم د واقعیت څخه لیري بریښي . هرچا چې ورسره کار لرلې کوچ

(c) ketabton.com: The Digital Library

یې ترې ندې حاصل کړې پرته له دې چې د خپلې ناپوهۍ لپاره یې دلیل پرېښې اوسي.

په ټولو فلسفي بحثونو او قضایاوو کې په پورتنیو قانونمندیو سترګې پټې شوې ،هیڅ په نظر کې ندې نیول شوي ، په غلطه د فلسفې اساسي مسًله مطرح شوې او په همدې علت،ډېر پوهان چې اصلاً د خپل وخت او زمان اګاه ترین انسانان وو او لکه څرنګه چې ورته پورته اشاره وشوه ،هغوی اکثر مسایٌل درست درک کړي وو او په دغه مسایٌلو کې یې خپل نظریات هم وړاندې کړي وو .خو څرنګه چې په شعوري لحاظ یې د هغې په باره کې علمي منطقي دلیل نه شو وړاندې کولې یا به د خپل واقعي نظره وګرځېده او یا به یې په واهي شکل په غیرعلمي غیر منطقي انحرافي تیوریو او سفسطو پیل وکړ . زه غواړم پدې باره کې څو محدود مثالونه راوړم او هغه هم د ماتیریالیزم د پلویا نو چې په نورڅه باور نلري.

«...معنویت پرته له مادیت څخه بل څه ندې ، یوا ځې د انسان په مغز کې یې ځای نیولې او تغیر یې پکې موندلې دې »د (کارل مارکس او فریدریش انګلس کلیات ،روسي چاپ ،جلد ۲۳، صفحه ۲۱) او یا

«مفکوره په مادي قوه بدلیږي،کله چې اولسونه د تاثیر لاندې راولي».

«بې له شکه د مادي او شعور مطلق تقابل یوا ځې په ډېره محدوده ساحه کې موجود دې ،په اوسنۍ قضیه کې په خاصه توګه د معرفت په مسأ له کې چې شعور مقدم دې که ماده ؟ددې ساحې څخه وتلې د دغه تقابل نسبیت د شک وړ ندې» . یا بل ځای لیکي « چې په دغه تقابل کې ډېره مبالغه او ډېرزیاتوالي

باید ونشي او متا فزیکي نه وي» او یا «هم شعور هم ماده یو واقعیت دې یا په بل عبارت حقیقتاً وجود لري» خو بل ځای لیکي

«لیکن شعور مادي ګڼل معنې دا چې د ما تیریالیزم او ایدیالیزم د شریکولو په لور غلط قدم اخستل» (د لینن کلیات،۱۸ جلد ، ۲۵۱ ، ۲۵۷ او ۲۵۹ صفحې» .

«شعور مادي دې ،ځکه چې د مادې محصول او زیږنده ده او همدا سې د هغه مادې څخه ژور فرق لري چې محصول یې دې» (اي.س .نورسکي، دیالکتیکي اضداد او د شعور منطق ، مسکو ۱۹۶۹ ،۳۳او ۳۴ صفحې ».

پدې ډول مونږوینو چې سرسخترین او اګاهترین ماتیریالیستان د فلسفې په اساسي مسٌله کې څومره ناپایداره دي او نېوهیږم چې په شعوري او که لا شعوري ډول خپلې جبهې د ایدیالیزم او ماتیریالیزم په سنګرونو کې په څومره وارخطایې سره بدلوي او د استقرار موضع نشي موندلې .

حقیقت دا دې چې ماتریالیستان په شعوري او ټولنیزو مسایلو کې ایدیا لست پاتې وو او ایدیالستانو د خپلو ذهني عینیتونو په بناء ماتیریالیستي فورمولبندۍ او افادې وړاندې کړېدې . د مثال په ډول کارل مارکس ما تیریا لیزم په تاریخي او دیالکتیکي باندې ویشي ،حال دا چې په تاریخ کې دیالکتیک او په دیالکتیک کې تاریخ وجود لري او دواړه د قانونمندۍ په حیث د مادیت مستلزم ګڼل کیږي.او هګل ماتیریالیستي دیا لکتیکي قوانین فورمولبندي ، حال دا چې فکر یې کاوه د مطلقې ایده یا جهاني روح د تکامل د طبقه بندۍ مراحل یې فورمولبندي کړېدي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ کوشش کوو ځیني فلسفي اساسي مسایل په لاندي ډول فورمولبندي کړو :

ـ « ذهنیت نسبي عینیت او هر مشخص ذهنیت عیني واقعیت دي» ؛

ـ « قانونمندي شکل دموجودیت د مادي دي » ؛

ـ « ماده یواځي په قانونمند حالت کې وجود لري او یواځې په قانونمنده بڼه سره تغیر او تکامل کولې شي. یعني قانونمندي شکل دموجودیت دمادې دې »

ـ « ماده متحرکه ده ځکه چې موجوده ده او موجوده ده ځکه چې متحرکه ده. ماده پرته له حرکته وجود نلري. حرکت شکل دموجودیت د مادې دې » ؛

ـ « مطلقه بي شعوره او مطلقه با شعوره ماده وجود نلري» ؛

ـ « مطلق مختار او مطلق مجبور نشته »

ـ « فلسفه دین او دین فلسفه ده، ځکه چې دواړه یو شان د خدایي خلقتونو د معرفت متضمن دي» ؛

ـ « ماده قانونمنده او هره قانونمندي مادي ده»

ـ « ځانګړي مستقل علوم په حقیقت کې په مستقل ډول وجود نه لري »

ـ « غیر مادي ایدیا لیستي فلسفې په عالم الاسباب کې حقیقت نه لري » ؛

ـ « حرکت په عالم الاسباب کې د خدای دلوی علم دعامې قانونمندۍ او دهغې دټولو خصوصي حالتونو په پروسه کې دټولو پدیدو دظهور او متقابلو اړونده مناسباتو دعلت او معلول مسبب ګڼل کیږي» ؛

ـ « دا جهان همغومره متنوع ،متفاوت ، رنکارنګ او متغیر

دې لکه څومره چې حرکتونه متنوع، متفاوت ، رنګارنګ او متغیر دي. دا جهان همغوره ابدي دې لکه څوره چې حرکت ابدي دې.لوی خدای دخپل لوی علم دعامې قانونمندۍ له مخې دلوی جهان او حرکت متقابل ابدیت او موجودیت یو تربله سره لازمي ابدي علت او معلول ، قائم با الذات او خلل ناپذیر ګرځولې او یواځي دقضاء او قدرد عام قانون دجبر او اختیار له مخې په هغې کې تغیر او تصرف ممکن ګڼل کیدې شي.»

ـ « ... او داسي نور

(c) ketabton.com: The Digital Library

فلسفي مجموع الجزایر

د فلسفي داساسي مسٌلې په موضوع کې مونږدا خبره ومنله چې فلسفي مجموع الجزایر دفلسفې داساسي مسئلې د بې بنیاده طرحې په نتیجه کې رامنځته شویدې. په هرجوړښت، هر ترکیب او هره عملي ساحه او مورد کې د خامو او نارسه موادو استعمال کولې شي په نسبي فیصدي کچه مطلوب هدف او چاره سر ته ورسوي او د موجوده عملي تجاربو له مخي کوم جبران ناپزیره مشکل رامنځته نه کړي، لکن په تیوریکي مسایلو کې ډیري کوچنۍ غلطۍ او اشتباهات کیدلې شي په جبران ناپذیره غلطۍ، سهوې او ګناه بدل شي، نوځکه په نظري مسایلو او تیوریکي فورمولبندیو کې د خامو، نارسه، تخمیني او تقریبي کمیتونو او کیفیتونو استعمال په هیڅ صورت جواز نلري او کیدلې شي پخپله هدف د هدف په ضد بدل او جهت دعمل ۱۸۰ درجې تغیر پیدا کړي. بنیاد د بنیاد په حیث باید هیڅکله بې بنیاده نه اوسې. پخپله بنیاد په حقیقت کې باید ذاتاً او ماهیتاً د هرې پدیدې د اصلیت، کمیت او کیفیت د تعین او ټاکنې معیار، محک او مقید اوسي. په انفرادي طرحو، قضایاوو او مسایلو کې باک نه لري چې هر څوک په مشخصه پیښه کې څه ډول تصمیم نیسي، د خپلو ځانګړو شرایطو مطابق په څه ډول کمیت او کیفیت اکتفاء او

قناعت کوي. په دې صورت کې تصمیم او چانس مقید نه ګڼل کیږي او نه دغه ډول پیښې قانونمنده بڼه لرلې شي. خو په هغه صورت کې چې د دې لوی جهان د تکوین؛ د ټولو پدیدو او خلقتونو د تشکل؛ د همزمان او هم مکان ستاتیزم او دینامیزم؛ لحظوي قانونمند بدلون او ابدي پایښت، استقرار او تکامل؛ په قدیم کې د ابد لپاره د قانونمند نظام تخم کرل او تر هغه ابده پورې چې هیڅکله ورته ابد نه رسیږي د هغې پالل او تعقیبول او د پېته ورته د بې شمېره کلي او جزئي، خاص او عام نظامونو، د واحد عام قانون له مخې قانونمنده محاسبه، افاده، فورمولبندي، شک نه شته چې همدغسې یوه وسیع القاعده بنیادته چې د ټولو پدیدو زړې او ریښه په کې خښه او د هرې قانونمندۍ سر اغاز او منبع اوسې، ضرورت لیدل کیږي. دغه ډول یو بنیاد باید جهان نماآیني ته ورت قد و قامت ولري چې هره پدیده او خلقت په کې د خپلې بودې او تنستې په تناسب د خپل پیدایښت، پایښت، بدلون او تکامل ننداره وکولې شي.

په غیر صورت کې هر بې بنیاده بنیاد د دغه ډول عظیمو نظامونو د برداشت او تحمل له حوصیلې نه شي لرلې او نه یې د افادې او قانونمندې تیوریکي ارزونې له عهدې څخه وتلې شي.

کله چې ځانګړي نظامونه او پدیدې پخپل بنیاد د تکیه او ډډې لګولو امکان او د خپلو ارزو ګانو انعکاس ونه لیدې شي، هیڅ نظام پایداره نه شي پاتې کیدلې او حتماً سلیقوي تمایلات د مختلفو ټولنیزو تنګنظرانه امراضو له لارې ظهور کوي او کورکورانه تعصبات په انحرافي ډول د قانونمندو تیوریو او منطق ځای نیسي او واحد جهان او واحده علمي قانونمندي معرض د فردي ذهنیګریو او هوس واقع کیږي. بشري ټولنه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپل پيدايښت له ابتدا څخه تر نن ورځې پورې د دغه مبتذلې غمجنې مستندې ډرامې عملي لوبغاړې، نندارچې او زيان ګالونکې دي، کومه يوه چې د مادې او شعور د ناسم تضاد د بې بنياده بنياد په غولي پرون پيل شوې ده.

فلسفي مجموع الجزايراو نظري او عقيدوي تمايلات د همدغه ټولنيزو خامو او نارسه مناسباتو او ذهني نيمګړو قيوداتو او انحرافاتو څخه سر چينه اخلې او پايلې يې بايد همدغسې غير متجانسې، متضادې او نه پخلاکيدونکې دښمنانه سليقوي تمايلات نظريات او عقايد اوسې. مونږ په وار وار خپله عقيده او نظر د احسن تکرار او په دې باره کې د کافي وضاحتونو په منظور وړاندې کړې، تر څو د علمي مسايلو سره علمي کړه وړه رواج پيدا کړي او انساني ټولنيز شعور چې د تيرو بې بنياده انحرافي تخلي تيوريو د خامليتې او سر تر پايه مجهولاتو او مهملاتو د انجړ مشوړې څخه د يوائيني علمي صراحتونو او وضاحتونو حقيقي مستقيمي لارې ته پرييستل شي، شک نه شته، چې نه يوائې بې شميره او په ټپو ړوند تيوريکي ازدحام او ټيلماټيل له هر چا څخه د حقيقت لار ورکه کړې، بلکه په همدغه بنياد د بې شميره مجازي خدايانو، اديانو، مذاهبو او نورو د قدرت ډول ډول مرکزونو ايجاد، چې هريو د تقدس او زورواکۍ له مخې يو بل ته نه تسليميدونکي قدرتونه لري، لا هم دغه وضعه کړکيچنه کړي او د حل لار ميندل يې ناممکنه ګرځولې دې. مونږ هڅه کوو تر هرڅه دمخه د دغه غمجنې معما حل او پوهاوې د هر چا لپاره اسان شي او حتا ډير کرت په متودولوژيکي او نورو غوره ارزښتونو سترګې پټې کړو. تاريخ د دي ګواه دي چې د خداي

رسولانو او د حق او عدالت دلاري مبارزينو، عالمانو، پوهانو او فيلسوفانو څومره ستونزي پدي لار کي ګاللي او په دې کې يي سترې مالي او ځاني قربانۍ ورکي، خو بيا هم لا تر اوسه پورې دغه هري يوي قضي او مسٔلي د بشر په مقابل کې د هر ډول تعرض څخه مصئون موقف ساتلې او غير قابل عبور او نه فتحه کيدونکې سرحد او پوله ګڼل کيږي. بشريت نن هغه دوه لاري ته رسيدلې چې بايد يوه له دغه دوؤ لارو څخه انتخاب کړي:

ــ په پټو سترګو موجوده وضعې ته دوام ورکول. پدي ډول علم او فلسفي هم نه دي کړي شوي په داسي مقيدو شرايطو کي ازادانه او واقعبينانه څيړنې وکړي، لازم حقايق ترلاسه او د خپلي عقيدي اظهار وکولي شي. علم او فلسفه نن هم په ترګمۍ کي پاتي او هر څوک په دغه ترګمۍ کي بيلي بيلي لاري تعقيبوي او يوتر بله بي خبره پاتي دي. ځيني ماترياليستان ماده مجرد مفهوم ګڼي او د «مُثُل» دمثالونو له مخي ئي څيړي، څوک ئی ساده ميخانيکي تکرار او په يو حال پيدا او په همغه حال فناء او يوائي متا فزيکي استمرار بولي، هغوئ چي مادي ديالکتيک ته قايل دي، هم د مادي ټولو حالتونو او کيفيتونو څخه منکر او بي خبره، د ټولنيزو او شعوري پديدو په باره کي ايدياليستي مفکوره لري او طبعاً د څيړنو قانونمند تسلسل تري شليږي او د ګمراهۍ لار نيسي. ايدياليستان په مجموع کي څرنګه چي ايدياليستي نظريات او عقايد لري، په غير قانونمنده تخيلي او تصوري فورمولبنديو باور کوي، نو ځکه ئي نظريات او تيو رئ قانونمند منطقي تسلسل او بنياد نه لري همدا سبب دي چي دوئ ټول په خپلو عقايدو، نظريو،.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فورمولبنديو او تيوريو پوره باوري او معتقد نه دي. نه تري په جرئت او قاطعيت سره دفاع کولي شي ، نه ورته مقنع ثبوتي دلايل لري او نه ئی دانکار او ترديد په خاطر کوم نظر او ثبوت وړاندي کولي شي. دوئ هميشه د متضادو او ضدو نقيض،بي بنياده ،تخيل او تصور له مخي تل شکمن ، متردد ،ناقراره او بي باوره او خود اګاه او نا خود اګاه خپلي عقيدوي نظرياتي قبلي بدلوي ،اشتباه په اشتباه او ګناه په ګناه تلافي کول غواړي او تر شاه د انحرافي او کاذبو تيوريو سلسلي او سفسطي پريږدي.

په نتيجه کي فلسفي خپل اصليت او رسالت دلاسه ورکړي، په هرډول سليقوي ،مسلکي ،او عقيدوي تورونو تورنه ، چا دکلام ،چا دمنطق، چادمتماتيک ،فزيک او نورو په نورو اصالتونو پوري تړلي.حال داچي اکثر له دغه علومو ځخه پخپله دذاتي علمي قانونمندی ځخه برخور داره ندي او يواځي تري دفلسفي علمي قانونمنديو د افادي د وسيلي په توګه کار اخستل کيدي شي او بس. دماترياليستانو او اديالیستانو په دغه ډول ناسم کړو وړو سره فلسفي خپل علمي ماهيت او اهميت بايلود او په يوه نابکاره وسيله بدله شوه . ځوک ئي خاص علم بولي خو نه پوهيږي چي خاص يعني څه ؟ ځوک ورته دعلومو علم واي يعني هغه ځه چي نورو علوموهضم او فورمولبندي کړي فلسفه پري دوباره شخوند وهي او يا داچي فلسفه مړ بنامار په توره وهي.ځيني کسان اصلاً دفلسفي علميت ته قايُل ندي ځکه چي که علم ورته ووائي دليل ورته نلري . ځوک فلسفه دوني د تني او نور علوم دوني دځانګو سره تشبيه کوي ،دا هم سمه نده ځکه چي دا جهان واحد دي او

جداګانه ورشو ګاني چي جداګانه قوانين پکي جاري وي وجود نلري.ځوک ئي متودولوژيک علم ګڼي او دا هم سمه نده ځکه چي ډير متودولوژيک علوم شته چي هيڅکله ئي مونږ فلسفه نه شو بللي. او داسي نور... په نتيجه کي فلسفه زر سريزه اوزرپښيزه بلا او معما جوړه شوي چي نه ځوک ورنژدي کيدي شي او نه چاته ددغه معما دحل چل ورځي . په همدي علت،دکومي ورځي ځخه چي لومړنئ فلسفي فورمولبندئ رامنځته شوي ، تر نن ورځي پوري دفلسفي نظرياتو په ماهيت کي هيڅ ډول بنيادي تغير ندي راغلي او هر څه دپخوا په څير زړه په زړه پاتي دي . ۲۵۰۰ کاله پخوا هرقليطوس دديالکتيک په واقعي مفهوم په عالم الاسباب « مادي جهان » کي تغير او تکامل ته قايل وو .خو ايما نويل کانت د هرقليطوس ځخه ۲۳۰۰ کاله وروسته د « شيئ في نفسه » په تيوري کي دغه تغير او تحول تردي اندازي بنيادي او قهقرائي وګاڼه چي مادي خپل ټول ماهيت او شکل پکي دلاسه ورکړ او کانت يواځي «داحساساتو د کمپلکس» دزيارت مجاور وګرځيده . حال داچي ، ماده يواځي دخپل شکل او ماهيت په يو تر بله لازم ملزوم موجوديت سره قابل د احساس ده ، مکان او بعد شکل دموجوديت دمادي دي او دکانت په اصطلاح «کمپلکس داحساساتو» هم يواځي د مادي په ځو بعدي او ځواړخيز موجوديت سره منځته راتلاي شي. دشکل او صورت مفهوم هم دغه پوهان په غلطه د مادي واحد په خارجي صورت چي هميشه تغير پذيره دي ، اطلاقوي .خو به حقيقت کي دصورت ځخه مقصد د مادي واحد داخلي ماليکولي ، حجروي او بلکه ذروي جوړښت دي چي تغير نه مني او دهر عنصر خصوصيات

(c) ketabton.com: The Digital Library

او خواص تعینوي اوددي لوي جهان د بناء دجوړښت خښتي ګڼل کیږي. .کانت دفزیکدانو او استره نوم په حیث ټول فزیکي ـ میخانیکي قوانین ،قانون دتحفظ دانرژي ،قانون دبقاٌ دمادي نادیده انګیرلي ،پدي لوي لایتنا هي مادي جهان ئي هم سترګي ندي ډکي شوي او دخپل ذهن دعطالت دتأثیر اوتأثر لاندي هم ندي راغلي او دخپلو مادي علمي ذخیرو سره سره دافلاطون د «مثُل» دعقیدي دتأثیر لاندي یو اځي ذهني ایدیالیست پاتي شویدي. که نه خو د هغه په آند هغه د «شي في نفسه » د مقولي له مخي خورا ژور «صیروریت» او دیالکتیک ته قایل وؤ.هغه کولي شول دخپل عصر دعلمي ـ فلسفي انکشافاتو او دهغه دشخصي علمي سویې په بنیاد پخوانۍ بې بنیاده فلسفي تقسیم بندئ له منځه یوسي ،فلسفي مجموع الجزایُر ته دپاي ټکي کښیږدي ،او واحد ه فلسفه په واحد علمي بنسټ باندي ودروي . اوکله چي دغه کار سرته ندي رسیدلي ، ځرنګه چي ما دمخه اشاره ورته کړي ، دغه ټول لوي فیلسوفان دپخوانیو ابتداي فلسفي نظریاتو محکوم پاتي شوي اوحتي دیوي کوچنۍ ناقانونه پولي په له منځه وړلو ندي بریالي شوي .

زه پدي عقیده یم چي هګل په موجوده فلسفي اومنطقي نظام کي محوري او مرکزي موقف لري. که مونږ وکولي شو دهګل دمنطقي استدلال اوفلسفي فور مولبندیو په بناٌ منطقي قضایا او فلسفي قانونمندئ وڅیړو او د هغوئي مثبت او منفي اړخونو ته دتائیُد او تنقید ګوته ونیسو، پرته له شکه به مونږ نه یو اځي دعینیت دفلسفي او مختلفو پخوانیو فلسفي نظامونو تر منځ اساسي مشکل حل کړي اوسي بلکه فلسفي علم اوفلسفي نظام به دتل لپاره پخپل حقیقي بنیاد ودریږي او خپله

حقیقي موضوع او علمي ماهیت به پیدا کړي.

ګیورګ.ویلهلم. فریدریښ ملقب په هګل د اتلسمي م پیړۍ په دیرشو اخري او دنولسمي م پیړۍ په یودیرشو لومړیو او جمله یوشپیته کلونوکي داروپا په زړه المان کي ژوند کړي او دخپل عصر وتلي، پرتحرکه او پرثمره فیلسوف پاتي شویدي. هګل دلوي عقیدي ،لوي منطق اولوي فلسفي څښتن وو. او همدا دهغه لویه نقیصه ګڼل کیدلي شي. هګل په خپل لوي منطق او لوي پوهي سره په یوه قضیه کي ذهني روح ،عیني روح او مطلق روح په اصطلاح یو شان په اثبات رسوي او په هغي کي پرته دهیڅ ډول توپیره یوشان دیالکتیک ته قایُلیږي اودي خبري ته نه متوجه کیږي چي دیالکتیک خو دمطلقیت ماتوونکي او ټول مادي خلقتونه اوپدیدي په ابدي تحول او تکامل کي ویني او یا څه ډول ذهنیت ،عینیت او مطلقیت په یوه پدیده « روح» کي تحقق او دعمل بڼه پیدا کولي شي ؟ پوهان هغه عیني ایدیالیست بولي خو زما په نظر هغه ذهني ـ عیني ایدیالیست او دیالکتیکي ماتریالیست ګڼل کیدلي شي یا په بل عبارت په یو له دغو هم باوري نه وو. ځکه په مختلفو مخالف اړخونو یو شان باور لرل په ټولو باندي دنه باور په معنا دي. هګل تر اخره پدي نه وو پوهیدلي چي دده لویه او غیر محاط پوهه پخپله دده دلوي فلسفي دپاره لویه بلا ګرځیدلي ده . دهګل بله ستره اشتباه داوه ، سره ددي چي ده عملاً هراړخیز وسعت دنظر درلود ، خو ذهناً هغه دعیني ایدیالست په حیث دماتریا لیزم په مقابل کي دښمنانه تنګنظري درلودله او پدي ډول دهغه بزرګمنشانه لویي پوهي او ناخود اګاه ګمراهۍ حق او نا حق په اصطلاح هغه ته علمي تیوریکي لاري هوارولي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ددي په عوض چي دخپلي لوي عيني ديالکتيکي فلسفي بنياد کښيږدي ، دپخوانيو ناقصو فلسفي نظرياتو په چنګکونو کي له هري خوا زوړند پاتي شو او خپله ناقصه فلسفه ئي په ميراث پريښوده.

هګل په ابتدا کي دشلينګ دنظرياتو پيروي کوله . دشلينګ نظر د مطلق او حقيقت په باره کي دهګل دپاره دمنلوړنه وو. هګل د خپل منطق له مخي دا نه شوه منلي چي مطلق دي هيڅ ډول تغير ونشي منلي. يعني هګل عملاً ديالکتيک ته قايل وو خو دا سوال هغه ته پيدا نه شو چي د مطلق اصلي مفهوم خير په څه کي دي او دڅه شي له مخي په مطلقيت اطلاق کيدلي شي ؟ هګل د شلينګ په څير دا هم نشوه منلي چي ګوندي ذهن او عين يوډول ديالکتيکي سيرلري (حال دا چي دمخه مونږ دي خبري ته اشاره وکړه چي هګل ذهني روح ،عيني روح او مطلق روح ته يوډول ارزش او په هغي کي عيني ديالکتک ته قايل وو) او پدي عقيده وو چي ذهن پر عين باندي غالب دي ليکن بيا هم دذهن قاطع رجحان ته قايٌل نشو او مطلق (چي هګل ئي معمولاً د خپل خداي او خارق العاده ذات او ځيني وخت دټولنيز شعور په حيث پيژني) ذو وجهين وباله يعني هغه ئي هم ذهني او هم عيني وګاڼه (يواځي په دغه څو جملو کي مونږ وينو چي هګل څومره ناپايداره بريښي او خپلي جبهي او عقيدي ته څه ډول تغير ورکوي. دعينيت فلسفه پدي باور ده چي په عالم الاسباب کي مطلق وجود نلري. هر خلقت او هره پديده نسبي خصلت لري او هګل هم په همدي خاطر دشلينګ مطلق دټوپک له خولي څخه وتلي مرمۍ اويا هغه شپي سره تشبيه کوي چي په هغي کي ټولي

غواګاني توري معلوميږي. او بيا ليکي: «مقصود او از مثال اول اين است مطلقي راکه فهم ما نتواند با طي کردن مراحل نظري معقول دريابد نبايد مفهوم فلسفي دانست،ومنظوراو از انتقاد دوم اين است که تفاوتها را نميتوان با توسل به مطلق منکر شد (يعني همزمان هم مطلقيت ته قايل دي او هم تحول ته او دا دواړه پديدي ممکنه نه ده همزمان وجود ولري) بلکه بايد انهارا توضيح دادو جاي انها رادر مطلق معين کرد به بيان ديګر مفهوم مطلق بايد قابل تشريح عقلي و نمايشګر تفاوتها باشد » . (فلسفهٌ شرق وغرب ،جلد دوم ،صفحهٌ ۲۶۷) کله چي دهګل څخه پوښتنه کيږي چي څه ډول دومره مختلف او متناقض مسايٌل په يوه مفهوم کي ځايدلي شي ؟ هګل ځواب ورکوي چي: « چګونګي را بايد در روش ديالکتيک جست» . پوښتنه دا پيداکيږي. کله چي په يوه پديده کي تفاوتونه وجود ولري ، کله چي دعقل دمراحلو پواسطه قابل ددرک ،تشريح اومعرض دديالکتيک اوسي نو مطلقيت به ئي په څه کي وي ؟ دا مفکوره چي هګل پري تاکيد کوي اصلاً سر تر پايه د ديالکتيک سره په تناقض کي ده . هګل په اصطلاح د خپلي عقيدي ،منطق اوفلسفي په قوت نا متجانس افکار او مفاهيم په يوه قالب کي په زور ځدماتي کوي او نتيجه ئي همدغه ماته ګوډه فلسفه کيږي . هګل ديالکتيکي روش دا ډول توضيح کوي: « از منظر هګل،فلسفه علم است ،يعني که دانشي است نظام دار. حقيقت فقط به صورت دستګاهي منظم قابل درک است وکشف اين دستګاه منظم که همانا نظام عقل محض است (کله چي مونږ ددستګاه څخه بحث کوو ، څه ډول عقل محض مورد بحث کيدلي شي ، څه ډول دستګاه د عقل محض دنظام

(c) ketabton.com: The Digital Library

په صفت پېژندلي شو ؟ دا اور او اوبه هيڅکله نشي يو ځاي کيدلي) کار فلسفه است. فلسفه با روش خاص خود که از روشهاي علوم رياضي و علوم تجربي فرق دارد ، (دا ډول خاص روش نه وجود لري او نه ئی ماته څوک ښودلي شي) اين نظام را در مي يابد » . (تاريخ فلسفهٔ شرق و غرب ، جلد دوم ، صفحه ۲۶۸، » . هګل ادامه ورکوي: « روش ديالکتيک که روش خاص فلسفه است ، به اعتقاد هګل خود از موضوع فلسفه ناشي مي شود . براستي روش ديالکتيک ، هما نا حرکت ذاتي مسايل فلسفي است... اين روش از خارج در مورد مسايل فلسفي بکار بسته نمي شود ، بلکه خود از ذات ان مسايل مي تراود » . (همانجا) . اول خو ديالکتيک روش ندي. ما دمخه ليکلي وو چي: «ديالکتيک دمادي هغه مسمي بهِ نوم دي چي دهغي په ابدي ديناميزم دلالت کوي يعني مادي وجدي حالت ته ويل کيږي چې د مادي واحد په قانونمند موجوديت دلالت کوي. پخپله فلسفي مسايل او قانونمندي يوائې د افادې ، استفادې او محاسبو وسيله ګڼل کيږي او په دغه مسايلو کې ذاتي ديالکتيکي حرکت وجود نلري او نه د کوم مادي واحد د ذاتي توکو د وجدي حالت ، کميت ، کيفيت او ديالکتيک انګيزه او علت او معلول جوړيدلې شي » . يا په بل عبارت ديالکتيک دمادي ابدي متحول وجدي حالت ته ويل کيږي او د فلسفي مسايلو پوري هيڅ ډول ذاتي اړه نلري . فلسفه ، لکه چې دمخه مونږ ويلي ، دعامو او مجرد مفاهيمو او قوانينو څخه بحث کوي چې اصلاً خارجي وجود نلري . نه په هغي کي ذاتيت شته او نه حرکت. ذاتيت او حرکت په مادي وجدي ديالکتيکي حالت کي وجود لري او فلسفه ددغه حالت دقانونمندې افادې

فورمولبندۍ او علم ګڼل کيږي. هګل فلسفه نظامداره علم بولي او وايي چې حقيقت ديوي منظمې دستګاه په صورت کې قابل ددرک ، او دغه منظمه دستګاه همغه نظام دعقل محض دې چې دفلسفي پورې اړه لري .خو مونږ عقل او ټولې ذهني پديدې د پروسې په حيث د مختلفو کيمياوي ، بيولوژيکي ، فيزيولوژيکي او داسې نورو پروسوي ميخانيکيتونو پورې ، چې بالذات زماني ، مکاني او يا په کل کې په لنډ ډول وو ايو چې مادي قيودات لري او يا په بل عبارت په کل او جز کې دديالکتيکي وجدي حالت ، پيدايښت ، پايښت بدلون ، تکامل او انحطاط لرونکي دي ، په دې صورت کې په کوم دليل مونږ په عالم الاسباب کې ، عقل ته محض او يا مطلق ويلې شو ؟ مګر يوائې د هغه ذات لپاره چې د مطلق حقيقت او مطلق ذات نسبت ورته کيدلې شي .د عينيت فلسفه پدي عقيده ده چي په عالم الاسباب کې مطلقه بي شعوره او مطلقه با شعوره خلقت او پديده وجود نلري. نو نه عقل محض وجود لري ، ځکه چي هرعقل مقيد او مستلزم د مکان او زمان دي او نه مطلقه باشعوره ماده چيري وجود لري چي دعقل محض او عقل ناب اطلاق پري وشي. سقراط او افلاطون « مثُل » دعام مفهوم او کائن کلي په حيث محمل دعقل ګڼه او دارسطو د « اولی فلسفي » اساسي محور هم همدغه مثُل جوړوه او دمعرفت اساسي رکن همدغه هميشه ثابت متا فزيکي عام مفاهيم ګڼل کيدل او جزيئ محسوس موجودات دهغوی او ځيني نورو په نزد معرض دکون و فساد او دمعرفت د پروسې له منځپانګې څخه پوچ هميشه متغير احساس بلل کيده او په ذهني ختّه کې يي هيح ډول قانونمند استقرار او استمرار نشو درلودلي، حال دا چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ساکني او متافزیکي ثابتې پدیدي په ذهن کې د انعکاس قابلیت نه لري. نو هګل هم البته د هغوی په تقلید فلسفه د عامو مفاهیمو د منظمي دستګاه په حیث عقل محض ګڼي او د ریاضي او تجربي علومو څخه یي مافوق نظام بولي. حال دا چې د ټولو قانونمندیو د افادي ډیره اسانه او دقیقه ژبه ریاضي او نور تجربي علوم ګڼل کیږي. زه پدي عقیده یم هره مسًله او قضیه چې فورمولبندي شوه، حتماً د ریاضي په ذریعه قابل د افادې هم ده او فلسفه چې د مادې دوجدي حالت انساني قانونمند علم او وسیله ده نو ریاضي همیشه د فلسفې د افادې ژبه او دواړه جدايي ناپذیره دي. فلسفه با الذاتهِ او في نفسهِ د هیڅ ډول کمیت، کیفیت او قانونمندۍ مبینه نده او نه باید دغه تهمت په فلسفي علم پوري وتړل شي. فلسفه د قانونمندۍ د افادې ژبه ده.

هګل همدا سي لیکي: «روش دیالکتیک از منطق متعارف بدور است (په هغه صورت کې چې خورا لوړ او عالي منطق پخپله د دیالکتیک قانونمندۍ افادې ته ویل کیږي، هره عامه قانونمندي فلسفي علم دې او هر دیالکتیک د مادي موجود همیشني وجدي حالت ته ویل کیږي چې فلسفه، ماده یواځې او یواځې په همدغه حالت کې مطالعه کولې او څیړلې شي، نو ځکه دغه مثلث د همیش لپاره تړلې پاتي کیږي او په دې ځای کې حق د هګل پلوي نه شي ګڼل کیدلې)، اعلام میدارد که ما بوسیلهٔ حکمی منفی می توانیم به مفهوم والا تر برسیم، (څه ډول ؟) بنا بر این، چنان که سپینوزا گفت، هرگونه نفی، خود به منزلهً اثبات است. هنگامی که یک حکم مثبت نفی مې شود، البته تناقض پیش می اید. تناقض بر ذهن گران می اید، ازین رو ذهن بار دیگر حکم نفی شده را نفی می کند. وبا

نفی نفی اول تناقض را فرو می نشاند (یعنې په نفې باندې هم تناقض منځته راځي او هم رفعه کیږي). نفی دوم نه تنها ما را به حکم مثبت قبلی بر می گرداند بلکه حکم مثبت قبلی را برای ما پرمایه تر می کند. ډیره عجیبه خبره خو داده چې هګل دیالکتیک د متعارف منطق څخه لیرې ګڼي او دا ځکه چې هګل پخپله د خپل غیر متعارف منطق په زور نا خوداګاه د دیالکتیکي مفاهیمو څخه د خپل قانون د اثبات لپاره لکه همیش په ناروا ګټه اخلي او ددې په عوض چې په خپل منطق دیالکتیکي قانونمندي افاده کړي غواړي دیالکتیکي قانونمندي د منطقي کلام تابع وګرځوي او نوم پري هم د دیالکتیک د «نفي نفي» دوهم قانون کښیږدي او مونږ هم ناخود اګاه دري قرنه په پټو سترګو د دیالکتیکي د قانون په حیث منلې دي. بله د تعجب وړ خبره داده چې څه ډول ذهني حکم په دیالکتیکي قانونمندۍ کې تغیر راولي او د هغې نتایج پرمایه تر ګرځولې شي. د دغه ډول استدلال لپاره هیڅ ډول قانوني دلیل او منطق وجود نلري او حتي د ډیرو معمولي قوانینو له مخې د منلو وړ ندي. لیکن هګل پرته د کوم حکمي دلیل د دغه ناقص استدلال په بناُ د دیالکتیک دوهم (نفی نفی) قانون طرحه کړیدې چې په هره جمله کې ډیري پوښتني راولاړیدلې شي. زه د دغه قانون په طرحه همدومره بحث کافي بولم او دغه طرحه د جدي تأُمل وړ ګڼم ځکه دغه طرحه د ډیرو معمولو قوانینو سره په تناقض کې ده او د بلې خوا په دغه طرحه کې قانونمند منطقي تسلسل او تداوم وجود نلري او نه منطق پخپله کله هم واجد د کومي قانونمندۍ ګڼل کیدلې شي! (د موضوع علاقمندان کولې شي د «تاریخ فلسفهٌ شرق و غرب،

(c) ketabton.com: The Digital Library

جلد دوم ،صفحهٔ ۲۶۸ ، ۲۶۹ » ته مراجعه وکړي).

هګل د خبرو په دوام لیکي: «... مراحل سیر دیالکتیکی مراحل انتزاعی است ، (په دیالکتیک کي انتزاعیت وجود نلري ځکه چي دیالکتیک مشخص قانونمند مادي وجدي حالت دي)ولی نتیجهٔ انها وصول به حقیقت انضمامی است (انتزاعي مفاهیم څرنګه چي خارجي وجود نلري ، نو په انضمامي حقیقت باندي هم نشي بدلیدلي) . هر ترکیبی که در جریان سیر دیالکتیکی اصل و متقابل بوجود می اید ،به نوبهٔ خود ، اصلی شمرده می شود که همچنان زایندهٔ نفی و ترکیب جدید است. ترکیب های مراحل پایٌین کاملاً انضمامی نیستند ولی به تدریج از صورت انتزاعی دور و به صورت عینی و انضمامی نزدیک می شوند تا جای که سرانجام به صورت ترکیب مشخص تامی که دیگر تقابل پذیر نیست در می ایند. ترکیب ،در این صورت نهای ،همانا ذات مطلق است . ... فلسفه ،نزد هګل ،علم عقل محض یا خرد ناب است » . (همانجا ،صفحهٔ ۲۶۹) . زه خو دا منم او باور لرم چي دانسان دذهن په انتزاعیت کي د شعور او لاشعور دیالکتیک موجود دي ،شپږم حس موجود دي ،الهام موجود دي ،ایقاظ، ایقان او د پیغمبرانو « ع » لپاره وحي موجوده ده .زه دا منم چي دغه « انتزاع »رښتیا هم په انضمامي حقیقت بدلیدلې شي. ځکه چي زما په نزد هر مشخص ذهنیت عیني واقعیت او باالذاتهِ انضمامیت ګڼل کیږي)لکن هګل خو پدي باور نه وو او نن هم یو تن که ایدیالستان دي او که ماتریالستان دي پدي عقیده او نظر نشي پیدا کیدلې چي ذهنیت دعیني واقعیت په توګه ومني، او هګل هغه وخت یوائې نا خود اګاه د خپل ذهن د

دیا لکتیکي تاثیر د تأُثر له مخې خپلي طرحي په تصادفي ډول، او هغه هم په سمه او ناسمه توګه وړاندي کولي. هګل لیکی .د ټیټو مراحلو ترکیبونه کاملاً انضمامي ندي ولي په تدریجي ډول دانتزاعي شکل څخه لیري ووځي او عیني انضمامي شکل ته پدي توګه نژدې کیږي چې تام ترکیب وګرځي او نور تقابل پذیر نه اوسي .یعني هګل ددي په عوض چی عام او کلي موجودات انتزاعي او مجرد مفاهیم وګڼي ،جزئ موجودات او ځانګړې پدیدي انتزاعي بولي چې په دوامداره تدریجي پروسه کې انضمامي او عیني بڼه غوره کوي او د هګل په قول دغه ترکیب پدي صورت کې همغه ذات مطلق ګڼل کیږي. دذات مطلق نسبت هګل خپل خدای او کله نا کله ټولنیز شعور ته هم کوي. داچې ترکیب انضمامي دې او که نه او داچې څه ډول قابل د احساس یو ځانګړې جزئ موجود په مطلق ذات بدلیدلي شي یوائې د هګل په منطق برابریدلې شي. هرڅوک پدي ښه پوهیږي چي په انضمامیت کې درجي وجود نلري لکه څرنګه چي په مادیت کي دا ډول درجي موجود نه شي لرلي ، چې لږ مادي او یا ډیر مادي. دلته یوله دوو حالتونو څخه ممکنه ده. یا مادي او په اصطلاح انضمامي دې او یا نه دي. خو هګل دلږ انضمامیت څخه دومره اوږده لار وهي چې مطلق ذاتي انضمامیت ته رسیږي.د بلي خوا هر څوک پدي ښه پوهیږي چې محسوس موجودات او پدیدي یوائیني داحساس وړ او څرګند انضمامي واقعیتونه دي او هر څومره چې قضیه دکلیت په لور حرکت کوي او که دقیق وویل شي ، کله چې دانضمامیت څخه ووځي ،انتزاعي بڼه غوره کوي. لیکن هګل له بده مرغه په دغه یوطرفه جاده پر څټ حرکت کوي او معمول اصول او رواجونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې جاده په کوم لوري د انتزاعيت په خوا تللي ، په پام کې نه نيسي .

دمخه وويل شول سره دد ي چې د ارسطو د «اولى فلسفي» اساسي محور دافلاطون «مثُل» تشکيلاوه بيا هم هغه دخپل استاد پرضد چې د اجزاوو او ځانګړو پديدو پرځای عامو انتزاعي مفاهيموته ارزش قايل وو او يوائې مثل ته په نژدې کيدو سره د عامو مفاهيو له لارې يې ، فلسفه قابل د افادې ګڼله، ارسطو دعامو مفاهيمو په عوض يوائې جزي موجودات داحساس اومعرفت مرجع او منبع ګڼل. زه په دې عقيده يم چې هر مفهوم ، که مجرد دې او که ځانګړې محسوس په خپل خپل وختونو کې خپل خپل ځانګړې ارزش لري او هيڅکله يو د بل ځای نه شي نيولې. مارکس پر ځای ويلي دي ،چې که څوک دحقيقت په څېړلو کي يوائې په احساساتو تکيه وکړي ، دعلم څخه به ذره هم پاتي نشي ،زه غواړم دا پرې زياته کړم ، چې که غواړي د عامو مفاهيمو له لارې ثبوتي حقايق او واقعيتونه ترلاسه کړي ، دا په هغه څه پسې ګرځېدل دي چې وجود نه لري. ارسطو چې مجبوروو د خپلو فورمولبنديو لپاره د مجرد مفهوم په حيث ، يوائې د محسوساتو له لارې انتزاعي بنياد پيدا کړي او هغه معرف د خپل معرفت وګرځوی ،دا يوه بله مشهوده ناکامه هڅه ګڼل کيږي . نو ځکه ، لکه چې مې دمخه وويل ، مفاهيم هر يو پخپل ځای ارزش لري او هر يوه ته پخپل ځاي خپل ارزش قأيليدل پکار دي. پدي باره کي دنور اضافي بحث لزوم زه نه وينم او قضاوت محترمو لوستونکو ته سپارم.

په دې خبره کې به څوک ترديد ونلري چې دمنطق بنسټ ايښو دونکي افلاطون او ارسطودي خو دا هم يو څرګند حقيقت

دي چې په ورستيو نژدي دري پيړيو کي هګل د خپل منطق په مټ دمنطق او دالمان دکلاسيکي فلسفي سلطان پاتي شويدي . هګل دخپل منطق په قوت دجهاني روح ،مطلقي ايده ، مطلق ذات ، عقل محض ، خرد ناب او نورو نومونو سره ځان لپاره مجازي خدايان جوړ کړي او کله چې يي زړه منلي بيرته ړنګ کړي دي. هګل ډيري ستري چاري سرته رسولي او دسراب ټولي ويالې، خوړونه، سيندونه او بحرونه يي چاڼ کړي ، دذهن ټول تنګ کګليچونه يي پسي لټولي او هيڅ په لاس ندي ورغلي ، ځکه چې واقعي مرغلري خو داصلي بحرونو په ژوروکي ميندل کيدلې شي. دمخه مونږ اشاره وکړه ،چې دهګل په عقيده ،فلسفه دعقل محض او خرد ناب علم ته ويل کېږي، کوم يو چې په حقيقت کې وجود نه لري . دکانت په فلسفه کي فهم دمقولاتو او دهګل په فلسفه کي خرد ناب «خالص» د مفاهيموپواسطه افاده کيږي.دغه ناب مفاهيم دانسان پواسطه نه رامنځته کيږي «بلکه از ذات ديالکتيکي مفاهيم ناشي مي شود ــ دا دهګل خبري دي» اول خو عقل محض اوخرد ناب وجود نلري ، دوهم داچي ،که چيري عقل محض «عقل مطلق» اوخرد ناب وجود هم ولري ،په هغي کي ديالکتيک وجود نشي لرلي. ځکه چي په مطلق کي هيڅ ډول حرکت ،تغير اوتکامل وجود نلري.نو دهګل اشتباه داوه چي په مطلق کي حرکت، تحول ،تکامل او ديالکتيک ته قايل وو او دو همه اشتباه يي پدې کې وه چې دغه مفاهيم او دهغې بشپړ جريان يي دمنطق په علم کې سپړه. دريمه اشتباه داوه چي هګل پدي عقيده دي چي: «مفاهيم يا مقولات هګل صرفاً همان صورتهای انديشه که در تجارب ما منعکس ميشوند نيستند ؛اين مقولات ذواتی

(c) ketabton.com: The Digital Library

واقعی به شمار می روند ووجود مطلق یا حقیقت را به ما معرفی می کنند ،واز این رو معرفهای وجود مطلق محسوب میشوند» . (همانجا صفحهٔ ۲۶۳) اویاهګل لیکي: «... منطق مفاهیم ناب نمایشګر خدا است در ذات جاویدان خود .به این معنی که این مقولات که در منطق مورد بحث قرار می ګیرند هم زمینهٔ اندیشه اند وهم زمینه وجود» . زه پدي عقیده یم چې نه ناب مفاهیم وجود لري، نه دناب مفاهیمو منطق او نه داسې مفاهیم چیري وجود لري چې دخدای دجاودان ذات نمایشګر اوسي. خدای خپل عالم ،خلف او مقدر انسان دهغه څه په معرفت مکلف ګرځولې چې دهغه لپاره یي مسخر کړي او هغه دعالم الاسباب ټولې پدیدي اوخلقتونه دي او په مروج ډول دطبعیت دمقولي پواسطه افاده کیږي.متا فزیکیت ، مابعد الطبیعت او ماقبل الطبیعت یا خو هیڅ وجود نلري اوکه وجود هم ولري د انسان لپاره مسخر ندي ګڼل شوي ،نو یي په معرفت هم نه قادر دې او نه مکلف. ډیر پوهان لوي شپي په بي خوبۍ سبا کوي او غواړي دتصور او تخیل له لاري په مابعد الطبیعت اوماقبل الطبیعت کې قانونمندۍ ولټوي.په دې صورت کې که مونږ ماقبل او مابعد الطبیعت ته ځانګړې صورت هم قایل شو ، دمخه په دې خبره مونږ بحث کړې چې صورت پخپله مبین دهیڅ ډول قانونمندۍ ندي او یوازې د مادي محتوا په لرلو سره قانونمنده بڼه او ماهیت پیدا کولې شي. ارسطو خوشي په خوشي صورت عامل اومنبع دمعرفت ګڼله. که هګل خپله فلسفه ددیالکتیک په بنیاد عیار کړي وې، بریې یي حتمي او دتل لپاره به دفلسفې سلطان پاتي شوې وای. خو هغه په سراب کې قانونمندۍ لټولي او په سراب کي قانونمندي وجود نلري،

اوکله چې یي د خپل منطق په زور قانونمندۍ برابرولي همغه منطق یي دبي منطقۍ عامل وګرځیدهاو فلسفه یي په سفسطه بدله شوله . وروسته هګل لیکي: «وجود ،عدم،وصیرورت نخستین مقولهٔ که انتزاعیترین تعریف وجود مطلق است همانا مقولهٔ وجود است. (ایا دا ممکنه ده چې دوجودمقوله ، دمطلق وجود دانتزاعیترین تعریف په حیث ومنل شي؟)حد اقل وصفی که می توان در بارهٔ وجود مطلق کرد این است که بګوییم وجود مطلق ،وجود دارد . (چا په ډیر ساده منطق کې د مجهول تعریف په بل مجهول او یا پخپله په همدغه مجهول سره کړې دي ؟یا ، وجود هغه وجود دي چي وجود ولري. که وجود معلوم وي ،نو تعریف ته ضرورت نشته اوکه مجهول وي ، نو دیو مجهول تعریف په بل مجهول کیدلي شي؟ که چیري دا خبره سمه نه وي. نو ایا دا ممکنه ده دمطلق وجود تعریف او بلکه دهغه انتزاعي ترین تعریف د عادي موجود په وجود سره وشي ؟وروسته هګل دمتناهي ،کاذب نامتناهي،نامتناهي او مطلق مفاهیمو په باره کي ،دطبعیت فلسفه ، دذهني ،عیني اومطلق روح او فلسفهٔ محض په باره کې سوال برانګیزه بحث کوي چې دلزوم په صورت کې به پرې بحث وشي .

دتیرو بحثونو څخه څرګندیږي ،چې فلسفه دخدای د لوی علم دانساني ذهني خلف علم په حیث د هر چا په ذهني محاط محیط اوکوچني شعوري طبف کې د ځایدو نه دې او نه دفلسفي بحثونو د انجړ مشوړې د نري تارونو په متقابلو دیالکتیکي اړیکو او رازونو پوهیدل او د ۱۰۰۱ جهتونو څخه د اصلي جهت تعین او تر پایه پایداره تعقیبول دانسان دامکاناتو او قابو څخه وتلې کار ګڼل کیږي . مونږ د«وشو ،ونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

شو» يا «ګټې او تاوان» په لوبو کې د نورو علومو د سترو بریاوو او پرمختګونو شاهد يو ، خو فلسفه چې تر ټولو علومو خورا قديمي علم ګڼل کيږي ،هيڅ ډول ماهيوي بنيادي خو لا څه چې خورا کوچنې پرمختګ په کې نه په سترګو کيږي. او دا ځکه چې فلسفه د کوّن و مکان علم اوقانونمندي ده او نور علوم خو اصلاً وجود نه لري او مونږ يې يوائې د «وشو، ونه شو» او «ګټې او تاوان په لوبو کې انساني ورځني مجبوريتونه، ضرورتونه، کړه وړه او مصروفيتونه ګڼلې شو. په فلسفه کې دا ډول لوبې ځای نه لري. فلسفه د لوی جهان او ټولو خلقتونو په کچه د مناسباتو او اړيکو دهر اړخيزي افادې علم دې. په فلسفه کې ټولې محاسبې د سود او زيان په کچه نه، بلکه د علمي ارزښونو ، معيارونو او نورماتيفونو له مخې کيږي. په فلسفه کې په اصطلاح کچه او خام مناسبات پايداره نه شي پاتي کيدلې.که په فلسفه کې دا ډول اړيکو پايښت درلودلې شوې ، په اصطلاح د شعور او مادې په بنياد دفلسفې اساسي مسئلې بنياد به نه وې رڼګ شوې. په ورځنيو چارو کې د سود او زيان او يا نورو معيارونو له مخې هر ډول قمار او خطر منل کيدلې شي ،خو په علمي نظري مسايلو کې دغه ډول روشونه او کړه وړه په قطعي ډول ځای نه لري. اوس پخپله ددې عظيمي معما او قضې سنجش کولې شو چې ددغه بې شميره مناسباتو او مجهولاتو محاسبه په انساني ذهني امکاناتو سره ممکنه ده او که نه ؟ ايا بشر د نننې علمي ــ تخنيکي سترو پرمختګونو سره سره ،بيا هم ددغه محاسبو له عهدې څخه وتلې شي ؟ځواب معلوم دي. نه. په دې صورت کې خير چاره څه ده ؟ د چارې په باره دمخه مونږ خپل نظر وړاندې کړې ، او هغه

داچې ، دا جهان خدای قانونمند پيدا کړې او قانونمندي يوائې خدايي مخلوق دې او ا نسان ددغه قانونمندۍ په معرفت مقدر او مکلف ګرځيدلې دې.خو ددې ټولو خبرو په منلو سره سره بيا هم دا کار نه اسان دې او نه د هر چا له لاسه پوره دې. په همدې علت خو هر څوک چې نه دې برلاسې شوې ،خپله لاريي بيله کړي او په نتيجه کې فلسفي مجموع الجزاير جوړ شوې او دمختلفو موضعګيريو څخه د نه پخلا کيدونکو دښمنيو شخړو، اوتو بوتو او سفسطو بازار لا تر اوسه هم تود دې.

هو !داکار مشکل دې ، خو ناممکن نه دې. له يوې خوا مونږ وينو ، چې همدغه مختلف عقيدوي او نظرياتي جريانونه د خپلو دښمنانه او مخالفو نظرياتو په لرلو سره سره يې سترې تيوريکي زيرمې جوړې کړي او ديوه سالم روش او لارې په غوره کولو سره ،خپلې تيوريکي زيرمې تنظيم او دعمرونو مشکل باندې په اسانۍ سره برلاسي شي. د بلې خوا مونږ د عينيت د فلسفې د لارې او ځانګړي روش په غوره کولو سره دډيرو مشکلو او په اصطلاح تر نن ورځې پورې ناشوني مسايلو او قضاياوو په فورمولبنديو کې د ورځني علمي ارزښونو او معيارونو مطابق د قناعت وړ نتايج تر لاسه کړي دي.په کار دادي دغه نتايج د فلسفي علمي معيارونو مطابق وارزول شي او حتا تر عامه اذهانو پورې ورسول شي.فلسفه سادګي نه مني ، تجاهل العارفانه کړه وړه نه مني او د بېته ورته هيڅ روش او عمل نه مني. فلسفه دقيق علم دې. فلسفي مسايل او قانونمندي نه د شاعر په يوه بيت او مصرع سره افاده کيدلې شي او نه مغلق ،مهمل ،مجهول کلمات ،ادبي صنعتونه لکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مبالغه ،غلو ،اغراق ،استعاري ،کنایه ،رومانتیزم ،سوریالیزم او نور په کې د استعمال وړ نه ګڼل کیږي.شک نه شته چې فلسفي څیړنو لپاره ډیره ژوره او هر اړخیزه پوهه پکار ده. په غیر صورت کې د فلسفي غیر محاط محیط د بې شمیره مسایلو دکثیر الجوانب څو بعدي متداخل سیستم فلسفي ارزونه او نتیجه ګیري کیدلې شي ډیره مشکله او حتا ناممکنه وګڼل شي.همدا سبب دي چې د فلسفي مسایلو او قضیاوو له محراق څخه حتا ستر پوهان هم د لیري محیط په لور د ځانګړو علومو ، هغه چې دوی په کې د کافي معلوماتو څخه برخمن دي ، د اصالتونو په لور په تیښته کې دي او هڅه کوي فلسفه په اصطلاح د ځانګړي علم د حاکمیت او اصالت لاندې راولي. او نتیجه دا شوې چې زمونږ نیمګړې او ناکافي پوهه او علم د فلسفې په بې علمۍ او د اساسي مسایلو او علمي موضوع په نه لرلو تمامه شي. یو متل دې چې د سلو هو څخه یو نا ښه دې او یالاس مې نه رسي انګور تروه دي ، فلسفه هم چې علم نه دې څوک پرې څه کار لري. په همدې علت د ډیرو پوهانو په آند فلسفې تر اوسه د انحطاط په نزولي قوس لار وهلې او هندي فیلسوفان په دې باور دي چې هندي فلسفه د بودا له وختونو له معیارونو هم شاته تللې. غواړم د شوپنهاور ،فیخته او شلینګ ځیني اظهارات د اروپایي ځیني نامتو فیلسوفانو په باره دلته ذکر کړم .شوپنهاور وای: «مردم با خواندن اثار کانت نا گزیر متقاعد شدند که هر چیز مغلق ومبهم را نمی توان بی معنی دانست.» فیخته وشلینګ ازین معنی استفاده کردند ودر فلسفه تار عنکبوت زیبای بافتند. «ولی انکه در یاوه ګویی جسارت را به حد اعلی رسانید و چنان سخنان بی معنی ومغلق

ګفت، که تا ان وقت جز در دیوانه خانه ها سابقه نداشت ،هګل بود.وی با بی شرمی سخنان بیهوده ً فریبنده ای ګفت که تا ان وقت کسی نګفته بود وبه نتایجی رسید که در نظر ایندګان افسانه ای خواهد بود وهمچون بنا وخاطره ای از حمق وکودنی ملت المان بر جای خواهد ماند.» (تاریخ فلسفه ،ویل دورانت ، ترجمهٔ فارسي ، صفحه ۲۶۳.» خداي دي نکړي ، زه هیڅکله هیچا ته دغه ډول نسبت کول نه غواړم او خصوصاً کانت، هګل،... او نورو پوهانو ته چې ستري علمي زیرمې یې وروسته نسلونو ته په میراث پریښي دي ،دخپل وخت بې بدیله لوړ پوهان او شخصیتونه وو او اوس هم هغوی ته د کامل احترام حق محفوظ او پرځای پاتې دې. خو ددې ټولو خبرو سره سره زه غواړم ووایم ،په کومه لار چې فلسفه تر نن ورځې روانه ده ،په اصطلاح د ترکستان په لور ده. نن علم او تخنیک پوره پرمختګ کړیدې ،پکار دادي چې پخوانۍ علمي زیرمې د نوي علمي ـ تخنیکي امکاناتو او لاسته راوړنو په بنیاد دکره کتنې لاندې ونیول شي ، د سفسطو ،مغلقاتو، مبهماتو او مهملاتو زړې برستنې ترې ټولې او ټول مطالب د قانونمند نظم مطابق ترتیب او تنظیم شي.

[هګل در سالهای (۱۸۱۲ــ ۱۸۱۶) کتاب «منطق» خودرا نوشت که تمام المان را به جهت صعوبت فهم و اغلاق ان متحیر ساخت وموجب شد که به استادی فلسفه در دانشگاه هایدلبرګ برسد .در هایدلبرګ به سال ۱۸۱۷ کتاب عظیم خودرا به نام « دایٔرة المعارف علوم فلسفي» نوشت ودر سایهٔ آن در سال ۱۸۱۸ به استادي دانشګاه برلین رسید. ازین تاریخ تا اخر زندګی خود پاد شاه بلا منازع فلسفه بود ،همچنانکه ګوته در

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادبیات وبتهون در موسیقی بودند .روز تولد او یک روز بعد از روز تولد گوته بود وملت پر غرور المان در هر سال به افتخار ان دو ، دو روز تعطیل میکرد .

روزی یک نفر فرانسوي از هګل در خواست کرد که فلسفهٔ خودرا در یک جمله خلاصه کند . ولی موفقیت او مثل موفقیت ان کشیش که از وی پرسیده بودند تا بر یک پای استاده است تعریفی از مسیحیت بکند ، نشد . کشیش به سادگی جواب داده بود که « همسایه ات را چنان دوست بدار که خودرا دوست میداری» هګل ترجیح داد که جواب ان فرانسوی را در ده جلد بدهد ؛کتابها نوشته شد و به طبع رسید وتمام عالم در بارهٔ ان سخن می راندند ولی خود او شکایت داشت که « فقط یک نفر سخنان مرا فهمید ،ولی او هم نفهمید . » بسیاری از اثار هګل مانند اثار ارسطو یادداشتهای است که برای تدریس تهیه کرده بود و بد تر از ان آنهای است که شاگردان او هنګام اصغای دروس او نوشته اند . فقط کتاب « منطق » و « علم ظواهر روح (فنومنو لوژي) » به دست خودش نوشته شده است واین دو آیت ابهام و اغلاق واطلاق وایجاز است. این دو کتاب مملو از اصطلاحات عجیب مخصوص به خودش است وهر عبارت و جمله ای به دقت به جملات حصری فراوان که خاص روح گو تیک است تبدیل شده است. خود هګل کتاب خود را چنین وصف میکند : « کوششی است برای یاد دادن زبان المانی به فلسفه» و درین کار موفق شده است.] (تاریخ فلسفه ، ویل دورانت ،ترجمهٔ فارسي ،صفحهٔ ۲۶۵) . د پورتنی لیکنې دراوړلو څخه ما دوه هدفه درلودل: اول دا چې ګرانو لوستونکو ته په ذهن کې دهګل دلیکنو او عقیدې به باره کې

ابتدایي شمه ښکل شي او دوهم دا چې دهګل دخپل قول چې پخپل قلم یې لیکلي ځینې مطالب دمثال په ډول ذکر کړم.

هګل پخپل اثر «فنو منولوژي» (پدیدر شناسی یا علم ظواهر روح) کې د سوبستانسیون (ماهیت) تیزس لکه سوبیکت (ذهني موجود) ، دعملي فعالې مبدا په حیث په اثبات رسوي . دهګل دفلسفي اساس دهستۍ او شعور په وحدت او یوشانوالي ولاړ دي او پدې عقیده دې چې حقیقي پدیدې باید دایده ،مفهوم اوروح دمظاهرو په حیث ومنل شي. د هګل غه خبرې سمې دي ، خو یا پرې باور نه لري ، یا یې نا خود اګاه د ذهني جبر له مخې اظهاروي او د قانونمندۍ د افادې څخه یې عاجز دې ، نو ځکه یې سمې او ناسمې خبرې په یوه جمله کې ردوبدل کیږي او منطقي تسلسل په کې نه شي مراعاتولي. دغه وحدت ته،هګل دمطلقې ایده دځان پیژندنې د تاریخي تکاملي پروسې په حیث کتل او په مشرح ډول دهګل دغه مطلق عیني ایدیالیزم د «فلسفي علومو په دائرة المعارف» کې په لاندې ډول توضیح شویدي. دټولو طبیعي او ټولنیزو پدیدو په بنیاد کې مطلق،روحي اوعقلي مبدأ ــ«مطلقه ایده» «جهاني عقل» یا «جهاني روح » قرار لري.دغه مبدأ فعاله او عملي ده او یا وایم دهغې عمل په تفکر کې نغښتي دي او که دقیق وویل شی په ځان پیژندنې کې.په پرمختیا یې پروسه کې مطلقه ایده له درې مرحلو څخه تیریږي: ۱) دایده باالذاتهِ پرمختیا ، « په عقل محض کې دننه حادثه» ــ منطق،چیرته چې ایده په یوتربله سره تړلو او یو پربل باندې بدلیدونکو منطقي مقولو کې خپله محتوا سپړي ؛ ۲) « دغیر هستۍ » په شکل کې دایده پرمختیا ، یا په بل عبارت دطبیعت په شکل کې دهغې

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرمختيا ، ـــ د طبعيت فلسفه؛ طبعيت پرمختيا نه مومي، يوازې د منطقي مقولو د خود بخودي پرمختيا خارجي مظاهر برابروي ، کوم يو چې د هغې ماهيت ګڼل کيږي ؛ ٣) دايده پرمختيا په تفکر او تاريخ کې (په « روح کې . ») ـــ د روح فلسفه. پدې مرحله کې مطلقه ايده پخپله خپل ځان ته رجعت کوي او خپل ماهيت دانسان د شعور او فعاليت په مختلفو ډولونو کې دوباره ترلاسه کوي. (ترجمه له « روسي فلسفي قاموس» ، هګل صفحه ، ٨٢) . پورته مونږ د هګل د فلسفې په ځيني مسايلُو بحث وکړ. په وروستي قسمت کي هم ډيري پوښتني راولاړيږي او هره پوښتنه د ډير دقت او تأمل وړده. ويره يوازې پدي کې ده چې بحث تکراري نشي. زه يوازې دومره ويلې شم چې هګل پدې بحث او بلکه پخپلو ټولو بحثونو کې د ډبري سکرو، طلا او الماس ته يوډول ارزش قايل شوې او په يوه تله يې تللي دي. عقل محض، مطلقه ايده ، جهاني روح... او العيا ذ با الله خداي څه ډول د منطق په مقولو کې خپل ماهيت سپړلې شي ؟ طبعيت څه ډول د منطقي مقولو خود بخودي پرمختيا خارجي مظاهر برابرولې شي ؟ مطلقه ايده څرنګه خپل ماهيت دانسان د شعور او فعاليت په مختلفو ډولونو کې دوباره ترلاسه کوي ؟ يوازې پديدي او خلقتونه تحول پذير دي ځکه چې کم و کاست لري او يا مقدر او مجبور دي . خدای لوی ذات دې. کامل ذات دې او تغير نه منونکې ذات دې. په خدای بايد يوازې د هغه ذات د خارق العاده خلقتونو له مخې باور ولرو ، ويې منو او ايمان پرې راوړو. په پورتني بحث کې هيڅ ډول قانونمندي نده افاده شوې او نه منطقي تسلسل وجود لري. هر څه هګل د خپل « منطق » په جبر برابر

کړيدي او په حقيقت کي يي مونږ تخيلي او تصوري منطق ګڼلي شو چې د قانونمندۍ سره په هيڅ صورت ډډه نشي لګولې.

سره ددې چې هرڅه مخې ته نقد پراته دي او په معرفت مسخر او مقدر ګرځيدلي ، خو پوهان او فيلسوفان او حتا د اسلام علماُ ددې په عوض چې د موجوده علمي ـ تخنيکي فوق العاده امکاناتو په لرلو سره د خدای خلقتونه د علمي قانونمنديو او شواهدو له مخې وڅيړي ، د خدای د ذات او صفاتو په باره کې تصوري او تخيلي تيوري ګاني جوړوي. حال داچې انسان دهميش لپاره په عالم الاسباب کې د خدای د ذات د پيژندلو او توصيف څخه عاجز دې.

ډير پوهان پدې اخته دي چې ددي جهان اول او اخر پيدا کړي. يو شاعر وايي:

ما زآغازو ز انجام جهان بيخبريم
اول و اخراين کهنه کتاب افتا ده است

دا خبرې سره ددې چې د مخه هم ما په مقنع دلايلو سره رد کړي او اوس هم په پوره جراُت سره وايم چې ددې کهنه کتاب هر څه پر ځای دي. يوازې پکار دادي چې د تخيلي ، تصوري... او واهي فلسفو څخه راووځو ، د عينيت او حقيقت بينا سترګي وغړوؤ او د قضاُ او قدر له مخې عيني قانونمندۍ ته قايل اوسو. که يي محترم لوستونکي را سره ومني ، غواړم يو څو ، ساده مثالونه راوړم :

ـــ لا کوچنې ووم چې زمونږ په کلي کې ديوچا په کور ، چې نوې له هندوستان څخه راغلې وو او حتماً پنځه روپۍ او څه سامان به يي هم له ځانه سره راوړې وو ، غله راغلل. چيغي شوي ، د کلي خلک په منډه مرستي ته ورغلل ، توره شپه وه ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

غله په تيښته بريالي شول او يوڅه سامان يي له ځانه سره يوړ. سبا د سهار له لمانځه وروسته خلک زمونږ ديرې ته چې د دغه کور په څنګ کې وه راغلل او پدې سوچ کې شول چې غله څه ډول پيدا کړي. با الاخره فيصله پدي وشوه چې «پل شناس» راوغواړي. پل شناس د کور شاوخوا وليدله او بيا يوي خواته روان شو، ته ته... يوه غره ته ورسيده. په غره کي چې يوه ټوټه ولاړ فيصله يي دا وکړه چې دا غله د همجواره درې څخه راغلي دي.نور پري زه خبر نه شوم خو وروسته له څه مودي دومره خبرشوم چې غله يي پيدا کړي وو او د جرګې له لارې يې مال له جريمې سره تري اخيستي وو.

ـــــ محترم لوستونکي شايد پخپله هم دداسې حوادثو شاهد اوسي چې په اروپايي لويو تجارتي مرکزونو کې چې دورځې په لسګو نو زره کسان ښکته پورته کيږي، کله چې د کومي کسي څخه غل پيسي تختوي څو دقيقي وروسته پوليس ديوه سپي سره راپيدا کيږي او سره ددې چې د زرګونو انسانانو دعطرونو او خولو بويونه يوتر بله سره ګډ وي سپي پکې يو تشخيصوي او پل يي تعقيبوي ترڅو چې غل پيدا کړي. دغه بلا تشبيه فيلسوف سپي د کومو نښو نښانو له مخې دغه بوی تشخيص او تعقيب کړې شو. حتماً يي نښي نښاني په محيط کې پاتي وي او چې څرنګه دغه سپې دهغې په پيدا کولو قادر شو البته چې خدای پدي کار مقدر ګرځولې دې او پرته دبې حسابه انتګرالي او ديفرنسيا لي معادلو او دهغوی مشتقاتو دحل او دهګلي منطق پرته په منطقي او قانونمند حل بريالي شو. دا ديوي بلې خبرې دليل هم کيدلې شي چې نه يوازې اکرم المخلو قات خدای په خارق العاده رسالتونو مقدر

ګرځولې بلکه دغه ټول خلقتونه په شکل دا شکالو د مختلفو رسالتونو په سرته رسولو مقدرشويدي او پرته له بغاوته چې دانسان خاصه ده، نور مخلوقات د خدای دقانون سره سم دخپل شعور له مخې چارې سرته رسوي.

ـــ ما په يوه ليکنه کې ليکلي وو چې په يوګوسلا ويا کې د سربيانو له خوا د مسلمانانو د ډليزو وژنو اته مياشتي وروسته چې ډليز قبرونه پيدا شول د DN A (له مخې د ۸۰۰ کسانو جينيتيکي تسلسل او هويتونه تثبيت شول. دغه جسدونه چې دلس متره خاورو لاندې يو دبل لپاسه اته مياشتې پراته وو او هلته ژورو, بيولوژيکي ،کيمياوي او نورو ډول ډول تعاملاتو صورت نيولې وو، څه ډول دغه جينيتيکي نښې نښانې له منځه ولاړي نشوي ؟

کيدلې شي ځيني نور مثالونه چې موضوع لا په هر اړخيز ډول واضح کړي ولټول شي ،خوفکر کوم پورتني دري نسبتاً ساده او واضح مثالونه هم ددې دليل کيدې شي وو ايو چې پدې لوی جهان کې کوچني ترين حرکت ،تغير ، تکامل او انحطاط بې پله (spurlos) او بې نشانه له منځه نشي تللې. د هميش لپاره دهغې اثرات باقي پاتي دي او په همدې دليل ويلې شو چې «اول واخر اين کهنه کتاب نيافتاده است !» هر څه په قانونمند شکل سره منځته راځي ، باقي پاتي دي او يا په قانونمند شکل سره تغير مومي او مشخصې نښې نښاني له ځانه پريږدي. او تاسې کولې شئ د «عينيت فلسفي» دقانونمندی له مخې مسائل او قضايا وڅيړئ او د مختلفو پديدو او خلقتونو دتحول، تکامل او انحطاط پروسې دهرې پديدي او خلقت په بوده او تنسته (عرض او طول) او همداسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دجهان دعام خلقت دپیدایش ،تغیر ،تکامل او انحطاط تسلسل او ځنځیر له ابتدا څخه تر انتها او یا په هر بل لوري چې وغواړی تعقیب کړی. تاکیداً یوځل بیا دا وایم چې دا هرڅه ددې لوی جهان چې خدای قانونمند پیدا کړې او دانسان او ټولو مخلوقاتو لپاره یې په شکل داشکالو مسخر او مقدر ګرځولې ،په قانونمندی کې پراته دي ،د قانونمنده کړو وړو له لارې هره سلسله او هره پروسه په هرلوري تعقیبیدلې شي او ددې خبرې هیڅ ضرورت نشته چې دخپلو مقدراتو څخه پورته تصوري، تخیلي او نوري بې بنیا ده فلسفې جوړې کړو. دبلې خوا خورا منطقي پریکړه به همدا وي ،ومنو چې دا جهان دخدای دمقضي الامر ارادې له مخې د «کن فیکون» دامر په صدور سره پیدا او دټولو مخلوقاتو په وړاندې په مسخر او مقدر حالت کې قرار لري او یوازې همدغه ممکنه او خورا معقوله منطقي لار د قضئي د حل ګټل کیږي. لیري دي هیڅوک نه ځي ، بې ځایه تخیل او تصور ته هم ضرورت نشته ،څه چې یې دلاس لاندې دي ،تجربو ته دې پرې دوام ورکړي او په هر لور دې د منطقي او علمي تحلیل لارې ګز وګام کړي .

دین او فلسفه

بشر دخپل پیدا ښت له لومړی ورځې څخه په یوه مافوق انساني طاقت، قدرت او ذات عقیده درلودلې او نن هم دنړۍ د ۶ ملیاردو څخه زیات خلک په حقیقت کې په واحد خدای عقیده لري او که هر څه ځینو کسانو دلویې غوښتنې له مخې په ځینو وختونو کې ظاهراً دخدای څخه منکر شوي او حتا دخدائی دعوې یې کړیدي خو په ډیرو وختونو کې یې پرته دخدای دلوی ذات څخه بل مددګار ندې پیدا کړې او دوباره یې خپل خدای ته مراجعه کړې او دبنده ګۍ او کمزورۍ په منلو یې خپل سر ټیټ کړیدې.زه نپوهیږم ولې انسانانو دننني عصر دعظیمو علمي ـ تخنیکي امکاناتو او معرفتي حقایقو په رڼا کې ندي کړې شوي پدې باره کې نهایي پریکړنده تصمیم ونیسي، حق ومني او دباطلو څخه تیر شي. ولې نن هم داسې عقیده موجوده ده چې ګوندې دین دانسان پوچه عقیده او فلسفه علمي واقعیت او دغه دواړه پدیدې دبشري درک او شعور په دوؤ متضادو قطبونو کې قرار لري او دتل لپاره نه پخلا کیدونکي حقیقتونه جوړوي؟ ولې نن هم انسانان داسې فکر کوي چې ګوندې خدای یوازې دبشر دشعور په ترګمۍ او دانسان په بې وسۍ کې ژوند کوې او کله چې دانسان دشعور څراغ بلیږي، پخپله شخصیت جوړیږي، دشعور دترګمۍ څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

راووځي، دمایوسۍ او بې وسۍ څخه خلاصیږي، دخدای څخه بې نیازه کیږي اودعقیدي دزولنو څخه نجات پیدا کوي؟ زما پوښتنه داده. آیا ممکنه ده داسې یوه عظیمه مسئله چې په حقیقت کې هر انسان زوروي او غواړي خامخا پدغه حقیقت پوه شي او دخدائي خلقت دپیدا ایښت، تناسب او تکامل په پروسه کې د ټولو پدیدو او مظاهرو دنیک او بد، حق او باطل، رښتیا او دروغو او داسې ډیر نور مناسبتونه ورپورې تړلي دي پداسې سادګۍ او سطحي کړو وړو سره حل شي؟ زما په فکر نه! ایا لازمه ده پدې باره کې دتعصب او لویې غوښتنې څخه پرته یوازې دعلمي حقایقو او واقعیتونو له مخې نهایي تصمیم یوازې ددې په خاطر چې رښتیني "صراط المستقیم" لاره غوره شي ضروري دې؟ زما په فکر هو! خدای لوی ذات دې "الله اکبر" او دانسان دشعور په طیف کې هیڅکله نه ځائیږي نو ځکه بالذات دخدای لیدل او پیژندل ناممکن کار دې. خدای عالم دې "والله اعلم" او په خدای یوازې په عالم اسباب کې دخدای دبې ساري قدرت، بې ساري لوی علم او قانونمندۍ له مخې دبې ساري خلقتونو دپیدا ایښت، پایښت، همزمان تحول او تکامل، ستاتیزم او دینا میزم اودخدایی قدرت دمشهودو نښو نښانو له لارې دانسان عقیده او ایمان پیدا کیدلې شي او باید یې ولري. خدای ذاتي حقیقت دې او هیڅ حقیقت په یو وار نشي پیژندل کیدلې. انسان دخدای دذات دپیژندلو څخه دتل لپاره عاجز دې نو ځکه یې دصفت او توصیف څخه هم عاجز ګڼل کیږي. په عالم اسباب کې خدای ټول حقایق او واقعیتونه د انسان لپاره مسخر او مقدر ګڼلی او په معرفت یې مکلف ګرځولې دې. دخدای ذات مسخر نشي ګڼل کیدلې نو ځکه یې

بالذاتهِ مستقیمه پیژندنه هم ممکنه نده. خو انسان عاقل مخلوق دې باید فکر وکړي او دساده منطق له مخې داومني کله چې دا لایتناهي خارق العاده خلقتونه اوصنعتونه موجود دي حتماً خارق العاده ما فوق د هرڅه لوی خالق، صانع او قدرت هم وجود لري. او دین ددغه خالق او صانع قانون دې چې دخپل خارق العاده خلقت او نظام دپایښت او نیکې سالمې استفادې په خاطر یې وضع کړې او خپل مخلوق یې دهغې په معرفت مکلف ګرځولې دې. د ۱۳۵۵ هـ ش کال دحوت په میاشت کې دعلامه سید جمال الدین افغاني دمړینې داتیایمي کلیزې په ویاړ جوړ شوي سیمنار کې شهید ډاکتر سید بهاوالدین مجروح د سید دژوند، مبارزې او فلسفي ـ سیاسي نظریاتو په باره کې د "سید جمال الدین افغانی و برخورد شرق و غرب" تر عنوان لاندې اوږده علمي تحلیلي مقاله دسیمنار برخه والو ته اورولې وه. دغه مقاله دافغان اطلاعاتي مرکز دخپروني "افغانستان" د ۱۳۷۶ هـ ش کال دثور میاشتې په یوولسمه ګڼه کې یو ځل بیا خپره شویده. پدغه مقاله کې ددین او فلسفې په باره کې داسې لیکل شویدي. بصورت عموم میتوان گفت که : چه درتحولات بی سابقه خود جهان غرب و چه در برخورد آن تمدن با شرق اسلامی مهمترین نکته عبارت است از برخورد دین وفلسفه. تصادم دین و فلسفه حادثه ایست که در ساحه تلاقی شرق وغرب درعصر سید عمده ترین مسأله بود وامروز بهمان اهمیت خود باقیست. سید این مسأله عمده را درجوابی که در رد "رنان" فیلسوف فرانسوی درپاریس نشر کرده به وضاحت و روشنی قابل وصفی طرح میکند. دریک بخش از متن فرانسوی این مقاله، سید چنین گوید: "ادیان به هر نامی که

(c) ketabton.com: The Digital Library

نامیده شوند همه انها با یکدیگر شباهت دارند. بین این ادیان و فلسفه هیچ نوع تفاهمی، هیچ نوع امکانات آشتی موجود نیست. دین انسان را وا میدارد تا ایمان وعقیده را بپذیرد درصورتیکه فلسفه اورا ازین عقیده د ایم یا بکلی یا تا حدی آزاد میسازد...هر فرصتیکه دین غلبه کند فلسفه را از بین میبرد. و معکوس قضیه هنگامی رخ میدهد که فلسفه قدرت مطلق را دردست گیرد. تا وقتیکه انسان وجود داشته باشد مجادله بین عقیده وتفکر ازاد، بین دین و فلسفه خاتمه نخواهد پذیرفت ما میترسم که درین مجادله شدید پیروزی بجانب تفکر آزاد نخواهد بود. چه عوام تعقل را دوست ندارند و هم تعلیمات آنرا فقط عدۀ محدودی از خواص درمی یابند و نیز از سببیکه علم گرچه خیلی زیبا باشد باز هم به ارضاء کامل انسان نمی پردازد. چه انسان تشنه ایدیال است و خوش دارد درقلمروهای اسرار امیز و دوردستی تهداب گذاری کند که فلاسفه وعلماء از درک آن وتجسس درآن عاجزند". کارل مارکس او فریدریش انګلز الماني عالمان ليکي: "دين د ټولنيز شعور ديوه خاص شکل څخه عبارت دي چې په خاص او ځانګړي ډول ديوه داسې مافوق حاکم فنتا ستيک «فوق العاده» قدرت په ځير د خلکو په شعور کې انعکاس مومي او دهغې په ترڅ کې ځمکنۍ قوې دآسماني قوؤ بڼه غوره کوي". "دمارکس، انګلز کليات، روسی چاپ، ۲۰ جلد، ۳۲۸ صفحه" يا "فلسفي قاموس،روسی چاپ، ۴۰۹ صفحه". په مجموع کې مارکسيستی -لينينستی تيوري پدې عقيده ده چې دين دبشر په اجتماعی شعوري پروسه کې يوه ګذرا او مؤقتي پديده ده او دعلمي، تخنيکي، اجتماعي او اقتصادي شرائطو په تغير سره

تغير مومي. دغلامۍ په اجتماعی -اقتصادی نظام کې او يا دهغې څخه پخوا ددين درامنځته کيدو علت هغه وخت دطبيعت دقواوؤ په مقابل کې دابتدايی انسان بې وسي ګڼي او په طبقاتي اجتماعي -اقتصادي نظامونو کې ددين پايښت بيا هم دطبقاتي استثمار، ټولنيزي بې عدالتۍ، لوږي او داستثمارګر قوت په مقابل کې دزيار ايستونکي انسان دبې وسۍ پورې تړي چې ګوندې زيار ايستونکې بې وسه انسان مجبوردې هر څه دخدای لخوا داذلی برخې او قسمت په حيث ومني. پدې باره کې لينن ليکي "استثمار شو طبقه داستثمارګري طبقی په مقابل کې دمبارزی دبې وسۍ له مخې خامخا دمرګ څخه وروسته په ښه ژوند باندي عقيده پيدا کوي لکه چې دطبيعت په مقابل کې وحشی انسانانو دمبارزې دبې وسۍ له مخې په خدايانو، شيطانانو، ارواح او نورو عقيده لرله"دلينن کليات، روسی چاپ، ۱۲ جلد، ۱۴۲ صفحه". دمارکسيزم -لينينيزم پلويان باور لري چې دين ژوري ټولنيزي ريښې لري خو دهغوی په نظر دغه مناسبات داجتماعي -اقتصادي شرائطو په تغير سره تغير مومي او ګوندې په کمونيستي مناسباتو کې دغه ريښې له بيخه ووځي او له منځه ځي چې له نيکه مرغه تاريخي واقعيتونو او حقائقو دهرډول فشار او ناروا سره سره عکس دقضيئ په ثبوت ورسوه.مارکسيزم -لينينيزم پدې عقيده هم دې چې دين ګنو سو لوژيکی "معرفتی" ريښې هم لري او داسې توجيه کوي چې ګوندې مذهبي ټولنې حقيقتونه تحريفوي او عمده اجتماعي مسائل چې پدې نړۍ بايد حل و فصل او ټولنيز عدالت تأمين شي اخرت ته يی سپاري، دخلکو فعاليت او اکتيويتې راکموي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د مبارزې څخه یې پریباسي او په همدې علت مارکس ، دین د "اولسونو لپاره اپین" په نامه یا د کړیدې. دا ډول دي د دین او فلسفې په باره کې د ډیرو مشهورو متدینو عالمانو او پوهانو نظر او همداسې د بې دینه مشهورو پوهانو نظر د دین په هکله او د هغوی د فلسفي نظر په هکله چې نن یوائیني خورا علمي نظر ګڼل کیږي ، ما جداګانه بحث کړې او پدې مقاله کې به د هغې ځیني ټکي راوړل شي او د حرکت په خپرونه کې به په راتلونکيې ګڼو کې په مسلسل ډول خپور شي. زه غواړم خامخا د خپل ناقص درک او فهم له مخې پدې مسئله بحث وکړم خو دا به یوائې د طرحې بڼه ولري. لکن نننې نړیوال اجتماعي - سیاسي مناسبات او وضعه او علمي - تخنیکي امکانات حکم کوي هغه مسایل او قضایا چې سراسري نړیوال ارزښت او اهمیت ولري په هر اړخیز ډول او سراسري نړیواله کچه داړونده پوهانو او عالمانو لخوا وڅیړل شي، حتی الامکان په نهایي ډول فورمولبندي او یا لا اقل د هغې رښتنې تکاملي جهت او مسیر تعین شي او په راتلونکي کې نورد سیاسي لوبغاړو د ناوړه ګټې اخیستنې څخه ووځي. کومه فورمولبندي چې د دین او فلسفې په باره کې علامه سید جمال الدین افغان پورته وړاندی کړې او د مرحوم پوهاند سید بهاوالدین مجروح لخوا تائید شوې د هغه وخت او نننې وخت د واقعیتونو سره کاملاً سمون لري او یوائینۍ عالي علمي منطقي فورمول بندي ګڼل کیږي ، لیکن د حقیقت سره سمون نلري او د مارکسیزم - لینینیزم پلویان چې ځانونه د علمي دیالکتیکي متود او تحلیل مدعیان ګڼي د دې مهمي قضې سره ډیر سطحي او په اصطلاح تجاهل العارفانه برخورد کړیدې او د حقیقت او واقعیت تناسب هیڅ په

نظر کې ندې نیول شوې او سترګې یې پرې پټې کړي دي. که چیرې د دین او فلسفې مناسبت یوائې د سید جمال الدین افغان او ډاکتر سید بهاوالدین مجروح د نظر له مخې چې د دین او فلسفې دیالکتیک "مناسبت، تحول، تکامل" ته قائل دي او همداسې د مارکسیزم - لینینیزم د پلویانو د دې نظر له مخې چې دین ګنوسولوژیکی ریښې لري و څیړو دا معنا لري او زه هم پدې عقیده یم چې دین او فلسفه د "کن فیکون" د حکم د صدور په یوه ورځ او بلکه یوه لحظه پیدا شویدي. دین او فلسه یو شان د حقیقت او واقعیت معرفت او پیژندنه ده او که څوک غواړي د هغوی تر منځ کشرولۍ او مشرولۍ ته قایل شي زما په نظر دین مشر ګڼل کیږي چې لمړنې معرفت او تعلیم د دین لخوا شروع شوي او د غه معرفت په پوره منطقي بناء "ځان، جهان او خدای" پیژندنه باندی ولاړ دي. د دین بناء د علم په بنسټ ولاړه ده. ملائیکې ځکه ادم ع ته د خدای لخوا په سجده مؤظفي او مکلفي شوي چې د علم خاوند وؤ. نو ځکه دین او علم د لومړۍ لحظې څخه تړلي او نه شلیدونکې پیوند لرې او جوش یې خوړلې. انسان ډیر نور خواص او اوصاف لري لکه نفس، غریزه او داسې نور چې د دین یا په بل عبارت د علم سره په دښمنۍ کې دي آدم (ع) په همدې سبب د جنت څخه وایستل شو. خو که دا کار نه وې شوې نننې دنیا یې ژوند به وجود نه درلودلې او دا زمیبنت او امتحان ډګر به نه وې رامنځته شوې او د نیکۍ او بدۍ مفهوم به یو وې او چا به نه شوې جدا کولې. فلسفه یوناني مرکبه کلمه ده "فیلیو - Phileo دوست لرم، سوفیا - Sophia - پوهه" دا کلمه د لومړې ځل لپاره فیثاغورث چې د قبل المیلاد په شپږم قرن کې یې ژوند کاوه پخپلو لیکنو کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

استعمال کړيده. ددغه وخت څخه نژدې ۲۵۰ کاله وروسته افلاطون نوموړې کلمه ديوه خاص علم لپاره استعما کړه. په بشري ټولنه کې فلسفې ديوائيني علم په حيث تبارز وکړ او د پوهې په ټولو اړخونو يې دلالت کاوه. دعلم او تخنيک په انکشاف سره ورو ورو مختلف علمي شقوق دفلسفې څخه جدا شول او نن ډيرې زياتې اختصاصي څانګې په علومو کې جوړې شويدي. خو حقيقت دادي چې ځانګړي علوم په ځانګړي ډول وجود نه لري او ټول علوم همزمان او هم مکان په متداخل ډول د متداخلو پروسو او تعاملاتو په جريان کې عمل کوي. په فلسفي پوهه کې هم ډير مختلف مکتبونه او نظريات رامنځته شويدي. فلسفي تقسيم بندي دفلسفې داساسي مسئلې سره دکړو وړو او دهغې په باره کې دنظر او عقيدي له مخې رامنځته شويده. هغه کسان چې باور لري چې ماده دشعور څخه دمخه پيدا ده هغوی ته ماتيرياليستان وايي. برعکس هغه څوک چې شعور پر مادې مقدم ګڼي هغوی، ته ايدياليستان ويل کيږي. ماتيرياليستان او ايدياليستان بيا هر يو پخپل وار دځينې نظرياتي اختلافاتو له مخې په مختلفو ډلو او ګروپونو تقسيميږي. داټولي خبرې دفلسفي علم په بحث پورې اړه لري او دلته پدغه مسائلو دبحث څخه صرف نظر کيږي. زه غواړم يواځې دا ووايم، ماده چې په عالم الاسباب کې دټولو پديدو او خلقتونو ماهيوي بنياد او سوبستانسيون جوړوي تراوسه پورې په صحيح ډول نده تعريف شوي او دهغې ټول شکلونه څوک نه پيژني. لينين ماده داډول تعريفوي"ماده عيني واقعيت دې. دانسان دشعور څخه بيرون موجوده ده، دانسان دشعورپوری اړه نلري خو په هغې کې انعکاس مومي" »دلينين

کليات، ۱۸ جلد، ۱۳۱ مخ، روسي چاپ« پدی تعريف کې دمادې دحقيقت او واقعيت دپيژندني معيار شعور دانسان ګڼل شوېدې حال دا چې دمادې هغه ډولونه چې انسان يې پيژني او پيژندل شوې پديدي جوړوي دانسان په شعور کي انعکاس نه پيدا کوي دمثال په ډول رنتګن امواج دسرو او بنفش رنګونو څخه بيرون دنوری شعاعاتو نوری طيف دانسان په شعور کې نه منعکس کيږي يا صوتي امواج چې دڅپې اوږدوالی يې ديوه هرڅ څخه ترشلو زرو پورې وي دروغ انسان غوږونه يې اوريدلې شي. ذهنې ايديالستان بيا پدي عقيده دي چې هيڅ شي وجود نلري هغه څه چې وجود لري يواځې کمپلکس داحساساتو دانسان څخه دې او داسې نور. دفلسفې اساسي مسئله چې دهغې له مخې فلسفي نظرياتي تقسيم بندي او نظرياتي اختلافات راپيدا شوېدې ما په يوه بحث کې توضيح کړې چې دتأمل وړ دې، ځکه چې زما په نظر ټولي پديدي او په هغه جمله کې دانسان شعور ،کوم ځای چې قانونمندي موجوده وي حتمأ به مادي ماهيوي بنياد لري. نو وتلي ماتيريالستان چې پدې خبره باور نلري په ډيرو مسائلو کې ايديالستان پاتي شويدي. ډير فلسفه پوهان پدې عقيده دي چې فلسفه يو شې دې او علم بل شې. يعني دفلسفې دعلميت څخه منکر دی لکه اکزستنسياليستان يعني دوجودي فلسفې پيروان لکه ژان پول سارتر، يا سپر او نور. ځيني کسان چې فلسفه خاص علم، متوديک علم ، دعلومو علم بولي او يا يې دوني له تنی سره تشبيه کوي داټوله بې ځايه فوق العاده ګي او دفلسفي علم نيمګړتياوې دي چې لا ځان نه پيژني . تر اوسه پورې تعريف نلري، موضوع نلری، اساسي مسئله يې بې بنياده ده. که څوک

(c) ketabton.com: The Digital Library

یی علم بولي هم ورته دلیل نلري او که څوک یی علم نه بولي هم دلیل ورته نلري. دا ډول دي دفلسفي علم علمي ماهیت. نن پرون. پدې باره کې مفصل بحث شوېدې چې امید دې په راتلونکي ګڼه کې نشر شي. حقیقت دا دې چې یو او واحد لایتناهي لوی جهان دلایتناهي خلقتونو سره دخدای دلوی علم او لویی قانونمندۍ له مخې پیدا، پایي او یواځې دعلمي قانونمند معرفت له مخې دهغې څخه معقوله، سالمه او منطقي استفاده ممکنه ده. دا جهان واحد جهان دې. دیوې کوچنۍ ذرې په اندازه زیاتوالې او کموالې پکې نشي راتلای او یواځې دواحد عام قانون "قضاء او قدر" له مخې یواځې شکلي او نوعي تغیر او تکامل مومي. دا قانون خدایي قانون دې او خدای ددې جهان او ټولو خلقتونو یواځیني خالق او صانع دې. ځیني کسان دا عام قانون دطبیعت قانون بولي او طبیعت دټولو خلقتونو خالق او صانع ګڼي. دا خبره دعلم او منطق له مخې غلطه ده. ځکه چې د طبعیت په نامه کوم مشخص خارق العاده موجود او طاقت وجود نلري. طبیعت دمختلف پدیدو او خلقتونو ارګانیکه دیالکتیکي او دعلت او معلول په بناء یو تر بل سره اړونده او یو له بل څخه زیرنده مجموعه ده. هغه پدیدي چې یو تر بله سره دعلت او معلول په بناء تړلې وي یو دبل حقیقي خالق او مخلوق نشي ګڼل کیدلې. انسان چې اکرم المخلوقات او یا دځینو په اصطلاح دطبیعت عالیترین متکامل موجود دې مونږ هر یو دخپل ځان څخه په قیاس سره وینو چې څومره نیمګړې او ناقص دې. انسان تر اوسه ندي کړې شوي یو داسې عام قانون جوړ کړي چې نسبې ټولنیز عدالت پکې تأمین وي. دموکراسي چې ټول ورته په همدغه سترګه

ګوري دهمیش لپاره دحاکمې طبقې دیکتاتوري وه او په راتلونکې کې به هم همداسې وي. انسان دخدای عاقل مخلوق دې او یواځې کولې شي دقدر په اندازه دخپل خلافت رسالت سرته ورسوي. خو هغه څه چې دقضاء پورې اړه لري دهغې څخه دتل دپاره عاجز دې. دمثال په ډول زه دیوې قضي په شکل ددې لوی جهان دفزیکي استقراریت مسئله دنړۍ ټولو فزیک پوهانو ته وړاندی کوم چې فکر پری وکړي او دهغی ساده نسبي فزیکي شمه جوړه کړی. زه مخکی له مخکی وایم چی دا یو ناممکن کار دی. په نتیجه کی زما عقیده داده چی دالوی جهان، لوی نظام او دابی ساری او خارق العاده خلقتونه په علمی بنیاد دخدای دلوی علم " قضاء او قدر" له مخی په قانونمند شکل سره پیدا دی، پائی او تغیر او تکامل کوی او یواځی دعلم په ببنیاد دمعقولی او منطقی استفادی وړګرځی. دټولو پدیدو دمعرفت او پیژندنی دپاره علمی، معقوله او منطقی لار دعلمی کړووولارده. هغه چی دخدای په احکامو، او امرو او هدایاتو کی په هغی تاکید شویدی او خپل مخلوق ئی پری مکلف ګرځولی دی. په عملی او پراګماتیک ډګر کی دغه موازی لاری یوه ددین او دوهمه دفلسفی لاره ده. سره ددی چی دخدای علم دټولو پدیدو او خلقتونو دپیدایښت، پایښت، تغیر او تکامل په پروسه کی په ټولو حالتونو محیط، ملسط او مشخص دی او یواځی دقضاء او قدر په تناسب دخدای مخلوق مقدر او مقضی ګرځیدلی دی بیا هم دخدای دمخلوق معرفت او پیژندنه که ددین دلاری څخه ده او که دفلسفی دخدائی خلقت دحقیقت او واقعیت دواړو په باره کی دتل دپاره نسبی ده او د "لیس للانسان الا ما سعی"»سوره نجم، ۳۹ آیت، ۲۷ سپاره« دمعیار

(c) ketabton.com: The Digital Library

له مخی دزمان او مکان په بعدونو او علمی تخنیکی امکاناتو دانکشاف په پروسی کی تخمنیدلی شی. دمخه مالیکلی چی دین او فلسه په یوه لحظه کی دیوه هدف لپاره پیدا شویدی او یو رسالت لری. دا چی دخدای جهان، دخدای علم او دخدای دخلقتونو دمعرفت قانون هم یو دی زما په عقیده اول ددین او فلسفی دجدا کولو لپاره دلیل نه لیدل کیږی او همداسی دمختلفو ادیانو او فلسفی مکتبونو ظهور، دیفرنسیشن" تقسیمات" او تعدد منطقی نه بریښی. دی کی شک نشته چی دخدای مخلوق خصوصأ انسانان دخپلو مقتداراتو له مخی درحمانی او شیطانی معقولو او نا معقولو لارو دلټون په هڅه کی دی چی په دنیای ژوند کی دنیکی او بدی معیارونه جوړوی او دمخلوقاتو دا ذات البینی مبارزی او فعالیت انګیزه او سبب ګرځی خو دا هیڅکله ددی معنی نلری چی تل دی شیطانی قوتونه لکه چی نن برلاسی دی تل برلاسی او سی عقل او پوهه به په جهل برلاسی کیږی او حوادث به دمعقولیت له مخی سالمی دحل لاری پیدا کوی.

فلسفه په مادي قدامت ،حال او ابديت کې

مادي قدامت ،حال او ابديت درې واړه زماني مقولې د عامو مفاهيمو په حيث د مشخصو پديدو د ګذرا حالت په شکل او ماهيت هيڅکله وجود نه درلوداو هيڅکله به يي هم ونشي لرلې. مادي قدامت ،حال او ابديت د هرې پديدي هغه فلسفي قانونمند شکل او ماهيت دي چې په هيڅ زماني مقطع کې دچا په واک او ګورت (موټي) کې نه ورځې خو د فلسفي قانونمند حقيقت او زړي په حيث هميشه وجود لري او د فلسفي علم داساسي مسايلو او قضاياوو ټولي سرچيني ورپوري تر اوسه ډب پاتي شوي او دبهير مجال او پوتنسيال يى ندي پيداکړې. همدغه مفاهيم دننني فلسفي مبادي ،مباني ، ابعاد ،ارزښتونه او افقونه تشکيلوي ،فلسفه په همدغه مفاهيمو کې نغښتي او تړلي پاتي ده. د فلسفي موضوع او عمده مشکل په حقيقت کي تر اوسه په همدغه محور څرخي او فلسفي شور و شعف ، تخيلي فنتازي ،شاعرانه لوړ تخيلونو ، خوزښت او حرکت نه يواځې دغه ساحه مشبوع او احتوا کړي بلکه عالم الارواح او «العياذ باالله» دخداى لوى ذات د ځان لپاره مقدر او مسخر ګڼي . خدايان «العياذ باالله» دوى پخپله جوړوي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورانوي ، د خداي او بنده مناسبات ټاکي ، د خلکو سرنوشت تعينوي او د لوی خدای په لوی علم ، فلسفه ، واقعيتونو او اړونده تيوريو باندي « العياذ بالله » ملنډې وهي . د خدای د لوی علم ، لوی کلام او د هغه د لوی ذات د بې ساري خلقتونو اعجاز چې هر څوک يې هره لحظه په سترګو ويني ، د سرمايې ليونيانو ترې د خپلو هوسونو وسيلې جوړې کړي او په خپل تخيلي بازار کې د بوقلمون غوندې څېره ور بدلوي او حقيقت په حقيقت کې د هر چا څخه پټ ساتي .

هو ! مادي قدامت ، حال او ابديت لکه چې د مخه مو وويل د عامو مفاهيمو او واقعيت په حيث ځانګړې خارجي وجود نلري . د « کن فيکون » د حکم په صدور او د لحظوي قانونمند بدلون او پرمختګ « ديالکتيک » په صورت کې د هرې ځانګړې پديدې قديم په قديم کې د قديم په شکل او ماهيت سره نشي پاتې کيدلې . يوازې هغه قانونمنده رابطه چې مونږ يې فلسفي قانونمندي يا فلسفي علمي زړې بولو د حال سره په رابطه کې پاتې کيږي . په يوه پديده کې د قديم د غه همزمان بود ونبود مونږ د پديدې د همزمان ستاتيزم او ديناميزم او يا د ابديت د اصلي لازمي عامل په نوم هم ياد کړېدې . قدامت اصلاً په قدامت کې وجود نلري او د انسان په وړاندې په حقيقت کې يوازې ديناميک لحظوي بدليدونکي مادي واقعيتونه وجود لري او انسان د همدغه لحظوي متغير تکاملي جهان په معرفت مکلف ګرځيدلې دې ، حال هم د ابديت په لور تل په ابدي لحظوي ديناميزم او بدلون کې دې او ابديت د بشر لپاره په قبضه کې راوستل ناممکن کار دې يعني چې ابديت هيڅکله ابديت ته نشي رسيدلې او مونږ

هم په ابديت کې د حضور څخه د هميش لپاره عاجز يو . پدې ډول قديم او ابد هيڅکله زمونږ په واک او قبضه نشي راتلای . يوازې حال د لحظوي ګذرا فلسفي واقعيت په حيث د نسبي سکون د فرضيئ له مخې د هر انسان د پيدايښت او بلکه د شعوري درک له لحظې څخه د خدای د لوی جهان د قانونمند مقدر او مسخر عملي ، تجربي مادي پديدو او خلقتونو په بڼه وجود لري . نو ځکه په فلسفه کې د فلسفي قديم او يا ابدي مستقبل لټول بې ثمره هڅه ده . په همدې دليل ، فلسفه مونږ خورا ځوان او فوق العاده ديناميک بشري علم بللې شو .

څله فلسفه قديمي ، نابکاره ، پارازيت علم ګڼي او يا يې په کلي ډول د علميت څخه منکريږي ، د دې لپاره زه مقنع او بلکه هيڅ دليل نه وينم . دا چې فلسفه د لومړي باشعوره انسان د پيدايښت سره په يوه ورځ پيدا شوي ، دا چې فلسفه د خدای د لوی علم بشري ذهني خلف علم ګڼل کيږي ، دا چې فيلسوفان فلسفه د جهان د پيدايښت سره تړي او غواړي د دې جهان د پيدايښت مبدا او منبع پيدا کړي ، دا چې ايراني شاعر فلسفه زوړ کتاب بولي چې اول او اخر نلري او فلسفه يوازې د دغه پاڼو د پيدا کيدو علم ګڼي ، دا چې يوازې سپين ګيري د فلسفي سره سروکار لري او يا چې په سويس کې زړو ته په فلسفي مکاتبو کې دوباره د شموليت حق ورکول کيږي او داسې نور . زما په عقيده پدې باندې فلسفه او جهان نه زړيږي او نه ځوانيږي .

جهان او فلسفه په همزمان زړښت او نوښت کې قرار لري ، همزمان د مرګ او ژوند بڼې په غيږ کې روزي او همزمان د نوي ژوند او مرګ په لور قدم پورته کوي او په همدې پروسه کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دجهان د ابدیت او دخدای دخدایي راز پروت دې.

حال همیشه په دینامیک لحظوې تحول او تکامل کې قرار لري او همدغه دینامیک بدلون او پرمختګ د مادي ابدیت لپاره لازمي شرط ګڼل کیږي. که چیرې حال په لحظوي دینامیک بدلون کې قرار نه درلودې، که چیرې هر مرګ د نوي ژوند او هر ژوند د نوي مرګ اغاز نه وې، که دې جهان په همزمان ستاتیزم او دینامیزم او همزمان زېښت او نوښت کې قرار نه درلودې، همغسې چې په لحظوي تحول او تکامل او ابدیت کې قرار لري په همدې ډول به په لحظوي توګه په نابودی محکوم شوي وای اودا هم دخدای په لوی قدرت دلالت کوي. دا جهان پرته له الهي ذات څخه چې په کل او جز کې واحد دې، نوري ټولې پدیدې او خلقتونه دکل او جز مجموعه تشکیلوي. کل او جز همزمان مستقل او یو په بل پوري تړلي دي یعني دقضاء او قدر د عام قانون تابع ګڼل کیږي. ځرنګه چې قدامت په قدیم، حضر په حال او ابدیت په ابد کې وجود نلري او همزمان هر دري واړه حالتونه یو تر بله په متداخل جینیتیکي او دیالکتیکي حالت او وضعیت کې یود بل بچي روزي او همزمان قدامت، حال او ابدیت په قانونمند شکل یو بل سره په خپله غیږک ټینګ ساتي. مادیت هم په کل کې همزمان په هر دري واړو حالتونو کې قرار لري او دقدیم، حال او ابد همزمان تداخل په نتیجه کې دا لوی جهان همزمان قدیم، حال او ابدي پاتي شوېدې.

یو کوچني مثال: د انسان وجود تخمیناً د لس تریلیونو (... ... ... ۱) حجرو څخه جوړ شوېدې. دغه لس تریلیونه حجرې لومړې د بدن په مختلفو سیستمونو، قسمتونو، غړو...

او بالاخره په حجرو او د حجرو په اجزاوو تقسیمیږي.

د حجرې د اجزاوو څخه نیولې د انسان د بدن د اعضاوو او کامل وجود په شمول هر یو مستقل او هم جمعي مشترک فعالیت لري. د انسان د مرګ څخه وروسته هم ځیني غړي تر یو وخته پورې ژوندي پاتي کیږي. کیدلې شي ځیني کوچني واحدونه د انسان د بدن له زندان څخه د ازادیدو وروسته په مستقل ډول خپل ژوند ته دوام ورکړي. دا هم امکان لري چې ځیني ډیر کوچني ذرات د جهان د ابدیت سره سم متناسب ابدي ژوند ولري. والله اعلم.

د ځانګړي انسان په مثال کې مونږ د عام مادي موجودیت د قدامت، حضر او ابدیت مسایل په لاندي ډول ارزولې شو. انسان د دوه متقابل جنونو د جوړه کیدو له مرحلې څخه د خدای د عاقل، عالم او خلف مخلوق په حیث عرض وجود کوي. د زیږیدني په لومړۍ لحظه کې، دغه نوې موجود،

له یوي خوا کاملاً نوې پدیده ده چې د جنین له مرحلې څخه د کامل انسان تر مرحلې پورې ټوله پروسه په خورا مساعد محیط کې د ډیروکلونو په عوض په نهو میاشتو کې (نور خلقتونه په متناسب ډول هر یو په ټاکلې کم کمه یا زیاته موده کې) تکمیل شویده. د دې افادې څخه پوهیدلې شو چې د شرایطو په مساعدت سره کیدلې شي د دغه ډول پروسو موده لنډه او یا اوږده کړو. د بلې خوا د همدغه نوي مخلوق سره چې د خدایي خلقت په صنعت کې نوې پیدا شوي، د نوې پدیدې په حیث کړه وړه کیدلې شي، د دې سره سره د ډیرو نورو اړیکو په څنګ کې د جینیتیکي قدامت او جینیتیکي ابدیت تسلسل او تخمونه هم له ځانه سره لري. پدې ډول وینو چې په خدایي

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلقت او صنعت کې په زماني او مکاني لحاظ څومره ليري پرتې پديدي او خلقتونه څومره نژدي موقعيتونه هم لري. يعني د پيدا ايښت له لحظې څخه په وجود کې د قدامت ،حال او ابديت توکي موجود او له همدغه لحظې څخه د نوي مخلوق په وجود کې دنوي ژوند او مرګ پروسه او استازي روزل کيږي .
په دغه نا ممکناتو د امکان او واک اعجاز يواځې د خدای د لوی علم او يا په بل عبارت ، په نسبي لحاظ ، دهغه د بشري ذهني خلف « فلسفې » له لارې تر لاسه کيدلې شي. ددغه هرارشي (زيني) له لارې مونږ په استقرائي او قياسي قانونمند تفکر او تعقل سره په هر لوري چې وغواړو ،کولې شو اوږدي او لنډي مسافې ګزو ګام او د معرفت په لارکې هر ډول خنډونه له منځه يوسو . له بده مرغه ، په فلسفي څيړنو کې تر نن ورځې پورې ، ددې په عوض چې د علمي تحقيقاتو په لارکې خنډونه له منځه يوړل شي ، د پښتو متل په تائيد « د هغه چا چې جنګ ته زړه نه وي ، داسي تيرې ته لاس غزوي چې نه پورته کيږي » ، دوی هم په فلسفي او علمي څيړنو باندې په جرئت سره ورتګ په عوض په ناممکناتو پورې په نښتلو سره د علمي څيړنو په لارکې خنډونه رامنځته کړيدي. کوم کوچني مثال چې مونږ ذکر کړ ، ټولي مادي پديدي او خلقتونه دعام مادي موجوديت « يو نيورسيوم » په شمول د جوړښت ، کميت ، کيفيت او عامو قانونمنديو له مخې پوره شباهتونه لري او دعلمي څيړنو د پرمختګ او پراختيا لپاره همدغه ډول اسانتياوې او امکانات پکې موجود دي.يعني که د يوې خوا د « کن فيکون » دحکم په صدور سره د « عالم آمر » په حيث، په کل کې ، دد ې لوی جهان او دهغې د اغاز او انجام معرفت د

انسان دمقدراتو څخه نه ګڼل کيږي ، د بلې خوا ، ددې جهان ټول خلقتونه او پديدي د عالم الاسباب په حيث خدای مسخر او مقدر پيدا کړي او انسان يي د هغي په معرفت مکلف ګرځولې دې. پدې ډول همغه « عالم آمر » چې معرفت يي نا مقدر او له نا ممکناتو څخه ګڼل کيده ،د زماني او مکاني فاکتورونو او دوسايلو په امکاناتو سره د «عالم خلق » ښه غوره کوي او معرفت يي ممکن ګرځي. زه نه غواړم دمشابه مثالونو په تکرار سره دغه ليکنه اوږده کړم ، خو دموضوع دډير درنښت ، پراختيا او پيچلتيا په خاطر به هڅه وکړم د موقع په مساعد يدو د ځيني تيپيکو موضوعاتو په مثالونو کې يو ځل بيا ځيني مسايل په ځيني تفاوتونو سره وڅيړم.

په تيرو بحثونو کې ځيني فلسفي مسايل لکه دفلسفې اساسي مسٔله ،د مادې او شعور ذاتي يووالې ، شپږم حس يا دشعور او لاشعور ديالکتيک ، مقضي او مقدره اراده ، فلسفه او ځانګړي علوم او پدې باره کې دعينيت د فلسفې د ليد لارې له مخې د ځيني فلسفه پوهانو نظريات مونږ په خپل آند وارزول او ځيني پايلو ته ورسيدو . موجوده موضوع هم زما په عقيده ډيره پيچلې او اکثره فلسفه پوهانو ځانونه تر اوسه پورې پدې مشغول کړي ، لکه چې ايراني شاعر وائي: «ماز آغاز وز انجام جهان بي خبريم اول وآخر اين کهنه کتاب افتاده است». په تيرو موضوعاتو کې د عينيت فلسفي دعقيدي په بناء ما دغه نظر ونه منه او ومې ويل چې ددغه کتاب ټولې پاڼې پرځای او ددغه پاڼو لټول نه فلسفه ده او نه مثمر کار ګڼل کيږی. هغه کسان چې غواړي ددغه پاڼو له محتوا څخه ځانونه خبر کړي ، څرنګه چې قديم په قديم کې پاتې ندې او ابدهيڅکله په ابدي

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظام کې، ابد ته نه شي رسيدلی او يوائې د حال په نسبي سکون کې کيدلی شي په قانونمند ډول د قديم او ابد په لور لار تعقيب او د دغه پانو له محتوا څخه ځانونه خبر کړو. په پورتني بحث کې مونږ وښودلې شوه چې رښتيا هم د حال د نسبي سکون د فرضيئ له لارې ممکنه ده د دغه موضوع په قانونمنده بڼه وڅيړل شي. اميد دې دغه نظر مونږ پوره او درست افاده کړې اوسي.

دمخه مونږ دا هم وښودله چې د مختلفو فلسفي مکتبونو او نظريو پلويان د فلسفې له علميت څخه منکر او يا د شک په سترګو ورته ګوري. د مارکسيزم پلويان چې هرڅه د علم او قانونمندی په تله تلي، پدې باره کې لا د شک له ورشو څخه ندي وتلي او د ډيرې رواداری له موضع او موقف له مخې هغوی فلسفه يو خاص علم بولي چې په فلسفه کې نه د خاص علم لپاره تعريف او نه منطق وجود لري او نه داسې قانونمندی څوک په ګوته کولی شي چې خاص علم دې پرې افاده شي. دا چې ولې يې له علميت څخه نه منکريږي، يا ولي ورته علم نه وايي؟ ځکه چې که يې د علميت څخه منکريږي دليل ورته نلري او که علم يې بولي، پدې باره کې چې کومې پوښتنې پيدا کيږي هغې ته ځواب ويل مشکل کار دې.

پدې هم مونږ پوره باور لرو چې دا لوی جهان د خدای د لوی علم له مخې قانونمند پيدا شوی دي او فلسفه يوائينې بشري ذهني خلف علم دې چې عيني واقعيتونه په نسبي شکل منعکس کولی شي. او په همدې سبب انسان په ځمکه کې د خدای خليفه ګڼل شوېدې. ځانګړي علوم په واقعيت کې اصلاً ځانګړې وجود نلري. حقيقت دا دې چې ټول علوم د هرې پديدې

او خلقت د ماهيت او کيفيت په تناسب فلسفي متناسب تداخل او علمي ذات البيني ارګانيک انتګريشن تشکيلوي او په نتيجه کې متناسب مرکب يا مخلوط جوړيدلی شي. ځانګړي علوم کيدلی شي د مختلفو پديدو د ظهور په وخت کې د ماهيوي او کيفي تفاوتونو له مخې يو له بل څخه تفکيک او د فلسفي علم د خصوصي حالتونو او ګذرا ء پديدو په شکل قبول شي. شک نشته چې ځانګړي علوم د علمي تخنيکي پر مختګ په پروسه کې عملي رول لري او عملاً د دغه پروسې سره مرسته کوي او د نورو ملاتړو ځانګړو علومو تداخل په نسبي توګه د ځيني ضريبونو په استعمال سره تلافي کيږي او د دې لارې ځانګړو علومو ته حق، جايګاه او ورشو قايليږو. نن که ديوې خوا ټولې مادي زيرمې په همدغه بنياد توليديږي، د بلې خوا د فلسفي تحقيقاتو لپاره يې عملي تجربي نسبي امکانات برابر کړيدي. دا خبره بايد تأکيداً وشي، د هغه روشونو څخه چې په عملي ساحه کې يې استفاده روا ګڼل کيږي او ټول مالي سود او زيان ورپورې تړلې دې، په تيوريکي ساحه کې د اولسونو سرنوشتونه بدلوي، شيطانان «العياذ باالله» د ځانونو څځه خدايان جوړوي، ثواب په عذاب او نيکي په بدی بدليږي. اکثراً، پوهان دغه ډول خصوصي او عمومي حالتونه يو له بل څخه نه تفکيکوي، د کل او عمومي حالتونو او خاصو او ګذرا ء قانونمنديو ترمنځ پرته له تفکيک څخه يو شان قضاوت کوي، د موقت او کذرا پديدو او قانونمنديو په بنياد حتا مطلق حکمونه صادروي او تيوری او قوانين تحريفي بڼه غوره کوي.

د دې بحث څخه مونږ دې نتيجې ته رسيږو چې: « که په هره

(c) ketabton.com: The Digital Library

ساحه کې د خامو او نارسه موادو په استعمال د هدف
په لور په نسبي لحاظ خپله لار لنډوو ، په تیوریکي
مسایلو کې د دغه ډول موادو استعمال زمونږ جهت تر
۱۸۰ درجو پورې مخالف لور ته اړولې شي ».شاید
داسې پوښتنه پیدا شي ،کله چې ټولې مادي زیر مې د ځانګړو
علومو په واسطه تولیدیږي اول په څه دلیل هغې ته علم نه شو
ویلې ؟ دوهم ، که علم ورته وو ایو مشکل او خطا به څه وي ؟
دریم ، د حل لار یې کومه یوه ده ؟

علم ورته پدې دلیل نه شو ویلې چې ټولې محاسبې ډیرې
تقریبي دي. مونږ ډیر فاکتورونه او قواوې په نظر کې نه نیسو.
مونږ نه شو پوهیدلې چې د قوې او مومنت واقعي محصله
څومره (Kg) یا (Kg . cm) قوه یا مومنت عمل کوي او
د هغې په مقابل کې د دیوال ، بش او ډاکې څومره مقاومت
پکار دیې. له بلې خوا مونږ مقاومتي توکي په هغه کیفیت چې
لازم دي نه شو تولیدولې . دلته ډیرې د (ولې ؟) نوري پوښتني
هم پیدا کیدلې شي. په پای کې به دومره ووایم ، څرنګه چې
ټولې محاسبې غیر دقیقې وي ، په حقیقت کې محاسبه وجود
نلري ، یا ووایم غیر دقیقه ده او مونږ هرڅه په تخمیني ډول
انتخابوو ،او ددې لپاره چې د خطر مخه مو نیولې او سي ،
هرڅه دوه او درې چنده محاسبه کوو . یعنې هرڅه مونږ ته دوه یا
درې چنده قیمته تماميږي. ددې لپاره چې مچ په مګس کش مړ
کړو ، د توپ ډز پرې کوو .

که علم ورته وایو سمه به ځکه نه وي چې یو اځې په ځیني
موادو کې لکه راکټ ،طیاري ، موټر او ځیني نورو انجینري
مسایلو کې تقریبي محاسبي سرته رسیږي ، په نورو حالاتو کې

اکثراً د سترګو په تول او پیمانه باندې په تخمیني ډول چاري پر
مخ وړو او اکثراً د شخصي ګټو په خاطر بې کیفیته مواد
استعمالوو . همدا سبب دې چې په ترکیه ، هند ، چین ، او حتا
په اروپا او امریکا کې مونږ د دغه ډول بې سنجشه حوادثو او
د هغې د بدو عواقبو شاهدان وو .

یو اځینې د حل لار یې داده چې فلسفې ته با الاخره علم ووایو
او هر څومره چې ځانګړې علوم په خپل ذات البیني فلسفي
متداخل انتګریشن کې کثرت پیدا کوي ، انتګرالي او
دیفرنسیالي معادلاتي سیستمونو د حل امکانات او دلوړو
مشتقاتو داستفادې طریقې پکار اچول کیږي ،په همغه اندازه
به په فلسفي انتګریشن کې د ځانګړو علومو کچه او سطحه
لوړیږي ، په همغه اندازه به محاسبه دقیقه کیږي ، د تعمیر ،
تولید کچه او کیفیت به ښه او ارزانه او ډاډمن کیږي.

د پورتني بحث څخه مونږ لاندې پایلو ته رسیدلې شو :

ـــ د خدای لوی جهان د همزمان زړښت او نوښت ،ستاتیزم
او دینامیزم ، بدلون او پر مختګ په حالت کې دي او همدغه
حالت د لوی جهان دابدیت لازمي شرط ګڼل کیږي ؛

ـــ دا لوی جهان د بې شمیره خلقتونو ،بې حسابه واټنونو ،
د ډیرو کوچنیو ذرو او بې حسابه لویو اسماني موجوداتو او په
کل کې دا لوی جهان دمشابه جوړښتونو څخه جوړ او یو تر بله
سره مشابه خیړنیز بنیادونه او شباهتونه سره لري او د هغې په
بنیاد مونږ کولې شو د علمي استقراء او قیاس له مخې نسبتاً
دقیقې محاسبې سرته ورسوو ؛

ـــ دا جهان د کل او جز په حیث د مادې د خورا کوچني
مادي واحد څخه تر خورا لوی مادي موجود پورې د مادي

(c) ketabton.com: The Digital Library

قدامت ،حال او ابديت اثار همزمان له ځانه سره ساتي ،خو ثيرنيز معلومات يواځې د حال د نسبي سکون د فرضيئ له لارې په هر زماني او مکاني بعد کې ممکن ګڼل کيږي او ددې لارې زمونږ ثيرنيزمعلومات او محاسباتي امکانات پوره پراختيا پيدا کولې شي ، پدې معنا چې د قديم او ابد په لور ، هره زماني مقطع کې چې مونږ ثيرنې کول غواړو دکار د پيل مبدا يواځې او يواځې حال ګڼل کيږي ؛

ــ د پورتني بحث څخه مونږ دې نتيجې ته هم رسيږو چې د خداى دټولو خلقتونو پيدا ايښت لاندې ځانګړي ماهيوي تفاوتونه سره لري:

لومړي عالم خلق ، هغه چې په عالم الاسباب کې د انسان داستفادې پوري اړه لري ، دانسان لپاره مقدر او مسخر ګڼل شوې او انسان يې په معرفت مکلف ګرځيدلې او دحيواني شعور دځان ساتني د غريزي څخه نيولي تر انساني ارثي دځان ساتنې دغريزي د شعور اود علمي فلسفي شعور تر لوړو مرحلو پوري د هغې څخه متناسبا ً برخمن ګرځي.

دوهم عالم آمر ، لکه «کن فيکون » ، يا « وَيَسۡـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلرُّوحِۖ قُلِ ٱلرُّوحُ مِنۡ أَمۡرِ رَبِّي وَمَآ أُوتِيتُم مِّنَ ٱلۡعِلۡمِ إِلَّا قَلِيلٗا (۸۵) » . ترجمه:او پوښتنه کوي له تانه (اي محمده !) له (کيفيته د) روح څخه ،ووايه (اي محمده !دوئ ته) چي روح له امره درب ځما دي او نه ده درکړي شوي تاسي ته (برخه)له علم (پوهني)څخه مګر لږه. (سبحان الذي «۱۵ » ، سورة بني اسرائيل « ۱۷ » ،آيت « ۸۵ » پښتو تفسير شريف صفحه « ۱۶۵۶ » . تفسير: په موضح القرآن کي دي چي يهودانو دامتحان په مقصدله رسول ال الله څخه دا پوښتنه وکړه نو پاک الله په

واضح صورت دوئ ته دغه ورونه ښود .چي دوئ دهغه دپوهيدو حوصله نه درلوده.پخوانيو انبياوو هم له مخلوق سره داسي دقيقي خبري نه دي کړي دومره پوهه کافي ده چي د الله په حکم سره يوشي په بدن کي لويږي. کله چي هغه روح له بدن څخه ووځی سا هم خيژي او انسان مري .

عالم آمر دحيواني او انساني ارثي غريزوي شعور پواسطه په مستقيم ډول د معرفت وړ ندي بلکه د علمي فلسفي شعور په لوړو اُفقونو کي يواځي د زماني او مکاني امکاناتو او د علمي ــ تخنيکي انکشاف د پرمختللو وسايلو او وسايطو په ذريعه د هغې ثيرنه ممکنه ګرځي او د عالم آمر له بڼي څخه د عالم خلق بڼه غوره کوي . دمثال په ډول دمخه مونږ وويل چي قديم په قديم کې نور وجود نلري او ابد هيڅکله ابد ته نشي رسيدلې . پدي صورت کې ، که چيرې علم او تخنيک کافي انکشاف نه وي کړې او لازم وسايل ،وسايط او زماني او مکاني مساعد شرايط وجود ونلري ،د مادي قدامت او ابد ثيرنه ممکنه نه ګڼل کيږي.

لکن نن چې په کافي اندازه علمي ــ تخنيکي انکشافات ، وسايل او وسايط او او زماني اومکاني مساعد شرايط وجود لري او داچې دا لوی جهان قانونمند پيدا ،قانونمند پايي او قانونمند تحول او تکامل کوي ، نو ځکه مونږ پورته وښودلې شوه چې د حال دلحظوي سکو ن د فرضيئ له مخې کيدلې شي علمي ثيرنې په قانونمند ډول د قديم او ابد په لور تر هرې زماني مقطع پورې چې ارزو يې لرو وغزولې شو . په همدې ډول په پورتني آيت شريف کې واضح ويل شويدي چې : «.او پوښتنه کوي له تانه (اي محمده !) له (کيفيته د) روح څخه ،ووايه (

(c) ketabton.com: The Digital Library

اي محمده !دوئ تـه) چـي روح لـه امـره درب ځمـا دي او نـه ده درکـړې شـوې تاسې تـه (برخـه)لـه علم (پـوهني)څخـه مګـر لـږه »او نـده تاسي تـه برخـه لـه علم څخـه مګـر لـږه. ددغـه مبارک آيت پـه تفسير کـې داهـم ويـل شـوي چـې پـاک الله پـه واضـح صـورت دوی تـه دغـه ور ونـه ښـود .چـې دوی دهغـه دپوهيـدو حوصـله (سـويه) نـه درلـوده.پخوانيـو انبيـاوو هـم لـه مخلـوق سـره داسـې دقيقـې خبـري نـه دي کـړې دومـره پوهـه کـافي ده چـې دالله پـه حکـم سـره يوشي په بدن کې لويږي.

دريـم عـالم ذات ،خـدای لـوی او پـه کـل او جـز کـې واحـد او لاشـريک ذات دې. د انعکـاس ، ترکيـب او تجزيـئ څخـه مبـرا او د انسـاني شـعور پـه کـوچني طيـف کـې نـه ځـائيږي او دتـل لپـاره يـي انسـان د معرفـت او توصـيف څخـه عـاجز دې. انسـان يـوائې دومـره د خـدای پـه معرفـت قـادر او ايمـان پـرې لرلـې شـي ، څـومره چـې يـي د بيسـاري خلقتونـو لـه مخـې امکـان موجـود دې او يـا څومره چې يي دخدای په کلام ک ذکر شوېدې. والله اعلم.

لکـن څرنګـه چـې دمخـه پـدې موضـوع بحث وشـو ډيـر پوهـان ، حتا اسلامي

علمـاء دخـدای دذات ، عـالم الارواح ،د جهـان دپيـل اوخـتم ، «مُثُـل» او ديتـه ورتـه موضـوعګانو بانـدي تخيلـي بحثونـه کـوي او دموجـوده حـال مـسايلو او پديـدو سـره چـي عمـلاً يـي ورځنـې ژونـد ورپـورې تړلـې او د ممکنـاتو څخـه يـي ګټـل کيـږي نـه غـواړي علاقـه ونيـسي. مـونږ دخپـل چاپريـال او خپـل وجـود پـه ټولـو کوايفـو نـه خبريـږو او نـه پـوهيږو. خـو زمـونږ اړتيـاوې ،زمـونږ مـشکلات ، زمـونږ پرابلمونـه او ټـولې ننـنی بـشري خوشـبختی او بـد بختـی د هـر څـه څخـه دمخـه زمـونږ پـه ګاونـډ چاپيريـال او زمـونږ

ددي کـوچنی ښـکلي نـړی پـه چاپيريـال کـي پرتـي دي. راشـئ پـدي بـاره کـي فکـر وکـړو ، ايـا مـونږ دخپـل ګاونـډ پـه ټولـو مـسايلو پـوهيږو او پوهيـدلي شـو ؟کـوم پرابلمونـه زمـونږ دمقـدراتو او ممکنـاتو څخـه دي او کـوم زمـونږ دمقـدراتو څخـه وتلـي دي ؟د ازمـويني پـه وخـت کـي يـو محـصل اومـتعلم هڅـه کـوي لـومړي اساني پوښتني حل کړي ، ورپسي هغه چي يو

څـه فکـر کـول غـواړي او هغـه چـي مـشکلي وي اخـري مرحلـي تـه پريږدي. راشـئ پـه فلـسفي مـسايلو کـې هـم دهمدغـه پرنـسيپ څخـه کـاروا خلو او هغـه دناشـوني مـدرکاتو او تخيلاتـو لـه وضـعي څخـه د شـوني معقـول احـساس او ادراک چاپيريـال تـه راپريباسـو. راشـئ دهرڅـه دمخـه خپـل ممکنـات او نـا ممکنـات يـو لـه بـل څخـه تفکيـک کـړو. هغـه چـي ممکـن دي ، پخپـل واک او قبـضه کـي يـي راولـو. هغـه چـې ممکـن دي ،خـو ژور فکـر او ډيـر کـار تـه ضـرورت لـري ، دهغـي لپـاره هڅـه وکـړو. او هغـه چـي زمـونږ پـه مقـدراتو کـې نـشي راتـلای د مقنعـو دلايلـو لـه مخـې پـرې بـاور او يقـين ولـرو او ويـي منـو. مـونږ پـه دغـه يـو طرفـه جـاده لـه بلـې خـوا قـدم ايـښې او پـه همغـه بلـه خـوا روان يـو. لـه انجـام څخـه د هغـه انجـام پـه لـور روان يـو چـې انجـام نلـري. مـونږ دمخـه وويـل چـې فلـسفه پـه تخيلـي ډول (يعنـي بـي بنيـاده) هغـه قـديم لټـوي چـې پـه قـديم کـې نـور وجـود نلـري او يـا هغـه ابـد پـسې روان دې او لټـوي يـي چـې ابـد ورتـه رسيدلې نـشي.مـونږ عمـلاً پـه خپـل چاپيريـال کـې وينـو چـې حتـا زمـونږ متخـصصين د ډيـرو مدرنـه تخنيکـي وسـايلو لـه لارې قـادر نـدي حقـايق کـشف او پـرې و پـوهيږي. زمـونږ حـواس دډيـرو رنګونـو ، ډيـرو خونـدونو ، ډيـرو غږونـو او ډيـرو نورو هغـو حقـايقو داحـساس او درک څخـه عـاجز او حتـا پـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

تخنيکي مجهزو وسايلو دهغي داحساس څخه عاجزدي چې مونږ ورته اشد ضرورت لرو، خو لاس مو نه ور رسيږي. زمونږ مريض مغز تراخره پورې د خپلو ځينې مرضو نو څخه بې خبره پاتي کيږي. خو بيا هم مونږ هڅه کوو په ناممکناتو، په هغه څه چې مونږ باالکل قادر نه يو غواړو ځانونه خبر کړو.

دا جهان بې له هغې هم له يوې خوا په همزمان او هم مکان ستاتيزم او ديناميزم، لحظوي تغير او تکامل، همزمان زړښت او نوښت، دبې شميره پديدو تراکم، تکاثف، غير متراقبه ګذرا قانونمند حوادث لکه سيلابونه، زلزلي، اتشفشانونه، انقلابونه او ذات البيني ارتباتات، پخپله ځيرنيز شرايط او امکانات دومره پيچلي کوي چې که چيرې ځيرنيز متودونه او روشونه، اغيز لرونکي فاکتورونه، زماني او مکاني شرايط او داسې نور په دقت سره په نظر کې ونه نيول شي، دقناعت وړ نتايج به هيڅکله تر لاسه نشي. سره ددې چې زمونږ نړۍ ډيره ځوانه بريښي او ډير پخواني حقايق لا نن هم دافسانو په شکل په

جمعي شعور کې باقي پاتې دي، خو له هغه وخت څخه چې د ځمکي کره په اوسني حالت سره راتوله شوې څلور نيم بيليونه کلونه تيريږي او دلومړي غر دجوړيدو څخه دري نيم بيليونه کلونه تيريږي. د يورانيوم دزړښت مکمله دوره (ړنګيدل) ۹۰۰۰ مليونه کاله دوام کوي. د نورو عناصرو د زړښت دوره د يورانيوم په نسبت کمه د ه. اخري عکس چې دهابل په نوم امريکايي فضايي تلسکوب د کهکشان څخه اخيستې دي څلويښت مليونه نوري کاله له ځمکي څخه فاصله لري او يو بل

عکس چې درادیويي تلسکوپ په ذريعه اخستل شوي له ځمکي څخه ۱۸ بيليونه نوري کلونه مسافه لري. دا ځينی ارقام د نسبي تخمين او تصور

په خاطر وړاندي شول. يوه نوري دقيقه ۱۸ مليونه کيلو متره يا ۱۱ مليونه ۱۶۶ زره ميله او يو نوري کال پنځه تريليونه۸۶۵ مليارده ۶۹۶ مليونه ميله کيږي. اوس پخپله قضاوت کولي شو چي پداسي زماني او

مکاني ابعادو کي ايا ممکنه ده په تخيلي او تصوري شکل سره، تر څو چي دقيق قوانين، قانونمندي، تاکلې متود او متودولوژي وجود ونلري، د قناعت وړ نتايج او تيورۍ رامنځته شي؟

شک نشته، کله چې دتخيلي علم لارويان د خپلو تخيلي ځيړنو، قانونمنديو او فورمولبنديو په تپه تياره تنګو او تاريکو کګليچونو کې پرته د ډاډ من لارښود د عمرو نو لارې لنډوي او د دغه ډول فضايي کهکشاني ارقامو او يا نورو نا ممکناتو سره مخامخ کيږي، خامخا به د تخيل له مخې اسمان ته دتخيل زيني ږدي، يا به په سحر او جادو خرافاتي

عقيده پيدا کوي او يا به دتخيلي قراينو، قياس، استقراء او فنتازي په مشکوکو لارو د خپل قناعت زمينه برابروي. خو زما په آند «دير رسيدن بهتر از نه رسيدن» ښه به داوي چې يوائې په فرهادي همت او عزم د علمي اهدافو د لاسته راوړلو په خاطر علمي قانونمندې لارې تعقيب او هدف ته ځان رسول او يا په خپله بيوسۍ باندي شرافتمندانه اعتراف او دچارو واګي خپلو اخلافو ته سپارل لازمي او ضروري شرط ګڼل کيږي.

پدي صورت کې به لا اقل دتحريفي او غولوونکو تيوريو د بې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مورده خپرېدو څخه جلوګیري شوېباوسي.

زمونږ کوچنۍ نړۍ ډېره ځوانه او زمونږ د ټولنې د تاریخي دوري لا سل سلیزې ندي پوره شوي ، د سلم نسل پښه د ابتدايي انسان انګړ ته وراوړي. سل کاله دمخه مونږ په واقعیت کې الوتکي نه درلودي ، د موټرو ، یواځې خورا ابتدايي نموني موجودي وي . مونږ ټول خپل لومړني نیکه په ټولو خصوصیاتو او مشخصاتو سره پېژنو . په حقیقت کې ټول نړیوال یو ټبر جوړوي. د رنګونو او جوړښت تفاوت یواځې دمحیطي شرایطو اغیزمن موًثریت دي.زمونږ دنړۍ خلکو خپلې ټولې تیري کیسي او حتا د حیواناتو کیسي چې په شفاهي ډول دیوه نسل څخه بل ته نقل شویدي لا تر اوسه په خپلو حافظو کې ژوندۍ ساتلي دي. زمونږ نړۍ څومره ښکلي ده .ددي نړۍ استوګن څومره با استعداده دي. مونږ پدي ډېره کمه موده کې د علم او پوهې څومره لوړ افقونه اشغال کړیدي. خو بیا هم دا به سمه نه وي چې هر څوک دې مدعي شي چې ټولي لاسته راوړنې په خپلو سترګو ویني او یایي په خپلو نومونو ثبت کړي . تمدنونو تر اوسه دوراني لړۍ درلودلي او وروسته له دي به هم همداسې وي. هغه څوک چې غرور په ذهن کې روزي او ظلم او ناروا کوي په زوال محکوم دي. یواځې یو خداي په یو حال

دي. دا حقیقت دې ، یواځې منل او باور پرې پکاردې ، دا جهان په همیشني لحظوي ستاتیک ــ دینامیک دیالکتیکي بدلون او پر مختګ کې قرار لري او هره لحظه نوي کمي او کیفي پدیدي او خلقتونه په نوي مناسباتو او قانونمندیو کې دنوي واقعیتونو ،حقیقتونو په شکل او ماهیت سره ظهور

کوي ،څیړنې د تل لپاره په نوې بڼه د نوي واقعیتونو مطابق دوام پیداکوي ،زاړه علوم له منځه ځي او یواځې دخدای د لوی علم بشري خلف فلسفي ، علمي زړي بقاء لرلې شي . پخوا هم پدې باره کې مونږ اوږده بحثونه کړي چې دا جهان ډیر غني دې.بې حسابه انرژیتیکي ، غذایي زیرمي او دټولو خلقتونو د هر اړخیزي پالني او روزني لپاره هر ډول امکانات لري. حرص ،تنګنظري ،سود جویی ، اسراف او دعلمي ، قانوني او منطقي نورمونو څخه سرغړونه د ځان او نورو لپاره نه ځای لري او نه پرته له خسران څخه بله پایله.

پدې ډول هر ظهور ، هر نمایش ،هره پدیده او هر خلقت یواځې په علمي قانونمند بنیاد منځته راتلای شي. حتاد خدای او بنده مقضي او مقدره ارادي به هیڅکله عملي بڼه پیدا نکړي ، مګر یواځې په قانونمند شکل سره . علم او قانونمندي بنیاد دموجودیت دې ، بنیاد دبقاء دې ، بنیاد دتحول او تکامل دې. ځدای وائي « لا یتحرک شیئ الا باذن اللّه » . زما په عقیده د خدای اذن همغه دخدای لوی علم او لویه قانونمندي ده چې د هغې له مخې د خدای خلف انسان کولط شي هره چاره ، چې بالذاتهِ دحرکت مستلزم ګڼل کیږي ،دخدای په اراده سرته ورسوي .قانونمندي د هرې پدیدي ذاتي نه جداکیدونکي خدایي نظام دې چې هیڅ انسان یې له خارج څخه په دغه نظام په ذهني ،تخیلي او بله هره وسیله نشي تحمیلولې. خدای هم په دغه قانونمند نظام کې تغیر نه راولي ، ځکه که تغیر راولي د الله د ذاتي او توصیفي صفاتو سره به په مغایرت کې واقع شي. دانظام د کوچنۍ ذري څخه نیولې تر کل پوري یو وار سنجول شوې او هر تغیر او تکامل لکه څرنګه چې قانونمند پیشبیني

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوې پیښبیدلي شي. اوس پخپله پوهیدلي شو چې د ذهني او عیني ایدیالستانو، ماتریالستانو او نورو ایزمونو چې د علم او قانونمندۍ څخه خالي بې بنیاده قوانین، تیورۍ او حتا مادي موجودات زاده د ذهن او کامپلکس د خپلو حواسو ګڼي، څه معنا لري ؟ د کارت هڅه کوله مادي ارزش له قانونمندۍ څخه وباسي او ددې لارې دا لوی قانونمند جهان د خپل تخیل او تصور د لوبو وسیله وګرځوي. د مخه مونږ پدې بحث کړي چې ماده قانونمنده او قانونمندي مادي ده. عالم الاسباب او د خدای لوی جهان همدغه معنا او مفهوم لري، او خدای خپل خلف انسان یوائې په دغه ډول قانونمند جهان مقدر او په معرفت مکلف ګرځولي شو، لکه څرنګه چې یې ګرځولي دي. خدای عالم، عادل او منصف ذات دي. خپل بنده یوائې په هغه څه مکلف ګرځوي چې ممکن اوسي. شک نشته چې علمي څیړني اسان کار ندي خو زما په عقیده له هغې څخه، لکه چې ځیني پوهان تخیلي او تصوري تحریفي دروغجني تیوریګاني جوړوي، ډیر اسان کار ګڼل کیږي. علم دروغ نه مني. په علم کې یوه اضافي خبره ځای او ګنجایش نلري. علم خپل علمي منطق مني، علم ساده ژبه او ساده بیان مني یعني چې ننني ترمنولوژي او ژبه باید ډیره ساده شي. شعر، خاص ادبیات، هنر، منطق، کنائي، استعاره، مبالغه، طنز او نور ادبي صنعتونه په علم کې د استعمال مورد نلري. علم مقدس او یوائې خدای خلقت دي چې انسان یې

په معرفت مکلف ګرځیدلي دي. د علم تحریف، د علم څخه سوء استفاده او په علم تهمت لویه او نه بخښونکي ګناه ده. هر عالم په علمي کړو وړو سره د خپل کار پایلي پیشبیني کولې او

پخپل اغماض هم پوره پوهیږي، نو ځکه یې ګناه په هیڅ صورت او هیڅ قانون د بخښني وړ نده. هغه پوهان چې د خپل تخیل او تصور قانونمندو پایلو ته سترګې په لار دي. په حقیقت کې هم ځان غولوي او هم نور، او که رښتیا وویل شي، نور غولوي. هرې خبري چې قانونمندي او حقیقت نه افاده کاوه، دروغ ده او دروغ د منلو وړ ندي. هره علمي قانونمندي، فورمول بندي او افاده د هرچا لخوا چې وي یوائې د منلو وړ ده. د خدای دین د خدای علم او قانونمندي افاده کوي، ځکه پرې ایمان او باور حتمي او ضروري دي. سره ددې چې انسان خدای

مختار پیدا کړي، بیا هم هغه ادیان چې د علمي منطق په بنیاد یې ظهور ندې کړې، حتماً پرې په جمعي ډول سوچ او تصمیم پکار دي. خدای یو دي، جهان یې یو دي، علم یې یو دي، قنونمندي یې یوه ده. پدې صورت کې ډیر ادیان څه مفهوم لري ؟

اوس پخپله پوهیدلي شو چې دیوه فیلسوف مسؤلیت او رسالت په یوه ټولنه کې څومره اُچت دي او په حقیقت کې یوائې واقعي فیلسوف په عالم الاسباب کې د رښتیني خلف په حیث د خدای د لوی علم استازیتوب کوي، د دغه علم مفسر ګڼل کیږي، د ځانګړو علومو او یا په بل عبارت د جهاني دیالکتیکي بدلون او پرمختګ لاري او جهتونه تعینوي، نو ځکه خو یې ګناه او سهوي هم د بخښني وړ ندي. فلسفه که په مجموع کې د قدیمي او ابدي علم په حیث چې په قدامت کې ژوري ریښي لري او یوائې د حال له لارې د ابدیت په لور ریښي ځغلوي، په حقیقت کې د حضر علم وو او د تل لپاره به د حضر علم پاتي کیږي. فلسفه همیشه د حضر څخه تغذیه او ثمره یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم په عمده ډول په حضر کې د استفادې وړ ګرځي . د ايراني شاعر په قول:د فلسفي «کهنه کتاب» په حقيقت کې د بشر د مقدراتو او امکاناتو څخه وتلې کار دې ، او هغه څه چې د خدای دمقضي ارادې له مخې ظهور کوي دخدای په قضاء پورې اړه لري ، او هغه څه چې په بشري مقدراتو پورې اړه پيداکوي ، د هغې لار زما په عقيده يواځې د حضر د نسبي سکون د فرضيئ په لحظوي مقطع کې په قانونمند شکل د قديم او ابد په لور غزيدلې ده. ددغه اوږده او فوق العاده مغلق سفر کونجي يواځې او يواځې پدې راز کې نغښتي ، چې **دا لوی جهان خدای قانونمند پيدا کړې ، قانونمند پايي او قانونمند بدلون او پرمختګ کوي**. د همدې رسالت لپاره خدای انسان د خپل خليفه په حيث مامور او مکلف ګرځولی دی .

مونږ پدې پوهيږو ، زمونږ شکلې نړۍ چې زمونږ دلمر په ګاونډ کې پرته ده ، دلمر څخه نژدې ۱۵۰ مليونه کيلو متره مسافه لري او د لمر رڼا تر مونږ پورې په ۸ دقيقو او ۲۰ ثانيو کې رارسيږي . د خدای په لوی جهان کې مختلف نظامونه دومره سره ليري پراته دي چې د هغوی تر منځ مسافې ،

نور چې په يوه ثانيه کې دري سوه زره کيلومتره سرعت لري، په مليونونو او ملياردونو نوري کلونو کې وهلې شي. يعني کله چې نور ۱۵۰مليونه کيلومتره مسافه په ۸ دقيقو او ۲۰ ثانيو کې وهي نو په ورځ ،مياشت ،کال ، زرونو ،مليونونو او ملياردونو کلونو کې به دغه مصافه څومره شي،په تصور تصورکي هم نه ځائيږي. داسي هم ممکنه ده چې که کوم

نظام

ملياردونه کلونه عمر هم ولري او لا پخوا له منځه تللې او سي ، کيدلې شي

نن دهغي په باره کي مونږ ته معلومات راورسيږي او په داسي وخت کې مونږ د هغي په باره څيړني پيل کړو چي هغه د نظام په شکل اصلاً وجودو نلري. ددي بحث څخه مختلفي پوښتني راولاړيدې اويا په بل عبارت مختلفو پايلو ته رسيدلې شو.:

ــ څه ډول يو فيلسوف چې په متوسط ډول ۶۰ کاله عمر لري د ملياردونو نوري کلونو پروسو څيړني سرته رسولې شي ؟

ــ هغه معلوماتونه چې مونږ پورې رارسيږي ، کولې شي حقايق هغسې چي لازمه ده افاده کړي ؟

ــ ايا ددغه اطلاعاتو نسبيت به دڅيړنو د فاکتورونو په حيث دمحاسبې لپاره کافي وي ؟

ــ که په پای کې داسې پوښتنه مطرح شي ، څه ډول ممکنه ده چې ددومره ليري مسافو څخه دومره لوی او کوچني موجودات و څيړل شي ؟

دمخه مونږ پدې خبره تأکيدوکړ چې دا جهان د ميکره (کوچني) ذراتو څخه تر (ډير لوی) ماکره اسماني موجوداتو پورې په داسې يوه قانونمند نظام کې قرار لري چې ټول سهولتونه او امکانات د بشر دمعرفت لپاره پکې ممکن ګرځيدلي دي.ددې جهان ټول خلقتونه همغسې چې ډير تفاوتونه لري ، شباهتونه يي هم کافي دي او په کل کې با المثل جوړښتونه تشکيلوي . د مثال په ډول که مونږ ديوه کوچني

(c) ketabton.com: The Digital Library

فامیل ټول خصوصیات ،اوصاف او مناسبات په نظر کې ولرو د تفاوتونو په څنګ کې ډیر زیات شباهتونه دکورنۍ ،طایفي ، قبیلې ، قوم ، ملت ، ملتونو او دبشري ټولني سره لري. همدغه ډول تفاوتونه او شباهتونه د ذري ، اتم ، مالیکول ، کرستال ، مادی واحد ، شمسي نظام ، ګلاکتیک «کهکشان » ، اُنیورسیوم (کلي مادي موجودیت) او نورو جوړښتونو او همدا سې د بیولوژیکي او فزیولوژیکي حجراتو په تسلسل او نورو جوړښتونو کې میندل کیدلي او دعلمي قانونمند ادراک ، تخیل او تصور او دفلسفي قانونمندو قراینو ، استقراء اوقیاس لپاره کافي مواد برابریدلي او څیړني سرته رسیدلي شي .

پدي لوی جهان کې ځیني نظامونه له منځه ځي او په عوض یې نوي نظامونه ظهور کوي ، خو دهغوی په باره کې معلوماتونه پاتیږي اوداچې بې شمیره کلونه وروسته ترمونږ پورې رارسیږي دټل لپاره پاتي کیدلي هم شي . همدا سبب دې چې فلسفي څیړني د حضر د شرایطو په بنیاد د قدیم او ابد ، زمان او مکان دعمودیت او افقیت په ټولو جهتونو کې په قانونمند شکل تعقیبیدلي شي. نو ځکه فلسفه دحال او موجوده وضعیت او شرایطو علم دې او دټولو زماني او مکاني ابعادو سره یې ارتباط او مناسبت د حال د قانونمندیو له مخې ټینګیدلي شي .

هغه پوهان چې د ایراني شاعر د وینا له مخې د فلسفي زاړه کتاب ورکو پاڼو په لټه کې دي ، خواري یې عبثه اود دې لارې هیڅکله د فلسفې د زاړه کتاب اول او اخر نشي میندل کیدلې ، او نه ټوله فلسفه پدي خلاصه کیدلي شي چې د جهان

ماهیت په څه او دژوند معنا څه ده ؟ فلسفه دهر څه دمخه د ملیاردونو انسانانو شعوري او اګاهانه فعالیت ،قانونمندي افادي او تیوریکي فورمولبندی ته ویل کیږي. ترڅو ددغه لوي نظام د پیژندني او معرفت په بنیاد صادقانه د نظام ساتنه وکړي. د نظام دساتني او پاینبت دپاره دوه عام قوانین ، تعادل او قضاء او قدر اساسي او لازمي شرط ګڼل کیږي . په غیر صورت کې قضايي جبر د عکس العمل په توګه نه پخلاکیدونکې او نه جبرانیدونکې انقلاب ، انفلاق ،سیلاب ، اتشفشان ، زلزله ،Bagng Big او بلا تشبیه قیامت هم جوړیدلي شي.

دا نړۍ د ازمینبت نړۍ ده.دجنت او دوزخ پریکړه په همدي دنیا دخدایي احکامو ،قوانینو او دنیکۍ او بدۍ د معیارونو له مخې لکه عدالت.انصاف ، سخاوت ،خساست ،ظلم ،ناروا او داسې نورو له مخې کیږي او جبر او اختیار د هغې لپاره معیار او عام قانون ټاکل شوېدې. ټول دنیایي

قوانین د خدایي قوانینو په بنیاد ایجاد او دبا صلاحیته حقوقي او قانوني مراجعو لخوا توشیح او ساتنه یې کیږي. دهغې له مخې د نیکۍ او بدۍ جزاء وینې او دهمدغه معیارونو له مخې د مقدراتو څخه په سرغړونه د قضایي جبر سره مخامخ کیږي او د قیامت په ورځ د همدغه اعمالو په بناء دجنت یا دوزخ سزاوار ګڼل کیږي. پدې صورت کې په دنیا د نیکۍ او بدۍ سزاوار هم ددولت ،پولیسو او محاکمو لخوا د نیکۍاو بدۍ سزا وینې او هم د خدایي قانون قضاء او قدر له مخې مستوجب دهمدغه شان جزاء ګرځي.یعني چې نه یواځې داخرت سرنوشت ددنیا داعمالو او نیت له مخې تعینیږي بلکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخداى له جانبه پدې دنيا ددې دنيا داعمالو سزا همويني ،يواځې په دومره تفاوت سره چې که په هغه دنيا يواځې شخص پخپله د خپلې ګناه سزاويني او نور کسان ترې نه متضرر کيږي ، پدې دنيا پرته له ګناهکار شخص څخه بې ګناه کسان هم د ګناهکار په ګناه اخته کيږي . همدا سبب دې چې دنيايي او اُخروي چارې نه شليدونکي اړيکي سره لري او څرنګه چې د معضلې او مشکلاتو اساسي ريښه په دنياکې ښخه ده ،ځکه چې ځانګړي ، ټولنيز ،فاميلي ،قبيلوي ،قومي مناسبات ، نفس ،غريزه ، شيطان ،حرص ،لويي غوښتنه ، او ډير نور منفي اغيزمن تأثيرات او تأثرات يواځې پدې دنيا موَّثر ګڼل کيدې شي نو دتوجه اساسي وجوه هم دې دنيا ته اووختي دي. پدې دنيا انسان ، اشرف المخلوقات او خداى خپل خلف ګرځولې ، دهغه دلارښوونې لپاره دې دنيا ته خداى ۱۲۴۰۰۰ پيغمبران او اسماني کتابونه او صحيفي راليږلي او دا نړۍ يې پخپل علم ، قوانينو ،دين او شريعت سمباله کړيده.د انسان دا ستفادي لپاره يې نه ختميدونکې لايتناهي زيرمې او د هغې څخه يې د استفادې هر ډول امکانات او لارې چارې پيدا کړې دي. سره ددې چې د حرص ،آز ،غبن او غصب څخه د احتراز په خاطر اصراف شيطاني عمل ګڼل شوې او ټولې دغه ډول لارې چارې يې د امکاناتو په محدوديت او حتاد ځاني زيان دقيوداتو له مخې مقيد ګرځولي او د « خيرالامور اوسطها» په بناء يې وسط لار غوره ګڼلې ده.لکن بيا هم ځيني انسانانو حرص ،آز او اصراف غوره ګڼلې او دا نړۍ يې د نورو لپاره بلا تشبيه په رښتيني دوزخ اړولي او خدايي ټول نعمتونه يې په ټولو اصلي موَّلدينو حرام ګرځولي . ښه به داوې دغه ليونيان جبراً هم ددې

او هم دهغه جهان د عذاب څخه وژغورل شي.

ترڅو دټول بشريت لپاره پدې دنيا واقعي جنتي ژوند جوړول ممکن شي. فکر نه کوم چې ګوندې پدې کار خداى له مونږ څخه ناراضه شي . زه چې د قرآن شريف او دين عالم نه يم لازم نه ګڼم پدې موضوعاتو بحث وکړم. ښه به داوي ، ددغه علومو پوهان پدې باره کې ضروري مفصل بحثونه وکړي. ما يواځې غوښتل ووايم چې د خداى په کلام کې ددې جهان لپاره دنمونې او سرمشق په حيث نه يواځې د اخرت د ممثل ژوند يا دعبرت په خاطر د تاريخي حوادثو څخه بحث شوېدې بلکه دخداى کلام په زياته اندازه د پيغمبر ، داصحا بانو ،د هغه محيط د خلکو دژوند ،حکومت ،اداري ،قانون ،جهاني مناسباتو ،همداسې د انسان او محيط ،انسان او انسان ، انسان او حيوان ، انسان او خزنده او داسې نورو ورځنيو مسايلو ته وقف شوې او په هره ساحه کې دقيق معياري نورماتيفونه او قيودات وضع شوي او د عدل ،انصاف ، مساوات ،تقوا ،سخاوت ، ځوانمردۍ ، صلهً رحم او ډيرو نورو متقابل تعاوني اړيکو باندې تأکيد شوې دې .زما په عقيده مونږ بايد خپله دغه نقده نيکي ،احسان ، فداکاري او نور په نسيه ځکه عوض نکړو چې په اخرت کې زمونږ دغه نيکۍ او احسان ته څوک احتياج او ضرورت نلري ،او که دنيا اساسي او يواځيني وخت داحسان اوسي ، عبث به مو له لاسه ورکړي وي. د بلې خوا ،که چيرې همدا نړۍ د مبارزې اساسي ډګر نه وي د خداي قانون ،د خداي کلام ، د پيغمبر کلام او دهغه عملي ژوند پدې نړۍ کې د بشريت لپاره د عملي ژوند دود ،دستوراو رسم څخه برعلاوه د ذات البيني متقابل فرضي او سنتي حقوق او وجايب ، د کورنۍ د مهربانه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پلار ، د فساد او خرافاتو د له منځه وړلو او په جهان کې د واقعي علمي انقلاب قاطع انقلابي شخصيت ،داولس لپاره هوښيار او زيرکه سياسي رهبر ، د جنګ په ډګر او جبهه کې تاکتيکي او ستراتيژيکي اګاه او بيدار قوماندان ، په ټولنه کې بې کينې او له حسادت څخه ليري با حوصله او بردو باره انسان ، په معاملاتو او مناسباتو کې د کامل اعتبار وړ او د امين په صفاتو موصوف اوپه بين المللي ، بين الا قوامي او بين العقيدوي مسايلو کې د کاملې دموکراسۍ ، دقت او جرئت څښتن په حيث د عملي ژوند د طرز او اصولو نموني او مثالونه قدم په قدم عملي کولو باندې څله دومره ټينګار کيدلې ؟دا هم پرته له خارق العاده معجزې بل څه ندي چې يوه امي انسان « محمد(ص) » دغه ستر رسالت د خدای درضاء او قضاء سره سم سرته ورساوه چې دهغه د اخلاقو په اړه يي قرانکريم فرمايي: (انک لعلي خلق عظيم). « ای پيغمبره ! يقيناً ته د لوړو اخلاقو درلودونکې يې»

جورج برنارد شاه وايي:

ــ ما هغه (محمد صلی الله عليه وسلم) مطالعه کړ ، هوهمغه زړه راښکونکې انسان ، زما په اند خو د عيسیٰ عليه سلام په ځای بايد همده ته د انسانيت د ناجي يا خلاصون وربخښونکي لقب ورکړل شي.

ــ زه په دې عقيده يم که چيرې د هغه په څير يو شخصيت ته ددې نوي وخت ديکتاتوري هم ورسپارل شوی وای نو هغه به په دې توانيدلای وای چې ستونزې په داسې يوه طريقه حل کړې چې ترټولو اړينه سوکالي او خوښي وروبخښي.

ــــ ما د محمد (صلی الله عليه وسلم) د عقيدې په اړه دا

وړاندوينه لا دمخه کړې ده چې داګروهه به اروميرو د سبانۍ اروپا لپاره داسې د منلو وړ وي لکه څرنګه چې ننۍ اروپا ته يې منل پيل شوي دي.

ميکايل ايچ هارټ په خپل کتاب [د نړۍ د سلو سترواغيزلرونکو انسانانو مراتب] کې په خپل اند د نړۍ سل نوماند شخصيتونه پرتله کړي او محمد صلی الله عليه وسلم ته يې تر ټولو لومړې مقام ورکړې

زما دا غوراوی چې ولې مې محمد د نړۍ د سلو سترو اغيزلرونکو انسانانو دلست په لومړي سر کې راوست شايد ډيرو ته عجيب وبريښي او کيدلای شي نور ډير زما داکار د پوښتنې لاندې راولي خو ليکن هغه (محمد) په انساني تاريخ کې يوا ځينې سړې دې چې د ژوند په مذهبي او غيرمذهبي دواړو اړخونو کې له حده وراوښتې کامياب وو.

ــ لامارټاين چې يو مشهورتاريخ پوه دی کله چې د بشري ارزښت او عظمت په اړه غږيږي نو په ډير ډاډ سره وايي چې: که چيرې د مقصد سترتوب ، د امکاناتو کموالې او د پايلو په زړه پورې والې او ارزښت د يو انسان دنبوغ يوا ځيني درې شرايط وي نو بيا څوک دا جرائت کولای شي چې د معاصر تاريخ کوم ستر شخص د محمد (صلی الله عليه وسلم) سره پرتله کړي.

ــ هغه د شلو نړيوالو او يوی سترې روحانی امپراطورۍ بنسټ ايښودونکی وو که هغه ټول مقياسونه وګورو چې د يو انسان لوړتيا او سترتوب پرې کچ کيدلای شي نو بايد وپوښتو چې: ايا له هغه (محمد) څخه کوم بل ستر شخصيت هم شته.

توره نه بلکه اخلاقي لوړتيا:

ماغوښتل د هغه بهترين انسان په اړه وپوهيږم ،هاغه چې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

میلیونونو انسانانو په زړونه واکمن دی

کله مې چې د هغه د ژوند لیک دوهم ټوک بند اوه نو په دې مې افسوس کاوه چې ما د دغه ستر شخصیت د ژوند په اړه کافی معلومات نه درلودل..

زه په دې خبره له حده هم زیات ډاډه شوم چې د ژوندانه په هغه ورځو کې یوائې توره نه وه چې د اسلام لپاره یې ځای ګټلی وو.

دا د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د ژوند ساده توب، پرځان بشپړ ډاډ ، د خپل هدف به اړه ژمنتوب، د ملګرو سره وفاداری ، د هغه زړورتیا ، د ډار نه موجودیت او په خپل کار او هدف کې د الله بشپړ اطاعت او مننه وه ، هو همدغه شیان وو او نه توره چې هرڅه یې د هغه مخې ته راوړل او پرتولو ستونزو او خنډونو یې هغه ته بری ور وباخښه. «مهاتما ګاندي»

هر اړخیز او بشپړ شخصیت:

د ملتونو د یوالي هغه تولنه چې محمد صلی الله علیه وسلم رامنځ ته کړې وه د انساني ورورولۍ او نړیوال یووالی داسې اصول یې وړاندې کړي چې د نړۍ د نورو ملتونو لپاره د رڼا د څرک بېلګه لري.“

" د نړۍ هیڅ قوم او ملت د ملتونو د یووالي انځور ته د حقیقت د جامو په اغوستو کې د اسلام سره سیالي نه شي کولای."

محمد صلی الله علیه وسلم یو ښوونکی وو ، یو ټولنیز اصلاح راوړونکی وو ، د اخلاقو یو لارښود وو ، یو اداري مشر وو ، یو ریښتونی او ایمان لرونکی ملګری وو ، یو زړه راښکونکی دوست وو ، یووفا لرونکی مېړه وو ، یو مهربان

پلار وو ......دا ټولې ځانګړتیاوې په یو شخص کی را ټولې شوې وې.

پروفېسر هورګ رنج:

« ان الله لا یغیرما بقوم حتي یغیروا ما بانفسهم ». پدي کي به څه بدي وي چي که مونږ د یوه داسي انسان د رسالت لاندي چي هم خداي (ج) او هم ټول بشریت « لعلي خلق عظیم » په صفاتو ستایلي ،لومړي په خپل ځان او بیا پدي جهان کي بنیادي تغیر راولو ، دظلم او ناروا مخه ونیسو او دخدائي عدالت ،سخاوت ، انصاف،قانون او احکامو مطابق یو ممثل متناسب نظام جوړ کړو. که چیرې د بشریت په نوم، د انسانیت په نوم مونږ یو انسان د غم او درد او بچیان یې د نا امیدۍ او مایوسۍ څخه وژغورو پدې به څه بدي وي ؟

دخدای عدل، انصاف ،دین ،مذهب او قانون خو همدا ډول حکم کوي !او که نه یو انسان یي د ظلم کولو ، بل یي د ظلم پر ځان منلو، یو یي د خوشحالۍ او مستۍ او بل یي دغم او درد ګاللو په خاطر پیدا کړېدي ؟

سید جمال الدین افغان چې د قرآن او دین لوی عالم وو په حقه ویلي چې « زه دظالم او مظلوم دواړو سره عداوت لرم. د ظالم سره دهغه دظلم په خاطر او مظلوم سره پدې خاطر چې دظالم ظلم پرځان مني ». خدای په حقه رشوت اخستونکي او رشوت ورکوونکي ، سود اخستونکي او سود ورکوونکي یو ډول دجزاء وړ ګڼلي .

عمل او عکس العمل ، جبر او اختیار په دې جهان ، په عالم الاسباب کې د خدایي علم عام قوانین ګڼل کیږي

او همغسي چې هر انسان د خپلو نیکو او بدو اعمالو جزا په

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخرت کې ویني ، پدې دنیا هم د ښو او بدو اعمالو دجزا وړ ګرځي. د خدای په دین ،احکامو او قوانینو کې په عدل، انصاف ، مساوات او حتا سخاوت سره د انسانانو په متقابلو حقوقو او وجایبو خولا څه ،حیوانات چې خدای دانسان لپاره پیداکړي ، ظلم او ناروا یې پرې منع کړي او حتا د حلالولو په وخت کې باید کمترین درد اوزجر ووینې.

په یویشتمه پیړۍ کې انسان ډیر علمي ـــ تخنیکي امکانات او هرډول نه ختمیدونکې زیرمې په واک کې لري (۴۵ کاله پخوا یو چا په ډیره مأیوسۍ سره په یوه علمي بحث کي وویل ، چې که پطرول خلاص شي نو څه به کوو؟ ما په ځواب کې ورته وویل ،وارخطا کیږه مه ، اول خو پطرول نه خلاصیږي ، بیا هم کله چې پطرول خلاصیږي هغه وخت به ډبري هم اور اخلي). خدای انساني طبعیت داسې پیدا کړې ، هرڅه چې زیات وخوري هغه ورته زهر ګرځي. خو دا دظالم زامن پدې هم ښه پوهیږي ،بیاهم دبل چا دخولې مړۍ په خپله خوله ننباسي، وایي ماته دې زهر شي ، خو چې ووینم بل زما په مخ کې له لوږې مړ شو. دا ظالمان د پنځو ټنګو په خاطر په حقیقت کي زهر تولیدوي او په خلکو یې خوري او په مرضونو یې اخته کوي. دوی په خپله خوښه ځیني امراض په ځیني منطقو کې ترویجوي چې نفوس کم شي .دوی په قطعي ډول د ډیرو امراضو مخنیوي کولې شي ،خو نه یې کوي چې ددوی لپاره د تنفس ساحه پراخه شي. دا داقتصادي بحرانونو ، د غذايي او انرژیتیکي زیرمو د کمبود ډنډورې پوچې او عبث دي ، دنړۍ دنیم څخه زیات نفوس د پرخورۍ په مرضونو اخته دې ، چې که ددغه حرص او تنګنظرۍ څخه تیر او لږ څه انساني فکر

وکړي ، هر څه به سم شي.

مونږ ټول پدې پوهیږو چې ډیري پیسې په ډیره ناروا ، ډیر ظلم ، ډیره غلا ، ... سره پیدا کیږي. هغه څوک چې ډیرې پیسې لري ،دانساني ژوند دهیڅ نعمت په لذت او خوند نه پوهیږي . دده ژوند دغله په څیر دې. لکه غل د پولیس ، قاضي ، دولت ، خپل ،پردي ،ښځي ، اولاد ،ورور ،پلاراو هر چا څخه په ډار کې وي. یوائې دروغ وایي اودبل هر چا څخه زیات شکایت کوي ، چې بل ترې طمع ونه کړي. پکار دادي دغه بیچارګانو ته له دغه بدبختۍ څخه نجات ورکړل شي.

پدې باره کي زما وړاندیز په لاندي ډول دي:

ـــ بین المللي انستیتو تونه او موسسات لکه ملګري ملتونه ، بین المللي محکمه ،بین المللي بانکونه ، ... اونور بین المللي موسسات او ارګانونه چې تر اوسه وجود نلري باید تأسیس شي ؛

ـــ ددې دپاره چې د پیسو فزیکي موجودیت دهر ډول غیر قانوني بڼو له لارې ملي او شخصي ثروتونه غصب نه کړي شي «لکه چې برهان الدین رباني، احمد شاه مسعود او عبدالرشید دوستم چې دخپل حاکمیت په دوره کې د ټولو افغانانو ټول ملي او شخصي ثروتونه او شتمنۍ غصب کړلي» له منځه ولاړ شي او په عوض دې د کار په تناسب معیاري واحد وټاکل شي او اقتصاد پوهان دې په لازم شکل د نني علم او تخنیک امکاناتو څخه د پوره ګټې په اخستلو ، دهغې لارې چارې وسنجوي ؛

ـــ که چیرې د پیسو په راکړه ورکړه کې اسلامي قوانین او احکام په نظر کي ونیول شي ، فکر نه کوم عمده لا ینحله

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشکل او پرابلم پیدا شي. بیا هم د شخصي او خصوصي سرمایي د بې حده زیاتوالي په صورت کې که ځیني شرایط وضع او یا د عامه ښیګڼو ځیني وړاندیزونه لکه نن چې یې په نړۍ کې رواج موندلې او په افغانستان کې مونږ د بیات بنیاد مثال راوړلې شو، د متقابل مساعدت او سهولتونو په څیر ومنل شي، ددې او ډیرو نورو ټولنیزو پرابلمونو د له منځه تلو پیل به وي؛

ـــ هیڅ بانک دې اجازه ونلري چې د چا توري او د غلا پیسي وساتي، او په هر چا د هر ملک چې وي، که د غلا تور د ملي او بین المللي محاکمو لخوا ثابتیږي، مربوطه بانک باید نوموړي پیسي قانوني مرجع ته ولیږدوي؛

ـــ د بین المللي تنظیم لپاره دې بین المللي اساسي قانون جوړ او په وړو او لویو هیوادونو دې شرافتمندانه یو ډوی تطبیق شي؛

ـــ د اجتماعي، کلتوري، علمي، ... ارګانیک تعادل او انتګریشن په خاطر دې پرته له جبر او میخانیکي روشونو څخه د هر چا لخوا د هر ډول مساعدت څخه دریغ ونه شي؛

ـــ ما د نموني په شکل دغه مثالونه وړاندي کړل، د چارو کارپوهان کولې شي زما پورتني وړاندیزونه اصلاح او نور کمبود اړخونه دي تکمیل کړي.

روح ـ ظهور، بدلون او پایښت یې

وَيَسۡـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلرُّوحِۖ قُلِ ٱلرُّوحُ مِنۡ أَمۡرِ رَبِّى وَمَآ أُوتِيتُم مِّنَ ٱلۡعِلۡمِ إِلَّا قَلِيلاً (۸۵) ترجمه: او پوښتنه کوي له تا نه له روح څخه، ووایه چې له امره د رب ځما دي او نده درکړي شوي تاسي ته له علم څخه مګر لږه. که چیري د دې مبارک آیت معنا او تفسیر ته ځیر شو او همداسې هغه تذکر چې د قرآنکریم په نورو آیتونو کې د روح د پیدا ایښت او ظهور په باره کې شوېدې، سره د دې چې د روح عام هر اړخیز ماهیت افاده کوي، خو په حقیقت کې د دغه مسئلې په ټولو تاریکو اړخونو او کنجونو رڼا اچوي او هیڅ ډول شک او شبهې ته تاریکه ساحه نه پاتي کیږي. د خدای په کلام کې په ځانګړي او مشخص ډول یواځې د انساني روح د پیدا ایښت په باره کې د یوې پروسې په حیث بحث شوېدې. د پروسې د مختلفو اړخونو، او په معینه مرحله کې یعني د څلورمې میاشتې په پوره کیدو سره د انسان مخ په تکامل وجود کې د روح د ابتدایي ماهیوي مفهوم په کچه د لومړي تحرک رامنځته کیدل، په شپږمه میاشت د قوام او پایښت مرحلې ته رسیدل او په دوه نیمو کلونو کې پر ځان ابتدایي اتکاء پیدا کول او بعدي پروسه په څرګند ډول د دغه حقیقت مبین او څرګندوی ده چې د هر موجود او خلقت د پیدا ایښت او بقاء د پروسې په مختلفو مراحلو کې د ظهور، تکامل او انحطاط په منحني لار وهي او په ځانګړي ټاکلي وجدي حالت او وضعیت کې قرار لري. د قرآنکریم په تفسیر کې دغه مفهوم په پوره دقت سره دا ډول افاده شوېدې: «د روح علم او شعور او

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوړ صفات په تدریج سره په کمال رسیږي او په ارواحو کې د کمال د حصول په اعتبار بې حده تفاوت او د مراتبو فرق وي تر دې چې د الله تعالی له تربیته یو روح داسې لوړ او اعلی مقام ته رسیږي چې نور ارواح هغه ته له سره نشي رسیدې... ». په پورتني عبارت کې چې یوائې انساني روح ته پکې اشاره شوې، په حقیقت کې د انساني روح ذهني ،جسمي او ټولنیزو سترو تفاوتونو ته ګوته نیول شویده او دا په ګوته کوي چې روح کوم مجرد مفهوم ندې ، نه یوائې عقل ، پوهه او شعور افاده کوي ،لکه چې ځیني پوهان روح ، جوهر ، عقل ، شعور او دغه ډول نورو مسایلو ته برابر ارزش قایل دي.هګل عقیده لري چې بشري تاریخ د مطلق عقل د پلوشو مظهر دي.محمد نادر ایوبي « کندهاري» پخپل کتاب (فلسفه)کې د هګل نظر په لاندي ډول لیکي: «د هګل په عقیده په عالم کې یو جهاني او مطلق عقل چې پوهه یې د افرادو تر خیال او تصور لوړه ده چې د بشر په تاریخ کې څرګند شوېدې.کله چې یوه ټولنه بله ټولنه له منځه وړي او بري حاصلوي ،همدغه جهاني مطلق عقل چې د مخه د مغلوبې ټولنې سره وو و دوهمې غالبې ټولنې ته درومي،دغه جهاني مطلق عقل د عالم د نظام او پالنې محرکه قوه ده چې د افرادو په یوه خپلواکه ټولنه کې بشپړیږي ،دې وایي چې په ټولنه کې هم هغه حرکت او پرمختګ چې په کایناتو کې موجود دې سته ،شتمني او مالونه هم د انسان د تکامل د پلوشو نتیجه ده او قانون هم د جهاني مطلق عقل د اغیزو څخه د خپلواکو افرادو په ټولنه کې بشپړیږي او هر فرد خپل فردي عقل باید د هغه جهاني مطلق عقل سره عیار کړي او کوم څوک چې محض د خپل هوس تابع وي په حقیقت کې خپلواک ندې هر کله

چې فرد د ټولنې سره (یو)سي خپلواکي مومي ،تاریخي سیر د کاملو دولتو ظهور څرګندوي...» « ۶۰۶ مخ »همداسې په « تاریخ فلسفهٔ شرق وغرب »چې د سروپالي راداکریشنان په مشرۍ د پوهانو یوې ډلې لخوا تالیف او جواد یوسفیان په فارسي ژبه ژباړلې د هګل د روح د فلسفي تر عنوان لاندي لیکي: « که منطق د هګل د نظام بنیاد وګڼو(حال دا چې منطق د هیڅ ډول نظام بنیاد نشي جوړیدلې) ،د روح فلسفه د دغه فلسفي بنیاد افق ګڼلې شو » (دوهم جلد ۲۷۴ مخ) زه د هګل په پورتني نظر او عقیده او د روح په فلسفه پدې لیکنه کې تبصره نه کوم ،او دغه تبصره هغه فرصت ته ساتم چې که ژوند ماته راکړ او په ټولیزه توګه مې د روح په باره کې د پوهانو په نظریاتو څه لیکل غوښتل ، پریږده چې د هګل په پورتني نظر محترم لوستونکي پخپله قضاوت وکړي چې څومره منطقي تسلسل او قانونمند منطق په کې وجود لري ؟ زما په عقیده هر څوک که د روح مفهوم د عقل ، شعور او یا د هګل په څیر د ټولني د تاریخ سره پرتله کوي او په یوه سترګه ورته ګوري،روح ته ډیر کم ارزش قایل شوېدې.ځکه چې روح کلي مفهوم دې او د انسان د وجود د ټولو اعضاوو او اجزاوو د کلې فعالیت وجدي وضعیت او دیالکتیک پوري اړه لري ،لکن ځانګړې پدیدي لکه احساس ،عقل ،شعور ،تحرک او نور، سره ددې چې د نورو اعضاوو نسبي او متداخل رول پکې بې تاثیره نه دې ،خو پریکنده رول پکې په مشخص ډول یوله اعضاوو لکه مغز په عقل او شعور ،حسي اعضاء په احساس او داسې نور په نورو پدیدو کې لوبوي او د دغه ځانګړو اعضاوو د قسمي یا کلي ضرر په صورت کې اړونده پدیدي هم متضرري

(c) ketabton.com: The Digital Library

کيږي . همداسې که څوک جهاني روح او يا د بېته ورته مفاهيم دخدای د لوی ذات او حتا د يوه کوچني مادي واحد د سبستانسيون (ماهيت) سره په يوه تله تلي يا يو شان ارزش قايليږي، يا په ډېره ساده ګۍ دغه ډول نامتناسب مقياسونه ردوبدل کوي ، يا هغې ته ځانګړې ماهيت او بعد قائيليږي يعنې د مادي واحد دجمعي هراړخيز ديالکتيکي وجدي حالت يواځې په يوه اړخ ډډه لګوي او يا دتناسخ دتصوري او تخيلي موهومي تيورۍ له مخې له يوه خلقت اوحتا له يوې ټولنې څخه بلې ټولنيې ته دجهاني روح په ليږدونې باور کوي، ما لپاره دمنلو وړنه بريښي. شک نشته چې روح د کوچنۍ ذرې څخه نيولې تر کلي مادي موجوديت او همداسې دزمان او مکان د ابعادو په عموديت او افقيت کې همغسي چې روح هميشه نسبي مفعوم لري ، په هره لحظه کې مشخص او ځانګړې مفهوم هم دې. دغه ځانګړتياوې نه يواځې د ځانګړې نوعې بلکه د ټولو خلقتونو په زماني اومکاني ابعادو کې هيڅکله دمقايسې وړ ندي. دمخه مونږ پدې موضوعاتو پوره بحث کړې چې په هر ه پديده ، خلقت او هر مادي واحد کې ټولې پروسې ،حرکتونه او قانونمندۍ همزمان او هم مکان په متداخل ډول پر مخ ځي او دخپل مادي واحد په کچه مُحصل وجدي حالت رامنځته کوي او روح په هره کتګوري او په هر معنوي موقف کې چې اوسې دډير ابتدايي حالت څخه نيولې تر خورا عالي مغلق وضعيت پورې ددغه وجدي حالت دديالکتيکي وضعيت د محصلې په توګه ظهور کوي ،نه دکوم ځانګړي جز د وجدي حالت دديالکتيکي وضعيت د نماينده په حيث. په همدې سبب مونږ په هيڅ دليل نه شو کولې چې انساني روح دهغه د عقل اويا

جهاني روح د خدای د علم او ذات سره پرتله او يا په شرک ومنو. ددې موضوع دپوهاوي په خاطر زه غواړم يو ساده تخنيکي مثال راوړم. په تخنيکي جوړښتونو کې محرکه قوه او يا په اصطلاح محرک روح ،چې دټاکلي هدف د ترلاسه کولو په خاطر بايد ايجاد شي ، دمغلقو ميخانيزمونو يو کامپلکس سيستم او يا سيستمونه ايجاديږي. دمثال په ډول له يوه ځايه څخه تر بل ځاي پورې د مسافرينو او يا د ټاکلي وزن دليږدولو په خاطر الوتکې ته ضرورت پيښيږي. الوتکه پخپله مدرن او ډير مغلق تخنيکي کامپلکس او دهغې د محرکې قوې د ايجاد لپاره انجن يو بل مغلق سيستم ګڼلې شو. په انجن کې د کشش د قوې د ايجاد په خاطر مختلف تخنيکي سيستمونه او قسمتونه فعاليت کوي او هر يو خپل ټاکلي رول لري ،خود کشش دقوې په ايجاد کې مرکزي او اساسي رول توربين او آيروديناميکي مجرا پوري اړه پيدا کوي چې پرته له هغې اصلاً د کشش قوه نه ايجاديږي. ايا مونږ کولې شو دانجن د کشش قوه د هغې د مادي ذاتي موجوديت په حيث ومنو آو يا يې ورسره پرتله کړو ؟ او يا ،ايا ممکنه ده دانجن دکشش قوه ديوه قسمت او يا يواځې ديوه ميکانيزم مولود وګڼو ؟ دانسان په وجود کې د روح موقف هم همداسې دې. د حرکت دانتقال دوسيلي اويا په هر مادي واحد کې دوجدي حالت دعلت په موخه او نوم کوم مشخص ميکانيزم او موجود وجود نلري ،او نه مشخصي ځانګړي وسيلي او حتا کومې برخې ته د محرکې قوې د انګيزې او علت په توګه ګوته نيول کيدې شي ، بلکه دهغې ترشا ځانګړي ميکانيزمونه په مشخصو فعاليتونو سره وجود لري چې په کل کې ددغه ځانګړو فعاليتونو قانونمند ارګانيک انتګريشن

(c) ketabton.com: The Digital Library

اودیفرنسیشن د معین کمیت او کیفیت په تناسب معین وجدي حالت ایجادوي. په همدي ډول د خدای دمقضي ارادې له مخې انساني او یا دبل هر خلقت روح هم ،د ساده څخه تر مغلقه پورې ،د نظام د قانونمندۍ په بنیاد په معینو زماني او مکاني ابعادو او د کمیت او کیفیت په ټاکلې منځپانګه سره په ټاکلي او مشخص ماهیت او وضعیت سره دظهور ، بقاء ،تکامل او انحطاط په مسیر لاروهي او تر څو چې ټاکلي وجدي حالت او مشخصه منځپانګه وجود ونلري روح هیڅکله د خپل سفر په لارکې په هیڅ یو ددغه وضعیتونو کې واقع کیدلې او برقراریدلې نشي. په همدې علت د انسان دروح دظهور په خاطر څلور میاشتینې او د استقرار او قوام په خاطر یې لا اقل نور دوه میاشتیني زماني بعد ته ضرورت لیدل کیږي. دخدای په علم کې دروح مسئله ددې څخه هم ډیره مغلقه او دقیقه ده. د طب علم اټکل کوي چې د انسان وجود د لس تریلیونو (10 000 000 000 000 000) نه د زیاتو حجراتو څخه جوړ دې. دخدای دکلام په قول ، دمخه مونږ وویل چې روح یوه پروسه ده ، یعنې د قضاء او قدر دقانون له مخې په دیالکتیکي لحظوي تحول او تکامل کې قرار لري. د انسان دوجود دلس تریلیونو څخه زیاتو حجراتو هره یوه حجره، په حقیقت کې ، ځانګړې مادي واحد جوړوي او دهري حجري د وجدي حالت څخه نیولي دبدن دمختلفو ارګانونو او اعضاوو دیالکتیکي انتګرالي او دیفرنسیالي موجودیت د روح او مادې کلي وجد کې ځانګړې رول لوبوي. په همدې علت ممکنه نده د څلورو میاشتو څخه دمخه، تر څو چې د کوچني وجود لا لازمه کمي او کیفي منځپانګه نه ده تر لاسه کړې، د انساني روح ابتدایي او یا بعدي

تکاملي او انحطاطي مراحل نشي رامنځته کیدلې . دبلې خوا مونږ پوهیږو چې په هره لحظه کې دانسان د بدن د لس تریلیونو حجراتو څخه ډیر حجرات مري او دهغې څخه څه زیات یا کم نوي پیدا کیږي. تر څو چې د نوي حجراتو شمیر د مړو حجراتو د شمیر څخه زیات وي ، وجود تکامل کوي. کله چې د مړو حجراتو شمیر د نوو حجراتو له شمیرڅخه زیات شي ،د ژوند منحنې مخ په زوړ شي ،یعنې انحطاط شروع کیږي. کله چې دانسان په وجود کې د یوې ذرې په کچه بدلون پیښیږي ،د خدای د لوی علم په حافظه کې محفوظ او هیڅکله لا درکه نشي پاتي کیدلې او بې پله له منځه نه ځي او همداسې دهر کوچني تغیر په پیښیدو سره دبدن په وجدي حالت یا په بل عبارت د روح په وضعیت کې متناسب بدلون رامنځته کیږي. د بلې خوا د خدای په علم کې معما ، موهومي ،نامعین او متوالي حالتونه او وضعیتونه وجود نلري او نه خپل مخلوق د ناممکناتو او لا چارۍ سره مخامخ کول غواړي.د خدای د لوی علم له مخې بې شمیره پروسې ،قضې ،فورمولبندۍ او افادې په متداخل ارګانیک انتګریشن او دیفرنسیشن کې د حل واحدځواب پیداکوي او هیڅکله د شک او تردد په څلورلاري او دوه لاري کې ځوک نشي واقع کیدلې. دمخه هم ما په خپل ناقص آند او فکر د خدای دلوی علم خارق العاده سمښت او دقت کچې ته داسې اشاره کړې وه چې: د انساني وجود په بیولوژیکي حجره کې ۲۳ جوړې ، یا په بل عبارت ۴۶ کروموزومه وجود لري. که چیرې یو له دغه کروموزومونو څخه کم وزیات شي ،دانسان دوجود ارثي تسلسل شلیږي او انسان د مونوګلوئید په بڼه په جهان کې سترګي غړوي او معفیتي

سیستم یې هم پر ځای نه پاتي کیږي. نن علم او تخنیک د « Embryology جنین پیژندني» په برخه کې دومره پرمخ تللې او لابراتواري څیړنې په ډېره چټکۍ سره رواني دي چې د غیر متراقبه پیښو څخه پخپل وخت مخنیوې وکولې شي. نن په امریکا ،اروپا او ځیني نورو هیوادونو کې په تجربي لحاظ ددغه ډول تربیه شووؤ څارویو غوښې خوړل کیږي. په ټولنیز لحاظ به دا خبره سمه او ګټوره وي ، خو که د شخصي مقاصدو لپاره وکارول شي نه جبرانیدونکي فاجعې به رامنځته کړي. په همدې خاطر د علمي پر مختګونو سره هم باید مسؤلانه کړه وړه وشي او تل په باوري او خوندي مصؤن موټي کې یواځې دخیر ښیګڼې ټولنیزو ارمانونو د پاللو او ترلاسه کولو په خاطر وساتل شي. کله چې امریکایي فضاء نورد N.Armstrong په ۲۱ د جولای د ۱۹۶۹م کال کې د Apolo د قوماندان په حیث سپوږمۍ ته تللې وو د کونړ دیوه مشهور شخص د مړینې په مراسمو کې ډیر پوهان او مشهور دیني عالما راټول شوي وواو ددغه تګ په امکاناتو او عدم امکاناتو باندې ډیر تود بحث کیده. ځیني دیني عالمان چوپه خوله پاتې وو او د نورو خبرو ته یې غوږ نیولې وو . لکن ځیني نورو سخت مخالفت کاوه.ماهم ددوۍ خبرو ته غوږ نیولې وو . کله چې یوه دیني عالم په قطعي ډول مخالفت ښکاره کړ او د مقابل لوري په ځواب کې یې وویل ، «که په رښتیا ارم سټرانګ سپوږمۍ ته ختلې وي نو یو تور څادر دې د سپوږمۍ په مخ وغوړوي ،چې له مونږ څخه پټه شي بیا به یې ومنم . زه چې د مولوي صاحب اړخ ته نژدې ناست ووم په ټیټ اواز مې ورته وویل چې استاده سپوږمۍ دومره کوچنۍ نده چې په څادر کې پټه شي او که په تور څادر کې پټه هم شي

،بیا به هم سپینه ښکاري . که چیري د خداي (ج) او پیغمبر (ص)په قول کې سپوږمۍ ته ختل نا ممکن ګڼل شوي وي ، ښه به داوي هغه آیت او حدیث شریف دلیل راوی. مولوي صاحب په ځواب کې وویل « ستازړه دې ووایم چې ختلي دي او ځان کافر کړم.په علمي مسایلو کې هره منطقي او قانونمنده وړاند وینه او خوشباوري ممکنه او منطقي هم ګڼل کیږي خو یو اړخیزه مطلق مخالفت، موضعګیري ،تعصب او تنګنظرۍ ته په کې ځاي نه پاتي کیږي. مونږ نن وینو چې سپوږمۍ ، د شمسي نظام نورو سیارو او زمونږ له شمسي نظام څخه وړاندې نورو ستورو ته سفرونه تقریباً په ورځني معمول کار او چار اووختې دي.نو مولوي صاحب چې د خدای(ج) او پیغمبر(ص) دعلم او کلام د پوهې او تفسیر وارث ګڼل کیده خو په حقیقت کې د هغې څخه بیخبره وو او دخپلې بیخبرۍ د پټولو په خاطر یې د تعصب او حتا جهالت څخه هم کار اخیسته ، په حقیقت کې د خدای لوی علم ته یې د خپلو سترګو د تنګو کسو څخه کتل او په خپله ناپوهۍ سره یې ټول بشریت د خدای د لوی علم په هکله « العیاذ بالله»بې باوره کاوه او د خدای دذات او علم څخه د منکرانو لپاره یې د اعتراضونو او دروغجنو دلایلو خټه برابروله . کله چې خدای دا لوی جهان د خپل لوی علم له مخې قانونمند پیدا کړې دې ،کله چې خدای یواځې په انسان کې علمي ،منطقي ظرفیت او استعداد ایجاد ،علم یې په ښځه او نر فرض او د همدغه علم له مخې یې انسان د عالم خلف په حیث دجهان او ټولو خلقتونو په معرفت مکلف ګرځولې او دغه ټول خلقتونه یې دهغه لپاره پیدا کړي او دهغه په خدمت کې یې ګمارلي ،کله چې اسلام دټولو ادیانو په نسبت خورا علمي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

خورا منطقي دين ګڼل شوې ، د بشريت په قاموس کې چيرې دغه ډول حماقت ،جهالت ، ناروا دروغجنې تنګنظرۍ ته ځای پاتي کيدلې شي ؟ ډير خلک او حتا پوهان داسې فکر کوي چې خدای ټولې دنيايي او اخروي چارې باالفعل او باالاراده پخپله سرته رسوي.زما په عقيده دا خبره به سمه نه وي.که خدای خپلو مخلوقاتو ته تيار خواړه رسولې ،ځله به آدم(ع)او نور انسانان دعالم الاسباب عملي ازموينې ډګر ته راوتلي ؟د څه لپاره خدای انسان د علم څخه برخمن کړي ؟او دڅه لپاره يې د خپل لوی ذات د خليفه لقب ورکړې دې ؟دا ډول نظر د قضاء او قدر دعام قانون سره سمون نلري او د خدای عدل او انصاف د پوښتني لاندي راولي . پدې صورت کې به ضرورت نه وو چې خدای دا جهان قانونمند پيدا کړې وې ، ځکه خدای په هر شکل چې وغواړي دخپل نظام دادارې او کنترول له عهدې څخه وتلې شي او د انسان هر کوچني فعاليت به «العياذ باالله» په خدايي کارونو کې مداخله ګڼل کيدلې او انسان ته به هيڅکله د خدای دمقضي ارادې له مخې انساني مقدرات او اختيار نه وې ورکړې شوي او دا به «العياذ باالله» هم دخدايي انصاف څخه ليري وې چې که بيا يې هم انسان د جهان او ټولو خلقتونو په معرفت مکلف ګرځولې وې ، ځکه چې انسان به بې له هغې هم ددغه کار له عهدې څخه نه وې وتلې.د بلې خوا د انسان لپاره دخدای دلوی ذات دلوی علم د سرمشق نمايش به څه ډول شوې وای ؟او يا څه ډول به يې په خپل ځان باور او لازم جرئت پيدا کړې وای ؟ پدې صورت کې به د انسان د پيدايښت څخه هدف څه وو ؟ څه ډول به يې ژوند کولې ؟او څه ډول به يې د خپل عبوديت رسالت او مسؤليت سر ته رسولې ؟ خو مونږ پوهيږو

چې خدای الرحمن الرحيم ،عادل ، منصف او ډيري لويي پيرزوينې او لوريينې لوی ذات دې او په ټولو مخلوقاتو او په ځانګړې توګه په انسان يې ستري رواداری او پيرزوينې لرلې. په حقيقت کې خدای انسان او ټول خلقتونه د قضاء او قدر دقانون له مخې مقدر او مقضي ګرځولي دي .زما په عقيده که خدای ټولې چارې پخپله سرته رسولې ، د انسان لپاره د خدايي خلا فت نه څه ضرورت ليدل کېده او نه به ددې لپاره کوم امکان او وسيله موجوده وې چې انسان د خدای دعالم خلف په حيث د خدای دلوی علم څخه اګاهي پيدا کړي. په حقيقت کې انسان او ټول خلقتونه د قضاء او قدر دقانون له مخې مقدر او مقضي ګرځيدلي ، دا لوي جهان يي په کل او جز کې قانونمند پيدا کړې او دخپلې مقضي ارادې له مخې يې د لوی جهان او حرکت متقابل ابديت او موجوديت يو تر بله لازمي ابدي علت او معلول ، قايم باالذات او خلل ناپذير ګرځولې دې.ددې په عوض چې خدای د خپلو بنده ګانو پرځای ټولې چارې پخپله سرته ورسوي او پاخه خواړه ورته وويشي ،د پوهې او عمل استعداد يي ورکړې ،هر چاته يي پخپل نژدې چاپيريال کې د عدالت ،انصاف او هر اړخيزي رواداری له مخې پرته له خوړو د هر ډول مصروفيت ،مشغوليت او علمي څيړنو په خاطر بې شميره امکانات او بې حسابه زيرمې موجودي کړي او انسان او نور مخلوقات هر يو يي دخپلو امکاناتو په تناسب مقدر او مکلف ګرځولې دې.ددې جهان ټول خلقتونه ، دخورا کوچني څخه تر خورا لوی او دخورا ساده څخه تر خورا مغلق پورې خپل خپل مقدرات او د هغې په تناسب مختلف هر اړخيز امکانات او اختيارات لري چې د خدای د مقضي ارادې له مخې د خپل ښه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او بد سرنوشت ،نیک او بد روح او دنیایي او اُخروي ځانګړو او ټولنیزو سرنوشت سازو قضایاوو او مسایلو کې صلاحیت ورکړې شوې او پرې مکلف ګرځیدلې دې.یعنې خدای هر خلقت د قانونمند نظام په شکل مقدر او خود مختاره پیدا کړې دې. نو ځکه روح هم د امري خلقت د مقدراتو په تناسب دخپل ظهور ، تکامل او انحطاط په پروسه کې د خپل نیک او بد سرنوشت او د خپل پیدا ایښت ،بقاء ،تکامل او حتا د انحطاط اختیار پخپل واک کې لري. یعنې چې د روح سرنوشت هم دخدای د لوی علم او د هغې د عامو قوانینو له مخې ، مخکې له مخکې نه تعینیږي ،بلکه د ورکړې شوي اختیار او مقدراتو په تناسب ، کولې شي هغه په خپله خوښه تعین کړي. روح د امري خلقت په حیث با الذات تغیر پذیر او فنا پذیر دې او دخپل ظهور ،تکامل او انحطاط په پروسه کې منحیث دهر قانونمند حرکت او قانونمندۍ په شکل د مادې د ابدیت په بناء ، ابدي شهودي قانونمند حقیقت جوړوي او دزمان او مکان په مختلفو مقاطعو او ابعادو کې دمادي عامو قوانینو له مخې نه یواځې د روح او وجدي حالت په کل کې، بلکه د هغې پورې داړونده اجزاوؤ حالت او بدلون قابل د محاسبې او قانونمنده افاده یې هر وخت ممکنه ده.په همدې علت د خدای په کلام کې ویل شوي چې د حساب او کتاب په موقع کې د انسان د بدن ټول اعضاء په جداګانه ډول پخپله په انسان د نیکو او بدو اعمالو شاهدي ورکوي.که چیري روح مجرد مفهوم او په یو حال پیدا او باقي پاتې موجود وې نو د ځانګړو اعضاوو د ځانګړې شاهدۍ مسًله نه شوه مطرح کیدلې او یواځې په کل کې به د روح د عام مفهوم او موجود په حیث د شاهدۍ ذکر شوې وای. د خدای په

لوی جهان کې دخدای د لوی علم له مخې مرګ نسبي او ژوند ابدي مفهوم لري .هر مرګ دنوي ژوند اغاز او هر ژوند همزمان دنوي ژوند او مرګ په لور حرکت کوي او په متوازن ، متعادل او متناسب ډول دخدایي نظام دبقاء ساتندوی او همدغه دخدای د لوي نظام دبقاء او ابدیت لوی او انکار نه منونکې دلیل دې. د خدایي نظام قانونمندې ساتني او حفاظت ته خدایي طریقت ،شریعت او عبادت ویل کیږي او دهمدغه نظام څخه د سالمې ګټې په اخیستني او حفاظت پورې د بشریت او ټولو مخلوقاتو ټولې خوشبختۍ هم تړلې دي .نو ځکه د خدایي نظام ساتنه او معرفت اودخدای د علم تحصیل د بشر لپاره د خدای د بې ساري نعمتونو څخه د اعظمي منطقي ګټې اخیستنې په مفهوم او معنا ده، خدایي شریعت ددغه اعظمي استفادې لپاره یواځینۍ لار او خدایي رښتیني عبودیت ددغه ګټې اخیستنې خورا احسنه امکانات او طریقه ګڼل کیږي. مهمه خبره داده چې دغه تسلسل له پیله تر پای پورې ټول دخدای دلوی علم او د هغه ذات د لویي رواداری او پیرزوینې په محور څرخي اود خداي په کلام کې د انساني روح د پیدا ایښت په پروسه کې زماني قیدیت ته اشاره شویده. زمان نسبي مفهوم دې اودهر مادي واحد په تناسب مختلف نسبي مفاهیم افاده کوي.د بلې خوا پخپله قیودات هم کیدلې شي د شرایطو په تغیر سره تغیر وکړي. روح مجرد مفهوم نه دې او نباید هغه مجرده پدیده وګنل شي . ځیني پوهان د روح د زماني او مکاني ابعادو څخه منکر دي یعنې هغوی روح عام مفهوم ګڼي چې هیڅکله خارجي وجود نلري او چې څرنګه دغه ټول فعالیتونه سرته رسوي، ځکه خو هیڅوک نشي پوهیدلې او

(c) ketabton.com: The Digital Library

باید هم پوه نشي. ځیني نور روح ته هر ډول زماني او مکاني ابعاد او تناسخ قایل دي. هغوی پدې عقیده هم دي چې بد روح دتناسخ پروسه کې د بدې او خبیثه ارواح په حیث په ځیني په اصطلاح کثیفو حیواناتو کې تر هغې دوام کوي ، تر څو چې یې د نفس تزکیه وشي. خو زما په عقیده روح په هر زماني او مکاني بعد کې مشخص او ځانګړې دې او یواځې په مشخص خلقت او پدیدي پوري اړه لري اود اسلام دمقدس دین حکم هم همداسې دې ، او په هره پدیده او خلقت کې دهغې د اجزاوؤ د وجدي حالتونو د قواوؤ دویکتورونو محصله جوړوي.خو دغه محصله کومه ساده میخانیکي تجمع او انتګریشن نه دې ،بلکه همغسې چې د خدای دلوی علم دقانونمندۍ له مخې دا لوی جهان دټولو علوموود قوانینو او ټولو اجزاوؤ دوجدي حالتونو په ارګانیک تداخل سره ددی لوې جهان او هر خلقت او اجزاوؤ بقاء پایداره ساتي ، خود هر حالت او وضعیت په کمترین تغیر سره همزمان تغیر مومي. دروح د پیدایښت او بقاء په پروسه کې همداسې تفاوت او دیالکتیکي تحول او تکامل ته اشاره شوې ، او تکامل او تحول پخپله مختلف اشکال دحرکت ګڼل کیږي . هر حرکت با الذاته کثیرالجوانبه او کثیرالبعدي پدیده ده. پدې معنا چې هیڅ حرکت په ځانګړې محدوده کې مقید نشي پاتې کیدلې او همزمان په متوالي ډول په نورو او نورو حرکتونو بدلیږي او هر حرکت پخپل نوبت د انرژي مختلف ډولونه منځته راوړي او هغه د نوي کمي او کیفي پدیدو د ایجاد سبب ګرځي .حرکت ابدي دې اود خدای د مقضي ارادې سره سم د ابدیت ضامن ګڼل کیږي. دغه پروسه په متواتر ، مستمر او متداخل ډول دوام پیداکوي او دمختلفو

خلقتونو او پدیدو د رنګینۍ او تنوع علت او انګیزه ګرځي . مونږ دمخه د فلسفي اساسي مفاهیمو په باره کې دا هم ویلي وو چې «ماده متحرکه ده ځکه چې موجوده ده او موجوده ده ځکه چې متحرکه ده». کله چې حرکت مجرد مفهوم او پدیده نشي پاتې کیدلې نو هیڅ مادي واحد او په هغه جمله کې روح هم د آمري خلقت او حقیقت په حیث مجرد مفهوم او پدیده نشي ګڼل کیدلې. د انساني روح د پیدایښت په پروسه کې د انساني وجود د کمي او کیفي متکامل او متحول خلقت په حیث څلور میاشتیني میعاد د روح دظهور لپاره مناسب او متناسب ګڼل شوې دې او یا په بل عبارت دا هغه زماني بعد جوړوي چې انساني وجود پدغه زماني مقطع کې د انساني روح دپیدایښت متناسب کمي او کیفي حالت او وضعیت ته رسیږي . پخپله میاشت ،کال او یا ورځ ،ساعت ، دقیقه ،ثانیه او یا نور زماني واحدونه ټول نسبي مفاهیم دي . د مثال په ډول د نجوم علم دا خبره معلومه کړې چې حتا زمونږ په شمسي نظام کې د عطارد دسیاري یوه شپه او ورځ دځمکې دشپې او ورځې ۵۹ برابره او یو کال یې د ځمکي ۸۸ ورځې کیږي ؛ د زهره یوه شپه او ورځ د ځمکې دشپې او ورځې ۲۴۳ برابره او یو کال یې د ځمکې ۲۲۵ ورځې کیږي ؛د ځمکي یوه شپه اوورځ ۲۴ ساعته او یوکال یي ۳۶۵ ورځی او شپږ ساعته کیږي ؛د مریخ یوه شپه او ورځ د ځمکې دشپې او ورځې نیمایي یعني ۱۲ ساعته او یوکال یی دځمکې ۳۸۷شپې او ورځې کیږي ؛ دمشتري یوه شپه او ورځ د ځمکي ۱۰ ساعته او یو کال یي دځمکي د ۱۲ کلونو برابر دې؛د زحل یوه شپه او ورځ دځمکې ۱۰ ساعته او یوکال یي د ځمکي د ۲۹ کلونو برابر دې ؛د یورانوس یوه شپه او ورځ دځمکې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱ ساعتونه او یو کال یې د ځمکې د ۸۴ کلونو سره برابر دې ؛د نپتون یوه شپه او ورځ د ځمکې ۱۶۰ ساعته او یو کال یې د ځمکې د ۱۶۵ کلونو سره برابر دې او باالاخره د پلوتون یوه شپه او ورځ د ځمکې د شپې او ورځې ۶ برابره او یو کال یې د ځمکې ۲۴۸ کاله کیږي. دا هغه ارقام دي چې اکادمیسن عبدالاحد عشرتي په خپل کتاب (اعجاز علمي قرآنکریم ، دوهم چاپ په صفحه ۹۱) ذکر کړیدي.لمر څرنګه چې شپه نلري تقریباً په ۲۵ ورځو کې یو وار پخپل محور څرخي او انتقالي سرعت یې په یوه ثانیه کې ۱۵۰ میله او د انتقالي حرکت یوه دوره یې پخپل مدار یعني یو کال یې تقریباً ۲۰۰ ملیونه کاله او یا په بل عبارت د « Milchsrasse ــ شیري جاده،د (کهکشان) » سفر ۲۰۰ ملیونه کاله دوام کوي. (Qur’an und moderneWissenschaft ,Dr.Zakir Naik , s, 14) .پدي ډول ساعتونه ،دقیقي او ثانئي او د انسانانو او نورو خلقتونو او موجوداتو عمرونه د کلونو په حساب هم تغیر کوي او کاملاً نسبي مفاهیم لري .

د روح په باره کې د خدای په کلام کې ددې ذکر هم شوې دې ، کله چې روح له بدن څخه ووځي انسان مري. د بلې خوا مونږ د انساني آناتومۍ ، بیولوژي او نورو اړونده علومو له مخې پوهیږو چې د انسان مرګ د مختلفو عواملو له مخې پیښیدلې شي. د مثال په ډول که چیرې پانقراس پخپل وخت تاکلې اندازه انسولین او ګلو کاګون تولید نکړي ،په وینه کې د شکرې اندازه د لازم مقدار څخه ډیره زیاتیږي او یا کمیږي او دانسان د مرګ سبب ګرځي. د تایرایت غده چې په مرۍ کې ده په بدن کې دمتابولیزم او نورو سترو وظایفو په څنګ کې د

ایودین د تنظیم دنده هم لري .که دغه غده له فعالیته پریووځي ،برعلاوه له دې چې د انسان د سترګو ، مرۍ او مخ جوړښت بدلوي ،دمرګ سبب هم کیدلې شي. زړه په بدن کې مرکزي او ډیر مهم ارګان ګڼل کیږي .کله چې ځیني ارګانونه ، غدې لکه تریخې ، ځیګر ،پښتورګي او نور پخپل وخت لازم فعالیت ونکړې شي او یاپه کافي اندازه انزایمونه ترشح نکړي ، په وینه کې غوړي ،مالګي ،اسیدونه او نور مواد جمع کیږي او د انسان د مړینې سبب ګرځي. پدې ډول ډیر نور مثالونه راوړل کیدې شی چې د ځیني ارګانونو د ناسم غیر متناسب او یا دنه فعالیت په صورت کې لازم مقدار ترشحات صورت نه نیسي او انسان مري. پدې صورت کې کولې شو ووایو چې هر یو له دغه ارګانونو څخه ذاتاً په شکل د اشکالو د روح دنده سرته رسوي .خو زما په آند دغه ډول قضاوت او پریکړه به ساده لوحانه ،نئیف(ساده) او پریمیتیف (ابتدایي) وي.

ځیني پوهان روح او نفس یوشې ګڼي ،خو ځیني نور دهغوی په منځ کې فرق او تباین ته قایل دي. هغه کسان چې نفس او روح یوشې ګڼي ، شاید د تنفس د مفهوم او ماهیت په بناء یې دغه ډول نتیجه ګیري کړي وي ، ځکه چې د تنفس په بندیدو هم انسان مري . ابو علي ابن سینا دروح د وجود داثبات په باره کې خپلې رسالي او کتابونه د « نفس » تر عنوانونو لاندي لیکلي دي لکه: « دناطق نفس پیژندنه » ، «د نفس په باره کې د خلکو اختلافات» ، « دبدن سره د نفس اړیکي « ، « علم النفس» او د « نفسي قواوو څیړنه ».مولانا جلال الدین بلخي د روح لپاره د خواجه سنایي په مرثیه کې دجان کلمه استعمال کړې او کثیر الوجهي شخصیت او ابعاد ورته قایل دې .

(c) ketabton.com: The Digital Library

گفت کسی خواجه سنای بمرد — مرگ چنین خواجه نه کاریست خرد
کاه نبود اوکه ببا دی پرید — آب نبوداو که به سرما فسرد
شانه نبود اوکه به موی شکست — دانه نبوداو که زمینش فشرد
گنج زري بوددرین خاکدان — کو دو جهان رابجوی می شمرد
قالب خاکی سوی خاکی فگند — جان خرد سوی سما وات برد
جان دوم را که ندانند خلق — مغلطه گوییم به جانان سپرد
صاف درامیخت به درد می — بر سر خم رفت جدا شد زدرد
در سفر افتندبهم اي عزیز — مرغزی ورازی و رومی و کرد
خانهٔ خودباز رود هر یکی — اطلس کی باشد همتاي برد
خامش کن چون نقط ایراملک
نام تو از دفتر گفتن سترد
«کلیات شمس تبریزی ،ص ۳۶۸»

سره ددې دغه ډول اظهارات څه ناڅه دواقعیتونو سره سمون هم لري او دځانګړو اعضاوو څخه نیولي دحجراتو تر کچې پورې د ځانګړو مادي واحدونو وجدي حالت او یا په بله معنا د هغوی روحي حالت به افاده کوي ، او یا که دغه تسلسل ته دانسان دنوع د عمودیت او افقیت څخه نیولې دټولو خلقتونو په ټولو ابعادو کې دټولو وجدي او روحي حالتونو د انتګریشن او دیفرنسیشن سلسلې او ځنځیر دجهاني روح او وجدي حالت پورې ورسوو ،یوائې په هغه صورت کې مونږ دځانګړو مادي واحدونو او په کل کې د جهاني روح او وجدي حالتونو د ماهیت او واقعیتونو په باره کې علمي منطقي تصور پیدا کولي شو .دخدای برحق کلام ځکه تأکید کوي چې: «قُلِ ٱلرُّوحُ مِنۡ أَمۡرِ رَبِّی وَمَآ أُوتِیتُم مِّنَ ٱلۡعِلۡمِ إِلَّا قَلِیلاً». په رښتیا چې انساني روح ډیرپیچلې هراړخیز خدایي آمري خلقت او یوائې دخدای په اراده او معینو شرایطو او وسایلو سره انسان دهغې په معرفت لاسبرې کیدلې شي.

ځیني پوهان د همدغه مفکورې له مخې خدای جهاني روح

بولي ، حال داچې جهاني روح هم خدایي مخلوق دې او په هیڅ کمي او کیفي ارزش سره د خدایي ذات او صفاتو سره دشرک جوګه نشي ګڼل کیدلې او نه خدای ته دغه ډول نسبت مناسب او متناسب ګڼل کیدلې شي . په قرآنکریم کې داخلاص د سورة ترجمه پدې ډول ده (ووایه چې الله یودې. الله بې نیازه دې .نه له چانه زیږیدلې او نه یې څوک زیږولې دې. او نشته خدای لره برابر سیال څوک). که چیرې دا خبره ونه منل شي خدای به هم « العیاذبالله » د خلقتونو او پدیدو دپیدایښت دعلت او معلول په تسلسل کې واقع شي ، چې ممکنه نده.

همداسې ډیر پوهان « العیاذ باالله » مطلق عقل ،عقل محض ، عقل اول ،عقل کل ، عقل خالص ،سوچه عقل، مطلق جوهر ،جوهر محض ، مطلقه ایده ،طبیعت او دیته ورته خارق العاده اوصافو او خصوصیاتو لرونکې پدیدې چې اصلاً باالذات خدایي خلقتونه ګڼل کیږي دخدای سره په شرک مني او « فلسفهً اولي » (لومړی فلسفه) هم دخدای علم ګڼي ، حال داچې فلسفه یوائې او یوائې د خدای دلوی علم بشري ذهني بدیل ګڼل کیدې شي . انسان ، که په پرنسیپ او نظري لحاظ د خدای د خلف په حېث ، دخدای د علم له لارې د ټولو پدیدو او خلقتونو په معرفت ، ارزونې او محاسبه قادر دې ، خو دعملي امکاناتو له مخې نه د ټولو پدیدو او خلقتونو په معرفت ، ارزونه او محاسبه قادر دې او نه ورته ضورت لري چې قادر واوسي .دمخه مونږ لیکلي چې عقلانیت یعني علم او قانونمندي شکل دموجودیت دمادي دې. هیڅ موجود ،حتاډیر بسیط موجود ، وجود نلري مګر په قانونمند شکل سره. ایادا ممکنه ده چې مونږ د یوه بسیط مادي واحد قانونمند موجودیت ، شعور ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

انساني عقلانیت او حتا جهاني عقل ، مطلق عقل ، سوچه عقل او حتا بل کوم خارق العاده خدایي خلقت چې اصلاً خدایي خلقت دې ،کیدلي شي او یا ډیر ساده منطق دا منلې شي چې د خدای په حیث ومنل شي ؟د جوهر په نامه کوم خاص وجود ، پدیدي او خلقت ته زه قایل نه یم. زه پدي عقیده یم چې هر مادي موجود ځانګړي کمي او کیفي اوصاف او خصوصیات لري. هر ځانګړې کیفیت کیدلې شي دځانګړي مادي واحد او پدیدي د نسبي جوهر په حیث ومنل شي. که دغه کیفیت ته مونږ هر نهایي حالت او موقف هم قایل شو بیا هم دخدایي ذاتي او توصیفي معیارونو سره سیال جوګه نشي ګڼل کیدلې.**پدې توګه خالص جوهر ،مطلق جوهر او یا مطلقه بې جوهره پدیده او خلقت هم وجود نلري**.د طبیعت په نامه هم کوم خلقت ،پدیده او موجود نه شته. په طبیعت کې مختلف موجودات ،پدیدي او خلقتونه په میخانیکي ، فیزیولوژیکي ،بیولوژیکي او یا نورومادي ارګانیک انتګرالي او دیفرنسیالي وضعیتونو او حالتونو کې په ټاکلي نظام سره قرار لري. شک نشته چې لوی جهاني نظام په لوی جهاني وجدي وضعیت او حالت کې قرارلري او یا په بل عبارت د لوی جهاني روح ځخه برخمن دې. خو دغه نظام ، دغه وجدي وضعیت او حالت او یا په بله معنا جهاني روح د خدای دلوی علم ،لویي قانونمندۍ او مقضي ارادې مخلوق او محصول او په لحظوي ستاتیک دینامیک دیالکتیکي بدلیدونکي نظام کې قرارلري او خدای تغیر ناپذیره او تغیر نه منونکې ذات دې. ایا کیدلې شي مخلوق دخالق سره سیال

جوګه بدیل جوړ کړي ؟ایا ممکنه ده نسبي وضعیتونه او حالتونه کله هم په مطلق حقیقت بدل شي ؟او هغه هم په همزمان او هم مکان ستاتیک ـ دینامیک دیالکتیکي بدلیدونکي نظام کې ؟هیڅکله نه !!!مونږ پوهیږو چې د نړۍ ډیرو مشهورو پوهانولکه کانت د «عقل محض» هګل د « مطلقې ایده» « جهاني روح» او ډیرو نورو د همدغه ډول مسایلو په باره کې ځیړنې کړې دي. هګل د ایدیالستي دیالکتیک تر عنوان لاندې دیالکتیکي قوانین د مطلقې ایده د مراحلو د پیژندلو په حیث فورمولبندي کړي ، خو پدې نه دې پوهیدلې چې ایدیالستي دیالکتیک او قوانین وجود نلري. خدای د خپلې مقضي ارادې له مخې دا لوی جهان د خپلو مخلوقاتو د استفادې په خاطر مسخر او مقدر پیداکړې دې. ډیرو پوهانو دا جهان همغسې چې خدای پیداکړې ، همغسې یې ځیړلې او پیژندلې دې.دې کې شک نه شته چې مونږ ډیرو کوچنیو ذراتو ، تششعاتو ، ساحوي ، پلازمایي او د پدیدو او خلقتونو د ډیرو نورو حالتونو او وضعیتونو د احساس او ادراک ځخه دتل او یا تر یوه وخته پوري عاجز یو. خو دا خبره هیڅکله دا معنا نلري چې دغه محیطونه غیرمادي ، ما بعد الطبیعه ، متا فزیکي او یا د مادیت د محیط ځخه وتلې کوم بل ډول حالت غوره کړې.د خدای دا لوی جهان هرډول نسبي حالت غوره کولې شي ، خو د مادیت د ساحې ځخه وتل یې ناممکن دي.ځکه چې د خدای جهان د کوچنۍ ذري ځخه نیولې تر خورا لوی مادي موجود پوري دخدای دارادې له مخې په قانونمند شکل سره واحد تړلې جهان جوړوي .هغه پوهان چې دخدای دارادې په خلاف موضع غوره کوې او یا دناسم تحلیل له مخې بیا هم غواړي د « مُثُل»

(c) ketabton.com: The Digital Library

«مابعدالطبیعه» «متافزیکي» اود هیڅ په بنیاد تخیلي او تصوري فورمولبندۍ او تیوري ګاني جوړي کړي ، پایلي یي معلومي دي چې تر اوسه یي په دغه بې بنیاده بنیادحتا یوې هڅې هم مثبته نتیجه نده ورکړي.

ځیني کسان شاید مدعي شي چې ډیر پوهان لکه هګل،کانت ، دکارت او نور چې پخپله ایدیالستانوو عیني قوانین کشف او فورمولبندي کړي او ډیر حقایق یي تر لاسه کړیدي. دلیل یي دادې ، سره ددي چې دوۍ د ذهني او شعوري پدیدو مادي قانونمند موجودیت ته قایل ندي ،خو عملاً دخپل داخلي ذهني چاپیریال څخه متأثر او په خپله ذهني هنداره کې د واقعیتونو ننداره کوي او په دغه بنیاد یي رحماني او شیطاني خوبونه لیدلي ، دتصوراو تخیل په پوړیو کې د الهام ،کراماتو ،نبوغ او پیغمبرانو (ع) د وحي احساس او ادراک کړې او اړونده فورمولبندۍ یي د هغوۍ په آند په تخیلی او تصوري شکل طرحه او فورمولبندي کړیدي . خوزه پدې عقیده یم چې د تصور او تخیل جالې (کشتۍ) همیشه په کاړ خیژي او لکه دسحر خوبونه تل په مایوسۍ بدلیږي. همدا سبب دې چې د ډیرو فلسفي مسایلو په باره کې حقایق لا تر اوسه په ترګمۍ کې پاتې دي. یواځې علمي قانونمندي څیړني کیدلې شي مثبتې او دقیقي پایلې ولري.

همغسې چې د خدای په کلام کې د روح د قانونمند ماهیت پیژندنه مشکله تعریف شوې او لکه څومره چې د پوهانو هڅې تر اوسه پدې باره کې بې نتیجي پاتې دي ،په حقه سره د روح موضوع په بیساري وسعت او عمق سره د خدای دلوی علم او لوی قدرت اساسي مفهوم او زړي جوړوي. روح په واقعي

مفهوم او معنا د خدای دلوی علم دقانونمند عملي او نظري دیالکتیک منتجه دقیقه محصله او په کل او جز کې د خدایي خلقتونود دقیق نظام دعظمت نمایش دې. د روحي مسایلو دقیقه علمي محاسبه په عالم الاسباب کې نه عملي ، نه ممکنه او نه ضروري ده. دغه محاسبه یواځې د خدای دلوی قدرت ، لوی علم او لوی جهان په امکاناتو کې ممکن ګڼل کیدې شي. اصلاً د عالم الاسباب په عملي ژوند کې ډیري دقیقي محاسبې ضرور هم ندي او نه چا کله د ډبري سکاره د طلا خرخوونکو په تله تللي. پوهانو ته پدې هم پوهیدل پکار دي چې په کومه محاسبه کې څومره دقت ضرور دې ؟ په همدې خاطر د خدای په کلام کې دروحي مسایلو دمحاسبې اشکالو ته ګوته نیول شوې چې پوهان خوشې په ناممکناتو پورې ونه نخلي. لکن ، لکه څرنګه چې ما دغه مسًله په خپلو کمو امکاناتو څیړلي ، د روح د قضي په دغه روحیه او ماهیت پوهیدل حتمي دي. نه چې پوهان هم خپل او هم دنورو قیمتي وخت په عبثو خبرو ضایع کړي. خو ددې ټولو خبرو سره سره ، همغومره چې خدایي نظام مغلق او پیچلې دې ،په همغه اندازه دقیق او قانونمند هم دې. د مثال په ډول ، ایراني شاعر ویلي وو:

ما زاغاز وزانجام جهان بي خبریم
اول واخر این کهنه کتاب افتاده است

خو ما په خپلو دلایلو سره وښودل ،سره ددې چې قدیم په قدیم کې هیڅکله وجود نه درلود ، حال په لحظوي ډول ګذرا پدیده او ابد هم هیڅکله په ابدي نظام کې ابد ته نه رسیږي ،بیا هم څرنګه چې جهان قانونمند پیدا ، قانونمند پایي او قانونمندبدلون مومي ،په پرنسیب کې د هرې پدیدي افاده او

(c) ketabton.com: The Digital Library

محاسبه په هر زماني او مکاني بعد او مقطع کې ممکنه ده. خو په دغه بوده او تنسته (عرض وطول) کې یوائې د علم او قانونمندۍ مزي غزیدلې شي او د تصور او تخیل خودخواهانه او جاه طلبانه قد تل پدي طول و عرض کې کوتاهي کوي. نو ځکه دروح دعلمي قانونمند خلقت په روحیه پو هیدل حتمي او ضروري کار دې. ډیر خلک له دې څخه ډار لري چې څه ډول د دیني مسایلو په باره کې بحث وکړي.زه پدي عقیده یم ، کله چې خدای انسان ته دعلم اوپوهې استعداد ورکړې ،پدي نړۍ کې یې خپل خلیفه ټاکلې ، ددغه ټولو خلقتونو په معرفت یې مکلف ګرځولې چې خدایي خلقتونه وپیژني اود خدای د مخلوق د استفادې وړ یې وګرځوي او همدغه د بشري خلقت او ژوند اساسي هدف او همدغه د خدایي طریقت ،شریعت ، دین ، عبادت او ثواب یوائیني هدف او لار هم ګڼل کیږي ، که چیرې یو انسان پخپل خدای پوره ایمان ولري ، جمعي د خیر ښیګڼي سپیڅلې ارمان ،تقوا ، صداقت او کافي پوهه ولري نو ډاریې په څه کې دې ؟زما په عقیده ،دغه ډول انسان په پوره جرئت سره کولي شي دخداي درضاء اوقضاء سره سم هر خدایي خلقت د نیک هدف او مقصد د ترلاسه کولو په خاطر وڅیړۍ او فورمولبندي یي کړۍ ،اجر به یي حتماً احسن او پایله به یي هم نیکي او ثواب وي.

زما په عقیده ، څرنګه چې د روح موضوع د خدای د علم او همداسې دهغې د بشري ذهني خلف ، فلسفي اساسي زړې تشکیلوي ،پکار دادي په راتلونکي کې په دې موضوع تم شو او زما په عقیده ښه به داوي که مونږ خپل نظر د پخوانیو نظریاتو په مقابل کې د علمي منطقي دیالوګ په شکل وړاندي

کړو حتا د هغه لوستونکو لپاره چې یوائې لومړني (ابتدایي) فلسفي معلومات هم ولري ، پوهاوې به یي ورته ډیر مشکل نه وي. د اوس لپارّ په پورتنۍ سریزه بسنه کوم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دین :- ژوندۍ او پرمختیا یې

سپتمبر ۲۰۰۹ م کال

دهغه پدیدو او ارزښتونو په اړه کې چې د تقدس حیثیت او مقام ترلاسه کوي، څه لیکل، څیړني کول او عقیده څرګندول خورا مشکل کار ګڼل کیږي. خو زما په عقیده، د دې څخه هم مشکل به، بې ارزښته او بې بنیاده پدیدو ته ارزښ او د تقدس حیثیت ورکول او قایلیدل او یا په دغه ډول پدیدو بې باوره او بې یقینه ایمان لرل وي.

ادیان که حقیقي دي او که مجازيي، په منلو سره، د هر انسان د عقیدوي تقدس او توجه په خورا لوړ مقام کې قرار لري، د شک څخه ووځي او ګوتنیونه او ګوتڅنډنه ورته غیر مجاز ګرځي . نو ځکه دین د انساني عقیدي په حیث هره بڼه او رنګ چې ولري، حقیقي وي او که مجازي، هم د اسلامي او هم د نړیوالو بشري قوانینو له مخې مقدسه، د تعرض څخه مصّونه او همغسې چې انسان خدای مختار ګڼلې د خپلې عقیدي په انتخاب کې آزاد، مختار او هیڅوک پرته له ابلاغ څخه خپله عقیده په نورو په جبر سره د منلو حق نه لري. په ملي او نړیواله کچه د هر ډول عقایدو لکه سیاسي، کلتوري، ایدیولوژیکي، دیني، مذهبي او نورو د درناوې په خاطر د مختلفو هیوادونو، قومونو، ټولنو، طبقو او مختلفو اقشارو تر منځ په هره کچه

منل شوي ملي او نړیوال قوانین، اصول او نورماتیفونه وجود لري او ټول په حقیقت کې یو شان د درناوي او پام لرنې وړ ګڼل کیږي . د بشر د پیدایښت له لومړۍ ورځې څخه ډیرو ادیانو، هم د خدای (ج) له طرفه د پیغمبرانو په لیږلو سره ظهور کړې او هم د شخصي اقتدار او شهرت د ترلاسه کولو او یا د بشري ژوند د سمون او د ټولنیزو چارو خیر ښېګڼې په منظور مجازي ادیان هم د ځیني اشخاصو او افرادو له خوا، لکه زردشت، فرعونیان، بودا او ډیرو نورو له خوا رامنځ ته شوی دی. سره د دې چې د خدای د اخري پیغمبر، محمد (ص) په نبوت اخرې او اولې سراسري عالمی دین، اسلام، په ظهور نور ټول ادیان منسوخ ګڼل شوې، خو نن هم په نړۍ کې په سلګونو او زرګونو مجازي ځانګړې ادیان موجود او لا دغه سلسله دوام لري، او د دی ټولو خبرو سره سره انساني عقیدي ته د درناوي اصل پر ځای پاتې دې. څوک په چا په جبر خپله عقیده نه شي تحمیلولې او د مختلفو ادیانو د متقابل ارګانیک امیزش او انتګریشن په خاطر د ابلاغ اصل اوس هم مشروع او منلې وسیله او طریقه ګڼل کیږي. په کل کې عقیدوي پریکړه د منازعې څخه منزه، مبراء او یواځې ځانګړې او ټولنیز اختیاري، شعوري او منطقي اصل په کې معتبر ګڼل شویدې . نن هم دا پوښتنه لا پر ځای پاتې ده چې، ایا په رښتیا هم دین وجود لري ؟ که لري یي، ا یا حقیقي دې که مجازي ؟د دین مالک څوک دې ؟ کیدلې شي ، په اوسنیو شرایطو کې ډیر ادیان وجود ولري ؟ که موجود اوسي، څه بدي به ولري ؟ کیدلې شي هر ټولنیز قانون ته دین ووایو ؟ دا ممکنه ده چې د دین خالق انسان اوسې ؟... .

هو ! دا ډول نوری بې شمیره پوښتنې نن هم پیدا کیدلې

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي.

که څوک مدعي شي چې دين اصلاً وجود نلري ، اول خو تاسې داسې کس نه شئ پيدا کولې چې د تعقل ، فهم او منطق له مخې دې دخدای او دين څخه منکر شوې اوسی. معمولاً دا ډول پيښې د ناپوهۍ او بې بنياده احساساتو له مخې را منځ ته کيږي. هر څوک چې د دين څخه منکريږي ، که يو ځل د دين د موجوديت د منطق په دلايلو فکر وکړي ، هيڅکله به منکر نه شي. مګر په يو صورت کې ، کله چې د عقل د کمښت او نشتوالي په سبب ددې کار جوګه نه وي. تاسې په نړۍ کې داسې کوم مثال نه شئ پيدا کولې چې يوه ټولنه بې دينه اوسې .که چاپه کومه ټولنه کې جبراً په دين باندې بنديز لګولې ، لکه په پخواني شوروي اتحاد کې (حال دا چې دغه ډول بنديز د کمونيستي رژيم په وخت کې هم مطلق او عملي نه وو او د لاچارۍ په وخت کې دخورا سرسخت کمونيست له خولې هم خپل خدای ته د مراجعې او مرستې غوښتنې جيغې وتلې) او د خورا کم فرصت په ترلاسه کولو سره مونږ ددې شاهد وو چې په کوم عطالت سره يې خپلو پخوانيو ديني عقايدو ته مراجعه وکړه .بشري ټولنه د خپل پيدايښت له لومړۍ ورځې څخه تر نن ورځې پورې يوه ورځ بې دينه نه ده پاتې شوې، خو اکثر وختونه دخپلو ناسمو احساساتو، ناسم درک او د خپل خالق د ناسمې لټې په نتيجه کې په کثرت او تعدد داديانو او خدايانو اووختې ده .د نړۍ سترو عالمانو او پوهانو په خپل خدای باور او ايمان لرلې او ستاينه يې کړيده. سره ددې چې په نړۍ کې ډير اديان موجود دي ، خو په واقعيت کې ټول پيروان يې په واحد خدای ايمان لري ، پدې معنا چې د خدای د

وحدانيت باور د هر متدين مؤمن په ضمير کې وجود لري. دې کې شک نشته چې خدای هغه لوی حقيقت دې چې د انسان په شعور کې نه ځاييږي او په هکله يې څوک ثبوتي دليل نه شي وړاندې کولې ،خو ددې لپاره هم څوک قانونمند منطقي دليل نه شي لرلې چې خدای وجود نه لري. پرته له ثبوتي دليله په خدای باندې د انسان دباور او ايمان دليل دادې ،چې دا بې ساري خارق العاده خلقتونه يې پيدا کړيدي.هغه څوک چې له خدای څخه منکر دي ، دهغوی په آند ددغه خارق العاده خلقتونو خالق څوک دې ؟ايا دوی العياذ باالله دخدای دنه موجوديت لپاره قانع کوونکي منطقي دلايل لري ؟هره پديده چې پيژندل کيږي خدای نه شي ګڼل کيدلې او يوائې د همغه واحد خدای خلقتو نه دي چې ټول مخلوقات پرې ايمان لري. انسان د خدای د پيژندني او توصيف څخه د هميش لپاره عاجز دې. خدای لوی دي او دانسان په شعور او ذهن کې نه ځاييږي. پديدي يوائې د کم و کاست ،تزايداو بدلون له مخې د انسان او نورو مخلوقاتو په حواسو ،ذهن ، ادراک ،شعوراو فهم کې انعکاس پيداکولې او دمعرفت وسيله او علت جوړيدې شي. دخدای په ذات کې کم و کاست ، زياتوالي او بدلون څرنګه چې هيڅکله نه شي پيښيدلې ، ځکه خو يې د انسان په حواسو ، ذهن ،درک ، شعور او فهم کې د انعکاس دليل او علت هم نه شي جوړيدلې او انسان د خدای د مستقيمې نظارې ، احساس درک او فهم توصيف څخه د هميش لپاره عاجز دې. په همدې علت هغه پوهانو چې د خدای د ذات او صفاتو په باره کې خبرې او بحثونه کوي حقيقت نلري او يوائې بې بنياده غير قانونمند تخيل او تصور ګڼل کيدې شي. غير قانونمند تخيل او تصور

(c) ketabton.com: The Digital Library

هیڅکله معیار د حقیقت نه ګڼل کیږي ، نو ځکه هغه کسان چې د خپلو دغه ډول بې بنیاده تخیلي دلایلو او پوچو تصوراتو له مخې د خدای د قادر کامل ذات د اقتدار څخه انکار کوي دفهم او تعقل له مخې نه بلکه یوائې بې بنیاده کور کورانه احساسات ګڼل کیدې شي. دلته ددې پوښتنې راولاړیدل په ځای ګڼم چې: « څه ډول او د کومې لارې انسان د خدای معرفت حاصلولې شي ؟ ددغه مناسبت طریقه به څه وي ؟ او په خدای د ایمان ، باور او کامل یقین وسیله به څه وي ؟ په خدای باندې د کامل یقین لپاره د هر څه دمخه د دې لوی عالمي قانونمند ابدي نظام ، خارق العاده خلقتونو او پدیدواو د هغې د لحظوي همزمان او هم مکان ستاتیک ـ دینامیک بدلون څخه به نور څه لازم او کافي وګڼل شي ؟

هو !د انسان د شعوري امکاناتو له مخې دخدایي معرفت اود خدای د لوی ذات په مقابل کې د انساني خلافت امکانات او عملي طریقي او لارې چارې تر نن ورځې پورې او یا که دقیق ووایم تر هغې ورځې پورې چې د «عینیت فلسفې» تیوري نه وه فورمولبندي شوې او د شعور او مادې مناسبت لا د فلسفې د اساسي مسئلې په زاړه بنیاد همغسې زړه په زړه پاتې وو ،د بشریت په تاریخ کې د یوې سترې لا ینحله معما په څیر لا ینحله پاتې وه او ټول علوم په عام او فلسفه او دیني علوم ، سره ددې چې قرآنکریم په ټولو اساسي مسایلو کې صراحت درلود ،په خاصه توګه ،تجاهل العارفانه او یا عمداً د «صراط المستقیم » څخه عُدُول کړي وؤ او په شړو شو دیارو روان وؤ. په تیرو فلسفي بحثونو(شپږم حس که د شعور او لاشعور دیالکتیک ،مقضي او مقدره اراده... ، او نورو بحثونو کې) د څیړنې له

لارې ما د خپلو امکاناتو په کچه وکولې شول ددغه متقابل مناسبت نا مرئی ، نا محسوس او لا مدرکه لارې چارې د متماتیکي ګرافیکونو ، ارقامو او په کل کې د منل شوو علومو د قوانینو ، قانونمندیو ، اصولو او نورماتیفونو له مخې په ګوته کړم ،د نوموړې معما حل اعلان او د بشریت لپاره ددغه طریقه د خدای د رضاء او قضاء په مرحمت او استعانت د خدایي معرفت دغیر مستقیم امکاناتو کړکیچ خلاصې کړو. کله چې په عالم الاسباب کې انسان او یا بل کوم خلقت ددې لوی جهان د خارق العاده نظام او خارق العاده خلقتونو صانع نه شي جوړیدلي ، خو عملاً هم دغه ډول یو خود کفاء او خود بقاء ابدي نظام او هم دغه ډول سرشاره غني زیرمې او خلقتونه وجود لري. ایا همدا تاسې د یوه عالم ، با شعوره او منطقي انسان په حیث د علمې قیاس او استقراءپه بنیاد ، په الرحمن الرحیم قادر ذات نه باوري کوي ؟ایا همدغه علمي شواهد ، دلایل او قراین ستاسې د کامل یقین د حاصلولو لپاره به کافي نه وي ؟ په هغه صورت کې که پورتني دلایل تاسې نه شي قانع کولې ، په مقابل کې ستاسي مقنع دلایل به څه وي ؟

ځینی پوهان خدای ته د مستقیم با لفعل عامل ذات نسبت کوي. په دې صورت کې، زه په دې باور یم چې اصلاً به قانونمند نظام ، قانونمند جهان او خلقتونو ته ضرورت نه وي .ځکه چې خدای په با الفعل عمل کې قانونمندۍ ته ضرورت نه لري او په هر وخت هر څه چې وغواړي په کولو یی قادر ذات دې او انسان به د خدای د خلیفه په حیث ددغه کارونو د تکرار څخه همیشه عاجز وې او د خدای خلیفه به هم نه ګڼل کیدلي. نو ځکه دا سمه خبره نه ده. خدای دا لایتناهی خارق العاده لوی جهاني

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظام په خپله مقضي الامر اراده سره د علت او معلول په قانونمند بنياد پدي خاطر پيدا کړې چې خپل خلف انسان لپاره يې مسخر، مقدر او په معرفت او استفادې مکلف وګرځوي. خدای د خپل لوی علم له مخې دلوی قانومند جهان صانع ګڼل کيږي او انسان يې دعلم په سبب خپل خليفه او ددې جهان په معرفت مکلف ګرځولې. دا نظام د لوی خدای په اراده قانونمند پيدا شوې، قانونمند پايي او قانونمند بدلون او تکامل مومي. لوي خداي دخپل لوي علم دعامې قانونمندۍ له مخې دلوی جهان او حرکت متقابل ابديت او موجوديت يو تربله سره لازمي ابدي علت او معلول، قائم با الذات اوخلل ناپذير ګرځولي او يوائې دقضاء او قدر دجبر او اختيار له مخې په کې تغير او تصرف ممکن ګڼل کيدې شي. انسان د خپلو مقدراتو له مخې د خدای د عالم خلف په حيث يوائې د قانونمندو پديدو او خلقتونو په معرفت مکلف ګرځيدلې، او يوائې د قانونمندۍ له مخې د هغې د معرفت، پيژندني اوبدلون جوګه ګڼل کيږي. په همدې سبب علم په نر او ښځه يوشان فرض ګرځيدلې او ددې جهان سره يوائې عالم اشخاص د قانونمنده کړه وړه کولو جوګه او سيال ګڼل کيږی.

له پخوا زمانو څخه انسانانو د مختلفو طبيعي پديدو لکه لمر، باران، اور،...؛ انسانانو، حيواناتو، خزندو، د خپلو لاسي مصنوعاتو (لکه بوتان،...)، پرستش کاوه او اوس هم دوام لري. خلقتونه او پديدي چې محکوم په ذوال او دبل چا نيازمند اوسي، هيڅکله خدای نه شي جوړيدلي. دې کې شک نه شته چې، انسان د خدای د خلف په حيث، ځيني خدايي صفات لرلې شي، خو دا هغسي صفات نه دي چې انسان د

خدايي مقام او درجې ته ورسوي. خدايي صفات خاص صفات دي چې يوائې خدايي ذات پرې متصف کيدلې شي. د مثال په ډول لکه چې د اخلاص په سورة کې ددغه ډول ځيني صفتونو ذکر شويدي.

قُلۡ هُوَ ٱللَّهُ أَحَدٌ (١) ٱللَّهُ ٱلصَّمَدُ (٢) لَمۡ يَلِدۡ وَلَمۡ يُولَدۡ (٣) وَلَمۡ يَكُن لَّهُۥ كُفُوًا أَحَدُۢ (٤)

ترجمه: ووايه (ای محمده دوی ته) چې الله يو دې. الله بې نيازه دې. نه له ده څخه څوک پيدا دې او نه دې له چا څخه پيدا دې. او نه شته(الله)ته برابر سيال .

دا داسې صفات دي چې پرته له ذات الهي پرې بل کوم خلقت او پديده متصف کيدلې نه شي. په نتيجه کې ويلې شو، ټولې پديدي چې يو تر بله سره علت او معلول جوړوي، يوه له بلې پيدا، يو تر بله سره مرکب، يو د بل جز او کل تشکيلوې او يا يو بل ته نيازمند او يوبل پورې تړلي دي، څه ډول يوتربله د خدای په حيث منل کيدلې شي. انسان دخپلو ذهنيګريو، نيمګړتياوو او اړتياوو په سبب په خپله ګټه او يا د يوه يا بل په پلوۍ حقايق او واقعيتونه تحريفوي، حال داچې خدای د عادل او منصف ذات په حيث په دوست او دشمن د خپلو نعمتونو، سخاوت، او کرم يو ډول رواداري او پيرزوينه لري. ايا ممکنه ده يو انسان د يو بلا نفساني، غريزوي خواهشاتو؛ مالي، ځاني نيمګړتياوو؛ روحي، ټولنيزو فشارونو او ډول ډول نورو اړتياوو او نيازمنديو د تأثراتو سره سره متأثر نشي او تل عادل او با انصافه پاتي شيي؟ دپورتنيو جملو څخه په نتيجګيرۍ سره ويل شو، سره دد چ د اسلام خدايي دين په عالم الاسباب کي دټول عالم بشريت اوټولو خلقتونو تر منځ د عدل او انصاف په بنياد د قانونمند عمل او مناسباتو دتأمين په

(c) ketabton.com: The Digital Library

خاطر ټول شرايط په نظر کې نيول شويدي ، خو څرنګه چې انسان مختار او دا جهان د هر خلقت لپاره د ازمويني ګذرا مرحله ګڼل شوې ،نفس او شيطان هم په ډيرو غلبه پيدا کوي او انساني قوانين ولو که هر څومره په پراخ ټولنيز بنياد جوړ شوي اوسي ، حتماً به د ځانګړيطبقې ،اقشارو اوډلو ټپلو دعلاقمنديو نماينده ګي کوي او هيڅکله به دخدايي عادلانه ،منصفانه قانون واقعي دموکراتيکه بڼه ونلري. پدې معنا چې هر دين ټولنيز قانون ګڼل کيږي ،خو هر ټولنيز قانون دين نشي ګڼل کيدلې او يواځې په نسبي ډول هغه وخت د ديني رسالت ځيني دندي سر ته رسولې شي چې منل شوي قوانين د عامه خير ښيګڼي په بنياد تدوين او په عادلانه او منصفانه بڼه په عمل کې پلې شي . روسي تزار چې پخپله هم حاکم ، هم قانونګذار ، هم دقانون مجري او هم حامي وو ، دخپل قانون څخه دا ډول سر ټکوي:

« **pishut zakoni ,esli ikh ne sabludaut Naprasno** » (ترجمه: عبث قوانين ليکي ، کله چې يې نه مراعات کوي) . دا د بشر د حقوقو ، دموکراسۍ ، انسانيت ،عدل ، انصاف او... مدعيان ، مدافعين ، علم برداران ، ... هم عبث دغه ټول قوانين د نورو لپاره ليکي ، کله چې پخپله يواځې د هغې په ضد عمل کوي . دين په حقيقت کې دبشري سراسري ګټو او علاقمنديو تمثيل او نمايش دي او هيڅکله په ځانګړو طبقاتي ، قشري او ډلييزو سليقو او ګټو پورې اړه نه لري. مختلف مذاهب چې معمولاً په شخصي او ډلييزو سليقو پورې اړه لري ،نه يې دي کړې شوي حتا په اسلامي ټولنه کې چې دواحد قرآني کلام د احکامو ، اوامرو او نواهيو له

مخې جوړ شوې ، نه يواځې بې طرفه پاتې شي ، بلکه خورا زيات پرابلمونه يې ايجاد کړيدي. نه عامې بشري او خلقتي ګټې او ضرورتونه تمثيلولې شي او نه د دغه ډول سراسري بشري عادلانه قانون او مؤسسي د تأسيس جوګه ګڼل کيږي . يواځې خدايي عامه پيرزوينه ،رواداري ،عدل ، انصاف او لوی علم د حقيقي ديني اساساتو او تأسيساتو جوګه ګڼل کيدلې شي. **دين په حقيقت کې هغه جامع علماً او عملاً تنظيم شوې خدايي قانون دی چې په دوامداره توګه دبشري مادي او معنوي هر اړخيزه عادلانه بسيا ژوند تحقق او تأمين تضمين کوي. دين د خوشبخته ژوند ،پوهې او عادلانه مناسباتو قانون او اصول دي.**

هو !دين ، الهي قانون دې او يواځې قادر او بې نيازه ذات کيدلې شي ددغه ډول جامع او بې پرې قانون واضع او حامي اوسي. زما په عقيده ،په دې باره کې کوم ثبوتي دليل وړاندې کولو ته ضرورت هم نه ليدل کيږي ځکه مونږ محض د تخيل او تصور له مخې د خدای(ج) د ذات ، صفاتو او خارق العاده خلقتونو په باره کې دمبالغو او اغراق څخه ډک شاعرانه بحثونه نه کوو او نه څوک ديته اړباسو چې د خوشباورۍ له مخې په پټو سترګو زمونږ وړانديزونه ومني او د لنډ ديالوګ په ترڅ کې خپل شکونه رفع او ځانونه کامل يقين ته ورسوي . مونږ دخدای د لوی علم ،قانونمندۍ ، قانونمند منطق اويواځيني عالي خلاق خدايي تکويني کلتور څخه چې پخپله

(c) ketabton.com: The Digital Library

خود ګویا او خود ثبوت ګڼل کیږي بحث کوو ، چې عملاً دا لوی عالمي نظام پرې بناء ، ټول مخلوقات ترې عملاً مستفید او دذرې په اندازه تغیر او خلل په کې څوک نه شي راوستلې . همغسې چې په اغراق امیزه بې بنیاده تخیلي او د قانونمند منطق څخه بې محتوا بحثونو لپاره د علمي قانونمند منطقي دلیل لټول بې معنا او بې مفهومه کار ګڼل کیږي ، په همدې ډول د علمي قانونمند منطقي بحث څخه ، چې نظري او عملي ثبوتي دلایل یې یوائینې لازمي او کافي شروط ګڼل کیږیي، انکار او اضافي ثبوتي دلایلو په غوښتنه جاهلانه تأکیدونه کول پرځای نه بریښي او دهر ثبوت لپاره د بل ثبوت د توالي څخه پرته به بل مفهوم هم ونلري.

ښه به داوي د الهي دین په اساساتو او ارزښتونو باندې بحث وشي ترڅو خدای د حقیقي دین او د دغه بې شمیره مجازي ادیانو چې دچا دشخصي ګټو په خاطر دمجازي تقدس او اعتبار څخه برخورداره پاتې شوي، تفکیک ، او د علم او حقیقت په بنیاد د بشري عادلانه هوسا ژوند او مناسباتو ربنتیني شرایط تحقق پیدا کړي.

ولي پوهانو ، دیني عالمانو او فیلسوفانو په داسې بنیادي او مهمو حیاتي مسایلو کي سکوت اختیار کړې او د خپلي عقیدې او نظر داظهار څخه ډډه کړي ؟یا ولي یې نظریاتو او څرګندونو یوائې تخیلي او تصوري اغراق امیزه بڼه درلودلي ؟ولي دحقایقو او واقعیتونو په سپیناوي او دحق او باطل په تمیز نه دي بریالي شوي ؟ یا ولي دغه حریم تت او په طلسماتي شکل دهر ډول ګوتنیوني او ګوتڅنډني څخه مصًون او مبرا پاتي شوې ،ولي د بشر ټول مقدس او دامن مکانونه

(صومعي، چله خاني ، خانقاوي ، کنیسی ، مندرونه ، کلیساوي ، تکایا ، مساجد او ډیرې نورې مقدسي ورشوګاني) په متضاد ډول د مرموزو او مجهولو خارق العاده قوتونو په واک کي پریوتي او د نیکۍ او بدۍ ، ثواب او عذاب ، ربنتیا او دروغو ، مناجات او خرابات په شریکه پوله په تقابل او سازش کې پاتې شوي ، اوهره خواد ټولو خلکو د ټولو بدبختیو سره سره احساس د ارامش او اسایش کوي ؟ په ټولنه کې یې مافوق دټولنې او په حکومت کې یې مافوق د حکومت داسې مصلحتي موقف غوره کړې چې نه سیخ و سوزي او نه کباب خو په حقیقت کې په دغه مرموز سازشکارانه روش سره نوموړې حریم د هر ډول فرصت طلبانو او جاه طلبانو په ځاله بدل او په یوه تله او یوه بیه د نیکۍ او بدۍ سودا کوي ؟ولي د نیکۍ او بدۍ ، ثواب او عذاب ، صداقت او خیانت او نورو متضادو ارزشونو مدعیان او محافظین دغه سکوت نه ماتوي؟ مجازی خدایان او شیطانان په شریکه د اولسونو سرنوشت ټاکي او د ثواب او عذاب فیصلي کوي ؟ ولي د دغه تباین او تضاد د تفکیک او سپیناوي په لټه کې ندی ؟ یعني چې: خیر ما ، خیر شما ، او که دا نخښه ربنتیا وي چې:

(خوش ګوشهً امنیست خرابات ، که دران
صد توبه شکست و نشنیدیم صدای)

خو مونږ په دې عقیده یو چې د خدایي احکامو په رازونو ځانونه پوهول پکار دي . د هغې په معنا او مفهوم کې کوم تغیر نه دې راغلې ، بلکه نن زمونږ شعور د دغه احکامو د معرفت د

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلوغ کچې ته رسيدلې دې نو صوفي ته وايو :

صوفی از صومعه گو خيمه بزن در گلزار
وقت آن نيست که در خانه نشينی بيکار.

دين د چاد ګناهونو پټنځای نه دی،او نه بايد څوک د تش په نامه سپيڅلي شعارونو او د عباء او قباءلاندې خپل خيرن او لعنتي نيتونه د عامه انظارو څخه پټ وساتلي شي. دين تقوا ،پاکي او رښتينولي مني ، نه داچې په خپلو ناولو اعمالو ديني ورشو دومره مکدره شي چې دښوبدو تميز په کې ورک او سره ددې چې دين تر هر څه د مخه علم او معرفت دې ،نه يواځې د علم او معرفت څخه مجزا ومبرا وګڼل شي بلکه دين د علم د دښمن په حيث معرفي شي. مجازي اديان چې د خپلې تقوا او پاکۍ لپاره دليل او امکانات نه لري او نه يواځې د بې بنياده شخصي يا ډليېز ذهني تخيل او تصور ، بلکه د شخصي ګټو او منفعت په اصولو چليږي او لکه دغله د سپوږمۍ په شپه د ديوال سيوري لټوي ،پدې هم قناعت نه کوي اود انسان په شعوري تاريکۍ ، مايوسۍ او بيوسۍ پسې ګرځي ، چې ګوندي « خدای هغه څوک ښه پيژني چې ويې نه پيژني» او همدغه وضعيت يواځينۍ ديني زيارتګاه ، منزلګاه ، بناګاه او قرارګاه بولي.مجازي اديان چې د خپلې بقاء په خاطر نه علمي او حياتي زير بناء ،نه قانونمند منطق او نه بې نيازه قادر حامي ذات لري ،که خصلتاً خپل اصلي ماهيت په هزار تزوير او تحريفاتو سره پټوي او هڅه کوي چې ټولی ډلی ټپلې که اصلي دي که نقلي ، که صادق دي که منافق ،که جاه طلب دي او که فرصت طلب د يوې عباء او قباء لاندراټولوي ، پرته له دې بله چاره هم نه لري ترڅو ددين سپين ښادر و رنګوي او دحق او

باطل تميز مشکل کړي. د پوښتنې اساسي مسئله داده ،کله چې حقيقي دين دعلم ، معرفت او قانونمند منطق په احکامو او اصولو ولاړ او بشريت ته د سوکاله سولئيز بسيا ،عادلانه ژوند او هراړخيزه امکاناتو ته دلاس رسي تضمين کوي ، ولې د دين عالمان او وارثين په خپل خدای ، په خپل علم او خپل دين باور نه لري او دهر چا څخه دمخه دوئی د بې باورۍ ، حرص او د دين ددښمنانو په چوپړ کې واقع شويدي. دوئی په دې هم پوهيږي چې بشري ټولنه تر ابده احمقه نه شي پاتې کيدلې او دعلم په بنياد د اسلام دکامل دين د لمر په راختلو سره دجاهليت توره دوره په رڼا ورځ بدله او دعلم و معرفت رڼو پلوشو دنړۍ هره ترګمۍ رڼا کړي او هره رڼايي دال په حقيقت او واقعيت ګرځيدلې او نور د دروغو په کيسو ، دسيسو ، پلمو او چلوټو چليدل ګران شويدي ، خو ددې ټولو خبرو سره سره دغه ددين او علم مدعي وارثان تل په نوي اونوي بدعتونو ،نوي تحريفاتو او تخلفاتو او نوې ګمراهيو لاس پورې کوي ،هر ديني رکن او حکم د خپلو ګناهونو لپاره وسيله ګرځوي چې ګوندې ذهنيتونه لا مکدر او دعلم ومعرفت پلوشې لا د تورو وريځو تر شا پټې دي او حتا داديانو په ورشو کې لا د پام وړ سپيناوې نه دې راغلي او مونږ شاهد يو چې په افغانستان کې ددين وارثانو په کعبه شريفه کې دقسم په يادولو هم سترګې پټې کړې چې ګوندې د هغوئی د بدعتونو او فسادونو لپاره لا پوره فرصت نور هم پاتې دي. دا هغه خبرې ته ورته ده ، چې کله باز په زرکو او سيسيو راشي ، نو خپل سرونه په وښو ننباسي او فکر کوي چې پدې چار به دباز له منګولو څخه خلاصي شي او يا ځيني بې شعوره حيوانات هم دليوه په ليدلو سترګی پټوي چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګوندې زه يي نه وينم ، ما به هم نه شي ليدلې.

بشري ټولنه ،هيڅکله دومره حق ناشناسه نه وه چې بې دينه واوسي او اديان له ابتدا څخه په ټولنه کې او سيږي او تر اوسه پورې يي دانسان په روح او ضمير کې ژوري هراړ خيزي ريښې ځغلولې دي. خو دا بايد په زغرده ووايو چې نه هر دين حقيقي دين او نه هر حقيقي دين اکمل دين ګڼلې شو ،نه د مجازي اديانو پلويان له الف څخه تر يا پورې په ټولنيز او عقيدوي لحاظ بد خلک وو او نه د حقيقي دين ټول پلويان په ديني ، ټولنيز ، عقيدې او تقوا له لحاظه په خپل دين پابند او ښه خلک ګڼل کيدې شي . په دې باره کې انسان نه پو هيږي او يواځې خداى پو هيږي چې څه ډول پريکړه وکړي.مونږ يواځې په دى پوهيږو چې ښه او بد اعمال شته او د شو او بدو اعمالو په مقابل کې خداى د ثوابونو او عذابونو او متناسباً د جنتونو او دوزخونو وعد ېور کړي دي. د ديني نصوصو له مخې يي په مختلفو زماني مقاطعو کې مختلفو اقوامو ته د ديني احکامو د تبليغ او پوهاوي لپاره په يوه روايت ۱۲۴۰۰۰ ، او په نورو روايتونو له دې څخه زيات يا کم نبيان ، پيغمبران او رسولا ن په نبوت مشرف کړې دي.دوی هريوه دين او اُ متيان درلودل . ددوی اديانو موضيعی او قومي ګروهي بڼې درلودلي. دوی يو دبل د دين او پيغمبری په ايمان درلودلو مکلف او موظف نه وو او پرته له څلورو پيغمبرانو « داود(ع)، موسی(ع) ،عيسی(ع) او محمد (ص) » چې اسماني کتابونه (زبور ،تورات ، انجيل او فرقان) يي لرل او ځينو صحيفې درلودلې ، نورو پيغمبرانو ليکلي څه نه دي پريښي. يواځې محمد (ص) چې علم ،پوهې ، شعور ،امکاناتو او وسايلو په نسبي لحاظ پراختيا او پر

مختيا درلودله د ټول عالم بشريت آول او آخر پيغمبر او د اسلام دين آول اوآخر اکمل دين يواځې پدې دليل ګڼل شويدې چې ټول اصول ،احکام او قوانين يي د خدايي علم د اصولو ،احکامو او قوانينو سره سمون لري او بايد سمون ولري .

د اسلام د دين پيروانو سره ددې چې په ټولو پيغمبرانو او اسماني کتابونو ايمان راوړې ،بيا هم د اسلام د دين په ظهور او بعث سره نور اديان منسوخ او ټول بشريت بايد په واحد خداى او دهغه په پيغمبر محمد (ص) ايمان راوړي او په غير صورت کي ، دقرآن د احکامو له مخې کافر ګڼل کيږي. د اسلام دين ته د قرآنکريم د احکامو له مخې اکمل دين ويل شويدې ، ځکه چې د خداى دمقضي الامر ارادې او لوی علم له مخې د زمان او مکان په ټولو ابعادو کې ماهيتاً تکميل او د يوې مقبولې مکملې ماهيوي علمي وثيقې په حيث ، لکه چې په قرآنکريم کي يي ذکر شوېدې ، باشعوره ،با فهمه ، اکرم المخلوقات ،د خداى خلف مخلوق انسان يي په منلو ،تعميل او پلي کولو مکلف ګرځيدلې دي.

ٱلۡيَوۡمَ أَكۡمَلۡتُ لَكُمۡ دِينَكُمۡ وَأَتۡمَمۡتُ عَلَيۡكُمۡ نِعۡمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ ٱلۡإِسۡلَٰمَ دِينٗاۚ (ترجمه :نن ورځ مکمل کړما تاسي ته دين ستاسي او تمام مي کړ پر تاسي نعمت او غوره کړما تاسي ته اسلام له جهته د دين .)

د ايهً کريمه له عبارت څخه څرګنديږي چې دخداى دين کوم اضافي بار نه دې چې خداى (ج) په خپل بنده دهغه احسان په بدل کې چې يي پيدا کړې ، دقيامت تر ورځې پورې پرې د محنت په حيث بار کړې اوسي. دلومړيو څو کلمو څخه معلوميږي چې دين او د خداى کلام د علم او ټولنيز قانون په حيث

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بشري اوږدې مودې عملي او نظري تجربې او مناسباتو په بنیاد جوړه کړې شوې علمي وثیقه ده چې اوسنۍ او راتلونکې بشري ټولنې یې یوشان د اصولو ،احکامو او قوانینو په پلي کولو مکلف ګرځیدلي دي. یعني دا پروسه چې په نظري لحاظ د علمي وثیقي په بڼه مکملاً د حضرت محمد(ص) د نبوت په وخت کې افاده شوي ،عملي پلې کونه یې د قرآني ارشاداتو له مخې په راتلونکي نسلونو پورې اړه لري. منځنۍ څو کلمي داسې عالي مفهوم افاده کوي چې دغه علمي وثیقه او خدایي احکام لکه د مجازي خدایانو او ادیانو پوچ او بې مفهومه تخیلي الفاظ او کلمات نه دي ، بلکه د هغې معرفت او پوهه بشریت ته د ټولو نعماتو د کسب لپاره هر ډول وسایل او امکانات په ګوته کوي . وروستۍ کلمي بشریت ته د خورا مناسب ټولنیز نظام «اسلام» چې د ډیرو نورو ښیګڼو او ارزښتونو په څنګ کې ،د سولې ،عدل او انصاف ضمانت ،سپارښتنه او هدایت کوي. هغه کسان چې د دغه علمي وثیقي او احکامو منلو ته حاضر نه اوسي ، کولای شي ویې نه مني . ځکه د خدای په قانونمندۍ او احکامو کې جبر وجود نه لري. خو هغه څوک چې د خدای د قانونمندۍ څخه په سر غړونه سره غواړي په نورو جبر روا وګڼي ، څرنګه چې خدایي قانون د یوې ډیري کوچنۍ ذري په اندازه هم بې قانوني نه شي منلې ،نو ځکه د خدای د قانون څخه د هر چا سر غړونه ، د خدایي قانون د جبر سره مخامخ کیږي. خدای هر انسان ته د مقدراتو له مخې ډیر اختیارات ورکړیدي . د هغې څخه سر غړونه د خدای د قانون څخه د سر غړوني په معنا ده ، او د خدای په قانون کې خلل نه شي پیښیدلی او هر څوک پرته له تفکیکه باید دغه

قانون ته غاړه کیږدي. د قانون د تطبیق په مقابل کي ادعا او مخالفت ، که څوک یې کوي ، پخپله غیر قانوني عمل دې.

دا سلام د اکمل دین د ظهور څخه د مخه کله چې بشري ټولنه د پزیرش علمي ـ شعوري بلوغ ته نه وه رسیدلي ، جامع احکام او ډیر ژور علمي بحثونه لکه د بشر د پیدایښت او د کائناتو د تکوین او دهغوی د مناسبتونو او نورو خصوصیاتو په باره کي ژور علمي معلوماتونه هم د هغه وخت په دیني احکامو کي نه صادریدل او په دیني نصوصو کې یې هم کم په سترګو کیږي ، او که کله د کومې موضوع په باره کې د دغه ډول بحث ضرورت پیښ شوې ، د توضیحي ثبوتي دلیل په عوض د عالم آمر لکه (کن فیکون)او یا « وَمَآ أُوتِيتُم مِّنَ ٱلۡعِلۡمِ إِلَّا قَلِيلاً » په شکل یې اظهار شوي دې . خود شعوري بلوغ لازمي او کافي کمي او کیفي معیارونو ته د رسیدلو په اولین فرصت کې ،د علم په ټوله ژورتیا او ابعادو سره لکه د انسان د جوړښت او خلقت څخه نیولې تر جهاني تکوین او نورو خلقتونو د تخلیق پورې سر تر پایه علمي او قانونمنده پروژه، چې لا نن یې هم بشریت د ډیرو مسایلو له پوهي څخه عاجز دې ، په نظري او عملي توګه دیوه امي انسان په امکاناتو سره عملي کیږی .چې پخپله همدغه موضوع د خدای د کلام او د خدای د پیغمبر د نبوغ او اعجاز او همداسې د خدای په لوی او بې ساري ذاتي حقیقت دلالت کوي.

هو ! په کوم عظمت ،ژور علمي ماهیت او اهمیت سره چې د خدای کلام پیل کیږي ، پخپله د دین د ماهیوي او شکلي عظمت څرګندوی دې . یوه امي انسان ته ویل کیږي ، ولوله او هغه لولي ، د همدغه امي انسان سره په داسې موضوع بحث کیږي چې نن هم لا انسان پرې د ټولو پرمختللو وسایلو سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره نه پوهیږي او همدغه ډیره ژوره علمي برنامه او سراسري بشري نړیوال علمي پروګرام یواځې د علم او قانونمندۍ له مخې په عملي او نظري ډول د خدای په استعانت او همدغه امي خو معجزانسان په همت او جرئت سره عملي کیږي او په حقیقت کې ، په دیني مسایلو کې هرډول موهومي تخیل او خرافاتو ته د پای ټکي ږدي.

اَقۡرَاۡ بِاۡسۡمِ رَبِّكَ اَلَّذِى خَلَقَ (١) خَلَقَ ٱلۡإِنسَـٰنَ مِنۡ عَلَقٍ (٢) اَقۡرَاۡ وَرَبُّكَ ٱلۡأَكۡرَمُ (٣) ٱلَّذِى عَلَّمَ بِٱلۡقَلَمِ (٤) عَلَّمَ ٱلۡإِنسَـٰنَ مَا لَمۡ يَعۡلَمۡ (٥) كَلَّآ إِنَّ ٱلۡإِنسَـٰنَ لَيَطۡغَىٰٓ (٦) أَن رَّءَاهُ ٱسۡتَغۡنَىٰٓ (٧)إِنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ ٱلرُّجۡعَىٰٓ (٨) ترجمه:

«ولوله په نامه درب خپل چې پیدا کړي یې دي ټول مخلوقات. پیدا کړې یې دې انسان د ترلیو وینو څخه. ولوله چې ستا رب لوی کریم دې. هغه چې ښوولې یې دې په قلم سره. ښوونه یې کړې ده انسان ته د هغو شیانو چې پرې نه پوهیده. رښتیا ده داخبره بې شکه انسان خامخا سر کشي کوي ددې له امله چیېویني. خپل ځان بې پروا . بې شکه رب ستا ته بیرته ور تلل دي.» (سورة العلق ،جز ٣٠ ،ایات ، ١ ـ ٨).

حقیقي ادیان د ټولنیز علمي شعوري بلوغ په نتیجه کې د اکمال مقام ته ورسیدل او دهغې د پرمختګ سره به متناسب پرمختګ کوي او مجازي ادیان چې په پوچو او بې بنیاده خبرو لکه سحر ،جادو ،منتر ، جنتر ، اوراد ، مداری ګرۍ ، غیر علمي منطقي تخیل ،تصور او یا نورو چالاکیو بناء شوي وومنسوخ کړل .

نن بشریت د علم ،پوهې او علمي ـ تخنیکي پراختیا او پرمختیا په هغه مرحله کې دي چې ښه له بدو او واقعیتونه له خرافاتو څخه بیل او دعلمي برنامې او وثیقي په حیث د دین په

ارزش پوه شي ، خو دا هم کوم پټ حقیقت نه دې چې نړیوال امپریالیزم چې د سرمایې د ناروا تصاحب ټول سنګرونه یې تسخیر کړي دژوند په وروستیو مرحلو کې د بشري ټولو ارزښونو لکه انسانیت ، ازادي ،وجدان ، شرف ، عزت ، ناموس ، اولاد ، مینه ،اخلاق ،نظام ،اداره ، قانون ، حقوق ،دین ،مذهب ، ... او داسې ډیرو نورو ارزشونو د بې ارزشه کولو په خاطر غیر مسؤلانه د سرمایې د قمار په بې ارزشه تخته لوبولې او په دغه تسلسل کې د انسانیت اخري ارزش یعني ژوند ته هم څه ارزش نه دې پاتي او په حقیقت کې دغه ټو لنې په کل کې عاري له ارزشه پاتي دي ،ځکه ژوند د ارزشونو په خاطر دې او دفاع او قرباني هم د ارزشونو په خاطر منل کیږي.

سرمایدار نن ددغه ټولنو د تحرکاو انګیزي په خاطر هیڅ وسیله په لاس کې نلري او د خپل باخت نزولي قوس طې کوي. سرمایداران هڅه کوي ، په نورو ټولنو کې هم ټول ارزشونه بې ارزشه کړي . لکه په افغانستان ،عراق او نورو سنتي مذهبي ټولنو کې د ماشوم څخه نیولې تر سل کلن پورې پرته له تفکیک په دستوري شکل بې عزته ، بې پته کیږي. یا جنګي بندیانو ته غیر قانوني جنګیالیان ویل او د ټولو انساني حقوقو څخه هغوی محرومیږي ، فکر نه کوم چې سرمایداران به ، په نورو ټولنو کې د ارزشونو په بې ارزشه کولو بریالې شي. یواځې دوی وو چې ټو ل ارزشونه یې د سرمایې د بې ارزشه ارزش په خاطر له لاسه ورکړل او عاري له هر ډول ارزشه پاتې شول. سنتي عقیدوي ټولني لا تر اوسه هر ارزش ته جدا جدا ارزش قایل دي او ددې لپاره د سرمایې ژوند به تر هغې یاري ونه کړي تر څو نورې ټولني هم ددوی په څیر بې ارزشه شي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

نن چې سرمایه د دوامداره لا علاجه بحرانونو په سرطان اخته شوې ،نن چې د امریکې په مشرۍ نړیوال امپیریالیزم د خپلې ټولنې د stimulation او تحرک په خاطر یو با ارزښه ارزش نه دې پریښې ،نن چې امریکا د نړیوال مونیپولار یکه تاز ، سرکښه او غیر مسؤل طاقت په حیث نه ددې جوګه دې او نه حاضر دې چې نړۍ په عادلانه او پایدار شکل په خپل محور و څرخوې ،ځکه پخپله دامریکا داخلي ټولنیز نظام د سترو بحرانونو په وجهه پر ځان متکې نه شي پاتې کېدلې .د بلې خوا امریکا حاضره نه ده په ټوله نړۍ کې د خپلو آزمندانه ګټو او حرص په څنګ کې نورو اولسونو ته اندکترین حق او حقوق قایله شي.په حقیقت کې امریکې خپلې ټولنیزي ګټې نه یوازې د خصوصي بلکه د شخصي ګټو تابع ګرځولي او دغه اشخاص د ګوتو په شمار دي ، او په ټوله نړۍ او افغانستان کې هم غواړي دا ډول نظام برقراره شي، او دا پخپله نه یوازې د نړیوال ټولنیز نظام بلکه ، باالذاتهِ د امریکې د داخلي جوړښت سره په فاحش تضاد کې ده. په حقیقت کې نن ټول نړیوال نظام د شخصي مافیایي ګټو او علا قمندیو په محور چور لي ،او دا کارنه د چا لپاره د منلو وړ دې او نه بقاء لرلې شي او په نتیجه کې موجوده بحرانونه او نړیوال غیرمسؤلانه کړه وړه به موجوده تمدن په نابودۍ محکوموي. په اوسنیو ترینګلو شرایطو کي د نړۍ په لوی ستراتیژیک جنګي تیاتر ،یعنی د تیرو پیړیو د لویي لوبي مرکز ته ، د ټولو نړیوالو جهنمي طاقتونو نظامي سوق الجیش او سفر بري ، له پاکستان ، مرکزي اسیا ،خلیج ،عربو او د نړۍ له ګوټ ګوټ څخه د مذهبي او په خاصه توګه په اصطلاح د اسلامي افراطیانو راټولول او په پاکستان ، دغه د نړیوال

افراطیت په مرکز کي په بې حسابه سرمایو د هغوی روزل او د BIG BANG (جهاني تکویني لوي چاودني) ته ورته د BIG GAM (لویي لوبي) په مرکز کي د افراطیت د نابودۍ تر شعار لاندي ، بیا هم په اصطلاح په حقیقت کي د اسلامی افراطیت نابودول ، په هیڅ صورت کوم نیک فال نه شي ګڼل کیدلې ،دا پرته له لیونتوب ، حماقت او جنایت څخه بله پایله نه شي لرلې. دا به په دغه منطقه کي د BIG BANG په کچه بلا تشبیه یو کوچنی قیامت وي چې دعواقبو وړاند وینه یي نه شي کیدلې .دا جنګ به هیڅکله ګټونکې او بایلونکې ونه لري ، بایلونکي به ټول دي لوبي لوبغاړي ، نننې بشري تمدن او نړیواله تباهي وي. دا لیونتوب او حما قت نه دې نو څه دې ؟ په نتیجه کي ویلې شو چې د نړۍ په هر لحاظ دې ستراتیژیکه منطقه کي د دا سې بې مسؤلیته لوبي جوړول د دي څرګندونه ګواهي ده چې، بشر د خپل پیدا ایښت له ورځې څخه ډیرڅه زده کړي ، خو په خپل خیر او شر تر اوسه نه پوهیږي . که نه نو دا ډول کارونه چې نن په افغانستان او چاپیریال کې په پوره بې مسؤلیتۍ او بې قانونۍ کي کیږي او یا یي ځیني افغانان پخپل اولس او هیواد روا ګڼي ، پرته د لیونتوب او خیانته بل کوم نوم ورکولې شو ؟د بن د بې بنیاده او سرا پا بې مفهومه او بې منطقه کنفرانس څخه نیولي ،سلسلتاً نن ورځی (۲۸ دجنوری ۲۰۱۰ م کال) د بې مفهومه او بې شرمانه لوبو ، او تو بوتو اوتش په نامه د لندن کنفرانس پورې کومه منطقي پایله لرلي او یا به یي ولري ؟

زه په زغرده وایم چې پیسي هیڅکله حقیقي ارزش نه وو او ډیر زر به خپل دروغین ارزش له لاسه ورکړي. پیسي هغه بې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ارزښه ناروا بدیل دي چې سرمایدار د تور بازار، تورو پیسو ،سوء استفادي، غلا ،چورو چپاول ، تجارتي قمار،د کالیو او اجناسو دصدور په عوض د توري سرمایي او پیسو صدور او په ناروا سره د پردیو د سرمایو د غصبولو په خاطر ایجاد کړې دي ، لکه چې د میلادي شلمي پیړۍ د ۹۰ یمو کلونو راوروسته چې د پروفیسور برهان الدین رباني ، احمدشاه مسعود او عبدالرشید دوستم په مشرۍ ټولې شمالي ټلوالې په پخواني شوروي اتحاد او هندوستان کې د تورو چاپ شوو پیسو په واسطه په شریکه سره هم د افغان اولس ټوله دارایي غصب کړه او هم یې پخوانۍ ناولي او ناروا « لویه لوبه (بازی بزرگ)» په همغه ناولو لارو د ناولو مقصدونو په تر لاسه کولو سره اوس هم غواړي پر مخ بوځي . روسي چې د سوسیالیستي دموکراسۍ چیغې وهلې او هندوستان چې د تش په نامه دموکراسۍ سره یې طبقاتي تضادونه د څلورم اسمان او اسفل السافلین په مسافو کې پراته دي ، د کوم قانون له مخې د غه تورې پیسې چاپولې شوي چې غلامانو یې پرې د افغان اولس ټوله دارایي غصب او پخپله یې نه یوازې خپل ټول ورځني مصارف د همدغه کیسي څخه اجراء کول بلکه ، دهمدغه کیسي څخه په نړیوال تور بازار کې د ډالرو سره په تبادله یې فضیحت باره افساني را منځته کړي. دا ډول مسایل حتماً یوه ورځ د محاسبې او پوښتنې ډګر ته راووځي !

د خدای قانون د عدل ،انصاف ، خپل حق ، د بل حق ، ... په نظر کې نیولو په اصولو چلیږي. په غیر صورت کې د قضاء د جبر څپېړه د هر ظالم او جابر مخ ته رسیدلې او رسیږي به. کله چې شاته تاریخ ته مخ اړوو ، تر اوسه پورې د خدای د رضاء او

قضاء له مخې د هر یرغلګر د کړې خولې د سمولو په خاطر اکثراً د افغان څپېړه کاریدلې ده . وګورو چې په راتلونکي کې افغان اولس د غه اهلیت له ځانه سره ساتي او که د څو بې ننګو په خاطر به یې له لاسه ورکوي.

شک نه شته چې ځیني ارزښونه لکه ځیني علوم هم موقتي بڼه لري او د شرایطو په تغیر سره خپل ارزښ له لاسه ورکوي او پرځای یې نور حقیقي یا موقتي ارزښونه ځای نیسي. خو حقیقي ارزښونه لکه بنیادي علوم هیڅکله خپل ارزښ له لاسه نه ورکوي او نه څوک باید هڅه وکړي چې هغه بې ارزښه وګڼي یا بې ارزښه کړي. ارزښونه د ټولني د تحرک اساسي lokomotive او یوازینۍ محرکه وسیله او قوه ګڼل کیږي. د ارزښونو څخه عاري ټولني له تحرکه پریووځي او د ژوند او بقاء امکانات او حق له لاسه ورکوي چې د نړۍ د دموکراسۍ او د بشر د حقوقو علمبردارانو او دهغوی افغاني پلوي وطن خرڅوونکي چوپړیانو د غه هڅه په افغانستان کې روانه کړې ده . شاید دا خبره نن له ما سره څوک ونه مني ،خو کله چې یې ټولني په رښتیا پدي مرض اخته شوي ، بیا به یې د دې خبرو په ارزښ سر خلاص شي. ارزښونه لکه مینه په هیڅ قیمت نه شي خرڅیدلې بلکه یوازې په سیال ارزښ بدلیدلې شي. مختلفي ټولني د ارزښونو په بنیاد جوړیږي ،پایي ، بدلون او پرمختګ کوي او یو په بل پسې نوي افقونه تسخیروي. ارزښونه دوړو دلوبو او مشغولتیا څیزونه نه دي چې لکه د شګو کوډلې او بندونه هره ګړۍ جوړ او وران شي ! ! !

په نتیجه کې ویلې شو چې دین دابدي علمي او ټولنیزي برنامې او د جهان د تکوین او خلقت د

(c) ketabton.com: The Digital Library

هميشني علمي قانونمند ماهيت په لرلو به د جهان دابديت سره سم په متناسب ډول د بنيادي علمي ارزش په حيث باقي پاتې وي او د هغې ارزشي بڼه به د قضاء او قدر د عام قانون له مخې د موجوده عيني او ذهني شرايطو او امکاناتو په تناسب خورا علمي ، خورا انساني ټولنيز، متمدن او دموکراتيک نسبي بدلون او تکامل مني .

په ننني او تيرو فلسفي بحثونو کې په وار وار مونږ ددې شاهد وو چې نه يواځې په ديني مسايلو کې ديني عالمانو ، پوهانو او فيلسوفانو د ديني ،علمي او فلسفي مسايلو او قضاياوو سره څومره په سادګۍ او بې مسؤليتۍ کړه وړه لرلې او دخپل ځان په باره کې يې دراتلونکو نسلونو قضاوت په پام کې ندې لرلې او نه يې د خپلو دنه بخښني لويو ګناهونو په باره کې کوم تشويش ښکاره کړېدې. ديني عالمانو د انبياوو د وارثانو په حيث چې دديني احکامو ،اصولو او قوانينو د تبليغ ،ترويج ،تفسير او بيان دنده درلودله ، دين يې په خپل لمځي کې کلک تړلې په شايي ګرځولې او خلک يې يواځې د خدای ، دوزخ او پل صراط څخه دومره ويرولي چې هيچا ته د جنت دتلو اميدواري نه ده پاتي او د دنيا او اخرت دواړو څخه يې زړه ور تور کړې او نا اميده کړې او ددوی ټول زور پدې اړخ وو چې خلک په شعوري او عقلي ترګمۍ کې وساتي او هغه څه چې د خلکو په کندو او جيب کې دي ، په اسانۍ ترې خپل کړي . دوی ددغه خصلت له مخې هم پخپله د خدای ، قرآن او دين د لوی علم څخه بې برخې پاتي او هم يې خلک بې برخې ساتلي دي.

دوی يو ددين په رسالت او دخدای دلوی ذات په رواداری، ،عدل ،انصاف او عام سخاوتمندانه بې حسابه او نا تمامه غني نعمتونو څخه هيڅ اګاهي نده لرلې. لوی خدای دا جهان دخپل لوی علم له مخې قانونمند پيدا کړې ، قانونمند پايي او قانونمند تغير او تکامل کوي او دهمدي لپاره يې خپل عالم خلف انسان ، ښځه او نر ،په علم او معرفت مکلف کړي چې هم يې پخپله او هم يې نورو ته زده کړي او دهمدغه ديني علومو له مخې د بشر لپاره دا سودګۍ او رفاه وسايل جوړ کړي ، نه دا چې خلک ديته راوبولي چې دا دنيا خدای د کافرانو لپاره پيدا کړي او مسلمان چې هرڅومره ذليل ،خوار ،بيچاره او بد بخت اوسي خدای په هغه جهان اجر ورکوي. بر خلاف اسلام يواځيني علمي او قانونمند منطقي سيال دين دي چې په علم بناء ، يواځې په علم باور لري او يواځې د قانونمند عمل له لارې بشريت کار او فعاليت ته هڅوي.مونږ پوهيږو چې د خدای عبادت، قوانينو او احکامو معرفت يواځينۍ طريقه او وسيله ده تر څو دخدای د بنده ګانو سره د زياتي مرستي اونيکۍ امکانات ولري اوپخپله د ظلم ،ناروا او ګناهونو څخه دپرهيز په ارزښ ښه پوه شي. خو دا خبره دوی له ځانه سره پټه ساتي او حتا علم او فلسفه ددين دښمن بولي او خلکو ته ددي توصيه کوي چې بچيان مکتبونو ته ونه ليږي چې کافر نه شي. مونږ عملاً وليدل چې پاکستان د خپلو سياسي اهدافو د ترلاسه کولو په خاطر په همدي بهانه د طالبانو پواسطه څومره مکتبونه او د قرآنکريم په شمول کتابونه وسيزل او شاګردان يې ووژل. دوی بې کسي ،بيوسي او ذهني او عقلي ترګمۍ ددين او مذهب لپاره مناسب محيط او شرايط ګڼي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دیني عالمانو د بدعتونو په باره کې د پورتني تذکر په نسبت د فیلسوفانو بدعتونه هم څه کم او لا دمقایسي وړنه دي . په مختلفو نومونو لکه دیني ،عصري ، فلسفي شرقي ، غربي او داسې نورو د علومو د ویش سره دمخه مونږ کلک مخالفت ښودلې او اوس هم یوائې د خدای په لوی علم باور لرو چې د هغې له مخې یې دا لوی ابدي جهان په همزمان او هم مکان ستاتیک ـ دینامیک لحظوي تغیر او تکامل سره پیدا کړیدي . ځانګړي علوم په ځانګړي ډول وجود نلري. ټولي علمي پروسي او قانونمندۍ په متداخل شکل همزمان او هم مکان جریان پیدا کوي او پرنسیباً ټولې محاسبې هم باید په متداخل شکل پر مخ یوړل شي ،خودا کار یوائې د علمي ـ تخنیکي نیمګړتیاوو او بشري لازمي کافي امکاناتو د نه موجودیت په سبب سر ته نه رسیږي. په ځیني حالاتو کي چې ډیر دقت ته ضرورت نه اوسي ، دځیني محاسبو څخه صرف نظر کیږي او په ځیني مواردو کي د ځیني ضریبونو په استعمال دغه تشه ډکیږي. خو که دضریبونو په استعمال کي دقت ونه شي د غلطۍ د تخفیف په عوض کیدلې شي غلطي زیات والې پیدا کړي.

زه پدي باور نه لرم چې یو عالم دي دخپلو څیړنو د سم او ناسم بهیر او دهغې دپایلو په واقعیتونو پوه نه شي. نن پخواني وختونه نه دي چې یو عالم به مختلف مواد سره مخلوطول او نا خود اګاه به دهغې مختلفو پایلو ته سترګی په لار وو. بې محاسبې ، بې قانونه ، بې له مشخص متود او ارزوني څخه په او سنیو ګلو بال تعاملاتو او پروسوکې یو قدم وړاندې په ټپو سترګو ایښودل ، کیدلې شي بلا تشبیه قیامت

جوړ کړي. هر څوک پدې پوهیږي ، خو خپله غلطي نه شي منلې او هڅه کوي هغه په نه بخښونکو ګناهونو او تحریفاتو کې د خلکو له انظارو څخه پټ کړي. همدا سبب دې چې فلسفه د نا بکاره لفاظیو او درغلیو په علم خو نه ،بلکه سفسطه باندي اووختې اونن ددې په عوض چې هر څوک خپله ګناه ومني او په خپله بې علمۍ اعتراف وکړي ، په فلسفه د بې علمۍ تورونه او تهمتونه تړي. ما داډول مثالونه په تیرو بحثونو کې ډیر راوړي او په سلګونو نور هم کیدلې شي راوړل شي او شاید دا کار د واقعیتونو د سپیناوي او دعینیت فلسفې د بنیاد دپخلي په خاطر هم وکړم.دلته به بې ځایه نه وي که زه خپله پخوانۍ خبره تکرار کړم ، کله چې ما د اُکراین په پلازمینه ، د کیف ښار د علومو په اکادمۍ کي خپله رساله په فلسفه کې د دکتورا د تیزس په حیث وړاندې کړه ، مسؤل ډاکتر پروفیسور سرګي باریسوویچ کریمسکي د تیزس اساسي زړي یعنی چې: « ذهنیت نسبي عینیت او هر مشخص ذهنیت عیني واقعیت دې» ، ونه منه او ویې ویل « مونږ په شرق او غرب کې سره منلې چې داسي خبره به نه کوو » . کله چې ما خپل دلایل وویل ، هغه په ځواب کې داسي وویل ، « ددي فیلسوفانو مغزونه د دومره لفظي انجرو مشوړو څخه ډک دي ، چې که یو ځل څوک په کې ښکیل شو ،راوتل ترې مشکل دي. نو زه چې دهغوی په مقابل کې ددې تیزس څخه دفاع نه شم کولې ، نو ته هم دا کار نه شې کولې». س . ب. کریمسکي چې په نړیواله کچه د فلسفی مشهور ډاکتر پروفیسور وو ، هم ددې خبرې څخه منکر نه وو چې فلسفه نن پرون یوائې په انجړ بنجړ بحثونو بدله شویده.

دا به یوائې زما ابتکار نه وي چې د موجوده فلسفي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

علمي بهير څخه منکر يم، خو د هغي په مقابل کې د خدای د لوی علم او بې شميره خارق العاد خلقتونو په بنياد مې د «عينيت فلسفې» بديل تيزس چې د مخه ذکرشو وړاندي کړې ، بلکه له پخوا څخه د ډيرو پوهانو په ليکنو کي دا ډول مفاهيم او حقايق پراته وو ، خو هيچا نه دي کړې شوي خپل بديل تيزس وړاندې او يا کومه فلسفي قضيه او مسًله د موجوده قوانينو ، تيزسونو او متودونو په خلاف په قانونمند منطقي بڼه فورمولبندي کړي. ما د شلمې پيړۍ په شپيتمو کلونو کي د خيبر په شخصي اخبار کي چې د محب الرحمن « هوسا » له خوا خپريده د مولوي « فيضاني » مقالي د « نړۍ د قرآن په تلسکوپ کي » تر عنوان لا ندې لوستې وي ، د اکادميسن عبد الاحد عشرتي د « اعجاز علمي قرآن کريم » لومړې او دوهم جلد مکمل چاپ (ثور ۱۳۷۶ او حمل ۱۳۷۹ هجري شمسي) ، د ګوهرالرحمن ګوهرپنځه جلده کتابونه چي له ۱۹۹۶ څخه تر ۲۰۰۲ م پورې د « د قرآن او ساينس » تر عنوان لا ندي چاپ شوي ، مونږ د انټرنيټي پاڼو ، اريانا تلويزيون او ډيرو نورو خپرونو له لارې د « ساينس او قرآن » او ډيرو نورو عنوانونو لاندي د خپرونو شاهديو ، د توحيد په نامه په مختلفو ژبو د مختلفو ليکوالانو اثار مونږ هرځای لاسته راوړلای شو ، په امريکا کي د افغانی خپرونو له لارې هم مونږ د ډيروعلمی حقايقوچې ډيري يې د افغاني پوهانو له خوا خپريږي لکه په ۵۶ CD ګانو کې د محترم ډاکټر عبد الستار « سيرت » يا د استاد سادات او همداسې د نورو پوهانو علمي بحثونو موادو د تر لاسه کولو امکانات لرو . خو ای کاش دغه خپرونې د دښمنۍ او عناد او د پردې تر شا د ډول ډول سياسي ، مادي او نورو غير

مجاز او غيرمشروع اهدافو پرځای د واحد حقيقت او علم په خاطر ، حقيقي دين او د خدايي پيرزويني، عدل او انصاف له مخې د ټول بشريت د عامه سوکالۍ او په راتلونکي کې د هر ډول احتياج او اړتيا څخه د بشريت د خلاصون لپاره ټولې علمي او مادي زيرمې په کار اچولې شوې وای ، نو به انحرافي او غير علمي تيوريو او مجازي اديانو ته د رښتيني علم او رښتيني دين په څنګ کې ځای نه وې پاتي .

دا واضحه خبره ده چې خدای (ج) د غير علمي تصور ، تخيل ، استقراء ، قياس او نورو د شک او شبهې د عواملو او عوارضو څخه مبراء او د خدای په کلام کې ، کله چې مونږ د غه کلام معيار او محک د حقيقت او واقعيت ګڼو ، قرون وسطايي او قبل الميلادي تخيلي او تصوري غير قانونمندو فورمولبنديو او منطق ته بايد ځای نه اوسي. خدايي علم تبعيض ، دښمني ، سرحد او ويش نه مني. دا انسان دې چې ، علم د خپلو ناولو او ناروا غوښتنو په مقصد تحريفوي او په مختلفو نومونويي ويشي او ناوړه ګټه ترې اخلي . هغه څوک چې د خدای په ذات ، علم ، عامه پيرزوينه او روادارۍ ، عدل ، انصاف او کرم رښتينې باور ولري ، هيڅکله به ورسره د حرص او تنګ نظرۍ احساس او تشويش پيدا نه شي. د خدای د لوی علم له مخې دا لوی لا يتناهي ابدي جهان په همزمان او هم مکان لحظوي ستاتيک ـ ديناميک تغير او تکامل سره ، د يوې کوچنۍ ذرې څخه نيولي ترخورا لويو ډول ډول سماوي اجرامو او کهکشانونو پورې په يوه واحد ابدي نظام کې سره تړلي پيدا کړي دي. پدې نظام کې لکه څرنګه چې سکون نه شته او هرڅه په لحظوي بدلون ، تکامل او تجدد کې قرار لري،

(c) ketabton.com: The Digital Library

په حقیقت کې زړښت هم وجود نه شي لرلې او یوائې په ځانګړو پدیدو کې نسبي بڼه لري او لحظوي تغیر او تکامل همغسې چې د نظام دابدیت تضمین کوي ، دنظام د لحظوي تجدد تضمین هم په غاړه لري. ددې نظام غذایي او انرژیتیکې زیرمې چې هیڅکله پای او زړښت نه لري ،نو حرص او د قارون په څیر په هرڅه خیټه اچول دڅه لپاره ؟

هغه چې ایراني شاعر ویلي وو چې:

« مـا زآغاز وزانجام جهان بی خبریم
اول واخر این کهنه کتاب افتاده است »

هم سمه نه ده ،ځکه چې د ذري څخه نیولي تر لویو خلقتونو او موجوداتو پورې په همزمان لحظوي تجدد کې دي. پدې باره کې په تیرو وختونو کې کافی بحث شوې دې او په راتلونکې کې هم که ضرورت وو د احسن تکرار په توګه به بیا یاد اوري وشي .

کله چې منو ، دټولو خلقتونو او موجوداتو خالق خدای دې او ټول دغه خلقتونه او موجودات یوائې قانونمند پیدا ،قانونمند پایي او بدلون او پرمختګ مومي ،یعنی چې قانونمندي پخپله شکل د موجودیت دمادې او عالم الاسباب دې ، بې له شکه دا معنا هم لري چې دعلم او قانونمندۍ خالق هم پرته له ذات الاهي بل څوک نه شي کیدلې. ځکه ددې لوی او لایتناهي جهان خالق یوائې خدای ګڼل کیدې شي. په هغه صورت کې چې د علم او قانونمندۍ خلقت یوائې په پروردګار عالم پورې اړه پیداکوې ، نه نور ځانګړي جهانونه او نه ځانګړي علوم او قانونمندۍ وجود لرلې شي او نه دخدای په علم کې تعدد د معادلو ، مجهولاتو ،کاردیناتو ، تعدد

دقضایاو او نوره کومه ستونځه کوم مشکل نه شی ګڼل کیدلې او نه د خدای په علم او قانونمندۍ کې ،نا معین ، موهومي ، متوالي ، نا معلوم اودا ډول نور مشکوک مفاهیم ، اعداد ،ارقام او نتایج وجود لرلې شي. پدي خاطر د هغه پوهانو څخه چې قرآنکریم یعني د خدای علم د ساینس په ژبه او قوانینوله مخې افاده ، فورمولبندي او تفسیرول غواړي زما خواهش دادي چې باید په قرون وسطایي بې منطقه منطق ډډه ونه لګوي او په تخیلي او تصوري استقراء ، قیاس او منطق باور ونه کړي . تر اوسه پورې هیڅ یوه عالم ،یوه او فیلسوف ددې لارې مطلوب منزل ته نه دې رسیدلې او هر یوه د افغانانو په اصطلاح دترکستان لار نیولي او که په بل عبارت یې ووایم هر یو په اصطلاح د سد سکندر ددیوال تر شا په مطلقه ترګمۍ ورننوتې او چې لار ترې ورکه شوې ،د هغی وروسته یې چې هرڅه له لاسه شوي ، هم یې ځانونه او هم یې نور غولولي دي. پدې باره کې دمخه ما ځیني وضاحتونه وړاندې کړی ،زه نه وایم چې ټول به پرځای او سم وي ،خو زه حتماً غواړم دا خبره د بل چا څخه واورم چي یا یي راسره ومني او یا یي د رد دلایل وړاندې کړي.

دې کې شک نه شته چې د هند ،چین ،مصر او عراق تمدنونه داروپایي او په مشخصه توګه د یوناني تمدن څخه په فلسفه کې قدامت لري.تر اوسه پورې یونان په دغه امتیاز پخپله خیټه اچولي ده. د لومړي ځل لپاره د هند د تعلیم وزیر ابوالکلام آزاد دې موضوع ته متوجه او په ۱۹۴۸ م کال کې یې ، په یوه کنفرانس کې وړاندیز وکړ چې دهند د برجسته فیلسوفانو څخه دي یوه کمیټه د ډاکټر رادا کریشنان تر مشرۍ لاندي دغه موضوع وڅیړي تر څو د فلسفې په تاریخ کي هندي

(c) ketabton.com: The Digital Library

فلسفه خپل غوره ځای ونیسي. پدې کمیټه کې د شپیتو کسانو په حدود کې برجسته فیلسوفان راټول او د ډاکټرسرو پالی رادا کریشنان ،د جناتا پارټۍ مشر او وروسته دهند صدراعظم تر ریاست لاندې په دوه غټو جلدونو کې چې له زر مخونو څخه زیاتوالې کوي دغه تاریخ د « تاریخ فلسفهٔ شرق و غرب» تر عنوان لاندې تکمیل شو .د لومړي کتاب چې ۶۸۰ مخه لري ،مقدمه داسې پیل کیږي: «شاعر ایرانی جهان را به کهنه کتابی تشبیه می کند که اوراق اول وآخر آن افتاده اند . دیگر نه می توانیم بگو ییم که کتاب چگونه آغاز شده و نه می دا نیم که چه گونه انجام خواهد یافت.

ما ز آغاز و ز انجام جهان بی خبریم
اول واخر این کهنه کتاب افتاده است

بشر از زمانی که دارای شعور شد ،در پی کشف این اوراق گمشده برآمد .این جستجو ونتایج آن ،فلسفه نام دارد .فیلسوف برای توضیح فلسفه و ماهیت آن کتابها می نویسد ،ولی شاعر این کار را در بیتی انجام می دهد . مقصود از این جستجو یافتن معنی زندگی و وجود است. ... »(تاریخ فلسفهٔ شرق وغرب ، صفحهٔ اول) . له دې څخه دمخه په « پیشگفتار» کې هڅه کیږي د مشابه او سینو نیم کلماتو او الفاظو په استعمال او وړاندې وروسته کولو سره وښيۍ چې فلسفه جدا او علم جدا ځانګړی شیان دي.

زه په پورتنیو څو جملو ، نه غواړم قضاوت وکړم ،خو حتماً ، دومره وایم چې که رښتیا فلسفه دومره پسته او کوچنۍ شي ، پایلې یې باید همدا وي چې یې لرلي دي.خوزه کلک پدی باور یم چې فلسفه همغسې د خدای د لوی علم یوائینې خلف علم

دې ، لکه څرنګه چې انسان د خدای عالم خلف مخلوق دې. بعدی قضاوت په محترو پوهانو او لوستونکو پوری اړه لري.

ددې ډول بحثونو او نتیجه ګیریو علت او هدف یوائې او یوائې دادې ، او لکه څرنګه چې زه د بشر د تاریخي دورې دفلسفي اساسي او وتلي نظریاتو څخه کومې نتیجې ته رسیدلې یم او دمخه یې ذکر هم شوې دې ،او دغه د سترو فیلسوفانو شپیته کسیزه کمیټه هم په همدې عقیده ده ، باور نه لري چې ګوندې په فلسفي افکارو کې دې د بشر په تاریخی دوره کې کوم پر مختګ شوې اوسي ، حتائېني عقیده لري چې شاید د هغوی کمال او بینش د « بودا» او« افلاطون»څخه وروسته پاتي وي .نوزه په زغرده ویلې شم ، په دغه طرز تفکر ،په دغه اساسي او غیر اساسي فلسفي مسایلو ، په دغه متودولوژۍ ،افاقی نظریاتو او عقاید وسره کومه تخیلی فلسفه چې د یوه شاعرپه بحراني احساساتي متلا طم څپانده حالت کې چې د شعور او لا شعور په پوله د شاعرانه غلو ، اغراق او نوروصنعتونو په رنګارنګ غولوونکو کګلیچونو کې مدهوشانه ټالۍ او خوینډۍ وهلو ، پریوتو ولاړیدو سره سره په یوه بیت اغاز او انجام پیدا کولې شي ،شک نه شته چې دغه ډول فلسفه به په ذهني جذام اخته او د خپل انحطاط د منحنی د انعطافي قوس اخري مرحله طی کوي او هیڅ ډول پرمختیایي قابلیت به و نه لري. نو ځکه خو دهند د فلسفی کمیټې پریکړه پرځای او منطقي ده چې دا ډول فلسفي افکار او قانونمندۍ دعلمي -شعوري پر مختګ توانمندي نه لري او حتماً په ذوال اوعقب ګرایي محکومه ده.

دکومې فلسفې څخه چې زه بحث کوم ، هغې ته ما د خدای

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلوی علم بشري ذهنی علمي بدیل ویلې او په حقه په عالم الاباب کې دخدای دعلم خلف او وارث علم ګڼل کیږي. څومره چې دخدای علم لوی ، ابدي ، متکامل او بې ساري دې ، دغه فلسفه هم د بشري ذهني توان او مقدراتو په تناسب ټاکلې مناسبت لري. لکه څرنګه چې انسان د خدای د مقضي الامر ارادې له مخې د خدای بې بدیله خلیفه ګرځیدلې ، همدغه شان بشري علم په دې جهان کې د خدای د لوی علم بې بدیله خلف ګڼل کیږي. دمخه مونږ وویل چې جهان په لحظوي تجدد کې دې ، نو ځکه ابدي دې او ابدي دې ځکه چې همیشه په لحظوي بدلون او تجدد دې یعنی یوتر بله سره متقابلاً علت او معلول ګڼل کیږي. دایراني شاعر د کهنه کتاب خبره په هر صورت د منلو وړ نه ده ځکه چې په دغه ډول یوه ترلي نظام کې چې د کوچنۍ ذرې څخه تر لویو اجرامو او کهکشانونو پورې د لحظوي همزمان ستاتیک دینامیک بدلون او تکامل په شرایطو کې ، قدیم هیڅکله نور په قدیم کې وجود نه شي لرلې ، حال په دوامداره لحظوي بدلون کې قرار لري او ابد هم هیڅکله په ابدي نظام کې ابد ته نه شي رسیدلې، ځکه چې دا نظام مستلزماً باید د خدای د ذات او لوی علم د ابدیت په تناسب هم ابدي اوسي . ځانګړې پدیدی ،خلقتونه او نظامونه کیدلی شی د ځانګړی مادی واحد په حیث له منځه ولاړ شی خونظام په کل کی ابدی پاتی کیږی او د خپل قانونمند پیدایښت ،پایښت ، بدلون او تکامل له مخی ممکنه ده هره څیړنیزه قانونمنده محاسبه په هره زمانی مقطع کی سرته ورسیږی. نو په زغرده ویلې شو چې د فلسفې د زاړه کتاب د پیل او پای ټولې پاڼې پرځای دي او دلټون لپاره یي ضرورت نه شته څوک زیار وباسي

.د بلې خوا په هره زماني مقطع کې د یوې پدیدي او خلقت دپارامترونو او خصوصیاتو معلومول یواځې دحال د قانونمندۍ د معلومې قانونمندې مبدا څخه معلومیدلې شي .نو په قدیم او ابد پسې ګرځیدل هم عبث کار دې .دخدای لوی علم همیشه کامل دې ، دا جهان او بشري علم هم د قانونمندۍ له مخې همیشه د خدای د لوی او کامل علم په لور په تکاملي بدلون کې دي.خو همغسې چې انسان دخدای د معرفت او ځینی صفاتو د لرلو څخه عاجز دې په همغه اندازه او تناسب دخدای دعلم او په کل کې د خدای د لوی حقیقت په توګه دلوی جهان د ځیني پدیدو او مادي واحدونو دمعرفت څخه یا موقتاً او یا د تل لپاره عاجز ګڼل کیږي. د خدای دین د خدای دلوی علم له مخې په دې جهان کې د بشري عملي ژوند شریعت ،طریقت ، اصول ، قوانین او مناسبات ګڼل کیږي . خدای په خپل کلام کې خپل دین د انسان او ټولو خلقتونو لپاره دژوند او په حقیقت کې د ژوند د ټولو امکاناتو د وسیلي په نامه یاد کړې دې.«یَا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُواْ اسْتَجِیبُواْ لِلّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاکُم لِمَا یُحْیِیکُمْ وَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ یَحُولُ بَیْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ وَأَنَّهُ إِلَیْهِ تُحْشَرُونَ... »(سورة انفال ، ۹ جز ، ۲۴ آیة). په دې معنا چې د خدای دین ددې لوی جهان د ټولو خلقتونو د پیژندلو او معرفت یواځینۍ لار ،طریقه ،شریعت او وسیله او انسان کولې شي یواځې ددې لارې خپل دژوند وسایل او امکانات او ذات البیني مناسبات د قرآني او دیني احکامو ،قوانینو او اصولو په بناء تنظیم او دژوند مستقیمه او ډاډمنه لاره غوره کړي. دا به یي یواځینۍ نسبي ایدیال بڼه او طریقه وي.

څرنګه چې خدای یو دې ، جهان یو دې او په حقیقت کې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټولو اديانو پلويان سره ددې چې ، په ظاهر کې به دخپلې ټولنې مروج ځانګړی عقيدوي دود پالي ، په واحد خدای باور لري. منطق خو دا وايي چې ټول بشريت هم ديوه دين پيروان اوسي او پدې توګه د هميشني عداوتونو ، دښمنيو او جنګونو جرړې په بشری مناسباتو کې د هميش لپاره پرې او وچې شي.

د پورتنې بحث څخه د نتيجه ګيرۍ په ترڅ کې ويلې شو چې خدايي هر خلقت او په هغه جمله کې خپل خلف ، انسان ، ته د هغه دضرورتونو په تناسب د احساس ،درک او عمل امکانات ورکړي دي.مرغان الوتلې شي ، ماهيان او نوربحري حيوانات په اوبو کې ژوند کولې شي ، انسان ته يې دعقل ،پوهې ،خبرو او تجربو د سنجش ا و شراکت لوی طاقت ورکړې او نورو ته يې هم د هغوی د ضرورتونو له مخې نور امکانات ورکړي دي . د هغه زاړه کتاب دلادرکه شوو پاڼو ميندل چې د رادا کريشنان تر سرپرستۍ لاندې شپيته کسيزي کميټې د فلسفې موضوع ګڼليې،زما په عقيده يوه بې مورده هڅه او هدف ټاکنه ده او انسان هيڅکله د هغې په ميندنه قادر نه دې ، ځکه چې نه زاړه کتاب کله وجود درلود او نه يې کومه پاڼه ورکه شويده. همداسې د کانت ، لاپلاس او چمبرلاين هڅې او وړاند وينې چې د جهان د تکوين په باره کې يې جړې دي ، بې بنياده ګڼل کيدلې شي. او دا ځکه چې د خدای ذات ، دخدای علم او دخدای جهان خلقت د عالم آمر په حيث په کل کې دانسان لپاره مسخر او مقدر نه ګڼل کيږي او په دې باره کې يواځې دخدای د «کن فيکون» حکم صدق کوي او انسان د خدای د خليفه په حيث دخپلو ضرورتونو او امکاناتو په تناسب يواځې د هغې د ځينو اوصافو په احساس، درک او معرفت قادر ګڼل کيږي. دا

دې ما سره لطفاً محترم لوستونکي هم ومني چې په داسې وضعيت او داسې موقف کې چې انسان يې په خپلو امکاناتو او خپل درک او فهم سره د خدای دذات ، دخدای د علم او دخدای د جهان په مقابل کې لري او لکه څرنګه چې دمخه دا موضوع ما توضيح کړه چې دا جهان په لحظوي قانونمند بدلون ،تجدد او کيفي تکامل کې قرار لري ،قديم په قديم کې وجود نه لري ،حال په لحظوي ګذرا حالت کې دې او ابد ته په ابدی نظام کې رسيدل هيڅ ممکن نه دي ،نوايا د«کن فيکون» له حکم بله منطقي او عملي پريکړه په تصور کې هم راتللې شي ؟ همدغه دهمزمان لحظوی بدلون او تجدد خصوصيات د خدای ددې لوی نظام د پايښت او ابديت تضمين کوي .همداسې د قانونمند پيدايښت ، پايښت ، بدلون او تکامل له مخې په هره زماني مقطع او مکاني بعد کې پرنسيباً ممکنه ده هره څيړنيزه محاسبه سرته ورسيږي او مورد نظر پارامترونه ، اوصاف او خصوصيات په عددي ،ګرافيکي ، کمي او کيفي بڼه ترلاسه شي. د جهان د تکويني پيل په باره کې د کانت ،لاپلاس او چمبرلاين نظرونه کيدلې شي ددغه تکويني پروسې د ځانګړې پديدې د خصوصي حالت په حيث ومنل شي ،خو هغه هم يواځې د همغه تخيلي او تصوري ناسمه تيوريو او فورمولبنديو له مخې چې فلسفه يې تر اوسه په متحجر او دګم علم بدله او په ذوال محکومه کړې ده. پکار دادي هره څيړنه د موجوده حال حالت او وضعيت څخه پيل او دضرورتونو له مخې يواځې د علم او قانونمندۍ په بنياد د ماضی او حال په لور غزول کيدلې شي.

دهمدغه ډول يوه خصوصي ګذرا حالت او پروسې قانونمند

(c) ketabton.com: The Digital Library

جريان ، د خدای د کلام په استعانت او الهام او د عينيت فلسفي د قوانينو په استمداد ،زه هم غواړم د خپل ناقص او محدود فهم او درک له مخې د خدای د لوی نظام د يوه کوچني مثال ، اړخ او قضيي د څيړني په توګه څرګند او وارزوم چی څه ډول د خدای د مقضي ارادي له مخې د دغه ابدي خود بقاء ، خود کفاء او خود ګردانه نظام پيدا ، پايي ،بدلون او تکامل مومي ؟

د خدای په لوی کلام کې راغلی: « وَٱلشَّفۡعِ وَٱلۡوَتۡرِ (۳) (۳۰جز ، ۸۹ سورة الفجر ، ۳ آية) ترجمه: (قسم په جفت قسم په طاق). خدای (ج) په خپل کلام کې د ډيرو خاصو او ډيرو مهمو مسايلو په باره کې دا ډول ذکر کوي .دغه لنډ او دوه کلمه يي آية شريف لکه څرنګه چې د تفاسيرو څخه معلوميږي ډير نور لوی مفاهيم هم افاده کوي ،خو دجهان د تکوين مسًله

به هم ،زما په عقيده له نورو مسايلو کم ارزښه نه او وسي. نن چې نه يواځې د هند د فيلسوفانو شپيته کسيزه کميټه بلکه ټول بشريت د خپل پيدا ايښت له لومړۍ ورځې څخه د اوسني علمي ــ تخنيکي پرمختګونو او نورو بې ساري امکاناتو سره سره د خدايي ساده خلقتونو د راز په ميندلو کې صم ،بکم ،عمی او هک پک پاتې دي ،څه ډول ۱۴۰۰ کاله دمخه د يوه امي انسان په ژبه ددې لوی جهان د ابدي تکوين او ټولو خلقتونو د قانونمند مستمر خلقت راز په دوه کلمو کې د عوام الناسو تر غوږو رسيږي او د خدای د لوی علم او لوی نظام تکوين افاده کوي ؟

زه چې د قرآن ويونکې وم او يم ،خو د قرآن عالم هيڅکله نه وم او نه به شم ،ځکه چې زماني فاکتور به دغه چانس ماته نور په لاس را نه کړي. لکن په دې يوه خبره پوره ايمان او باور لرم

چې قرآن اکمل ،فسيح ،بليغ کلام ،قانون ،احکام ،دين او علم دي چې شک او ترديد په کې وجود نه شي لرلې.خو پکار دادي چې د قرآن په احکامو او حقايقو نسبي کامله پوهه پيدا او بشري غير قانونمنده تخيلي ذهنيګرۍ له دغه حقايقو او واقعيتونو څخه چاڼ او چغجال شي. نپوهيږم ولې د قرآن عالمانو لا پخوا دغه علمي مبدا ، بنياد او قانونمندي نه ده ميندلې ، نه يي ده منلې او باور يي پرې نه دې پيدکړې ؟زه دخپلې وينا د ثبوت لپاره د پورتني دوه کلميي آية شريف ستر اعجاز او ځيني دلايلو باندې خبرې کول غواړم تر څو دغه بحثونه چې نن له نيکه مرغه پيل شويدي ، پرته له بشري ذهنګريو ، د علم په واقعي بڼه او ماهيت په قانونمند ډول اصلي مجرا او مسير ته پريووځي .

هو !که مونږ د عناصرو متناوب سيستم او جدول ته زير شو ،ټول عناصر په نوبت سره د الکترونونو او پروتونونو د طاق او جفت تعداد څخه دا ډول تشکيل شوي چې پروتونونه د مثبت چارج په لرلو هسته تشکيلوي او په عين تعداد الکترونونه چې منفی چارج لري په ټاکلو مختلفو مدارونو کي په ډير سرعت سره د هستې ګرد چاپير چورلي او په دغه تسلسل کې تکرار نه په سترګو کيږي او نه کوم تنقيص او تقصير وجود لري . د عناصرو په هسته کې نيترونونه چې د چارج له مخې خنثی دي د مستقل مادي واحد په حيث د ويده ښامارانو په څير په هسته کې وجود لري .د هغه عناصرو په هسته کې چې د نيترونونو شمير يي زيات وي د درونو هستولرونکو عناصرو په نومونو ياديږي ، لکه يورانيم او نور چې زيات انرژي په کې ذخيره او دانرژي د منابعو په حيث د سولئيزو او نظامي اهدافو په منظور

(c) ketabton.com: The Digital Library

تري سمه او ناسمه ګټه تري اخستل کيږي. په عادي حالت کې يوائې د هايدروجن په هسته کې چې يو پروتون لري، نيترون وجود نه لري. خو په درنو اوبو کې د هايدروجن په هسته کې هم يو يا دوه پروتونه وجود لري.

زه خپل دغه بحث د يوې داسې سمبوليکي زماني يا پروسوي مقطع څخه شروع کوم، کله چې د اتم په تشکل سره لومړې عنصر تشکيل شوې او د عالم الاسباب د لومړۍ خښتې په کښېښودو د خدای د مقضي ارادې له مخې د لوی جهان د لوی نظام خود بقاء، خود کفاء او خود ګردانه پروسه پيل او پروتونونه او الکترونونه په نظام کې راغلل او نيترون د نا بللي ميلمه په څير د اتم په هسته کې کوربه وګرځيده او هستی په مختلفو بڼو او مادي واحدونو کې د لومړې ځل لپاره استقرار پيدا کړ. همدغه دې د دې لوی جهان، لوی نظام او لوی خلقت (عالم الاسباب) د تکوين راز چې د

خدای (ج) د عالم آمر د «کن فيکون» د حکم په صدور په لحظوي شکل سرته رسيدلې دي. د خدای (ج) د عالم آمر په دغه راز چې څه ډول الکترونونه او پروتونونه په نظام کې راغلل او په قانونمند علمي ډول د عالم الاسباب د خود ګردانه، خود کفاء او خود بقاء نظام د خلقتونو او پديدو د پيدا ښت، پايښت، بدلون او تکامل بنياد يوائې په علمي قانونمنده بڼه کښېښودل شو. هو! دغه اعجاز يوائې د مختلفو اتمونو او يا په بل عبارت د مختلفو عناصرو د تشکل د تسلسل په بنياد چې نن يې د

منديليف په جدول کې شمير ۱۱۸ ته رسيدلې او لومړې عنصر يې هايدروجن «Hydrogen» او وروستې عنصر يې اُ

نونوکتيوم «Ununuctium» نوميږي.

دغه عناصر د خدای د کلام د حکم سره سم له يو څخه، يعنی چې يو پروتون او يو الکترون لري، شروع او د جفت او طاق په ترتيب چې هيڅ تکرار او تنقيص په کې وجود نه لري نن ورځ چې يې شمير ۱۱۸ عناصرو ته رسيدلې او په راتلونکې کې به لا دغه جدول تکميليږي. د دغه عناصرو څخه ځينې د لابراتوار په شرايطو کې هم تر لاسه شويدي. د الکترونونو او پروتونونو شمير لکه چې د مخه هم وويل شول، هميشه مساوي او الکترونونه په ټاکلو مدارونو کې د هستې، چې د الکترونونو په تعداد پروتونونه لري، ګرد چاپير چورلي. په مدارونو کې د الکترونونو اعظمي شمير د «2n2» د فورمول له مخې معلوميدلې شي. پدې معنا چې په لومړي مدار کې اعظمی تر دوه، دوهم مدار کې اعظمی اته، دريم مدار کې ۱۸ او د دی څخه پورته د لوړې انرژۍ په مدارونو کې د الکترونونو شمير د پورتني فورمول مطابق نور هم لوړيږي. کله چې د کمې انرژۍ په مدار کې حد اقل د يوه کوانت د کوچني واحد يعني د يوه فوتون په اندازه انرژي زياتيږي، الکترون د ټيټ مدار څخه لوړ مدار ته خيز وهي او که دغه انرژي نوره هم زياتيږي، کيدلې شي الکترون د اتم د مدارونو له ساحې څخه ووځي. برخلاف که د الکترون انرژي د يوه فوتون په اندازه کميږي الکترون له لوړ مدار څخه ټيټ مدار ته رالويږي. دا محاسبې د «کوانت ميخانيک» د قوانينو له مخې سرته رسيږي چې د عادي فزيکی قوانينو څخه فرق لري. په واقعيت کې الکترونونه هميشه د مختلفو هستو تر منځ په حرکت کې وي او د هغوی تر منځ يو ډول وريځ جوړوي چې د الکتروني وريځ په نامه ياديږي. هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

څه چې د لیکلو وړ دي، مشکله او اصلاً ممکنه نه ده چې ولیکل شي. دا یوازې د خدای مُعجز کلام دې چې په دوه کلمو سره د جهان د ټولو قانونمندیو او جوړښت ارزونه افاده کولې شي. محترم لوستونکي دې زما بیوسي او تقصیر، چې حتماً به را څخه په دغه اباده کې سر وهي

،په دې هکله ومني. خو زه به حتماً هڅه وکړم په خپلو محدودو امکاناتو سره ددغه دوه کلمه اي ایة شریف اعجاز وارزوم. ایا دا به کافي نه وي که ووایم اتم چې ددغه کلام د کوچني عبارت د افادې په بنیاد د عالم الاسباب د لمړۍ خښتې په حیث عرض وجود کړې، هغه جنراتور دې چې د دې لوی جهان په کچه کافي ضروري انرژي تولیدوي؟ اتم هغه اکمولاتور دې چې د دې لوی جهان ټوله انرژي په کې ذخیره ده؟ دا به کافی نه وي که ووایم چې، د اتم په تشکل سره د مختلفو عناصرو د اتمونو تر منځ د رابطو له مخې د خدای په مقضی اراده د « ویلانس » قانون رامنځته کیږي او د هغی په بنیاد د دې لوی جهانی نظام ابدي تکوین خود ګردانه، خود کفاء، خود بقاء پروسه پیل کیږي او دا لوی نظام ابدي تړلی پاتی کیږي او د بی شمیره خلقتونو د تخلیق سبب او علت و معلول جوړیږي .

هو! بیا هم د اتم د تشکل په باره کې، یعني چې د خدای د عالم آمر د « کن فیکون » د حکم په صدور د اتم په تشکل سره د عالم الاسباب خود ګردانه، خود کفاء او خود بقاء نظام تشکل پیدا کړ. ولي خود ګردانه، خود کفاء او خود بقاء؟ او په په څه ډول؟ غواړم په همدې باره کې څه نا څه تم شم.

د مخه ما د اتم د هستې او د هغې په ګرد چاپېره مدارونو کې د مساوي تعداد چور لیدونکو الکترونونو خبره یاده کړه چې د

یوه ټاکلي قانونمند فورمول له مخې تنظیمیږي یاده کړه. د دغه فورمول له مخې، هغه اتمونه چې په اخري مدار کې کم اتمونه ولري، چې اکثراً فلزات د دغه ډول خواص لري، هڅه کوي د دغه کم تعداد اتمونه له لاسه ورکړي او خپل اخري مدار په بشپړ حالت کې وساتي، یعني چې په خپل اخري مدار کې پوره اتمونه ولري، ځکه دا ورته مناسبه او غوره معلو میږي. هغه اتمونه چې په خپل اخري مدار کې د الکترونونو کم کمبود لري او اکثراً غیر فلزات دا ډول خواص لري خپل دغه کمبود له بل اتم څخه، یعني فلزاتو پور واخلي. همدلته د مختلفو اتمونو او یا ښه به داوي، وویل شي د مختلفو عناصرو تر منځ د ارتباط او اړیکو وسایل او یا په بله معنا علت او معلول رامنځته کیږي. دا ارتباط او علت و معلول دغه اړیکي قانونمنده بڼه لري او د کیمیا په علم کې ورته د ویلانس قانون ویل کیږي چې د خدای د مقضي ارادې او عالم آمر د «کن فیکون» د حکم له مخې د عالم الاسباب د خود ګردانه، خود کفاء او خود بقاء د لوی جهاني نظام د تکوین علت او معلول او عامل

جوړیږي. د دغه پروسې بعدي دوام، او بقاء به څه ډول وي؟ د ویلانس د دوه اړخیزو او څو اړخیزو قانونمندو اړیکو د بنسټ تیره څرنګه چې، د متقابلو اړخونو په مشترک رغبت، ګډه غوښتنه او شریکو ګټو ولاړه ده، ځکه د دې لوی جهاني تکوین په پروسه کې د خود ګردانه، خود کفاء او خود بقاء سراسري قانون په حیث پایداره پاتې شوې دې. په همدغه بنیاد د مختلفو عناصرو د ترکیب، تجزیي او بې شمیره نورو قایم بالذات خودګردانه، خود کفاء او خود بقاء پروسو ،قانونمندیو، نظامونو، پدیدو، خلقتونو، مادي واحدونو،

(c) ketabton.com: The Digital Library

او په کل کې ددې لوی ،واحد ،پایداره ،ابدي قانونمند جهاني نظام سبب ګرځیدلې او دا کار اصلاً د خدای په مقضي ارادي سره قایم با الذات ګرځیدلې دې. سره ددې چې په دې باره کې زه ځان لپاره دزیات او ژور بحث حق او صلاحیت قایل نه یم، خو بیا هم که پوهان او راتلونکي نسلونه دا ګستاخي بولي یا یو ډول جرئت، ما دغه بحث حتی الوسع د موجوده منل شوو علمي قوانینو ،متودولوژۍ ،اصولو او نورماتیفونو په بنیاد ،چې د کیفیت او ابعادو ارزونه او قضاوت بیا هم په محترمو پوهانو پورې اړه لري، پیل کړې او غواړم ووایم چې ټول عیني او ذهني شرایط، امکانات او ننني وضعه همدا نن په دې باره کې د پریکړنده تصمیمونود نیولو حکم کوي او که سبا ته پاتې شوه نو ددې ځمکې د اوسیدونکو لپاره فکر نه کوم دغه چانس بیا په لاس ورشي. ځکه ځیني بې مسؤلیته انسانانو په پټو سترګو د حماقت او جهالت لار غوره کړې او په ډیره چټکۍ سره نړۍ او نړۍ وال د نابودۍ ګندې ته کشوي.

زما په عقیده د اتم او عنصر تشکل د عالم الاسباب د تکوین او د ټولو پدیدو او خلقتونو د پیدا ایښت په پروسه کې دخدای د مقضی الامر ارادې او تصمیم ستره بیلګه ګڼل کیږي او د عالم ذات او عالم الاسباب، دخالق او مخلوق تر منځ ټولې رابطې، همغسې لکه چې مونږ د شپږم حس که د شعور او لاشعور د دیالکتیک، مقضي او مقدرې ارادې او ځیني نورو مسایلو کې پرې بحثونه وکړل، د جهان په دې ستره تکویني عظیمه پروسه کې لا دقیق او په زړه پورې مناسبات او رابطې مینځ ته کیدلې شي. زه غواړم د ساینس او قرآن او نورو علمي مسایلو مینه والو لپاره د ویلانس او نورو قوانینو په بنیاد د

مختلفو پدیدو او خلقتونو د تکوین او مناسبتونو په باره کې لنډ بحث وکړم.

دمخه مونږ د مختلفو اتمونو او عناصرو تر منځ د الکترونونو د راکړې ورکړې په نتیجه کې د ویلانس قانون او باالنتیجه د عناصرو د ترکیب او تجزیي او یا په بل عبارت د مختلفو پدیدو او خلقتونو د تکوین او دیالکتیک پروسه پیل کیږي. یواځې د خدای په کلام کې په لنډو عباراتو سره کیدلې شي داسې ژور او بې شمیره دقیق مناسبات افاده شي. انساني شعور او پوهه یې اول د درک او پوهې څخه عاجزه ده او له بلې خوا دومره بې شمېره هر اړخیزه قانونمند اړیکې د بشري علمي امکاناتو په واسطه نه افاده کیدلې او نه ترې لازم نتایج او پایلې تر لاسه کولې شي، خوله شمېره وتلې نمونې یې په خپل چاپیریال کې عملاً لیدلې شو. د همدغه اتم د تشکل د اساس په قبلولو سره مونږ وینو او دمخه مونږ دې خبرې ته اشاره هم وکړه چې اتم په هسته کې د پروتونونو د مثبت او دهغې ګرد چاپیر د چورلیدونکو الکترونونو د منفي چارج په لرلو سره د یوه جنراتور حیثیت لري او برق تولیدیږي. هر برقي جریان خپل شاوخوا مقناطیسي ساحه جوړوي او الکترو مقناطیسي امواج په هر لوري خپریږي ،ځانګړي قوانین لري او پخپل مسیر کې هم پخپله او هم نور موجودات متأثر کوي، نوي حرکتونه ،انرژۍ او قانونمندۍ رامنځته کوي او دغه ځنځیري پروسه تر ابده دوام پیدا کوي.

د خدای په علم کې له خورا کوچنۍ ذرې څخه نیولې تر ډیرو لیرې لویو اسماني کتلو پورې په پوره دقیق نظام کې واقع دي او خورا کوچنې حرکت او بدلون یې تر شا قانونمندې نخښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

نښانې پرېږدي او بې پله نه شي ورکېدلې. دغه نظام هم د اتم له تشکل څخه پيل کيږي او ټولې دغه پروسې هم په ځنځيري متداخل شکل دوام پيداکوي او يو تر بله سره په متقابله انګيزه او زيږنده بدليږي. د اتم په تشکل سره همداسې د هستې او ګرد چاپير چورليدونکو الکترونونو تر منځ د کشش او فرار قوې منځته راځي او د هغې په نتيجه کې پخپله اتم مشخص او ځانګړې وضعيت ، شکل او صورت اختياروي. د دغه شکل او صورت په عوض چې افلاطون ،ارسطو ،کانت ، دکارت ، هګل او نورو په غلطه او يا اشتباهاً د هر جسم او مادي واحد خارجي شکل منلي وو ما مفصل بحثونه کړي او فکر کوم لازم وضاحت شويدي. ما دغه شکل او صورت د هر عنصر او مادي واحد داخلي جوړښت ګڼلې چې ددې لوی جهان دا لوی ابدي نظام پرې برقراره پاتې او د هر ډول تعامل او متقابلو متضمن هم ګڼل کيږي. د اتم تشکل همداسې د مختلفو ډولونو انرژۍ لکه حرکي ، پوتنسيال ، برقي ،مقناطيسي ، ذروي او نورو انرژيو ، حرکتونو په موّلد ، اکومولاتور او جنراتور بدليږي او اړونده قانونمندۍ ايجادوي.د اتم په تشکل سره دويلانس د قانون په بنياد د الکترونونو د تبادلې په نتيجه کې ، هر ترکيب او تجزيه هم پخپله مؤلد د ډول ډول انرژۍ او اړونده قانونمنديو ګڼل کيږي او مختلفې ترکيبي ، تعاملاتي پروسې چې په خپل نوبت ، کميت او کيفيت سره مختلفې ساحې لکه ميخانيکي ، فزيو لوژيکي ، بيو لوژيکي ،هوا ،اوبه ،نور ،ساحه ،تشعشعات ،.. .او نور چې د ځانګړو قوانينو او علومو په اصولو سره څيړل کيږي ،جوړوي. دا تم له تشکل، چې مونږ په خپل سمبوليک ډول سره غوره کړې ،څخه نيولې د کهکشانونو تر تشکل پورې

خدای د خپلې مقضی الامر ارادې له مخې ټول نظامونه په کل او جزکې مشخص ،مقضي او مقدر ګرځولې دې .

هر څوک پخپل آند او امکاناتو سره د اتم په بنياد د خدای د لوی جهان او لايتناهي خلقتونو د ايجاد د اعجاز اټکل او تصور کولې شي چې يواځې د خدای د لوی علم له مخې تحقق پيدا کوي او د «کن فيکون» د حکم په صدور د خود ګردانه ،خود کفاء او خود بقاء نظام په حيث ابدي پايښت مومي .که چيرې مونږ دغه نظام د خدای د خلف انسان دنيايي نظام سره پرتله کړو ،چې په ټولو کائناتو کې د خورا ښکلې او دسترو بې حسابه نعمتونو او هر ډول ګټورو زيرمو څخه ډکه ځمکه يې زمونږ په واک کې راکړې ، څه مو پرې کړي او څه پرې کول غواړو ،په يو څه تعمق او تأمل سره مو کولې شول پخپله او بې له شکه د خدايي نظام په اعجاز او عظمت او د خدای د ذات په حقانيت او ربښتينولۍ باور او ايمان پيدا کړو. مونږ څه ډول ځانونه د خپل خدای خليفه ګڼلې شو ،کله چې خدای په ټولو امکاناتو سره چې مونږ ته د خپلو ځانونو او خپلې نړۍ د ساتنې په خاطر راکړي او په خپل رحم وکرم هم د قضا او قدر د قانون له مخې د هغې حفاظت کوي ، مونږ پرته له تخريبه او يو بل وژنې څخه بله لاره نه ده غوره کړې. حال دا چې انسانان کولې شي د انسانانو په حيث خپل منځي انساني ژوند ژوند کول غوره کړي. خدای دا جهان او د هغه ټول خلقتونه قانونمند پيدا کړي دي. په دې جهان کې هيڅ بدلون نه شي راتلای ، مګر يواځې د قانون له مخې.نو ولې انسانان په دې نړۍ کې ، سره ددې چې د ټولو چارو د سمون لپاره قوانين وضع کړي ، لکن اعمال يې ټول يواځې غير قانوني دي ، نو ځکه يې پايلې هم يواځې

(c) ketabton.com: The Digital Library

تخريبي بڼه لري. د مخه مونږ د سورة انفال په ۲۴ اية کې ولوستل چې خدای خپل دين، يعنې قانونمندي او قانونمند عمل د انسان او په حقيقت کې د ټولو خلقتونو لپاره حيات ګڼلې دې يعنې چې يواځې له دغه طريقه ژوند کولې شي او ژوندې پاتې کيدلې شي. «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُم لِمَا يُحْيِيكُمْ ج» (ترجمه: اې هغو کسانو چې ايمان يې راوړېدې حکم منئ تاسې «خاص» د الله او د رسول «د الله». کله جې وبولي تاسې لپاره دهغه کار چې ژوندي کوي تاسې «په دنيوي او اخروي ژوندون سره» نوځکه د انسانانو هر غير قانونمند عمل او کردار هم د ځان او د نورو لپاره ځاني او مالي زيان ګڼل کيږي او تر اوسه پورې په کومه طريقه او روش چې انسانانو خپل ژوند او مناسبات اختيار کړي، هميشه په خسران کې وو او نه يې کله هم له دغه لارې د خوشبختۍ کوم چانس په سترګو کيدلې شي. په هم دې خاطر د خدای په علم او د خدای په نظام کې ځيني بنيادي عام تنظيموونکي قوانين لکه «قضاء او قدر»، «تعادل»، «توازن»، «تناسب»، «وراثت»، ... وجود لري چې فرعي او موضيعي قوانين بايد په کلکه د هغې سره مطابقت ولري او په حقيقت کې ددې لوی جهان د لوی نظام د حفاظت او حراست ضامن او سر غړوونکي په همدې دنيا په هر ډول عذاب او بد بختۍ مبتلا کولې شي.

زه نه غواړم دغه مسايل د تخنيکي مثالونو او ناقصه او ضعيفو دلايلو په راوړلو سره لکه چې تر اوسه داکار شوې، په غامضه، مغلقه او جړه مشوره او يا دلارې د سر په فلسفي بحثونو او سفسطو بدل کړم. ښه به داوې چې ماد عالم الاسباب

د تشکل علمي منطقي فرضيي ته په همدې ځای د پای ټکې ايښې وې؟ ځکه کوم ستر بنيادي انقلاب چې د «کن فيکون» دآمر په صدور سره رامنځته شوې او نن زمونږ په وړاندې د لوی حقيقت په حيث وجود لري، يواځې الله (ج) پرې علم لري او بشر د هغې د کامل معرفت څخه د هميش لپاره عاجز دې. خو دا هم عام هر انساني خصلت او کرکتر دې، چې د خپل فهم او درک اخري خبره او نظر اظهار او د خپل امکان اخري عمل عملي کړي. خو اميد دې چې زه په خپله دغه هڅه کې، لکه چې پخوا له ما څخه نور په دغه مرض اخته کسان، د ناوړه پايلو او پريکړو سره مخامخ شوي وو، مخامخ نه شم.

د هرې پديدي او خلقت په تکوين او ايجاد کې بې شميره عوامل تأثير او اغيزه لري، خو د بشري امکاناتو، اقتصادي ملحوظاتو او ځيني نورو عواملو له مخې کيدلې شي يواځې ځيني انګيزي او تأثرات په نظر کې ونيول شي، نو ځکه خو ممکنه نه ده بشريت دا لوی جهان د لوی حقيقت په توګه په ټوله معنا او ماهيت سره وپيژندلې شي او معرفت پرې حاصل کړي، بلکه يواځې د خارق العاده خلقتونو او پديدو له مخې کولې شي په خپل خدای يقين او باور ولري. لکه چې يو شاعر وايي

برګ درختان سبز، در نظر هوشيار
هرورقي دفتريست معرفت کردګار

مونږ د الله (ج) د معرفت په خاطر د هرې شنې پاڼې د کلوروفيل په حجره کې د بې شميره مختلف النوع، او په کمي او کيفي لحاظ د بې ساري غذايي نعمتونو د ايجاد په محاسبه کې يواځې زمونږ د شمسي نظام دلمر د فوتونونو تأثيرات چې له مونږ څخه ۱۵۰ مليونه کيلومتره ليرې دې، په نظر کې نيسو

(c) ketabton.com: The Digital Library

حال داچې ،ددغه زیرمو د ایجاد په پروسه نه یوائې زمونږ دکهکشان ۱۰۰ ملیارده نور لمرونه تأثیر لرلې شي ،بلکه د خورا ډیرو نورو کهکشانونو د لمرونو تأثیرات به هم بې تآثیره نه وي خو مونږ هغه په خپلو محاسبو کي په نظرکي نه نیسو . په دې جهان کې د ذرې څخه نیولي تر لویو سماوي اجرامو پورې هر یو خپل خپل ځای او تاثیر لري او دهغې تاثیر یوائې په لویوالي او کوچنیوالي او نژدیوالي یا لریوالي پورې اړه نه لري او که ویې لري یوائې خدای پرې پوهیږي او دانسان لپاره یې تفکیک او تمیز مشکل دې .

ما په وار وار دمخه یادونه کړې چې په دې جهان کې د غذايي او انرژیتیکي زیرمو اندازې زمونږ په شعوري امکاناتو او محاسبو سره نه شي افاده کیدلې او نه زمونږ په تصور کې ځائید لې او نه یې کچه تعینید لې شي. که یوائې په کمه کچه هم د اتمونو جوړښت رنګ او الکترونونه ،پروتونونه او نیترونونه ازاد شي ،په رښتیا بلا تشبیه قیامت جوړولې شي او ځومره انرژي تولیدولي چې غرونه به یې په اسانۍ په مقابل کې تاب او مقاومت ونه شي لرلې. مونږ د الله(ج) د دوه کلمه یې کلام څخه دا هم وپوهیدو ،دغه عناصر چې ټول کائن عالم الاسباب ترې متشکل دې په څه سادګۍ د الکترونونو ،پروتونونو او نیترونونو څخه دیو څه عددي تفاوتونو او تناسبونو له مخې په بې شمېره کمي او کیفي مختلف النوع خلقتونو او پدیدو بدلیدلې شي. همدا اوس مونږ شاهد یو چې ځینې ددغه عناصرو څخه د لابراتوارونو په شرایطو او امکاناتو کې ترلاسه شویدي. نود قدیمی کیمیا ګرانو هغه تصور او فنتازی چې ګوندی په خپلو بټیو کی یی طلا ترلاسه

کوله او س په عملی واقعیت بدلیدلې شي. کله چې مختلف عناصر ددې لارې تر لاسه کولې شو او دهمدغه عناصرو څخه په ډیره سادګۍ مختلف مرکبات ،د څښاک ،خوراک ،پوشاک توکي ، عضوی ،غیر عضوی مواد ، تیزابونه ، القلی ، کاربوهایدریدونه ...او نور او نور هم په طبیعی او هم په لابراتواری طریقه تر لاسه کیږي، دا هرڅه د خدايي سخاوتمندانه نعماتو وفور او نورو ټولو امکاناتو څخه پرته نور څه ګڼل کیدې شی ؟

هر انسان پدې لوی جهان کې د خدای د لایتناهي خلقتونو د موجودیت اټکل کولې شي .مونږ محض د یوه تذکر په حیث دمخه ددغه جهان او خلقتونو عظمت او کمي او کیفي ابعادو ته اشارې کړیدي او په دې رساله کې مو دا هم وویل چې څه ډول د اتم په تشکل سره په ټاکلي ابدي خود کفاء ، خود بقاء قایم با الذات داسې یوه نظام کې راغلل چې هر مادي واحد ،ددې لوی جهان څخه نیولې تر خورا کوچنۍ ذرې پورې، په کل او جز کې د خپل ذاتي داخلي تشکل او صورت په بنیاد په خپل ځانګړي جوړښت سره پایښت لري او هر بدلون او حرکت یې یوائې دخدای د علم او ارادې له مخې ممکن دې. دغه نظام نه یوائې په کل او جز کې ابدي پایي ، بلکه ابدي حرکت کوي ، ژوند کوي ، فکر کوي ، احساس لري ، درک لري ،شعور لري ، دښه او بد تمیز لري ،متقابل با المثل عکس العمل لري ، یعني چې د خدای د مقضي ارادې له مخې هر څه لري. مونږ وینو چې د زمانو وږې د یوې مرۍ ډوډۍ په تر لاسه کولو او خوړلو سره مړیږي.یو وحشي حیوان چې په ډیر مشکل سره خپل ښکار تر لاسه کوي ،د خپلې زرۍ له خوړلو څخه وروسته ، پاتې هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چاته پریږدي چې د ښکار توان ونه لري. څه ډول دغه د مېښت احساس او درک رامنځته کیږي؟ حتا همدغه حیوانات، الوتونکي او خزندې د مورنۍ، پلرنۍ، ورورلۍ، نوع او جنس په کچه یو تر بله مینه، محبت، عشق، شهوت او دخواخوږۍ احساسات او مناسبات او یاد ښمنۍ له مخې بغض، کینه او حسادتونه او ورسره شرم او حیا هم لري او دغه دود او دستور په کلکه مراعا توي. عجیبه داده یو وحشي حیوان د مېښت، مورنۍ مینې او یا د دښمن په مقابل کې د نفرت او کرکې حسادت لري. نو دا ځینې انسانان او که دقیق ووایم ولې دا زمونږ ځینې هیواد وال نه د مورنۍ، نه د وطنۍ مینې، نه د مېښت احساس کوي او نه په وجود کې کومه د غیرت حجره ورپاتې ده چې د هیواد او هیواد والو د دښمنانو په مقابل کې یې د کرکې او نفرت احساس راوپاروي. حال دا چې همدغه احساسات او مناسبات په همدغه وحشي حیواناتو، الوتونکو او خزندو کې د ټولنیزګډ ژوند، هڅو او عمل ختمه برابروي او یو تر بله د همدردۍ، همکارۍ او د مشترک ټاټوبي، چاپیریال او وطن څخه د دفاع او فداکارۍ په علایقو او اړیکو بدلیږي او په نتیجه کې د نننی بشري او عام خلقتي ژوند روبنایي او زیر بنایي منځپانګه جوړوي.

په دغه ډول زما په عقیده د خدای د مقضي ارادې له مخې عالم الاسباب او ورسره مادي او معنوي ژوند تشکل موندلې او د معینو اصولو او قوانینو په بنیاد دوام پیدا کوي. په دې مسایلو باندې بحثونه هیڅکله هم پای نه لري، نو ځکه ما تش ګوته ورته ونیوله او د پای ټکې به ورته کښېږدم، او که ضرورت پیښ‌شیده بیا به ور ګرځو.

د مخه مونږ دې خبرې ته هم اشاره وکړه چې هر اتم غواړي په خپل اخری مدار کی پوره تعداد الکترونونه ولری، ترڅو په اصطلاح خپله قلعه یی وتړل شی او مستقل او بی نیازه شی. د دی کار لپاره هر اتم چی په خپل اخری مدار کی کم الکترونونه ولری، هڅه کوی هغه له لاسه ورکړی او که په اخری مدار کی، کم تعداد کمبود ولری، غواړی له بل څخه یی واخلی. هغه عناصر چی د اخری مدار الکترونونه یی پوره او سی نیترال پسیف حالت کی قرار لری، لکه ارګون «Ar» او نور نجیبه غازات چی د ترکیب پروسه یی ډیره بطی ده او حتا د ترکیب علاقمند نه دی. د معین کاتالست د موجودیت په صورت کی کیدلی شی دغه بطی تعاملات کافی سرعت پیدا کړی. د همدغه علاقمندۍ له مخی د ویلانس قانون رامنځته او د هغی په بنیاد د اتمونو د دوه اړخیزو او څو اړخیزو اړیکو له مخی مالیکولونه تشکل پیدا کوی او د مختلفو عناصرو د ترکیب او تجزیي خود ګردانه پروسه پیل او د بی شمیره خلقتونو او پدیدو د خلقت له لاری د ټولو عناصرو تر منځ د راکړی ورکړی، مناسبت او ارتبات په قانون بدلیږی. ځینې عناصر دومره ناپایداره دي چې د خپل اتمي تشکل په بڼه نه پیدا کیږي او پخپل ذاتي مالیکولي جوړښت بدلیږي او ځینې نور د نورو عناصرو سره دوه اړښیزه او څو اړخیزه مالیکولي جوړښتونه جوړوي. ټول مرکبات د مالیکولي جوړښتونو له لارې رامنځته کیږي او تجزیه یې هم په همدغه کچه او جوړښتونو له لارې رامنځته کیدلې شي، او دا ځکه چې یوازې مالیکولي جوړښتونه دي چې فزیکي، کیمیاوي او یا بل هر ډول خواص لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قضایا او مسایل په دې ډول ډېر زیات مطرح کېدلې شي د مثال په ډول ،د هر یوه ځانګړي عنصر په کتله کې څرنګه چې دویلانس قانون وجود نه لري او خصوصاً په فلزاتو کې چې مالیکولي تشکل نه لري ،څه ډول لویې کتلې تړلې پاتې کېږي ؟په دې صورت کې د دوه ډوله نورو قواوو د پیداکېدو امکان شته:

ــ فلزات معمولاً اتمونه له لاسه ورکوي ،نو ځکه مثبت چارج لري. غیر فلزات الکترونونه اخلي او منفي چارج پیداکوي. د بلې خوا د برقي چارج په پیداکېدو سره مقناطیسي ساحه ایجادېږي او په دې دواړو صورتونو کې د جاذبې قوه منځ ته راځي او اتمونه یو تر بله سره جذبوي او لویې کتلې تړلې پاتې کېږي .

ــ کله چې مې دغه مسله د ډاکټر فضل الربي ساپي سره شریکه کړه ،هغه په توضیحي ډول وویل: «معمولاً الکترونونه همیشه د حرکت په حالت کې وي او د پنجرې (Gitter) » په څېر پروتونونه یعني اساسي کتله او بدنه (Rumpf) په خپله الکتروني پنجره کې ساتي . په فلزاتو کې مالیکولي جوړښتونه وجود نه لري ». ځینې فلزات او غازات په خپل منځ کې مالیکولي تعامل کوي او کریستالي جوړښتونه جوړوي ،لکه سوډیم (Na) او کلورین (Cl) چې د مالګې کریستال جوړوي. الماس چې هم د کاربن خاص کریستالي جنس دی لوی ارزښ یې د هرڅه څخه د مخه دهغه د بې ساري مالیکولي جوړښت پورې اړه لري. د ۲۰۰۹ م کال د دسمبر د میاشتې په یوه تلویزوني راپورتاژ کې یې وښوده چې یوه تور زلمي په افریقا کې ، نیوهیرېم له څومره ژوروالي څخه یو رنګه الماس راوکیښ

چې د څېړنو له مخې یې درې (۳)ملیارده کاله عمر درلود .

همغسې چې حجروي جوړښتونه په حیواناتو او نباتاتو کې یو تر بله سره فرق لري مختلف مالیکولي جوړښتونه هم هیڅکله یو شان نه وي. کله چې مونږ د جهاني جوړښت، مختلفو خلقتونو او پدیدو شکل ،صورت او بڼې مفهوم افاده کوو هدف مو همدغه مالیکولي او حجروي جوړښت دي.د موادو کیفیت او مقاومت په زیاته کچه په مالیکولي جوړښت او ځینې نورو خصوصیاتو پورې اړه لري. همدغه جوړښتونه او اوصاف موادو ته د حرارت ، فشار او نورو انرژیتیکي قواوو مقاومتي تفاوتونو په مقابل کې الستیکي قابلیت ورکوي او له بلې خوا کوچنیو واحدونو لکه بکتیریااوو ،مکروبونو ، ویروسونو او نورو ته د استوګنې امکانات ؛ کوچنیو ذراتو ،حرارتي ، الکترو مقناطیسي ،جاذبې او نورو ډول ډول امواجو او تشعشعاتو لپاره د عبور و مرور ، تاثیر او تأثر ،معلوماتو د تبادلې او ضروري راکړې ورکړې شرایط ؛د مختلفو غازاتو په واسطه د موادو د تهویې او د یو تر بله سره د تعامل ، ترکیب او تجزیې او ډېر نور لازم وسایل او شرایط برابروي. له بده مرغه لکه چې د مخه هم ورته اشاره شوې ،دغه مفهوم او اصل د فلسفې د ظهور د همغه لومړۍ ورځې او یا په بل عبارت کله چې افلاطون ،ارسطو ،کانت ، دکارت او یا دهغوی څخه د مخه یا وروسته نورو فیلسوفانو په دغه باره کې خپل نظر او عقیده ناسمه او په غلطه، افاده او تعبیر کړې ، یعنې چې شکل ، بڼه او صورت یې د شي د خارجي جوړښت د شکل په صفت منلې ، تر اوسه پورې هم همدغه غلط تعبیرونه پرځای پاتې دي.دکارت چې د قوي ذهن څښتن او د هندسې لوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

مبتکر وو ، بايد د هندسي ارزش په ارزښت پوهيدلي وي. زما په عقيده دغه ارزش په داخلي هندسي جوړښت يعني ماليکولي هندسي جوړښت پورې اړه لري ، نه د جسم په خارجي هندسي جوړښت پورې. خارجي جسمي هندسي جوړښتونه چې کوم ارزش لري ، هغه هم د همغه داخلي ماليکولي با کيفيته جوړښت په اعتبار دي ، کوم يو چې د زياتې قوي برداشت او مقاومت کولې شي. دکارت د هندسې د قهرمان په حيث نه يواځې ددغه ارزش په ماهيت نه وو پوه شوی او ديوه ستر ارزش په حيث يي ترې دفاع نده کړې شوي ، برخلاف ددغه ټولو مادي ارزشونو په رنګولو پسې يي ملا وتړله او ټوله اتکاء يي په خپله تحليلي هندسه او د هغې په متماتيکي فورمولبنديو او افادو باندې وکړه او غوښتل يي چې ټول مادي ارزشونه د هندسې څخه محو او هندسه د ټولو علومو لپاره په واحد مشترک مخرج او بنياد باندې بدله کړي . حال دا چې متماتيک بالذاتهِ قانونمندي نه ده ، بلکه د هندسي اشکالو له مخې د هغې د مادي محتوا مقاومتي او نور خصوصيات او يا په فزيکي ،بيولوژيکي ،فيزيولوژيکي، هايدروديناميکي ، ترموديناميکي ،آيروديناميکي ، تشعشعاتو ،ذراتو او نورو حرکتونو د قانومنديو د افادې ژبه او طريقه ده.

عناصر د حرارت په عادي درجو کې معمولاً د جامد ،مايع او غاز په حالت او د ماهيت او کيفيت له مخې د فلزات ،غير فلزات او غازاتو په بڼه پيدا کيږي. د مخه مونږ وويل چې د اتمي ويلانس د قانون له مخې د ماليکولي تشکل له لارې د مختلفو عناصرو کيمياوي مرکبات جوړيږي او اتم که د ځانګړي عنصر د ځانګړو خواصو درلودونکې دي، ماليکول د مرکب په کچه د

هغې د کيمياوي او نورو خواص لري او همدغه ويلانسي علاقمندي او ارتباطات د لويو کتلو او بالاخره ددې لوی جهان د تکوين سبب ګرځي. په دې ډول د خدای په مقضي اراده د ويلانس د قانون له مخې په مشخص او ټاکلي شکل ځيني ماليکولي مرکبات دي چې ددې لوی جهان ټول خلقتونه او پديدې ترې متشکل او همدغه مرکبات دي چې د عملي ژوند په مختلفو موادو کې د استفادې وړ ګرځي. انسانان ،حيوانات او نباتات هم د ټولو عناصرو څخه يواځې د مرکباتو په بڼه استفاده کولې شي. عناصر په طبعيت کې هم يواځې په مرکب او کله ناکله په مخلوط ډول پيدا کيږی او اکثراً په همدغه بڼه د استعمال قابليت هم لري . په خالص ډ ول يي هم پيدا کيدل او هم يي استعمال او استفاده د نادراتو څخه ګڼل کيږي.

په پورته ډول مونږ د دين په باره کې خپل نظر د موجوده واقعيتونو او حقيقت له مخې د خپلو انساني امکاناتو ،سعی او تلاش په بنياد په خورا ساده لفظي منطقي فورمولبنديو سره ،پرته د متماتيکي ديفرنسيالي او انتګرالي محاسبو ، کيمياوي عضوي ، غير عضوي او هايدرو کاربوني مغلقو ترکيباتو ، د فزيک د نيوتن د قوې ،کتلې او تعجيل د عام قانون د معادلې ، د انشتين د نسبي تيورۍ د انرژي ،کتلې او د نور د سرعت مناسبتونه او د مکان او سرعت په تناسب د زمان تغير ، په هايدروليک او آيروديناميک کې د برنولي د ستاتيک او ديناميک فشارونو د ثابت پاتی کيدلو عام قانون او ډير نور په لسګونو او سلګونو ساينسي قوانينو چې حتماً به يي د خدای د کلام د اعجاز څرګند ثبوتي دلايل لا پسې څرګند

(c) ketabton.com: The Digital Library

او واضح کړي وای ،خو مونږ تری د قضیی دڅیړنې او فورمولبندۍ د استنتیا اود خپلو محدودو امکاناتو او ناممکناتو له کبله صرف نظر کړیدي. خو دا هیڅکله ددې معنا نه لري چې ګوندې مونږ هم یواځې په پوچو تخیلي او تصوري لفاظیو اکتفا کړې او یا په بل عبارت ، په اوبو کې مو لوټه ایښې او د موضوع څخه مو په پټو سترګو قدم اړولې دې. نه ! داسې نه ده. په حقیقت کې زمونږ د دغه ساده لفظي مقولو او فورمولبندیو ترشا ټول همدغه غنی قوانین پراته دي او ما دا هم کولې شول په خپلو کمو امکاناتو خپلې لفظي مقولي او فورمولبندۍ څه نا څه په متماتیکي ژبه د موجوده منل شوو قوانینو له مخې افاده کړم ، لکه د مخه په حقیقت کې ، دغه کار په تیرو بحثونو کې ، لکه «فلسفه علم دې ؟» ، «د عینیت او ذهنیت دیالکتیک» ،«شپږم حس که د شعور او لاشعور دیالکتیک» ،«مقضي او مقدره اراده» ، «روح ــ ظهور، بدلون او پایښت یې» او نورو ساینسي فورمولبندیو له مخې ، البته بیا هم د موضوع د افادې د استنتیا په خاطر د لفظي منطقي مقولو په قوت هر څه افاده شویدي. (لطفاً تیرو بحثونو ته دی مراجعه وشي). شک نه شته متماتیکي افادي اسان کار نه دې ،او نه ممکنه ده چې ټولې قضیې پرې افاده شي ، برخلاف کولې شي بحث فوق العاده مغلق کړي.

اوس هم دا بحث ډیر اوږد شو ،خو په اخر کې یو ځل بیا دا وایم چې ،خدا ی هر کار په هر شکل سره چې وغواړي کولې شي ،خو نه یې کوي ، ځکه چې داد خدایي خصلت او صفت په خلاف دي. خدای عالم دې اودا جهان یې د خپلو مخلوقاتو او خپل عالم خلف مخلوق، انسان د معرفت او قانونمندې

منصفانه او عادلانه استفادې لپاره پیدا کړې دې. علم پرته له مستمرې قانونمندۍ او بالاخص په عالم الاسباب کې د انسان لپاره په عمل کې وجود نه لري. نو ځکه یې دا جهان د خپل لوی علم له مخې قانونمند او په لحظوي ستاتیک ،دینامیک بدلون او تکامل کې پیدا کړې دې ، تر څو ابدي پاتې شي. یعنې په دې جهان کې هرڅه په لحظوي بدلون او تکامل کې دي. ددې سره انسان تغیر کوي ،حیوان تغیر کوي ، د انسان علم ،تخنیک او مناسبات تغیر کوي. دخدای دین او شریعت چې ددغه ټولو امورو تنظیموونکې او د هر څه څخه دمخه خورا عام او ایدیال ټولنیز قانون ګڼل کیږي ، لکه څرنګه چې دخدای دین او روح ماهیت تر اوسه ثابت پاتې ، خو شکلاً او په فروعو کې یې تغیر موندلې ، او دخدای په کلام کې هم په اجماع ،اجتهاد ، علم ، منطق او حتا د منسوخو ادیانو سره د کامپرامایز ، روغې جوړې او یواځې د حقیقت په ابلاغ تأکید شوې او زور او جبر مردود ګڼل شوې دې.زما په عقیده په راتلونکې کې هم دخدای دمقضي ارادې او احکامو مطابق روش او سلوک غوره کول پکار دې اوددین عالمان دې په دې باره کې ژورې ارزونې او څیړنې وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شېطان

داسې وايي «شېطان هغومره بد شکله نه دې لکه چې رسموي يې»

شېطان عربي کلمه ده. په عربي او ځينې نورو ژبو کې شېطان ته ابليس او عزازيل هم ويل کيږي. د دغه کلمو د بنيادي جرړو، معنا(مانا) او مفاهيمو په باره کې ډول ډول او ضد ونقيض نظريات او عقايد وجود لري. څوک دغه کلمات ټول په عربي ژبې پورې مربوط ګڼي. ځيني کسان عزازيل په عبراني او ابليس په عربي پورې تړي، ځيني ابليس هم عبراني کلمه ګڼي. د شيطان د کلمې په باره کې هم د علماوو او پوهانو دقيقه موضعګيري او ټاکلې دريز معلوم نه دې. د شيطان د کلمې معنا، او داچې، په کومې ژبې پورې اړه لري، هم لا د شک او ترديد څخه، سپيناوي ته نه ده راوتلې. آيا شېطان خاص او که عام نوم دې، تر اوسه زه پوره نه پوهېږم او په همدې خاطر مې د بحث موضوع ټاکلې ده. ولې مې پرې لعنت ويلې ځکه چې خدای پرې لعنت ويلې او شېطان چې هر څوک وي بايد هم لعنت پرې وويل شي.

د شيطان کلمه په قرآنکريم کې په مفرد ډول ۷۰ کرته او د جمعې په حالت ۱۸ وارې راغلی ده شوې ده. (المعجم المفهرس الفاظ القرآن الکريم، ص ۳۸۲، ۳۸۳، مؤلف عبد

الباقي، محمد فواد) او يا (شيطان، ص، ۲، امين الدين سعيدي). همداسې د قاضي محمد نسيم امين د يادونې له مخې د شيطان، شيطانُ، شيطانِ، شيطانّ، کلموذکر په قرآنکريم کې ۶۸ وارې، شيطاناً دوه وارې، شياطين ۱۷ وارې او شياطينهم يو وار ذکر شوېده. داسې وايي چې د شيطان کلمه د «شطن» له کلمې څخه مشتق شوې چې د ليريوالي او مصافې معنا(مانا) لري، او شيطان ته ځکه شيطان ويل شوې، چې د خدای له فرمان څخه د تمرد په خاطر له حق څخه ليري پاتې شوې دې او د «شاطن» کلمه د «خبيث او پست» په مانا راغلې ده.)

ځيني کسان په دې عقيده هم دي چې د شيطان کلمه له «شيط» څخه اخستل شوې چې د يوه شي د له منځه تلو معنا لري او لکه څرنګه چې په سورة «ص، ۷۶ آية» او «الرحمن، ۱۵ آية» کې يې ذکر شوې چې شيطان د اور (نار) څخه پيدا دې. خو په صورت «کهف، ۵۰ آية» کې راغلي «فسجدوا الا ابليس کان من الجن». ترجمه: ټولو ملائکو سجده وکړه، په غير له شيطان څخه چې له جن څخه وو، او داسې هم ويل کيږي چې د ډيرې پرهيزګارۍ له مخې د خدای په مقرب ملائيک تبديل شو خو کله چې آدم(ع) ته په سجده مأمور شو، تمرد يې وکړ او د خدای له دربار څخه ورټل شو. شيطان له خدای څخه مهلت وغوښت او خدای تر ټاکلې مودې (د قيامت تر ورځې پورې) هغه ته مهلت ورکړ.

په قرآنکريم کې دا ذکر هم شوې دې چې د هر پيغمبر لپاره دوه ډوله، يعنې اِنسي او جني شيطانان مقرر وه. په دغه آية شريف کې د اِنسي شيطان کلمه د جني شيطان له کلمې څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دمخه ذکر شوي، چې د اِنسي شیطان دخطر زیات والي د جني شیطان په نسبت په ګوته کوي. دا چې شیطان دمفهوم او یا خاص یا عام موجود په حېث د خدای په کلام کې دومره د توجه او بحث وړ ګرځېدلي او دخپل خدای څخه د مهلت تقاضا کوي او هغه منل کیږي، ربښتیا هم کوم ساده مفهوم او موجود نه معلومیږي ! دا خبره کېدلي شي زمونږ د ارزونو په ترڅ کې معلومه او دغه دافهام وتفهیم زړې او ریښه هم باید د خدای (ج) د کلام په عباراتو کې ولټول شي. نو ځکه ویلي شو، چې دا ارزونه په عمده ډول د قرآني او دیني عالمانو، چې په خواکې ساینسي پوهه هم ولري او یا بهتره به وي دغه رسالت د قرآني، دیني او ساینسي پوهانو په مشترکه مساعي سره سرته ورسیږي.

د إبلیس کلمه، چې د مأیوس او غمناک په معنا ده په قرآنکریم کې ۱۱ کرته ذکر شوې او همدومره وارې د خدای له درباره، په قرآنکریم کې د شیطان له شره څخه د پناغوښتلو ذکر شوې دې. دا هم ویل شوي چې په قرآن کې له دې کلمې څخه مراد ژوندې، باشعوره، مکلف، نامرئي او فرېب کاره موجود دې چې د خدای له امره یې سر غړونه وکړه او د خدای له درباره ورټل شو. له دې عبارت څخه معلومیږي چې شېطان د مفهوم او خلقت په حیث کوم خاص، څرګند، او ځانګړې مفهوم او افاده نه ده چې له نظره او توجه پریووځي بلکه سره ددې، چې خدای له خپل درباره رټلي او لعنت یې بریې ویلې، بیا هم د خدای په دې لوی جهان کې یو ټاکلي تناسب جوړوي، خپل خدای ته شرطونه او وړاندیزونه کوي او منل کیږي هم.

داسې معلومیږي چې ربښتیا هم دا جهان په کل او په جز کې

د اضدادو د وحدت او مبارزې په بنیاد، د خدای د مقضی الامر ارادې له مخې، د همدغه نظام چې نن په عالم الاسباب کې برقراره دې، جوړ شوې دې او د سالم، متعادل، متناسب او متوازن بهیر په خاطر یې عملي، ضروري شرایط او متناسباً د نېکۍ او بدۍ پاداش ټاکلي دي. د شېطان له مفهوم څخه، چې پورته پرې بحث وشو، خو همداسې معلومیږي.

شیطان په قرآنکریم کې، اکثراً د شیطان په نامه ذکر شوې دې. په قرآنکریم کې بل ځای دا ډول ذکر هم شوې دې (انه یراکم هو و قبیلة من حیث لا ترونهم) «الاعراف، ایة، ۲۷» ترجمه: شیطان او قبیله یې تاسې له هغه ځایه، چې تاسې یې نه وینۍ، په نظر کې ساتي. بل ځای په قرآن کریم کې داسې راغلي (... واجلب علیهم بخیلک و رجلک) «سورة اسراء، ایة ۶۴» ترجمه: په ټولو سورو او پیاده لښکرو سره یې کلا بند کړه. په همدې ارتباط محترم طبا طبایی په تفسیر المیزان کې لیکي: د قرآن عظیم الشان له ایاتونو څخه معلومویږي چې د شیطانانو لښکرې په چټکۍ او سستۍ کې یو تر بله سره برابرې نه دي، ځیني تندې او ځیني سستې دي، او د قرآن دآیاتونو په شهادت یې ځیني سواره او ځیني پیاده معرفي کړي دي (شېطان، امین الدین سعیدي).

د شیطان د خلقت د ضرورت په باره کې لیکل شوي دي چې: شیطان، د خدای (ج) په واسطه د انسان د امتحان او ازمېښت وسیله ده چې د شر او پلیدۍ په لور په خپل لمسون او دعوت سره د انسانانو ماهیت او عزم څرګندوي، او همدغه تمایل، ضعف او لغزش ته، نفس «أماره بالسوء» یا نفس شیطاني ویل کیږي چې انسانان، هوا، هوس او ناجایزه کار ته هڅوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

،او با لمقابل هغه نفس چې انسان له دغه ډول ناوړه چارو او عمل څخه منع او ساتي ،نفس« لوامه» یا نفس رحماني او سالم وجدان ګڼل کیږي.

د انساني ذات ،روح وجدان او نفس ماهیت او ترکیب په حقیقت کې ، بالذات د لوامه او اماره دیالکتیکي تقابل څخه متشکل،اولکه چې پورته په خدایي کلام کې ،شېطان او ځیني شېطاني قوتونو او انګېزو ته په ځیني مثالونو کې اشارې شوې دي ،پخپله د شیطان ځانګړې مشخص موجودیت نفي کوي او په اصطلاح په جرئت سره ، دا منلې شو ،همغسې چې په خدایي علم ،قانونمندی،صنع او خلقت کې متوالي ،موهومي، نامعلوم حالتونه وجود نه لري ، همغسې د شېطان مجهول، نامعلوم او مشکوک موجودیت «العیاذ بالله» د شپږمې ګوتې په حیثیت د منلو وړ نه دې.خو ځیني کسان، بیا هم د خدای او انسان تر منځ د شیطان وساطت ته د کاتالیزاتور حیثیت قایل دي چې ګوندې تعامل تسریع او پوره څرګند او واضح حالت ته رسوي او له شک او شبهې څخه یې باسي.لکن زه په دې پوره باور او عقیده یم ، همغسې چې د خدای په خلقتونو او صنع کې متوالي ،موهومي ،نامعلوم او نیمګړي حالتونه وجود نه لري ،نو نه دخدای په صنع کې دکاتالیزاتور پورې تړلي او اړوند تعاملات، مصنوعات او خلقتونه وجود لري او نه دهغې له لارې وضاحتونوته کوم حاجت او ضرورت شته. دا یواځې انساني ناسم ،ناقص او ناکافي مصنوعات او مرکبات دي چې د کاتالیزاتور په قوت او په اصطلاح دناسم ، ناجایزه مرستندوی په مرسته غواړي ناقص ، غیر متناسب او بې کېفیته موادو او مصنوعاتو ته کذبي تحریفي رنګونه او

خوندونه ورکړي.

د شیطان د پېدا یښت دفلسفې په باره کې ویل کیږي ، چې شیطان د الهي درګاه سپي ته ورته دې او د شیطان دنده،د خدای درګاه ته ،د نا اهلانو د ننوتلو د مخنیوي څخه عبارت دې. په بل عبارت شیطان هغه سپي ته ورته دې ، چې د خدای درګاه ته د هغه کسانو د داخلیدو څخه مخنیوې وکړي چې د خدای سره د ملاقات او لیدلو لیاقت نه لري او دې ته ورته ډیر نور عبارات چې په هېڅ صورت د خدای دذات او جلال سره هېڅ سمون نه لري او په دې خاطر د دنیایي مناسباتو په کچه او سویې افاده شویدي چې د انسانانو لپاره معمول او مفهوم اوسي.

د پورتني مثالونو او لنډو عباراتو څخه واضح معلومیږي چې دغه مناسبتونه،مشابهتونه ، تفسیرونه ،تحلیلونه ، فورمولبندۍاو نورې څرګندونې چې د خدای په کلام کې ذکر شوې دي ،د دنیایي او عالم الاسباب په هغه اموراتو پورې اړه لري چې د خدایي خلقتونو او پدیدو تر منځ یواځې دعلت او معلول په بنیاد رامنځته کیږي ،د عالم الاسباب بې شمېره پدیدي او خلقتونه جوړوي او ټول د بشري متضاد رحماني او شېطاني خصوصیاتو او اوصافو متناقصه ذهني زیږنده ګڼل کیږي او په هیڅ صورت دخدایي ذات او صفاتو سره هیڅ ډول مطابقت ،مناسبت او سمون نه شي لرلې او نه سیال رقیب جوړېدلې شي.

ددی ټولو اضدادو موجودیت او د بشر دټاکنی فرصت او موخه او دلنډ دنیوی امتحان دوره د بشر د ضرورت، اړتیا او اختیار لپاره دی نه دالله تعالی د ضرورت لپاره.

د شیطان په باره کې ذکر هم په کوم ټاکلي خلقت دلالت نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي ،بلکه هر وار مختلف خلقتونه او د هغوی تر منځ مختلف مناسبتونه او دریزونه په ګوته کوي. حتا په ځینې موادرو او حالاتو کې د ځینې ځانګړو اشخاصو او افرادو په کړو او اعمالو پورې اړه پیدا کوي. لکه د الاعراف د سورة (۱۷۵)ایت د تفسیر له مخې چې شیطان له سپي سره تشبیه شوی ،خو په حقیقت کې دغه ایت د «بلعم بن باعوراء» چې یو عالم وو ،په حق کې نازل شوېدې.

په هر صورت ، شیطان که إنسي ، جني ، ملائیک ،انسان یا بل هر خلقت که اوسي ،که له اور څخه پیدا وي او که د ملا ئیکې په حیث له نور څخه پیدا اوسي په ټولو حالاتو کې تر هرڅه دمخه خدایي حلقت ګڼل کیږي ،او خدایي خلقتونه ټول یواځې دخدای د «کن فیکون» د حکم په صدور د عالم الاسباب د مادي قوانینو د علت او معلول په دیالکتیکي مناسبتونو او قانونمندیو پورې تړلي دي ،دخدای د لوی علم د قانونمندیو له مخې پیدا ،پایي او تغیر او تکامل مومي ، یواځې په عالم الاسباب پورې اړه لري او په هیڅ حالت کې په هیڅ صورت سره خدای رقیب او سیال نه شي جوړېدلې. د خدایي کلام ټول احکام ،اصول او قوانین یواځې په دې جهان کې ،ددې جهان په شرایطو او امکاناتو سره د ټولو مخلوقاتو د درک ،فهم، ضرورتونو او مجبوریتونو په تناسب سنجول شوي او یواځې په دې جهان کې د استفادې وړ ګرځي. یواځې خدای(ج) د دواړو کونېنو په واقعیتونو ، حقیقتونو او حالاتو خبر دې او تر اوسه پورې د دواړو جهانونو لپاره هیڅ کوم داسې ذوحیاتېن خلقت د خدای په کلام کې شهادتاً ،دلالتاًاو اشارتاًنه دې په ګوته شوې او نه چاته کله په دې دنیاد هغه جهان او د جنت او دوزخ

کلي ګاني سپارل شوي دي.که چېرې دغه ډول ذوحیاتېنو موجوداتووجود درلودلې ، په یوه نه ،یوه لاره به مونږ د هغه جهان له احوال څخه هم خبرېدلې ،او لکه هغسې چې یو شاعر وایي «آن کس که خبر شد خبرش باز نیامد » نه د هغه جهان څخه څوک راستون شوې ، نه یې کوم احوال رارسېدلې او نه دخدای په کلام کې دغه ډول کوم صراحت او وضاحت وجود لري.

شاید ځینې کسان داسې ادعا او پوښتنه ولري ، چې ولې د خدای په کلام کې د شېطان ، روح او ځینې نورو مسایلو په باره کې پوره وضاحت وجود نه لري ؟ راشئ لومړې د خدای د کلام درسالت او ضرورت د ماهیوي ،زماني ،مکاني او ستاتیک دینامیک ابعادو په باره کې فکر وکړو .دا خبره ومنو چې دا کلام دخدای د مخلوق داګاهۍ لپاره رالیږل شوې دي.که مونږ قرآن او قرآني احکامو ته دقیقه او کره مراجعه وکړو ، وبه وینو ،یواځې په هغه مسایلو کې لازم وضاحت شوې دي ،کوم چې انسانان یې ددرک او پوهې قابلیت لري او دهغه مسایلو په باره کې چې انسان یې له درک او پوهې څخه عاجز دي ،واضح ویل شوي دي: **وما اتیتم من العلم الا** قلیلا یعنې انسان ته چې کوم علم ورکړې شوې دي ،ډیر کم دي .د خدای په کلام کې دا نه دي ویل شوي چې ګوندې انسان ته په هر څه باندې علم ورکړې شوې دي. له بلې خوا ددې جهان زماني بعد له قدیم څخه تر ابده پورې غزېدلې دي یعنې چې لا یتناهي دي. او په مکاني لحاظ هم همدومره ساره او اوږده لري.که دیناميکي او ستاتیکي ابعاد او کېفیتونه یې وڅیړو ، نو دا ټول جهان د کوچنۍ ذرې څخه نیولې تر لویو سماوي اجرامو پورې په همزمان لحظوي ستاتیک دینامیک او دټولو اوصافو او کېفیتونو سره په

(c) ketabton.com: The Digital Library

لحظوي بدلون کې قرار لري او ټول بدلونونه د دغه علم د قانونمنديو په واسطه افاده کيږي. قرآن کريم د الله تعالی کتاب د دې مدعي هم دې چې دين يې تکميل کړي او دين د دې په معنا دې ، چې د دې جهان په ټولو زماني ، مکاني او ديناميکي ابعادو کې ټولې قانونمندۍ ، چې د هرې کوچنۍ ذرې څخه نيولې تر هر لوی سماوی جرم پورې د کوچني حرکت څخه تر مليونونو نوري کلونو پورې دوراني حرکتونه افاده کوي ، په کې په نظر کې نيول شوي دي. اوس پخپله قضاوت کولې شو چې د قرآن دغه په ظاهر کې کوچنی کتاب ، معناً څومره لوی او څومره معجِز دې.

د شيطان په باره کې چې د خدای په کلام کې کومې يادونې او نسبي وضاحتونه شوېدي ،لکه چې د مخه مونږ وويل ،په دې جهان کې د ځانګړو افرادو ،اشخاصو ،حوادثو ، پديدو ، حقايقو او واقعيتونو پورې اړه لرلې ، نو ځکه د موجوده واقعيتونو په تناسب د خدای د مقضي ارادې له مخې افادې يې هم ځانګړي دنيايي مشخصات لري .

دنيايي پديدې او خلقتونه په دنيايي خصوصياتو او امکاناتو سره د خدايي ذاتي خصوصياتو او اوصافو سره د هيڅ ډول متقابل اړيکو او مناسبتونو جوګه نه ګڼل کيږي ، نو په اصطلاح د شيطان په څير ياغي ، باغي، دګلې او رټلي مخلوق به څه ډول د خدای سره د سيالې معاملې جوګه وګڼل شي ؟

په دې ځای کې داسې پوښتنه به پر ځای وي چې: خير شيطان څه ډول پديده او په څه خاطر يې د خدای په کلام کې ډير واري نوم اخستل شوې او دومره د توجه وړ ګرځېدلې دې ؟

مونږ که نه پوهيږو بايد ځانونه په دې خبره پوه کړو او باور

پرې ولرو چې ،زمونږ نړۍ خدای ډيره ښکلې پيدا کړې ده. په دې نړۍ کې ژوند ډير هر اړخيز او ښکلې دې ، اوبه ، هوا او طبيعت نعمتونه يې ډير ښکلي او مزه دار دي او د هر ډول ښکلي او مزه دار ژوند د لاښکلي کولو په خاطر هر ډول شرايط او امکانات په کې وجود لري.هرنعمت يې جنتي دې ځکه خو په ناشکرۍ يې هر سړې د عذاب سزاوار او دوزخ ته ځي. په دې دنيا کې هيڅوک هيڅکله په هيڅ نعمت نه مړيږي او دا ځکه چې خدای په خپل مخلوق ته همدغه ډول دنيايي ژوند پيرزو کړې او همزمان لحظوي لمسوونکې او قانع کوونکې متضاد ديالکتيکي طبيعت يې ورته غوره کړي دي ، چې هم پيرزوينه ده او هم ازموينه. يواځې په همدغه ترکيب سره هغه مورنۍ مينه وجود لرلې شي ،چې د خپلو بچو په خاطر ځان د بلا په خوله کې ورکوي او د بلا له خولې څخه ، د ځان لپاره نه ، بلکه د بچو لپاره يوه ګولۍ خواړه راشوکوي او يا اکثر وخت پخپله د هغه بلا ښکار ګرځي. کله چې يې په بچو حمله کيږي ، د بچو په ځای خپل ځان د بلا په خوله کې ورکوي.يواځې په همدغه ترکيب کې د دې جهان ټول خوندونه ،رنګونه ، هوسونه ،عشق ،علاقه ،مينه ،عاطفه ،باور ،د دې خدايي قايم با لذات خودګردانه ، خود کفاء او خود بقاء ابدي پايداره نظام بې پايه انرژي ،طاقت ،نيرو ،قوت ،... ، يواځې او يواځې د خدای په مقضی الامر ارادې سره په همدغه رحماني او شيطاني ديالکتيکي ترکيب کې پروت دې. هر څوک به په دې باره کې ځانګړې نظر لري ، خو زما په عقيده دا جهان ځکه ډير ښکلې او ډير غني پيدا دې ،چې خدای ورته همغسې د هر چا د علايقو او طبيعت سره متناسب لازمي او کافي ترکيب او ماهيت غوره کړې دې.او

(c) ketabton.com: The Digital Library

هیڅوک د حرص او بخل لپاره هیڅ دلیل او اعتراض نه شي لرلې. دخدای عدل، انصاف، غنا او پېرزوینه هم د هیڅا په حق کې محدوده نه ده او دټولو مخلوقاتو لپاره یې د هر څا د علاقې اوضرورت ور متناسب کافي کمي او کیفي خواړه او نعمتونه پیدا کړي دي. شک نه شته هغسې چې نعمتونه مختلف دي، ذوقونه، علایق، طبعې هم ډول ډول دي. باز دښکار غوښې خوري، توتکی په حشراتو پسې ګرځي، بورا د ګل شیره ټولوي ،ښارونی او کارغه څه خوري، مچ هم په مرداری پسې ګرځي. اوښ زوز خوري، څوک خواږه خوښوي، څوک ترخه، څوک ډېره خوري او څوک لږه. دغه ټول خصلتونه، علایق، خویونه، طبعې، نعمتونه، کمیتونه، کیفیتونه او ټول نور خصوصیات د ټولو مخلوقاتو د نفسي خواهشاتو او غریزو په تناسب د خدایي نظام په کمي او کیفي منځپانګې کې په نظر کې نیول شوي دي. په جهان کې د بې شمېره خلقتونو په موجودیت او هر اړخیزه ذوقونو او علاقمندیو سره ممکنه نه ده یو نواخت حالتونه او وضعیتونه دوام پیدا کړي. مختلف عواطف ،احساسات، غریزي، شهوت، بزمي، رزمي وضعیتونه، جنسي علایق او مناسبات، ځان، مال، واک او مقام غوښتنه بوګنوونکي او غولوونکي تحریک امیزه انګېزې او پایلې رامنځته کوي او یواځې په همدغه شعوري خلاکې او ډول ډول امکاناتو او ذوقونو کې ځانګړي شیطاني خواهشات، ځانګړتیاوې او تفوق طلبي ریښې ځغلوي او اکثر وخت دولتي ،حکومتي، ډلئییز، قومي او نور امکانات هم د دغه کار سره په مساعدت کې په ستر عطالت او بې قبږې او بې واکې دیناميزم بدلیږي. څرنګه چې دغه شیطاني کیفیتونه په حقیقت کې د

دنیایي با کیفیته هر اړخیز ژوند اصلي توکي برابروي او له بلې خوا دا زموږ لپاره ښه وسایل هم ګڼل کېدې شي او د هر انسان لپاره ډېر رنځور او ضعیف اړخونه هم همدغه ځانګړتیاوي جوړوي او دیوه انسان په اندکه لغزش سره ستر جهاني انساني ستونزې رامنځته کولې شي. نو ځکه په دغه څواړخیزه، باریکه او خورا مهمو خصوصیاتو او اوصافو، چې له هره پلوه ډېر اهمیت ور ګڼل کیږي شیطاني عمل ګڼل شوي، ټول بشري مسایل او پرابلمونه په همدغه محور څرخېدلي او دخدای په کلام کې یې هم زیات ذکر شوي دي. په حقیقت کې شیطان ذاتاً د لعنت سزاوار نه دي، دلعنت سزاوار همغه لعنتي شیطان صفته انسانان دي چې په شیطان باندې د خپلو عظیمو ګناهونو په بارولو یې د شیطان اصلي څېره ور بدله کړې او دهغې ترشا خپل تور مخونه له خلکو پټ ساتي.

نو لعنت دې وي په دغه تور مخو شیطان صفته لعنتي انسانانو !

پخوا مونږ د هندي فلسفې په خواب کې، چې د جهان د پیدایښت او پایښت د زاړه کتاب د ورکو پاڼو په لټه کې سرګردانه وو او همدغه لټه او پایلې یې فلسفه ګڼله او آن په دې آند وو، ولو که فیلسوفان په دې باره کې بې شمېره کتابونه لیکي، خو شاعر دا هرڅه په یوه فرد سره:

ما زآغاز و زانجام جهان بی خبریم
اول آخر این کهنه کتاب افتاده است،

ټول فلسفي مفاهیم چې «د ژوند او وجود معنا» ګڼل کیږي، افاده کولې شي. دا ډول افادې، ددې په عوض چې د فلسفې په ساده توب دلالت وکړي، زمونږ ساده توب ثابتوي او دا ځکه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر اوسه پورې مونږ نه د ژوند ، وجود او نه د فلسفې په معنا پوهېدلي یو او نه مولازمې پایلې تر لاسه کړې دي.

په دې موضوع همغلته مونږ لازم بحث کړې دې او ومو ښودله چې نه دزاړه فلسفي کتاب اول وآخر پاڼې ورکې دي ، نه د شاعر په یوه فرد سره فلسفي مفاهیم او ټوله فلسفه افاده کېدلې شي ، نه ددغه ورکو پاڼو میدنې ته څوک فلسفه ویلې او نه ټوله فلسفه افاده کولې شي.هندي فلسفې په حقیقت کې نادوده او ناشونې هدف غوره کړې وو .نادوده په دې چې ملیو نونه او ملیاردونه کلونه پخوا فلسفي لیکل شوې پاڼه هم که دوی ته په لاس ورشي ، څه ارزش به ولري ؟ مادي واقعیتونه خو هغه دي چې حاظر یې هم څوک په ګورت کې نه شي رانیولې، یعنې چې جهان دغه ډول په لحظوي بدلون کې دې ، بیا هم مونږ په هغه ځای بحث کې د تاریخ په ټولو زماني مقاطعو کې د فلسفي محاسبو امکانات په ګوته کړي دي. ددې مسئلې د ذکر څخه زما هدف دا وو چې د شېطان په باره معلومات هم د عالم امر حیثیت لري او پدا ډول مواردو کې ، څرنګه چې د انسان د درک او پوهې په قابو کې نه راځې ، دخدای په کلام کې یې همغومره ذکر کیږي ، چې انسان یې ددرک او فهم قابلیت ولري .دغه ډول بې شمېره پوښتنو ته د خدای د کلام په احکامو کې لکه چې د جهان د پېدایښت په باره کې چې په دوه ډیرو لنډو کلمو او اوه حرفي لنډې جملې « کن فیکون» سره مکمل ، قانع کوونکې منطقي ځواب ویل شوې دې ،ځواب ویل کیږي .

زه په دې عقیده یم ،چې دنیایي ژوند دخدای د مقضی الامر ارادې له مخې د مختلفو نفسي خواهشاتو ، غرایزو ،عواطفو ، متضادو پدیدو د وحدت او مبارزو د مختلفو اړخونو او یا که

په لنډ ډول افاده شي ، ددې جهان د تکویني جوړښت ،طبیعت،خلقت او سرشت ،همدغسې چې دې او باید اوسي ، د خدای په اراده تر هر څه لومړې د بشر د بشپړې منطقي او معقولې ګټې اخستنې او همداسې د ثواب او عذاب ، ... ،د رحماني او شېطاني قوتونو د ازمیښت او مبارزې د ګټنې او بایلنې په ډګرکې د نیک او بد ، ثواب او عذاب ،جنت او دوزخ د پاداش لپاره جوړ شوې دې .دا شېطان او شېطاني قوتونه او طینتونه په حقیقت کې ، هغه نفسي ،غریزوي او دې ته ورته خواهشات ،غوښتنې او هڅونې وې چې ادم او حوا (ع) یې په جنت کې دمېوې خوړلو ته ولمسول او په همدغه لمسوونکي ذاتي خلقت ،سرشت او منځپانګې سره د خدای په مقضی الامر ارادې سره ادم او حوا (ع) په دې جهان کې مېشت او دهمدغه لارې مختلف رحماني او شېطاني خصلتونه جز د کون و مکان، خو په حقیقت کې د کون وفساد لوکوموتیف ، انګیزه او محرِک وګرځېدل.

په دې بارِه کې دقیق معلومات یوائې د خدای د کلام له عباراتو او احکامو څخه استنباط او تعبیرېدلې او یوائې د قرآني ، دیني او طبیعي علومو عالمانو او پوهانو په مشترکه مساعي ممکنه ده، چې باید په دې باره کې خپلو څېړنو ته دوام ورکړي او لازمو ممکنو نتایجو او افقونو ته ځانونه ورسوي .

خو د دنیایي خلقتونو او پدیدو د سرشت او خلقتي ترکیب په پیدایښت کې د لوامه (رحماني) او اماره (شیطاني) انفس دیالکتیکي موجودیت ،چې په بنیاداو تناسب یې ټول مخلوقات په نیک او بد ویشل کیږي او دجنت او دوذخ سزاوار ګرځي ، هم کومه پټه خبره نه ده .نیک عمل ته بلل او له بدو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اعمالو څخه مخنیوې ، پخپله ظلم نه کول او د بل ظلم په ځان او نورو مظلومانو نه منل او په کلکه يي مخنيوې کول او ډير نور مسايل چې د ښو بدو تفکيک يي په الهي احکامو او نبوي ارشاداتو کې راغلي دي ،د هر انسان او په خاصه توګه د هر مؤمن مسلمان انساني ،اسلامي ، اخلاقي او ديني دين او رسالت دې.

همغسې چې د عالم الاسباب پيدا يښت ، پايښت ،بدلون ، تکامل او انحطاط د خدايي «عالم آمر» يعنې« کن فيکون» په حکم تعميل شوې ، د رحماني او شيطاني قوتونو متناسب، متعادل او متوازن جو ړښت هم د همدغه آمر او همدغه حکم لازمي او کافي شرط ګڼل کيږي او دعادلانه، عامه ټولنيز، معنوي، او غيرعادلانه شخصي ، خصوصي ،مادي ارزښتونو په تناسب يو له بله څخه تفکيک کيدلې شي. په همدغه بنياد د حق او باطل په پوله د رحماني اوشيطاني قوتونو تر منځ نه پخلا کيدونکې تضاد رامنځته کيږي او يوائې د نيک او بد ،ثواب او عذاب ،عدل او ظلم تر منځ د سليم عقل او سليم وجداني قضاوت له مخې يي پريکړه هم د تکويني جفتو مقولو (ای ولوشن يعنې ريفورم او ريولوشن يعنې انقلاب)په ديالکتيکي تقابل ، داډول ممکنه او شوني ګڼل کيږي ،چې رحماني ځواکونود عادلانه سولئيز ريفورم او بدلون او شيطاني قوتونه د غير عادلانه جګړئيز جبر له لارې د خپلو نا روا موخو سر ته رسول غواړي.په دغه ډول ديناميزم کې شک نه شته چې تکاثف او تراکم د قوت ،دولت او کتلو منځته راځي، شيطاني قوتونه په دغه امکاناتو سره يوائې د جنګ او جبر لار غوره کوي،هر څه په خپله ولکه کې نيسي او له دغه طريقه د

نړيوال طاقت په حيث په نړيواله جبهه کې يوائې د جنګ له لار ددغه پروسې سرعت او ديناميزم لا پسې زياتوي او رحماني قوتونه لا پسې په محاصره او مضيقه کې راچاپيروي ، لکه چې نن يي په ټوله نړۍ کې رحماني قوتونه په مضيقه او محاصره کې راګير کړي اوپه رحماني قوتونو يي هم پرته له جنګه نورې لا رې تړلي دي. په داسې شرايطو کې،رحماني قوتونه پرته له قاطعيت او نړيوال پيوستون څخه بل بديل ، بله لاره او چاره هم نه لري. اسلامي طريقه هم پخپله د ظلم نه کولو او د بل چا ظلم پرځان او نورو مظلومانو د نه منلو او د الکبر مع المتکبرين عبادة ،سپارتنه کوي. قانونمندي يعنې حق ،تل ګټونکې دې اود رحماني خصوصيتونو ،خصلتونو او اوصافو څښتنان هميشه قوی الاراده ،حکيم النفس ، صبور ،حليم،متين او په ټولو مثبته اخلاقو اوصافو متصف ،له هيچاڅخه ويره او ډار نه لري او هيڅکله د شيطاني قوتونو په جال کې نه کيوځي او همېش دخپل عزم ،تصميم او ارادې په اصولو په خپله ټولنه او چاپيريال کې ديوه سيال قوت په حيث اګاهانه ژوند کولې شي. برخلاف شيطاني قوتونه د دروغو ،غلا ، استفاده جويي او نورو خاينانه اعمالو په نسبت ضعيف النفسه، سست عنصره ، پر ځان بې باوره ، بې ارادې ، مرتجع ، ډارن او طامع انسانان دي ، تل اسيب پذيره او له هر چاڅخه په ويره کې وي او نن همدغه انسانان چې د نړۍ ټول بانکونه او ټولې شتمنۍ په ولکه کې لري او په ټوله نړۍ يي د قپسۍ غوندې خپټه اچولې او ددې خاورې اصيل خدمت ګاران حتا تش سا کښنې ته هم نه پريږدي ، په يوه خبيث شيطاني لعنتي دجال بدل شوې او دخپل دوزخي نفس مړولو په خاطر يي بلا تشبيه دا جنتي نړۍ په جهنم بدله

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړېده.

ددغه ډول شېطاني خود سریو ، ناروا او ظلمونو د مخنیوي په خاطر یوا ځینی لاره او چاره ، قانوني،حقوقي اداره ده چې ټولنې او اولسونه یو شان د عدل او انصاف له مخې په خپل حاکمیت کې وساتي اوهر سر غړوونکې د مقضي قوانینو مطابق د هغې په منلو مجبور کړي ! ! !

فلسفه بې ثمره علم دې ؟

دې کې شک نه شته ، چې یو بې سواده یا نیمه با سواده انسان د ځیني ساده وسایلو په لرلو سره ، په یوه کلي یا ښارګوټي کې دخپل ژوند لپاره لازم شرایط برابرولې شي ،خو یو عالم او فېلسوف به په دغه ډول شرایطو سره د یوې مړۍ ډوډۍ خاوندهم نه شي. نو ځکه ځیني ساده کسان په ساده قضاوت سره فلسفه بې ثمره او بې روزي علم ګڼلي شي !

یا هندي ټولنه چې ، په فلسفي څېړنو کې ترنوروډېرو اولسونوپوره قدامت لري ، پدې عقیده ده ،هغه لاسته راوړني ، چې ، فلسفې د بودا په وخت کې لرلې ، اوسنۍ فلسفه یې نه لري ، یعنې چې فلسفې د هغوی له نظره تر اوسه نزولي انحطاطي لار وهلې ، نه علمي ،نه اقتصادي ارزش لري او ګوندې بې ثمره غیر ضروري او بې ارزښه علم جوړ شوې او دهېڅ. داسې ډېر مثالونه راوړل کېدې شي، چې که مونږ خپلې څېړنې او ارزونې داډول بې بنیاده او بې مورده پېل کړو، قانونمند منطقي نتایج نه شو ترلاسه کولې او په پایله کې مونږ له هدف څخه لیرې ووځو . هغه څوک چې د ډبرې د سکرو په تله طلا او دطلا په تله دډبرې سکاره تلل غواړي ، څېړنې او ارزونې به یې هېڅکله منطقي قانونمند نتایج ونه لرلې شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ په خپلو تېرو څېړنواو ارزوونو کې په مستدَل قانونمند ډول وښودلې شول ،چې فلسفي مسایل او قضایا ،ددغه مسایلو د علمي تعمق او ژورتیا په نسبت ،د تاریخ په اوږدوکې د هر چا د توجه وړ نه دي ګرځېدلي او نه هر څوک ددې جوګه وو چې ددغه مسایلو سره کړه وړه ولري. هغه چا چې تر اوسه پورې ، ځانونه ددغه کار جوګه ګڼلي اود فلسفي مسایلو سره یې سروکار لرلې ، اکثراً دفلسفي مسایلود علمي څېړنو څخه عاجز وو او نه یې دي کړې شوي دغه مسایل علماً په ټولو اعماقو او ابعادو پر مخ بوزي ، ناچار یې په شخصي تخیل ډډه لګولې او اکثراً د قضایاوو په شکلیلاتو کې ښکېل پاتې شوي ، فلسفه په سفسطه ، جړه مشوره او تړلي نظام بدله شوېده.

هندي فلسفې ، چې تر نن ورځې پورې په تخیلي تیوریو او اکثراً په رنګارنګ مذهبي تخیلاتو او خرافاتو عقیده لري ، سره ددې چې د ډیرو نورو اولسونوپه نسبت ، په فلسفي څېړنو کې پوره قدامت لري ،حق لري پدې عقیده اوسي،هغه لاسته راوړنې ، چې ، فلسفې د بودا په وخت کې لرلې ، اوسنۍ فلسفه یې نه لري ، یعنې چې فلسفې د هغوۍ له نظره تر اوسه نزولي انحطاطي لار وهلې ، نه علمي ،نه اقتصادي ارزش لري او ګوندې بې ثمره ، غیر ضروري او بې ارزشه علم جوړ شوې او دهېچا د علاقې او توجه وړ باید نه اوسي او دا ځکه چې پخپله فېلسوف د فلسفې د علمي ماهیت په ارزش ، معنا او مفهوم باندې نه پوهیږي . داسې ډېر مثالونه راوړل کېدې شي، چې که مونږ خپلې څېړنې او ارزونې داډول بې بنیاده او بې مورده پېل کړو ، قانونمند منطقي نتایج نه شو ترلاسه کولې او په پایله کې مونږ له هدف څخه لیرې ووځو . هغه څوک چې د ډبرې د سکروپه تله طلا او دطلا په تله دډبرې سکاره تلل غواړي ،یعنې چې د ډبرې سکاره او طلا ورته یو شان ارزش لري ، طبعاً ، د ډبرې سکاره باید زیات وارزول شي ، ځکه

چې ، کوټه خو پرې ګرمېږي . د طلا څخه خو دغه استفاده هم نه کیږي .په دې ډول که څېړنې او ارزونې د علمي قوانینو ،ارزشونو او اصولو په بنیاد نه وي هېڅکله به منطقي قانونمند نتایج او پایلې ونه لرلې شي.

د بلې خوا ، په تېرو فلسفي بحثونو مونږ په دې موضوع هم بحث وکړ چې دین او فلسفه دواړه ، یوتربله سره علمي ماهیوي تضاد نه لري او دواړه یوشان د جهاني پدیدو او خلقتونو دمعرفت طریقې او وسیلې ګڼل کیږي ، حال داچې له ډیر پخوا څخه اکثر دیني او فلسفي عالمان سره نه پخلاکېدونکې تضاد لري او دا یوه ډېره مشهوره مقوله تر نن ورځې پاتې ده « چېرې چې فلسفه وجود لري ، دین وجود نه لري او چېرې چې دین وجود لري ، هلته فلسفه وجود نه لري » . ډیر دیني عالمان فلسفه د کفر علم ګڼي . که دا خبره رښتیا وې نو په عربي ژبه کې به دې مقولې ، چې : «اطلب العلم ولوکانه فی السین » ترجمه : (طلب د علم وکړۍ ، ولو که په چین کې هم اوسي)وجود نه درلودلې . علم ، همغسې چې په ځرګندو او واضحو عباراتو مونږ تأکید کړې انساني مخلوق نه دې چې د چا په اسلام او کفر پورې اړه ولري او یا دې جداګانه اسلامي او کفري علوم موجود اوسي . علم یوائې الا هي مخلوق دې ، چې دالاهي کلام ، الاهي احکامو ، الاهي شریعت او اسلامي دین او مذهب په طریقه او بنیاد یې کسب په انسان ، ښځه او نر ، فرض ګرځېدلې دې. ما په دې باره کې یو مطلب د « الاهي ، قرآني او انساني فلسفې (علم) »لیکلې وو چې باید د همدې مطلب پر ځای خپور شوې وای، خو سهواً راڅخه کوم بل مطلب پرې ثبت او حذف شوې دې . امېد دې ، دوباره یې ولیکم.

که چېرې ټول فلسفي قضایا د علمي قوانینو او اصولو مطابق حل و فصل او فورمولبندي کېدلې شوې ، هېڅکله به چارې د خنډونو سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه مخامخ کېدلې. په الاهي علم کې خنډونه ، بن بست ،نیکړ تیاوې او یا نا معلوم ، متوالي ، نا معین او دې ته ورته حالتونه منځته نه شي راتلای . دا یواځې انساني نیمګړتیاوې ، نا ممکنات او یا عمدي ګناهونه او خطاوې دي ، چې دغه ډول حالتونه رامنځته کوي او چارې د افرادو او ځانګړوکسانو د ځانګړو اغراضو په لور بیایي . مونږ دالاهي استعامت او انساني مقدراتو او امکاناتو برابر دغه د علم لار نیولې او ټول بشریت په ټول جمعي شعور سره ددغه ارمان تحقق ته رابولو . مونږ په دې باور یو ، چې د بې شمېره فلسفي قضایاوو او مسایلو د بن بست او جرړې مشوړې د غمیزې جرړې چې ګوندې، د کوم ذهن د نا پېدا ځمکې دحقایقو په ما وراء ترګمۍ او تخیلي پلندۍ کې ترلي دي ، چې د حقیقت دنور پلوشې هم نه ور رسي او فلسفي بې شمېره قضایا او مسایل یې په لاځوابه معما او کثیرالمجهوله لا ینحله معادله بدل کړې دي، عبث بحث بولو او په دې پوره باور یو ، چې الاهي علمي لاس رسې د ټولو مخلوقاتو لپاره ، دهغوی د مقدراتو او ضرورتونو په تناسب عام او پرته د کوم تعصب یوشان دې. مونږ ددغه جرړې مشوړې د تار سر موندلې او دالاهي علم ، احکامو او هدایاتو په رڼا کې د خپلو انساني مقدراتو په تناسب « صراط المستقیم » تعقیبول غواړو . مونږ دحقیقت رڼاله لیرې وینو او ز مونږ داحساس ، ادراک او عقل په واک کې راغلې او زړه مو هم منلې ، له خپل خدای څخه دومره جرئت او باور غواړو ، چې دعام بشري درایت او همت په مټ دپخواني بې نظمه او انجړ بنجړ عظیم عطالت او دینامیزم مخه وتړیاو دعام بشري جمعي شعور د قانونمند منطق په بنیاد د الاهي هدایت سمه لار ونیسي .

هو ! مونږ د حقیقیت او واقعیت د بنیادي قانومندې څېړنې په بنیاد دغه عظیم عطالت ته اوږه ورکړې او د فلسفي لا ځوابه معما او کثیر

المجهوله لا ینحله معادلو جرړې ،چې د فلسفې د تش په نامه اساسي مسئلې په په پلندۍ کې لا درکه خښې پاتې وې، سپینا وي ته مو را وایستلې ، ومو څېړلې ، ومو ارزولې او پخپل نه ماتېدونکي تصمیم ترې دفاع کوو . امېد دې ، زمونږ دلارې باوري لارویان په نه ماتېدونکي عزم له مونږ سره ودریږي او هغه کسان ،چې لا تر اوسه د شک او تردید په دوه لاري کې ولاړ دي ، ددغه څېړنو او ارزونو له مخې ځانونه دپوره یقین تر کچې ورسوي او زمونږ د لارې مصمم لارویان شي.

دغه سد سکندر تش په نامه د فلسفې اساسي مسئله ده ، چې « د مادې اوشعور د ،بې بنیاده، یو پر بل باندې د قدامت » له مخې جوړه شوې او فلسفي لوی نظام یې د « محبوبې » په بې لارې او بې دروازې لوړ پوړې کلا اړولې ، چې هیڅوک د ورننوتلواو ورا ووختلو توان نه لري .

په نوي قانونمند څېړنیز نظام کې د لومړي ځل لپاره په ۱۳۶۲ هـ ل کال کې « د عېنیت او ذهنیت دیالکتیک » تر سرلیک لاندې رسالې لومړۍ جملې « ذهنیت نسبي عېنیت او هر مشخص ذهنیت عېني واقعیت دې » زوړ نړیوال فلسفي نظام ،چې تر اوسه پرې ټولو زړو فلسفو ډډه لګولې وه ، ونړوه اومونږ په مقنع دلایو سره وښودله ،چې ماده او شعور ذاتي توپیر نه لري او په دې بې بنیاده بنیاد ،فلسفې ته د اساسي مسئلې تر سرلیک لاندې بنیاد لټول هم بې بنیاده کاردې . همدا سبب وؤ ،د نړیوال فلسفي ښار ګوټې ، چې پرته له ترلو کوڅوڅخه یې د خوځښت او حرکت لپاره لارې چارې نه لرلې او دهندي فلسفې په قول ، فلسفي چې د خپل قهقرایي ژوند سلګۍ وهلې ، دوباره روح پېدا او په رګونو کې وینه وچلېده او نن یې درښتیني الاهي خلف علم په حیث د زوال له حالت څخه د پر مختګ لار ونیوله . ټول زوړ نړیوال فلسفي نظام ، که په شرق کې وو او که په غرب کې ،ځکه ونړېده ، چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دهمدغه فلسفي اساسي مسئلې په بنیاد دپېړیو پېړیو راپدې خوا ټول یوتر بله سره ضدو نقیض اونه پخلاکېدونکي دښمنانه تیوریک مکتبونه او سیستمو نه، چې بې بنیاده راپېداشوي وؤ ، باید هم د فلسفې ددغه ډول بې بنیاده بنیاد په رنګېدو رنګ او یو واحد ، نړیوال علمي فلسفي قانونمند نظام جوړ او هر ډول تخیلي سفسطه ګرايي ته د تل لپارهد پای ټکې کښېښودل شو .

په ۱۳۶۳ هجري لمریز کال کې د« عېنیت فلسفه » تر سرلیک لاندې د فلسفې ډیرو مهمو مسایلو لکه : (د عېنیت او ذهنیت دیالکتیک ،شعوري پدیدي او دجبر او اختیار دیالکتیک ، ایدیالیستي او ماتیریالیستي دیالکتیک ، شعور او لا شعور ، مرګ او ژوند ، شپږم حس که د شعور او لا شعور دیالکتیک ، ... » اثر تألیف اوله ډیره ځنډه وروسته د ۱۳۶۵کال د جدي په میاشت کې چاپ اودفلسفي مسایلومینه والو لپاره وړاندې شو . نن مونږ هم په دې نظر یو ،چې فلسفه یوائینې الاهي خلف علم دې ،چې په نسبي لحاظ د ټولو الاهي خلقتونو دقانونمندې منطقي نسبي افادې جوګه ګڼل کیږي . زه په اګاهانه او پوره شعوري قانونمندو دلایلو سره دا خبره کوم ،چې همدغه یوې کوچنۍ جملې دغه لوی مفهوم افاده کړ ،چې د پېړیوپېړیو زوړ فلسفي نظام رنګ او ټول نړیوال با شعوره بشریت اګاهانه یوائینۍ علمي لار یعنې دالاهي هدایت اوکلام «صراط المستقیم» لار غوره کړي.

مونږ په دې عقیده یو ،چې علم ، الاهې مخلوق او دلوی جهان او دالاهي ټولو خلقتونو او پدیدو د مادي موجودیت لازمي شکل او بڼه ګڼل کیږي یعنې چې دالوی جهان او الاهي ټول خلقتونه او پدیدې د الاهي علم د قانونمندیوله مخې قانونمند پېدا ، قانونمند پایي او قانونمند بدلون او پرمختګ مومي . الله خپل علم ،خپل خلف انسان

ته د قرآني احکامو ،قانونمندیواو اصولو په بڼه په انساني ژبه رالیږلې او د انساني شعوري پوهې او زماني او مکاني ابعادو د قیدیت په تناسب په ټولنیز جمعي شعور کې تراوش او انعکاس پېداکوي . په مشخص او ځانګړي ډول باید وویل شي چې : علم خدايي مخلوق دې ،چې د قرآني کلام له لارې په محمد (ص)د اکمل غوره شوي اسلامي دین په طریقه نازل اوټول پخوني ادیان ، چې تر دې دمخه دنورو اسماني کتابونو له لارې په نورو پیغمبرانو نازل شوې وو ،خو اکمل نه وو ګڼل شوي اوټول مجازي ادیان او خرافات منسوخ وکڼل شول .دالاهي کلام له لارې، چې په انساني ژبه لیکل شوې ، ټول انسانان د الاهي علم په وسیله د الله د جهان او ټولو خلقتونو په معرفت مکلف او موظف ګرځېدلي دي ،تر څو هغه وپېژني او په لازمه کچه یې د ځان او ټول بشریت د استفادې وړ وګرځوي . د پورتني عبارت څخه په استنباط سره ویلې شو ،چې : الاهي علم ، قرآني علم او کلام اودین ،چې د قرآني علم په طریقه ژوند کولو په معنادي او فلسفه ، چې په عالم الاسباب کې د الاهي علم یوائینې خلف علم ګڼل کیږي ، په کل کې ، د معرفت لار او طریقه ده ،او هرعلم او معرفت په خپل ذات کې د ژوند یوائینۍ لار او وسیله ګڼل کیږي، نو ځکه خوبیي اطاعت په ټولو مخلوقاتو فرض ګرځېدلې دې.

ځینې کسانوته شاید پوښتني پېداشي ، چې الاهي علم ، یعنې څه ؟ مونږ چې د الله دذات د لیدلو ،پېژندلو او توصیف څخه عاجز یو ، ځکه چې الله لوی دې او زمونږ په ذهن ،شعور او عقل کې نه ځائیږي ، نو د الله په علم ، امکاناتو ،کېفیت او اوصافو پخپله الله ښه پوهیږي او انسان د الله د خلف په حېث ،په عالم الاسباب کې ،دانساني مقدراتو په کچه د ټولو خلقتونو په معرفت مکلف او مقدر ګرځېدلې دې. معرفت د ټولو مخلوقاتو د ژوند اساسي او بلکه یوائینۍ وسیله

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګڼل کېږي. شاید پوښتنه پېدا شي ، چې د الله ،قرآن او انسان علوم څه تفاوتونه لري ؟ په دې خبره هم یوازې الله ښه پوهیږي.خو دهغه علم او پوهې له مخې چې الله انسان ته ورکړې ، دومره ویلې شي چې الاهي علم په ټول جهان او دهغې په ټولو خلقتونو محیط او کامل علم ګڼل کیږي. قرآني علم څرنګه چې د الاهي علم افاده ګڼل کیږي ، د الاهي علم سره کوم توپیر نه شي لرلې ، خو دبشري ذهني شعوري نیمګړتیاوو له مخې ممکنه نه ده ، چې انسان د قرآني علم د ټولو اسرارو او احکامو په پوهه قادر اوسي او په ځیني مواردو کې ،کېدلې شي د ټولو حقایقو پوهېدلو ته به ضرورت هم نه اوسي او په همدې سبب انساني معرفت همېشه نسبي بڼه لري.

د پورتني لنډ بحث څخه پخپله محترم لوستونکي د فلسفي علم د مؤثریت د کچې په هکله قضاوت کولې شي. کېدلې شي په راتلونکو بحثونو کې ،په ځانګړو مسایلو کې ، دفلسفي علم په مؤ ثریت ، په ځانګړي ډول نور بحثونه هم وشي.

دوهمه برخه

د ادب فلسفي څیړنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شعري تیوری علمی څیړنه

د فلسفې تر عنوان لاندې بحث کې وښودل شوه چې کله نا کله د دقیقو علمي مسائلو او مفاهیمو د څیړنو په ترڅ کې ډېر خام، ناقص، کاذب او حتا غلط فکري تراوشونه د غلطو مقولو، قوانینو، فورمولبندیو په بڼه تشکل مومي، د شک، تردید او ابهام ختمه برابروي، عالمان، پوهان او محققین د غلط فهمیو په څلور لارې کې د روي او د حق او واقعیت صراط المستقیم ترې لا د رکه کوي.

د شعر او شاعرۍ په باره کې د دغه ډول ابهامات، نیمګړتیاوې، تناقصات او تناقضات د شاعرانه مبالغی، غلو او اغراق په کچه همدومره زیات دي او یوه داسی لیتهۍ تری جوړه شوی چې غلبیلول ئې د ډېرو پوهانو او پخپله د شاعرانو لپاره هم ناشونی کار بریښي. ښه به دا وي پوهان، ادیبان او شاعران د دغه عمده مسائل په کره توګه وڅیړي، د بشري کلتور، فرهنګ او ادب پدغه ورشو رڼا واچوي او وروسته لدې پدې باره کې د شک او ابهام فضاء رڼه شي.

دې موضوع ته زه هغه وخت متوجه شوم چې کله ځوان شاعران او لیکوالان د یوه ځوانیمرګ شاعر د مړینې په تلین سره

راټول او په ژورو شاعرانه احساساتو او عواطفو سره یې د هغه په وړاندې خپل د ملګرتوب اخری دین ادا کاوه. د وی د محفل ټول حاضرین د خپلو شاعرانه احساساتو په غیږ کې ټینګ رانیولي او د شعر او شاعرۍ د اباسین په څپو کې یې داسی ځنګول چې یوه لحظه هم د چا فکر له موضوع څخه بل خوا نشو او وختلې. نپوهیږم په څه ډول زما د توجه پښه وښوئیده د روانې موضوع له دینامیزم څخه پریوتم او په لحظوي سکون کې د غه فکر او نظر راته پیدا شو او فی البدیهه مې د خپلې عقیدې اظهار وکړ. زه پخپله پدې پوه شوم چې زما لخوا پدغه وخت کې د غونډۍ د یو خاص ډول نظم او بهیر سکوت ماتول په چا ښه ونه لګیدل او د هغوی د سملاسي شاعرانه عکس العمل سره مخامخ شوم. ماهم د بعدي استدلال څخه ډډه وکړه او ډېره موده مې پدې باره کې د څه ویلو او یا څه لیکلو هڅه ونکړه.

څه موده وروسته چې د غه موضوع یو ځل بیا په ذهن کې راولاړه شوه، بهتره مې وګڼله چې د شعر پیژندنې په باره کې د کاندید اکادمیسن مرحوم محمد صدیق روهي د مقالو مجموعه چې د کاندید اکادمیسن مرحوم محمد رحیم الهام په سریزه تکمیل شوې وه او ځینې نور اړونده مطالب ولولم. د دغه رسالې له لوستلو څخه وروسته پدې نظر شوم چې ګوندې پدې باره کې د نور څه لیکلو لپاره کوم دلیل نه لیدل کیږي او ګوندې همدغه لیکنه کفایت کوي. خو دیو څه د قت څخه وروسته د څه لیکلو په باره کې زما تصمیم لا پسې قوي شو. کوم نظر چې ما ته پیدا شوې وؤ غواړم د یوې طرحې په شکل د محترمو شاعرانو او پوهانو حضور ته وړاندې کړم. هیله ده د خپلې بزرګوارۍ له مخې یې په پوره د قت سره ولولي ، وې ارزوي او نیمګړې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خواوي يې پوره او بشپړې کړي.

نظم او نثر دژبني ادب دويلو او ليکلو دوه اساسي ډولونه، دبشري ټولنې دمختلفو هر اړخيزه متقابلو مناسباتو اوضرورتونود افادې او افهام او تفهيم ډيره اسانه، معقوله، منطقي، فصيحه، بليغه او په تاريخي او ټولنيز لحاظ مکمله انساني هر اړخيزه رنګارنګ احساساتي او قانونمنده منطقي بڼه دثبت وسيله ګڼل کيږي. ژبني ادب په بنيادي لحاظ بشري جمعي شعوري لاسته راوړنه ده خو داديبو، عالمو او پوهو کسانو خاص رهبري کوونکې ځرګند او ځانګړې رول هم پکې هيڅوک نشي نفې کولې. همغسې چې اقتصادي زير بنايي او علمي تخنيکي انکشافات ديوې ټولنې په نورو رو بنايي او زير بنايي پديدو باندې ځرګنده او مشخصه اغيزه لري په ژبنی ادب باندې هم دهغې تاثير ځرګند، مشخص او مستقيم دې. هره ادبي ليکنه دخپلې ټولني داجتماعي ـــ اقتصادي ژوند سره مستقيم اړيکي لري او دهغي مبين او ښکارندويه ده. ديوې ټولني په عملي ژوند، ژبه او ژبني ادب کې ايديال افقونه، انتزاعيت او تجرد وجود نلري. يوائې دشاعرانه او اديبانه تشخص او عيني حقايقو او واقعيتونو او شاعرانه او اديبانه انتزاعيت او تجرد د قانونمند منطقي ارګانيک ديالکتيک په بنياد ،يو اديب او شاعر دخپلی ټولنی او ټولنيزو مناسباتو سره په حقيقي او عملي مناسباتو کې پاتې کيدلې شي. په غير صورت کې شاعر او اديب او ټولنه يو تر بله سره بيګانه کيږی او د ارتباتات او پوهاوي لارې يې تړل کيږي او يو دبل په ژبه سره نپوهيږی. شک نه شته چي مختلفې کلتوري ماهيوي او شکلي سويي او بڼې د مختلفو هيوادونو ، ټولنو ، قشرونو ،

سازمانونو او ډلو تر منځ د متقابلو مناسباتو او ضرورتونو دديالکتيک په بنياد يو له بل ځخه متأثر او دتعادل د عام قانون له مخې د مشترک مخرج په کرښه واقع کيدلې شي ، خو دغه کار او چار به هيڅکله په نورو کلتوري ارزشونو او ايديالونو باندي ، دکوم ځانګړي کلتوري ارزش د تحکم او يا د نورو وروسته پاتې کلتورونو له خوا ، په پټوسترګو ، دحاکم کلتور د جبري حاکميت دمنلو په معنا نه وي . بلکه مختلف ژبني او کلتوري ازرشونه يوائې دمتقابل احترام داصولو په بناء دډيري اوږدې مودي دهمه جانبه بې تبعيضه مناسباتو ، متقابل تاثير ، پرورش او ارګانيک انتګريشن او پيوستون په پروسه کې دټولو لپاره په يوې منلې ژبه، ادب او کلتور بدليدلې شي، خو په ميخانيکي او يا جبري ډول دبل ژبه او کلتور منل او يا تحميلول دواړه ناسم کار ګڼل کيږي. ځکه بشري تاريخ ددې شاهد دې ،کله چې د نړۍ هيوادونه ددغه ډول کلتوري ارزښتونو دا ستعمار او استشمار له لارې دنورو هيوادونو د ډول ډول استعمار او استثمار لاندي واقع شوې ، لا نن يي هم د خلاصون امکانات او لارې چارې نه په سترګو کيږی. هو ! دبشريت دپيدا ايښت دډير پخوا وختونو ځخه دا ستعمار او استشمار ټول ډولونه دکلتوري ارزښتونو دتفاوت له لاری په نورو اولسونو تحميل شوي او نن هم عملآ دوام لري. په همدې علت استعمارګر امپرياليستي هيوادونه د خپل اشغال د سباوون ځخه دمخه چې لا د د اولسونو دشعور سترګې نه وي غړيدلې او لا دغفلت او جهالت له خوبه نه وو ويښ شوي، لومړۍ حمله ددغه هيوادونو په کلتوري ارزشونو کړي ،تر ځو هغوی د خپل ماضي ،خپل تاريخ ، خپلو افتخاراتو ، خپلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ارزښتونو ځخه وشلوي او په يوه ابدي احمقانه لاشعوري تورتم کې يې واقع کړي او نن دهمدغه نړيوالو کلتوري تباهيو ، بربادیو او استعماري امپرياليستيدیناميزم په مټ ،ځيني کلتوري يرغلګر قوتونه ، حتاپه اصطلاح خپلي بشري پرمختللي ټولنې په پټو سترګو ،لاس تړلي او لاچاره کلتوري حماقتونو ته راکشوي او خپل شخصي شوم اغراض پرې تحميلوي. مونږ نن په نړۍ کې د همدغه ډول يوې احمقانه کلتوري ناوړه وضعې او نتيجتاً دنړيوال سراسري شعوري کلتوري انقلاب د ذهني او عيني پړسيدليو شرايطو شاهد يو ، چې باشعوره بشريت يې بايد د يويشتمې پيړۍ په امکاناتو کې په روشنفکري مسٌوليت او امانت دارۍ سره سرته ورسوي. دا اوس کومه پټه خبره نه ده چې دنړۍ پرمخ تللي او وروسته پاتې هيوادونه يو شان د خپلو خپلو کلتوري يرغلګرو له خوا په خورا نا اميدۍ او بېوسۍ سره د کلتوري حماقت کندي ته کش کيږي. که پوښتنه وشي د څه په خاطر ؟بيا هم خبره معلومه ده. د بې ارزښه سرمايداري ارزښ د افق تسخيرول او که بيا هم پوښتنه وشي چې ګټه به يې څه وي ؟پخپله پري هم نه پوهيږي !نه ، دوی په هرڅه ښه پوهيږي ،خو نه غواړي د خپلو خود خواهيو او شخصي ګټو په ځنګ کې د بل حد اقل هوساينه او د ژوندي پاتې کيدو لپاره د خوړو حد اقل زرۍ وځغملي شي ، نو په داسې قضاوتونو او انصاف سره پايله هم پرته له نړيوالې سراسري تباهي بل ډول ممکنه ګڼل کيدې شي ؟

مونږ بيا هم يوائې دسيالو متقابلو مناسباتو او مختلفو کلتوری ارزښونو دتقوي او يو دبل سره دارګانيک انتګريشن او هډ په هډ دټولو لپاره دقابل قبول مشترکو کلتوری

ارزښونو منځته راتلو سپارښتنه کوو .

په نظم او نثر سره دبشري کلتور، تاريخ، عقايدو او ټولو علمي خيړنو لاسته راوړني او مظاهر افاده او ستري زيرمې پکي ذخيره شويدي. يوائې ددغه دواړو ادبي مقولو څخه په خپل خپل ځای او معقولي استفادي په نتيجه کې ممکنه ده بشري هر اړخيزه مناسبات، احساسات، عواطف، مختلف وجدي حالتونه، علمي قانون مندۍ او دټولو پديدو ظهور په ټولو شکلي رنګينيو او ماهيوي ژورو مناسبتونو سره په علمي قانونمند او شاعرانه احساساتي بڼه افاده کيدلې شي. نظم او نثر هر يو په ځانګړې توګه ددغه پديدو دافادې په پروسه کې ځانګړی انګړ، موقف او ارزش لري، په هيڅ صورت يو دبل تشه نشي ډکولی او نه يې ځای نيولې شي. دبلې خوا همغسې چې دشعور، ادراک او تعقل دروازې داحساساتو په کيلي خلاصيږي شعور، ادراک او تعقل هم پخپل وار او لازم وخت کې ځانګړې مشخص احساسات تحريکوي او پدې لاروتل بې کنترولـه او بې پاسپورته لارويان په ازادانه ډول تلای او راتلای شي . دنظم او نثر ترمنځ هم داسې جيګي پولي وجود نلري چې ديوه څخه بل ته دې ترې څوک وانه وړيدې شي. په شکلي لحاظ هم دنظم او نثر ترمنځ داسې غير قابل عبور قيودات وجود نلري او ډېر پخوا څخه دازادو شعرونو او مسجع نثرونو نموني شته دي چې دمثال په ډول دپير روښان دخير البيان او مرحوم سيد بهاوالدين مجروح دځانځاني ښامار او نا اشنا سندرې، نومونه اخستلای شم او دازاد نظم نموني هم ډيرې دي او دهر چا لپاره يې دنظم دليکلو چارې اسانې کړيدي. خو که چيرې عملي شعري او نثري لاسته راوړني ، هغه ډول چې يي

شاعران او ليکوالان افاده ،تعبير او تعريفوي ،دغه دواړه محيطونو ته څوک مشترکې پولې نه شي قايلېدلې. پخپله د شاعرانو په آندښه شعر هغه ژبنۍ ادبي پديده ده چې معنا نه لري او که لري يې يواځې پخپله شاعر د خپل شعر په معنا پوهيدلې شي ، هيڅ شاعر حاضر نه دې بل څوک او حتا پخپله خپل شعر په بله ژبه ترجمه کړي ، شعر تعريف نه لري ، هر نظم شعر نه دې ، شعر مخيل کلام دې ، شعر د احساساتو مظاهره ده ،شعر د مبالغې ، غلو ،اغراق ، کنايو ، استعارو او نورو ادبي صنعتونو او ډول ډول قيو داتو پرته شعر نه ګڼل کيږي او يواځې خوار سپيره نظم ګڼل کيدلې شي. لکه د شيخ سعدي دغه نظم:

بنی ادم ز اعضـای يکديگر ند
که در افرينش زيـک جوهرند
چو عضوی به درد اورد روزګار
ديـګر عضـوهارا نما ند قرار

پـه دې ډول اوصافو ، قيو داتو او ځانګړتياوو سره شعر ځانته ځانګړي امتياز ،مقام او ارزش اختياروي او په حقيقت کې د نثر سره د هر ډول ارتباط په شلولو سره په اصطلاح غوره موقف اشغالوي ، د فصاحت ،بلاغت ،توضيح ،تشريح ،تفسير ،افادې او داډول نور اوصاف له لاسه ورکوي او ځکه خو معنا نه لري ، تعريف ،اوداسي نور نه لري او ځکه خو د هر چا دلاس رسي قابليتپيداکوي او هر سړې شاعر جوړيدلې شي. زه پخپله ددغه ډول افادو او تعبيرونو سره موافق نه يم اونه څوک بايد شعري لوړ مقام دا ډول پست وګڼي .دا چې ښه ، باکيفيته او عالي شعر څه خصوصيات او اوصاف بايد ولري چې يو ضعيف ، بې کيفيته او تش په نامه شعر طبعاً هغه نه شي درلودلې ، دا

هرچا او هر شاعر او غير شاعر ته بايد څرګنده وي ، خو زما په عقيده د شعر او نظم تر عنوانونو لاندې د شاعرانه بحثونو ډرامو جوړولو ته به ضرورت نه وي او کيدلې شي په اصطلاح شعر ي او نظمي تباين او تفاوتونه د نورو طريقو ،کيفيتونو او ارزښونو له مخې فورمولبندي ،تعريف او وارزول شي.

نظم ته په پښتو ، فارسي ، عربي او ځيني نورو ژبو کې شعر ويل کيږي. مرحوم محمد صديق روهي ليکي چې د شعر کلمه دعبراني ژبې د شير د کلمې څخه چې سندرو ته وايي اخستل شويده. معمولا ډيرشعرونه سندريزه بڼه لري او په سندرو کې ويل کيږي. له بلې خوا په فارسي او پښتو ژبه کې نازکخياله شاعرانو ته موشګاف وايي لکه چې حميد مومند ماشو خيل په همدی نامه مشهور دې. په عربي ژبه کې شعر ويښته ته وايي او شعر و شاعري هم په عربي نړی کې له ډيرپخوا څخه ډيره پر مخ تللی وه او موشګافۍ ته رسيدلی وه. کيدلې شي د شعر نوم هم د مو شګافۍ په نسبت په همدی نامه نومول شوې وي. په هر صورت داد اديبانو او شاعرانو پوری اړه لری چی پدی باره کی لازم سپيناوی ا و وضاحتونه رامنځته کړي.

زما په عقيده د شعر کلمه د نظم د کلمې لپاره اسم با مسمیَ نه بلکه دهغې غير مستقيم اغراق اميزه توصيفی ، تشبيهی مستعار نوم ګڼل کيږی او پخپله د شاعرنوم او شعروشاعری هم ددغه هنر او مهارت او ذاتی فطری استعداد سره همدغه ډول مناسبتونه سره و لري. ډير وخت داسې پيښيږي چې ځيني نومونې د پديدو سره مستقيم مناسبت نلري ، نه دهغې دماهيت ښکاروندیه او نه يې د ماهيوي قانونمندۍ افاده کولې شي خو په اصطلاح کې دهغی د پاره په منل شوی او مانوس نوم بدليږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نن د شعر کلمه هم د نظم لپاره په منل شوي نوم بدله شویده. زه ددې سره کوم مخالفت نلرم او وروسته لدې به زه هم پدې لیکنه کې د نظم د کلمې پر ځای د شعر کلمه استعمالوم.

د شعر او نثر دیوه پر بل باندې د قدامت مسئله همغومره مغلقه او پیچلې ده لکه څومره چې د شعر او موسیقي تر منځ دیوه پر بل باندې مخکې والې تعینول مشکل ښکاري.

شاعران او ادیبان ،شعر د احساساتو، عواطفو، مینې، غریزو او اخلاقی ارزشی تعلقاتو څرگندونه او مظاهره ګڼي او دغه اظهارات لکه څرنگه چې مونږ پخپل چاپیریال کې وینو، حیوانات، الوتونکي او خزندي او نور کاملا په بې ریا احساساتو، عواطفو، رنگارنگ هنری حرکاتو او منظمو غږونو سره څرگندوي. کیدلې شي انسانانو به هم لا هغه وخت چې جداګانه او غوځ مفهوم کلمات یې نشو اداکولې د خپلو احساساتو او عواطفو افاده په هنري حرکتونو او منظمو غږونو، اهنگونو او کمپوزونو سره کوله او د شعري تخلیق زیږندي به هم دهمدغه ځایه سرچینه اخیستې وي او هنري او شعري زیږنده به په دغه دلیل د نثر په ادبي جوړښت باندي قدامت ولري. د بلې خوا کله چې ویالي او سیندونه بهیږي، سیلۍ چلیږي، کنډې تولیږي او اورغورځونکي غرونه غوریږي هم کله کله خوندور غږونه او یا د موسیقی په اصطلاح کمپوزونه جوړوي. که چیرې دغه استدلال سم وي نو ددې خبرې منل هم پکار دي چې گوندې د بې روحه موسیقي گروه د ساز او کمپوز له مخې لومړې په اصطلاح د بې شعوره ژوندیو مبهم شعري تخلیق رامنځته او یو اځې له هغې څخه وروسته د باشعوره او مفکر انسان مفهوم او منطقي شعر او نثر زیږیدلې

دي. خو دغه تواتر او تسلسل د همیش لپاره عملی او ثابت نه بریښي او هروخت د دغه پدیدو دیوه پر بل باندې قدامت لپاره دلایل وړاندې کیدلې شي. نن هم کله د خوږو شعرونو له مخې خواږه کمپوزونه او یا بر خلاف د خوږو کمپوزونو له مخې خواږه شعرونه لیکل کیږي. زه پدی عقیده یم چې پدې باره کې هر ډول خوشبیني او خوشباورې ممکنه او معقوله ده خو تنگ نظري او تعصب پکې کاملاً بې ځایه او بې بنیاده ښکاري.

د شعر او نثر تر منځ که څه هم د تگ راتگ ټولې کوڅې او لارې ندي تړلې او نه یې تر منځ داسې دیوالونه موجود دي چې مینه وال دې پرې وانه وړیدې شي، بیا هم دغه دواړه پدیدې کامل یو شان والې او یا ډیر نژدیوالې نلري.

ـــ شعر د قافیوي، عروضي ،ردیفي، ترکیبي، بدیعي صنعتونو او روحي وجدي حالتونو له مخې مقید کلام گڼل کیږي او د قیق، علمی، فلسفي، تاریخي او داسې نورو دقیقو او ژورو مسائلو او قضایاوؤ توضیح، تشریح، تفسیر او بیان پرې که نا ممکن نه وي نو مشکل، ناقص او یا لا اقل نامانوس او غیر منطقي ګڼل کیدې شی. د بدیع او بیان صنعتونه چې د شعر رنگیني او ښکلا گڼل کیږي او پرته له هغې شعرته شعر نه ویل کیږي او د کاندید اکادمیسن مرحوم محمد صدیق روهي په اصطلاح شعر په معر بدلیږي، په حقیقت کې حقایق او واقعیتونه میکیاژ کوي، خیره یې وربدلوي او د پیژند گلوۍ څخه یې باسي. روحي وجدي حالتونه هم که د غم وي که د خوښۍ، د بې هوشۍ وي او که د مدهوشۍ او یا نورو ټولو کې ذاتي فطري احساساتي شاعر خو لا څه چې حتا ډیر لوی عالمان او پوهان هم د تعقل او سنجش په ورشو کې نشي پاتې کیدلې،

(c) ketabton.com: The Digital Library

دقانونمندیو دټولو کړیو څخه ووځي او ټول کره وړه یي داحساساتو په محدوده کې محصور پاتې کیږي او په دې ډول نثردعلمي ټولو مسایلو دتوضیح او بیان یواځینۍ ژبه ګڼل کیږی.

ـــ دمخه مونږ دا خبره یاده کړه چې ،پخپله د شاعرانو په آند ،شعری خلاقیت احساساتي، عاطفي او غریزي سر چینې لري. احساسات داحساس په مرحله کې په شعوري لحاظ پټې سترګې او ړانده دي او کله چې په غریزه بدلیږي دتل لپاره ړانده پاتې کیږي او یواځې دشعور او لاشعور دډیالکتیک په پروسه کې کیدلې شي دمختلفو پدیدو په شکل په انساني شعور کې انعکاس ومومي او مختلف رواني او ډول ډول نور حالتونه او وضعیتونه رامنځته کړي . انساني عاطفه تل خوشباوره ده او خوشباوري پخپله دډیر سطحی برخورد او کړو وړو معنا لري او هیڅکله دپدیدو ماهیوي قانونمندیو ته نشي متوجه کیدلې. یو عالم وایي: که چیرې دقضایاوؤ او واقعیتونو په باره کې داحساساتو له مخې قضاوت او پریکړې وشي دعلمیت څخه به هیڅ نښې نښاني پکې ونه لیدل شي. رښتیا هم کله چی شعری تخلیق داحساساتو، عواطفو اوغرایزو په طوفان او سیلاب کی رازیږیدلې، دادبي صنعتونو په رنګینو ختو تپل شوې او دکنایو، استعارو، ابهام او نورو مجهولاتو په پردو پوښل شوې مخلوق او ترکیب اوسي نو دکوم غلبیل او ذره بین پواسطه به دعیني واقعیتونو توکي ترې څوک جلا کړې شي .پدی دلیل هم شعر ددقیقو او عمیقو مفاهیمو دافادې لپاره ناقصه او مقیده وسیله ګڼل کیږي او دغه ډول مفاهیم یواځې او یواځې باید دنثر په ژبه افاده کړل شي.

ـــ دپورتني لنډ تذکر سره سره هم ډیرو عالمانو، پوهانو او فیلسوفانو خپل نظریات، عقاید او علمي قضایا په شعري ژبه لیکلي او توضیح کړیدي. دهغې لپاره یي علمي فورمولبندۍ او قانونمندۍ پلټلي، تعریف او تفسیر کړیدي او علمي مقام ورته قایل شویدي. ډیر ونورو غیر شاعرپوهانو او عالمانو پدغه اشعارو علمي تقریظونه لیکلي او دهغې دعلمي مقام او ارزش لپاره یي دخپل ذهن څخه دلایل طرح کړي او لټولي دي. په ډیرو اشعارو کې لکه چې دمخه ورته اشاروه وشوه انساني عقیدوي مسایل ځای په ځای شویدي او نن پرته له شکه دغه اشعارو دتقدس مقام حاصل کړې او لاس وهل او په مقابل کې یي نظریاتي مخالفت کول بلا تشبیه کفر او یا لااقل ددغه عالمو شاعرانواو پوهانو په مقابل کې دعدم احترام او یا لوی سپین سترګتوب په معنا او مفهوم تلقي کیږي.

زما پورتنۍ لیکنه باید هیڅکله دامعنا ونلري چې ګوندې علمي، فلسفي، تاریخي ادا ډول نور اشعار وجودنلري. کله چې دتاریخ، فلسفې او نورو علومو پوهانو شعر لیکلی وي حتمآ به پکې دهغوی علمي نظریات افاده او ځای په ځای شوي وي. ځکه عالم او فیلسوف باید علمي مفاهیم افاده او حتما بایددغه علومو ورته ځانګړي ارزشونه ولري .خو اصلي خبره پدې کې ده چې ولي هغوی دغه ډول ژور علمي مطالب په شعر سره افاده کړي دي؟ او ولي هغوی هڅه کوي دخپلو شعري مجموعو لپاره عامه فورمولبندي ،چې نه یي لري ولټوي او تعریف یي کړي ؟ هغه چې وایي "هره ورځې چې راخیژي هغه بیل بیل لمر دې" او یا دا چې "هیڅوک دوه وارې په یوه سیند کې نشي لمبلې" همداسې واقعي، ذاتي فطري شاعر تاسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

هیڅکله دوه واري په یو شان احساساتو سره نشی پیدا کولې نو څه ډول به تاسې په شعر کې مستمره او پایداره قانونمندي پیدا او وروسته له هغې هغه تعریف او فورمولبندي کړی.

پدې توګه شاعرانه ذاتي، فطري خصلت او کرکترد تل لپاره یوه ګذرا پدیده ده. په هغې کې انتزاعیت، تجرد او پایداره مستمره قانونمندي او یا په بل عبارت قانونمند مستمر ستاتیزم وجود نلري نو ځکه په عام ډول فورمولبندي کیدلې او تعریفیدلې هم نشي.

اشعار یواځې کیدلې شي هر شعر په ځانګړی ډول یواځې د شکلي قیوداتو، لکه قافیه، عروض، ترکیب، ردیف، شعري مشخصو انګیزو، شعري محیط، موضوع او یا ځینی نورو خصوصیاتو له مخې تعریف او فورمولبندي نه بلکه تشخیص، توضیح، تفسیر او لازم مقام او ارزش ورته څوک قایل شي.

شاید ځینی کسان داسی ادعا وکړی چی خیر علمی، فلسفی او داسی نور د علمی مفاهیمو لرونکی اشعار خودی تعریف شی. زه دا وایم چی په شاعرانه ذاتی فطری محیط کی د علمی، فلسفی او داسی نورو په نومونو شعرونو ته ځای وجود نلری او دداسی شعرونو نوم یواځی هغه وخت اخستل کیدای شی چی مشخصه نمونه مخی ته پرته وی او زه بیا دا وایم چی څله دا ډول مطالب په شعر سره لیکل کیږی، حال دا چې شعري ادبي افاده په واقعیت کې هیڅکله د علمي قانونمندو مفاهیمو د افادې، توضیح او تفسیر جوګه نه شي ګڼل کیدلې؟ شاید په شعر سره د هر ډول مفاهیو لیکل به هغه وخت د هنر په صفت رواج وو. او که څوک پوښتنه وکړي چې نن ولي دغه ډول مفاهیم په شعر سره لیکل کیږي؟ زه ددې کار لپاره هیڅ دلیل او برهان نه وینم پرته

له دې چې په ځان دا ګناه ومنم او په نورو په ناحقه دا تور ولګوم چې دغه کسان خپلې نیمګړ تیاوې غواړي په شعري شعر رنګینیو او ښکلي شعري کلام سره پټې کړي.

ددی ټولو خبرو سره سره پخوا هم ډیرو شاعرانو خپل اشعار تعریف کړی لکه حمید مومند لیکی:

شعر ندې دا خوناب د زخمي زړه دې
یا وتلې دستي دم د خولې د مړه دې
یا د وینو اباسین وهلې موج دیې
یا د ښاره د حیرت وتلې فوج دې
یا نغمه د نیم بسمل مرغه د خولې ده
یا مجنون ته معما ښکلې لیلې ده

او نن یې هم تعریف کوي. زه په زغرده ویلې شم چې شعر تعریف نلری! پدی باره کی بعدی تبصری د محترمو لوستونکو او په خاصه توګه د محترمو پوهانو او پخپله شاعرانو پوری اړه لری.

ډیر شاعران او حتا ځیني پوهان شعر او شاعرۍ ته یواځې معنوي مقام او ارزش قایل دي او دا ځکه چې د شعر او شاعرۍ ورشو یواځې د احساساتو په محیط محاط او احساسات د احساس په مرحله کې ړانده دي. پرته له خپل ځان څخه بل څه نه ویني. هر څه ورته خپل ځان او ځان ورته ډیر لوی ښکاري. نو که منصور د آن الحق چیغې وهلې او د خدایي دعوه یې کوله یا نن هم شاعران که ځانونه تلا میذ او د هغوی په اصطلاح د خدای شاګردان او حتا کوچني خدایان، خپل کلام الهي الهام، د مادي مناسباتو او تعلقاتو څخه مبرا، د نورو انسانانو لپاره د فهم او درک څخه پورته او یواځې پخپله شاعر پری پوهیږي، یواځې

(c) ketabton.com: The Digital Library

معنوي ارزش او مقام ورته قايل او پخپله شعر غايه او هدف بولي ، هم ملامت ندي . ليکن هغوی دې خبرې ته متوجه ندي چې خدايي کلام خو نامفهوم کلام ندې او يوازې پدې خاطر دانسانانو په ژبه نازل شوې چې دهغوی لپاره قابل دفهم اوسي او دخپلو ذات البيني تعلقاتو او مناسباتو دښه تنظيم لپاره دخدايي کلام داحکامو ، اصولو او قوانينو څخه استفاده وکړي . دخدايي کلام احکام، اصول، او امر، هدايات، قوانين دخدای لوی علم او د خدای دلوی مخلوق دخلقت راز که دانسان لپاره قابل دفهم نه وي په کوم دليل انسان پدې نړۍ دخدای خليفه ګڼل کيدلې شي ؟ پنځ بناء داسلام چې دخدای د عبادت اساسي جهتونه ګڼل کيږي هم هدف او غايه نه بلکه دخدايي احکامو مطابق دانسانانو تر منځ دعادلانه مناسباتو دښه تنظيم وسيله ګڼل کيږي . بيا هم که شاعران خپل ځانونه او خپل کلام دبشري تعلقاتو او مناسباتو څخه پورته ګڼي دادهغوی کار دې . خو زه وايم هيڅوک ماته دداسې شعر نمونه نشي ښودلې چې دبشري مناسباتو دورشو څخه بيرون واقع وي او نه شعر او شاعري ددی لارې او صفاتو له مخې لوړ مقام حاصلولې شي .

په چلم دوه سکروټې کښيږده
لکه دوه بنې په سيالۍ خوله ورکوينه

سپيلني ورته لوګې کړه
ګودرته تللې چا به يې مخ ليدلې وينه

که چيری دپورته دوه پښتو لنډيو څخه مادي ارزشونه ليرې شي څه ډول به جوړې او څه ارزښت به ولري ؟ ارزښتونه مادي دي . معنوي ارزښتونه چې وجود لري په مادي معيارونو تلل کيږي او پيژندل کيږي .

ځيني شاعران دشعر قيمت ګذارې دشعريت له مخې کوي او هغه ددې کار لپاره يوازېنې محک بولي او پدې عقيده دي چې که شعر شعريت ونلري په ساده او بې ارزښته نظم بدليږي . دکانديد اکادميسن مرحوم محمدصديق روهي يو مضمون پدې باره کې دوفا په جريده کې نشر شوی دې او همداسې دشعرپيژندنې تر عنوان لاندې دنوموړې دمقالو يوه مجموعه چاپ شويده چې يوه مقاله يې د "شعريت يعنې څه ؟" داسې شروع کيږي . "دځينو شعرونو په باره کې کله کله داسې خبرې کيږي چې شعريت نلري . ددې خبرې معنا داده چې دغسې شعرونه تش په نامه شعرونه دي ، شکل او کالبد يې شعرته ورته دې ، خو جوهر پکې نشته " او هغه دسرې او سرپيتوب دکلمو دمناسبت دتوضيح په مثال سره پرتله کوي . پدې مقاله او بلکه نورو مقالو کې دشعر او شعريت دمتقابل مناسبت او يا دشعر لپاره دلازمي توکي په حيث د شعريت موجوديت او ضرورت په هر اړخيز ډول څيړل کيږي چې محترم لوستونکي دزياتو معلوماتو په خاطر کولې شي دغه مرجع ته مراجعه وکړي .

محترم لطيف ناظمي دمحبت دجريدې د ۱۳۸۱ کال دجوزا دمياشتې په ۶ ګڼه کې دشعريت په باره کې داسې ليکي " پوهان وايي يو کلام که هر څومره عالي مفکوره او انکار نه منونکې حقيقت بيان کړي ، او ډير ښه وزن او قافيه هم ولري خو که شعريت پکې نه وي ، يعنې په شعري منطق نه وي ويل شوی او دتخيل عامل يې کمزوری وي نوهغه شعرنه بلکه نظم دي " . نپوهيږم کوم پوهان به داسې وايي خو زه پدې عقيده يم ، هغه کلام چې هم عالي مفکوره ولري او هم يې انکار نه منونکې حقيقت بيان کړې وي او ډير ښه وزن او قافيه هم ولري نو حتما

(c) ketabton.com: The Digital Library

به په اصطلاح شعریت هم ولري او که نثر هم وي هیڅوک به دهغې له ارزش څخه منکر نشي.

دشعر او شعریت او سړی او سړیتوب دمشابه پرتله کولو په باره کې زما نظر دادې چې سړې او سړیتوب یو تربله سره مستقیم مناسبت لري. دهغوی ترمنځ نه دتشبیه، کنایې، استعارې، رمانیتزم او داسې نورو ادبي صنعتونو له مخې او به خړې پړې شوې او نه دمبالغې، غلو او اغراق له مخې کمي یا کیفي توصیفي زیاتې یا کمې راغلې دې او په اسانۍ یو بل په نسبي لحاظ افاده کولې شي. حال داچې د شعرکلمه د نظم دکلمې لپاره اسم با مسمیَ نه بلکه دهغې غیر مستقیم اغراق امیزه توصیفي، تشبیهي مستعار نوم ګڼل کیدلې شي او دا هم ممکنه نده چې دشعر دکلمې دنحوي او صرفي ګردان او اړولو راړولو له لارې دشعر دځرنګوالي او کیفیت په باره کې څه ترلاسه شي.

ځینې پوهان او شاعران دشعري کلام مقیدې ورشو او نیمګړتیاوؤ ته متوجه شویدي. خو ددې په عوض چې هغوی دشعري ذاتي فطري انګیزو مطابق شعري ورشو او چاپریال، محتوا او ماهیت وڅیړي او دواقیعتونو له مخې ورته لازم مقام او ارزش قایل شي، برخلاف دیوه نهایي افراطي حالت څخه بل نهایي افراطي حالت ته اووختي او دشعر او شاعرۍ مقام دومره راټیټوي چې نه باید راټیټ شي. ابوالمعاني بیدل وایي: ښه شعر معنی نلري. یا لکه چې کاندید اکادمیسن محمدصدیق روهي لیکي چې دالمان مشهور شاعر "ګویته" څخه وغوښتل شول دخپل مشهور اثر "فاوست" مفکوره په نثر ولیکي. هغه ددغه کار څخه معذرت وغوښته. همداسې دایران مشهورشاعر

"یدالله رویائ" لیکي "مختصر آنست که شعر به کارها وروزګارها کاری ندارد، نه نقل میکند ونه می اموزد، شعر تنها است واز هر اجباری رها. برسرنوشت خودش حکومت میکند ونه بر هیچ سرنوشت دیګری. بدهی نه به جامعه دارد، نه به اخلاق، نه به ایمان ودانش و درعین حال بیم دارد ازینکه چیزی پست وحقیر باشد" په همدې ډول ډیر نور مثالونه هم راوړل کیدې شي.

دی کې شک نشته چې په شعر و شاعرۍ کې ډیرو بې معنا شعرونو دنمونو یادونه کیدې شي لکه "اکوبکو، سرسندکو، غوامې لاړه په ترپکو...." یا دهغه انګلیسي بې معنا شعرترجمه چې مرحوم محمدصدیق روهي یي په خپله دمقالو مجموعه کې ذکر کړیدې. دادشاعرۍ ذاتي فطري وجدي حالت یا مقید او ځانګړي محاط محیط لپاره بیګانه او نااشنا خبره نده او پخپل ځای یي معقوله توضیح او استدلال کیدلې شي. نه داچې ټولې شاعرانه رنګینۍ او عالي ارزشونه دومره راټیټ او حقیر، فقیر او بې ارزشه وګڼل شي.

دبلې خوا که مونږ شاعرانه محیط او ارزشونه په دقیق ډول وڅیړو او یا په هغه څه اکتفاء وکړو چې تراوسه پوهانو او شاعرانو څیړلي او نومولي دي یواځې دعشقي، کمیدي، تراژیدي، مدحي، هجوي، مزاحی، حماسی، بزمی، حتی ریشخندی او مسخره یي او دیته ورته نموني له ځانه سره لرو. دفلسفي، علمي، ادبي، او ځینو نورو شعرونو نومونه لکه چې دمخه ورته اشاره شویده یواځې هغه وخت اخستل کیږي چې په مشخص شعر باندې بحث کیږي او مشخصه نمونه مخې ته پرته وي او دعام مفهوم او نوم لپاره هیڅکله دغه ډول نومونې نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

استعمالیږي او باید هم استعمال نشي. واقعیت دادی چې پورتنۍ شعري ورشوګاني چې مونږ یي نمونه واخستل او عملا شعري محیط دخپل فطري ماهیت له مخې په همدغه ساحو ویشل شوې او دواقعیت له مخې په همدغه نومونو یادیږي ټولې داسې وجدي احساساتي ورشوګانې او حالتونه دي چې شاعران خولاڅه چې پوهان او عالمان هم نشي کولې دتعقل او فکري سنجش دقیوداتو او اصولو په قید کي مقید پاتې شي.

انسانان په ټولینز ګډژوند کې هراړخیز ذات البیني مناسبات، حالات، حوادث، وقایع او دهغې پورې اړونده فردي او اجتماعي مسئولیتونه، حقوق او وجایب لري چې مشخص افراد، ټولنې، ډلې ټپلې او اقشار باید دهغې مسئولیت په غاړه واخلي او په ټاکلي وخت یي سرته ورسوي. دشعر او شاعرۍ محیط او ورپورې مربوط مسایل او قضایا یواځې شاعران کولې شي په ښه او مناسب شکل وروزي، وپالي او وساتيي. دمصر ډیر مشهور لیکوال، ژورنالست او سیاست پوه حسنین الهیکل دجمال عبدالناصر په توصیف کې لیکي چې«دناصر په ځپلیو کې دنورو لپاره ګرځیدل مشکل کار وؤ». شاعرانه محیط دپاک زړه، پاک طینت، بې ریا، پاکو احساساتو او عواطفو محیط دې. هلته چل ول، ټګي، استفاده جویي او غلطي ځای نلري، نو غیر شاعر، نفساني، فرصت طلب او کسبي منفعت طلب شاعرانو لپاره هم دذاتي، فطري شاعرانو په ځپلیو کې ګرځیدل مشکل کار دې او نباید هغوی دغه پاک محیط ملوث کړي..

کلتور ـ د هغې صحیح او غلط تعبیرونه

دا مقاله د ۱۹۹۶ کال دثور دمیاشتې په ۲۶ نیټه لیکل شوې او دهمدغه کال دانځور اخبار په ۵ او ۶ ګڼو کې چاپ شوې وه، غوښتل مې یو څه تغیرات پکې راولم خو وروسته مې پریکړه وکړه دخپرونې دمحترمو لوستونکو لپاره یي په پخوانۍ بڼه چاپ کړم .

کلتور دنړیوال نظام او بشري ژوند دتأمین او حفاظت په لار کې دانسان په ټولو سالمو فعالیتونو او دهغې دلاسته راوړنو په ټولو پدیدو دلالت کوي. دکلتور کلمه یوه له ډیرو مأنوسو کلمو او مقولو څخه ده چې په بشري ورځنیو مناسباتو، چارو او خبرو اترو کې ډیره استعمالیږي. لکه کلتوري مناسبات، کلتوری نماینده، دکلتور وزارت، کلتوري ټولنه، کلتوري کمیټه، کلتوری انقلاب، باکلتور، پرمختللې کلتور، وروسته پاتې کلتور، زراعتي کلتور، تخنیکي کلتور، سیاسي کلتور او داسې نور ډیر مفاهیم او مناسبات دکلتور دکلمې دډول ډول صرف و نحو او ګردانونو له مخې افاده کیږي. داچې څومره دغه مفاهیم پخپل مسمیَ بـِه دلالت کوي دهغې وضاحت دهمدې بحث موضوع او هدف ګڼل کیږي. ډیر داسې کلمات شته چې خلک هغه پخپلو خبر وکې ډیر استعمالوي او پوره رواج لري لیکن په حقیقت کې ددغه کلمو لغوي او اصطلاحي مفاهیم او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماهيوي پروسې يو تر بله سره ډيرې ليري پرتې وي. کله داسې هم پيښيږي چې اسم په مسمیٰ بهِ هيڅ دلالت نه کوي او حتا دخپل مسمیٰ بهِ ماهيوی پروسې او واقعيتونه په غلط ډول تعبيروي او يا يوائې دهغې په خصوصي حالت او شکل دلالت کوي. دا ډول برخوردونه او حوادث يا عمدي وي چې ځيني کسان قصداً خپل شوم پلانونه دمقدسو ارمانونو، انسان دوستانه شعارونو او ډيرو مأنوسو او هر چاته په زړه پورې مفاهيمو، مقولو او کلمو تر پردې لاندې عملي کول غواړي. يا سهوي وي چې داجتماعي شعور دسطحې دټيټ والي په نسبت خام، نيمګړي او حتا غلطو فکري تراوشونو په نتيجه کي دغلطو مفکورو، فورمول بنديو، تعريفونو او تيوريو درامنځته کيدو سبب ګرځي او دمفاهيمو او مقولو تحريف عملی پروسې او فعاليتونه داصلي لارې او مجرا څخه بل خوا ګرځوي او دعملي فعاليتونو غلط او انحرافي جريان مقولي، مفاهيم او فورمول بندی بې ماهيته او بې مفهومه کوي، دعمل او مفاهيمو په مطابقت کې تناقضات راپيدا کوي او دغلطو فلسفو او غلطو تيوريوو دايجاد باعث ګرځي. دمثال په ډول داستعمار او سوسياليزم کلمات او مقولې ځومره انسان دوستانه او انساني عطوفت او هيومانيزم څخه ډکې دي خو هغه ناروا او ظلمونه او دکرکې او نفرت وړ انساني ضد عملونه چې په تيرو پيړيو کې غربي مملکتونو داستعمار په نامه کړي او يا په شلمه پيړۍ کې روسانو دسوسياليزم په نامه وکړل هيڅکله يې ددغه مقولو دماهيت او افادو سره مطابقت نه درلود او نن خلک په حقه سره دهغې دنومونو څخه نفرت لري. يا لکه چې داتم بم مفهوم تر ننني ورځې پورې په ټوله نړۍ کې

رواج لري حال دا چې عملاً داتم بم په حقيقت کې وجود نلري. همداسې داسلام کلمه هم دلغوي مفهوم او هم دالهي دين او قانون په حيث ځومره داجتماعي عدالت، انصاف او انساني متقابلو حقوقو او وجايبو او انسان دوستانه مناسباتو په بناء ولاړ احکام، هدايات او قيودات لري خو هغه بی قيدو حده فجايع او سل په سلو کې داسلاميت او انسانيت ضد عملونه چې نن په افغانستان کې داسلاميت تر شعار لاندي کيږي، او نن پخپله افغاني اسلامي رهبران افغان مسلمان اولس د خپلو شخصي ګټو او اجنبي شومو اغراضو په خاطر وژني او زوروي ،دافغانستان خلک حق لری دغه ډول نا مسلمانو او تورمخو مسلمانانو څخه کرکه او نفرت ولري. پدې توګه ډير نور مثالونه هم راوړل کيدې شي چې دمقولو دلغوي او اصطلاحي مفاهيمو او عملي پروسو تر منځ فرق او تباين پکې په ښکاره ډول ليدل کيدلې شي. دکلتور مقوله چې نه يوائې مأنوسه بلکه فوق العاده ديناميکه او دفردي، اجتماعي، ملي او بين المللي متقابلو مناسباتو او خلاقه مثمرو فعاليتونو راز پکې نغښتې دي هم تل دتاريخ په اوږدو کې دمغرضو کسانو او بې مسؤليته تيوريستانو لخوا دشخصي ګټو دساتلو او دمتقابل لوري داغفال په خاطر د هر ډول تحريف او حريصانه تجاوز لاندې واقع شويده.

دکلتور مقوله چې دلاتيني کلمې Cultura څخه اخستل شوې او دتجدد، اجتهاد، نواورۍ ،جوړولو او داجتماعي سالم، مفيد او خلاقه کار او فعاليت مفهوم او معنا لري، په هره معينه زماني مقطع کې دبشري ټولنې دفکري او عملي فعاليتونو پوتنسيال، معيارونه او افقونه په ګوته کوي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دغه فعالیت ټوله ورشو په غیر کي نیسي دهر اړخیز تحریف په نتیجه کې نن د دغه پراخ بنسټه او کثیرالجوانبه مقولې ماهیت، مضمون او مظاهر څوک د چلتار په ولونو ، څوک د لنګ په غوټو ، څوک په شمله، څوک په عباء او قباء او یا یوائې د خپلو خبرو اترو ،ناستې ولاړې، رسوم، عادات، اخلاق ،عقیدي او یا په اصطلاح ملي محلي ذات البیني کلتوري مناسبتونو او نزاکتونو کې لټوي او یوائی پورتنیو ذکر شوؤ مسایلو ته چې د کلتور د مقولې محدوده شکلي بڼه ،طیف او ورشو تشکیلوي د مطلقیت حق قایلیږی او په نتیجه کي پدې باره کې د پراخه پرګنو درک او پوهه خو لاڅه چې د مسلکي کارپوهانو ،کلتوري ټولنو ،کلتوري بنیادونو او اکادمیکو مؤسسو ، ارګانونو او مسئولینو د کار محصله هم ناکافي او په یوه محدود تنګنظرانه محاط محیط کې پاتې کیږي.دا چې ایدیالیستان، ماتیریالیستان، بورژوازان او کمونستان د کلتور د مقولې په باره کې په مشخص ډول څه نظر لري ، ضرورت به نه وي ځانګړي بحثونه پرې وشي ، ځکه د مخه مونږ د مختلفو فلسفي او علمي مسایلو په باره کې د هغوی پر مشخصو او ځانګړو نظریاتي اړخونو کافي بحثونه کړي او په مقابل کې یې مونږ خپل ټاکلې او څرګند نظر هم وړاندې کړې دې. همغسې چې د نورو علمي مسایلو او قضایاوو په باره کې دوی د قانونمند منطقي تسلسل او پایداره علمي قانونمندیو او فورمولبندیو په مسیر کې ثابت قدمه نه دي پاتې شوي او یوائې کله نا کله او هغه هم تصادفي او نا خود اګاه یې علمي قوانینو ، منطق او اصولو ته مراجعه کړې او ډیر زر په دغه سرا پا ذهني غیر قانونمند تخیل کې د شک او تردید په څلورلاري کې دریدلي

او پرته په پټو سترګو له ګوتو جنګولو څخه یي د بل مستدل علمي ثبوتي بدیل چانس هم نه دې درلودلې ، نو خامخا یې د ذهنیګرانه تحریفي تیوریو ، فورمول بندیو او ګمراهیو لارې نیولې دي.د کلتور کلمه چې د یویشتمې پیړۍ د شرایطو او سوپر ګلوبال امپریالیستي آزمندانه غوښتنو مطابق ډیره مانوسه ، دینامیکه،بدلیدونکې او اسیب پذیره ده ،ځکه خو د نړۍ اکثره وروسته پاتې هیوادونه د مرګ او ژوند په پوله په لعنتي ډول د شیطاني قوتونو د شیطاني ناوړه ګټې او کلتوري یرغل هدف ګرځولي دي . همغسې چې سرمایه د تورو پیسو په بڼه نړیوال امپریالیزم د نړیوالو دملي ،خصوصي او شخصي شتمنیو د غصب وسیله ګرځولې په همغه ډول یې د کلتور د بشري انسان دوستانه، خلاقه او جوړوونکي فعالیت څخه د تور و تبلیغاتو په بڼه د بشري ټولو ارزښونو د بې ارزښه کولو او د خپل تور زنګانه لاندې کولو ډیره خچنه وسیله ګرځولې ده. دوۍ نن ضرورت نه لري تیورۍ او فورمولبندۍ تحریف کړي ،بلکه په پوره سپین سترګتوب ،رڼ په رڼه او بربنډه توګه پخپل موټي کې هرڅه نیول او یوائې د خپلو شومو او ناروا اهدافو لپاره پکارول غواړي ، او دا هغه مرحله ده چې یوه پدیده دازاد سقوط په زوال او حتمي مرګ محکومیږي.هیڅوک ضرورت نه لري ،که ظالم دې او که مظلوم دغه ډول وضعه پر ځان ومني او یا پر بل باندې تحمیل کړي. په دواړو حالاتو کې د عذاب او برخلاف د ثواب کچه به یې د میزان په تله کې یو برابر وي. زه پدی عقیده یم همغسی چی عمل پرته د نظری تحقیق او تحقق څخه ړوند او نظر چی عملی د تحقق ورشو ونلری بی مفهومه ګڼل کیږی ،بشری کلتوری فعالیتونه هم په یو د دغه اړخونو کی

(c) ketabton.com: The Digital Library

محصو رول بی مفهومه او بی بنسټه کاردی.

دکلتور دمقولې په باره کې داوسني لنډ اظهار نظر مفکوره څکه په فکر کې راولاړه شوه چې په اوسینو شرائطو کې زمونږ دهیواد نږدې نیم نفوس په پردیو ملکونو کې ژوند کوي او عملاً افغاني کلتور دپردیو کلتورونو سره سخت په تصادم او مجادله کې دي. زمونږ زلمیان دخپل کلتوري متحول او پذیریشي طاقت او توان په لرلو سره دپردي کلتور منلو ته حاضر دي خو زمونږ مشران دخپلې متحجرې او کلتوري مفکوري له مخې دافغاني کلتور دسوچه ساتلو په منظور کلتوري کمیټې، ټولني او سازمانونه جوړوي او هڅه کوي دکلتوري تنګ نظرۍ او تعصب زولني دځوانانو په پښو کې واچوي او نن دغه مبارزه دهر فامیل، میندو، پلرونو او اولادونو تر سرحده رسیدلې او په اکثره مواردو کې ځیني فامیلونه او کلتوري کمیټې په حقیقت کې دبې کلتورۍ په زندانونو بدل شویدي. حال دا چې ددې مشکل چاره په منطقي کړو وړو سره کیږي نه په تعصب او تنګ نظرۍ.دې کې شک نشته چې دبشر دتکامل په پروسه کې کله چې انسانانو دلومړي ځل لپاره دخبرو او نطق قدرت پیدا کړ نو کلتوري اجتهاد او برلاسې هم لومړی دمنطق او خبرو په ورشو کې رواج او پراختیاوموند له او یو وخت پخپله دفلسفې او دهغې دعمده اصل او میتود دیالکتیک اصلي مضمون او مفهوم هم په خبرو او منطق کې یو پر بل باندې برلاسي او رجحان ته ویل کیده، خو کله چې انسانان لباس پوش شول، کلتوري اجتهاد او مبارزه هم دلباس ورشو ته داخل او پخپله لباس دمختلفو قومونو تر منځ دسیالۍ، تفریق او دیفرنسیشن وسیله وګرځیده. کله چې

انسانانو دښکار غوښې خوړلې په بشري ټولنه کې دښکار دوسلو جوړولو او ښکار کولو کلتور رامنځته شو. دزراعت او کر کیلې په رواجیدو سره دزراعت کلتور او دتخنیک او تخنیکی انقلابونو ددینامیکي انکشاف په ترڅ کې تخنیکی کلتور رواج پیدا کړ.بشري ټولنه همداسې داجتماعي ــ اقتصادي تکامل په مسیر کې کله چې دکورنۍ، طائفې، قومونو، ملیتونو، سیاسي ـ اجتماعي قشرونو، ګوندونو، دولتونو، او مختلفو اقتصادي ــ اجتماعي نظامونو لرونکې شوه دهغې مطابق په ټولنو کې کلتوري مفاهیم، مقولې، قوانین، مختلفې سیاسي، اجتماعي او اقتصادي سیالۍ، دښمنۍ، جنګونه او یو پر بل باندې برلاسې او یو دبل په مقابل کې داستعمار او استثمار وسایل اماده کول شروع شول.پدې ډول کلتور دانسان دفعالیت په ټولوانواعو او اشکالو دلالت کوي. هر بشري خلاقه مفید کار او فعالیت کلتوري فعالیت او هر بشري شعوري یا غیر شعوري تخریبي کار او فعالیت غیر کلتوري بې کلتوره فعالیت ګڼل کیږي. هغه څه چې دکلتوري فعالیت په نتیجه کې جوړیږي کلتوری لاسته راوړنې شمیرل کیږي. کلتور په حقیقت کې دانسان ــ انسان، انسان ــ ټولنې، ټولنې ــ ټولنې، ټولنې ــ طبعیت او انسان ــ معبود تر منځ عملي خلاقه مناسباتو او دیالکتیک ته ویل کیږي. که لږ څه نور هم دقیق وویل شي کلتور په حقیقت کې دپورته ذکر شوؤ فعالیتونو او مناسبتونو هغه تجدد طلبه او تحول طلبه بشري مفکورې او عملي فعالیت ته ویل کیږي چې بشري ټولنه پخپل تاریخي تکامل کې دخپل خیر او فلاح په صراط المستقیم رهبري کوي.دکلتوري فعالیتونو او لاسته راوړنو شفاهي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

تحریري افادې ته ادب او دهغې عملي تجسم او استفادې ته هنر، صنعت او عملی کار او فعالیت ویل کیږي. کلتور د بشري فعالیت عملي او نظري دواړه خواوې په غیږ کې نیسي او دکلتوري فعالیت څخه بیرون بشري فعالیت ته هیڅ ورشو نه پاتې کیږي. عملي او نظري کلتور بیا پخپل نوبت په مختلفو عملي او نظري علومو، دبشر دعملي کار او فعالیت او ذات البیني مناسبانو په مختلفو ساحو ویشل کیږي. کلتور هیڅکله یواځې په جیګه یا ټیټه شمله، اوږدو یا لنډو کالیو، چلتار یا نورو پورې اړه نلري. لباس په حقیقت کې دمحیطي شرائطو، انساني ضرورتونو، او ذوقونو، اقتصادي امکاناتو اوموجوده رسم ورواج او یاپه اصطلاح دمود له مخې انتخابیږي او جوړیږي. دافریقا او هند په ګرمو منطقو کې هیڅوک ضرورت نلري وړین بالاپوش او وړینه خولۍ ولري. په نتیجه کې ویلې شو هر انساني فعالیت کلتوري فعالیت، هر ادب کلتوري ادب او هره تاریخی هرارشي چې انساني فعالیت پکې مضمر او دهغې محصول وي کلتوري تاریخ ګڼل کیږي. دباکلتوره، بې کلتوره، عالي کلتور، ټیټ کلتور او داسې نورو افادو د مفاهیمو دارزښونو قیمت ګذاري هم لازم دي دهمدغه معیارونو له مخې تعین او په همدغه تله او وزنونو وتلل شي. اوس پخپله قضاوت کولې شو ایا اوسنۍ کلتوري افاده او مفاهیم دکلتور دکثیر الجوانبه او دبشري فعالیت د ټولې مشمولې ورشو محتوا ډکولې او هغه په واقعی مفهوم سره افاده کولې شي؟ که څوک ووایي چې هو. دابه هغه افادې ته ورته وي لکه چې نن هم په اصطلاح ځیني عالمان پدی عقیده دي چې جهان دڅلورو عنصرو څخه جوړ شویدي. داچې په ځیني

هیوادونو کې دکلتورروزرات، کلتوري مؤسسات او په سفارتونو کې دکلتوري نمایندہ یا اتشه په نامه اشخاص موجود دي چې په اصطلاح دخاصو امورو متصدیان دي، یا په کابل کې دادبیاتو په نامه پوهنځې موجودوو یا دغه کلتوري کمیټې، کلتوري انقلاب او ډیر نور مفاهیم په اوسنیو محدودو افادو سره زما په نظر دجدي تأمل او اصلاح وړ مطالب ګڼل کیږي .

خو ددې ټولو خبرو سره سره باید هیر نکړو، په کومه اندازه چې کلتور عام او په بشري ټولو فعالیتونو او مناسبتونو محیط مفهوم دې په همغه اندازه مشخص مفهوم هم دې. کلتور په مشخصه توګه دیوي ټولنې او دهغې دافرادو داجتماعي ـ اقتصادي میکره او ماکره محیط دشرایطو، دانکشاف او ودې ددینامیزم او دهغې مطابق ددغه ټولنې داجتماعي شعور څخه نماینده ګي کوي. کلتوري مشخص توب هیڅکله دکلتوري تحجر معنا نلري بلکه دشرایطو دتغیر سره سم کلتوري تغیر او تحول ته ویل کیږي. همدا سبب دې چې یوې ټولنې ته عالي کلتوري ارزښونه نه څوک له بیرون څخه په یو وار او میخانیکي شکل واردولې او نه څوک په یوه پرمخ تلونکې ټولنه کې زاړه اجتماعي ـ اقتصادي مناسبات په جبر ساتلې شي . په یوه ټولنه کې دزړو کلتوري مناسباتو دساتلو لپاره هڅه کول او یا په انفرادي توګه دخپلې ټولنې دکلتوري مناسباتو څخه ځان ایستل دواړه مثبت عمل نه ګڼل کیږي. همدارنګه کلتوري مشخص توب باید هیڅکله دکلتوري ځانګړیتوب سره مغالطه نشي. په بشري ټولنو کې ځانګړي کلتورونه وجود نلري. ځانګړې کلتور او بلکه کلتور په مجموع کې په مجرد او

(c) ketabton.com: The Digital Library

انتزاعي شکل سره نه وجود لري او نه ارزش. که چیرې دا سې کلتوري ارزښتونو وجود درلودلې نو دهغې مضمون او محتوا به څه وې او د تکامل جهت به یې په څه ډول تعینیدلې. همدا سې دا به حتماً د فوکویاما « د تاریخ پای او نهایي انسان (The End of History and the Last Man,1992) » د نظر تائید وې حال دا چې نه وخت او نه تاریخ پای لري او نه د جهان دیالکتیکي پروسه پر ځای درید لې شي. خدای ابدي دې، جهان ابدي دې ، وخت ابدي دې او تحول او تکامل ابدي دې. ځانګړې ، تل ثابتې ټولنې ،اقتصادي نظامونه او دهغې ځانګړي انکشافي جهتونه په حقیقت کې وجود نلري. کلتوري ځانګړتوب همغسې چې ممکن ندې کوم افتخار هم نه ګڼل کیږي. ایا افغاني کلتور ځانګړې ګڼل کیدلې شي؟ که مونږ غواړو او که نه، خوښیږي مو او که نه افغاني کلتور دهغه قومونو ، ملیتونو ، او ټولنو چې په مستقیم ډول یې د افغانستان په خاوره کې ژوند کړې او دهغه ټولنو چې مونږ ترې په غیر مستقیم ډول متأثر وؤ او پخپله د افغاني کلتور د ارګانیک ترکیب او دیالکتیک څخه متشکلهمجموعه ده. مونږ په هیڅ صورت سره په افغاني کلتور کې دهخا منشیانو ، موریانو ، یونانیانو ، عربو ، مغلو او نورو د مستقیمو او غیر مستقیمو مشهودو متقابلو کلتوري تأثراتو څخه انکار نشو کولې. اکثر کسان ځیني اجتماعي اخلاقي ارزښونه کلتوري ارزښونه ګڼي او هغې ته د مطلقیت او عمده اصل او محور حق قائلیږي. د کلتوري معیارونو تمیز او قیمت ګذاري هم د همدغه اصولو او نتیجه ګیرۍ په اساس کوي او طبعأ دا ورته ډیر بد بریښي چې په اخلاقي لحاظ ځان له چا څخه کم وبولي. له همدي ځای څخه د خپل محلي او ملي کلتور

د سوچه ساتلو او تفوق تعصب منځته راځي. شک نشته چې اخلاقي معیارونه کلتوري معیارونه او ارزښونه ګڼل کیږي خو په هیڅ صورت سره اساسي او یواځیني ارزښونه نشي ګڼل کیدلې. کلتوري وروسته پاتې والې عیب دې خو هغه په بې ځایه تعصب سره نه رفع کیږي او نه پټیږي لازم دادي دهغې علتونه ولټول شي او له منځه ولاړ شي. کلتوري تعصب او کلتوري ځانګړتوب نه ممکن دې او نه معقول او نه تر اوسه پورې د چا دغه تعصب او ځانګړیتوب نه کوم ځای نیولې او نه سر ته رسیدلې دې. په همدې ډول کلتوري خوشباوري او کلتوري بې بند وباري او په میخانیکي شکل کلتوري اشتراکیت هم فوق العاده منفي عمل دې ځکه چې د بشري ټولنو تر منځ ټول تضادونه او بد بختۍ د کلتوري تضادونو او تعصبونو په نتیجه کې منځته راځي. یوه ټولنه په بله ټولنه باندې د کلتوري تفوق له لارې تحکم او برلاسې پیدا کوي او هغه استثماروي. نو ځکه په یوه ټولنه کې دهغې د افرادو او اشخاصو کلتوري بې بند وباري پخپله دهغه ټولنې د استثمار وسیله ګرځي. دا هم یو پیژندل شوې واقعیت دې چې مختلفې ټولنې د خپل تکامل په مسیر کې د کلتوري تقرب په لور حرکت کوي. خو دغه تقرب هیڅکله میخانیکي تقرب ته نه ویل کیږي او نه خپل کلتور ترک کول او د بل کلتور بې قید و شرط منل د دې معنا او مفهوم لري بلکه مختلف کلتورونه د زمانو په اوږدو کې د متقابلو ضرورتونو او منطقي تماسونو له لارې په ارګانیک شکل سره یو بل تکمیلوي او غني کوي او یو د بل د تقابل، ضدیت او د تعصب څخه یې د توافق موازي مسیر ته راپریباسې. هغه اشخاص او خصوصأ ځوانان چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوشباورانه یا غیر شعوري خپل کلتور ترک کوي او پردي کلتورونه بې قید و شرطه په میخانیکي ډول سره مني دخپلې ټولنې څخه بیګانه کیږي، دخپلو تاریخي افتخاراتو او بین المللي متقابلو مشروعو سیالیو په مقابل کې دمسؤلیت احساس له لاسه ورکوي، دملي وحدت په محکم ځنځیر کې زنګ وهلې کړې تشکیلوي او حتمأ دپردیو په ګټه دخپلو خلکو داستثمار او بد بختۍ وسیله ګرځي چې مونږ متأسفانه پخپل تاریخ کې ډیرې داسې ناولې نمونې لرواوزموږ ډیر مشران چې نن د خپسۍ غونډې دافغان ملت په ستوني پراته دي دهغې ژوندي مثالونه ګڼل کیدلې شي. بشري ټولنې او دهغې افراد او اشخاص تل دخپل ماضي، حال او استقبال سره په ټینګ دیالکتیکي ارتباط کي ژوند کوي او مجبور دي چې ژوند وکړي او دغه ارتباطات یوائې او یوائې دکلتوري ارزشونو او معیارونو له لارې ساتل کیدلې شي. که چیرې ممکنه وې چې بشري ټولنې او دهغې افراد دخپل ماضي سره اړیکي وشلوي او یا دادومره بې ارزښه کار ګڼل کیدلې نو دتاریخي واقعیتونو دکشف په خاطر به بې حسابه مصارف او سرمایه ګذارۍ نه کیدلې، دهغې پورې مربوط مؤسسات به نه ایجادیدلې او بې شمیره علمي کدرونه به نه روزل کیدلې. ماضي په حقیقت کې زمونږ دحال او استقبال تهداب او بنسټ تشکیلوي نو دهغې دکامل شناخت څخه پرته دحال او راتلونکي جوړول که ناممکن نه اوسي نو غیر اساسي او ناپایدار خو به حتمأ وي.حال په اوسنیو دینامیکو شرائطو کې مشکله ده چې وجود ولري. یوائې محققین او مسلکي پوهان چې غواړي مختلف قضایا او پروسي تحقیق او فورمولبندي

کړي مجبور دي هغه په نسبي سکون کې فرض او مطالعه کړي .همداسې که څوک خپل کلتوري مناسبات دخپل مستقبل پورې تړل نه غواړي، هغې ته دبعدي تحول او تکامل ارزش قایل نه اوسي او غواړي خپل زاړه کلتوري مناسبات وساتي نو هغه کمي او کیفي تحولات چې یي پخپل ژوند کې په بشري ټولنو او حتا پخپله ټولنه کې مشاهده کړي څه ډول ارزیابي کوي او دا چې مختلفې ټولنیې دراتلونکو نسلونو په خاطر سرمایه ګذاري کوي خیر دڅه لپاره؟ یا هغه سرمایه ګذارۍ چې ۵۰ یا ۱۰۰ کاله پخوا شویده دهغې نتایج مثبت او که منفي بولی؟واقعیت دادې همغسې چې بشري ټولنه په اجتماعي، اقتصادي او تخنیکي لحاظ نشي کولې دخپل ماضي، حال او استقبال سره په عدم ارتباط کې اوسي او خپل اړیکي حتا یو له هغوۍ سره وشلوي په کلتوري لحاظ هم دا ډول استقلالیت غیر ممکن ګڼل کیږي.مونږ افغانان شپږزره کلن تاریخ لرو چې پرته دحماسي کیسو او افسانو څخه یي کومې مادي وجودی داسې څه زیرمې ندي راپاتې چې زمونږ دتیر شمتن کلتوري میراث زیرمې یي تشکیل کړې وې. مونږ هم نه یوائې چې یوه لوټه په بله کښېښودو بلکه هغه ولاړه لوټه مو هم اوراه کړه او راتلونکی پلان مو هم پوره څرګند دې چې څه کول غواړو. دادې په دوه جملو کې دماضي، حال او استقبال په لحاظ زمونږ دکلتوري شمتنیو هست وبود. نن هم ټولو نړیوالو د ځیني بې وطنه افغانانو سره په شریکه ملا تړلې چې ټول افغاني کلتوري ارزشونه ، شتمنۍ یي غصب او د افغانستان په نوم هیواد نوم د نړۍ له نقشې څخه پاک کړي ،خو دا خبره له یاده باسي چې په دې ارمان ډیرو لویو طاقتونو خپل سرونه له لاسه ورکړي ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددوی سرنوشت هم همدا ډول وګڼي.

نن نړیوال په حقه افغانستان یو له دوه درې ډیرو وروسته پاتې هیوادونو څخه ګڼي. راشئ چې مونږ او تاسې په ډیر خجالت سره هغه یوائینې ډیر وروسته پاتې هیواد وبولو. دا به سمه وي. مونږ به دا هم ووایو: مرګ دې وي په هغه بې پته او بې احساسه افغانانو چې ځانونه، تاریخي افتخارات او ملک د څو ناچله تورو ټنګو په بدل کې د وطن په دښمنانو خرڅوي. اور دې وګرځي د هغوی د لعنتي قدمونو لاندې دا سپیڅلې خاوره. ورک دې شي ددغه لعنتیانو تور مخونه. او اخري قضاوت به بیا هم هغه وخت ته پریږدو چې که یو ځل د تاریخ څرخ د افغانانو په بخت وڅرخي.

استقلال چې یوائینې لوی میراث مونږ ته راپاتې وؤ د کلتوري شعور د ټیټ والي په نسبت هیڅکله د هغې په ارزش نه یو پوهیدلي او د دغه لوی نعمت څخه مو لازمه ګټه نده پورته کړې. دډیر پخوا څخه مونږ اجتماعي او اقتصادي استقلال د سیاسي استقلال د لرلو سره سره ندې لرلې او پرته د اجتماعي - اقتصادي استقلال څخه سیاسي استقلال نه وجود لري او نه ارزش. پدې صورت کې د استقلال مقدس ایدیال یوائې د ځان وژلو او بل وژلو مفهوم افاده کوي چې په هیڅ صورت سره د افتخار وړ نه ګڼل کیږي. اصلي افتخار ځان ساتلو او جهان ساتلو او په نړۍ کې د نورو قومونو سره سیال ژوند کولو ته ویل کیږي. له بده مرغه تل داسې پیښه شوې چې مونږ خپل دښمن او دوست ندې پیژندلې او تل د «ځانځاني ښامار» غوندې د ځان لپاره بلا ګرځیدلي وؤ. بل را باندې خپلې غوښې خوړلي او مونږ نه یو پوه شوي. مونږ تل د بل په لاس کې مناسبه وسله او د خپلو

خلکو لپاره راڅخه هزاراتشه چنګیز، هلاکو او بله بده بلا جوړه شویده. د هر څه څخه ډیره بده داده چې ددغه ترخو واقعیتونو منلو ته هم حاضر نه یو. د کلتور د مقولې په باره کې ددې لنډ، خو ډیر متراکم او متکاثف بحث څخه چې زما په آند ټولو کلتوري ارزښونو او د هغوی مثبتو او منفي اړخونو ته ګوته نیول شوې، اوس په ځوانو او ددې نوې سلیزې په ادبي کلتوري کارپوهانو پورې اړه لري چې خپل بحثونه په مسلکي لحاظ په هر لوري وغزوي او غني یې کړي.

اوس چې مونږ د کلتور په باره کې د لنډ بحث پای ته ځانونه رسولي ایا ښه به نه وی په دې باره کې ځیني دا ډول پوښتنې را ولاړې شي؟ ډیر با کلتوره انسان به چاته ویل کیږي؟ ایا دغه لوی با کلتوره به هغه څوک وي چې په اصطلاح د مشرانو په مجلس کې خبره له خولې نه را باسي او که هغه خبرلوڅ ته به ویل کیږي چې د خپل چاپیریال څخه سالم برداشت او آګاهي ولري او پخپل منطقي استدلال سره زاړه فکرونه د نوي واقعیتونو منلو ته اماده کړي؟ ایا هغه چاته ویل کیري چې په فناتیک ډول په پخواني دود او دستور او زړو کلتوري مناسباتو پورې تړلی او د تمدن د کاروان په مخالفه خوا روان وي ؟یا هغه چاته به ویل کیږي چې د اقتصادي اجتماعي انکشافاتو او د وخت غوښتنې مطابق خپل فکري دینامیزم تنظیموي او ددغه تحولاتو مطابق تحول او بدلون غواړي؟ آیا دغه با کلتوره به هغه چاته ویل کیږي چې نه غواړي د پلار نیکه تورتمۍ کوټه، زړه بوساړه او د کرکیلی زاړه وسایل او دود بدل کړي او جوارې یې په غنمینه بدل شي او که هغه چاته به ویل کیږي چې دغه ټول زاړه مناسبات له بیخه رنګ او د ځان لپاره د نوي شرایطو محیط

(c) ketabton.com: The Digital Library

دزیست او کار جوړ کړي او په هر لحاظ دنړیوالو سره ځان سیال کړي. زه پدې عقیده یم چې دکلتور مقوله په نوې لید توګه څیړل پکار دي. کلتور په واقعیت کې د هر څه څخه دمخه دطبیعی او اجتماعی سرکشیو په مقابل کي دقاطع ټولنیز ډیرکي په ګټه اصلاحانه او بشر دوستانه مبارزي، اجتهاد او قانونمند عمل ته ویل کیږي. هر تخریبي او دځان په ګټه مغرضانه عمل ولو که هر څومره شعوري او آګانه او دهر څومره عالم انسان لخوا هم وي بې کلتوره عمل ګڼل کیږي. زما په نظر دنړۍ ډیر لوی بې کلتور انسان لمړې هغه څوک دي چې دبشریت دتباهۍ لپاره یې ذروي یا نوره ډلئیزه وژونکې وسلې جوړې کړي او ورپسې هغه څوک دي چې دهغې داستعمال او ازمایش هڅه کوي. بین المللي نظامي ارتجاعي کړۍ چې په نړۍ کې پخپله ګټه جنګونه جوړوي او دنوي استعماري او استثماري پالیسیو طرحې کوي په حقیقت کې ډیر بې کلتوره انسانان دي . لوی باکلتوره هغه چاته ویل کیږی چې په ټولنه کې دحق او عدالت دتأمین او داجتماعي ــ اقتصادي سالم انکشاف او داستوګنې دچاپیریال دپاک ساتلو په خاطر مبارزه کوي او قربانۍ ته حاضریږي. لوی باکلتوره هغه قاضي او څارنوال ته ویل کیږي چې دقانون په دفاع کې دریږي او په ټولنه کې دقانوني عدالت دتأمین په خاطر قهرمانانه مبارزې ته ملا تړي . لوی باکلتوره هغه سیاست پوه دې چې په خپله ټولنه کې دسیاسي فهم او درک له مخې دسیاسي وضعې دسالم انکشاف پیشبیني کوي او ددغه سالم انکشاف په خاطر په ټولنه کې صادق او سالم سیاسي ــ اجتماعي قوتونه راهڅوي اودنورو ټولنو سره سیال سیاسي ـ اجتماعي اړیکي ټینګوي، نه داچې

دخپلو شخصي ګټو په خاطر ځان اوهم خپله ټولنه دپردیو غلامان کړي. لوی باکلتوره هغه ژورنالست ته ویل کیري چې په پوره مسلکي پوهه او درک سره حقایق راټولوي او دخپلو خلکو دذهنیتونو دتنویر په خاطر یې نشر ته سپاري او ددغه لارې څخه یې هیڅ خطر او تهدید ونه ګرځولې شي نه داچې دشخصي منفعت په بدل کې حقایق تحریف کړي، په دروغو په چا دګناه پیټې وربار کړي او یا دحقیقت څخه لیري او په دروغو دچا دبرئت لارې چارې لټوي ،او یا یې د پنځو ټنګو لپاره ځانونه د چا دلعنتي میډیا بلبلان ګرځولي او ۲۴ ساعته یې ژبه چلیږي . لوی باکلتوره هغه ډاکتر، انجینر، تاریخ پوه او هر مسلکي شخص ته ویل کیږي چې دمسلکي تقدس، تقوا او دنورو مسلکونو په لړ کې دخپل مسلک دقانوني موقف څخه په ډیر جرئت او شجاعت سره قانوني دفاع وکړي نه دا چې دخپل مسلک مسلکي فاحش وګرځي او دپیسو په مقابل کي هغه دځانګړو افرادو او اشخاصو لپاره دخدمت ګذارۍ وسیله وګرځوي. دې کې شک نشته چې پیسي دژوند وسیله ده خو هدف هیڅکله ندې. هر هغه څوک چی پیسي دخپل ژوند هدف ټاکي مجبور دې منل شوي اجتماعي قوانین او ارزشونه دپښو لاندې کړي. دا ډول کسان نه یواځې دمسلکي بلکه دهیڅ ډول ملي خیانت څخه هم ډډه نه کوي نو ځکه دضعیف وجدان او ټیټ کلتور خاوندان ګڼل کیږي. په یوه ټولنه کې واقعي کلتوري ایدیالونه هغه وخت تحقق موندلې شي چې پدغه ټولنه کی پروفیسونالیزم د ټولنیز نظم دعمده اصل په حیث قبول او لکه چې قضاء داجتماعي نظم لپاره یو له اساسي قواوؤ څخه منل شوې او دقانون ددفاع او تعمیل په خاطر قضا یې محاکم او

(c) ketabton.com: The Digital Library

دقانون دحراست کمیټې او کمیسونونه موجود دي او یا نن ژورنالیزم دڅلورم اجتماعي تنظیمي ارګان په حیث پېژندل شوې په همدې ډول په ټولنیز لحاظ مهم حیاتي مسلکونه داجتماعي نظم دښه تأمین او دواقعي دموکراسۍ دپلي کېدو په خاطر دجداګانه او مستقل اجتماعي ارګانونو په حیث په رسمیت وپیژندل شي او دهر مسلکي قانونیت او مسلکي تقدس دحفاظت په خاطر مسلکي محاکم، کمیټې او کمیسونونه په ملي او بین المللي سویه تشکیل شي. پدې صورت کې په بشري ټولنه کې واقعي نظم او عدالت تامیندلې شي. پورتنۍ موضوع البته ما د خپل فهم او درک له مخې په نوې لید توګه دعمیق فهم خاوندانو دنظر دتحریک لپاره راولاړه او وړاندې کړه. زه په نړۍ کې د سولې او امنیت د تأمین په خاطر د پورتني کلتوري ارزښتونو، اصولو او قوانینو مراعاتول لازمي او ضروري شرط ګڼم. په غیر صورت کې، په نړۍ کې دسولې او امنیت تأمین نا شونې بریښي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلاندې سرچينو څخه په ګټه اخيستنه

١ – په پښتو ژبه د قرآنکريم تفسير (لومړی او دوهم ټوک) ..
٢ـ سيد بهادرشاه ظفر کاکا خيل «پښتانه د تاريخ په رڼا کې».
٣ـ مير غلام محمد غبار «افغانستان در تسير تاريخ» لومړی او دوهم ټوک .
٤ـ مولانا جلال الدين محمد بلخي مشهور به مولانا «متن کامل مثنوی معنوی»
٥ـ مولانا جلال الدين محمد بلخي مشهور به مولانا «کليات شمس تبريزی»
٦ـ الفت ګل پاچا «د الفت مرغلرې»
د شهرت ننګيال په زيار
٧ـ رحمان با با «کليات»
د حنيف خليل سريزه ، يادښتونه او ويپيا نګه
٨ـ پوهاند ډاکټر سيد بهاوالدين مجروح «نا اشنا سندرې»
٩ـ پوهاند ډاکټر سيد بهاوالدين مجروح «ځانځاني ښامار»
١٠ـ حرکت سيد شير اقا «دعينيت فلسفه» ،لومړی برخه ،دملي دفاع وزارت مطبعه ، ١٣٦٥ هجري ش. کال
١١ـ حرکت سيد شير اقا «ايرو ديناميک ،ديناميک پرواز» ،دملي دفاع وزارت مطبعه ، ١٣٥٢ هجري ش.کال
١٢ـ اقبال لاهوری «کليات»
١٣ـ روستا يار سيد عليشاه معاون سرمحقق «جهان بې انتها» انديشه های عرفانی حکيم سنايی غزنوی.
١٤ـ اساسات روانشناسی اجتماعي
له روسي څخه فارسي ژباړه: دکتور يحيا يی
١٥ـ محمد جعفر مصفا «انسان در اسارت فکر !»

١٦ـ پی يير آلن و ديتر کلی «حقيقت تجاوز شوروی بر افغانستان»
فارسي ژباړه:عبدالرحيم احمد پروانی.
١٧ـ ديه ګو کوردو ويزو سليک اس.هاريسون «پشت پرده افغانستان»
فارسي ژباړه : اسدالله شفايی.
١٨ـ جنرال م ا.ګارييف «افغانستان» زما وروتی جګړه.
په پښتو ژباړن : محمد طاهر کانې
١٩ـ جنرال لياخوفسکې «دافغان ميړانه او غميزه»
په پشتو ژباړن : محب الرحمن .
٢٠ـ ستر جنرال الکساندر مايوروف «په افغانسان کې رښتيا څه تيريدل ؟»
په پښتو ژباړن ډاکټر داود جنبش.
٢١ـ سر اولف کارو «پښتانه (پټانز)»
په پښتو ژباړن : الحاج شير محمد کريمي.
٢٢ـ محمد حسنين هيکل «ابو الهول او کميسار»
پښتو ژباړه محمد اصف اکرام .
٢٣ـ دکتر مهدی بهار «ميراث خوار استثمار»
٢٤ـ شجاع الدين شفا «تولدی ديگر»
ايران کهن ،در هزارهای نو
٢٥ـ سرو پالي رادا کريشنان او دلاس لاندې پوهانو ډله يي. «تاريخ فلسفی شرق و غرب» «لومړی او دوهم ټوک»
فارسي ژباړه: خسرو جهانداري.
٢٦ـ تاريخ فلسفه سياسي «لومړي ، دوهم او دريم ټوک».
پازارګارد ډاکټر بهاء الدين .

٢٧ـ ويل دورا نت «تاريخ فلسفه»
فارسي ژباړه: عباس زرياب
٢٨ـ ويل دورانت.«لذات فلسفي .»

(c) ketabton.com: The Digital Library

فارسي ژباړه: عباس زرياب.

۲۹ــ حنا فخوري او خليل جر . «تاريخ فلسفه در جهان اسلام»

فارسي ژباړه: عبد المحمد آيتي.

۳۰ــ ګي پلانتي ـ بونژور «هګل واندیشهٔ فلسفی در روسيه».

فارسي ژباړه: محمد جعفر پوينده.

۳۱ــ ګ. و. هګل «فنومنو لوژي روح»

ترجمهٔ فارسی: دکتر زيبا جبلی

۳۲ــ ګ. و. هګل «عقل در تاريخ»

ترجمهٔ فارسی: دکتر حميد عنايت

۳۳ــ ګ. و. هګل «دفلسفي علومو دايرة المعارف» په الماني ژبه

۳۴ــ در بارهٔ هګل و فلسفهٔ او «د مقالو ټولګه».

مجتهد ي ډاکټر کريم.

۳۵ــ اتين ژيلسون «روح فلسهٔ قرون وسطی

فارسي ژباړه: ع. داوودی

۳۶ــ اتين ژيلسون «نقد تفکر فلسفي غرب . از قرون وسطي تا اوايل قرن حاضر».

فارسي ژباړه: دکتر احمد احمدی

۳۷ــ لوسين ګلدمن «کانت و فلسفه معاصر»

فارسي ژباړه: پرويز بابيی

۳۸ــ سپينوزا «شرح اصول فلسهٔ دکارت و تفکرات ما بعد الطبيعی

فارسي ژباړه: دکتر محسن جهانګيري

۳۹ــ دکتر کريم مجتهدي «دکارت و فلسف او»

۴۰ــ مور تيمور جي. آدلر . ده اشتباه فلسفي:

فارسي ژباړه: انشا ءا لله رحمتي.

۴۱ــ ګوهر الرحمن ګوهر «قرآن او ساينس».

«لومړۍ، دوهم، دريم څلورم او پنځم ټوک»

۴۲ــ ډبليو. کي. سي. ګاتري «تاريخ فلسفه ي يونان» (۱۵ افلاطون (بخش سوم))

فارسي ژباړه: حسن فتحي.

۴۳ــ فرويد ډاکتر زيګموند. «اصول روانکاوي باليني.

ټولوونکي او فارسي ژباړه: ډاکټر سعيد شجاع شفتي

۴۴ــ سر محقق محمد ناصر)ناصر ستانکزي «تاثيرات تغير ارزش پول در معاملات اقتصادي.»

۴۵ــ سرمحقق محمد ناصر (ناصر ستانکزي مطالعه و تحقيق وضع دموګرافي افغانستان.

۴۶ــ ډاکټر سيد ابو الفضل قاضي «شريعت پناهي»

حقوق اساسي و نهاد هاي سياسي.

۴۷ــ ډاکټر علي شريعتي روش شناخت اسلام.

۴۸ــ بهاءالدين خرمشاهي. قرآن شناخت (مباحثي در فرهنګ آفريني قرآن).

۴۹ــ ايان مک لين. «فرهنګ علوم سياسي آکسفورد»

فارسي ژباړه: احمد ي ډاکټر حميد

۵۰ــ محمد نادر ايوبي کندهاري «فلسفه.»

۵۱ــ فلسفي روسي قاموس کال ۱۹۸۷

د ای. ت. فرا لوا تر نظر لاندي ډلي لخوا

۵۲ــ سياسي روسي قاموس مسکو ۱۹۸۳ کال چاپ

۵۳ــ ک. مارکس ـ ف. انګلس «فلسفه ـ پوهنتوني چاپ» په الماني ژبه.

۵۴ــ ک. مارکس ـ ف. انګلس «منتخبات» په روسي ژبه.

۵۵ــ ک. مارکس ـ ف. انګلس «کليات» په روسي ژبه.

۵۶ــ لنين. و. ای. «منتخبات» په روسي ژبه.

۵۷ــ لنين. و. ای. «کليات» په روسي ژبه.

۵۸ــ ګروميکو. آ «خاطرات» په الماني ژبه.

۵۹ــ ټولنيز شعور او دهغې ډولونه، سياسي خپرونه، مسکو ۱۹۸۶.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دمقالو مجموعه ، دمختلفو ليکوالو له خوا ، په روسي ژبه.

۶۰ـ س. ب. کريمسکي او ف. اي. کوزنيخوف «په نوې طبعيت پيژندنه کې د نړۍ ليد مقولې» په روسي ژبه.

۶۱ـ رضا داوری اردکانی «فارابی مؤسس فلسفهً اسلامی»

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library